
NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 08157144 4

1. Livy
2. [illegible]

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN VIGESIMUM PRIMUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XXI.

LIBER XXIII.

Cap. i. § 1 *Hæc Hannibal post Cannensem pugnam capta ac direpta confestim ex Apulia in Samnium moverat*] Vos addidistis *castra*, sic: *castra capta ac direpta*, quamquam poterat sic mutari sine ulla additione *castraque direpta*. Sed non improbo additionem, sive sit ea ex vobis, sive ex aliquo exemplari: nam multa conquisistis. Cæterum quid sibi vult primum illud verbum *Hæc?* Ego supervacuum existimo, et hac de causa adjectum, quod ii, qui *Hannibal* sine adspiratione scribunt, ipsam figuram aspirationis in principio libri non nihil distare a sequenti vocali, et forte majuscule scriptam videntes, non partem hujus nominis, sed aliud esse putaverunt. Igitur *Hæc*, quod vicinum in scriptura erat, interpretati sunt. *Valla*. *Romanorum castris captis ac direptis* legerem: quippe Hannibal Romanorum castra non moverat, sua non diripuerat, sed contra utrumque. *Glar*. Glareanus putat legendum *castris captis ac direptis*: 'neque enim,' inquit, 'Annibal Romanorum castra capta ac direpta movit, neque sua cepit ac diripuit: verum contra.' Errat autem, non enim ea est mens scriptoris; sed hæc: Annibal, post Cannensem pugnam confectam, et post Romanorum castra capta ac direpta, in Samnium moverat. Ita ut verbum *moverat* absolute accipiamus, ut sæpe alias, non ad *castra* referamus. ['Hic recte Glareanum carpit. Sed Glareanus ante suum errorem agnoverat, quam hic admonuit.'] *Sigon*. Sensus est, Annibal post Cannensem pugnam et post castra capta ac, &c. *F. Sanctius*. Tollere voluit ambiguitatem hujus sententiæ Andreas, immissa conjunctione *et*, edens *post Cannensem pugnam et castra capta et direpta*. Nam in libris Mss. ita corrupte reliquerunt scribæ: *Hæc Hannibal post Cannensem pugnam capta ac direpta confestim*. Gebh. Scripta lectio, *Hæc Hannibal post Cannensem pugnam capta ac direpta confestim*. Sic Put. Pet. Pal. Voss. Sic invenit L. Valla, et testatur suo demum seculo τὸ *castra* adjectum: ipse autem recidit τὸ *Hæc*, et legit *castraque direpta*. Glareanus mallet *Romanorum castris captis ac direptis*. Aliter Sigonius. Videretur scribendum, *Æcis Hannibal post Cannensem pugnam captis ac direptis*. Hoc enim Apuliæ ista in vicinia oppidum: in quo cum præsidium reliquisset, postea id recuperavit vi consul Q. Fabius Maximus, ut docebimus xxiv. 20. Polybius iii. 88. Συμμίξας δὲ ταῖς ἀπ' Ἀριμήνου βοηθούσαις δυνάμεσι περὶ τὴν Δαυνίαν, ἀντεστρατοπέδευσε τοῖς Καρχηδονίοις περὶ τὰς Αἴκας καλουμένας. Ita scribendum, non Αἴγας. Sic incipit et librum tertium. *J. F. Gron*. Eamdem scripturam, quam Gronovius in codd. suis invenerat, servant Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. et Colbert. Doujatii. Neque dissentiunt Cant. et Rec. nisi quod *Nec*, pro *Hæc*, legant. *Nec Hannibal post Cannensem pugnam castra directa confestim, &c.* est in Lov. 2. Doujatius propius Mstorum lectionem legi posse existimat *Æca Annibal post Cannensem pugnam capta ac direpta confestim, &c.* Verum *Æca* numero singu-

lari alibi non obcurrit. Apud Anon. Ravenn. Cosmogr. IV. 35. memoratur 'civitas Ecas.' Perperam idem Doujatius Vallam legisse testatur *castraque capta ac direpta*, eamque lectionem planiorem vocat; quum, vocibus duabus omissis, legerit *castraque direpta*, quod displicet: 'capere' enim et 'diripere' passim conjunguntur. II. 25. 'Mox ipsa castra capta direptaque.' IV. 47. 'Captis direptisque castris, quum prædam dictator militi concessisset.' XXIV. 35. 'Megara vi capta diruit ac diripuit.' XXIX. 17. 'Quotidie capitur urbs nostra, quotidie diripitur.' Vide etiam X. 44. et alibi. Gronovii conjecturam ingeniosam ac veram puto, quam firmari auctoritate L. 1. testatur Hearnius, nisi quod *His*, pro *Æcis*, præferat.

Adcitus in Hirpinos a Statio] 'Irpini' Samnitium sunt, auctore Strabone V. 250. dicti ἀπὸ τοῦ ἵρπου, id est *lupo*, qui dux eis in deducenda colonia fuit. Græce autem sine aspiratione scribuntur. *Sigon*. Festus voce 'Irpini:' 'Irpini adpellati nomine lupi, quem Irpum dicunt Samnites. Eum enim ducem secuti agros occupavere.' Vide Voss. Etym. Ling. Lat. voce 'Irpices.' Salmas. ad Solin. pag. 59. Dausq. Orthogr. parte II. in voce 'Irpini,' et quæ notavi ad Silii XI. 2. Præterea *a Statio Trebio* legit Gron. ad § seq. sed præpositio exsulat a Flor. et Harl.

Pollicente se Consam traditurum. Consanus erat] Quidam pro *Consam* emendarunt *Cossam* et *Cossanus*. In Tuscia est Cossa, nihil prorsus ad hunc locum. Plinius III. 11. 'Compsanorum' meminit, ubi Beneventi ac Caudinorum. Itaque ego hic *Compsam* legerim per *ps*. nisi locis diversis idem nomen fuisse quis contendat; quod ego absque authoribus non affirmarim. *Glar*. Vet. lib. *Compsam* et *Compsanus*. Plinius l. III. c. 11. 'Compsam' in Irpinis statuit, de qua nunc Livius. *Sigon*. Aldus est, qui *Cossam* et *Cossanus* primus edidit. Certe *Consanus*, pro *Cossanus* vel *Cosanus*, viri docti etiam in codd. Suet. invenerunt in Vespas. c. 2. Sed recte Glar. et Sig. *Compsam* et *Compsanus* emendarunt; neque aliter cum Latinii Brancal. et Hearnii Oxon. legunt codd. nostri, nisi quod in uno vel altero sit *Compsinus*.

§ 2 *Sed premebat eum Compsanorum factio*] Put. *Mopsiorum factio*. Alii *Compsinorum* aut *Compsmorum*. Sane pars utraque Comsani. Sed si placet istud, etiam mox scribendum erit *Mopsii*, vel *Mopsiani;* etsi illic et optimus et alii *quam Compsam urbem excessissent*. Cluverius Ital. Ant. IV. 8. 1204. legit *accitus in Hirpinos a Trebio:* deinde *premebat eum Statianorum factio*. Ego priore loco malim *in Hirpinos a Statio Trebio*. Est enim 'Statius' prænomen Italicum. *J. F. Gron*. *Consanorum* Lov. 1. Gaertn. et edd. antiqq. *Cossanorum* Ald. *Consinorum* Hearnii L. 1. *Cosmorum* ejusdem D. *Compsinorum* Flor. Hafn. Voss. a m. pr. Lov. 2. 4. 5. *Composinorum* Harl. *Compsanorum* Voss. a m. sec. Lov. 3. Ber. Rec. Hav. Exc. Pithœi, et Hearnii N.

§ 3 *Quum Compsani urbe excessissent*] Pal. 1. *cum Compsani urbem excessissent*. Pal. 2. *cum Compsam urbem accessissent*. Vet. ed. *cum Consam urbem excessissent*. Gebh. In id conspirant, quos consului, codd. *urbem excessissent*, non *urbe*, legendum esse: quod et in omnibus suis superesse Crevier. professus est; et in edd. Moguntina antiquioribus inveni. Eam igitur lectionem recepi. Locutionem autem inlustravi ad II. 37. § 8. Paullo ante *vulgatumque crebris sermonibus* edd. ante Froben. 1531. nisi quod quædam *vulgatum* præferant.

§ 4 *Præda omni atque impedimentis*] Conspicitur in Pal. 3. *præda omni impedimentisque*. Gebh.

Aut detrectantes cogere ad defectio-

nem] De hoc dubitabo, donec apud alios quoque id inveniri sciam: 'ad deditionem compellere' et 'cogere' obvia sunt. Verum 'defectio' non est invitorum ac detrectantium, sed volentium. *Duk.* *Detrectantis* vel *detractantes* Flor. Lov. 1. 2. et Ber. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Proxime accedit Cantabr. *detractis* exhibens. Vide ad XXXIV. 15. § 9. *Retractantes* Gaertn. Vide ad III. 49. § 4. 'Defectio' autem et 'deditio' etiam alibi commutantur. Exemplum est hoc lib. c. 14. § 5.

§ 6 *Quacumque arte poterat, disposuit*] Vet. lib. *potuit*. Sigon. Vet. ed. et Pal. 3. *disponit*. Cæterum Pall. duo reliqui *quacumque apte poterat, disposuit*. Gebh. Meliores *apte*. J. F. Gron. Pauci tantum *arte* servant: sed *apte* est in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hafn. Ber. Hav. aliisque. Locutionem 'apte disponere' inlustrat Cortius ad Plin. Ep. V. 17. § 2. Solent autem τὰ *arte* et *apte* commutari. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Rem. Am. 34. et Burm. ad Phædr. Epilog. II. 13. Ratio est similitudo literarum *P* et *R*, quas sæpe scribæ confuderunt. Vide Salmas. ad Solin. p. 122. Hinc permutantur 'cœptæ' et 'certe' II. 1. § 2. 'repulere' et 'pepulere' c. 50. § 10. 'exortans' et 'exoptans' IX. 25. § 5. 'torrens' et 'torpens' XXI. 58. § 9. 'accipi' et 'acciri' hoc lib. c. 17. § 7. 'Asorus' et 'Asopus' XXXVI. 22. § 7. vide etiam ad XXIV. 2. § 9. Præterea *poterat* et *disposuit* constanter omnes scripti, quibus usus sum: sed *disponit* typis excusi ante Aldum. Paullo ante *ut pleræque cavæ* Voss. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. De quo scribarum errore egi ad XXI. 28. § 8. In verbis seq. *obequitare portus* Gaertn. *obequitare portas* Hafn. Male. Vide plura exempla, in quibus verbo huic semper casum tertium Livius junxit, ad II. 45. § 3.

§ 7 *A cedentibus consulto tracta in insidias*] Lege *ab cedentibus*: quo non intellecto, ab exscriptoribus Pal. 1. factum est *abscendentibus*, et Pal. 2. *accedentibus*. Gebh. *Ab cedentibus* etiam plerique mei, nisi quod *abscedentibus* sit in Harl.

§ 8 *Nisi mare propinquum*] Meliores *ni mare*. J. F. Gron. *Ni mare* etiam Flor. et plerique alii. Neque aliter edd. antiqq. usque ad Basil. 1539. nisi quod in quibusdam earum lapsu operarum *in mare* datum sit. Sæpissime *ni* et *nisi* scribæ commutarunt. Vide ad I. 48. § 8. c. 56. § 14. II. 23. § 10. c. 34. § 3. c. 35. § 1. c. 40. § 4. c. 50. § 10. et innumeris aliis locis. Adde Oudend. ad Front. I. 1. § 1. Mox *dedissent refugium*, pro *effugium*, Hearnii D. Infra XXIV. 26. 'Si effugium patuisset in publicum.'

§ 9 *Nobiles juvenes cæsi sunt*] Put. et Pet. lectior *capti cæsique sunt*. J. F. Gron. Eamdem scripturam præferunt D. Hearnii, Flor. et forte etiam Cant. unde in excerptis nihil notatur, nisi exsulare τὸ *sunt*.

Inter quos et Hegeas præfectus, &c. cedentes secutus, cecidit] Vox ultima haud dubie venit ab eo, qui Livium ignoravit. Certe ego pro Liviana nullatenus admittam. Infra c. 33. 'In hanc dimicationem omnes reges gentesque animos intenderant: inter quos Philippus Macedonum rex.' Et ita passim. *Jac. Gron.* Ultima voce deleta, ut Gronov. vult, incertum erit utrum Hegeas captus an cæsus fuerit. Codicibus igitur in eam defendendam conspirantibus adséntior.

§ 10 *Ab urbe obpugnanda Pœnum absterruere conspecta mœnia*] Scriptus codex *Pœnum abstinuere:* eleganter. Arnobius: 'Jovem cum patre bella conseruisse civilia, atque eum jure abstinuisse regali.' Ac scio ego, Plautum et veteres vulgo ita locutos. Valla, seu quis alius, vellem abstinuisset ab hoc loco manum. *Lipsius*, Epist. Quæst. II. 5. Optimi *absterruere*. Lib. XXVII. 28. 'Alii e turri-

bus portæ murisque, saxis, sudibus, pilis absterrerent hostem.' *J. F. Gron.* *Abstinuere* in plerisque superest codd. et vett. edd. et, ut Gebh. testatur ad II. 16. § 9. in Pall. duobus, et vet. ed. Eamdem lectionem, Lipsii auctoritate motus, Gruterus recepit. Ita *abstinuere* erit, ' effecerunt, ut Pœnus abstineret.' Vide Gronov. ad VII. 1. § 2. de ' abstinere ' autem cum casu quarto vide ad II. 22. § 4. Sed rectius *absterruere* Flor. Cant. et Hearnii D. atque L. 1. ex quo posteriore tamen etiam *abstrahere* profert. Proxime accedit Lov. *abstruere*, pro *abst'ruere*, id est *absterruere*, exhibens. XXX. 11. ' Pedes Romanus absterruit effuse invehentem sese hostem.' Vide ad v. 41. § 6. Similiter in Mss. commutantur ' tenere ' et ' terrere,' ' detinere ' ac ' deterrere.' Vide ad IX. 30. § 6. X. 44. § 4. XXII. 42. § 7. XXXIV. 27. § 3. et XLIV. 19. § 9. Erroris caussa est similitudo literarum *rr* et *n* in scriptura Longobardica. Vide ad IV. 10. § 9. Vox *Pœnum* non adparet in Gaertn.

CAP. II. § 1 *Longa felicitate atque indulgentia fortunæ*] Perperam *ac indulgentia* Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. Hearnii N. omnesque edd. ante Aldum. Caussam vide ad X. 36. § 17. In præcedentibus *In capuam* legit Lov. 4. Vide ad X. 20. § 6. In sequentibus vero *maxime tamen corruptam omni licentia plebis sine modo libertatem exercentis* præfert Flor.

§ 2 *Pacuvius Calavius fecerat*] *Calavius* per *v*, non per *n*, legendum. Est autem nomen Samniticum, unde Campani oriundi erant, ut IV. 37. docuit Livius. Silius lib. XI. *Pactulonem* vocat, sed carminis fortassis gratia: quamquam is poëta historico similior, ut de Lucano docti sentiunt. *Glar.* *Calavium* gentis Campanæ nomen esse constat. Ergo *Pacuvius* hoc in loco prænomen est. Vereor tamen ne *Pacullus* sit legendum. Nam Silius Italicus hunc ' Pactulonem ' vocat. Et Livius XXXIX. 13. ' Pacullæ Miniæ Campanæ ' sacerdotis meminit. Et in hoc libro haud ita multo post, c. 8. ' Minios Celeres Stenium Pacuviumque ' nominat. In veteribus etiam libris est *Pacinus*. Sigonius. Pal. 1. *fecerat Pacuvius Clavius*. Pal. 2. *fecerat Pacinus Calavius*. Sigonius *Pacullus* restituendum censet, admodum levi suspicione. *Gebh.* *Pacunius* Lov. 2. et Gaertn. Reliqui tuentur vulgatum, quod cum Sigonio in *Pacullus* mutandum non est. Nam et apud Silium XI. 58. et 313. et apud Liv. hoc lib. c. 8. ita legendum viri docti docuerunt. Vide etiam Gronov. Obs. IV. 4. Præterea *Claudius* Lov. 1. et Harl. *Clavius* Voss. Lov. 3. 4. 5. Gaertn. et Hearnii N. in cujus margine emendatur *Calanius*, quod etiam præferunt Lov. 2. et edd. usque ad Ald. nisi quod Moguntini dederint *Calaninus*. Sed rectius *Calavius* reliqui, quod gentis Campanæ nomen esse Sigonio adfirmanti credo. Vide ad IX. 7. § 2. Quin etiam inter Romanos memoratur ' Calavius Sabinus, qui legionem duodecimam regebat,' apud Tacit. Ann. XV. 7. ubi *Calvisius* tamen Freinsh. malebat. Ceterum ordinem verborum a Gebhardo indicatum servant etiam Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Τὸ *fecerat* deerat in Lov. 1. Mox *inde* quædam edd. vett. pro quo Mediol. 1505. et mox Moguntini *idem* recte dederunt, quod etiam in edd. Rom. 1472. ac Parm. et omnibus scriptis superest, nisi quod tota vox exsulet a Lov. 4. Vide ad I. 19. § 7. Pro eo iterum perperam Francofurti 1578. *item* datum, quod ad Gronovium usque obtinuit. Etiam vox *homo* non adparet in Lov. 2.

Malis artibus nanctus opes] Ita edidit Gronov. neque aliter legunt Flor. aliique optimi. Vide ad XXIV. 31. § 14.

§ 4 *Nullam autem incolumem esse orbatam publico consilio crederet*] *Orbatamque publico consilio* Gaertn. *orba-*

tam Patrum consilio Ber. quod ex glossa interpretis natum videtur. *Orbatam rempublicam consilio* Haverk. Deinde *traderet* Gaertn. Vide ad Epit. Liv. LX. Mox *rationem init*, pro *iniit*, Flor. Ita etiam variatur II. 20. § 8. et XXXVI. 23. § 7. Plura alia vide ad XXXVI. 20. § 3.

§ 5 *Quum, &c. præfatus esset, &c. ceterum*] Oratio non satis apte cohærere ac procedere videtur. *Duk.* Clariss. Crevier. orationem pendere existimat ex verbo *inquit*, quod § 9. subjicitur.

§ 6 *Filiamque Romam nuptum Livio dedisset*] Vet. lib. *Romæ*. Sigon. Pal. 1. exhibet *Roma*. Gebh. *Roma* Harl. et Hearnii L. 1. *Romæ* Lov. 1. 2. Ber. Hafn. Haverk. et Hearnii N. utramque lectionem servant Flor. et Voss. illam a m. pr. hanc a m. sec. Præterea *nuptam Livio dedisset* Lov. 3. Harl. Ber. et Hafn. *nuptu Livio dedisset* edd. Rom. 1472. et Parm. *nuptui Livio dedisset* Lovel. 4. et 5. Sed nihil mutandum. Infra XXX. 13. 'Sed etiam filiam ei nuptum dederit.' Vide ad I. 49. § 9. ubi ex Cæsare laudatum 'nuptum in alias civitates conlocasse' hic etiam vulgatum *Romam* defendit.

§ 7 *Non enim per defectionem, &c. plebem spectare, sed per cædem*] *Non enim defectionem, &c. plebem spectare, sed cæde senatus* Lov. 3.

§ 8 *Si se permittant sibi, et, certaminum in republica obliti, credant*] *Oblitum* Pal. 3. ut et statim *in hoc quidem fidem, quam vultis, ipsum accipe*. Gebh. *Si permittant sibi* Flor. Cant. Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et, quas vidi, edd. antiqq. Τὸ *se* primus recepit Ascens. 1513. et recte. 'Permittere' enim hic est fidei alicujus committere, sive, ut subjungit, 'credere.' Vide ad VIII. 31. § 9.

§ 9 *Claudam in curia vos, inquit, et, tanquam*] Τὸ *inquit* non adparet in Voss. Lov. 1. 2. et Harl. Alio ordine *Claudam, inquit, in curia vos* legunt Flor. et Ber. *Claudam in curia, ait, vos* Lov. 3. Insuper *Claudam in curiam* Harl. Gaertn. et Hav. cap. seq. *Clausos omnes in curiam accipite*: quomodo 'includere in carcerem' est XXXVIII. 59. ubi alia vide. Deinde vocula *et* deest in Hav. et a m. sec. in Hearnii N. Subsequens *et* in Lov. 5. Mox *nequaquam*, pro *nequidquam*, Hav. Vide ad XXVII. 26. § 2.

§ 10 *Præsidiumque in vestibulo reliquit*] *Relinquit* Lov. 5. cujus scriba forte id tempus requiri existimavit, quia præcessit 'jubet.' At sæpe præsentia et præterita jungi vidimus ad IX. 41. § 16. Mox *injussus*, pro *injussu suo*, Cant. Male. Vide ad XXII. 22. § 9. Tum *posset*, pro *possit*, Harl. et Lov. 4.

CAP. III. § 1 *Ex inprobo ac detestabili senatu*] Videtur librarius vetus scribere voluisse *intestabili*: sed mutavit. Nota est formula 'Improbus intestabilisque esto.' *Lipsius*, Epist. Quæst. II. 5. Nihil variant libri omnes. Interim tamen Lipsius ex veteri formula nimis juvenili corrigendi prurigine et hic subjiciendum censuit *intestabili*. Quod tamen tantis de literarum omni genere meritis viri celeberrimi condonandum est. *Gebh.* Rejiciendæ Lipsii conjecturæ, quam nullus codex probat, sufficit, Livium *ac* ante vocem a vocali incipientem uti non solere. Vide ad X. 36. § 17. In principio cap. *Tum vocato*, pro *Tunc*, ostentant Flor. et Lov. 2. Vide ad II. 12. § 15.

§ 2 *Eam nunc, non per tumultum*] Abest a Pall. 1. ac 2. *nunc*. Pal. 3. vero exhibet *etiam non per tumultum*. Gebh. Illud *nunc* abest etiam a Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Mox *clientum*, pro *clientium*, Ber. et ed. Rom. 1472. Ita sæpe variant codd. scripti. Vide ad II. 16. § 4. c. 56. § 3. III. 14. § 4. IV. 13. § 2. XXVI. 50. § 14. XXXVIII. 51. § 6. Etiam apud

Suet. in Aug. c. 60. ubi vide Burm. et in Tib. c. 1. Verum adeundus est Vossius Gramm. IV. 14.

§ 3 *Ut, quas quisque meritus est, pœnas pendat*] Pall. tres, et vet. ed. *emeritus est pœnas*. Gebh. *Emeritus* Lov. 1. 2. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. quas vidi, ante Froben. 1535. *peremeritus* Flor. cujus librarius duplicem lectionem *permeritus* et *emeritus* hac ratione junxisse videtur. Non displiceret hæc lectio *emeritus est*, si Livium 'emereri' alibi hoc sensu adhibuisse notassem. Posset autem 'emereri' hic accipi vel pro 'admodum mereri,' quemadmodum ita sæpe *e* in compositis auget, vel pro 'simplici mereri.' Vide quæ notavi ad Silii VII. 19. et Burm. ad Suet. Aug. c. 24. Et quidem in reliquis codd. qui *meritus* exhibent, prima litera intercidisse dicenda foret ob ultimam vocis præced. Vide ad VII. 6. § 8. Paullo ante *temere* male exsulat a Lov. 2. Nam *forte temere* et Livius et alii sæpissime junxerunt. Vide ad X. 43. § 12.

§ 4 *Nam senatum omnino non habere non vultis*] Pal. 3. *non senatum omnino habere non vultis*. Gebh. Put. Pet. Pal. *odistis senatores: non senatum omnino habere non vultis*. J. F. Gron. Ita et Flor. Lov. 5. atque Hearnii D. Paullo ante *vos, ut opinor, odistis* perperam est in Ber. a m. pr. pro quo manu sec. *vos, ut opinor, hos odistis* pejus datum est.

§ 5 *Itaque duæ res simul agendæ sunt vobis*] *Ita duæ res simul* Gaertn. Vide ad XXI. 53. § 7. *Itaque duæ simul res* Ber. Tum *agendæ vobis sunt* Flor. Mox *coaptetis*, et § seq. *coaptabitis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad III. 64. § 9. *Captetis* Harl. et Hafn.

§ 6 *Citari singulos senatores jubebo*] *Jubeo* Voss. Lov. 1. 3. 5. et Hearnii D. Mox *primo in ejus locum*, pro *prius*, Gaertn. Vox autem *virum* exsulat ab Harl.

§ 7 *Quod primum sorte nomen excidit*] *Exiit* Berol. et in margine Hearnii N. Male. Supra XXI. 42. 'Ut cujusque sors exciderat, arma raptim capiebat:' ubi vide. *Forte* est in Lov. 4. Tum *ex curia produci jussit* Lov. 3. et Gaertn. *e curia produci jubet* Rec.

§ 9 *Video, quæ sententia de hoc sit data. Ejicitur pro malo atque improbo: bonum senatorem et justum eligite*] Quid si legamus *lata?* Sensus enim est, video hunc a vobis condemnatum esse. *Sigon.* Mss. *justum substituite*. Lipsius, Epist. Quæst. II. 5. Sigonius malit legere *quæ sententia de hoc sit lata*. Lipsius vero ait in suo Ms. exstare *bonum senatorem et justum substituite:* quorum utrumvis ut ferri potest, ita nihil mutandum censeo de vulgata lectione et ipsa tolerabili. *Modius*. Vulgata lectio *sit data* et *justum eligite* vindicat se auctoritate vet. ed. et consensu duorum Pall. 2. ac 3. Pal. 1. autem omnino excernit vocem *eligite*, cui suppositum est ab aliena manu ad vacuam membranam *coaptate*. Gebh. Verbum postremum, ut et succedaneum ejus *substituite*, quod Lipsius protulit, nusquam inveni. Numquid igitur sermo corruptus est, et ita distinguendus? *Ejicitur. Pro malo atque improbo bonum senatorem et justum. Primo silentium, &c.* Quomodo plane Barberinus codex. Sic Cicero Philipp. VI, 5. 'Populi Romani igitur est patronus L. Antonius? Malam quidem illi pestem: clamori enim vestro adsentior.' Philipp. XIV. 7. 'Memoria tenent, meis sententiis a Kal. Januar. nunquam legatos ad Antonium, semper illum hostem, semper hoc bellum.' De Nat. Deorum II. 4. 'Augures rem ad senatum: senatus ut abdicarent: consules abdicaverunt.' Plinius in Epist. II. 20. 'Primo impudentiam hominis, qui venerit ad ægram, cujus marito inimicissimus, ipsi invisis-

simus fuerat.' Nisi forte legendum sit *data*. *Eligite pro malo atque improbo bonum.* Aut quia in optimo codice est *datacicitur*, et Sigonius quoque offenditur ad τὸ *data*, lege *Video, quæ sententia de hoc sit. Date igitur pro malo atque improbo, &c.* J. F. Gron. *Quæ de hoc sententia*, mutato ordine dictionum, Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. et Hav. quod sequor: *data* constanter servant omnes codd. Quamvis itaque 'datus' et 'latus' in Mss. commutentur, ut vidimus ad I. 4. § 7. Sigonio tamen *lata* substituenti adsentiri nequeo. Certe 'dare sententiam' est VIII. 20. 'Meæ partes exquirendæ magis sententia, quam dandæ, sunt.' Deinde *eicitur* Flor. Lov. 2. et Gaertn. quomodo passim scribunt librarii antiqui. Vide ad II. 10. § 9. *eiciatur* Ber. et Hav. Ejus loco *eligite* Hearnius in N. invenit; quod etiam m. sec. sed tamen satis antiqua, et inter versus et ad marginem Flor. adscribitur; unde secunda Gronovii conjectura, quam etiam recepi, firmatur: nam insuper ambo illi codd. ultimam vocem hujus periodi omittunt. Eamdem omittunt etiam Cant. Lov. 4. Rec. et Colbert. apud Dounjatium: unde iterum non nihil præsidii peti potest Gronovii tertiæ conjecturæ. Certe alterutra earum vera est. Quod enim *et justum substituite* sit in Lov. 1. ac margine Voss. *et justum in hujus locum sufficite* in Lov. 2. *et justum coaptate* in Lov. 3. somnia sunt librariorum. Præterea *Tum Pacuvius*, non *Tunc*, Flor. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et priscæ edd. pro quo Basileensis 1539. *Tunc* substituit. Sed cui bono?

§ 10 *Quum aliquis, omissa verecundia, quempiam nominasset*] Pal. 1. numero multitudinis *cum aliqui, &c. nominassent*. Gebh. Ita etiam Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et editi ante Aldum. *Nominassent* etiam Voss. et Hearnii N. Paullo ante *subiciendi*, pro *subjiciendi*; Flor.

§ 12 *In secundo ac tertio senatore factum est*] Vet. lib. *ac tertio citato senatore*. Sigon. Pall. tres, et vet. ed. *tertio citato senatore est factum*. Gebh. *Citato*, quod interponit Sigonius, non Mss. modo, sed et antiquæ omnes edd. habent usque ad Frobenium: hic primo omisit: inde Gryphius et cæteri. *J. F. Gron.* *Citato* agnoscunt etiam omnes nostri, et Hearnii codd. Præterea, trajectis vocibus, *est factum* Flor. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. quas vidi, Basileensi 1539. antiquiores. Unde ita edi jussi.

§ 14 *Ita dilabi homines*] *Ita dilabi cœperunt homines* Lov. 3. Sed vide ad I. 50. § 5. Mox *malum* omittitur scribæ neglegentia in Harl. Hinc *e custodia* legunt Ber. et Rec.

CAP. IV. § 1 *Jam omnibus concedentibus, dominabatur*] *Jam omnis conced.* Put. ut Gronov. monuit ad XXI. 60. § 7. ubi de hoc errore plura vide. Neque aliter Flor. Lov. 1. et Harl. Præterea *donabatur* Flor. Lov. 4. Harl. et Gaertn. Vide ad VI. 35. § 5.

§ 2 *Plebem adfari*] Put. *plebem aduari*. Lege cum Salmasio *adulari*. J. F. Gron. Salmasii conjecturam veram puto. Antiquos autem *adulari* potius cum casu quarto, quam tertio, construxisse, jam docuit Quinctil. Inst. IX. 3. in princ. ubi vide Burm. Utriusque constructionis exempla apud Livium obcurrunt. Dativum huic verbo junxit XXXVI. 7. 'Præsentibus adulando semper.' Accusativum XLV. 31. 'Adulando aut Romanum imperium, aut amicitiam regum.'

Salutare, benigne invitare] Pal. 2. *benigne mutare*. Legendum forte *mutitare*, hoc est, mutua cum plebe convivia agitare. Gellius XVIII. 2. 'Quam ob caussam patricii Megalensibus mutitare soliti sunt, plebes

Cerealibus.' Quo in loco Henr. Stephanus legit *mutuitare*, sicut et II. 24. *Gebh.* Unius librarii errantis caussa nihil mutandum censeo. Inducta alia interpunctione *salutare benigne, invitare* legendum censet Burm. ad Petron. Sat. c. 44. p. 280. ed. ultimæ.

§ 3 *Adparatis accipere epulis*] Pall. 2. et 3. *excipere.* Gebh. Et hic omnes codd. stant a vulgato. Id autem, non minus quam alterum, verbum convivale est. Vide Cerdam ad Virg. Æn. III. 353. et Burm. ad Petr. Satyr. XLII. 'Adparatis epulis,' ut XXIV. 16. 'Adparata convivia omnibus in propatulo ædium fuerant.' XXXIII. 48. 'Adparatæ celebratæque ejus diei epulæ sunt.' Vide Græv. ad Justin. I. 6. § 5. Ita 'ludi adparatiores' XLIV. 9. ubi vide.

Eas caussas suscipere, ei semper parti adesse] Ita Gronov. ad verba seqq. ex Put. et Pet. meliore emendavit, eamque lectionem in contextum admisit, adsentiente ex meis Flor. Antea edebatur *ejus caussas susc., ei semper parati adesse.* Ex meis fere omnes reliqui *ejus caussas* servant. Sed *ejus semper parti* præferunt Lov. 2. 3. Hafn. et Gaertn. *ejusque semper parti* Ber. a m. pr. *ejusque semper parati* a m. sec. *ei semper parati* [Harl.?] a m. sec.

Secundum eum in lite judicem dare, qui magis popularis] Vetus *sec. ea militem judices dare.* Omnino scribendum *sec. eum, litem judices dare, qui.* 'Dare litem secundum aliquem' merum Latinum. Judices igitur, inquit, caussam illi plerumque addicebant, qui aptissimus ad conciliandum vulgus. *Lipsius*, Ep. Quæst. II. 5. Ed. Moguntinensis antiqua tamen habet expressim *secundum eam in lite judicem dare:* ut de plebe hoc accipiatur, cui judex datus sit a senatoribus ex animi sui sententia. *Modius.* Pal. 1. malignitatem correctorum expertus est, *secundum eam in litem judices dare* exhibens, ut rescripsit in sua quoque ed. Andreas, invenique in Pal. 3. Pal. vero 2. *secundum eam litem judices dare.* Gebh. Lipsius vidit sensum, et orationem fecit Latiniorem refingendo *secundum eum litem judices dare.* Sed vera lectio suppeditatur a Put. et Pet. meliore: *eas caussas susc. ei semper parti adesse, sec. eam litem judices dare, quæ magis pop.* Ita plane illi duo, nisi quod una abundante litera *eamilitem.* Pronomen *eam* intelligit *partem* ex commate præcedente. *J. F. Gron.* Doujatius edidit *secundum eam, in litem judices dare, quæ magis;* et, plerosque scriptos ita habere professus, ejus lectionis hunc sensum credit: senatores Campani *ad litem* (ipse edidit tamen *in litem*) quamque judicandam, *secundum eam*, (nimirum 'partem,') *quæ magis popularis esset, judices dare.* At nullus, vel meorum, vel Gronovii, vel Hearnii, ita exhibet; et Gebhardus ex duobus tantum Pall. (quos tamen Doujatius non consuluit) et ed. principe eam scripturam protulit, quam etiam inveni in aliis vett. edd. alii deinde substituerunt *sec. eam in litem judicem dare, quæ.* Ascensius 1513. *sec. eam in lite judicem, dare, quæ.* Frobenius 1531. *sec. eum in lite judicem dare, qui.* Gron. tandem recte ex Mss. suis emend. *sec. eam, litem judices dare, quæ*, quod superest in Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. *sec. ea militem judices dare, quæ* Lov. 1. *sec. eam milites judices dare, quæ*, Voss. qui *judicem* exhibet a m. sec. *sec. ea in litem judices dare, qui* Lov. 2. Crevier. recepta Gronovii lectione, ejus hunc sensum explicat: dabant, assignabant judices pronos ad favendum ei litigatori, qui magis acceptus populo esset. Verum ut emendationi, ita etiam expositioni Gronovii adhærendum puto: 'Judices dare litem secundum eam,' (scilicet partem,) quæ,' &c. 'Judices' hic accipiendum, si judices essent. Vide ad IX. 18. § 4. 'Litem dare secundum aliquem,' est ita sententiam

pronunciare, ut is caussam obtineat. Gellius v. 10. 'Si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin vero secundum te judicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris.' Cic. pro Rosc. Com. 1. 'Quo minus secundum eas lis detur, non recusamus:' ubi vide viros doctos, et Brisson. in Lexico voce 'Dare simpliciter:' ubi tamen, vitiosa priorum edd. lectione deceptus, *sec. eum in lite judicium dare* reponere videtur.

§ 4 *Quam si plebis ibi esset concilium*] Vet. lib. *adesset*. Sigon. Pal. 2. *quam si ibi plebis esset consilium*. Gebh. *Adesset* unus Hav. *consilium* unus Lov. 4. sed uterque mendose. Mox *copia voluptatium* Flor. quod ejus fide recepi. Vide ad VII. 38. § 5. Deinde *amœnitatis marinæ*, pro *maritimæ*, Lov. 4. Vide ad c. 15. § 1.

§ 5 *Et licentia plebis lascivire*] Legitur in Pal. 1. *licentia plebei*. Gebh. Etiam in Voss. Lov. 1. 3. et Ber. a m. altera; quod etiam Jac. Gronov. admisit. *Licentia plebeis* est in Flor. et Exc. Pithœi, ubi utraque lectio *plebei et plebis* juncta videri potest. *Plebes lascivire* plures ex edd. vetustissimis.

§ 6 *Ad contemtum legum, magistratuum, senatusque accessit*] Copulativam exesse jubent optimi. *J. F. Gron.* Illis, qui τὸ *que* omittunt, adnumerandi sunt Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. et Hearnii L. 1. ac D.

Cujus aliqua erat verecundia, Rom. quoque imperium spernerent] Superbia Campania etiam proverbio innotuit. Doctissimus poëta Ausonius de Clar. Urb. carm. 6. 'Mox ut in occasum vitiis communibus acti Corruerunt Pœni luxu, Campania fastu.' Sic enim, me judice, eleganter hos versus interpolat in lectissimis suis Electis noster Lipsius I. 24. *Modius*. *Cujus erat aliqua ver.* Hav. *cujus aliqua ver. erat, Rom. spernerent imperium* Flor.

§ 7 *Id modo erat in mora, ne id extemplo efficerent*] Deficit in Pal. 1. posterius *id*. Pal. 2. habet *id modo erat in mora, ne extemplo deficerent*. Gebh. Pronomen in iisdem optimis desideratur. Scribe *ne extemplo deficerent:* quomodo et nonnulli veteres clare. *J. F. Gron.* Desideratur etiam pronomen posterius in Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. et Hav. Hearne etiam suos Gronovii emendationi favere testatur: certe *deficerent* est in Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. et Hav.

§ 8 *Et quod, &c. maximum vinculum erant trecenti equites*] Crevierio supervacaneum omnino videtur illud *quod* et inelegans. Abesse posse consentio; sed ita innumera in Livio supervacanea erunt. Cur vero inelegans vocetur, caussam non video. Duplicem rationem dilatæ defectionis Livius reddit, et quamque earum per voculam *quod* proponit, *quod connubium, &c. et quod, quum, &c.* Tantum abest τὸ *quod* supervacaneum aut inelegans videri posse, ut brevitatis studiosissimus et simul elegantissimus scriptor Sallustius ita loqui amavit. Vide Cortium ad Catil. c. 9. § 5. Ceterum *erat* Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N.

CAP. V. § 1 *Legati ad consulem Romanum mitterentur. Ii nondum*] *Mitterentur duo: nondum* Voss. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Hafn. Rec. et Hav. Sæpe pronomen *ii* et numeri binarii nota *II* a librariis commutantur. Vide ad XXXVI. 43. § 11. Duplicem lectionem *mitterentur duo. Hi nondum* jungunt Lov. 4. 5. et Gaertn. *mitterentur: missi nondum* legunt editi ante Ald. Mox *poterat* deest in Ber. a m. sec. et Hav. Ejus loco *poterant* legunt Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Gaertn.

§ 4 *Morem, inquit, magis loquendi*] *Morem magis, inquit,* trajectis vocibus, Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon.

Quia et addit vocem Ber. *inquit consul, loquendi.* Paullo post *imperitare*, pro *imperare*, editi ante Aldum.

§ 5 *Ut, quasi aliquid habeamus, id, quod deest, expleri ab sociis velimus*] Pal. 1. *ut, qui aliquid habeamus.* Pal. 2. *ut, quia aliquid habeamus:* tert. *quam quod aliquid, &c.* Gebh. *Ut qui aliquid habeamus* Lov. 1. 2. 3. et Harl. *ut, quia aliquid habeamus* Flor. Cant. Lov. 4. et Gaertn. Tum *id quod est* Flor. et Lov. 1. ac 3.

§ 6 *Aut in ruinis postero die amissis*] Quas, quæso, 'ruinas' hic finxerunt sibi? solus eas fulcit Put. in quo *autuinis postero.* Emenda *aut in acie, aut binis postero die amissis castris.* Vide libro præcedenti. *J. F. Gron.* Quum Put. lectio commodum sensum non præberet, unica litera auctius *aut ruinis* datum est in Flor. Voss. et Colbert. apud Doujatium; quum potius *u* vertenda esset in *b*.

§ 7 *Itaque nos juvetis nos in bello oportet, Campani*] Pal. 3. *Itaque ut juvetis.* Gebh. *Itaque non juvetis modo nos* Brancal. Latinii. Vox *Campani* omittitur a librariis Lov. 4. et 5.

Sed cum Pœnis bellum pro nobis suscipiatis] Lectio vetus, *sed pæne bellum suscipiatis.* Utraque recta, hæc fortasse germanior. *Lipsius*, Epist. Quæst. II. 8. Nostra Moguntinensis ed. vetus *sed cum Pœno bellum pro nobis suscipiatis.* Vetus Lipsii codex *sed pæne bellum suscipiatis.* Quorum ut neutrum spreverim, ita vulgatam lectionem, recta et proba cum sit, rejiciendam et expungendam non putavi. *Modius. Sed pæne bellum* non Lipsiani modo est, sed omnium meliorum librorum. *J. F. Gron.* Lectio, quæ Lipsii tempore exstitit, ab Aldo est. Priores ediderunt *cum Pœno: sed Pœni bellum* legunt Lov. 4. Harl. et Cant. *sed potius bellum* Lov. 3. *sed pene bella* Lov. 5. *sed pene bellum* Flor. Voss. Lov. 1. et Gaertn. Vox *bellum* deficit in Lov. 2.

§ 8 *Receptos in fidem ad Satriculam defenderimus*] *Saticulam*, ut in VII. 32. dixi, et sæpe alias. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *recepto in fidem Satricula defenderimus.* Gebh. *Receptos in fidem Satricula* Flor. Cant. Lov. 3. 4. 5. Harl. Rec. et Gaertn. *receptos in fidem Satriculam* Lov. 1. 2. Ber. et Hav. *receptos in fidem Saticulam* Voss. *receptos in fidem apud Satriculam* Exc. Pithœi. Paullo ante *trepidos quosdam majores* Flor. a m. pr. Voss. Harl. et Hearnii Oxon. nisi quod N. *quondam* præferat in margine. Tum *non Samnitem modo hostem, sed Sidicinum* Ber. a m. pr. et edd. ante Aldum. Vide ad cap. seq. § 1. *Sed Sidicinum etiam* Ber. a m. sec.

Per centum prope annos] Lib. XXXI. c. 31. ait legatus Romanus in concilio Ætolorum, 'per annos prope septuaginta:' quod magis verisimile est ex catalogo consulum et annalibus: sed hic oratorie omnia auget. *Glar.* Elatorie dixit Terentius 'per centum prope annos.' Verius autem legatus Romanus in concilio Ætolorum XXXI. 31. qui 'per annos septuaginta' bellatum esse cum Samnitibus ait. Etenim cœptum est A. U. C. CDXII. M. Valerio, A. Cornelio consulibus, finitum a. CDLXXIX. C. Fabricio, C. Claudio consulibus. De iis enim C. Claudius consul triumphavit, ut exstat in Capitolinis triumphorum fragmentis. ['Hæc omnia diligenter a Glareano notata, tamquam ipse primus invenerit, narrat.'] *Sigon.*

§ 9 *Quod fœdus æquum dedimus, quod leges nostras*] Hoc factum M. Foslio, L. Plautio consulibus, ut ait IX. 20. 'Eodem anno primum præfecti Capuæ creari cœpti, legibus ab L. Furio prætore datis.' *Sigon.* Optimi quique *dedistis*, et *vestras.* Haud dubie verum est, *quod fœdus æquum dedistis, quod leges vestras.* Recurre ad lib. VII. *Nostras* tolerari posset, ut respiceretur ad leges a L. Furio prætore datas, cum illi hoc pro re-

medio ægris rebus discordia intestina peterent: de quo IX. 20. Sed illud magis decet plenam libertatem deditis redditam. Lib. XLV. c. 29. 'Liberos esse jubere Macedonas, habentes urbes easdem agrosque, utentes legibus suis, annuos creantes magistratus.' *J. F. Gron.* *Leges vestras* melius esse vulgato *leges nostras*, facile ex iis quæ alibi scribit, videre potuisset Sigonius. Nam de Ant. Jur. Ital. II. 14. docet, fœderatas civitates, quas inter etiam Capuam recenset, suas leges habuisse. *Duk.* *Dedistis* non tantum optimi quique, verum etiam, præter Hav. omnes mei, insuper Hearnii L. 1. D. N. et Brancal. Latinii: quod recte Gronov. in *deditis* mutavit. At *leges vestras* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. et D.

Id quod ante Cannensem certe cladem maximum fuit] Cantabrig. τὸ *quod* non agnoscit, et melius aberit. *Jac. Gron.* Omnes nostri τὸ *quod* constanter tuentur: quare, quæ etiam Dukeri sententia erat, non tantum Cant. tribuendum censeo, ut, reliquis invitis, ejus unius auctoritate deleatur, præsertim quum Liv. ita sæpissime loqui soleat. Infra hoc lib. c. 13. 'Id quod Dii omen avertant.' c. 16. 'Id quod per aliquot dies fecerat.' XXV. 22. 'Id quod post Cannensem accidisset cladem.' XXVII. 33. 'Id quod nullo ante bello acciderat.' XXX. 12. 'Id quod erat.' XXXIII. 48. 'Id quod serum erat.' XXXVIII. 31. 'Id quod jam diu moliretur.' XLI. 24. 'Id quod erat vetusta conjunctio.' XLII. 44. 'Id quod maxime gratum erat Romanis.' Alia vide ad VI. 17. § 6. Neque intelligo cur Gronov. illud *quod* melius abfuturum judicaverit; nisi forte ita pronunciaverit, quoniam mox, quamvis alio sensu, præcesserit. Verum, id Livio insolens non esse, docui ad V. 20. § 6. Præterea *certe* deest in Lov. 3. Hinc *magnæ parti vestrorum* habent Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *vestrum* Flor.

§ 10 *Communem patriam tuendam arbitrari esse*] *Arbitremini* Hav. et Brancal. Latinii: *arbitremini esse* Hearnii N. *arbitrari se* Lov. 3. *arbitrarier* Lov. 5. *arbitrarier se* Flor. Voss. et Harl. *arbitrarier esse* Hearnii L. 1.

§ 11 *Pœnus hostis ne Africæ quidem indigenam, ab ultimis terrarum oris*] Ita habent vetustiores codd. ut sit adjectivum ad *militem*, non ad *hostis*. Quidam temere, meo quidem judicio, mutarunt in nominativum *indigena*: cum utique Hannibal esset Africæ indigena, sed non omnes ejus milites. Loquitur autem de ea, quæ proprie Africa, in qua Carthago. *Glar.* Veteres libri habent *indigenam*, quam lectionem probo, ut non Annibalem, sed militem ejus Africæ indigenam esse neget, quippe quem ex ultimis terrarum oris extraxisset. Etenim XXVIII. 42. sic ait, cum de exercitu Romano loquatur: 'Romana arma, et exercitum alienigenam.' ['Hæc quoque a Glareano notata sunt.'] *Sigon.* Hermol. Barbarus in Castigat. ad Plinii Hist. Nat. III. 5. ex corrupta scriptura *indigena* conficere vult Annibalem in Hispania, non in Africa, natum esse. *Duk.* *Indigena* Flor. Harl. Rec. Gaertn. et pr. edd. *indigenas* Lov. 2. reliqui cum Oxon., Hearnii recte *indigenam*. Deinde *sed ab ultimis* Harl. 5. et Ber.

§ 12 *Pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis*] Vide Flor. II. 6. 18. et quæ ibi notarunt viri docti. Ceterum *pontibusque ac molibus* Lov. 2. *pontibus molibusque* Lov. 4.

Vesci humanis corporibus docendo] De Annibalis crudelitate loquitur, qui adeo efferaverat animos militum, ut eos etiam vesci carnibus humanis docuerit. Hoc autem falsum esse, tradit Porphyrius lib. II. περὶ ἀποχῆς τῶν ἐμψύχων. *Sigon.* Adde huc Victor. Var. Lect. XIII. 20. qui non du-

bitasset vera esse, quæ Porphyrius de Abstinent. II. § 57. ed. Cantabr. prodidit, fuisse quemdam, qui Hannibali suaserit, ut militem humanis carnibus comedendis adsuefaceret, ne umquam commeatu indigeret, verum Hannibalem consilium illud adspernatum fuisse; si videre potuisset Excerpta Polybii de Virtutibus et Vitiis, in quibus hæc, p. 1384. ed. Gronov. scripta sunt: unde haud dubie descripsit Porphyrius. Mihi non valde verisimile videtur, Varronem hanc orationem habuisse ad socios, quam ei hic tribuit Livius. *Duk.*

§ 13 *Hos, infandis pastos epulis, quos contingere etiam nefas sit*] Put. et Pet. *His infandis pastos epulis.* Conflat autem hanc invidiam Hannibali unus e comitibus ejus Hannibal Monomachus, qui deliberanti de annona et commeatibus, exercitui per longum ex Hispania in Italiam iter inter barbaras nationes comparandis, consilium dedit διδάξαι τὰς δυνάμεις ἀνθρωποφαγεῖν καὶ τούτῳ ποιῆσαι συνήθεις a quo tamen ipse abhorruit, ut est apud Polyb. in excerptis lib. IX. *J. F. Gron.* *His infandis* etiam Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Rec. Hav. et Hearnii M. Sed pronomen omittit Flor. Quas autem Livius 'infandas epulas' dicit, alii 'dapes feras,' 'humanas,' 'cibos inhumanos' vocarunt. Vide ad Silii II. 522.

Et ex Africa et a Karthagine jura petere] Pal. 1. *et ex Africa et ex Carthagine.* Pal. 2. *habere dominos, ex Africa et Carthagine.* Pal. 3. *et ex Africa et Carthagine.* Gebh. *Ex Africa et ex Carthagine*, omisso priori *et*, Lov. 3. et Gaertn. *et ex Africa et ex Carthagine* Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii N. *et ex Africa et Carthagine* Lov. 4. 5. et Ber. Sed vide ad VI. 28. § 3.

Cui non, genito modo in Italia, detestabile sit] Pal. 1. *genito modo in Italiam.* Inverso ordine Pal. 2. *cui non genito modo detestabile in Italiam sit.* Gebh. *Genito modo in Italiam* Voss. Harl. et Hav. *genito in Italiam* Lov. 1.

§ 14 *Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium*] Non agnosco hic damnum pulcri sensus, qui recuperetur scribendo *Romana.* Nam et sic apud socios loquuntur, XXVII. 9. 'Tum quidem, quæ temere agitassent, ea prodendi imperii Romani fore.' Et inferius hoc lib. c. 28. 'Illum Romani finem imperii fore.' *J. F. Gronov.* Designat Freinsh. ad Curtii VIII. 10. § 25. Mihi hæc conjectura non inepta esse, et loca Livii, quibus *Romanum* defendit Gronovius, non multum ad eam confutandam facere videntur. Freinshemius non ignorabat dici *imperium Romanum;* sed hoc, credo, reputabat, si legeretur *Romanum*, deesse *nostra*, vel aliud quid, quod ad *clade* referri posset: et recte sibi opponi *Romana clade*, et *vestra fide, vestris viribus.* Duk. *Pulchrum erit Campanis* Flor. Voss. Lov. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. et Hav. *clade Romanorum imperium* Rec. et Gaertn. *clade Romana imperium*, quod recte cum Freinsh. probat Dukerus, Hafn.

§ 15 *Arbitror ex Campania vos scripsisse: jam pecuniæ adfatim esse frumentique*] Ego ista nec Livium scripsisse puto, nec Varronem dixisse. Falsa enim: nec Campani tunc ullum militem conscriptum habebant, nisi qui in Romanis castris fuisset, ne dum ut triginta millia. Quod quispiam ad vetusta tempora referat, nihil est. Liber Mstus leviter dissentit, sed ex quo veritas erui possit: *arbitror ex Campania scripsisse;* omittitque illud *vos*, et statim *affatim est.* Emendo *arbitror ex Campania scribi posse.* Postremas voces proclive fuit confundere in unam: et deinde *jam pecuniæ affatim est.* Omnia certe hæc ad præsentem fortunam Campanorum referenda sunt: aut Varro nugas tota cohortatione sua egerit. *Lipsius*, Epist. Quæst. II. 8. Lipsii codici secundas

ferunt Pall. codd. Mss. duo. Pal. 2. quoque omittit τὸ *vos*, et in fine aliter nectit *jam pec. aff. est et frumenti*. Vet. ed. male depravata est: *Trig. millia ped., quat. eq. arbitrorum ex Camp. vos scripsisse. Jam pecuniæ affatim esse frumentique*. Gebh. Omnes scripti *arbitror ex Camp. scripsisse*. Itaque adsentimur Lipsio reponendum *scribi posse*. J. F. Gron. *Ex Camp. scripsisse: jam pecuniæ affatim est* etiam omnes mei; sed *et frumenti* Lov. 3. 4. 5. et Gaertn. *scribi posse* etiam Freinsh. ad Curtii VIII. 10. § 25.

Qui si parem fortunæ vestræ] Scribe *jam pec. adf. est frumentique: si parem fortunæ vestræ fid. hab., nec Hann. se vicisse sentiet, nec Rom. victos esse*: deletis τῷ *qui* et τῷ *se* posteriori. Ita enim volunt Put. et Pet. alioquin *quod si*. J. F. Gron. *Frumenti, qui si parem* Voss. et Flor. a m. pr. in quo deinde emendatum est *frumentique, si parem*, ut Gronov. in suis invenit. *Et frumenti. Quod si parem* Lov. 5. De qua locutione vide ad II. 29. § 8. Sequor tamen optimos. Deinde *nec Romani victos esse* Flor. *nec R. p. victos esse* Voss. Olim edebatur *nec Romani se victos esse*.

CAP. VI. § 1 *Hac oratione consulis dimissis*] Nihil mutant libri. Repone tamen, *Ab hac oratione consulis dimissis redeuntibusque domum legatis*. Ut lib. sequenti c. 22. 'Ab hac concione legati missi sunt.' XXXVII. 32. 'Ab hac voce ad diripiendam urbem passim discurrerunt.' XLIV. 34. 'Ab his præceptis concionem dimisit.' *J. F. Gron. Hanc orationem* Voss. et Lov. 1. Si quid tamen mutandum, cum Gronovio malim *Ab hac oratione*. Ita enim innumeris locis Livius loquitur. V. 46. 'A prœlio adverso palati fuerant.' XXII. 40. 'Ab hoc sermone profectum Paullum tradunt.' XXIV. 29. 'Ab hac adhortatione dimissi corpora curant.' XXVI. 15. 'Ab hoc sermone quum digressi essent.' XXVII. 30. 'Ipse ab eo concilio Argos regressus:' ubi alia vide. Adde Markl. ad Stat. Silv. I. 2. 144. Et hoc sensu Harduin. emendat apud Plin. VII. 54. 'Idque eum voluisse, veritum talionem, ab eruto C. Marii cadavere:' quum vulgo præpositio omitteretur, et codd. Mss. ea itidem omissa, legerent *obruto*. Quod si cogitasset Davis. ad Cic. de Leg. II. 22. eam tamquam prorsus absurdam non traduxisset, hoc prætextu, quod nemo a cadavere talionem metuat. Non enim Harduinum junxisse *talionem ab eruto*, sed potius *voluisse ab eruto*, id est post erutum, ex ejus interpunctione constat. Certe Harduini conjectura longe verisimilior videtur, quam illa Davisii *ob erutum C. Marii cadaver*.

Unus ex iis Subius Virius] Hic est, qui in summa desperatione Capuæ senatores ad cœnam invitat XXVI. 13. quo in loco tamen *Vibius Virius* dicitur, non *Subius*. Glar. Vet. lib. *Vibius Virius*. Puto legendum *Vibus Virius*. Est enim *Vibus* prænomen, ut in *P. Sestio Q. F. Vibi. N.* Capitolino consule. *Sigon*. Pal. *Subius*. Vet. ed. *Virius Subius* inverse. *Gebh*. Put. *Ubius Virrius*: non *Subius*, non *Vibus*. At lib. XXVI. c. 13. idem integrum est *Vibius Virrius*. J. F. Gronov. *Subvinius*, duabus vocibus in unam contractis, Ber. *Subius* Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Exc. Pithœi, Hearnii D. et N. ac Voss. in contextu, qui *Uvius* habet in margine: *Fabius* Hafn. Sed malim cum Gron. *Vibius*: eo enim ducunt Hav. et Hearnii L. 1. transpositis literis legentes *Iubius*. Infra etiam XXVI. 13. Flor. *Vivius* præfert. Neque necesse est, ut *Vibus* cum Sigonio legamus. Aliam enim esse rationem prænominum apud Romanos, aliam apud reliquos Italiæ populos, sæpe dictum est. Vide ad I. 49. § 2. Adde ad cap. seq. § 4. Certe *Vibius Accuæus* memoratur XXV. 14. ubi tamen Sigon. nihil notat. Recte deinde Flor. Puteaneo consentiens, et hic et lib. XXVI. *Virrius* exhibet. Ne-

que aliter est in Exc. Pithœi, et Hearnii D. Eadem hujus nominis orthographia est in cod. integerrimo Colon. apud Silium xi. 65. ubi vide quæ notantur. Hearnius se *Virbius* in N. *Junius* in L. 1. invenisse testatur.

Tempus venisse, ait] Pall. 2. et 3. *venisse sociis, ait*. Gebh. Ita et Harl. ac Rec. *veniet, ait* Voss. et Lov. 1.

Sed imperio etiam Italiæ] Τὸ *etiam* abest ab edd. Aldina antiquioribus. Et ita Livium locutum esse, vidimus ad ii. 6. § 1. Hic tamen, omnibus scriptis dissentientibus, nihil mutandum, ut nec supra cap. præc. § 8.

§ 2 *Quin ipse confecto bello Hannibal victor in Africam hinc decedat*] Pall. tres, *quin, quum ipse confecto bello*. Gebh. Put. Pet. Voss. tres Pall. *quin, quum ipse confecto*. Put. etiam *in Africa incedebat*. Lege *in Africam decedat*, expuncto τῷ *hinc*. J. F. Gron. Illud *quum* etiam in omnibus nostris superest. Deinde *in Afr. hinc dec.* soli Lov. 3. et Hav. *in Afr. incedat* Ber. a m. pr. *hinc recedat* a m. sec. *inde decedat* Voss. *inde cedat* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Rec. Gaertn. et Oxon. Hearnii: *in Africam decedat* Flor.

Deportet, Italiæ imperium] Tres priores modo nuncupati *et Italiæ*. Possis cogitare *deportet, et Italiæ imperium Campanis relinquat*. J. F. Gron. *Et Italiæ imperium*, pro 'etiam,' inveni quoque in Flor. et Harl. quod facile excidisse potuit ob prioris vocis literas finales. Vide ad xxxv. 41. § 7.

§ 3 *Deletum omnibus videretur nomen Romanum*] Pal. 3. *videretur R. imperium*. Justin. v. 6. 'Tantaque strages aut occisorum aut captivorum fuit, ut Atheniensium deletum non imperium tantum, verum etiam nomen videretur.' Confer eodem lib. c. 8. ex quibus patet, majus esse, 'nomen delere,' quam 'imperium.' *Gebh.* Liv. ix. 6. 'Deploratum pene Romanum nomen in concilio sociorum fidelium esset.' Paullo ante, *Virbio loquenti adsensi* Hav. *Virbio loquenti assensi sunt* Hearnii N. Neque aliter Ber. nisi quod legat *Vinio;* unde patet verisimilem esse orthographiam *Virrio;* literæ enim *rr* et *n* commutantur. Vide ad iv. 10. § 9.

§ 4 *Plebes ad defectionem ac pars maxima*] Optimi *pars major*. J. F. Gron. Ita et Flor. sed *pars magna* Lov. 4. 5. Harl. et Hearnii L. 1. Præterea vox *plebes* deest in Hearnii L. 1. *plebis* legunt Lov. 1. Harl. et Hav. *pleb'* Voss. *plebs* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Hav. Rec. et Gaertn.

§ 6 *Quo priusquam iretur*] *Irent* Gaertn. De hoc errore vide ad xxxviii. 40. § 1.

§ 8 *Nimis compar Latinorum quondam postulationi erat*] De qua viii. 5. *Sigonius.* Ejus mentionem quoque facit c. 23. 'Eam sententiam haud æquioribus animis, quam ipsorum quondam postulatum Latinorum, Patres audierunt.' Pal. 3. *nimis compar post. condam Lat. erat*. Gebh. Put. Pet. unus Pal. cum Aldina *postulatio*. Inf. cap. 22. 'Ipsorum quondam postulatum Latinorum:' sed ibi subaudi, 'huic postulationi.' *J. F. Gron. Postulatio erat* etiam Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Hafn. Rec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N.

Cæliusque et alii, ita ut sine caussa prætermiserant scriptores] Vos sic emendatis, *Cæliusque et alii, ut non sine caussa præt.*, quod grammatica non consentit. Ego sic, *Cæliusque et alii scriptores haud sine caussa prætermiserant*. Nam quidam *haud* per *t* scribunt, hincque fuit erroris caussa. *Valla.* Ut Valla emendat, præferunt Ber. et Hav. Plerique reliqui ab eo rejectam scripturam servant. Quod nunc editur, in prima Ald. obvium fuit. Et ita fere Flor. Antea edebatur *Cæliusque et alii quia haud sine caussa*.

Cap. vii. § 1 *Pacemque cum eo his conditionibus fecerunt*] Nec Put. neque ulli alii boni Gall. aut Pall. aut Voss.

codd. habent τὸ *his:* et jure deleri puto: sed et optimi *conditionis.* Hoc librarii erratum in principe, indeque propagatum, de quo supra. Scribe ergo, *pacemque cum eo cond. fecerunt.* Sic XXIV. 3. de Hannone: 'Is conditionibus ad deditionem compellere Crotoniatas conatus, ut coloniam,' &c. Cic. pro Quinctio c. 8. 'Annum et sex menses nihil petit, quiescit, conditionibus hunc, quoad potest, producit.' Sallust. Jugurth. c. 112. 'Sibi per Dabarem ex Sulla cognitum, posse conditionibus bellum poni.' Pomponius Mela I. 8. 'Missi ad dirimendum conditionibus bellum.' Noster VI. 42. 'Cum tamen per dictatorem conditionibus sedatæ discordiæ sint.' XXXV. 42. 'Quas neque vi expugnare ad eam diem poterat, neque conditionibus in amicitiam perlicere.' Velleius II. 3. 'Discordiæque civium, antea conditionibus sanari solitæ, ferro dijudicatæ.' Et de Maroboduo c. 108. 'Finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus sui juris fecit.' *J. F. Gron.* Pronomen *his* præter unum Ber. nullus meorum agnoscit. Deest etiam in Hearnii L. 1. D. et N. ita tamen ut postremi margini adscriptum sit. Præterea *pacisque cum eo conditiones fecerunt* Lov. 4. *pactique cum eo conditiones fecerunt* Lov. 5. *pactumque cum eo conditionis fecerunt* Gaertn. *pacemque cum eo conditionesque fecerunt* Hafn. et Hav. quæ omnes lectiones inde ortæ sunt, quod librarii perperam scripserint *pacemque cum eo conditionis fecerunt*, pro *conditionibus:* quomodo est in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Voss. de quo errore vide ad XXI. 60. § 7. *Conditionibus* autem, ut IX. 15. 'Populos aut vi subegit, aut conditionibus in societatem accepit.' XXXIV. 23. 'Ætolos polliceri, aut conditione et voluntate sua Nabin præsidium Argis deducturum:' ubi vide Gronovium. Mox *ullum jus*, trajectis vocibus, Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 2 *Sui magistratus Campanis essent*] Pall. tres *Campaniæ*. Gebh. Put. et Pet. melior, *ut suæ leges, sui mag. Capuæ essent:* quamquam parum intersit, ut ad XXVII. 3. § 1. videbimus. Men. Voss. et tres Pall. *Campaniæ.* J. F. Gron. *Campaniæ* etiam Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. N. ac D. At *Capuæ* Flor. et forte etiam Cant.

Trecentos ex Romanis captivos] Pall. tres *trecentos ex Rom. captivis.* Gebh. Optimi *captivis.* Lib. VIII. c. 16. 'M. Fabius captivus Romanus per negligentiam custodum ruptis vinculis.' *J. F. Gron.* Hearne testatur se etiam *captivis* invenisse in Oxon. D. et N. *captivos* tamen in posterioris ora adscriptum esse. Tota illa vox exsulat a Gaertn. Præterea *quos ipsi delegissent* Ber. Vide ad XXXIV. 29. § 10.

§ 3 *Hæc pacta: illa insuper, quam quæ pacta erant, facinora Campani ediderunt*] Deinde subjungitur interfectio præfectorum civiumque Romanorum. Vos ita hoc emendatis, ut duo prima verba tollatis, tertium mutetis in *alia.* Ego nihil ex iis nec tollo, nec muto, sed *facinora* in *fœdiora*, sic: *Hæc pacta* (scilicet fuerunt) *illa insuper, quam quæ pacta sunt, fœdiora Campani ediderunt.* Valla. Omnes scripti et antiquitus editi *Hæc pacta: illa insuper.* L. XLIII. c. 5. 'Hæc missa: illa petentibus data, ut,' &c. *J. F. Gron.* Lectionem, a Valla damnatam, servat Lovel. 2. quidam codd. lectionem, ejus annotationi a principio adpositam, per omnia servant, nisi quod tamen *alia*, pro *illa* præferant, quod deinde ed. Mog. et reliquæ usque ad Gronov. adoptarunt, qui pristinam iterum scripturam revocavit: alii vero, ut Flor. pluresque, *illa.* Et solent voces *illa* et *alia* sæpe a scribis commutari. Vide ad II. 38. § 5. cap. 45. § 16. III. 42. § 2.

c. 70. § 6. vi. 5. § 3. x. 15. § 5. xxii. 27. § 8. xxxvi. 40. § 7. xxxix. 53. § 11. et xl. 22. § 6. Adde Burm. ad Sueton. Galb. c. 1. Mox τὸ *Romanos* deficit in Flor.

Velut custodiæ suæ caussa] Abest ab omnibus libris τὸ *suæ*. Gebh. Deest in omnibus pronomen. *J. F. Gronov.* Deest etiam non tantum in omnibus scriptis meis, verum etiam in edd. ante Basil. 1539.

Ubi fervore atque æstu] Vet. lib. *fætore atque æstu*. Sigon. Omnes libri constanter vindicant *fervore*. Gebh. Nullus etiam meorum Sigonii vet. lib. consentit.

§ 4 *Decius Magius, vir cui, &c.*] 'Magios' item gentem Campanam esse, et hic Livius, et contra Rullum Cicero ostendit ii. 34. 'Magios, Blosios mihi videbar illos videre ac Jubellios.' Quare *Decius*, quod alias nomen est gentis, in hoc viro prænomen est, mendose, ut solet, pro *Decimus*. Sigon. Intrusit Sigonii curiositas *Decimus*. Pal. 3. *Decius Magnus*. Gebh. Hujus Decii Magii meminit etiam Vellei. Pat. ii. 16. eum vocans Campanorum principem, celeberrimum et fidelissimum virum, ejusque nepotem fuisse dicit Minatium Magium Asculanensem, atavum suum: ubi Puteanus etiam *Decimi Magii* legendum censuit; adversus quem vulgatum *Decii* Ger. Vossius hoc argumento defendit, quod Italici duces interdum duo gentilicia nomina habuerint. Sane longe aliam fuisse rationem prænominum apud reliquos Italiæ populos, quam apud Romanos, sæpius monuimus. Vide ad i. 49. § 9. ix. 26. § 7. xxii. 42. § 4. hoc lib. cap. præc. § 1. etiam hoc cap. § 8. Τὸ *vir* deest in Ber. Paullo ante *neve legatio* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et pr. edd. Male. Vide ad ii. 15. § 2.

§ 6 *Deinde, ut receptum aut ejiceretur, aut, si malum facinus, quod, &c.*] Silius xi. 194. 'Et Decius, Nunc hora, viri, nunc tempus: adeste,' &c. *Modius.* *Rejiceretur* Lovel. 2. Harl. Ber. et Hav. Præterea *Demum ut receptum* Hearnii D. Vide ad xl. 22. § 1. *Receptum aut* aberat a Ber. a m. pr. solum *aut* a Lov. 1.

§ 7 *Hæc (neque enim occulte agebantur)*] Pal. 1. *enim nec occulte ageb.* ut τὸ *enim* auspicetur sententiam. *Gebh.* *Nec enim* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Deinde *occulta agebantur* Flor. a m. pr. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. Mox *ad se in castra*, pro *ad sese*, Lovel. 2. 4. 5. et Hearnii D. et N. Contra *adtrahi ad sese*, pro *ad se*, Flor. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. et N.

§ 8 *Ad Marium Blosium prætorem Campanum*] 'Blosios' pariter gentem esse Campanum, idem Ciceronis locus Agr. ii. 34. docet. Unde 'C. Blosius' genus traxit, is qui cum Ti. Graccho tribunus pl. fuit. De quo Cicero in Lælio c. 11. et contra Rullum loc. laud. Quod si ita est, ergo corrupte *Marius*, pro *Marco* vel *Manio*. Sit enim prænomen, necesse est. *Sigonius.* 'Blosiorum' gentem apud Campanos floruisse, constat et ex Liv. xxvii. 3. 'Campani, principibus fratribus Blosiis, conjuraverant.' Non tamen propterea *Marium* cum Sigonio in *Marcum* vel *Manium* mutandum est, qui eumdem hic errorem commisit, quem § 4. *Marius* enim apud quosdam Italiæ populos prænominis vicem obtinuisse, docui xxii. 42. § 4. Vulgatum etiam defendit Gronov. pr. edit. notarum ad Livii xxxii. 2. Dukero quoque Sigonii conjectura displicebat. Ceterum paullo ante *oreretur* Flor. a m. pr. Et ita Put. hic et fere ubique scriptum præferre, monuit Gronov. hoc lib. ad c. 16. § 7.

§ 9 *Ab adversis id non obedienter modo*] Codex scriptus *Ab universis id:* bene. *Lipsius*, Ep. Quæst. ii. 8. Quinam sunt tandem illi *adversi?* auc-

tores manendi in fœdere et amicitia Romana? Minime, ut ex sequentibus de Decio Magio cum clientela sua intelligere est. Corrupta itaque haud dubie lectio est, reponendumque tam ex ed. nostra Mog. quam Ms. Lipsiano *Ab universis*. Modius. Ut Lipsius reperit, ita ingerunt constanter omnes libri nostri. *Gebh.* Illud *Ab adversis* sphalmate typographico primum in ed. Lugdun. 1553. exstitit. Inde etiam receptum est in Paris. 1573. et tum in reliquis usque ad ultimam Gruteri. Alteram lectionem omnes codd. et ceteræ edd. servant.

§ 10 *Decius Magius nec obviam egressus est, nec, quo timorem aliquem ex conscientia significare posset*] Silius XI. 225. 'Nec non et Decio propiora pericula mentem,' &c. *Modius.* Præpositio *ex* non adparet in Hearnii L. 1.

Nec privatim se tenuit] An non *privato?* Lib. II. c. 24. 'Undique tota urbe proripientium se ex privato.' IX. 7. 'Consules, in privato abditi, nihil pro magistratu agere.' XXXII. 26. 'Ut et obsides in privato servarentur, neque in publicum prodeundi facultas daretur.' XXXIX. 18. de mulieribus: 'Ut ipsi in privato animadverterent in eas.' *J. F. Gron.* Mihi non satis liquet de necessitate hujus emendationis. Plautus non obscure *privatim* dicit, pro 'in loco privato,' vel 'apud privatum;' Bacchid. II. 3. 78. 'CH. Quin in ipsa æde Dianæ conditum est. Ibidem publicitus servant. NI. Occidistis me. Nimio hic privatim servaretur rectius.' Et pro 'ex locis privatis' Sallust. Catil. c. 11. 'Signa, tabulas pictas, vasa cælata mirari, ea privatim ac publice rapere; delubra spoliare; sacra profanaque omnia polluere:' et Cic. Verr. V. 1. 'Nemini video dubium esse, judices, quin apertissime C. Verres in Sicilia sacra profanaque omnia et privatim et publice spoliarit.' Hæc me inducunt ut putem, non minus recte dici *privatim se tenere*, quam *in privato*. Scio viros doctos apud Sallust. et Cic. aliter exponere *privatim*; sed hic non est locus eorum interpretationem refellendi. *Duk.* Gronovii conjectura si libros auctores haberet, non displiceret; Livium enim ita loqui solere, docent exempla ab eo laudata. Adde XXXIV. 2. 'An blandiores in publico quam in privato estis?' Ipsum illud 'tenere se privato' obcurrit in fragmento lib. XIV. apud Prisc. Gramm. XV. 1009. 'Privato nos tenuissemus.' Omittitur in hac locutione præpositio, ut in illa 'tenere se castris,' de qua vide ad III. 2. § 1. Contra, an Livius hoc sensu *privatim* adhibuerit, admodum dubito. Si quis tamen Mstorum fide nisus vulgatum malit, non adversabor.

Trepidante tota civitate ad excipiendum Pœnum] Comparet in Pal. 2. *ad capiendum Pœnum*. Gebh. *Tripudiante tota civitate* Voss. a m. sec. et Lov. 2. in margine. Sed auctor hujus lectionis non intellexit vim et elegantiam verbi 'trepidare,' de qua vide ad XXVII. 1. § 8.

§ 11 *Precantibusque inde primoribus Campanorum*] Pall. tres, et vet. ed. *prim. civitatis Camp.* Gebh. Ita et Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Ber. Rec. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Aldina priores, invitis tamen optimis. Insuper *precantibus deinde* Hearnii D.

Ne quid eo die fere gereret] Vetus *eo die ferre gereret*. Sed *fere* nos dictum a *fero* putamus, et capimus hic 'sæve,' 'ferociter.' *Lipsius*, Epist. Quæst. II. 8. Vetus Lipsii codex *ferre gereret:* unde placebat, inquit, *ferale gereret:* agebatur enim de Magio damnando: nunc propius verum puto *ne quid eo die seriæ rei gereret*. Modius. *Ne quid eo die seriæ rei gereret* Modii felicissima est conjectura, satis firmata vetustissimo Put. in quo *sererei*. Eandem formulam aboleverant imperiti XXVI. 17. 'Illum diem

religiosum Karthaginiensibus ad agendum quidquam rei seriæ esse:' sic enim nos ex optimis libris: illi *feriatum esse*. Plautus Pœnulo II. 1. 52. 'Ita res divina mihi fuit: res serias Omnes extollo ex hoc die in alium diem.' Frontinus II. 1. 'Judæos Saturni die, quo eis nefas est quicquam seriæ rei agere, adortus superavit.' *J. F. Gron.* Hinc non dubito ei, quod in Nepotis Pelopida c. 3. vulgo editur, 'In crastinum, inquit, differo res severas,' cum Schotto præferre *res serias:* quod etiam in margine ed. vet. Trajectinæ adnotatum est. Nam non sunt mutanda verba formulæ. Et quamquam 'res severæ' etiam dicuntur pro gravibus et magni momenti rebus, ut in Cic. de Off. I. 40. 'In re severa convivii dicta aut delicatum aliquem inferre sermonem;' tamen 'severus' et 'severitas' magis sunt hominum de rebus seriis agentium, quam rerum quæ aguntur. Cic. ibid. c. 37. 'Ac videat in primis, quibus de rebus loquatur: si seriis, severitatem adhibeat; si jocosis, leporem.' Et idem c. 29. *Duk.* Ter. Eun. III. 3. 7. 'Ait, rem seriam velle agere mecum.' Ceterum *eo die ferre gereret* Lov. 1. et Ber. *eo die sero gereret* Cant. *eo die sere gereret* Flor.

Diemque ut ipse adventu suo festum] Legerim *diemque et ipse.* Nihil enim importunius, quam ut diem sibi proprie festum ipse solus non coleret. *Grut.*

§ 12 *Visendoque urbem magnam diei partem consumsit*] Pal. 1. *visenda urbe.* Pal. 2. *in visendam urbem.* Forte *in visenda urbe.* Gebh. Alii *visendam:* optimi *visenda urbe.* Sic II. 60. 'Plus dignitatis comitiis ipsis detractum est, Patribus ex concilio submovendis, quam virium additum plebi:' quod diceret *Patres submovendo.* III. 51. 'Nec comitiorum militarium prærogativam urbana comitia iisdem tribunis plebis creandis sequerentur.' XXI. 28. 'Excidere quidam in flumen, sed pondere ipso stabiles quærendis vadis in terram evasere.' Cicero: 'Gratiam quoque nos inire ab ea defendenda pace arbitrabamur.' Pro *defendendo pacem.* Plautus Epidico III. 3. 52. 'Quum militabam, pugnis memorandis meis Eradicabam hominum aures:' id est, pugnas memorando meas. Frustra alii *memorandus* conjiciunt. *J. F. Gron.* *Visendam urbem* Voss. Lov. 1. Hafn. Gaertn. et Hearnii N. *ad visendam urbem* Lov. 3. *visenda urbem* Flor. addita nota, ut indicetur ultimam literam *m* delendam esse. *Visenda urbe* Lov. 2. Harl. Ber. et alii. De hac locutione vide ad I. 53. § 3. et VII. 21. § 2. Insuper *magnam partem diei* Flor.

Cap. VIII. § 1 *Diversatus est apud Munios Celeres, Stenium Pacullumque*] Vet. lib. *Minios:* recte: nam 'Pacullæ Miniæ Campanæ' XXXIX. 13. meminit. *Sigon.* Vet. ed. vocat *Munios.* Pal. 1. *Deversatus est apud Munios Celeres, Stenium Pacuviumque* (ut ultimum quoque vocabulum concipit Andreas). Pal. 2. *Diversatusque est apud Menio Celeres Themium Pacimiumque.* Pal. 3. *Deversatus apud Mevios Clereres St. Pacuviumque.* Gebh. Put. Pet. melior, Men. Pal. *Ninnios.* Ceterum hoc et sequenti capite, non Livius, sed Lerna atque Hydra consederant: domuimus tamen omnia fere monstra, adjuti a Put. aliisque fidis libris, ut explicitum latius Observat. IV. 4. Veræ lectiones pleræque sunt in contextu. *J. F. Gron.* *Munios* Lov. 1. *Nimios* Lov. 3. *Mutuos* Lov. 4. *Mimios* Hav. *Minios* Hearnii D. *Minuos* N. *Menios* L. 1. Rec. et Gaertn. *Ninivos* Voss. *Nininos* Ber. *Ninnios* Flor. Lov. 2. et Harl. quam lectionem eorum, et codicum, quos Gronov. laudavit, auctoritate recepi. Nam et XXXIX. 13. *Pacuviam Ninniam,* et *Ninnium et Herennium Cerrinios* restituendum esse, ex veterum codicum vestigiis idem Gronov. docuit in Obs. loco laud. Tum *Strenium*

Voss. *Stenurum* Ber. *Schernium* Gaertn. *Stennium* Lov. 1. *Stennum* Lov. 2. *Schenium* Lov. 4. *Thenium* Hav. *Sthenium* Flor. et Lov. 5. Deinde *Pacuviumque* fere omnes codd. Vide hoc lib. ad c. 2. § 2. Tandem *Diversatumque est* Lov. 4. *Dieversatusque est* Lov. 5. *Deversatus est* Flor. Lov. 1. 2. et Hav. Quod et ipsum admisi. Vide ad I. 51. § 2. et § 8. VII. 20. § 7. et XXI. 48. § 5.

§ 2 *Quæ adtraxerat rem ad Pœnos*] Gronov. in Obs. *traxerat* restituit; et ita Flor. et Hearnii N. ac D. Infra XXIV. 2. 'Plebs ad Pœnos rem traheret.' XXXII. 19. 'Cycliadem, principem factionis ad Philippum trahentium res, expulerant.' XXXVII. 9. 'Plebem ad Antiochum trahebat.' XXXIX. 34. 'Quum alii ad se, alii ad Eumenem civitatem traherent.' XLII. 44. 'Aliis ad regem trahentibus civitatem, aliis ad Romanos.'

§ 3 *Abstractum a suo cum Decio ait latere*] Vos sic emendatis: *abstractum a sinu a latere Decii*. Ego, quia Livius illum semper duobus nominibus appellat, sic emendo: *abstractum a sueto Decii Magii latere*. Valla. Scriptura, quam Valla rejicit, restat in Pal. 2. Reliqui duo codd. *abstractum a suo cum Decii ait latere*. Vet. ed. *abstractumque a DecI Magi latere*. Gebh. Omnes edd. usque ad Gronov. *abstractumque ab se a Decii, ait, latere*: a quibus in nullo dissentiunt Hav. Hearnii N. et Exc. Pithœi, nisi quod τὸ *que* omittant; neque etiam Lov. 5. nisi quod ejus loco præferat *eum*. Alii inde longius abeunt. *Abstractum a se a Decii latere* habet Ber. *abstractum a suo cum Decio, ait, latere* Voss. Cant. Lov. 1. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D. *abstractum tum suo Decii, ait, latere* Lov. 3. *abstractum a se Decio ait latere* Flor. *abstractum a sinu a latere Decii* Lov. 2. *abstractum atsdecimagit latere* Put. unde felicissime Gronov. in Obs. conjicit *abstractum abs Decii Magii latere*: quam conjecturam in contextum recepit, et reliqui editores servarunt. Mox *a sententia depulerat*, addita præpositione, Hav. et Hearnii N. a m. sec. 'Depellere' etiam alibi sine præpositione construi solere, videbimus ad Epit. Liv. lib. XCIII.

§ 4 *Victusque patris precibus lacrimisque*] Pal. 3. *patriis lacrimis ac precibus*. Gebh. *Patriis precibus* Lov. 2. Harl. Ber. et Gaertn. Vide ad XXXIII. 6. § 6. Paullo ante *Huic tamen*, pro *tum*, Hav. et Brancal. Latinii, sollemni scribarum errore; de quo vide ad XXII. 17. § 5.

§ 6 *Ut in civitate atque etiam modo diu ad varias omnium voluptatum illecebras instructum*] Leviculum fortassis est, quod me hic torquet, torquet tamen: quid enim sibi vult illud *modo diu?* Num pro 'admodum,' ut sæpe alias? an nævus aliquis hunc occupavit locum, ut pleraque in hac decade. Valla legit *domo*, et *diu* ad sequentia conjungit: sed nescio quid dicam. Sed et sequentia suspicionem non omnino vanam convincunt, ut illud *ipsique valetudinem excusans patri*, quomodo ad priora connectitur? Et illud *ejus* quid refert, aut quomodo prioribus sequentibusque cohæret? Sed judicet lector. Valla multis modis effert: verum conjecturæ sunt, quales plures effingere non esset difficile, si quidem vulnus sic sanaretur. *Glar.* Malim pro *diu*, *divite*: ut in civitate et domo divite. Nam 'Calavios,' quorum domi erat Annibal, inclytos nobilitate ac divitiis paulo ante nominavit. In vet. lib. est *interdiu*, luxatis fortasse syllabis. Hoc certe sententia postulat, ut recta sit ἀντίθεσις. *Sigon.* Hærent interpretes. Sigonius emendat *domo divite*. Pace ejus liceat, alia est sententia Livii. Postremam vocem mutandum erat, legendumque *instructa*. Nam hoc dixit convivium fuisse, quale verisimile est in civitate atque etiam divitis hospitis domo, facta et

longo usu docta ad voluptates. *Lipsius*, Ep. Quæst. II. 8. Vulgatam lectionem : omnibus apicibus tuetur prisca ed. At Pal. 1. *ut in civitate atque etiam modo diu ad varios omnium voluptatum illecebris instructum.* Alludit Pal. 3. Pal. 2. adscribit vulgatæ, nisi quod paullo superius *ex* omittat, *non more Punico*. Gebh. Curtius v. 1. 'Nihil urbis hujus corruptius moribus, nihil ad irritandas voluptates illiciendasque instructius.' *J. F. Gron.* Quamvis plerique et tantum non omnes codd. legant *in civitate atque etiam modo*, certum tamen est legendum esse, transpositis tantummodo syllabis vel literis, *atque etiam domo*. Solent autem *modo* et *domo* in Mss. confundi. Vide ad xxxix. 13. § 3. Deinde pro *diu ad varias*, quod in uno tantum Lov. 2. obvium fuit, plerique *diu ad varios*, alii una pluribusve vocibus insertis *diu ad varios apparatus*, *diu ad varios luxus*, *diu ad varios terræ usus*, sed Cant. *diu adversariosa*, Flor. *diu ad variosa*. Similes lectiones Gronovius in suis invenit, unde erudite conjicit in Obs. *atque etiam domo luxuriosa*. De Campanorum luxuria vide ad vii. 31. § 6. At inter ipsos Campanos Ninniorum Celerum domus luxuriosa vocatur; ipsi enim nobilitate et divitiis incliti dicuntur in principio hujus cap. 'Luxuriæ domum' vocat Phædr. iv. 4. 44. ubi vide Burm. Gronovii hanc conjecturam ad rem quidem adpositam, longius tamen a scriptis et editis discedere, Doujatius existimat. Mihi aliter videtur. Deinde *omnibus voluptatum illecebris* omnes codd. uno vel altero excepto, qui *omnium* præfert. Insuper *voluptatium* Gronov. in Obs. quomodo est in Flor. et Cant. Vide ad vii. 38. § 5. Qua fronte igitur Doujatius adfirmare sustinet, in libris scriptum esse *domo diu ad varias voluptatum illecebras instructum?* Ceterum ipse duabus literis insertis legebat, *ut in ea civitate atque etiam domo*.

§ 7 *Calavii filius Perolla vinum potuit. Ipsique valetudinem excusans paterni animi quoque aut mirabilem interturbationem caussa, ante solis ferme*] Vos sic emendatis : *permolliri potuit, ipsiusque valetudinem excusans pater.* Ego sic : *pelli ad vinum potuit cibumque, val. excusante patre : animi quoque ejus haud mir. turbationis caussam* : vel, *animi quoque ejus atram bilem interpretabatur caussam* ; vel, *haud miram ait perturbationem. Paullo ante solis occasum, &c.* Valla. Totum hunc locum eleganter sic Silius extulit xi. 305. 'Interea Tyrio resoluta in gaudia cœtu,' &c. *Modius.* Alii aliter. Ego lego, *Calavii Perolla vino posuit. Ipsi quoque excusans valetudinem patri* (*animi ejus mir. interturb. cum quær.*) *ante solis fer. occ. pat. ex conv. egr. sec. filius, &c.* Klock. Syllog. Epist. a Burm. editarum tom. i. pag. 394. Gronovius Obs. iv. 4. ita sententiam hujus loci explicat : quum Perolla valetudinem excusaret, quo minus vino et lætitiæ se daret, patrem illius excusationi ita subserviisse, ut diceret, non mirum esse, si tentationem corporis animi quoque mutatio quædam subsequeretur. Non repugno: sed tamen considerandum puto, an alia designetur caussa perturbationis Perollæ, et sententia horum verborum sit, patrem ad excusationem filii addidisse, præterea non mirum esse, eum apud Annibalem animo perturbari, ut qui sibi conscius esset eorum, quæ adversus eum dixisset fecissetque, et etiam ob hanc perturbationem animi, quæ ad valetudinem accederet, minus hilariter epulari. *Duk.* Et hic monstra potius, quam lectiones Livianæ, in Mss. supersunt. Singulis recensendis si inmorarer, tempus inutiliter perderem. In primis tamen verbis præcipue conveniunt illis, quas Gronov. in Obs. retulit, aut parum inde differunt. Ipse Gronov. ex eorum vestigiis primo legit *Perolla vinum petiit* : mox tamen,

quod in editis exstitit, *Perolla vinci potuit*, probavit. Ut *vinci* ponatur pro 'permoveri,' 'persuaderi,' 'ad aliquid faciendum induci.' Vide Burm. ad Quinctil. Instit. Orat. VII. 3. 617. In verbis seqq. vulgo edebatur, *ipsique val. excusans patri, animi quoque ejus mir. interturbationem cum quæreret, ante solis ferme occasum.* Optimi Mss. præferunt, *ipse val. excusans, patrem animi quoque ejus mir. interturbationem caussa ante solis ferme occasu.* Unde parva mutatione Gronov. effecit, *ipse val. excusans, patre animi quoque ejus haud mir. interturbationem caussante. Solis ferme occasu.* Vide quæ in Observ. notavit.

§ 8 *In secretum (hortus erat posticis ædium partibus) pervenerunt*] Reduxi lectionem edd. primarum *posticis ædium, perv.* Nam posteriores, etiam Sigonii, adjecerant *posticis ædium partibus:* cujus vocis nullum etiam vestigium in Pall. tribus: neque requiritur. *Grut.* Vox *partibus* deest etiam in Voss. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Ascens. 1513. At reliqui codd. eam defendunt, quam etiam tuetur Gronov. non modo in Obs. sed etiam ad Liv. XL. 2. § 2. *Ubi secretus hortus erat, postico ædium perv.* legunt Ber. Hafn. et Brancal. Latinii.

§ 9 *Peccati, quo defecimus ad Hannibalem, impetraturi ab Romanis*] Pal. 1. *quod fecimus*, nimirum ex prava coalitione literarum. Reliqui duo *quod defecimus.* Gebh. Malim *quod.* J. F. Gron. *Quod fecimus ad Hann.* Flor. a m. pr. Harl. et Hav. *quod defecimus* Voss. Gaertn. Ber. Hearnii L. 1. et Brancal. Latinii. Litera *d* perperam excidit in fine vocis *quod*, quia eadem initialis erat vocis seq. Innumera hujus erroris exempla passim exstant. Vide ad I. 55. § 1. II. 7. § 8. c. 26. § 5. c. 34. § 3. c. 39. § 4. c. 65. § 2. III. 29. § 4. c. 45. § 2. IV. 41. § 6. c. 59. § 2. V. 6. § 13. c. 17. § 2. c. 39. § 6. et sæpissime alibi. Adde Ciofan. ad Ovid. Met. XIV. 484.

Impetrari ab Romanis, sed in multo] Non *impetrari* scribendum reor, sed *impetraturi.* Valla. Pal. 2. *impetrari a Romanis queat.* Gebh. *Impetraturi* primus in contextum recepit Vascos. ante edebatur *impetrare:* quod etiam est in Lov. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *impetrari* in Flor. multisque aliis: *impetrare possimus a Romanis* in Ber. et Brancal. Latinii.

§ 11 *Si forte abesse, dum facinus patratur, malles*] Præstant libri omnes *si forte adesse.* Sed vulgatum defendit Silius XI. 324. 'Si perferre nequit spectacula tanta senectus, Et tremit inceptis lasso majoribus ævo, Et tu securis concede penatibus.' *Gebh. Adesse* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii N. Brancal. Latinii, et edd. vett. *abesse* demum inveni in Froben. 1531. Sæpe librarii hæc verba perperam commutarunt. Exempla habuimus III. 3. § 4. VI. 31. § 4. VII. 37. § 6. VIII. 4. § 6. IX. 2. § 3. et XXII. 39. § 6. Adde viros doctos ad Ovidii Her. XVIII. 50. et quæ notantur ad Silii XIII. 268.

CAP. IX. § 1 *Velut si jam agendis, quæ audiebat, interesset cum metu*] *Interesse tamen metu* Flor. *interesset tamen metu* Cant. Voss. Lov. 1. et Harl. unde Gronov. qui et in suis codd. similes scripturas invenit, recte in Obser. conjicit *interesset, amens metu.* Ita 'amore amens' III. 44. 'vino et Venere amens' XXXIX. 43. Et huc ducit fere quod est in Hearnii L. 1. *interesset amatum metu.* Ceterum ex vitiosa illa scriptura *interesset tñ* (sive *tamen*) *metu*, vitiosiores aliæ natæ sunt. Nam ejus loco datum est *interesset tm̄*, id est *tantum*, in Lov. 2. de quo errore vide ad IX. 12. § 6. *interesset tū*, id est *tum*, in Gaertn. et Hearnii N. De hoc errore vide ad XXII. 17. § 5. Hinc tandem prognatum est vulgatum *interesset, cū*, sive *cum metu.* Innumeris enim locis *cum* et *tum* confundi, videbimus ad Epit.

Liv. lib. XLVIII. circa finem.

§ 2 *Per ego te, inquit, fili*] Quæ ad h. l. notarat Modius, descripsit ex Briss. de Form. VIII. 717. Quare omisi.

§ 3 *Jurantes per quidquid Deorum est*] Præpositio exsulat a Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. et Ber. a m. pr. Locutionem 'jurare Deos' inlustravi ad Silii VIII. 105. Apud poëtas tamen, quam alios scriptores, id genus loquendi frequentius obcurrit, nisi quod 'Jovem lapidem jurare' Cic. dixerit ad Fam. VII. 12.

Dextras dextræ jungentes fidem obstrinximus, ut sacratis de mensis essemus: digressi] Vitiose Pall. tres *ut sacrata* (Pal. 2. *sacra*) *fide mansissemus.* 'Esse de sacratis mensis' dictum est imitatione Terentii in Eun. III. 4. 2. 'Heri aliquot adolescentuli coiimus in Pireo, In hanc diem ut de simbolis essemus.' *Gebh.* Optimi, *dextræ dextras jungentes fidem obstr., ut sacratas fide mansis digressi.* Lege *ad sacratas Deum aras.* J. F. Gron. Sic quoque cum reliqua scriptorum cohorte Cantabrigiensis. Sed præterea quoque *armaremus,* non *mur.* Hinc ecce verum: *ut sacratas fide manus, digressi ab colloquio, extemplo in eum armaremus.* Illud *sacratas fide* sic habes XXV. 8. 'Congressi cum Annibale rursus fide sanxerunt.' *Jac. Gron. Ut sacratis de mensis essemus,* non demum in ed. Mog. adparuit, ut Gronov. in Observ. existimat, sed jam in Ascens. 1513. quæ eam quinquennium præcessit. Antea edebatur *ut sacrata fide mansissemus.* Neque aliter est in plerisque scriptis: sed *ut sacratas fide mansis,* et mox *armaremus,* cum optimis servat Flor. quod posterius etiam est in Exc. Pithœi. Nihil verius itaque Jac. Gronov. conjectura, quam in contextum recepi, et Crevier. quoque calculo suo probavit. Præterea *dextræ dextras jungentes* Flor. et alii quidam.

In eum armamur jurgiis ab hospitali] Credo legendum non *jurgiis,* sed *perjuriis.* Valla. Ex Vallæ mente *perjuriis* exhibet Ber. Sed *Surgis ab hospitali mensa* primum vulgavit Ascensius 1513. Quum tamen alio ordine Flor. et Cant. *Ab hospitali mensa jurgiis* dederint, *Ab hospitali mensa surgis,* ut edidi, legendum patet; quomodo etiam Gronov. se in melioribus invenisse auctor est in Observ.

§ 4 *Adhibitus ab Hannibale es: eam ipsam mensam cruentare vis*] *Adhibitus es ab Hann., ut eam ipsam mensam cruentares,* quemadmodum Gronov. se in optimis invenisse in Obs. testatur, et partim jam edidit, plane Flor. exhibet; quare et reliquum ejus fide mutavi. *Adhibitus es ab Hannibale* firmat etiam Harl. et Exc. Pithœi: *adhibitus Hannibali es* ostentant Voss. Lov. 1. 2. et Ber. a m. pr. Paullo ante *tertius Campanus,* pro *Campanorum,* Hearnii N.

Hannibalem pater filio meo potui placare] Vet. lib. *Annibalem modo.* Sigon. Deficit Pall. tribus, ut et vet. ed. particula *modo.* Sed Pal. 1. a m. interpolatoris *Hann. placare filio modo potui.* Gebh. Vet. lib. Sigonii consentit Hav. at interpolatori Pal. primi Lov. 5. et Brancal. Latinii. In reliquis *modo* non adparet; quod nec in melioribus suis fuisse, Gronov. in Observ. profitetur.

§ 5 *Sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas, audeantur infanda, ni non perniciem nobis cum scelere afferunt, unus, &c.*] Longe aliter hæc oratio et legitur, et interpungitur in vet. lib. et procul dubio melius: *Sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas audiantur, infanda si non perniciem nobis cum scelere afferunt, unus es aggressurus Annibalem.* Duo enim argumenta sunt, quibus deterret filium pater ab impetu in Annibalem faciendo, unum ἀπὸ τοῦ αἰσχροῦ, alterum ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου. *Sigon.* *Sed sit nihil sancti, non fides, non religio, non pietas, audeantur nefanda* edd. antiquissimæ egregio sensu. Modius invenerat *pie-*

tas audiatur; infanda, &c. secutus tamen Sigonium. *Grut.* Pall. tres *Sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas, audiantur infanda, si non perniciem nobis cum scelere ferunt.* Admodum perperam, ut mirer probatam lectionem, seu prælatam vulgatæ, talem Sigonio: *sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas audiantur, infanda si non perniciem nobis cum scelere afferunt.* Quæ omnia si exequantur, admodum sublesta erunt: quomodo enim pietas, religio, fides, hoc in casu audiri recte dici potest? Vult dicere Livius omnia, quæ sancta atque inviolabilia mortalibus habentur, abs te profanentur, atque infanda impune audeas, quomodo unum Annibalem aggressurus es et cæsurus? *Gebh.* Gronov. in Observ. ex optimis codd. probat, *Sed sit nihil sancti, non fides, non pietas, non religio: audeantur nefanda, si non perniciem nobis cum scelere ferunt. Unus aggressurus es Hannibalem?* Id etiam in contextum postea recepit, nisi quod tamen *infanda* servarit: quod etiam in omnibus meis constanter superest. Eædem voces commutabantur v. 49. § 1. Præterea *Sed si nihil sancti* plerique iterum, quibus usus sum, codd. Sed alterum omnino præstat. Has etiam voculas a librariis confundi, docet Broekh. ad Prop. III. 8. 53. In eo vero omnes omnino consentiunt, *perniciem cum scelere ferunt* legendum esse. Hoc sensu 'ferre luctum' Livius dixit VI. 3. 'ferre fraudem' XXIV. 38. ubi vide Gronov.

§ 6 *Quid illa turba tot liberorum servorumque*] Doujatius *tot libertorum* conjicit: facile enim utriusque generis plures epulanti adesse potuisse; a libertis tamen, quam a servis Hannibalis, magis Perollæ metuendum esse existimat. Sed vellem *libertos Karthaginiensium* nobis inlustrasset.

Quid tot dextræ? torpescentne in amentia illa? Vultum ipsius Hannibalis] Et hic etiam locus castigatior ac sincerior est in Mss. exemplaribus, sic: *quid tot dextræ? torpescentne? in amentia illa vultum ipsius Annibalis, &c.* quasi vero velit intelligi, aliis temporibus eum posse; in amentia illa fore, ut non possit. *Sigon.* Aliter distinxit Sigonius; sed minus recte: nam quod arbitratur, alias forte ferre potuisse Annibalis vultum, non etiam in amentia; prorsus est alienum a ratione: quæ enim amenti ratio? *Grut.* Videtur delenda præpositio. *J. F. Gron.* Potest exponi, quum tu tam amens eris, quum illam tuam amentiam, quum te tam amentem videbunt. Cicero ad Fam. IV. 3. 'Vehementer te esse sollicitum, et in communibus miseriis præcipuo quodam dolore angi:' et v. 16. 'Non tacere tanto in tuo mœrore tamdiu.' Livius v. 38. 'In paucitate hostium artem maxime timens.' *Duk.* *Quid tot dextræ torpescentes in amentia illa* perperam præferunt Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. *quid tot dextræ? torpescent in amentia illa?* Lov. 5. et Gaertn.

§ 7 *Quem armati exercitus tremunt, quem horret*] *Quem armati ex. sustinerem, quem* Flor. a m. pr. *sustinere* a m. sec. et Cant. Similes etiam lectiones in optimis suis invenit Gronov. unde in Observ. legit, *quem armati ex. sustinere nequeunt, horret;* vel *nequeunt, quem horret:* quod posterius etiam recepit in contextum: *tremunt* in reliquis meis superest.

Tu sustinebis? et, si alia auxilia desint] Pall. 1. ac 2. *tu sustinebis talis? auxilia desunt?* Pal. 3. et vet. ed. *tali auxilia desunt.* Gebh. Vulgatum demum vidi in Ascens. 1513. sed nullus codicum adsentitur. *Sustinebis auxilia* legit Lov. 2. *sustinebis talis auxilia* Flor. Lov. 1. 4. 5. Rec. et plures ex primis edd. *sustinebis tales auxilia* Gaertn. *sustinebis talem auxilia* Harl. *sustinebis talia auxilia* Lov. 3. Ber. Hav. et ed. Asc. 1510. Similes fere lectiones in suis reperit Gronov. unde in Observ. legit *sustinebis? et, alia*

auxilia desint: quod non displicet. Posses tamen etiam *sustinebis? ut alia auxilia desint:* id est, 'licet,' 'quamvis desint.' Vide ad XXII. 25. § 2. ubi etiam *si* ante *ut* hoc sensu a librariis perperam insertum est.

§ 8 *Deterreri hic sine te potius, quam illic vinci*] Pal. 2. *sed hic te deterreri sine, quam, &c.* apprime eleganter. Sic X. 26. a me restitutum est, *Triumphusque, quam bellum, decretum consulibus videretur.* Nam et hic et ibi *potius* venuste omissum est. Ita Justin. VI. 1. 'Mercetur ab his, ut differant bella, quam gerant.' Scriptum quoque XXVII. 4. in Pal. 3. *Ex his nosceret, quæ caussa Patribus eum, quam collegam, revocandi e provincia esset:* sic corrigit Lipsius, annuente Pal. 1. XXVIII. 44. *Et Carthago præmium victoriæ erit, quam semiruta Brutiorum castella.* Expresse comparet quoque in Pal. 2. Ms. omisso *potius*, XXX. 38. *Quod Patres de pace P. Scipionis arbitrium esse, quibus legibus daretur, quam consulis, censuerant.* Gebh. Τὸ *potius* sæpius a Livio aliisque omitti, docebo ad XXXIV. 49. § 10. omnibus tamen reliquis eam voculam tutantibus, calidius fore puto, si unum ejicientem audirem. *Sed hic te deterreri sine potius* legit Flor. Pronomen *te* omittunt Voss. Cant. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N.

§ 9 *Osculo hærens, non ante precibus abstitit*] *Osculo adhærens* Lov. 4. et 5. *osculo inhærens* Ber. a m. sec. qui et *ustitit* præfert. Mox *nihil se facturum*, inserto pronomine, Lov. 2.

§ 11 *Semel, cum defectionem inisti ab Romanis*] *Defectione immissa ab Rom.* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *defectione imissa ab Rom.* Flor. *defectionis immissæ ab Rom.* Hafn. *defectionis initæ ab Rom.* Ber. Gronov. scribendum putat *defectionis ab Rom.* idque contextu expressit.

Tertio hodie] Lego *tertium hodie.* Vides quamobrem. *T. Faber.* Ego vero non video. Post *iterum* non minus recte dici *tertio*, quam *tertium*, certum est. Loca multa optimorum auctorum prostant apud eos, qui de particulis linguæ Latinæ scripserunt. *Duk.* Donjatius caussam Fabro fuisse opinatur, ne quis *tertio* referat ad *die.* Addit tamen, neminem non facile videre, *tertio* hic adverbium esse. *Tertio* est in omnibus Mss. *tertium* in edd. Aldina antiquioribus.

§ 12 *O patria, ferro, quo pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hosti minime parcens*] Primum 'quam arcem,' quæ nulla erat? deinde, *hosti minime parcens*, mirum. Illud quidem *parcens* natum arbitror ἐκ τοῦ *parens*, quod mox sequitur. Legendum auguror, *Tu, patria, ferrum, quo pro te arm. hostem ultum volebam, quando parens extorquet, recipe.* Cætera ex glossematis puto. *T. Faber.* Put. *hanc arcem hostrimini quoniam parens:* unde A. Rubenius *hanc arcem hostium inii.* Videtur enim commode domum, ubi Hannibal diversabatur, 'hostium arcem' appellare. *J. F. Gron.* Antea edebatur *impedimentum tu es. O patria:* pro quo Gronovius substituit *impedimentum es. Tu patria.* Et ita est in Flor. Τὸ *o* sæpius a scribis de suo additum esse videbimus ad XXXII. 32. § 16. Voces vero *defendere volebam* et *parcens* desunt etiam in Flor. et Cant. verum in eorum priori a manu recenti inter versus adscriptæ sunt. Gronov. in Observ. sed admodum timide, conjecit *pro te armatus hanc pacem postremus inii:* quod in notis, nullam ejus rationem habendo, plane displicuisse, eique Rubenii conjecturam prætulisse, adparet.

Quando parens extorquet, recipe] Vet. lib. *accipe.* Sigon. Maluit Sigonius *accipe:* mihi *recipe* satisfacit, defendentibus id tribus Mss. Pall. et significatione verbi: 'recipimus' enim et id quoque, quod ante non dedimus. *Grut.* Sigonio mutanti nullus meo-

rum favet. Recte igitur Gruterus ab ipso receptum, et ab aliis ejus exemplum secutis servatum, iterum ejecit, veteri lectione restituta. Insuper, *quoniam parens* in optimo cod. Put. esse, Gronov. testatus est in epistola ad Salmas. quam edidit Burm. Syllog. Epist. tom. II. p. 606. Neque aliter est in Flor. Lov. 2. 4. 5. et Hav. Sæpe has voces commutari in Mss. culpa scribarum, dictum est ad IX. 8. § 5. *Quum parens* Rec. et Gaertn. Verum et hoc glossatoris est.

§ 13 *Gladium in publicum trans maceriam hosti abjecit*] Ego *horti* libentius legerim quam *hosti;* ex quo nihil sequitur. *Sabell.* Perperam tamen *hosti* vel *hostii* legunt plerique codd. *abdicat* etiam Rec. Tum *suspecta esset hosti, se ipse* Hafn. *suspecta esset hosti ipse* Lov. 3.

Cap. x. § 1 *Senatus frequens datur Hannibali*] Vet. lib. *datus.* Sigon. Ita et codd. quibus usus sum, omnes, excepto solo Berol. qui *datur* ostentat, et Cant. unde ea vox abest. *Datus* etiam est in edd. antiqq.

§ 2 *Brevi caput Italiæ omnis Capuam fore*] Pall. tres *Italiæ omni:* nec aliter vet. ed. Plautus Asin. III. 3. 138. 'Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.' *Gebh.* Libri *omni.* Plaut. Asinar. 'Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.' *J. F. Gron.* Vulgatum non damnatur: ut Livio indignum. Ita enim ipse locutus est I. 16. 'Ut mea Roma caput orbis terrarum sit.' XXV. 16. 'Caput partis ejus Lucanorum, quæ cum Romanis stabat.' XXXII. 30. 'Brixiamque, quod caput gentis erat.' Sed sequimur scriptos, qui, uno vel altero excepto, legunt *caput Italiæ omni.* Et ita apud Hearnium L. 1. et N. apud quem D. ultimam vocem omittit. Doujatio locus ex Plauto laudatus non satisfaciebat, ideoque vulgatum præferre videbatur. Habeat itaque locum Livii ex VIII. 6. 'Concedentibus Romam caput Latio esse.' Addat insuper quæ Duker. notavit ad Flor. I. 20. Dicitur autem eadem forma, qua 'finis populationibus,' 'locus seditioni,' et similia, de quibus egi ad III. 46. § 2.

Cum ceteris populis Romanum etiam] Vet. lib. *cum cæteris populum Rom. etiam petiturum.* Sigon. Mss. libri omnes exhibent *cum ceteris populis Romanum etiam:* quod licenter interpolavit Sigonius. *Gebh.* Mss. *populis.* J. F. Gron. Ita et mei, et Hearnii Mss.

§ 4 *Haud parvo initio minui*] Vet. lib. *judicio.* Judicium enim intelligitur, quod parabatur in Magium ex senatusconsulto. *Sigon.* Sigonius videtur inclinare in *judicio:* male: nam initium istud sane non erat exile contra leges et mores liberorum. Sic et Curtius X. 7. 'Alexander exsules recipi ab omnibus Græciæ civitatibus, queis pulsi erant, jussit. Et Græci haud ausi imperium aspernari, quamquam solvendarum legum id principium esse censebant.' *Grut.* Iterum falso probat Sigonius sublestissimi cod. sui scripturam *parvo judicio,* quasi voluerit intelligi Livius judicium, quod parabatur ex senatusconsulto in Magium. Pall. 1. ac 2. et vet. ed. recte tuentur *initio.* Ponit enim duas, ob quas Magius indignus ea calamitate magnæ parti videbatur, caussas: prior, quia nulli Campanorum secundus ad mortem rapiebatur; dein, quia tali initio imminutum ibat libertatem Campanis contra fœdus. Pal. 3. perperam *haud parvo indicio.* Gebh. Omnes etiam nostri, præter unum Rec. pro vulgato stant contra Sigonii vet. lib. Vide ad I. 1. § 4.

§ 5 *Egressus curia in templo magistratus consedit*] *Magistratus* est Marius Blosius, quem tum prætorem Campanum fuisse dixit c. 8. 'Templum' puto esse tribunal, in quo causam cogniturus consedit; sive quod inau-

gurato consecratum esset, ut curiæ Romanæ et rostra, quæ ob hanc causam sæpe 'templa' dicuntur; quamquam hoc de tribunalibus nondum usquam traditum inveni: sive, quod omnia loca excelsiora, unde late prospici potest, 'templa' vocantur: qua ratione Grævius in vexato loco Flori II. 12. § 11. 'Quum in conspectum venisset hostis, in templum recepit,' templum etiam tribunal exponi posse putat. Sed hoc quidquid est, hic tribunal designari, mihi etiam ex eodem genere loquendi, quo de tribunali alibi utitur Livius, probabile visum est. Nam quod hic est 'in templo consedit,' XXVI. 15. dicit, 'Quum in tribunali consedisset.' Et quod hic 'ante pedes destitutum' (sc. in templo considentis) II. 12. 'ante tribunal regis destitutus.' *Duk.* *In templo magistratum* Flor. a m. pr. *magistratuum* a m. sec. et ita, cum edd. Rom. 1472. Parm. et quibusdam aliis, Mss. Voss. Lov. 2. 3. 4: 5. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. nisi quod oræ N. adscriptum sit *magistratum.* Sed vide Jac. Gronov. ad Liv. XXIV. 47. § 12.

Ante pedes statutum caussam dicere] Libri omnes *ante pedes destitutum:* nec caussa erat mutandi. Amant hoc verbum in illa re veteres. Gracchus, 'palus in foro destitutus est, vestimenta detracta sunt:' ubi item alii *defixus* maluerunt. Poëta vetus, 'ita me destituit nudum.' Livius ipse II. 12. de Mutio Scævola, 'Ante tribunal regis destitutus, tum quoque inter fortunæ minas.' Sed et hunc locum distinguendo depravarant. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 10. Haud aliter tres Pall. non *statutum*, quod placebat Sigonio, nescio quare. Plane Cic. Famil. IX. 22. 'Modo ita me destituit nudum.' Val. Max. IX. 2. de Artaxerxe: 'Patruum cum centum amplius filiis ac nepotibus, vacua area destitutum, jaculis confixit.' Livius VII. 10. 'Duo in medio armati, spectaculi magis more, quam lege belli, destituuntur.' Idem XXVII. 15. 'Quorum signa amissa fuerant, districtis gladiis discinctos destituit.' *Grut.* *Destitutum* in libb. vett. esse, ante Lipsium monuit Cujacius Obs. X. 24. *Duk.* *Ante pedes destitutum* non tantum constanter præferunt scripti, sed et edd. antiqq. pro quo Sigonius demum in prima ed. Schol. *statutum* scribendum conjecit, ac conjecturæ in contextu locum dedit. Scholion illud deinde in ed. quæ post mortem Sigonii Ven. 1592. prodiit, omissum est, licet tamen ipsa lectio servata sit. Hinc itaque post Sigonium Cujacius, Lipsius, ac Gruterus priscam lectionem recte vindicarunt. Liv. VII. 13. 'Condemnatum se universus exercitus a te ignaviæ ratus, et prope ignominiæ caussa destitutum sine armis.' Eamdem vocem hoc sensu Ciceroni restituit Græv. pro Rabir. Perd. Reo c. 4. 'Auspicato in loco crucem ad civium supplicium defigi et destitui jubes:' ubi vulgo *constitui* legebatur. Vide Hotom. ad Cic. in Verr. III. 26. Zinzerl. in Prom. Crit. c. 41. et Broekh. ad Tib. I. 1. 15.

§ 6 *Qui quum, manente ferocia animi*] *Quod quum* Hearnii N. altera tamen lectione in margine exstante. Mox *lege fœderisit cogi* Flor. a m. pr. *lege fœderis se cogi* a m. sec. Hinc *injecta catena* Brancal. Latinii, et Hearnii N. in margine.

§ 7 *Habetis libertatem, Campani*] Vet. lib. *Habetis en lib., Campani.* Sigon. Ejiciunt libri omnes Mss. particulam *eam.* Sigonii lectio non displicet. *Gebh.* Sigonius *Habetis en lib.* Sed nostri omnes utravis voce carent. *J. F. Gron.* Operarum errore Paris. 1573. editum est *Habetis eam lib.* Sed utravis voce, *eam*, vel *en*, carent etiam omnes nostri, nisi quod unus Hav. Sigonii lectionem adoptarit. Paullo ante *capite operto* perperam legunt Voss. Lovel. 1. et Hafn. Vide ad

XXXIX. 14. § 9.

§ 8 *Quid violentius Capua capta fleret*] *Capta Capua* Flor. et Ber. Tum *foret* Lov. 4. et 5. Ita et alibi variant scribæ. Exemplum habuimus X. 41. § 7. Vide etiam hoc lib. c. 32. § 1. Mox *ejus* non adparet in Lov. 2.

§ 9 *Hæc eo vociferante, quum moveri vulgus videretur*] Scripti carent medio pronomine. Scribimus ergo *Hæc vociferanti*. J. F. Gron. Omnes etiam mei pronomen omittunt. At insuper suos *Hæc vociferanti*, ut Gronovius conjecit, præferre Hearnius testatur. Certe id in Ber. prostare vidi. Tum *commoveri* Flor. et Cant. Vide ad IV. 24. § 7. Mox *obvolutum caput ejus*, pro *caput est*, Hearnii N. *revolutum caput* perperam edd. Rom. 1472. et Parm. Supra IV. 12. 'Obvolutis capitibus se in Tiberim præcipitaverunt.' Tum *extra portam jussus est* Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo priores.

Et Karthaginem missus] Malim *est Carthaginem missus*. Sigon. Vocula *et* deest in Hav. quemadmodum etiam paullo ante τὸ *ita* in Lov. 5. Hinc *in castra producitur* legunt Lov. 2. et 5. *in castra inducitur* Flor. Tum *in navem* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad cap. seq. § 5.

§ 10 *Ne aut negando rem, quam primum peterent*] Lege *primam*. J. F. Gron. *Me* hoc loco positum impeditam quodammodo reddit orationem; quæ, mea sententia, facilius curreret, si vel abesset, vel ante *legatione* posita fuisset. *Duk.* Ita Jac. Gronov. edidit hoc lib. c. 23. 'Inde primos in demortuorum locum legit:' ubi antea legebatur *primum*.

Offendi sibi novi socii] Legendum opinor non *offendi*, sed *offendendi*. Valla. Ita etiam est in plerisque codd. Mox etiam *turbationum*, pro *turbarum*, habet Rec.

§ 11 *Quæ tum in ditione regum erant*] Suspicor hic defectum esse, scripsisseque Livium *in ditione regum Ægypti erant*. Omnino puto, Livium hoc monere voluisse et debuisse, quia ejus ætate mutata res erat. Olim enim sub Ægypti regibus Cyrenaica erat, Strabone teste XVII. 836. Postea Romani eam Africæ adjunxerunt, ut apparet ex Plinio. Ideo ait *quæ tum in ditione, &c.* id est, illa ætate aliter, quam nunc. *Lipsius*, Epist. Quæst. IV. 21. Sic omnes. Nusquam *Ægypti*, quod excidisse suspicabatur Lipsius. Possumus tueri, ut tacuerit hoc Livius, quia modo eosdem, quos Ægyptus, modo proprios habuere reges, ut Magam, Physconem, Apionem. *J. F. Gronov.* Omnes etiam nostri vocem *Ægypti* ignorant, neque ullum indicium præbent, aliquid excidisse.

§ 12 *Dum eum docuisset, contra jus fœderis*] Malo *quum eum docuisset*, quam *dum*. J. F. Gron. Vide ad I. 40. § 7. Omnes tamen codd. in *dum* consentiunt.

§ 13 *Quam hospitis fore domicilium*] Vet. lib. *domicilium fore*. Sigon. At mei alterum verborum ordinem unice probant. Sigonio consentit Hearnii N.

Nusquam malle, quam in regno ejus, vivere] *Magis malle* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii D. L. 1. omnesque ante Aldum edd. Eamdem scripturam ex tribus Pall. et vet. ed. hoc loco probavit Gebhard. ad XXI. 59. § 7. Sæpius τὸ *magis* abundare, præsertim vero comparativis addi, dictum est ad IX. 7. § 6. Quo minus tamen hic probare audeam, obstat codd. integerrimorum dissensus, qui particulam illam ignorant.

CAP. XI. § 1 *Q. Fabius Pictor legatus a Delphis Romam rediit*] Ejusdem legati meminit Plutarchus in Fabio p. 184. Hunc eundem illum esse, qui res Romanas scripsit, tradit Appianus in Annibalis historia pag. 329. (quam manu scriptam sæpius apud

eum, quem ante etiam nominavi, omni et literarum et humanitatis genere ornatissimum Ludovicum Beccatellum legi) cujus historici, ut horum temporum æqualis, sæpe et in hoc bello, et in aliis meminit Livius. *Sigon.* Libri scripti *Q. Fabius Pictor legatus a Delphis.* J. F. Gron. Nimirum vocem *legatus*, quam omnes servant codd. Modius eumque secuti recentiores omiserant; quare Gronov. eam ex codd. restituendam docet. Præterea *Romam a Delphis* Lov. 1. Hinc *redit* Flor. Voss. Lov. 4. 5. et Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 1. Ceterum verba Sigonii inposuerunt Pighio in Ann. Rom. ad a. DXXXIV. p. 142. ut crederet, Fabii Pictoris historiam Venetiis superesse in bibliotheca Lud. Beccatelli, ibique eam Sigonium vidisse ac legisse; quum verba Sigonii accipienda sint de Appiani Hannibalicis. Vide etiam Voss. de Hist. Lat. I. 3. ex cujus consilio Sigonii verba parentheseos notis distinxi.

Divi quoque in eo erant, quibus quoque modo supplicaretur] Pall. hic alio divertunt: quorum Pal. 1. *divini quæ in eo erant, quibus quoque modis suppl.* Pal. 2. et vet. ed. *divina quæ in eo erant, quibus quoque modis suppl.* Forte legendum *Divini quoque erant.* Nam ut Latinii usurparunt *humani*, pro *homines*, ut docui ad Propert. III. 6. 30. 'Ista per humanos mors venit acta manu:' sicut ibi expressissime Pal. membr. *humanos* oggerunt: ita quoque *divini* adhibent pro *Dii*, seu *Divi:* quod ingratum librarii mutarunt. Sic expresse Ms. cod. Pal. Nonii in verbis Pomponii, 'Divinos Venus veget voluptatibus.' Quod quum ibidem non caperent correctores, substituerunt *Animos:* qua de re commonefeci Antiq. Lect. II. 17. *Gebh.* *Divini carminis, quæ in eo erant* Ber. Hav. et Brancal. Latinii: *divini certaminis quoque in eo erant* Hafn. *Divinique in eo erant* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. *divique in eo erant* Gaertn. *divini in quo erant* Lov. 3. *dinaque*, vel *divina quoque, in eo erant* edd. vett. pro quo Aldus demum *Divi quoque in eo erant* restituit: quod præfero illi Gebhardi *Divini quoque.* Alibi enim Livium aut ullos ejus ætatis, qui prosa scripserunt, *divinus* pro *divus* dicere non memini: et solent etiam librarii 'divus' et 'divinus' confundere. Vide exemplum ad XXII. 1. § 16. Doujatius malebat *Divi quique in eo erat:* quod et Crevier. in mentem venit; cui ceteroquin τὸ *quoque* recidendum videbatur, quod nihil huc pertinet, et ex vicino orationis membro facile inmigrare potuit. Tum *quibusque modis* Lov. 4. Rec. et Brancal. Latinii: *quibusque modo* Lov. 5. *quibus quoque modis* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et pr. edd. quas vidi, omnes: *quibus quotque modis* Ascens.

§ 2 *Tum si ita faxitis, Romani*] Voculam primam in postrema ed. subnotavit linea pater, forte suspicatus repetitam ex ultima syllaba vocis præced. Nihil tamen ex Mss. notatum video. *Jac. Gron.* Nec caussa est quidquam mutandi. Sic in responso oraculi v. 16. 'Tum tu audax insiste hostium muris.' In precibus quoque et jurejurando usus est hujus particulæ. Lib. I. capp. 24. 25. Vide Muretum ad Cic. Catil. I. 13. Tamen Livius XXV. 12. 'Hæc si recte faxitis.' *Duk.* Prima illa vocula accipienda videtur non tamquam pars responsi, quod Apollo Delphicus Fabio dedit, sed tamquam ipsius Livii, qui, quum dixisset in responso fuisse Divos quibus et quomodo supplicaretur, addit, *tum*, (nempe in responso erant hæc verba,) *Si ita faxitis Romani, &c.* Et hanc forte ob caussam Gronov. eam lineola subnotavit, ut indicaret scribendam esse eodem genere characterum, quo contextus Livianus, non quo responsum Apollinis, expri-

mitur. Ceterum perperam *facitis* Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et edd. Aldo priores.

Vestræ res meliores faciliòresque erunt] Vet. lib. *felicioresque.* Sigon. Pall. duo ab eadem stant lectione. At Pal. 1. *meliores felicioresque.* Vet. ed. *meliores fortioresque.* Mox Pall. tres *magisque ex sententia respublica vestra vobis* (absunt a Pal. 3. *vestra vobis*) *procedet.* Gebh. Omnes melioris notæ *res vestræ meliores facilioresque erunt, magisque ex sententia.* Non ullus horum *feliciores*, quod intrusit Sigonius. Ter. Ad. III. 4. 56. 'Quam vos facillime agitis, quam estis maxime Potentes, dites, fortunati, nobiles.' Virgilius Æneid. I. 444. 'bello Egregiam et facilem victu per secula gentem.' Plautus Curcul. v. 2. 6. 'Nugas garris. Cu. Soleo, nam propter eas vivo facilius.' Epidico II. 2. 59. 'Quam facile et quam fortunate evenit illi, obsecro, mulieri?' Cicero Famil. VI. 5. 'Res et fortunæ tuæ mihi maximæ curæ sunt, quæ quidem quotidie faciliores mihi et meliores videntur.' Sic Tacitus in Vita Agric. c. 3. 'Augeatque quotidie facilitatem imperii Nerva Trajanus.' Quod non debuit mutare Pichena. Theophrastus Charact. ἀδολεσχ. 'Ὡς χαλεπὸν ἐστι τὸ ζῆν. *J. F. Gronov. Facilioresque* est ab Aldo; priores edd. legunt *fortioresque.* Sigonio consentiunt Lov. 3. 5. Hafn. Gaertn. et Hav. Reliqui cum Hearnii Oxon. servant *facilioresque*, ex cujus interpretatione *felicioresque* natum videtur. Hoc sensu ferme 'facilis' inlustrat Græv. ad Cic. ad Fam. III. 12. et ad VI. 5. Solent autem 'faciles' et 'felices' a librariis commutari. Vide Burm. ad Vell. Pat. II. 53. et Suet. Claud. c. 29. Etiam viros doctos ad Plinii Ep. II. 4.

§ 3 *Lucris meritis donum mittitote*] Scaliger ad Festum in voce 'Lucar,' 'lucaris meriti:' quod vellem, ipse explicuisset. Mss. nihil mutant. An vitium e notis ortum, quas non ceperint, maleque interpretati sint librarii, et voluit auctor *lubentes merito donum mittitote?* An *Divisque meritis?* Plures enim Pythio σύνναοι: unde 'universorum templorum antistites;' et non juvenis modo, sed et duæ armatæ virgines Gallos infestos repellunt apud Trogum XXIV. 8. et mox refert Noster, 'his omnibus Divis.' An et servabimus potius vulgatum, et *lucris meritis* est, 'lucris perceptis,' quæ Deorum nutu et strenua virtute promeriti estis? Lib. XLV. c. 39. in orat. Servilii, 'Victor in Capitolio, triumphans ad eosdem Deos, quibus vota nuncupavit, merita dona traducit.' *J. F. Gron. Lucris meritis* etiam omnes mei.

Honorem habetote] Adjiciunt Put. et non nisi optimi *lasciviam a vobis prohibetote,* Denotat hic 'lascivia' irreligiosam exsultationem in rebus secundis, atque ex ea Deum incuriam atque oblivionem. *J. F. Gron.* Eadem verba exhibet etiam Flor.

§ 4 *Omnibus Diis rem, &c. jussumque ab antistite*] Scripti magno numero *Divis.* Put. etiam *ab tempi antistite:* sic, ut *b* et *t* in unam contracta sint figuram. Lege *ab templi antistite.* J. F. Gron. *Divis* non tantum omnes scripti, sed et omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ perperam *Diis* dedit. 'Antistes templi,' ut hoc lib. c. 24. Et ita 'antistes fani Dianæ' I. 45. Vox *templi* tamen in nullo apud me cod. superest.

§ 5 *Coronatus laurea corona*] Vocem postremam indicio libri Cantabrig. ea carentis pro additamento intueor hominis nimium simplicis, æque ut hoc lib. c. 23. 'Aut civicam coronam accepissent:' ubi cernis Mss. omnes agnoscere *civicam Romanam.* Sed et 'Romanam' et 'coronam' ejusdem pretii videntur. XXVII. 37. 'Virginum ordinem sequebantur decemviri, coronati laurea prætextatique.' *Jac. Gron.* Si plures codd. lectioni Cant.

faverent, vocem ultimam pro librariorum additamento habere non dubitarem. Nam ita 'laurea' simpliciter etiam est II. 47. 'Se publico privatoque deformem luctu lauream non accepturum.' VII. 13. 'Cupimus tibi lauream insignem deferre, tecum triumphantes urbem inire.' XL. 37. 'Lauream in manu tenentes supplicaverunt.' Et præterea soliti sunt librarii voces per ellipsin omissas de suo addere. Vide ad XXXVII. 18. § 1. et quidem præsertim vocem *corona* nunc addiderunt, nunc expunxerunt. Vide Casaub. aliosque ad Suet. Cæs. capp. 2. 45. et 79. Quum tamen hoc loco omnes reliqui libri, etiam, ut videtur, optimus Put. de quo nihil monent viri docti, qui eum excutiendi potestatem habuerunt, vocem *corona* retineant, eamdem delere non ausim. Mox *cornaculum*, pro *oraculum*, mendose præferre Put. auctor est Gronov. ad XXIX. 27. § 5. Eodem vitio laborant Flor. Lov. 1. 4. et Harl.

Coronatam navim adscendere, nec ante deponere eam] Non dicam Livius, sed Q. Fabius certe ignoravit solemnem morem Græcorum: nam quod ille ut novum et mirum recenset, jussum se ab antistite, ut coronatus domum rediret; id quidem servare omnes debebant, qui ad oraculum accesserant. Est in Scholiaste Euripidis locus valde huic Liviano illustrando, in Hippolyto vs. 792. Ἔθος γὰρ εἶχον οἱ ἀρχαῖοι τοῦτο, ὅτε ἤρχοντο ἀπὸ μαντείας, ἐστεφανωμένοι ἤρχοντο, καὶ πάντες τοῦ οἴκου προσεκύνουν αὐτούς. Item in Sophoclis Scholiaste in Œdipo Tyranno: οἱ ἐπί τινι αἰσίῳ παραγενόμενοι ἐκ Δελφῶν ἐστεμμένοι ἐπανήεσαν. *Lipsius*, Epist. Quæst. IV. 21. Nec hoc tantum ita se habet in consulentibus oracula, sed in omnibus rem porro etiam divinam facientibus: sine cujus moris notione legas citra intelligentiam Arriani ista de Epicteti sermonibus I. 19. Σήμερον τὶς ὑπὲρ ἱερωσύνης ἐλάλει μοι τοῦ Αὐγούστου. &c. Porro ut hoc quoque admoneam, in Moguntinensi veteri ed. est non *oraculum ingressus erat*, sed *oraculum adisset:* quod perinde, et fortassis etiam melius huic loco convenit. *Modius.* Ex veteri more, de quo plura notavi ad syntagma Castellani de Græcorum festis in ΔΗΛΙΑ. *H. Vales.* Loca ex Scholiastis Euripidis et Sophoclis laudat etiam Brodæus Miscell. IV. 15. qui insuper addit Aristophan. in Plut. vs. 21. Quod vero pro certo habet Lipsius, Fabium solennem hunc morem Græcorum ignorasse, atque ideo tamquam novum et mirum referre, non nimis certum esse arbitror. Credamus et Romanos alios, et ipsum Fabium, priusquam Delphos venerat, eum ignorasse. Sed cur incredibile videbitur de eo, quum ibi esset edoctum? In senatu autem hoc propter illos dicere potuit, qui, quum se laurea coronatum Romam venientem vidissent, forsitan insolentiam rei mirati fuerant. *Duk.* *Navem adscendere* Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad cap. præc. § 9. Nescio vero qua ed. usus fuerit Modius, ubi vulgatum erat *oraculum ingressus erat.* Omnes enim, quas vidi, præferunt *adisset.*

§ 6 *In ara Apollinis deposuisse*] Membranæ *in aram.* J. F. Gron. Ita et Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm. quam lectionem, a Crevier. receptam, similiter tot codicum fide recepi. Simili modo 'inponere in caput' restitutum est I. 18. § 8. ubi plura vide: 'ponere in ædem' inlustratur XLI. 28. § 7. Mox *eæ res divinæque supplicationes* Hearnii L. 1.

§ 7 *Quæ deficiebant*] Optimi et complures *quæque deficiebant.* J. F. Gron. Utrum hoc est, et quæ alibi, quam in Bruttiis, deficiebant? nam in Hirpinis relictum ad recipiendos,

qui deficiebant, scribit c. 1. An *quæque* est, quæcumque in Bruttiis deficiebant? ut sæpe alibi *quique* pro 'quicumque,' *ubique* pro 'ubicumque,' *quandoque* pro 'quandocumque;' de quibus Gronov. et Drakenb. ad I. 24. Fabric. ad Cic. de Off. I. 39. et Ach. Statius ad Catulli LXVIII. 12. Hoc verius puto. *Duk.* *Quæque deficiebant* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hearnii Oxon. et ed. Parm. quo admisso, insuper legendum existimat Crevier. *ut quæque deficiebant.* Sed possunt indicari civitates Bruttiorum aliorumque Italiæ populorum, quæcumque deficiebant. Paullo ante *Romæ atque Italia*, pro *in Italia*, Flor. Voss. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXXV. Hinc *victoriæ Cannensis* Ber. Hav. et Hearnii N. Tandem *a fratre* exsulat a Lov. 1. 2. et Voss.

§ 8 *Res gestas in Italia a fratre exposuit*] Meliores *exponit.* J. F. Gron. Ita omnes et mei et Hearnii Oxon.

Cum sex imperatoribus eum, quorum quatuor consules, duo dictator ac magister equitum] Nemini dubium, Magonem hæc, qua potuerit magnificentia, senatui Carthaginensi retulisse, cum amplissimo, ut decuit, fratris encomio. Quare miror, hunc locum non ita legi: *Cum septem imperatoribus eum, quorum quinque consules, &c.* Sunt autem hi, P. Scipio, T. Sempronius, C. Flaminius, L. Æmylius, C. Terentius, Q. Fabius, et M. Minutius. De Fabio certe et Minutio dubitari non potest, cum ipse eos hic nominet. Præterea 'cum sex,' ait, 'consularibus exercitibus,' ubi etiam plures inveniet, qui pugnas ordine leget: sed, hercules, in repetitione imperatorum Sempronii oblitus videtur. At nobis hæc ideo memorare placuit, ut videant studiosi, non omnino vanam esse suspicionem nostram, hanc decadem plenam esse mendis. Spero autem fore, ut hæc per alios manifestiora fiant. *Glar.* Præteritus est 'Ti. Sempronius,' quem Annibal ad Trebiam vicit, non librarii vitio, sed auctoris. Quod ex verbis ipsis intelligi perspicue potest. Nam dictatorem et magistrum equitum nominat Q. Fabium et M. Minucium, et duos consules occisos, C. Flaminium et C. Paullum; et duos, quorum alter saucius fuerit, P. Cornelius Scipio, alter vix cum quinquaginta hominibus evaserit, C. Terentius Varro. *Sigon.* Pronomen *eum* deest in Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii Oxoniensibus. Hinc *duo dictatores* legunt Flor. Lov. 3. 4. Hav. et Hearnii N. *duo dictatores ac magistri equitum* Voss. a m. pr. et Lov. 2. Mox τὸ *exercitibus* deest in Voss. *acie* in edd. Aldo prioribus. At posteriorem vocem, quam etiam omnes Mss. defendunt, ex veteri cod. addendam esse, jam Pierius monuit ad Virg. Æn. II. 30. *Conflixisse acie* legit Gaertn.

§ 9 *Occidisse supra ducenta millia hostium; supra quinquaginta millia cepisse*] *Supra ducenta millia hostium, quinq. millia* Hearnii L. 1. *supra ducenta millia, quinq. millia hostium* ejusdem N. *supra ducenta millia, supra quinq. millia hostium* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. In verbis seqq. *toto amisso exercitu* alio ordine legunt Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Tum *cum septuaginta hominibus*, pro *quinquaginta*, legendum videtur ex illis quæ notat Gronov. ad Liv. XXII. 49. § 14. et XXV. 6. § 13. Nisi forte quis contendat, Magonem dedita opera *cum quinquaginta hominibus* dixisse, ut cladem Romanorum tanto magis augeret.

§ 10 *Magistrum equitum, qui consularis potestatis sit, fusum fugatumque*] Pal. 2. *quæ consularis potestas sit, effusum.* Vereor ne perperam. *Gebh.* Egregie sanctiores, *Magistrum equitum, quæ consularis potestas sit.* Sic

I. 20. 'Virginesque Vestæ legit, Alba oriundum sacerdotium, et genti conditoris haud alienum.' IV. 44. 'Preces tribunorum plebis, potestatis sacrosanctæ.' VIII. 32. 'Pareantque ei consules, regia potestas.' XXIV. 26. 'Puellis ut saltem parcerent, a qua ætate etiam hostes iratos abstinere.' XXX. 7. 'Suffetes, quod velut consulare imperium apud eos erat.' Seneca in Controv. Sacerdos prostituta I. 2. 'Summum imperium, consules cedent tibi.' Justinus XVIII. 4. 'Sacerdoti Herculis, qui honos secundus a rege erat.' *J. F. Gron.* Ita et Flor. legit. Supra VI. 37. 'Contemni jam tribunos plebis, quippe quæ potestas jam suam ipsa vim frangat.' Simili modo 'eam ætatem,' pro puellas ejus ætatis, Livius dixit II. 13. 'cum vestra ætate,' pro eum adolescentibus vestræ ætatis, Cic. de Senect. c. 14. Vide Burm. ad Nas. Art. Amat. I. 9. et Cort. ad Sall. Catil. c. 2. Præterea *fusum fugatum* sine copula Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Cant. Harl. Ber. et Gaertn. Vide ad XXXVIII. 53. § 2. Mox *qui se in acie numquam commisit* Lov. 3. *commisit* etiam Voss. *dictatoremque in acie se numquam commiserit* Lov. 2. Male. Locutionem 'committere se in aciem' inlustravi ad IV. 27. § 6.

§ 11 *Partem Samnitum ac Lucanorum defecisse ad Pœnos*] Put. Pet. Flor. *partim Samnitium.* Vide Obs. III. 2. *J. F. Gron.* Antiquum illud *partim*, pro *partem*, Gronov. etiam restituit XXVI. 46. § 8. Vide etiam Cortium ad Sall. Jug. c. 55. Sæpissime autem Mss. modo *Samnitum*, modo *Samnitium* scribunt; quam tamen posteriorem scripturam plerumque servant optimi. Vide ad VIII. 1. § 7. c. 6. § 8. c. 22. § 7. aliisque locis pluribus. Adde quæ notavit Arntzen. ad Aur. Victor. Viros Inl. c. 33. § 7. Tum *descisse* Lov. 1. 2. et Harl. de quo verbo, et quidem ita in tempore perfecti contracto, vide ad XXIV. 45. § 2. Optimi tamen in receptam lectionem conspirant. Tum *ad Pœnum* Hearnii D. Vide hoc lib. ad c. 13. § 3. Mox *Capuam, quæ caput* Lov. 3. Sed vide ad XXXII. 30. § 5.

§ 12 *Pro his tot tantisque victoriis rerum sacrum Diis inmortalibus agi haberique*] Hoc *rerum* quidam haud temere amoverunt, mea quidem opinione. Quidam mutarunt in *verum.* Quanquam præterea sensus videtur desiderare verbum 'petit,' vel quid simile. *Glar.* Vet. lib. non habent vocem *verum:* et pro *tantis totque* habent *tot tantisque.* Quidam libri olim habebant *rerum*, non *verum.* Itaque in suspicionem venio, ne quoniam huic sententiæ subaudiendum est verbum 'petere,' ne pro *rerum*, voce perspicue depravata, *petere* sit substituendum, quod tamen non affirmo. *Sigon.* Et recte quidem tu, Sigoni, quod non adfirmas, quæ probare nulli sano possis; recte etiam Glareanus ad hunc locum. Bene, inquam, factum a vobis, quod temere nihil mutandum statuistis eo loco, ubi vobis non licebat, et meræ erant tenebræ; quarum nubem ita discutio, ut dicam, nihil mutandum, et veram germanamque Livii scripturam esse, *pro his tot tantisque victoriis verum, sacrum Diis immortalibus agi haberique.* Positum enim est hic *verum*, pro 'æquum,' ut dixit Horatius Ep. I. 7. 98. 'Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est:' et Cic. pro Mur. c. 35. 'Cato negat verum esse, allici benevolentiam cibo.' Hoc est, negat justum, æquum esse. Quin ne jureconsulti quidem hoc loquendi genere sese abstinuerunt. Vide l. omnes 4. de in integr. restit. l. si cui legetur 49. § Julianus 6. de Legatis 1. Instit. quibus ex caus. manum. non licet §. Semel 6. *Modius.* *Verum* hic notat æquum ac justum est. *Grut.* Modius propugnat Livii veram germanamque scripturam, positamque hic *verum* docet pro 'æquum.' Pall.

ignorant τὸ *verum*: ex hisque Pal. 1. *Pro his tantisque victoriis sacrum D. im. a. h.* Pall. 2. et 3. *Pro his tot tantisque victoriis sacrum D. im. a. h.* Vet. autem ed. *Pro his tot tantisque victoriis verum, sacrum Diis immortalibus agi haberique.* Τὸ *verum* sic Livius utitur XXXII. 33. 'Cæterum et socium audiri postulata verum esse.' XL. 16. 'Verius fuisse, consules, quorum provincia esset, quam se, quid e republica esset, decernere.' Confer II. 48. XXXII. 33. XXXIX. 27. *Gebh.* Exercuit hoc Sigonium et Modium. Ille, quia invenerat alicubi *verum*, quod et Andreas habet, suspicatur substituendum *petere*: hic alterum tuetur. Sed vetustissimus *victoriis atrum esse graes Deis.* Unde liquet scribendum, *Pro his tantis totque victoriis, verum esse, grates Deis immortalibus agi haberique.* Vide ad II. 48. *J. F. Gron.* Plerique codd. *Pro his tantisque*, vel *Pro his tot tantisque.* At Flor. *Pro his tantis totque victoriis:* quomodo Aldus etiam et reliqui, præter Sigonium, editores vulgari curarunt. Sæpissime quidem 'tot tantique' occurrit; at Cic. etiam 'tanti tamque multi' dixit, ubi 'tam multi' est tot. Ita de Orat. I. 10. de Nat. Deor. II. 36. et alibi. Deinde *victoriis sacrum Diis immortalibus*, reliquis omissis, longe plurimi codd. *victoriis verum, sacrum Deis immortalibus* Flor. *victoriis ver sacrum Deis immortalibus* Exc. Pithœi. Et ita non modo conjecit etiam Latinius, sed insuper quoque Robert. Titius Locor. Controv. Posteriorum XVI. 20. ex quo opere nondum typis descripto, quæ ad Livii vel emendationem vel inlustrationem pertinebant, mecum communicavit Henr. Brencmannus. Is autem Titius existimabat, Magonem his verbis senatui Karthaginiensi referre, tot calamitatibus adflictos fuisse Romanos ab Hannibale, ut coacti fuerint ver sacrum vovere. Triumphat deinde, quod ita etiam locum produxerit P. Victorius Var. Lect. XXXV. 22. Verum quis umquam dixit 'agere et habere ver sacrum?' Neque etiam Romani ver sacrum 'pro his tantis totque victoriis' Hannibalis voverunt, verum 'si bellatum prospere esset,' ut inquit Liv. XXII. 9. sive 'si respublica populi Romani Quiritium ad quinquennium proximum salva servata erit hisce duellis,' ut inquit Gifan. Obs. in Ling. Lat. cap. 10. voce 'Verum est,' legebat *victoriis verum, sacra Diis immortalibus*, et *verum* pro 'æquum' multis inlustrat: de quo etiam vide ad III. 40. § 1. Titius quoque, si prior conjectura displiceret, *verum* eodem modo exponebat, et, præter loca Horat. Cic. pro Mur. et Liv. lib. XXXII. laudabat Virg. Æn. XII. 694. Ter. Andr. IV. 1. 5. et Cic. ad Att. II. 1. Reliquis tamen præferendam, atque unice veram esse Gronovii emendationem, nemo non animum adtendens facile videbit.

CAP. XII. § 1 *Dimidium super tres modios*] Hinc Plinius XXXIII. 1. 'Annulorum aureorum promiscuus usus fuit secundo bello Punico; neque enim aliter potuissent trimodia illa annulorum Carthaginem ab Annibale mitti.' *Sigon.* Val. Max. VII. 2. ext. 16. 'Inque tanti successus fidem annulos aureos trium modiorum mensuram explentes effundente, qui interfectis nostris civibus detracti erant.' Ceterum *ut mei. visum fuerit, dim. super tres modios explesse. Sunt quidam auctores, et fama tenuit* legunt Ber. et Hav. Paullo ante *Ad fidem deinde tantarum rerum* Gaertn. *Ad fidem deinde lætarum rerum* Hav. Præterea *effundi jussit in vest. curiæ* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldina vetustiores.

§ 2 *Fama tenuit, quæ propior vero est, haud plus fuisse modio*] Perizon. Animadv. Hist. c. 9. p. 378. conjicit *paulo plus fuisse modio*, ut Livio cum auctore Epitomes, qui scribit *excessisse modii mensuram*, conveniat: de quo eruditos judicare vult. Ego quo-

que illorum judicio relinquo, an hoc satis firmum illius conjecturæ fundamentum sit. Nec tamen dissimulo, mihi tutius videri, constantem Mstorum lectionem ob hoc solum, ut idem dicat Livius, quod auctor Epitomes, non sollicitare. Nam quæ religio est credere, eum hic quoque, ut aliis locis, quæ ipse Perizonius observavit, a Livio abiisse? *Duk.* *Et fama tenuit* Oxon. N. pro quo Hearnius *At fama* scribendum conjicit. Verum unde potius illud *Et* natum sit, ex illis quæ præcedenti § notata sunt, patet.

Eorum ipsorum primores, id gerere insigne] Magnificentius hoc, quam verius, ob caussam quam dicit Livius. Vide Sigon. de Ant. Jur. Civ. Rom. II. 3. Ferratius Epist. II. 2. scribit, hinc necessario consequi, aut non omnes equites Romanos tunc annulis aureis usos fuisse, sed tantum primores; aut in equitum turmis alios etiam ex plebe militasse. Prius ei non videtur probabile: de posteriore quid sentiat non dicit. Neutrum ex gloriosa oratione Magonis consequitur. Sed in turmis equitum Romanorum etiam plebeios militasse tam certum est, quam tribunos plebis ejusdem ordinis fuisse. *Duk.* *Id in digito gerere* Lov. 3. Ber. et Brancal. Latinii.

§ 3 *Quo propius spes belli perficiendi sit*] Libri *spem*, ut diximus ad XXII. 40. *sit*, nempe ipse Hannibal. *J. F. Gron.* Ita Flor. a m. pr. Voss. Ber. et Hearnii D. atque N. in contextu, quum in margine *spes* quoque cum reliquis habeat: *spem* hoc loco legendum esse, monuit antea Gronov. in priori ed. notarum ad VIII. 32. Paullo post *eo magis ope juvandum* edd. antiquæ usque ad Aldinam, quæ addidit *omni ope*. Recte. Vide ad VIII. 16. § 4.

§ 4 *Magnam vim frumenti pecuniæque absumi*] Put. Pet. Men. duo Pall. Voss. *magnam vim frumenti pecuniæ absumi*, extrita copulativa. *J. F. Gron.* Nec aliter est in Flor. Lovel. 1. 2. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D.

Et tot acies, ut hostium exercitus delesse, ita victoris etiam copias parte aliqua minuisse] Perperam Pall. tres *actis*, mox *delesset*. Pal. 2. *deesset*. Cæterum hoc axioma inculcat quoque Curtius IV. 6. 'Nam et secundis prœliis atterebantur copiæ.' Infra cap. 30. 'Multorumque sanguine ac vulneribus ea Pœnis victoria stetit.' *Gebh.* *Et tot actis, ut hostium* Lov. quinque, Harl. Hafn. Gaertn. et edd. usque ad Froben. 1531. *et tot prœliis actis, ut hostium* Hav. et Hearnii N. a m. sec. *et tot prœliis peractis ut hostium* Ber. *et tot prœliis ut hostium* Brancal. Latinii. Tum *delesset* Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Brancal. Latinii, cum iisdem edd. Deinde *imminutas esse* Ber. Hearnii D. idemque Latinii codex.

§ 5 *Mittendam in stipendium pecuniam frumentumque*] A Livii calamo reor prodiisse *mittenda*. XXIV. 24. 'Huic genus et fortuna honesta erant.' XXXIII. 33. 'Et ubique jus, fas, lex potentissima sint.' XXXIV. 4. 'Quum aurum et purpuram data et oblata ultro non accipiebant.' Et cap. 19. 'Quum incerta bellum an pax cum Celtiberis essent.' *Jac. Gronov.* Lib. XXXV. c. 25. 'Tempus et ratio administrandi ejus libera prætori permissa sunt.' Vide ad I. 31. § 7. Omnes tamen libri vulgatum servant, nisi quod *mittendum* sit in Lov. 4. et 5.

§ 6 *Secundum hæc dicta Magonis, &c. Himilco, &c.*] Silius increpitum ab ipso Magone Hannonem refert, non ab Himilcone, XI. 545. *Modius.*

Vir factionis Barchinæ] Optimus *Barcinæ:* et sic fere semper. *J. F. Gron.* Ita et Flor. Vide ad XXI. 2. § 4.

Etiam nunc pœnitet belli] Vet. lib. *etiam nunc te pœnitet*. Sigon. Iidem spernunt pronomen ab Sigonio ingestum. *J. F. Gronov.* Id non adparet

etiam in Flor. Voss. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. aliisque. Vide etiam Gronov. ad Liv. XXVIII. 40. § 7. *Pænitet te belli*, pronomine transposito, legunt Ber. et Hav.

§ 7 *Gratias Diis inmortalibus agi*] Mss. *grates:* quod quia poëtis magis, quam oratoribus, grammaticorum tribuerunt edictiones, ubique fere deleverunt. *J. F. Gronov.* *Grates* non tantum servant omnes codd. mei, et Hearnii L. 1. verum etiam, quas vidi, edd. ante Ascens. 1513. Et quidem frequentissime hoc vocabulo utitur Livius. Supra VII. 36. 'Diis laudes gratesque agunt.' X. 25. 'Læti atque alacres Diis populoque Romano grates agunt.' XXVII. 13. 'Diis inmortalibus laudes gratesque ago.' cap. 51. 'Discursum inde ab aliis circa templa Deum, ut grates agerent.' Eodem cap. 'Quum matronæ amplissima veste Diis inmortalibus grates agerent.' XXVIII. 29. 'Jovi Optimo Maximo grates ob hæc agere jussi sumus.' XLV. 14. 'Grates Diis pro populi Romani victoria apud suos penates ageret.' cap. 39. 'Diis grates agentem imperatorem ob rempublicam bene gestam redire.' Idem insuper vocabulum Livio restituit Sigonius V. 28. § 3. et Gronov. XXVI. 48. § 3. XXX. 17. § 6. et cap. 21. § 9. Vide Cellarii Antib. pag. 262. ubi adversus Rob. Steph. et Paræum, qui poëticum putarunt, etiam aliis scriptoribus in usu fuisse docuit. Præterea *Deis inmortalibus* Flor. Vide ad X. 40. § 3.

§ 8 *Tacuissem, inquit, hodie, Patres conscripti*] Iidem vero hoc *inquit* sustulerunt ab initio hujus orationis, quod ego malim in posterioribus sublatum: 'Respondeam, inquit, Himilconi.' Errorem fecit dilemma Hannonis, altera defectum parte. Dilemmatis partes sunt, 'si reticeam,' 'si respondeam:' et membrum quidem præcedens suis explicatum est partibus conditionalibus, sequens non item: sed statim absque conditionis explicatione respondet: quapropter non est mihi dubium, orationi aliquid deesse, quod cordatus lector judicio hæc legens facile videbit. *Glar.* Illud *inquit*, quod sublatum queritur Glareanus, in nullo inveni cod. Neque ex edd. servant, nisi Ascens. 1513. 1516. et Paris. 1529. Merito ergo omissum est.

§ 9 *Nunc interroganti senatori, pœniteatne me, &c.*] Videtur legendum *interrogante senatore.* Sigon. Sic *interroganti senatori* omnes sine variatione. Sigonius voluit *interrogante senatore*, non recordatus sermonis elegantis 'reticere alicui.' Lib. III. cap. 41. 'Et ad Valerium, negantem se privato reticere, lictorem accedere jussit.' Ovidius Met. III. 357. 'quæ nec reticere loquenti, Nec prior ipsa loqui didicit.' Tacitus Ann. XIV. 49. 'Vitellius optimum quemque jurgio lacessens, et respondenti reticens.' *J. F. Gronov.* Vide etiam Burm. ad Calpurnii Ecl. IV. 3. Illud *interroganti* etiam regi potest a sequenti 'videar.' Ceterum *pœniteat me*, omissa interrogandi particula *ne*, Flor. Voss. Lovel. 1. 3. Harl. et Ber. Superbi autem esse non respondere, indicat etiam Cic. ad Fam. I. 10. 'Te superbum esse dicunt, quod nihil respondeas.'

§ 10 *Respondeam, inquit, Himilconi*] Vet. lib. *Respondeam igitur Himilconi*, et recte. Cur enim vox *inquit* in media oratione inculcetur, quæ initio solet collocari? Apta autem est huic loco particula *igitur*, qua concludit, sibi potius respondendum esse, quam reticendum. *Sigon.* Pall. duo (quippe in Pal. 2. hæc omnia desunt) *Respondeam, inquit.* Gebh. Put. *Responde ad inquit Himilc.* Sed inter versus super *d* posterius positum erat *m.* Inde alii fere omnes vulgati *Respondeam, inquit, Him.* Vulgatum est ab Sigonio. *J. F. Gron.* *Inquit* servant Flor. Cant. Lov. quinque, Harl.

Ber. et Gaertn. Id sibi quoque displicuisse, hoc cap. ad § 8. Glareanus testatus est. Præterea *Respondebo* Ber. Mox *invictum imperatorem vestrum*, pro *nostrum*, ex Put. admisit Crevier. eique voci indignationem et contemtum inesse monuit; quasi nempe Hanno eum non suum imperatorem agnosceret, qui semper obstiterat, ne imperium acciperet, sed factionis Barcinæ. Non aliter etiam legunt Flor. Voss. Lov. 3. 4. Hav. et Hearnii N. quare et ego probavi. Tum *video*, pro *videre*, Lov. 1. et Gaertn. *videbo* Hav. et Hearnii N. *videam* Lov. 2.

§ 11 *Ista, quæ modo Mago jactavit, Himilconi ceterisque*] Fortasse *jactavit, et Him. cæterisque Hannibalis satellitibus tam læta sunt, mihi possunt*. J. F. Gron. Vocula *modo* non adparet in Harl.

§ 12 *Vereor, ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat*] Pall. tres, et vet. ed. *lætitia luxuriæ nobis ac vana evadat*. Sic c. 13. 'Nihil, quo vanius fieret gaudium suum, auribus admittebant.' XXX. 16. 'Prope vano gaudio ab satis prospera in præsens oppugnatione classis perfusi.' *Gebh.* *Lætitia luxuriæ* Voss. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. cum edd. ante Aldum: *lætitia luxuriæ nobis vana evadat* Ber. a m. sec. Nihil mutandum. Similiter 'luxuriare et evanescere' jungit Livii II. 48. 'Nimia gloria luxuriare et evanescere vividum quondam illud Kæsonis ingenium.' Paullo ante *prætermittemus* Harl. Tum *accipere videmur pacem* Ber. Hav. et Hearnii N. in margine.

§ 14 *Prædæ videlicet plena et commeatuum; frumentum*] Ita legendum monuerunt Freinshem. ad Curtii IX. 5. § 21. et Gron. ad Liv. IX. 15. § 3. Neque aliter est in plerisque codd. et edd. antiqq. Curio demum perperam ediderat *prædæ videlicet plena; et commeatum, frumentum et pecuniam date,* quod reliqui fere omnes usque ad Gronov. servarunt, et præferunt etiam Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav.

Quid aliud, inquam, si spoliatus, si exutus castris esses, peteres] Volentibus omnibus scriptis, relegamus τὸ *inquam*. J. F. Gron. Omnes etiam nostri τὸ *inquam* ignorant, ejus tamen loco *quam* est in Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. et Hav. quæ vocula commodum sensum hic efficere nequit. Præterea *si spoliatus et exutus castris* Ber. Male. Vide ad III. 17. § 3.

§ 15 *Velim, seu Himilco respondeat*] Legendum credo *seu Mago seu Himilco respondeat*. Valla. Voces *seu Mago* exsulant etiam a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. *velim, quod Himilco respondeat* est in Hearnii N. *velim, ut Mago seu Himilco respondeat* in Hav. *velim, ut Himilco seu Mago respondeat* in Ber. Quod nunc vulgo exstat, in omnibus superest edd. Mox *ad internetionem* Flor. *ad internicionem* Lovel. 2. 4. et Gaertn. Vide ad IX. 26. § 2. Hinc *in defectionem* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. N. et quædam ex primis edd. Ita et se in Put. invenisse, testatur Crevier. ad XXIV. 1. § 13.

§ 16 *Primum ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo*] *Dicas primum* Ber. Hav. et Hearnii N. a m. sec. Tum *et quis Latini*, et mox *deinde hæc, quis homo* Flor. *quis Latini*, et *deinde et quis homo* Ber. et Hav. *ut quis Latini*, et *deinde ut quis homo* Lov. 4. *et quis Latini*, et *deinde equis homo* Lov. 5. Sed *et quis* utroque loco Voss. Lov. 2. 3. et Harl. Vide ad V. 36. § 5.

§ 17 *Hostium quidem ergo, inquit, adhuc multum superest*] Pal. 2. *Host. quidem ergo, inquit Hanno, adhuc nimis multum superest*. Vet. ed. *Host. quidem Romæ, inquit*. Gebh. Probi nostri *adhuc nimis multi*. J. F. Gronov. *Hostium quidem, inquit, adhuc* Voss. *Host. quidem ergo, inquit Hanno, ad-*

huc Lov. 2. Ber. Hav. et Hearnii N. *Host. quidem ergo, ait, adhuc* Lov. 4. *Host. quidem Romæ, inquit, adhuc* editi ante Aldum. Τὸ *nimis* a Gronovio interpositum agnoscit etiam Flor. Mox *quid animorum, quid spei* Lov. 2.

CAP. XIII. § 1 *Quum id nescire se Mago diceret*] Put. Pet. Pall. Voss. *id nescire, Mago diceret*, omisso pronomine *se*. J. F. Gron. *Quum se id nescire* Ber. Reliqui mei cum Hearnii L. 1. pronomen omittunt: quod probat etiam Gron. ad XL. 42. § 3. Mox *et quos*, atque *et quam* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vide modo ad cap. præc. § 16.

§ 2 *Quum id quoque negasset; Bellum igitur, inquit, tam integrum habemus*] Pal. 1. *Bellum igitur jam, inquit, integrum.* Pal. 2. *Cum id quoque is negasset, Bellum igitur tam, inquit.* Gebh. *Quum id quoque is negasset* Ber. et Hearnii N. Tum *Bellum igitur jam, inquit, integrum* Voss. Lov. 1. Ber. et Harl. *Bellum igitur tam, inquit, integrum* Lov. 4. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. *Bellum igitur, inquit, jam integrum* Flor. *Bellum igitur, inquit, magis integrum* Lov. 2. *Bellum, inquit, tam integrum* Lov. 3.

In Italiam est ingressus] Meliores *in Italiam est transgressus.* J. F. Gron. Ita et Flor. ac Ber. Liv. XL. 53. ' Galli Transalpini, tria millia hominum, in Italiam transgressi:' ubi vide.

§ 3 *Priore Punico bello*] Ridicule, quum homo Pœnus loquatur: qui non potuit magis id ' Punicum' bellum dicere, quam Romanus, si loqueretur, idem vocare posset ' Romanum.' Dele igitur τὸ *Punico;* aut, si vis, subjice ' Romano,' vel ' Italico,' aut ' pugnatum.' *J. F. Gron.* Certe ' bellum Romanum ' vocat Hannibal hoc lib. c. 43. Periz. etiam similem errorem commissum putabat c. 11. ' Bruttios, Apulosque, partim Samnitium ac Lucanorum defecisse ad Pœnos.' Quamvis autem alia illo, quam hoc loco, ratio sit, si quis tamen eum etiam vitiosum putet, facile emendari poterit legendo *defecisse ad nos.* Paullo post voces *nostræ* et *consules* desunt in Lovel. 4. sed Lutatii prænomen in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et editis ante Aldum. *Cn. Lutatius* perperam vocatur in Lov. 4.

§ 4 *Devicti ad Ægates insulas sumus*] Pal. 3. *ad Egatis insulas victi sumus.* Gebh.

Id quod Dii omen avertant] Pronomen *id* a m. sec. expungitur in Ber. Male. Vide hoc lib. ad c. 5. § 9. Tum *Di* Flor. Vide ad V. 14. § 4. Hinc *omne' avertant*, transpositis literis, Lov. 5. Vide ad Epit. Liv. lib. CXVII.

Pacem speratis, cum vincimur, quam nunc vicimus, nemo dat] Legendum perspicue, *quam nunc, cum vicimus.* Sigon. Pall. tres *quam nunc, cum vincimus, dat nemo.* Gebh. Optimi, *quum vincemur, quam nunc, cum vincimus, dat nemo.* Velim ergo *quum vincemur, quam nunc, dum vincimus.* J. F. Gron. *Pacem speramus* Ber. *pacem sperabitis* Lov. 2. Tum *cum vincemur* et *cum vincimus* Flor. Illud *cum vincimus* non tantum in omnibus etiam aliis superest codd. scriptis, sed et in edd. præterquam in una Basil. 1554. in qua operarum lapsu τὸ *cum* ultimo loco omittitur.

§ 5 *Ego, si quis de pace consulet*] Pall. tres *Ergo, si quis de pace consulet.* Vet. ed. *consultet.* Gebh. *Ergo* etiam Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii N. et, eodem Hearnio teste, ed. Rom. princeps, cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Sed vide ad XXXVII. 53. § 11.

Sed de iis, quæ Mago postulat, repertis. Nec victoribus mitti attinere puto] Sic legendum puto: *sed de iis, quæ Mago postulat, nec repertis vict. mitti attinere puto.* Valla. *Sed de his, quæ Mago postulat, repertis* Voss. Lov. 3. 4. Harl. et Gaertn. *sed de his, quæ Mago postulat, requiritis* Hav. *si de his,*

quæ Mago postulat, requiritis Ber. *si de his, quæ Mago postulat, repertis* Flor. Lov. 1. et Hearnii N. qui *requiritis* in margine præfert: *sed de iis, quæ Mago postulat, refertis* primæ edd. usque ad Aldum, qui recte substituit quod nunc vulgo exstat.

Falsa atque inani victoria multo] Exterminant *victoria*, ejusque vice Put. *falsa atque inanis quæ multo*. Pet. et Men. *falsa atque inania quæ*. Voss. *falsa atque inania multo*. Scribe *falsa atque inani spe multo*. Nempe Mago ipse dixerat 'Quo propius spem belli perficiendi sit.' *J. F. Gronovius*. *Falsa atque inania multo* Lov. 3. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii Oxon. *per falsa atque inania multo* Lov. 2. *falsa atque inania quæ multo* Gaertn. et Flor. a m. sec. qui a m. pr. cum Cantabr. *falsa atque inani quæ multo* exhibet. Gronovii conjectura nihil melius video. Certe vulgatum ante Gronovium non nisi unius Lov. 1. testimonio firmatur, quod in hac re levius videtur.

§ 7 *Ut Hannibali quadraginta Numidarum millia mitterentur in supplementum*] Itane quadraginta millia equitum tantum in supplementum? Atqui non omnes Annibalis copiæ ad hanc summam. Bene liber vetus, cujus excerpta ad me misit Aug. Busbequius, ⅭⅭ ⅭⅭ ⅭⅭ ⅭⅭ, id est *quatuor millia*, præfert. *Lipsius*, Elect. II. 11. Pro *quadraginta* millibus Numidarum, *quatuor millia* notis iisdem liber optimus, quibus Lipsianus, productus illi Elect. II. 11. *J. F. Gron.*

Et argenti multa talenta] Quis non miretur, cum et militum et elephantorum numerus senatusconsulto definitus, ac certo comprehensus fuerit, de pecunia ita ἀορίστως decretum esse? Non immorabor in re perspicua longius. Fuit hæc paulo supra nostram ætatem ab hominibus ineruditis invecta scribendi ratio, ut, cum *quingenta* significare vellent, ita scriberent *Vcta*. Erat igitur scriptum in vetere Liviano libro *M. Vcta*, id est *mille quingenta*. Quod qui non intellexerunt, inepte scripserunt *multa*. Muretus, Var. Lect. XVI. 8. Put. et Pet. omittunt τὸ *multa*, ut credibile sit numerum excidisse. M. Antonius Muretus acute legit *M.* VC^{ta}. quod explicat *mille quingenta talenta*, Var. Lect. XVI. 8. *Mille* forte sufficient ex c. 32. hujus libri. *J. F. Gron.* Gronovii sententiam confirmat Gudius ad Phædri Fab. IV. ult. *Duk.* Vocem *multa* non agnoscit etiam Flor. Si quid autem mutandum, malim cum Mureto *mille quingenta talenta*. Infra quidem c. 32. mille argenti talenta in Italiam transmittenda cum Magone Hannibalis fratre memorantur: sed observandum est, omnia ibi minora memorari, quam hoc loco decernuntur. Nam pro quatuor Numidarum millibus et quadraginta elephantis nunc decretis, Mago tantum transmissurus dicitur mille et quingentos equites, viginti elephantos. Ceterum idem ille locus in eam me suspicionem adducit, aliquid hic culpa scribarum excidisse. Nam, præter hic memorata, ibi etiam mentio fit duodecim millium peditum: quin et, pedites exercitui, qui in Italia erat, supplendo ut conscriberentur, decretum fuisse, verba sequentia indicant. An ergo et hic legendum, *ut Hannibali viginti peditum, quatuor Num. millia in suppl. mitt., et quadraginta elephanti, et mille quingenta talenta*? An vero ex hoc loco alius Livii hoc lib. c. 41. § 10. emendandus sit, ut Gronovius censuit, ibidem videbimus.

§ 8 *Dictatorque cum Magone in Hispaniam præmissus*] Utrum Carthaginienses etiam dictatores habent, an ita loquitur Livius, ut paulo ante 'Patres conscripti' dixit Hannonicæ orationis exordio de senatu Carthaginensi? *Glar.* Miratur Glareanus, Livium dictatoris Carthaginiensis meminisse. Jam nunc mirari desinat. ['Glareanus quærit duo, nihil de ad-

miratione: Sigonius ad unum respondet, alterum omittit.'] Nam Gellius x. 24. hæc verba profert ex Catonis Orig. 'Dictatorem Carthaginiensium magister equitum monuit: mitte mecum Romam equitatum, die quinta in Capitolio tibi cœna cocta erit.' Dictatorem autem Cato vocat imperatorem Annibalem. *Sigon.* Adde Spanhem. ad Juliani Orat. I. p. 130. Perizon. Diss. de Prætor. I. § 11. Interpretes Justini ad XIX. 1. et Frontini ad II. 1. 4. *Duk.* *Missus* Lov. 3. 4. et Harl. Mox *ad conducenda triginta millia* Ber. Hav. et Hearnii N. ac D. Præterea *quatuor millia equitum* Lov. 3. Ber. Hav. et Hearnii N. a m. sec.

CAP. XIV. § 1 *Segniter otioseque gesta sunt*] Pal. 1. *segniter atque otiose gesta*, reciso verbo *sunt*; quod factum quoque in Pall. 2. et 3. *Gebh.* Omnes etiam mei præter Gaertn. ignorant *τὸ sunt*, quod recte jam Jac. Gronov. ex ed. sua ejecit.

§ 2 *Et dictator M. Junius rebus divinis perfectis*] Put. meliorque Pet. et Voss. *Junius per rebus.* Scribe omnino *M. Junius Pera rebus.* Nam id cognomen dictatoris fuisse constat. Quod etiam vereor, ne corruptum sit apud Valerium Maximum VII. 6. 'Cannensis autem clades adeo urbem nostram confudit, ut M. Junii opera dictatura rempublicam administrantis spolia hostium adfixa templis, Deorum numini consecrata, instrumento militiæ futura convellerentur:' sic ex scriptis edidit Pighius, elegantius, ut putat, quam vulgo, *opera M. Junii.* Non equidem admiror prædicatam elegantiam hujus transpositionis, sed in ea propiora ad veritatem vestigia deprehendo. Neque enim dubito, quin scripserit Valerius, *ut M. Junio Pera dictatura rempublicam administrante.* Apud eundem legendum ex vet. cod. II. 4. 'Gladiatorium munus primum Romæ datum est in foro Boario Ap. Claudio, M. Fulvio consulibus. Dederunt M. et D. Bruti Peræ, funebri memoria patris cineres honorando.' Utrumque est Juniorum cognomen, et habetur in Fastis paucis annis ante hos consules, cum N. Fabio Pictore *D. Junius Pera*, post censor *D. Junius Pera* cum L. Postumio Megello. *J. F. Gron.* Emendationis Gronovianæ vestigia, licet obscuriora, in aliis etiam codd. supersunt. Nam *M. Junius pro rebus divinis* præferunt Voss. Lov. 1. 2. Harl. Gaertn. et Hav.

Latoque, ut solet, ad populum, ut equum ascendere liceret] De his dictatoris cæremoniis nihil antea in Livio lectum, neque de ascensu, neque descensu, quod equidem sciam: sed neque apud Dionysium Halicarnasseum: cum tamen is lib. v. non ita longe a fine de aliis moribus dictatoris tractet, nihil tamen ejusmodi narret. *Glar.* De hoc more, de quo ambigit apud Livium Glareanus, agit etiam Plutarchus in Fabio p. 175. id est, cur dictator peteret, ut sibi equum ascendere liceret: *Πρῶτον μὲν ᾐτήσατο τὴν σύγκλητον, ἵππῳ χρῆσθαι παρὰ τὰς στρατείας· οὐ γὰρ ἐξῆν, ἀλλὰ ἀπηγόρευτο κατὰ δή τινα νόμον παλαιὸν, εἴτε τῆς ἀλκῆς τὸ πλεῖστον ἐν τῷ πεζῷ τιθεμένων, καὶ διὰ τοῦτο τὸν στρατηγὸν οἰομένων δεῖν παραμένειν τῇ φάλαγγι, καὶ μὴ προλείπειν· εἴθ' ὅτι τυραννικὸν εἰς ἅπαντα τἄλλα, καὶ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ἐστὶν, ἔν γε τούτῳ βουλομένων τὸν δικτάτωρα τοῦ δήμου φαίνεσθαι δεόμενον.* *Sigon.* Nota hunc morem, de quo vide omnino Plut. in Fabio, ubi ejus rei ratio redditur. Existimo hanc legem curiatam esse, quam et dictator et cæteri magistratus sibi de imperio ferebant. Vide omnino IX. 38. *H. Vales.* Gruchius quoque de Comit. Rom. III. 2. putat hoc nominatim ad populum ferendum fuisse lege curiata, quæ de imperio dictatoris ferebatur. Manut. de Leg. c. 5. fortassis eadem lege, quæ dictatorem e consularibus dici jubebat, cautum

fuisse, ne ei liceret equo uti, scribit. Addit Gruchius, Plut. in Fabio tradere, ab hoc 'primum' institutum fuisse, ut ferretur ad populum, ut dictatori equum adscendere licéret. Eadem est sententia Manutii l. d. scribentis, senatum Fabio petenti contra legem veterem concessisse, ut equo vehi posset, idque virtuti illius ac tempori dedisse. Pighius quoque in Annal. a. CCLII. tradit, Fabium accepta dictatura 'primum' a senatu petiisse, ut equo sibi uti liceret, et id honoris ergo ipsi concessum. Ideoque dictatorem rei gerendæ causa in provinciam abiturum ad populum ferre solere, uti equum sibi adscendere liceret: hoc enim ex Livii lib. XXIII. colligi. Valde dubito an, quæ de Fabio et sententia hujus legis dicunt, ita se habeant. Non dicit ibi Plutarchus, Fabium *primum* hoc instituisse a senatu petere, sed *quid primum fecerit* Fabius, postquam dictator creatus fuerat: ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ Φάβιος πρῶτον μὲν ᾐτήσατο τὴν σύγκλητον· *Fabius dictator creatus primum quidem a senatu petiit, ut sibi liceret equo in bello uti:* πρῶτον *primum* dicit, non πρῶτος *primus;* quod utique dicturus fuisset, si significare voluisset hoc *primum* a Fabio ortum fuisse. Nam ratio sermonis Græci non patitur, ut, qui dicere vult *Fabius primus petiit*, dicat Φάβιος πρῶτον ᾐτήσατο. Et πρῶτον hic esse adverbium ordinis, etiam ex eo patet, quod Plutarch. post satis longum hyperbaton ita pergit scribere: μετὰ δὲ ταῦτα, *deinde autem.* Sed et Livii de hac re verba, *ut solet*, satis ostendunt hoc non primum a Fabio, qui anno priore post cladem ad Trasimenum a populo prodictator creatus fuerat, institutum, sed dudum usu receptum fuisse. Quod porro Plutarchus tradit, Fabium hoc 'a senatu' petiisse, atque impetrasse, in eo a Livio dissentire videtur, qui 'de ea re ad populum ferri solitum' significat. Sed hæc ita conciliari possunt, ex SCto, ut sæpe de aliis rebus, ad populum latum fuisse. An autem ea fuerit sententia legis vetustæ, quæ dictatorem equo vehi prohibebat, ut 'ne in bello quidem' eo, nisi permissu populi, uti posset, mihi parum certum videtur. Plutarchus quidem disertis verbis hoc prodidit, addita ratione, 'quod Romani plurimum roboris in peditatu posuerint, atque ideo existimaverint, duci in acie a peditatu non discedendum esse.' Sed sunt argumenta non infirma, quæ hoc dubium facere possint. Ex Livio liquet dictatori interdictum fuisse usu equi: nam, si ei equo uti licuisset, non opus fuisset lege ad populum lata, ut liceret. Sed non docet Livius, quibus locis lex eum equo vehi prohibuerit. Plutarchus dicit 'in bello.' Hoc non magnam veri speciem habet. Nam primum multa in bellis, maxime in prœliis, incidunt, quæ ab imperatore, cui usus equi ademtus est, non recte administrari possunt. Deinde, consules aliosque belli duces in prœliis equis usos fuisse, sæpe legimus. Vide Liv. v. 28. vi. 24. ix. 31. x. 41. et aliis quamplurimis locis. Unde intelligi potest, vanam esse rationem, ob quam dictatorem in bello equo vehi prohibitum scribit Plutarchus. Nam si ea vera esset, cur aliis belli ducibus id permitteretur? Denique A. Postumium 'dictatorem' in prœlio ad Regillum 'inter equites ex equo' pugnasse narrat Dionys. Halic. vi. 11. et 12. quod etiam non obscure significat Livius ii. 19. his verbis: 'In Postumium, &c. Tarquinius Superbus, &c. equum infestum admisit, ictusque ab latere:' et c. 20. 'Tum ad equites dictator advolans.' Dionys. x. 24. legatos, ad Quintium Cincinnatum ab aratro ad dictaturam arcessendum missos, 'equos' phaleris insignibus ornatos secum adduxisse auctor est. Hoc ex Pighii rationibus in a. CCXCV. illud in a. CCLVII.

incidit, quum paucis ante annis dictatura instituta fuisset. Ex his omnibus colligo; dictatores jam statim ab eo tempore, quo hic magistratus in rempublicam venit, in bello equis usos, nec magis, quam alios imperatores, militiæ equos escendere prohibitos fuisse. Qua de causa autem, et quibus locis, iis deinde usu equi interdictum fuerit, non habeo dicere: sed suspicor, quum sibi jure dictatoriæ potestatis sumere cœpissent, ut etiam in Urbe equo veherentur, idque populo τυραννικώτερον visum fuisset, lege lata prohibitos fuisse equum escendere, priusquam ab Urbe ad bellum profecturi essent. Verum hoc deinde ob causas nobis incognitas mutatum, et concessum fuisse, ut etiam ante, quam ex Urbe ad bellum exirent, equo uti possent, sed ita demum, si hoc lege ad populum lata ab eo impetrassent. Certe ex eo, quod hic Livius post hanc legem latam multa a dictatore acta tradit, quæ neque alibi, quam in Urbe, neque uno alterove die perfici potuerunt, satis apparet, eum non statim lege lata ab Urbe profectum fuisse. In hanc suspicionem ex eo veni, quod Zonaras VII. 13. scribit, 'dictatoriam potestatem regno parem' fuisse, πλὴν ὅτι μὴ ἐφ' ἵππῳ ἀναβῆναι ὁ δικτάτωρ ἠδύνατο, εἰ μὴ ἐκστρατεύεσθαι ἔμελλε· *præterquam quod dictatori equum adscendere non licebat, nisi ad bellum ituro.* Nullam ille mentionem facit legis, quam Plutarchus memorat, sed simpliciter dicit, 'non licuisse dictatori equum adscendere,' nimirum priusquam ab Urbe exiturus erat, quia scilicet lege vetabatur; sed 'licuisse ad bellum profecturo,' eodem videlicet jure, quo omnibus aliis belli ducibus, et sine lege. Ostendi, quæ in communi sententia dubia videantur, et quid mihi in mentem venerit conjectare. Cogitent doctiores, et nos erudiant; non pigebit discere. *Duk.* Quum antea *ascendere* vulgatum foret, J. F. Gronovius ei subposuit *escendere*. Queritur autem Donjatius, eum, neque unde illud verbum huc intruserit, neque cur eo uti maluerit, hoc loco indicasse. Verum si curam, quam debuerat, recensendo Livio adhibuisset, latere non potuissent, quæ de verbo *escendere* Gronov. notavit ad II. 28. § 6. ubi inter alia monet, omnium antiquissimum et integerrimum cod. Put. ita hic præferre. Vel si id gravius ac difficilius putasset, consuluisset modo ipsum summæ auctoritatis cod. qui antecessori Parisiensi Parisiis ad manus erat, et Livium publica auctoritate in usum Delphini Franciæ edenti negatus non fuisset. Huic Put. adsentitur ex meis Flor. Ceterum sententiam Clerici, qui existimavit *equum escendere* esse formulam antiquam, quæ significat jus belli gerendi, aperte refellit a Sigonio laudatus locus Plut. ad quem tamen ipse Clericus provocat.

§ 8 *Quum honesta utilibus cedunt*] De hujus rei indignitate queritur serio Val. Max. VII. 6. in princ. et ex. 1. *Modius.*

Descendit equo, dixitque: Qui capitalem] Quid illud *descendit equo?* An in Urbe dictator equum adscendebat, et, ut id fuerit, an ex equo edicere non potuit? 'campæ et flocci!' Scribo et distinguo, *descendit, edixitque.* Scriptum fortasse fuit *ecdixitque.* At homines acutos movit, quod antea legerant latum fuisse, ut equum ascendere liceret. Itaque facete iterum equo detrahunt, propter illud *descendit:* quod Livius ita dixit, ut vulgo 'ad extrema descendere.' *Lipsius,* Ep. Quæst. II. 11. Lipsius non male, nisi forsan orationi turbandæ dederit occasionem vetus loquendi mos, *descendit, eque dixit,* h. e. *et edixit.* Grut. Olim substitui *descendit, atque edixit,* quoniam suspicabar, ex illo *atque* factum esse *equo.* Gebh. Plane, ut voluit Lipsius, *descendit, edixitque* Put.

et Pet. melior. *J. F. Gron.* Non longe abit Flor. nisi quod, perperam in voces divisis literis olim continua serie scriptis, et male syllabis transpositis, præferat *descendite dixit, quique capitalem.* Vocem *equo* ejiciendam etiam Freinsh. docuit ad Curtii III. 12. § 19. et v. 1. § 8. Non perceperant indocti librarii locutionem 'ad ultimum desperatæ reipublicæ auxilium descendere,' de qua vide notata ad Epit. Liv. lib. v.

Capitalem fraudem ausi] *Capitalem fraudem frausi* voluit Scaliger ad illud Festi: 'Frausus erit, fraudem commiserit.' Plautus Asin. II. 2. 20. 'Metuo in commune, ne quam fraudem frausus siet.' Et solent in hujusmodi formulis antiquitatem amare nitidissimi quoque scriptores. Sed omnes Mss. ut editur. Lib. XXVI. c. 40. 'Capitalia ausi plerique.' Lib. XXVII. c. 9. 'Ausi tantum nefas.' *J. F. Gron.* Virg. Æn. VI. 624. 'Ausi omnes inmane nefas, ausoque potiti:' quem locum ad marginem Livii opportune Wase adscripsit.

Quique pecuniæ judicati] Pall. tres, et vet. ed. *pecunia.* 'Pecuniæ,' vel 'pecunia judicare' est pecuniæ anquirere, seu, ut Liv. lib. XXV. loquitur, 'pecuniæ multam dicere.' Idem XXVI. 3. 'Quoad vel capitis, vel pecuniæ judicasset.' *Gebh.* In optimis plerisque *pecunia judicati.* At VI. 14. 'Centurionem judicatum pecuniæ.' XXVI. 3. 'Quoad vel capitis, vel pecuniæ judicasset privato.' Statimque iterum, 'Tum Sempronius perduellionis se judicare Cn. Fulvio dixit:' ex quo loco, sic in optimis codd. integro, jam dudum ambigo, sitne eadem antiqua et exquisita formula restituenda I. 26. 'Duumviros, qui Horatio perduellionis judicent secundum legem, facio.' Et 'Duumviri perduellionis judicent.' Iterumque, 'P. Horati, tibi perduellionis judico.' Nec secus XLIII. 16. 'Et utrique censori perduellionis se judicare pronuntiavit.' Quibus omnibus locis vulgo habetur *perduellionem.* J. F. Gron. Hi non possunt esse alii, quam ob æs alienum nexi. Et tamen Liv. VIII. 28. plebem Romanam dudum ante hoc tempus necti desiisse auctor est. Nodum solvunt Salmas. de Modo Usur. p. 832. et Gronov. de Centesim. Usur. p. 470. *Duk.* Inter eos tamen, qui *pecuniæ* servant, si excerptis meis fidem habere possim, præcipuus est Flor. cui consentiunt pauci alii. Reliqui cum Oxon. Hearnii et antiquioribus, quas vidi, edd. *pecunia* præferunt, usque ad Ascens. 1513. in qua demum *pecuniæ* adparuit.

Se exsolvi jussurum: et sex millia hominum] Vet. lib. *Ea sex millia hominum.* Eos enim intelligit, quos se noxa pecuniaque exsoluturum dictator promiserat. *Sigon.* Duo optimi *sese exsolvi jussurum. Ea sex millia.* Alterum notavit et Sigonius, et passim in scriptis habetur. *J. F. Gron.* *Sese exsolvi jussurum* etiam Flor. at pronomen exsulat a Cantabr. Harl. Ber. et Hav. Vide ad I. 23. § 5. et IV. 10. § 1. Tutius tamen est, ut cum Gronovio hic optimos sequamur. Deinde *Ea sex millia* non tantum nostri et Oxon. Hearnii, verum et priscæ edd. pro quo Ascens. 1513. *et sex millia* dedit. Veram scripturam Gronov. etiam vindicavit ad III. 31. § 4.

§ 4 *Itaque cum viginti quinque millibus*] Vet. lib. *ita cum.* Sigon. Consentit unus Hav. quare reliquis alterum tuentibus adhæreo. Voculæ illæ innumeris locis in Mss. confusæ sunt. Vide ad XXI. 53. § 7. et mox h. cap. § 8.

§ 5 *Traducit, et ut non hostiliter*] Ego conjunctionem *et* tollerem e medio propter participium sequens 'prætermissurus.' *Glar.* Supervacuum et delendum τὸ *et.* Vide Freinshemium ad Taciti Ann. XI. 7. *J. F. Gron.* Omnes tamen codd. in τῷ *et* defendendo perperam conspirant, verum ejus loco potius sequens *ut,*

quod abesse nequit, omisit Lov. 2. quod et Victorin. fecisse Crevier. testatur. Mox *traditionem*, pro *deditionem*, Gaertn. a m. pr. *defectionem* Lov. 3. Vide hoc lib. ad c. 1. § 5.

§ 7 *In societate Romana cum fide perstando*] Voces *cum fide* non adparent in Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hearnii N. et edd. Aldina prioribus. Verum *cum fide* pro fideliter, quod reliqui, et inter eos integerrimi, constanter servant, sæpius apud Livium obcurrit. Ita IX. 11. 'Te victori, cum qua potes fide, restituis:' hoc lib. c. 19. 'Remissi Cumas cum fide.' c. 31. 'In Sicilia cum fide stipendiis emeritis.' XXIV. 47. 'Emissique cum fide.' XXVI. 20. 'Sociosque cum fide tutati essent.' XXXII. 33. 'De pace cum fide agere.' Vide Gronov. ad XXVIII. 32. § 1. et quæ notavi ad XLV. 8. § 4. Similia alia vide ad XXXVIII. 18. § 7.

Plebs novarum, ut solet, rerum avida, atque Hannibalis tota esse] Heu pravitatem correctorum! Livius scripserat, *plebs novarum, ut solet, rerum atque Annibalis tota esse.* Et testificor ita esse in libro, qui penes me. At illi boni addiderunt *avida*. Scilicet ignorasse eos genus dicendi, quo Livius utitur alias. Lib. VI. c. 14. 'Plebs cum jam unius hominis esset.' III. 36. 'Hominum, non caussarum, toti erant.' Depravarunt similem locum III. 38. 'Indignitate rerum cesserant in agros, suarumque rerum solliciti erant, amissa publica:' sed optimus cod. *suarumque rerum erant*, nullo vestigio alterius vocis: quod idem et Sigonius in suis libris invenit. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 24. Sic diserte etiam Pall. exclusa voce, quæ comparet amplius in vulgatis, *rerum avida, atque Annibalis*. Grut. Vox *avida* exsulat etiam ab omnibus meis, et Oxoniensibus Hearnii, nisi quod in ejus solo D. superesse dicatur. De ipsa locutione vide ad III. 38. § 11. Mox *patienda obsidione multa*, omissa præpositione, Lov. 4. Tum *auctores defectioni*, pro *defectionis*, Lov. 3. et Ber.

§ 8 *Si palam contra tenderent*] Optimi quique, *si prolatam tenderent*. Lege *si propalam tenderent*. Lib. IV. c. 7. 'Interrex ac senatus consulum comitia; tribuni plebis et plebs, tribunorum militum ut habeantur, tendunt.' Rursum c. 8. 'Ne in parvis quoque rebus incommode adversarentur, haud sane tetendere.' *J. F. Gron.* *Sed si palam contra tenderent*, addita voce, edd. Rom. 1472. ac Parm. *si prolatam tenderent* etiam Flor. Voss. et Ber. *si propalam tenderent* Lov. 1. 3. Harl. Ber. et Hav. *propalam* etiam est in Lov. 4. et 5. Ea voce Livius uti amat. XXII. 12. 'Concessum eis propalam de virtute et gloria esse.' XXIV. 38. 'Aperte ac propalam claves portarum reposcunt.' XXVI. 12. 'Primoribus propalam minabantur.' XXXIV. 33. 'Hæc propalam dicebant.' XL. 3. XLIII. 52. XLIV. 6. XLV. 31. Alia vide ad V. 29. § 10. De verbo 'tendere' vide ad XXXII. 32. § 7. Paullo ante *Ita*, pro *Itaque*, Hearnii D. Vide hoc cap. § 4. Deinde *senatum metus accepit* Voss. Lov. quinque, Ber. Hav. et edd. ante Aldum: *senatus metum accepit* Hafn. et Gaertn. Male: 'metus capit' aliquem, ut 'timor capit' XLIII. 11. 'pavor capit' hoc lib. c. 20. 'luctus capit' XXV. 22. 'libido capit' I. 57. 'cupido capit' I. 16. XXXVII. 16. XL. 21. 'oblivio capit' XXVII. 13. ubi vide. XXXVIII. 46. 'admiratio capit' XLIV. 12. et ita passim.

Non posse, clam simulando dilationem mali inveniunt] Barberin. *non posse sed clam simulanda simulando dil.* Florentini, *non posse secum dissimulanda simulando dil.* Put. Pet. et Flor. optimi *posse secunda simulanda simulando.* Forte *resisti multitudini concitatæ non posse, secunda simulando dilationem mali inveniunt.* Sic II. 37. 'Et eos

ipsos sedulo audientes secunda iræ verba:' id est, subservientia, subscribentia. Lib. VIII. c. 12. 'Tres leges secundissimas plebei, adversas nobilitati tulit.' Silius de Petilia XII. 432. 'Infelix fidei, miseræque secunda Sagunto.' Toti loco similis est III. 35. 'Propalam obviam ire cupiditati parum ausi, obsecundando mollire impetum aggrediuntur.' Quare hic quoque suadeo facias, *posse, obsecundando dilationem mali inveniunt.* Video satis frequenter in optimo et primo codice potius superare aliquas literas, quam deesse. Sufficit autem mox sequi 'simulant.' *J. F. Gron.* *Sed clam simulando dil.* Voss. Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. *sed clam dissimulando dil.* Hav. *assensum simulando dil.* Hafn. et Ber. *secunda clam simulando dil.* Rec. Aliquid vitii subesse certum videtur; cui num alterutra Gronovii conjectura medeatur, aliis judicandum relinquo. Si codd. addicerent, mihi posterior non displiceret.

§ 10 *Ad prætorem Romanum Marcellum Claudium, qui Casilini cum exercitu erat*] Quidam pro *Casilini* bis hoc in loco, sed male, meo quidem judicio, restituerunt *Canusii*, propterea quod libro præcedente c. 57. dicatur Marcellus Canusium magnis itineribus contendisse. Sed vel in itinere restitisse eum, vel Casilinum rediisse intelligimus, quod loca hujus itineris facile convincunt. Neque enim a Canusio Nolam proficiscentibus Vulturnus amnis transeundus, neque Galatia petenda: at utrumque a Casilino, etiamsi de Galatia nihil definimus. *Glar.* Vet. lib. *Casilini*, quam lectionem probat Glareanus. Ego contra probo magis *Canusii*, quod et primo libro Marcellum magnis itineribus Canusium contendisse dixerit, et quod Plutarchus in Marcello p. 302. Canusio item Marcellum ad tutandos socios esse profectum tradiderit. Ἔπειτα δόγμα τῆς βουλῆς δεξάμενος εἰς Κανύσιον παρῆλθεν, καὶ τοὺς ἐκεῖ συνειλεγμένους παραλαβὼν ἐξήγαγε τῶν ἐρυμάτων, ὡς οὐ προησόμενος τὴν χώραν. *Sigon.* *Casilini* retinui et hic et infra, ejecto *Canusio* Sigonii aliorumque, quod pro nostro pugnarent et Pall. et edd. primogeniæ. *Grut.* Sigonii sententiam verisimilem facit situs locorum. Casilinum propius erat agro Saticulano et Trebiano, quam Calatia. Jam si Casilini fuisset Marcellus, utique ibi trajecto Vulturno multo breviore itinere, quam a Casilino Calatiam per ambages petendo, et deinde Vulturnum transeundo, Nolam venire potuisset. Itaque ex Sigonii sententia paullo post itidem legendum est *ipse a Canusio.* Duk. *Casilini*, et mox *a Casilino*, omnes mei et Oxonienses Hearnii codd. constanter legunt; eamque lectionem a Glareano probatam Doujatius alteri, quæ Sigonio placuit, præfert. Sententiam autem præter illa, quæ Glareanus adduxit, novis his argumentis adstruit, quod Livius Marcellum per agrum Saticulanum Trebulanumque super Suessulam per montes Nolam pervenisse narret, quorum locorum nullus a Canusio venienti obeundus erat; quodque Canusium longius, quam Casilinum, ab urbe Nola distet, unde senatui Nolano difficile fuisset, tantum temporis extrahere, quanto opus esset ad petendum exspectandumque a Canusio auxilium. Si autem tabulas geographicas consulimus, ejus sententiam veriorem esse patebit. Quod autem Marcellus non ad Casilinum Vulturnum trajecerit, sed potius ambage quadam Calatiam petiisse, ibique amnem transiisse dicatur, causa esse potest, ut Nolam petens Hannibalem, qui et ipse exercitum in agrum Nolanum traduxerat, evitaret.

§ 11 *Concedendo plebi senatum, ubi velint, defecturos se, ne deficere præfestinarent*] Pall. 1. ac 3. *conciliando*

plebi sen., ubi velint def., senatum se non deficere. Pal. 2. *ubi velint def. se non deficere.* Gebh. *Conciliando plebi* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Rec. Gaertn. et edd. ante Aldum, qui substituit *concedendo plebi* a reliquis servatum usque ad Gronov. quo auctore deinde editum est *concedendo plebei.* Et ita invenio in Exc. Flor. Deinde *def., senatum se ne deficere præfestinarent* Lov. 2. 4. 5. Harl. et edd. usque ad Aldum: *def. sen. se ne deficere profestinarent* Gaertn. *def. senatum se non deficere præfestinarent* Hav. *def. senatum se ne deficere prædestinarent* Ber.

§ 12 *Spemque omnem auxilii Romani*] *Spemque esse auxilii Romani* Hav. *spemque omnem esse auxilii Romanorum* Hearnii N. *spemque omnem auxilii Romanorum* Ber. *spemque omnem auxilio Romani* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl.

§ 13 *Perque agrum Satriculanum Trebianumque*] Vet. lib. *Saticulanum.* Recte, ut ante dixi. *Sigon.* Ita et Lov. 5. Plures alii prope accedunt. Nam *Sauculanum* est in Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et Hafn. *Sanculanum* Lov. 3. 4. *Santulanum* Lov. 2. Vide ad VII. 32. § 2. Tum *Trebeianumque* Lov. 4. 5. Gaertn. Hav. et quædam ex vett. edd. *Treberanumque* Lov. 3. *Trebreranumque* Hafn. *Trebeilanumque* Hearnius invenit in N. et ed. Aler. principe; quod non multum abit a *Trebulanumque,* quemadmodum Cluver. emendabat Ital. Ant. IV. 5. 1183. Ejus emendationem Gruterus in contextum ultimæ ed. recepit, aliique postea servarunt. De 'Trebula,' sed 'Mutusca' cognominata, vide Græv. Præf. Thes. Antiq. Rom. tom. I. hic tamen memoratam potius *Baliniensem* cognominatam esse, existimat Cluv. l. laud. Vulgatum *Trebianumque* defendit Holsten. ad Cluver. Ital. Ant. p. 260. cujus auctoritate veterem lectionem Crevier. revocavit. Vide etiam Cellar. Geogr. Ant. II. 9. 546. Paullo ante *Galitiam* est in Voss. *Galatiam* autem inter versus adscribitur: quod etiam superest in Flor. Cant. Lov. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *Gallatiam* in Lov. 1. 2. 5. *Galliciam* in Hearnii D. *Calatina* in ejus L. 1. Deinde *atque* exsulat a Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Tandem *Volturno amni,* pro *amne,* legit Flor. Vide ad XXXII. 10. § 8.

CAP. XV. § 1 *Cupidus marini oppidi potiundi*] Opinor *maritimi.* Valla. *Marini* servant Flor. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. principes. Sed et alibi librarii has voces commutarunt. Vide ad hujus lib. c. 4. § 4. Tum *potiundi* exsulat a Ber. Paullo ante *Sub adventu prætoris* Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii N. Et ita a m. sec. exstat in Flor. quum prius *Sub adventum* exstitisset. Vide ad II. 55. § 1.

§ 2 *M. Junius Syllanus erat*] Pal. 1. *Julius Silanus.* Gebh. Lege cum optimis *Silanus.* J. F. Gron. Ita Flor. pluresque alii. Neque aliter Sigonius edidit, quem ante Gronov. nemo audire dignatus est. Vide quæ notat Sigon. ad XXV. 2. § 5. et ad XXXIII. 36. § 5.

Neapoli quoque sicut Nolam amissa] Opinor legendum *Nola omissa.* Valla. Pal. 1. *Neapoli quoque sicut Nola amissa:* unde Valla opinabatur legendum *Nola omissa.* Reliqui duo Mss. et casca ed. *Neapoli quoque sicut Nola non admissus:* quamquam Pal. 2. spernat τὸ *non.* Gebh. Mss. *Neapoli quoque sicut Nolano omissa.* Scribe cum Valla *sicut Nola omissa.* Nisi fuerit tamen *Neapoli quoque, sicut Nolæ, non admissus.* J. F. Gron. *Neapoli quoque sicut Nola non admissus* antiquissimæ, quas vidi, edd. præferunt; cui postea substituerunt *Neapolim quoque sicut Nolam non admissus.* Sed neutra earum lectionum in ullo cod. obvia fuit. *Neapoli quoque sicut Nolano amissa* præfert Voss. a m. pr. *Neapoli quoque sicut Nolano omissa* Flor. a m. pr. sed

in utroque cod. m. altera *Nola emissa* emendatur. Et ita præferunt Lov. 2. Hafn. Ber. et Hav. nec multum in diversa abeunt reliqui; quare lectionem illam in contextum recepi, quod etiam fecit Crevierius, duorum e suis codd. auctoritatem secutus.

§ 3 *Quum aliquamdiu circumsedisset; sæpe vi, &c.*] Urbes 'vi oppugnari' sæpe dicuntur; 'circumsederi vi' raro, ni fallor. Sermonem concisum, ejusque hanc sententiam esse puto: quum eam aliquamdiu circumsedisset, et sæpe vi adhibenda, sæpe plebe et principibus sollicitandis, ad deditionem impellere conatus fuisset. l. IX. c. 2. 'Legiones Samnitium in Apulia esse, Luceriam omnibus copiis circumsedere; nec procul abesse, quin vi capiant.' *Duk.*

Pactus, ut inermes] Quia nihil ex Mss. adnotatur, non moveo *pactus*. Nam etiam 'pacisci' dicitur, qui alii pollicetur, et conditionem fert accipienti, vel quam eum accepturum putat: qua ratione Annibal quoque dici potest cum iis 'pactus' esse, ut, si urbem dederent, cum singulis vestimentis abirent. Sed tamen Livius in hac re fere 'pacisci' et 'pactos' dicit eos, qui se sub certa conditione dedunt. XXII. 52. 'Maturior ipsius spe deditio est facta: pacti, ut arma atque equos traderent, &c. et ut, eo pretio persoluto, cum singulis abirent vestimentis.' XXXI. 17. et 47. Non abiret ergo a consuetudine Livii *pactos*. Duk.

§ 4 *Honores iis, qui remansissent, ac militare vellent secum, proposuit*] Meliores, *honores, qui remanserant, ac militare secum voluissent, proposuit: nec ea spe* non *spes*. Pro *remanserant*, lege *remanerent*, vel *remanere*. Sed suave τ *iis* omissum. Plautus in Trinummo II. 4. 21. 'Pater cum peregre veniet, in porta est locus:' ubi Dousa *Patri*. Sed illo modo Mss. Menæchmis v. 8. *Eripui, homines qui te ferebant sublimem quatuor:* ubi hærent interpretes. Sed sententia est: Qui homines quatuor te sublimem ferebant, iis te eripui. Noster IV. 3. 'Ex peregrinone patricius, deinde consul fiat? civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit.' Lib. X. c. 25. 'Hodierno et crastino die qui nomina dederitis, mecum ducam:' ubi quid opus *dederint* Sigonii? *J. F. Gron.* Τὸ *iis* in nullo meorum adparuit. Sæpe Livius pronomen hoc omittere solitus est, tum ante relativum *qui*, tum etiam etsi aliud sequatur; quod varias turbas excitandi caussa librariis exstitit. Vide ad II. 23. § 13. III. 44. § 8. IV. 3. § 15. c. 32. § 7. c. 49. § 11. VI. 4. § 5. X. 31. § 15. c. 36. § 7. XXIV. 23. § 3. c. 38. § 7. XXIX. 6. § 6. c. 7. § 6. XXXII. 9. § 1. XXXIX. 46. § 4. c. 49. § 12. XL. 26. § 8. Adde quæ notarunt viri docti ad Suet. Cæs. c. 1. Duker. ad Flori I. 1. 12. Torren. ad Val. Max. I. 7. ext. 3. et Cort. ad Sall. Jugurt. capp. 9. et 14. Tum *remanserant* tantum non omnes mei, nisi quod *remanserint* sit in Lov. 5. Deinde *secum voluissent* Flor. et Cant.

§ 5 *Nec ea spes quemquam tenuit*] Pall. 2. et 3. referunt *Nec ea spe quemquam tenuit*, ut referatur ad Hannibalem, qui et præmia et honores proposuit. *Gebh.* Voss. Gud. Pall. Mureti, *Nec ea spe quemquam tenuit.* Nimirum ipse Hannibal. *J. F. Gron.* Ita et Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Hav. aliique.

Quocumque hospitia] Gronov. ad c. 17. § 6. conjicit *quo quemque*. Hoc frequens est. Vide VI. 25. Flor. III. 11. § 10. Freinshem. ad Curt. III. 11. § 12. *Duk.*

§ 6 *Nuceriæ præda militi data est*] *Nuceria* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *Nuceria militi præda data est* Lov. 1. et Ber.

§ 7 *Plebes timebatur, et ante omnes L. Bantius*] Val. Max. VII. 3. de vafre

dictis aut factis tale quiddam non de Marcello, sed Q. Fabio, scribit, quamquam subobscure. *Glar.* Hunc Λεύκιον Βάντιον vocat Plut. in Marcello p. 303. *Sigon.* *Batteum Nolanum* a Frontin. vocari III. 16. 1. ad marginem Livii monuit Perizon. quem viri docti *Bantium* vocandum ad eum l. viderunt. Exemplum autem Fabii, quod ex Val. Max. Glareanus laudavit, simile quidem, nihilominus tamen ab hoc Marcelli diversum est. Vide Oudend. ad Front. IV. 7. 36. Præterea *plebs* Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *plebis* Voss.

Quem consensus adtentatæ defectionis] Put. Pet. Voss. *quem consensu attemptatæ.* Gud. *consensum.* Lege *quem conscientia tentatæ def.* J. F. Gron. *Qui consensu adtemptantem def.* Flor. *quem consensu attentantem def.* Voss. Lov. 1. 2. *quem consensum attentantem def.* Lov. 3. *quem consensu ac tentatione def.* Lov. 4. *quem consensu attentatæ def.* Gaertn. *quem assensus attentatæ def.* Ber. *quem conscientia attemptatæ def.* se in Oxon. N. reperisse Hearnius testatur. Quod si verum, non opus est *attentatæ* cum Gronov. mutare in *tentatæ;* præsertim quum ipse Gronov. *adtentari morbo* Livio ex conjectura restitutum voluerit XXIX. 10. 'adtentare dapes ferarum' dixit Sil. II. 522. 'adtentare vias volucrum' XII. 96.

Nunc si ea die fortuna defuisset] Put. *si a die fortuna.* Lege *si ad id fortuna:* nempe ad prodendam patriam. *J. F. Gron.*

§ 8 *Ea tempestate nobilissimus*] Moderatius scripti *ea tempestate prope nob. eques.* J. F. Gron. Ita unus meorum Flor. Voculam hanc librarios pro arbitrio vel addidisse, vel detraxisse, exemplis adlatis docui ad VI. 37. § 11. Adde quæ notantur ad XXI. 41. § 4. XXII. 11. § 6. c. 24. § 14. hoc lib. c. 42. § 3. et XXXVIII. 45. § 3. Eodem modo peccarunt in particula *ferme.* Vide ad XXI. 52. § 10. Proxime accedit Cantabr. qui pro *prope* præfert *probe;* de quo errore vide ad XXXVII. 49. § 2.

Seminecem eum ad Cannas in acervo cæsorum corporum inventum] Eadem ad verbum scribit Plut. in Marc. p. 303. *Sigon.* Forte *seminecem ad Cannas,* deleto pronomine. *J. F. Gron.* *Occisorum corporum* Gaertn. et edd. principes. Vide ad XXVII. 42. § 7.

§ 9 *In jus ditionemque dare voluerat Pœno*] *Dari* Lov. 3. Tum *volebat* Ber. Deinde § seq. *sibi adsumsisse, hostique ademisse* Lov. 3.

§ 12 *Qui cum eo stipendia fecerint, referre, qui vir esset ille*] *Stipendia fecerant* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii N. quemadmodum *militaverat* Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Hav. et Hearnii N. Tum *qualis virtutis esset ille* Lov. 4. ex glossa. Mox *adiisset* Lov. 4. 5. et Ber.

§ 13 *Cannensi pugna non prius prælio abstiterit*] Optimi *Cannensi prælio non prius pugna:* quamquam parum intersit. *J. F. Gron.* Ita tamen et Flor. Mox *virorum, equorum, armorum,* pro *armorumque,* Clericus edidit, sed invitis omnibus scriptis et prioribus editis. Id tamen Crevier. secutus est, non monito lectore, qua auctoritate permotus a recepta lectione recesserit.

§ 14 *Et, quo frequentior mecum fueris*] Ita Aldus edidit. Antea vulgabatur *quo frequentius;* quod servant Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. Rec. et Hav.

§ 15 *Lætoque juveni promissis equum eximium dono dat, bigatosque quingentos*] Plut. ita in Marc. p. 303. Ἵππον τε δωρεῖται αὐτῷ· καὶ δραχμὰς ἀργυρίου πεντακοσίας. *Sigon.* *Læto juveni promissi* Lov. 5. Alios 'lætus' cum secundo casu construxisse, Livium vero his similibusque Græcismis delectatum non esse, jam dictum est ad IX. 23. § 17. Errorem itaque natum puto ex fonte, indicato ad VI. 3. § 8. Hinc

equum eximium exdonabat Voss. a m. pr. *exdonat* a m. sec. *ex dono dat* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. ante Moguntinam. Mox *ut se adire*, omisso τῷ *eum*, Voss. Lov. 1. 2. et edd. Aldina priores: *ut se eum adire*, trajectis vocibus, est in Gaertn.

Cap. xvi. § 1 *Ferocis juvenis animus adeo est mollitus*] *Ferox juvenis animus* Lov. 2. et Hav. *ferocis animus*, media voce exsulante, Voss. et Lov. 1. Mox *rempublicam*, pro *rem Romanam*, Ber. et Hav.

§ 2 *Nolam enim rursus a Nuceria moverat castra*] Non discrepat vet. ed. Pal. vero 1. *Nolanum rursus a Nuceria movit castra*. Pal. 2. *Nolam rursus a N. m. c.* Pal. 3. *Nolam versus a Nuceria movit castra*. Gebh. Scripti omnes *movit*. J. F. Gron. *Movit* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Insuper *Nolam rursus* Lov. 3. et Gaertn. nec aliter Voss. a m. sec. qui *Nolanum rursus* a m. pr. præfert. Mox *plebsque Nolana* Flor. a m. sec. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Præterea *sub adventu hostium* Flor. a m. sec. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. principes. Vide ad ii. 55. § 1.

§ 4 *Instrui deinde utrimque acies Romanorum cœptæ pro mœnibus Nolæ*] Obscurus sensus, qui fiet apertissimus, si loca duarum dictionum contiguarum mutaverimus sic: *Instrui deinde utrimque acies cœptæ, Romanorum pro mœnibus Nolæ*. Valla. Non dubito quin vera hæc lectio fuerit. Alteram tamen servant Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Moguntinos. Mox *temere procantis* Flor. a m. pr. *temere provocantis* a m. sec. Clariss. Crevier. *procantis* etiam in Put. invenit, ex quo utrum *provocantis*, vel *provocantes*, effici debeat, videndum jubet. Id mihi haud inprobabile videtur, codicis jam auctoritate accedente: quare in contextum recepi. Posses tamen etiam *procurrentes*.

§ 5 *In hac comitiaria jam duorum exercituum statione*] Hic locus quam bene habeat, vehementer dubito: neque enim uspiam memini me legere *comitiaria statio*. Glar. Vet. lib. *In hac continua duorum*. Sigon. *In hac continua* reponit Sigonius ex vet. lib. neque discordat Pal. 2. At Pal. 1. *In hac comitia jam*. Pal. 3. et prisca ed. *In hac comitiaria jam*. Gebh. Est a Sigonio *In hac continua*, cum omnes haberent editi *comitiaria*. Sed in Put. est *coditia*. Manus secunda virgula transfixit τὸ *d*, ac superposuit *m*: inde *comitia*, mox *comitiaria*. Verum est *In hac cotidiana duorum exercituum statione*, vel *quotidiana*. J. F. Gron. *In hac comitia jam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. ac D. *In hac comiaria jam* Gaertn. *In hac comitiva jam* Ber. *In hac continua jam* Lov. 3. 5. Hafn. Hav. et Brancal. Latinii; quam lectionem Gronovii conjecturæ Doujatius præfert. Certe 'statio perpetua' est x. 21. 'statio assidua' xxxvii. 15. Mihi non liquet.

§ 6 *Egressa portis foret*] Ita Gronov. edidit, quum ante vulgo exstaret *egressa portis iret*. Mutatæ lectionis caussam non video. Crevierius enim *iret* in Put. et Victor. superesse testatur, quod apud me etiam servant Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Eumdem itaque secutus veterem lectionem revocavi.

Clauderentque deinde portas] Meliores relegant copulam. *J. F. Gronov.* Eadem etiam exsulat a Flor. Voss. Ber. aliisque. At *clauderentque* omisit Harl.

Ut, potientes rerum suarum atque urbis] Scripti *potentes*. Sic in contrarium ix. 14. 'Vanissimam increpans gentem, quæ suarum impotens rerum.' Ovidius Am. ii. 2. 'Ille potens dominæ: cætera turba jacet:' ita notavimus in Mss. et verum videtur contra tot varietates. Sic 'regum potens' Lucano viii. 554. et

Ceres 'frugum potens' Senecæ, eidemque Nat. Quæst. I. 17. 'Materiam excipiendarum imaginum potentem.' *J. F. Gron.* Plerique codd. stant pro vulgato. Ex meis tamen Flor. et ex Hearnii Oxoniensibus N. in margine præferunt *potentes rerum suorum*, quod Froben. 1531. recepit, et reliqui usque ad Sigonium servarunt. Id autem recte a Gronov. restitutum, atque altero verius esse puto. Ita VIII. 13. 'Ita vos potentes hujus consilii fecerunt.' XXII. 42. 'Consules imperii potentes fecit.' XXIV. 4. 'Juvenem jam esse dictitans ac regni potentem.' XXVI. 13. 'Dum liber, dum mei potens sum.' XXVII. 30. 'In ea regione potentes maris.' XXVIII. 30. 'Totius certaminis potens.' XXXV. 11. 'Velut quos impotentes regendi equi invitos efferrent.' Val. Max. III. 2. 20. 'Ne castrorum quidem suorum potentem esse passa est.' Lucan. V. 199. 'potens veri Pæan.' Senec. de Clem. I. 5. 'Quod nulli nisi rerum potenti licet.' Censor. de Die Nat. c. 4. 'Lucumones tum Etruriæ potentes.' Quinct. Inst. XII. 11. 'Quam potens efficiendi, quæ velit.' Vide Titium ad Nemes. Ecl. II. 56. Gron. ad Senec. Herc. Fur. 300. et N. Heins. ad Ov. Met. XV. 108.

§ 7 *Priusquam aliquis motus in muris oriretur*] Vet. lib. *intus oriretur.* Sigon. Vet. ed. *in muris.* Pal. 1. *in viris.* Pal. 3. *in muneris oriretur.* Pal. 2. denique *priusquam aliqui motus intus orirentur.* Gebh. *Intus* Sigonius, quum legeretur *in muris.* Voss. et Pall. *in viris.* Alius *in muneris.* Pet. *in juris.* Optimus *injuriae oreretur.* Scribe *aliquis motus injuriave oreretur.* Terent. Ad. II. 1. 35. 'Tamen tibi a me nulla orta est injuria.' Solet autem idem codex *oreretur* scriptum habere, pro *oriretur.* Sic c. 7. hujus lib. 'Certaminis oreretur.' Et c. 21. 'In Sicilia oreretur.' *J. F. Gron.* Liv. IV. 7. 'Ne qua injuria in eos oriretur.' *Duk.* *Intus oriretur* Hav. *intus oriretur in muris* Lov. 5. et *intus muris oriretur* Ber. Hæc dicta esse videri possent ad exemplum locutionis quæ obcurrit XXIV. 10. *in æde intus*, sive, ut viri docti legunt, *æde intus* sine præpositione. Potius tamen ex duarum lectionum conjunctione nata puto. *In muris oriretur* Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *injuriis oriretur* Lov. 1. *in viris oriretur* Lov. 2. 3. 4. et Hearnii N. in margine. *Injuris oriretur* Flor. et Harl. Perizonio vet. lib. Sigonii lectio non displicebat, adscripto ad marginem loco ex hoc lib. c. 18. 'Cohortes duæ ad id ipsum instructæ intus.' Ego vero, quod ex vestigiis Put. aliorumque Gronov. elicuit, præfero *motus injuriave oreretur.* Ita XXXII. 10. 'Cui enim non adparere, ab eo, qui prior arma intulisset, injuriam ortam?' Sæpe autem optimi codd. *oreretur*, pro *oriretur*, scriptum exhibent. Ita sane est in Leid. pr. II. 16. § 2. in eodem et Flor. II. 39. § 6. IV. 50. § 2. in duobus illis aliisque codd. IV. 7. § 6. c. 45. § 4. V. 42. § 3. aliisque locis. Vide Voss. Gramm. V. 35. N. Heins. et Burm. ad Ovid. Met. XIII. 130. eumdem Burm. ad Suet. Tib. c. 37. et Claud. c. 13. Ita Gronov. etiam in pluribus membranis *exorerentur* invenit XXVII. 27. § 3.

§ 8 *Ad tres portas*] Lege ex libris omnibus *Ad tris portas* ἀρχαϊκῶς, ut ante triennium in Ciceronem diligenter animadverti. Reposui quoque inferius XXIX. 33. et XXXIV. 44. *Gebh.* Vide Noris. ad Cenot. Pis. Diss. IV. 3. Plerique codd. et primæ edd. etiam hic ita scriptum exhibent. Mox *in hostem versus* Lov. 5. Sed omnia hæc vocabula exsulant ab Harl.

Ac suorum equites statuit] Opinor legendum *sociorum*, non *suorum.* Valla. Recte: *suorum* tamen servant Flor. Lov. 2. a m. pr. et Lov. 4. Sed so-

lent librarii has voces in Mss. confundere. Vide ad XXXVII. 20. § 9.

§ 9 *Subsidiaque destinata inpedimentis data*] Quæ sunt *destinata subsidia?* Et tamen sic omnes libri. An forte *subsidiaque et stationes impedimentis datæ*. Adde XXIII. 37. *J. F. Gron.* *Destinata* videtur nunc vocare, quæ alibi 'assueta præsidia.' XXXVI. 18. 'Elephantos cum assueto præsidio posuit.' Alias plerumque jungit 'necessaria præsidia.' VIII. 26. 'Juventus præter necessarium urbis præsidium ad litus missa.' Hoc lib. c. 48. *Jac. Gron.* Nostri etiam nihil mutant. Doujatius vulgatum tuetur. At Crevier. se facile passurum profitetur, ut alterutra harum vocum, sive *data*, sive *destinata*, eliminetur.

§ 10 *Nec exercitus Romanus porta egrederetur*] Pal. 3. *portam egrederetur*. Sic Pal. 2. c. 46. 'Nihil admodum viribus suis fidentes egredi portas.' Infra XXV. 8. exhibent libri omnes, 'Nocte per speciem venandi urbem egressi.' Et ibid. 'Prædandi caussa se urbem egressos.' Sic restat in Pal. 2. XXVII. 24. 'Ne quis nocte urbem exiret.' Statim: 'Campum exire vetat.' Liv. XXVIII. 26. 'Custodesque circa omnes portas missi, ne quis urbem egrederetur,' ut habent Pall. Mss. XXXV. 46. habet Pal. 1. *Portum egressus*. Malo tamen ibi referre ad præcedens *procul*. Gebh. Ita Livium loqui solere, certum est. Vide ad XXIX. 6. § 4. Quum tamen et alia constructio passim apud Livium obcurrat, neque ullus meorum uni a Gebh. memorato cod. consentiat, ejus lectionem præferre præceps foret. *Portas egrederetur* est in Hafn. *prior egrederetur* in Lov. 3.

§ 11 *Prodita conloquia esse, metuque resides factos*] *Proditum conloquium esse* Flor. a m. sec. Sed supra dixerat hoc cap. 'Nocturna conloquia inter plebem ac Pœnos fieri.' Et cap. seq. 'Qui clam in conloquiis hostium fuerant.' Τὸ *esse* deest in Lov. 4. et 5. *prodita esse colloquia* legit Harl. Tum *desides* Ber. Braneal. Latinii, et Hearnii N. Solent hæ voces commutari. Vide ad XXV. 6. § 21. Mox *in castra relinquit*, pro *remittit*, Lov. 3. *in castra reliquit* Hafn. Hinc *tumultum aliquem in urbe plebem moturam* desunt in Lov. 1. 3. Voss. et Hafn.

§ 12 *Moxque dum in sua quisque ministeria discursu trepidat*] Volentibus melioribus exegi *Moxque;* quod ceu ferrumen male sibi hærentis orationis inseruerant male seduli. At eodem prorsus modo XXVII. 14. 'Duodevicesimam legionem in primam aciem inducit. Dum alii trepide cedunt, alii segniter subeunt, turbata tota acies est,' &c. *J. F. Gron.* *Moxque in sua*, omissa voce *dum*, Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. *Mox in sua* Lov. 1. *Tum in sua* Flor. Mox *quanto maxime possent impetu* Gaertn. et Hav. Male. Vide ad IX. 24. § 9. *Quanto maximo possunt impetu* Ber. *quanto possent maximo impetu* Lov. 4.

§ 14 *Ingentis repente exercitus speciem fecerint*] *Facerent* Ber. et Hav. *faceret* Lov. 2. *fecerit* Flor. Lov. 3. Harl. Gaertn. et edd. antiqq. idque voluisse videtur Lov. 4. in quo tamen errore scribæ *fecit*, pro *fec'it*, id est *fecerit*, datum est. Referri id posset ad *clamorem*, qui ingentis exercitus speciem fecerit.

§ 15 *Duo millia et trecentos hostium cæsos, non plus uno Romanos amisisse*] Supra quinque millia hostium cæsa, haud plures quam quingentos Romanos cecidisse, tradit Plutarchus p. 304. hoc tamen a Livio reprobari ait, Λέγονται ὑπὲρ πεντακισχιλίους ἀποθανεῖν, ἀποκτεῖναι δὲ Ῥωμαίων οὐ πλείους ἢ πεντακοσίους· ὁ δὲ Λίβιος οὔτω μὲν οὐ διαβεβαιοῦται γενέσθαι μεγάλην ἧτταν, οὐδὲ πεσεῖν νεκροὺς τοσούτους τῶν πολεμίων. *Sigon.* Numerum hunc auget Put. habet enim *millia et DCCC.*

Sic etiam de Romanis: *non plus D. Romanorum:* ubi vulgo, *non plus uno Romanos amisisse.* Lege *Romanum.* Aliæ membranæ *non plus Romanorum,* sine τῷ *uno.* Numerum a vetustissimo editum confirmat Plutarchus in Marcello. *J. F. Gron.* *II. et DCCC. hostium cæsos* est etiam in Flor. Deinde *non plus Romanorum amisisse* Flor. et plerique apud me codd. quod Hearne etiam in L. 1. N. atque ed. Aler. superesse monuit. *Non plus amisisse* Hafn. *non plus Romanos centum amisisse* Brancal. Latinii: *non plus Romanorum centum amisisse* Ber. a m. pr. in quo *amisisse* interpolavit manus altera. At *duo millia et DCCC. hostium cæsos, non plus D. Romanorum amisisse* Put. consentiens legunt Exc. Pithœi. Gronovii itaque emendationem, qui reliqua ex optimo cod. hausit, *Romanum* pro *Romanorum* ex conjectura dedit, in contextum recepi. Bis in his verbis notam numeri quingenarii sibi incognitam transierant librarii. Quod et alibi factum esse, videbimus ad XXXVII. 40. § 11.

Ingens eo die res, ac nescio, an maxima illo bello, gesta sit] Hinc Cic. in c. 3. ait, 'Post Cannensem illam calamitatem primum Marcelli ad Nolam prœlio populus Romanus se erexit.' *Sigon.* Syllaba *sit* lutulat valde rotunditatem orationis. *Grut.* Vir doctus *gesta est.* At isto modo Livius XXII. 39. 'Nescio, an infestior hic adversarius, quam ille hostis maneat.' Τὸ *est* intelligendum post *res.* J. F. Gron. Vir doctus, quem Gronov. *gesta est* legere testatur, est Freinsh. ad Curtii IV. 4. § 2. cujus conjecturam etiam prima ed. recepit, sed iteratis curis repudiavit. Jac. Periz. ad oram Livii adscripserat, forte legendum esse *fuit;* quod sane propius ad vulgatum accedit, et, si quid mutandum sit, præferrem. Omnes tamen codd. receptam lectionem constanter tuentur. Locutioni 'nescio an,' 'haud scio an' subjunctivum jungi, docent exempla laudata ad XXXVII. 54. § 16. Verum ita minor interpunctio post *bello* expungenda est.

Non vinci enim ab Hannibali vincere solitis difficilius fuit, quam postea vincere] Opinor legendum *non vinci enim ab Annibale vinci solitis,* sive *vinci suetis,* vel *vincere solito,* sive *sueto.* Valla. Nulla lectionum, quas Valla vel notæ præscripsit, vel ex ingenio reposuit, in codd. aut edd. obcurrit, nisi quod Basil. 1554. 1555. et Sigonianæ legant *vincere solito.* Omnes manu vel typis exarati præferunt constanter *vincentibus.* Nemo non videt, sensum hujus loci esse, illis, qui tunc vincebant, difficilius fuisse non vinci ab Hannibale, quam postea fuit victoriam reportare: ipsi etiam indocti librarii, ita locum intelligendum esse, viderunt; unde *tum vincentibus* scriptum fuit in Lov. 5. *tunc vincentibus* in Hav. et Brancal. Latinii. Quis igitur ferat Doujatium querentem, difficile esse sententiam hujus loci capere? Quum vero vel *vincentibus* delendum, vel scribendum conjicit *non vinci enim ab Hannibale victis jam sæpius difficilius fuit,* quis non stomachum ejus miratur, qui ferre potuit duplicem illum comparativum proxime junctum. At quum postea per se viderit, *vincentibus* ad Romanos referendum, et pro jam victoribus, qui nunc ad Nolam vincebant, accipiendum esse, nonne priora inducta præstitisset, quam ut ipse se aliis ridendum propinasset?

CAP. XVII. § 2 *Bonaque eorum jussit publica esse*] Præclare Put. *jussit publica P. R. esse:* quod est *populi Romani.* J. F. Gron. Puteaneo consentit Flor. Formula autem hæc apud Nostrum frequens est. III. 71. 'Agrum jure belli publicum populi Romani factum.' XL. 38. 'Ager publicus populi Romani erat in Samnitibus.' XLIV. 16. 'Agri Tarentini, qui publicus populi Romani esset, ducenta jugera dari.' Alia ex Livio exem-

pla laudavit Gron. Obs. IV. 14. p. 224. Et ita in fragmentis legum agrariarum apud Gruter. in Inscr. pagg. CCII. et CCIII. Paullo ante *supra LXXX.* pro *septuaginta,* Hearnii D. et N. Tum *proditionis* omittitur in Hav.

§ 3 *Profectus, supra Suessulam castris positis consedit*] Τὸ *profectus* exsulat a Gaertn. Hinc *positis castris* legunt Lov. 4. et 5. Mox *insedit* Cant.

§ 6 *Consilium aut terror tulit*] Imo *error.* Ita emend. Lucret. alibi. Sic et alibi Livius. *T. Faber.* Fortassis *error.* Nam *terror* quidem agitabat et eos, qui legerunt locum exsilio. Alterum genus tenuerunt, ad quæ forte delati sunt. Supra c. 15. 'Quocumque hospitia aut fortuitus animi impetus tulit:' ubi forsitan etiam legendum *quo quemque.* J. F. Gron. Se *aut error tulit* in Put. invenisse, Crevier. testatus est; eamque lectionem in contextu expressit. Cui locum etiam dedi, quum in Flor. invenerim. Reliqui vitiosæ lectioni adhærent. Solent autem passim voces 'error' et 'terror' commutari. Vide ad XXIV. 30. § 6. Mox *profugerunt* Lov. 2. Vide ad XXXVII. 57. § 2.

§ 7 *Dictatorem Romanum legionesque minus accipi nunciatum esset*] Vos mutatis *minus* in *Cumis;* ego in *novas,* et *accipi* in *acciri.* Quod ita debere legi, qui verba ipsa auctoris de duabus novis legionibus legit, animadvertet. *Valla.* Vet. lib. *legionesque minus accipi nunciatum esset.* Pro his repositum est *nuncii accipi nunciassent:* recte, quod ad sententiam pertinet: quod autem ad verba, malim legi, auctore Valla, *legionesque novas accipi nunciatum esset.* Nam de his legionibus paulo ante c. 14. scripsit. *Sigon.* Quid est *dictatorem accipi a Casilino?* quis sic loquitur? dixisset a Casilinensibus, ferremus: ut omittam acceptum numquam esse. Theani castra habuit, ibique hibernavit. Vetus lectio *legionesque minus accipi.* Valla voluit *legionesque novas acciri.* Puto melius *legionesque eminus aspici:* levissima mutatione. *Lipsius,* Ep. Quæst. III. 4. *Legionesque eminus aspici* est a Lipsii dexteritate, quum invenisset in Ms. suo *legionesque minus accipi:* quod cum etiam restaret in duobus Pall. malui istud, quam quod Valla, quod Sigonius obtrudunt. *Grut.* Pall. 1. et 3. *legionesque nimis accipi nunciassent.* Pal. 2. *legionesque minus accipi nunciatum esset.* Gebh. Voss. *legionesque nimis accipi.* Gud. *legionesque novas accipi,* et in margine *acciri.* Quod verum est. *J. F. Gron.* In nullo apud me cod. vel ed. *nunciatum esset,* sed semper *nunciassent,* obcurrit. Præterea *legionesque nuncii accipi nunciassent* legunt Lov. 3. Hafn. Gaertn. Hearnii N. a m. pr. et pleræque edd. neque differt Ber. nisi quod præferat *accepti:* quomodo interpolarunt, quibus *nunciassent* absolute sine nomine poni displicebat. Quod tamen Livio frequens esse, videbimus ad XXXIV. 56. § 11. *Legionesque Cumis accipi nunciasset* Lov. 4. *legionesque minus accipi nunciassent* Lov. 1. *legionesque minis accipi nunciassent* Lov. 5. *legionesque unius accipi nunciassent* Hav. *legionesque accipi nunciassent* Hearnii N. a m. sec. Lov. 2. et Flor. a m. pr. in quo emendatum est a m. altera *legionesque nimis accipi nunciassent,* consentiente Harl. Lipsianam conjecturam Gruterus in ultima ed. contextui inseruit, ac J. F. Gronovius retinuit non modo, sed etiam probavit ad XXXVIII. 1. § 4. Probavit etiam Crevier. Quæ autem hic sub nomine J. F. Gronovii conspiciuntur, a Jac. Gronovio post mortem patris edita sunt, qui etiam ex ejus sententia contextus lectionem mutavit. Ea sane cod. præsidio firmata, quod de nulla alia a viris doctis prolata dici potest, non videtur insuper habenda. Certe 'acciri' et 'accipi' facile commutari potuerunt ob similitudinem

ductuum literarum *P* et *R*, non modo in scriptura Romana majuscula, sed etiam Longobardica; de qua dictum ad hujus lib. c. 1. § 6. Et ita peccari hoc cap. § 10. putabat Cel. Burm. Similiter confunduntur 'acciendum' et 'accipiendum,' etiam 'accitum' et 'acceptum.' Vide ad x. 19. § 1. et ad Ep. Liv. lib. XLVIII. non longe post principium. 'Acciri' autem 'a Casilino,' pro a Casilinatibus, ut VIII. 11. 'Latinis quoque ab Lavinio auxilium ferri cœptum.' Et ita sæpe nomina urbium pro earum incolis poni, vidimus ad VIII. 11. § 12.

Ne quis tam propinquis hostium castris Capuam quoque recurrat] Quod illud tantum periculum, si quis Capuam recurrat, civitatem Annibali sociam et amicam? Meus liber *Capue quoque recurrerant*. Lego *ne quid tam p. h. c. Capuæ quoque occurreret*. Annibal, audito dictatorem vicinum esse, metuens ne quid et Capuæ accideret, exercitum propius Casilinum movit. *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 4. Quis non videt esse corruptum? Lipsius *ne quid t. p. h. c. Capuæ quoque occurreret*. In Put. est *Capuæ quoque orere currunt*. A m. sec. erat deletum *ore*: inde corruptius alii libri, et tandem exstructa est vulgata. Sed videtur olim fuisse *ne quid t. p. h. c. Capuæ quoque moveretur*. J. F. Gron. Unus Hav. *ne quid tam in propinquis* legit: reliqui in his verbis vel nihil mutant, vel *ne quisquam tam propinquis*, vel *ne quisquam tam in propinquis*, vel *ne quis tam in propinquis* obferunt: quod posterius exstat etiam in antiqq. edd. In sequentibus codd. servant vel *Capuæ quoque recurrat*, (consentientibus etiam vett. edd.) vel *Capuæ quoque recurrant*, vel *Capuam quoque recurrerant*. Vulgatæ lectionis auctor fuit Aldus, quam Donjatius probavit, *ne quis* exponens (scilicet Acerranorum). Verum ita Lipsio respondendum fuerat, interroganti, quid illud tantum periculum foret, si quis Capuam recurreret. Insuper Hannibal etiam tum demum Casilinum movit, quum jam Acerrani in urbes Campaniæ, quas fidem non mutasse satis certum erat, perfugissent. Gronov. priori ed. not. conjecerat *ne quis t. p. h. c. Capuæ quoque oreretur motus*: cui postea, quod hic editur, substituit.

§ 8 *Casilinum eo tempore Prænestini habebant*] Quidam adjecerunt numerum *quingenti Prænestini*. Sed ut alia in historia non constant, ita nec militum numerus. Val. enim Max. VII. 6. 3. trecentos fuisse Prænestinos ait, Strabo lib. v. circa finem, ait quingentos et quadraginta fuisse. Livius paulo post c. 19. ambigue loquitur. Nam 'qui in præsidio fuere,' inquit, 'ex quingentis septuaginta minus dimidium ferrum famesque absumpsit.' Sed præmiserat paulo ante 'Prænestini maxima pars fuere:' quod mirum videtur, cum Perusina cohors, homines CCCC. et LX. una cum iis obsidionem pertulerint. Verum cum cogito, in hac rerum necessitate Valerio murem fuisse, Straboni autem medimnum ducentis venditum denariis sive drachmis, denique Livium, cum ex proposito, ut historicus, ea scriberet de fame, cæterum nihil hac de permutatione meminisse, suspicio subit animum, vel libros corruptos, vel historiam indiligenter a Romanis scriptam, ut sunt alia pleraque. *Glar*. In vet. lib. nullus numerus est Prænestinorum. Paulo post c. 19. Livius eos quingentos septuaginta fuisse scribit: at Strabo v. 249. quingentos quadraginta. Ἐν τῷ Κασιλίνῳ πολιορκούμενοι Πραινεστίνων ἄνδρες μ' καὶ φ' πρὸς ἀκμάζοντα Ἀννίβαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀντέσχον, &c. Ut ergo de Perusinis ait *CCCC. et LX.* sic de Prænestinis *D. et LXX.* scribendum videtur. *Sigon*. Numerum *quingenti* respuunt libri omnes, quem et ego expunxi. Statim Pal. 3. *cum Romanis paucisque*

Latini nominis. Gebh. Numerus etiam ab omnibus meis, Oxoniensibus Hearnii, et edd. Aldo prioribus exsulat: quum autem notam numeri quingenarii sibi incognitam librarii sæpius omiserint, ut videbimus ad XXXVII. 40. § 11. hinc cum Aldo *quingenti Prænestini*, quam cum Sigonio *quingenti et septuaginta Prænestini*, legere malo. Ceteroquin enim ratio, cur numerus exciderit, dari nequit. Ita ergo hic Livius numero rotundo utitur, quem exactius exsequitur c. 19. Porro non videntur hic meriti Latini censuram Glareani. Livius præsidium Casilini nec muribus abstinuisse tradit c. 19. quamvis de mure tot nummis vendito nihil addat; quod etiam omitti potuit. Locum autem Strabonis vitiosum, et μυὸς, pro μεδίμνου, legendum esse, viri docti monuerunt. Majorem speciem habuisset, si exagitasset dissensum Front. IV. 5. 20. aliorumque, Strabonis, Val. Max. ac Plinii, circa pretium quo mus venditus est; de quo vide viros doctos ad Front. Mox *cum Romanis paucis Latinique nominis* Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

Quos eodem audita Cannensis clades contulerat] Doujatius conjicit *compulerat*, ut mox hoc cap. 'Eodem nuncio, quo Prænestini paucos ante dies Casilinum compulsi:' ita peccasse librarios, et verba hæc commutasse dictum est ad v. 28. § 7. Similiter *adpuli* et *adtuli.* Vide ad Silii I. 426. Potest tamen et vulgatum servari, si *contulerat* accipiamus pro effecerat, ut se conferrent. Vide ad v. 39. § 4. Et sane codd. nihil mutant.

§ 9 *Et aliis adgregarent sese Romanis*] *Aggregarentur* Lov. 1. Harl. et Gaertn. *adgregantur* Flor. quod quum et in Put. invenisset Crevier. scribendum conjecit *et aliis adgregantibus sese Romanis.* In præcedentibus *ante famam adversæ pugnæ* alio ordine idem Flor. Mox *eos* abest a Flor.

§ 10 *Ibi quum dies aliquot, suscepti Campanis timentesque, cavendis ac struendis*] Vos sic emendatis: *ibi quum dies aliquot suscepti, Camp. susceptis timentibusque cav. ac str.* Ego tantum muto *suscepti* in *suspecti.* Valla. In multis etiam meorum *suscepti.* Sed solent ea vocabula a librariis commutari. Vide ad XXVIII. 6. § 12.

Jamque de Capuæ defectione agi, accipique Hannibalem, satis pro certo habuere] Tempus *habuere* non est sententiæ huic aptum: *haberent* sensus postulat. In vet. certe libris est *habere:* reliquæ duæ literæ *nt* ex principio insequentis vocis, *interfectis*, sunt repetendæ. *Sigon.* Gud. et Voss. a m. sec. *ita de Capuæ def.* J.F. Gron. *Habere* etiam Flor. a m. pr. Voss. Lov. 3. 4. Harl. Gaertn. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. *haberent*, ut Sigonius conjicit, Lov. 5. Utrum insuper *ita de Capuæ* etiam Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonienses. Quum Crevier. eamdem lectionem etiam magno consensu in suis invenisset, inde scribendum conjecit *ut de Capuæ:* et *ut* interpretatur 'postquam;' quo sensu hanc voculam sæpe a Livio usurpari, dictum est ad XXI. 29. § 5. Sic hoc cap. 'Ut circumvallari mœnia viderunt:' et ita tempus *habuere*, quod sententiæ aptum negabat Sigonius, ei optime conveniet. Insuper *Capuæ traductione* Hearnii D. Sine dubio voluit *traditione.* 'Traditio' autem et 'proditio' etiam alibi commutantur. Vide ad VIII. 26. § 6. Deinde Burm. *accipique* suis ad me literis non damnabat, melius tamen fore putabat si *acciri que* legeretur. Vide ad § 7. hujus cap. Libri nihil mutant.

Interfectis nocte oppidanis] Qui ad Pœnos deficere volebant, opinor. Nam, non omnes interfectos fuisse, liquet ex c. 19. *Duk.*

Partem urbis, quæ citra Vulturnum est] Put. a m. pr. *quæ civulturnum.*

Lege quæ cis Vulturnum. J. F. Gron. *Citra* quidem in reliquis, at *circa* in Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. et N. Simili varietate pro *cis* in Mss. nunc *circa*, nunc *citra* ab indoctis librariis datum fuisse, vidimus ad IV. 17. § 8. Mox *dividuntur amni*, nempe duæ partes urbis, Voss. a m. pr. Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *dividuntur amne* Lov. 3. Male. Vide ad XXXII. 10. § 8. Denique *occupaverunt* Flor.

§ 11 *Idque præsidii Casilini habebant Romani*] *Idque præsidii* primus edidit Jac. Gronov. cujus lectionem receperunt Clericus et Crevier. Et, ita Livium loqui solitum fuisse, vidimus ad VII. 26. § 12. Hic tamen nullus meorum codd. lectionem illam agnoscit, neque etiam vel Gronov. vel Crevier. aliquid ex suis monuerunt. Priorem itaque reduxi.

Homines quadringenti sexaginta] Hæc iterum lectio ex Jac. Gronovii ed. orta est, quam Clericus in suam admisit, at nuper Crevier. repudiavit. Priores inter utrumque numerum particulam copulativam agnoscentes vulgarant *quadringenti et sexaginta.* Et voculam quidem interpositam plerique agnoscunt codd. sed deest tamen in Flor. quare neque restituendam judicavi. At insuper *homines quadringenti et LXX.* Lov. 3. et Hafn. *homines quadringenti et XL.* Hearnii D. *homines CCC[ti] et sexaginta* Hav. *hominesque trecenti et sexaginta* Gaertn. *hominesque* etiam Hearnii N. Sed vox *homines* exsulat a Ber.

§ 12 *Et flumine altera parte cincta, tuenda erat*] Vocula prima deest in Lov. 4. et 5. ejus loco *quæ flumine* est in Ber. Præterea *tenenda erat* Hafn. Sed ita sæpius variant scribæ. Vide ad X. 3. § 2. Mox *hostium*, pro *hominum*, Voss. et Lov. sollemni etiam scribarum lapsu. Vide ad h. lib. c. 37. § 11.

CAP. XVIII. § 1 *Gætulos cum præfecto, nomine Isalca, præmittit*] Pal. 2. *cum profecto nomen ei Sisalca.* Pal. 1. vero *Isis alca*: vet. ed. *Isasalca.* Paullo ante *cum jam haud procul inde esset.* Gebh. Nomen præfecti varie in scriptis exaratur. *Eisisalca* præfert Flor. *Isisalca* Voss. Harl. et Hearnii L. 1. ac D. *Ysisalca* Lov. 2. et Ber. *Insisalca* Lov. 1. *Isasalta* Lov. 4. 5. *Isalta* Lov. 3. *nomine Isis ad eos præmittit* Hav. et Hearnii N. *Isasalca* est in ed. Rom. 1472. ac Parm. Masinissæ patruus infra *Œsalces* vocatur XXIX. 29. quod idem nomen atque *Isalces* Gronovio videtur. *Gætulos* autem scripsi cum diphthongo. Vide Cort. ad Sall. Jug. c. 18. et quos ibi laudavit. Paullo ante *quum jamjam inde haud procul esset* Harl.

Præmittit: primo si fiat] Optimi *præmittit, ac primo.* J. F. Gron. Immo non tantum optimi, verum etiam omnes mei et Hearnii Oxonienses codd. atque insuper omnes edd. usque ad Modium, qui primus τὸ *ac* omisit. Mox *aperiundas* Flor.

Si in pertinacia persient, rem gerere] *Sin in pertinacia* Lov. 4. Hearnii N. omnesque edd. usque ad Gronov. *sin pertinacia* Flor. Lov. 5. et Hav. Reliqui *si in pertinacia*, quod Gronov. 1664. recepit. Priorum edd. lectio auribus ingrata est. Tum *ut rem gerere* Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vocula *ut* perperam repetita est ex vocis præced. literis finalibus. Vide ad XXXVII. 24. § 13. Mox *possint* Harl. 5. et Hav.

§ 2 *Metuque concessum barbarus ratus*] *Consessum* conjicit Doujat. nempe ab iis qui se Casilinum receperant, id est eos metu cessare, non moveri: 'sedere' enim et 'considere' sæpe idem significare, quod 'desidere,' vel 'residere.' Sed nihil mutandum. *Concessum* inlustrant, quæ Gronov. notat ad XXXIII. 19. § 1.

Moliri portas, et seras claustraque

effringere] Illis optimis est, *moliri portas et claustra refringere*. J. F. Gron. Ita et Flor. *Refringere* proprium in hac re verbum. Infra XXIV. 30. 'Postquam capi muros refringique portas viderunt.' Vide Rhen. ad XXVI. 30. § 9. et quæ notavi ad IX. 24. § 12. et X. 10. § 4.

§ 3 *Quum, patefactis repente portis, cohortes duæ ad ipsum instructæ intus*] Malis forte *ad id ipsum*. Et sic membranæ quædam. *J. F. Gron.* *Ipsum* interdum pro 'id ipsum' poni, docui ad V. 43. § 4. At hic omnino *ad id ipsum* revocandum est; non modo enim ita Hearnii L. 1. omnes Crevier. omnesque mei codd. verum etiam omnes edd. præferunt usque ad Elzevir. Heinsii, ubi demum, sine dubio operarum lapsu, τὸ *id* omissum est. Præterea *tum patefactis* Latinius malebat, quod est in Lov. 3. Mox § seq. *robore virium*, pro *virorum*, et *eruptionem hostium*, pro *cohortium*, Rec. *cohortium* deest in Lov. 2. *cohortium eruptionem* legit Ber.

§ 5 *Obpugnare parat*] Delenda dictio *parat* vel ideo, quod recurrat versu hinc altero; nisi quoque et ibi a mala restet manu, quod suspicor. *Grut.* Omnes codd. dictionem illam tuentur. Neque legitimam expungendi caussam esse, quod § 2. præcesserit, patere potest ex notatis ad I. 3. § 9. In præcedentibus *ante ipsa mœnia positis* Lov. 4. et Ber. a m. sec. *ante ipsa mœnia appositis* Gaertn.

§ 6 *Satis multis, ut ex tanta paucitate, interfectis*] *Satis multis aut ex tanta pauc.* Gaertn. *satis multis ex tanta pauc.* Lov. 4. Male. De sensu voculæ *ut* hoc loco vide ad X. 43. § 15.

§ 7 *Proposita est, atque ipse dux*] Genuinam hanc lectionem retinet recte Pal. 2. et prisca ed. At Pal. 1. *proposita, statque ipse dux.* Pal. 3. *proposita, stansque ipse dux:* quæ lectio ex coalitione *est atque* nata est. *Gebh.* Eodem errore *proposita, statque ipse dux* etiam Voss. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. *proposita, atque ipse dux* Ber.

§ 8 *Inde vineæ quoque cœptæ agi*] Jac. Perizon. ad marginem Livii adscripserat sibi videri, hic quædam deesse: nullam tamen suspicionis caussam reddidit. Mox *nec ad varios conatus hostium vis aut ars deerat,* duabus vocibus omissis, Lov. 3.

§ 9 *Socii Romani propugnacula*] Scripti *socii Romanorum*. Lege *aut ars deerat sociis Romanorum. Propugnacula, &c.* J. F. Gron. Vulgatum ferri nequit. Nam *socii Romani* sunt Romani societate juncti, hic vero intelliguntur alii, qui societatem cum Romanis inierunt. Ii autem vocantur *socii Romanorum*. Vide Gronov. ad Liv. I. 26. § 4. Et ita hic etiam est in omnibus meis, nisi quod *Sociique Romanorum* legat Ber. Quin et *Socii Romanorum* omnes præferunt edd. usque ad Paris. qui a. 1573. dederunt per compendium *Socii Rom.* pro quo, per proximas etiam edd. propagato, qui ultimæ Gruteri præfuit, perperam dedit *Socii Romani*. Omnino igitur placere nequit *Socii Romanique*, quam conjecturam Periz. ad marginem Livii adscripsit. Nimis enim a Mstorum lectione abit. Mox *transfixis cuniculis adversus hostium cuniculos et palam et clam cœptis obviam ire* Ber. et Brancal. Latinii.

Castrisque communitis] Aliquid scabri huic orationi inesse videtur: pudor avertit Hannibalem ab incepto, et concessit in hiberna. Τὸ *que* abest a Ber. et quibusdam edd. antiqq. An legendum *castris itaque communitis?* vel *castris qui communitis?* de quo erroris genere ad XXVIII. 12. § 13. dicam. Vide tamen quæ notat Duker. ad III. 38. § 2.

§ 10 *Adversus omnia humana mala sæpe ac diu durantem*] Put. et Pet. *duratum:* etsi τὸ *sæpe* illud flagitare videatur. Lib. VII. c. 29. 'Fluentes luxu ab duratis usu armorum in Si-

dicine pulsi agro.' xxx. 28. 'Exercitum æqualem stipendiis suis, duratum omnium rerum patientia.' *J. F. Gron.* Minime necesse esse, *duratum* rescribere, monuit Burm. ad Flacc. vii. 338. Contra Donjatius adverbiis *sæpe ac diu* magis convenire *duratum* pronunciat, sed nulla effati ratione addita, nisi forte id hauserit ex Gronovio, sed male intellecto. Nam in verbis ejus pronomen *illud* referendum est ad remotius *durantem*, ut ex vocula *etsi* colligi, et insuper ex prima ed. notarum ejus intelligi potest: ut plane Gronov. contrarium dixerit, nempe *τὸ sæpe* flagitare *durantem*. Verum adverbia illa non huic magis, quam illi, lectioni favere videntur. Ceterum Flor. a m. pr. *sæpe adjuratum:* pro quo postea factum *sæpe ac diu duratum.* Et ita in Put. fuisse ex Gron. prima ed. notarum constat, pro quo quum postea curis secundis *duratam* lapsu operarum excusum fuisset, Donjatius hunc etiam errorem adoptare maluit, quam, quod nullo negotio poterat, ipsum cod. consulere.

§ 11 *Quo avidius ex insolentia in eas se immerserant*] Pall. tres *in eas se merserant.* Melior est vulgata lectio, retenta quoque editori principi. *Gebh.* Scripti *merserant.* J. F. Gron. *Merserant* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. et Oxon. Hearnii. Præterea *quo avidius insolentia* Harl. *quo avidius et insolentius* Lov. 3. et Hafn. Paullo ante *nulla mali evicerat vis*, pro *vicerat*, Ber.

§ 12 *Scorta balneaque*] Nescio quid in libris omnibus compareat *scorta lineaque.* Gebh. Illi (scripti) *balineaque.* J. F. Gron. *Lineaque* Voss. Lov. quinque, Harl. Rec. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et priscæ edd. quin et ad marginem Lov. 3. hæc adscripta erat glossa, *id est, linteamina et hujusmodi.* Sed recte codd. Gronovii *balineaque*, quibus consentit Flor. Et ita edidit Aldus, quum jam Ascens. 1510. *balneaque* substituisset; quod posterius etiam Froben. 1531. revocavit. Sed *balineum* potius, quam *balneum*, optimæ notæ codd. scribere solent; utraque vero scriptura in marmoribus literatis obvia est. Vide Dansq. Orthogr. part. ii. voce 'Balineum.' Adde Jac. Gronov. ad Suet. Ner. c. 35. ubi cod. Salmas. ita præferre docet, ac queritur viros doctos, qui c. 31. ita ediderant, scripturam illam ibi neglexisse. Verum ipse Gronov. etiam eamdem in contextum recipere neglexit in Aug. c. 94. et Vespas. c. 21. ubi similiter in Salmas. esse notatur. Quod ne et nos hoc lib. c. 7. § 3. commisisse arguamur, sciendum est, omnes codd. ibi constanter *balneis* legere. Ceterum Varronem negare de Ling. Lat. viii. 114. *balinea* numero plurali dicendum, sed *balineæ;* at illud tamen Horat. usurpare, observat Voss. Gramm. iii. 37. Exemplis vero Horatii non tantum adde hoc Livii, sed et alia apud Val. Max. ix. 1. 1. 'Pensilia balnea primus facere instituit:' et Senec. Ep. 90. 'Quædam nostra demum memoria prodisse scimus, ut suspensuras balneorum.' An ergo post tempora Varronis demum usu invaluisse dicemus? Mox *præteritæ victoriæ eos* Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. una vel altera excepta, omnes usque ad Paris. 1573. quæ vocem *victoriæ* omisit: quod emendatura proxima Francof. 1578. alio ordine *præteritæ eos victoriæ* dedit. Id autem a recentioribus servatum nunc inmutavi.

Quam præsentes tutarentur vires manusque: id peccatum ducis apud peritos artium militarium haberetur, quam quod] Vos sic emendatis. Cum dico vos, de quatuor in primis loquor; duobus quidem, contra quos, ut nefandissimos mei accusatores, hæc scribo; totidem autem absentibus, Jacobo Curlo, quem tibi Bartholomæo antepono, et Antonio Panbor-

mita rhetore, quem proxime perisse audio, non modo Latinarum, sed Græcarum literarum sane perito, qui suas Genuam emendationes ad Curlum miserat. Vos igitur regium codicem, quo nullus in omni Italia est angustior, vel emendatis, vel depravatis: *id peccatum ducis apud peritos artium militarium habetur majus, quam quod.* Ego sententiam superiorem sic claudo: *quam præsentes tutarentur vires*, et sequentem, mutato *manus* in *majus*, sic inchoo: *Majusque id peccatum ducis apud peritos artium militarium habetur*, et reliqua. Dixi inchoari sequentem sententiam, sed ita volo dixisse, ut sciamus, eam a priore pendere, ideoque scribendum *haberetur*, non *habetur*, sicuti vos emendatis. *Valla.* Ut notæ Vallæ præscribitur, exstat in Flor. et Cant. Ut adversarios emendare retulit, inveni in Lov. 2. nisi quod transponantur verba hoc modo *manus viresque*, et servetur *haberetur*. Reliqui codd. Vallæ adsentiuntur, uno tamen Hav. excepto, qui legit *vires manusque: majusque id peccatum ducis apud peritos artium militarium haberetur, quam quod:* edd. Rom. 1472. ac Parm. offerunt, *ut magis deinde victoriæ eos, quam præsentes curarent vires:* quæ eædem, ut et aliæ, etiam legunt *habetur*. Vallæ emendatio, quam omnes quoque edd. præferunt, verissima est.

§ 13 *Ad urbem Romanam duxisset*] Ita J. F. Gronov. edidit, quum priores dedissent *ad urbem Romam*. Ex codd. pauci per compendium *ad urbem Ro.* reliqui, præsertim Flor. aliique optimi, *ad urbem Romanam* servant. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX. Præterea *exercitum duxisset* Lov. 4. *duxisset exercitum* Hearnii N. a m. sec. Male. Simpliciter enim 'ducere,' pro ducere copias, exercitum, apud Livium frequentissimum est. Infra c. 49. 'Ad castra maxima obpugnanda ducunt.' XXIV. 36. 'Mediterraneo Pœnus itinere duxit.' XXV. 9. 'Silentio ducebat ad portam.' c. 11. 'Ad obpugnandam arcem ducit.' XXVII. 17. 'Ducere ad hostem pergit.' c. 39. 'Per munita pleraque ducebat.' XXVIII. 2. 'Ad Oceanum et Gades ducit.' c. 5. 'Magnis itineribus Heracleam duxit.' Vide ad I. 23. § 5. et XL. 25. § 1.

§ 14 *Nihil usquam pristinæ disciplinæ tenuit*] *Nihil unquam* Lov. 3. Vide ad XXXIX. 31. § 5. Paullo ante *cum aliquo exercitu*, pro *alio*, Lov. 4. Vide ad XXV. 38. § 3.

§ 16 *Et deinde per omne æstivorum tempus*] *Et demum* Voss. Vide ad XL. 22. § 1. *Et deinde per omne æstivum tempus* Lov. 3. *et deinde omne æstivum tempus* Lov. 4.

CAP. XIX. § 1 *Ducto ex hibernis milite*] Libri *educto*. J. F. Gron. Ita forte etiam Voss. et Lov. 1. ex quibus nihil notari video. Reliqui stant pro altera lectione. Vide ad IX. 12. § 11. Mox *rediit* Lov. 2. Vide ad XXXVI. 35. § 1.

§ 2 *Quamquam ab obpugnatione cessatum erat*] Pal. 3. *ad oppugnationem*. Gebh. *Obpugnatione cessatum* sine præpositione Hav. invitis reliquis. Mox *continua*, pro *continuata*, Flor. Vide ad X. 37. § 2.

§ 3 *Castris Romanis T. Sempronius præerat*] *Ti. Sempronius*, ut ante XXII. 57. § 9. Magistrum enim equitum intelligit. *Sigon.* Triga Mss. codd. cum vet. ed. exhibent *Castris Romanis tunc Sempronius præerat*. Gebh. *T. Sempronius* primus edidit Aldus. Antea vulgabatur *tunc Sempronius*, ut est in Lovel. 1. 3. Harl. et Gaertn. Sed utraque lectione juncta *tunc T. Sempronius* in Lov. 5. et Hav. Prænomen omisit Lov. 4. Recte autem *Ti. Sempronius* legunt Flor. Voss. Ber. aliique.

§ 4 *Preces Nolanorum atque Acerranorum*] Atqui 'Acerrani' jam nulli erant, urbe capta, direpta, incensa, oppidanis sparsis per vicina loca, ut habes c. 17. Utrum igitur restituti

fuere? an leg. *Avellanorum?* Justinus xx. 1. 'Jam Falisci, Nolani, Avellani, nonne Chalcidensium coloni sunt?' *J. F. Gron.* Videndum censeo, an accipi possit de Acerranis, qui Nolam fugerant: nam sparsi fuerant per urbes Campaniæ, quæ fidem non mutarant, c. 17. *Duk.* Gronovii conjecturam probant Doujatius et Crevier. Ea si placet, legam potius *Abellanorum.* Vide ad Silii viii. 545. Verum omnes libri in vulgatum conspirant. Consideretur itaque Dukeri sententia. Paullo ante *et Vulturnus* edidit Jac. Gronov. consentientibus Flor. Voss. Lov. 4. et Harl. neque multum discedunt Cant. Lov. 1. 2. 3. et Hav. qui legunt *sed Vulturnus;* ubi litera initialis τοῦ *sed* perperam repetita est ex ultima vocis præced. Ante Gronov. vocula *et* omittebatur. Vide ad ii. 44. § 3.

§ 5 *Quia prædictum erat dictatoris*] Vet. lib. *quia edictum erat dictatoris.* Sigonius. Ab Sigonio *edictum*, cum scripti et editi priores *prædictum.* Tacitus Ann. xiii. 36. 'Ne pugnam priores auderent, prædicit.' Restituimus alibi Valerio. *J. F. Gron.* *Edictum* est in Lovel. 3. 5. Hafn. Gaertn. Ber. a m. sec. Hav. et Flor. a m. sec. qui a m. pr. cum reliquis meis et omnibus Hearnii *prædictum* servat. Vide ad ii. 10. § 4. Doujatius vel *edictum dictatoris*, vel *prædictum a dictatore* malebat. Mox *omnium patientiam*, pro *omnem*, Lov. 4. Vide ad vi. 22. § 6.

§ 6 *Præcipitasse se quosdam*] In fluvium credo, ut iv. 12. de gravi fame. 'Capitibus obvolutis in Tiberim se præcipitavere.' *Duk.* Paullo post *ad missilium et telorum ictus* male Ber. Vide ad vi. 13. § 2.

§ 7 *Pugnandum autem esse, si palam frumentum inportare vellet, videret*] Scripti *importaret, videbat.* Vide ad xxi. 31. et xxxvii. 17. *J. F. Gron.* *Pugnandum autem esset, si palam fr. importare jubebat* Lov. 1. *frum. importaret, videbat,* ut codd. Gronovii, etiam Flor. Lov. 3. Hav. et ed. Aldi, cui nemo sequentium dicto audiens fuit: *importare, videbat,* una litera omissa, Voss. Lov. 4. 5. et Harl. *importaretur, videbat* Ber. Sed vide J. F. Gronov. ad Livii xxv. 33. § 5. et Jac. Gronov. ad i. 23. § 6.

§ 8 *Ferre ex agris circa undique convecto cum conplura dolia complesset*] *Farre,* ex veteris cod. collatione dictione in integrum restituta, legendum monui. *Sabell.* Ingratius esse puto, quater *cum, com,* in quinque vocibus repeti. An igitur cum Ber. legendum *implesset?* Mox *nunciatum* Cant. Male. Vide ad xxxviii. 1. § 4. Hinc *ad magistratus* Lov. 1. Sed forte, quemadmodum Capuæ, ita et Casilini, unus tantum fuit magistratus. Vide ad c. 10. § 5. Intellige autem *misit Casilinum ad magistratum,* non, ut quidam volunt, *ad magistratum Casilinum.*

§ 9 *Intentis omnibus in flumen ac spem*] *Ad spem* Lov. 2. Ber. et Hav. Vide ad xxi. 32. § 2. Mox *medio amni missa desl.* Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. *medio amni desl.* Voss. Lov. 1. et Hav. *medio amne desl.* Ber. a m. pr. Vide ad xxxii. 10. § 8. a m. sec. τὸ *missa* adscribitur.

§ 10 *Nocte et mittebantur et prævenlebant*] Florebellus probat magis *perveniebant.* Sigon. Non mirum. Ita enim omnes et scripti et editi usque ad Sigonium, in cujus prima ed. operæ per errorem dederant *preveniebant,* in secunda deinde, in qua etiam Scholion hoc primum adparuit, *præveniebat.* Prius *et* deest in Harl. Ber. a m. pr. et Hav. quorum tamen ultimus habet *nocte emittebantur.* In verbis præcedd. τὸ *est* exsulat ab Harl.

§ 11 *Transverso vortice dolia inpulit ad ripam, quam hostes servabant*] *Transverso vertice* Flor. Voss. Lov. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. et edd. ante Modium. Vide quæ notavi ad Silii iii. 475. Tum *inpulit ad ipsam*

ripam Hav. Hinc *hostes servant* Flor. a m. pr. Paullo ante *Imbribus demum continuis*, pro *deinde*, Lov. 5. Vide ad XL. 22. § 1. In verbis seqq. *saliceta* Lov. 4. Sed reliqui codd. hic, ut et XXV. 17. vulgatum servant.

Intentiore custodia] Pal. 1. *Interiore custodia*, quod in Curtio multoties occurrit. Mox comparet in Pal. 3. *ad urbem remissum*. Gebh. *Interiore custodia* mihi etiam in multis membranis obvium fuit, idque Jac. Gronovius et eum secutus Clericus in contextum receperunt. Sed *intentiore*, vel *intentiori* est in Flor. Cantabr. Lov. 5. Ber. Hafn. et Hav. *interior custodia* multoties, ut Gebhardus ait, in Livio occurrere non memini. Verum licet occurreret, eamdem locutionem etiam Livio in usu fuisse, demonstrandum erat; apud quem nondum observavi. At contra 'intentior cura' dixit IV. 26. V. 7. XLII. 32. 'intentissima cura' XXV. 22. 'intentius custodire' XXV. 23. et ipsum nostrum 'intentior custodia' V. 47. 'Inde intentiores utrimque custodiæ:' ubi etiam unus cod. *interiores:* et XXXIX. 29. 'Ut intentiore eum custodia adservarent.' Quibus locis vide quæ notantur. Priorem itaque lectionem reduxi; quod et Crevierium fecisse video.

§ 12 *Nuces inde fusæ ab Romanis*] Hinc Festus: 'Prænestinos Nuculas dictos esse,' ait, 'quod inclusi a Pœnis Casilini famem nucibus sustentarint.' *Sigon.* Pall. tres agnoscunt *Nuces tamen fusæ*. Gebh. Membranæ *Nuces tamen fusæ*. Ponitur eleganter ista particula, quasi aliud membrum cum eo, cui respondere solet, 'etsi,' præcessisset. Plenus est sensus: Quamvis intendissent custodias Pœni, tamen nuces fusæ fefellere, et excipiebantur. Sic Sil. Ital. VII. 460. 'Atque adsuetum casside crinem Involvi tum comta tamen:' ut emendamus Obs. I. 17. Integre est, atque adsuetum involvi casside crinem, quamvis rarissime comat, tum tamen comtum habens. *J. F. Gron.* Illud *tamen* etiam apud me superest in omnibus Mss. uno tantum Gaertn. excepto, ut et in omnibus Hearnii. Vide XXVI. 17. § 16.

§ 13 *Aggeribus infimis muri*] Ego muto *infimis* in *infimi*, de ablativo plurali in genitivum singularem. *Valla.* Nullus codd. Vallæ favet. Paullo ante *ad id ventum famis est et inopiæ* Ber. Verum non dubito quin glossa marginalis in contextum fuerit recepta.

§ 14 *Et, quum hostes exarassent quidquid herbi terreni extra murum erat, raporum semen injecerunt*] Vos mutatis *herbi* in *herbidi*, et *raporum* in *raparum*. Ego *herbi terreni* in *herbidi*, vel *herbæ tenerum*. *Raporum* in *raparum* cur mutaveris, non video, cum Cato, Varro, Columella, Plinius, Martialis, Palladius, aliique complures *rapa* neutro genere appellent. *Valla*. Hæc ita Livius narrat, quasi Pœni obaraverint quicquid herbidi terreni *extra murum* erat. Strabo autem de Prænestinis πλησίον τοῦ τείχους refert, quod ego *intra muros* intelligo, ac proinde Hannibalem territum, aut tædio potius affectum, si Prænestini obsidendi essent, donec rapa maturescerent. Atque hic sensus Strabonis verisimilior videtur. Hannibalis enim exercitus nulla tanta premebatur angustia, præsertim tam propinqua Capua, felicissimoque Campano agro in Pœnorum jam manibus, ut rapa iis serenda essent. *Glar.* Glareanus credit, eam hoc loco fuisse Livii sententiam, ut iidem Pœni, qui herbidum terrenum extra muros obarassent, raporum semen injecerint; cum rapos non Pœni, sed Casilinates injecerint, ac fructum ex Pœnorum obaratione illa se capturos esse indicaverint: neque vero aliter Livius tradit, atque Strabo lib. V. Ὁ δὲ Ἀννίβας ἰδὼν αὐτοὺς πλησίον τοῦ τείχους σπείροντας γογγύ-

λιν ἐθαύμαζεν. Quod autem ait Strabo πλησίον τοῦ τείχους, id est, prope muros, Glareanus *intra muros* interpretatur: quasi vero Pœni ad terrenum obarandum Casilinum accepti sint. [' Quid hoc loco in Livio reprehendat Glareanus, non intellexit Sigonius.'] *Sigon.* Pal. 2. *abarassent.* Gebh. Locus Strabonis, quem hoc aliter narrare credit Glareanus, est lib. v. p. 249. Casaubonus quoque ibi scribit, ' hoc ita a Livio narrari, ut Delio natatore indigeat: idque quum recte a Glareano esset animadversum, Sigonium non debuisse contradicere, præsertim quum ipse nihil novi adferret.' Nondum possum præcipuam aliquam in Livii narratione obscuritatem videre. Annibal quum ab oppugnatione Casilini consilium ad obsidionem convertisset, relictum erat aliquid herbidi terreni inter urbem et castra Pœnorum, e quo obsessi herbis ac radicibus erutis victitabant. Hoc quum Pœni intellexissent, locum obararunt, ut, herbis ac radicibus peremtis, hoc quoque iis adversus famem auxilium adimerent. Sed obsessi in eo raporum semen sparserunt, ut ostenderent, se non premi tanta inopia victos, quin obsidionem, quoad ex his rapa nata essent, tolerare possent. Hoc et Strabo dicit, et ex verbis Annibalis apud Livium intelligitur. Nec Strabo ulla in re a Livio dissentit; nisi quis putet hoc esse dissentire, quod Pœnos terrenum illud obarasse non dicit: sed, hoc factum fuisse, e Livio suppleri debet. Quod autem Livio *terrenum extra murum*, id Straboni locus *πλησίον τοῦ τείχους, prope murum* est: quæ et ipsa nequaquam inter se contraria sunt. *Duk.* *Exarassent*, quod Vallæ adnotationi præscribitur, in nullo codd. vel ed. inveni. Omnes legunt *obarassent*, nisi quod in uno per aberrationem scribarum sit *abarassent*, in altero *abrassent*, in tertio *errassent*. Ejus loco *absumpsissent* est in Hearnii N. sed altera lectione oræ adscripta. Deinde *herbi terreni* Flor. et Lov. 1. ac 2. *herbiferum terreni* Lov. 3. Hafn. et Hav. *herbæ terrenæ* Hearnii N. *terræ herbæve* Ber. Sed nihil mutandum. ' Herbidum terrenum' est terra, in qua herba crescit. Hoc sensu ' terrenum' apud Colum. est frequens. Ita II. 2. ' Genera terreni tria esse dixerunt, campestrum, collinum, montanum.' III. 11. ' modicum terrenum.' c. 12. ' infinitæ terreni species.' Similiter fere ' campus terrenus' Liv. XXXIII. 18. ' terreni colles' XXXVIII. 20. Sæpius etiam ' herbidus' apud Liv. occurrit: ut I. 7. ' Loco herbido procubuisse.' IX. 2. ' Clausus in medio campus herbidus aquosusque.' XXIX. 31. ' Quem ceperant exsules montem, herbidus aquosusque est.' Tum *raparum* Voss. a m. pr. Lov. 1. 2. 4. Ber. Hav. et edd. ante Aldum. Reliqui *raporum*; nisi quod, omissa prima litera, *aporum* obferat Flor.

Eone usque, &c. sessurus sum? exclamaret] Vet. lib. *sessuri sumus*. Sigon. Ex meis nullus adsentitur. Verum *eo usque* legunt Lov. 2. et Ber. Tum *exclamavit* Lov. 1. An voluit librarius *exclamarit?* Sed reliqui stant pro vulgato.

§ 16 *Tum remissi Cumas cum fide*] R. Titius lib. inedito Controv. Poster. VI. 11. inportune hic Cumarum mentionem fieri putat, quum ejus urbis neque superius, neque inferius mentio fiat, et præsidiarii Casilini maximam partem Prænestini fuerint cum paucis Romanis Latinique nominis. Quin et, si Cumarum Livius hic meminisset, non *remissi*, sed *dimissi*, vel *emissi* eum dicturum fuisse arbitratur, ut XXIV. 47. ' Emissique cum fide incolumes ad Hannibalem Salapiam venerunt.' Conjicit igitur legendum *tum remissi summa cum fide*. Sed codd. constanter in vulgatum conspirant. Paullo ante *pretium* exsulat a Lov. 1. qui idem *sese tradidere*

exhibet. *Se tradiderunt* Harl. *tradiderunt se* Flor. a m. pr. *tradiderunt sese* a m. sec. Hinc *donec aurum persolutum est* Ber. *donec omne aurum solutum est* Hav.

§ 17 *Ab equite in abeuntes inmisso interfectos*] *Ab equite in abeundo interf.* Hearnii N. *in abeuntes misso* Ber. Mox *haud minus dimidium* Lov. 4. et 5.

Cum prætore suo Manicio] Vide ad IX. 16. *Duk.* *Manicino* Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. et Hearnii N. quorum Gaertn. mox etiam *Manicinum* legit, reliqui vulgatum servant. *Mantino* Hearnii L. 1. *Mancino* et mox *Mancinum* Lov. 3. 4. et Ber. Sed *M. Manicius* memoratur apud Petron. c. 95.

§ 18 *Statua ejus indicio fuit, Præneste in foro statuta*] Pal. 2. *Statua ejus rei indicio fuit.* Cetera idem cod. ita concepit: *loricata, amicta toga: et tria signa cum titulo laminæ æneæ velato capite inscripto.* Gebh. *Statuta ei indicio fuit Præneste in foro statua* Lov. 2.

Tria signa cum titulo laminæ æneæ inscripto] Optimus *lamnæ*. J. F. Gron. Consentit fere Flor. *lamneæ* legens. Præter Horat. cujus loca in lexicis laudantur, aliosque poëtas, ut Val. Flacc. I. 123. Prudent. contr. Symm. I. 438. qui interdum metri caussa ita contraxisse possunt hanc vocem, eamdem ita exaratam præferre cod. Florent. l. 27. in fin. ff. de Aur. Arg. leg. monuit Briss. in Parerg. num. 62. Vox *tria* deest in Harl. qui mox *Casilino in præsidio fuerunt* præfert: *in præsidio Casilini fuerunt* Lov. 4. et 5. *Casilini in prælio fuerint* Voss. et Lov. 1. *Casilini in præsidio fuerunt* Lov. 3. Ber. et Hav. Tum *Is titulus* Ber. Sed vox *Idem* exsulat a Cant.

CAP. XX. § 1 *Romani obpugnarent*] Libri omnes, qua scripti, qua formis excusi, *impugnarent*. Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hearnii N. et edd. usque ad Aldum. *Romani pugnarent* Gaertn. *a Romanis impugnaretur* Ber. Paullo ante *redditum Campanis et firmatum* Flor.

§ 2 *Quinquennii militiæ vacationem*] Nihil ad hæc alii codd. At solus Cantabr. *quinquennium*, quod Livio abjudicandum non videtur; qui frequenter hoc pacto, 'Ludi biduum, triduum instaurati:' 'supplicatio diem unum habita.' III. 30. 'Quoniam ipsi quinquennium elusi essent.' XXIX. 15. 'Annum jam ferme sextum vacationem militiæ habere.' Justinus 'in' vel 'per quinquennium' solet dicere. *Jac. Gron.* Sed idem Justinus XXXVIII. 8. 'Vacationem quinquennii concedit.' Suetonius Aug. c. 34. 'Vacatione triennii data.' *Duk.* *Quinquennium* etiam Exc. Pithœi. Ita fere XXIX. 15. 'Colonias Latinas annum jam ferme sextum vacationem militiæ habere.' Plura similia ad X. 21. § 6. *Quinquennem militiæ vacationem* Lov. 4. At omnes etiam optimi vulgatum servant; quod unius vel alterius cod. fide mutare non ausim. Neque displicere debet duplex genitivus ex eodem nomine pendens: id enim et alibi obcurrit. Vide ad XXXIV. 26. § 5.

Non mutaverunt] Sic tres Hernicorum populi IX. 43. *Duk.*

§ 4 *Petellinos, qui uni ex Bruttiis manserant in amicitia Romana*] Quomodo una Petilia, cum Consentia ac Rhegium quoque manserint? Consentiam enim post Petiliæ expugnationem intra paucos dies, cum minus pertinaciter defendisset se, in deditionem Hannibalis venisse scribit c. 30. Rheginos vero et in fide erga Romanos, et potestatis suæ ad ultimum mansisse, quod ad finem prioris libri admonuimus. *Glar.* Meminit App. in Annib. p. 330. apud quem Πελιδενοὶ legitur male, pro Πετελῖνοι. *H. Vales.* *Petelinos* unico *l* scribunt Flor. Lov. 1. 4. Gaertn. et Exc. Pithœi. Et ita scribendum monuit Sigon. ad XXVII. 26. § 5. ubi ipse ejusque exemplo posteriores ita ediderunt; quum tamen hic et c. 30. tum

Sigonius, tum alii duplicem *ll* servarint, quod mutavi. Incolæ vero Græcis non Πετελῖνοι, ut Vales. indicat, sed Πετηλῖνοι, atque urbs Πετηλία dicebatur. Latini etiam scribebant *Petilia*, secunda syllaba producta, apud Sil. XII. 431. et Virg. Æn. III. 402. Et ita hoc loco *Petilinos* legunt Lov. 5. Ber. et Hav. PETILINORVM RESPVBLICA bis terve in lapide apud Grut. obcurrit p. CCXV. num. 5. Verum lapidem diligentius amici opere contulit, et ubique PETELINORVM edidit Fabrett. in inscr. p. 404. Alios tamen lapides, in quibus vocabulum hoc per vocalem tertiam scribitur, laudat Cellar. in Geogr. Ant. II. 9. p. 592. Quin et per duplicem *ll* PETILLIA vocari videtur in lapide apud Grut. DCCCLXVI. 2. T. CLODIVS. L. F. CORSVS. PETILLIA. M. MAENA. L. CLODIVS. L. F. &c. An tamen urbis ibi nomen sit, vehementer dubito. Dubitavit etiam Scaliger, qui tamquam nomen urbis in c. 10. Indicis retulit; at tamquam nomen mulieris in c. 23. quod verius videtur. Sed tum scribendum erit PETILLIA. M. F. vel M. L. MAENA. Mox *in amicitiam Romanam* Ber. Male. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXVIII. *In amicitiam Romanorum* dedit Sigon. quod neque in ullo scripto, neque in aliis edd. obvium fuit. Præterea *qui regimen obtinebat*, pro *regionem*, Lov. 3.

§ 5 *Quum obsistere malis nequirent Petelini*] Vet. lib. *Quibus cum resistere malis neq. Petellini.* Sigon. Ut notavit Sigonius, video in Voss. Gud. Pall. occurrisse patri, *Quibus quum obsistere malis.* Neque aliter mihi lectum Cantabrigiæ, ut placere omnino debeat hic pleonasmus, et simile sit iis quæ collecta habes ad XXXVIII. 9. *Jac. Gron.* Vocem *Quibus* agnoscunt etiam Flor. Lov. quinque, Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hearnii Oxonienses, et edd. usque ad Froben. qui a. 1535. expunxit. Id ex scriptis Crevier. in contextum inseruit: quod recte factum puto, ac secutus sum.

§ 6 *Consultique iterum a M. Æmilio prætore*] Hic primo hujus belli anno Siciliæ prætor fuit, cui Sempronius consul, cum ipse e Sicilia revocaretur, quinquaginta navium classem explevit XXI. 49. et 51. cuique prorogatum imperium videtur anno secundo hujus belli, quippe cujus Livius meminit ante creatos consules tertii anni L. Æmylium et C. Terentium XXII. 33. Ceterum hujus anni prætorem urbanum M. Pomponium Mathonem ipse Livius creatum dicit, ubi dictos jam consules XXII. 35. Quare et hoc loco et paulo post *M. Pomponium Mathonem* legendum puto pro *Æmylio*, ut postea sæpe legetur. Anno vero sexto hujus belli M. Æmylius fit prætor, sed opinor alium fuisse. *Glar.* Hoc anno M'. Pomponius prætor urbanam, P. Furius peregrinam sortem, M. Marcellus Siciliam, L. Postumius Galliam sortiti sunt. Quod cum ita sit, certe mendose legitur hoc loco *M. Æmilio*, pro *M'. Pomponio.* Quod inde etiam intelligi potest, cum sit, *consulti iterum.* Tum enim consulti sunt primum, cum P. Furius et M'. Pomponius prætores senatum in curiam Hostiliam vocaverunt. Germanam autem lectionem, et quæ nomini depravando causam dederit, fuisse puto, quod scriptum erat, *consultique iterum a Manio prætore.* Nam Pomponium hoc prænomen tulisse, supra ostendi. Quam vocem qui depravatam esse duxerunt, *Mamilio* fortasse, atque inde *M. Æmilio* fecerunt. *Sigon.* Glareanus hic *a Manio Pomponio* legendum vidit, quem secutus Sigonius eadem, mutatis verbis, dissimulato auctore, recoquit. Pal. 1. *consultique iterum M. Æmilium.* Cæteri quoque libri omnes *a M. Æmilio.* Gebh. *Iterum* non est, quod putat Sigonius, sed iterum a M'. Pomponio prætore urbano de Petelinis consulti, quum primum ab eodem de illis consulti eos sibimet

ipsos consulere jussissent. Nam quum Petelini, tam tristi responso accepto, in flebiles questus effusi, ingentem misericordiam Patribus ac populo movissent, *iterum* de iisdem a prætore *consulti* sunt. Non poterat quisquam eos sibi jubere consulere, nisi senatus: nec quisquam, absentibus dictatore, consule, prætore peregrino, senatum vocare et consulere, nisi prætor urbanus. Nec probabile est, post senatum ad nuncium cladis Cannensis in curiam Hostiliam vocatum XXII. 55. nullum usque ad hoc tempus senatum a M'. Pomponio habitum. Contrarium facile ex iis ostendi potest, quæ Livius ibidem capp. 56. et 57. nondum creato dictatore, et Varrone consule absente, acta narrat. *Duk.* Non eadem dicunt Glareanus et Sigonius. Ille enim *M. Pomponio prætore*, hic *Manio prætore* legendum conjicit: sed Glareani tamen conjecturam contextui inseruit: pro quo Gronovius demum *Manio Pomponio prætore* edidit: et recte. Vide ad XXII. 35. § 5. et hoc lib. c. 22. § 4. Illud *iterum* autem eodem modo accipiendum esse, quo Dukerus accepit, etiam Jac. Periz. ad marginem Livii monuit. Mox *fateri coacti sunt* Hav. Deinde *tam longinquis sociis* Ber. Voces autem *in se* exsulant a Lov. 3.

Consulere sibimet ipsos in præsenti fortuna] Optimi *consulere sibimet ipsos in reliquum præsenti fortuna jusserunt:* id est in futurum, dum præsens fortuna duraret. Lib. XXVI. c. 32. 'In reliquum curæ senatui rem Syracusanam fore.' XXXVI. 10. 'Ad confirmandos in reliquum sociorum animos.' *J. F. Gron.* *In reliquum præsenti fortuna* servat etiam Flor. Infra XLI. 23. 'Cogitare jubet, quomodo in reliquum hoc munere non egeamus.' Sallust. in Jug. c. 42. 'Plusque in reliquum sibi timoris, quam potentiæ, addidit:' ubi vide Cortium. Neque Gronovii emendatio optimorum codd. fide firmata eo rejicienda est, quod vulgata lectio multo expeditior et clarior videatur. Contra ideo potius ex interpolatione natam puto, quod alteram adsequi non potuerint indocti librarii: *præsenti fortuna*, per ellipsin omisso participio verbi substantivi, ponitur pro 'existente præsenti fortuna.' Livium sæpissime ita loqui solere, sed passim librarios ex ignorantia in ea locutione lapsos esse, vidimus ad IV. 47. § 7. Ceterum *sibimet ipsis* Flor. a m. sec. Harl. et Gaertn. a m. pr. Male. Vide ad II. 19. § 5.

§ 8 *Pars, quando deserti a veteribus sociis essent*] Deest in Pall. 1. 3. ac vet. ed. *quando deserti a veteribus sociis essent.* Gebh. Cantabrig. *quandoque:* nec fas est, de ejus scripturæ veritate dubitare. Vide ad I. 24. *Jac. Gron.* Nefas sane, si liber ille θεόπνευστος, esset. In plerisque eorum, quæ ad I. 24. adnotantur, *quandoque* est 'quandocumque,' quod hic locum habere non potest. *Duk.* Omnes nostri vulgatum probant. Unum igitur cod. hic audiendum non existimo. Caussam dedi ad IX. 10. § 9. Verba autem hæc omnia exsulant a Voss. Lov. 2. 3. Harl. et Gaertn. quæ neglegentia scribarum omissa sunt ob repetitionem verbi 'essent.' Vide ad IX. 11. § 11. Verum ex illis prima tantum vox superest in Lov. 4. 5. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 9 *Nihil raptim nec temere agendum*] Pal. 2. *nihil raptim ac temere.* Pal. 3. *nihil raptim, nihil temere.* Gebh. In ultimam lectionem consentit etiam Lov. 3. Reliqui nihil mutant.

§ 10 *Re laxata postero die per minorem trepidationem retinuerunt optimates*] Vet. lib. *Relaxata postero die per min. trep. re tenuerunt opt.* Sigon. Scriptura eodem modo concepta est in Pal. 2. ac vet. ed. *Gebh.* Scribe *tenuerunt*, id est, 'impetraverunt,' 'obtinuerunt.' Lib. IV. c. 30. 'In eo quoque plebs superior fuit, quod tenuit, ne consules in proximum annum

crearentur.' *J. F. Gron.* *Re laxata*, id est, dilata, et in alteram consultationem rejecta, dicit Langius ad Cic. de Off. I. 24. Potius, quam ex tanto mœrore ac pavore recepissent animos, mœrore, metu, ac trepidatione aliquantum minutis: ut 'laxare laborem,' 'custodias,' 'pugnam.' *Duk.* Gronovii conjecturam, *Re laxata p. d. p. m. trepidationem tenuerunt* per omnia firmant Lov. 5. et Hearnii L. 1. Et ita etiam Ber. Hav. et Braucal. Latinii, nisi quod præferant *obtinuerunt*, quod alterius interpretatio est. Insuper *Relaxa* est in Flor. a m. pr. quod quum etiam in Put. invenisset Crevier. scribendum conjecit *Relata postero die per minorem trepidationem re tenuerunt optimates.* Quod non displicet: in contextum tamen recipere ausus non sum, licet ita invenerim in edd. Rom. 1472. ac Parm. nisi quod legant *relaxala*, non *relata*. Certe 'tenere' pro obtinere, impetrare, Livio est frequentissimum. II. 42. 'Tenuere tamen Patres, ut cum L. Æmilio K. Fabius consul crearetur.' III. 29. 'Ne quid ferretur ad populum, Patres tenuere.' c. 41. 'Decemviri propositum tenuere.' IV. 10. 'Auctoritate plura, quam certamine, tenuit.' XXIV. 19. 'Tenuit, ne irrito incepto abiretur.' XXVIII. 45. 'Ut voluntarios ducere sibi milites liceret, tenuit.' Vide ad XXXV. 33. § 1. ad Epit. Liv. lib. LIX. Manut. ad Cic. ad Fam. I. 1. et Burm. ad Ovid. Met. II. 328. Similiter *caussam tenere*. Vide ad XXXIX. 3. § 3.

CAP. XXI. § 2 *Priores ex Sicilia Otacilii proprætoris*] Pal. 2. *proprætore*. Pal. 1. *Octacilii proprætoris etiam in senatu*. Gebh. Put. *Totacilii*. Lege *Titi Otacilii*. J. F. Gron.

L. Furium prætorem cum classe ex Africa] *P. Furium* legendum; ut superius in creatione magistratuum hujus anni XXII. 35. et alibi etiam sæpe capp. 55. et 57. eodem libro. *Glar.* Lege *P. Furium*. Sic enim alias ubique hunc Livius vocat. *Sigon.* Nostri omnes perperam *L. Furium* servant. At viris doctis consentiunt Exc. Pithœi. Ceterum Livium neglegentiæ accusat Perizon. in Animadv. Hist. c. 4. p. 167. quod in superioribus nihil prorsus lectorem docuerit, id quod debuerat, de hac Furii in Africam expeditione, neque quid ibi rerum gesserit, neque quo casu, quove prœlio vulneratus fuerit.

Graviter saucium in discrimine ultimo vitæ esse] Vetus *graviter ictum saucium*. Lego *graviter relictum saucium*. Lipsius, Ep. Quæst. III. 4. Vetus ed. Mog. etiam *graviter ictum saucium*. Modius. 'Pall. duo 1. ac 3. et prisca ed. *graviter ictum saucium in discrimine esse ultimo*. Pal. 2. *ipsum graviter ictum sauciumque in discrimine vitæ esse ultimo*. Gebh. *Graviter saucium* Put. et Pet. ille melior. Lipsianus, Menardi, duo Pall. Voss. *graviter ictum saucium*. Immo et Andreas, Beccar. Asc. Moguntina, et complures aliæ edd. Pal. 3. *ictum sauciumque*. Lipsius conjicit *graviter relictum saucium*. Atqui nisi auctoritas duum vetustissimorum impediret, reciperem plane alterorum codd. scripturam sine ulla præterea conjectura. Quid enim opus? *Graviter ictum saucium*, uti jam antea 'armatis dimicantibus' X. 35. 'vagus errans' XXVII. 16. et similia notavimus. *J. F. Gron.* Nihil etiam mutant Flor. et Lov. 4. at *graviter ictum saucium* Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. Aldina priores: *ictum et saucium* Hafn. qui codd. duplicem lectionem omnino videntur servasse. Vide ad III. 44. § 3. Certe *ictus saucius*, quod Gronovius probabat, differt ab illis locutionibus 'armati dimicantes' similibusque, ubi participia passiva et activa junguntur. Insuper *in discrimine vitæ esse ultimo* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *in discrimine esse vitæ ultimo* edd. ante Aldum.

Militi et navalibus sociis neque stipendium, neque frumentum ad diem dari] *Militiæ nav. sauciis* Pall. 1. 3. et prisca ed. *militiæ: nav. sociis neque stip. ad diem, neque frumentum dari* Pal. 2. *Gebh.* De die stipendii et frumenti vide Schel. ad Polyb. capp. 6. et 7. *Duk.* *Militiæ navalibus copiis* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. Exc. Pithœi, Hearnii N. a m. pr. et edd. ante Froben. 1531. *militiæ navalibusque sociis* Hearnii N. a m. sec. *militum navalibus sociis* Lov. 4. *militibus navalibusque sociis* Port. et Hav. Patet indoctis librariis displicuisse numeri variationem *militi* et *copiis navalibus;* quam tamen Livium sæpissime captasse certum est. Vide ad xxxv. 40. § 6.

§ 4 *A. Cornelio Mammula proprætore*] *Proprætoribus* Harl. *prætore* Lov. 4. Hearnii D. et Exc. Pithœi. Interdum 'proprætores' ac 'proconsules' simpliciter 'prætores' ac 'consules' dictos esse, Sigonius docet ad xxviii. 38. § 4. Hic tamen tot optimis codd. invitis nihil mutandum.

Classibus atque exercitibus suis consulerent] Scribendum ex genio stili Liviani *consulere.* Nec tamen otiosas putes literas sequentes: ultimam certe accipe pro prænomine ejus, cujus mentio statim sequitur, scribeque, *consulere. T. Otacilius ad unicum subsidium, &c.* J. F. Gronov. Eadem de hoc loco scribit Obs. ii. 14. Et eadem ratione alium locum Livii xxxv. 5. corrigit. Nec tamen Livius semper ita loquitur. Lib. vii. c. 35. 'Ceteris omnibus tesseram dari jubet, ubi secundæ vigiliæ buccina datum signum esset, armati cum silentio ad se venirent:' et sic etiam alii. Suet. Vit. c. 14. 'Quo' [edicto] 'jubebat, intra Kalendas Octobris urbe Italiaque mathematici excederent.' Adde Perizon. ad Sanctii Minerv. ii. 14. § 6. Burm. ad Suet. Vesp. c. 23. et ad Ovid. Met. viii. 752. Mihi, quum in hoc genere scribendi variant Mss., semper præferendus videtur infinitivus: quum in subjunctivum consentiunt, nulla religio est, eos sequi. *Duk.* In vulgatum quidem conspirant plerique codd. verum *consulere.* *Otacilius* Ber. a m. pr. et Brancal. Latinii. Quin etiam auctor est Crevier. quemadmodum Gronovius emendavit, legi in Put. a m. pr. Postea vero inter *consulere* et sequentem literam *T* inter versus adjectum esse τὸ n, itaque enatum *consulerent.* Hic igitur Gronovium sequendum arbitror. Interdum tamen verbum 'jubere' adsciscere *ut* cum verbo finito, videbimus ad xxxii. 16. § 9. Paullo ante *utrique*, pro *utrisque*, Flor.

§ 5 *Quantum argenti opus fuit, et sex mensium frumentum*] Pall. 1. et 3. *quanti argenti opus fuit.* Gebh. Meliores *quanti argenti.* J. F. Gron. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. a m. pr. (*quanto* a m. sec.) Gaertn. Hav. aliique. Ita xxii. 51. 'Ad consilium pensandum temporis opus esse.' Vide Voss. Gramm. vii. 8. et Periz. ad Sanctii Minerv. iv. 4. 93. et 15. 8.

§ 6 *Civitates sociæ benigne contulerunt*] Vide ad c. 32. § 8. *Duk.* *Civitates duæ*, pro *sociæ*, Hearnii D.

Triumviri mensarii, rogatione M. Minucii tribuni plebis, facti] Non scio, cur Sigonius de Ant. Jur. Civ. Rom. ii. 11. hos L. Postumio, Ti. Sempronio Graccho consulibus creatos dicat, quos Livius aliquamdiu post consules factos tradit c. 24. Quæ causa triumvirorum horum creandorum fuerit, docent Budæus de Asse lib. v. p. 173. ed. Vasc. et Salmas. de Usur. p. 510. *Duk.* Prænomen Minucii, quod ab omnibus prioribus edd. aberat, addidit Jac. Gronov. Vellem addidisset, unde ad id faciendum permotus fuerit. Ex Mss. meis nullus id aperte agnoscit. Ita tamen olim lectum fuisse, suadet corrupta, quæ in Flor. superest, lectio: præfert enim a m. pr. *rogationem Minucii;* ubi prioris vocis litera finalis *m* ex litera *M.* qua

prænomen *Marcus* notatur, adcrevisse videtur. Id enim et alibi factum esse, videbimus ad XXXIX. 8. § 1. Si autem eo prænomine adpellatus fuit, errasse censendus erit Pighius, qui eum 'Tiberii' prænomen habuisse, et ex familia 'Augurinorum' genus duxisse existimavit in Ann. Rom. ad a. DXXXVII. p. 161. Insuper Clericus ad h. l. notat, caussam creandi triumviros mensarios fuisse, ne ob æs alienum turbæ nascerentur, quemadmodum etiam factum erat a. CCCCIII. de quo vide VII. 21. § 5. At veriorem caussam dederunt Budæus et Salmas. a Dukero laudati. Adde Pighium l. laud.

L. Æmilius, qui consul censorque fuerat] Cum L. Æmylius Paulus jam occisus esset ad Cannas, alter etiam eodem nomine bello Gallico a. DXXIX. authore Polybio, hic locus mihi plane suspectus, maxime vero in prænominibus. Fortassis autem legendum *M. Æmylius*, qui consul fuit a. DXXIV. *Glar.* *L. Æmilium Papum*, consulem cum C. Atilio Regulo, censorem cum C. Flaminio intelligit. Glareanus inscite *L. Æmilium Paullum*, qui ad Cannas ceciderat, interpretatur. *Sigon.* Optimi *L. Æmilius Papus, qui consul:* quem recte intellexerat Sigonius. *J. F. Gron.* Ita etiam legit Flor. Ceterum non id errasse Glareanum, quod ipsi Sigonius exprobrat, ex iis, quæ ad hunc locum notavit, constat. Aliud tamen erravit, atque hic error caussa exstitit, ut L. Æmilium, quem jam quasi manu tenebat, reperire non potuerit. Nimirum nullus L. Æmilius, auctore Polybio, ut putabat, bello Gallico occisus est. Sed potius ejus collega C. Atilius. Vide Polyb. II. 28. Quem vero occisum dicebat, est ipse L. Æmilius Papus hic memoratus. Vide Pighii Annal. ad a. DXXVIII. pagg. 118. et 119. Denique M. Æmilium, quem pro L. Æmilio reponendum arbitrabatur, umquam censorem fuisse, ex annalibus probari nequit.

Et M. Atilius Regulus, qui bis consul fuerat] *M.* hic *Atilius Regulus* consul primum fuit cum P. Valerio Flacco, iterum suffectus in locum C. Flaminii ad Trasimenum occisi, cum Cn. Servilio Gemino. *Sigon.* Octo hæc vocabula propter repetitionem vocis *fuerat* culpa scribarum omittuntur in Lov. 1. Harl. et Hearnii D. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 7 *Et Q. Fulvius Flaccus in locum P. Scantinii demortui*] Vos emendatis *in locum P. Scauri inde mortui;* quasi dicatur 'inde mortuus,' et non semper 'demortuus.' *Valla.* *P. Scauri inde mortui* recepit Lov. 4. *P. Scatinii inde mortui* Lov. 5. Sed vide ad V. 31. § 7. Præterea *et Q. Fabius Fulvius Flaccus* Lov. 2. *et Fabius Fulvius Flaccus* Hearnii D. Paullo ante *Metellus et Q. Fabius* primus edidit Jac. Gronov. et ita præferunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et alii. Priores voculam *et* ignorarunt.

Qui ceciderant pugna Cannensi] Vet. lib. *in pugna Cannensi.* Sigon. Omnes scripti *qui ceciderant pugna Cannensi.* J. F. Gron. Nullus etiam meorum codd. præpositionem agnoscit. Vide ad IX. 32. § 12. et X. 28. § 5.

CAP. XXII. § 2 *Convenientium ad publicum concilium*] Recte Gronov. ad XLIV. 2. § 5. *consilium* legendum monuit. Intelligitur enim senatus, qui *publicum* non *concilium*, sed *consilium* vocatur. Et ita non tantum plerique et optimi præferunt codd. sed et omnes edd. ante ultimam Gruteri, quæ corruptelæ initium exstitit. Crevier. etiam recte *consilium* edidit.

§ 3 *Post L. Æmilium et C. Flaminium censores senatus lectus fuerat*] De his censoribus dixi in Epitoma lib. XX. *Sigon.* *Electus* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hav. Hearnii N. et plures ex primis edd. Sed de hoc errore librariorum sollemni vide ad II. 1. § 10.

§ 4 *Quum de ea re M. Æmilius præ-*

tor, dictatore post Casilinum] Lego *Manius prætor*, ut ante dixi : ut sit *M'. Pomponius*. Sigon. Vide ad c. 20. § 6. Sigonius iterum ex sententia Glareani *M. Pomponius* edidit: Gronovius vero *Manius Pomponius* recte recepit.

Profecto tam ad exercitum] Vos mutatis *tam* in *tum*, nescii *tam* pro *jam* scribi, ut iterum admonuimus. *Valla*. *Tam* perstat in Flor. Lov. 2. Harl. et Gaertn. *tum* in Lov. 4. 5. ea vox deest in Lov. 3. et Ber. Reliqui a Valla repositum *jam* firmant. De harum vocum commutatione vide ad XXI. 11. § 12.

Non solum inopiam, sed paucitatem etiam civium] Si scriberetur *non solum pauc., sed in. etiam*, non hærerem in sensu horum verborum: 'inopia' plus est, quam 'paucitas,' et ubi 'inopia,' ibi plus quam 'paucitas,' est. Si ergo inopia civium erat, qui in senatu legi possent, multo magis eorum paucitas erat. *Duk*. Verba ita transponenda esse, etiam Crevier. conjecit: vel ex Brancal. Latinii legebat, *non solum in. senatus, sed etiam pauc. civium:* quod etiam superest in Lov. 5. Ber. Hafn. et Hav. atque transpositis vocibus *non solum senatus inopiam* in Lov. 3. ut dicat non solum penuriam, infrequentiam ipsorum senatorum, sed paucos etiam cives esse, ex quibus novi senatores adlegi possent. Prius tamen præferendum censebat.

§ 6 *Pro magna re suadere dixit*] Primo notandum omnes usque ad ultimam Gruteri ed. legere *pro magna re se suadere*. Et ita præferunt Flor. Voss. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii N. neque aliter Crevier. in Put. invenit. Quamvis itaque pronomen omitti posse adsentiar, ut dictum est ad I. 23. § 5. tot tamen testium auctoritas persuasit, ut contextui iterum addendum existimarim. Sed præterea *cum pro magna re se suadere dixit* exhibent Flor. Cant. Lov. 1. 4. aliique; (quod etiam in plerisque reliquis codd. et edd. exstat, nisi quod corruptius legant *dixisset*) quod quum etiam Crevier. in Put. reperisset, legendum suspicatus est *explendi senatus causa, et jungendi arctius Latini nominis cum p. ro.* (id est 'cum populo Romano') *magnopere se suadere dixit:* quæ conjectura diligentius examinari meretur: mihi certe verisimillima videtur. Solet enim compendium *p. ro.*, id est populus Romanus, et *pro* invicem commutari. Ita viri docti notarunt, apud Cæs. B. Civ. I. 9. *populi Romani beneficium* in multis Mss. et edd. antiqq. abiisse in *pro beneficio*.

Binis senatoribus, si Patres Romani censuissent] Vet. lib. *quos Patres Romani censuissent*. Sigon. Ita et Ber. Hafn. et Hav. Vocula autem *si* deficit in Flor. Cant. Voss. et Lov. 1. 2. ac 4.

§ 7 *Et præcipue Manlius, esse etiam nunc stirpis ejus virum, diceret, ex qua quondam*] Pal. 3. *et præcise Manlium esse etiam nunc ejus stirpis virum diceret:* vet. ed. *esse et nunc stirpis ejus virum*. Lib. VIII. c. 5. 'Quemcunque in curia Latinum vidissent, sua manu interempturum.' *Gebh*. Put. *præcipue TN Manlius*. Forte *M. Manlius* inquit Salmasius: immo *Titus*. J. F. Gron. Nihil ad Put. lectionem propius accederet, quam si legeretur *Cn. Manlius*. Verum quum circa hæc tempora nullus gentis Manliæ illo prænomine inclaruerit, Gronovii conjecturam probo, et intelligo T. Manlium Torquatum, priscæ ac duræ severitatis virum, qui Cannensi prœlio ab Hannibale captos redimi vetuit XXII. 60. cujusque in sequentibus aliquoties mentio fiet. Tum *esse et*, pro *etiam*, Voss. Lov. 1. 2. 3. Hafn. Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Deinde *ejus stirpis* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Ber. Denique *et qua quondam* Flor. a m. pr. sed *et* deletur a m. sec. quod etiam deest in tantum non reliquis omnibus Mss. at insuper

qui quondam Lov. 4. Ber. Hafn. Hav. et typis descripti ante Aldum. Mox *quem Latinum, quem in curia* Flor. et Voss. sed inter versus supra secundum *quem* in posteriore cod. scriptum *civem vel consulem.*

§ 8 *Incertamque fidem id tactum*] Scribebam *id jactum.* Lib. v. c. 15. 'Quod primo, velut temere jactum, sperni, agitari deinde sermonibus.' vi. 14. 'Quum omisso discrimine, vera an vana jaceret, thesauros Gallici auri occultari a Patribus jecit.' Sed vetat Cic. de Orat. ii. 10. 'Nam illud tertium, quod et a Crasso tactum est, et, ut audio, vel ipse Aristoteles, qui hæc maxime illustravit, adjunxit.' *J. F. Gron.* De τῷ *jacere* eo sensu vide ad xxv. 4. § 7. At rectius Gronovius nihil mutat. Cic. Acad. Quæst. iv. 44. 'Ubi Xenocrates, ubi Aristoteles ista tetigit.' Paullo ante *dicit*, pro *dixit*, Flor. Voss. Lov. 3. 4. Harl. et Ber.

§ 9 *Tegendum, occulendum, obliviscendum*] *Occultandum* Lovel. 3. et Hearnii N. sed alterum posterioris margini adscribitur.

§ 10 *Vetustissimusque ex eis, qui viverent, censoriis esset*] Integra est hæc lectio per Pal. 1. eascamque ed. sed non item per Pal. 2. in quo comparet *vetustissimosque ex iis, qui viv., censosorem creari placuit:* ut et Pal. 3. cujus scriptura talis est: *vetustissimusque ex his, qui viv., censorum id esset.* Gebh. Omnia hæc verba desunt in Harl. *qui viverent censores creari* Ber. *qui viverent, censores esset creari* Flor. a m. pr. *qui viverent, censorem creari* a m. sec. *qui viverent, censoribus creari* Hafn. et Hav. Mox τὸ *consulem* omittunt Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. D. et edd. ante Ascensianam 1513.

§ 11 *Qui eo ex Apulia, relicto ibi præsidio, cum magnis itineribus Romam rediisset*] Vos emendatis *qui consul ex Apulia.* Ego *qui mox ex Apulia.* Valla. Pal. 1. et princeps ed. *qui eo ex Apulia, r. i. pr. cum magnis itineribus Romam rediisset, et nocte proxima.* Pal. 2. ferme ita, nisi quod pro *eo* exhibet *eos.* Pal. 3. *qui ex eo ex Apulia, r. i. pr. cum magnis itineribus Romam rediisset, nocte proxima.* Gebh. Ut Pal. 1. præferunt etiam Flor. et Cant. nisi quod in eorum priori sit *ea*, pro *eo*. Pal. eidem adsentiuntur quædam ex antiquissimis edd. aliæ τὸ *eo* omiserunt. Aliæ deinceps ita exhibere cœperunt, ut hodie editur, quæ lectio etiam in multis superest codd.

M. Fabium Buteonem ex SC. sine magistro equitum dictatorem] *N. Fabium* scribi oportere existimo, quia inquit, hunc vetustissimum ex censoriis, qui viverent, fuisse. Censor autem, ut opinor, fuit a. dxii. cum C. Aurelio Cotta, cum consul fuisset a. dvi. ut est in Capitolinis tabulis. *Sigon.* Repræsentat Pal. 3. *M. Fabium Buteonem, et eum sine magistro equitum, dictatorem.* Gebh. Sigonii ratio, qua *N. Fabium* legendum probare conatur, non omni exceptione major est. Eodem enim tempore, quo N. Fabius, vixit etiam M. Fabius Buteo, qui biennio post priorem in fastis Capitol. consul memoratur. Jam vero in iisdem fastis ad a. dxii. alterius censoris Fabii Buteonis nomen injuria temporum periit: adeoque ex illis confici nequit, utrum *Marci*, an *Numerii* prænomen habuerit. Neque aliud pro sententia sua Sigonius in Fastis obtendit, quam quod *Num. Fabius* ante *M. Fabium* consulatum ceperit. Verum non dicit Livius, dictatorem creatum esse, qui vetustissimus ex *consularibus*, sed ex *censoriis* eo tempore viventibus esset. Multa autem intervenire potuerunt, ne N. Fabius, licet vetustior consularis, quam M. Fabius, censor creatus sit. Quamvis itaque verum sit, literam *N.* qua indicatur *Numerius*, sæpe mutari in *M.* quæ notioris prænominis *Marci* nota est, ut docui ad iv. 49. § 1. quum tamen hoc loco omnes

codd. *M. Fabium* præferant, et aliunde, eum *Numerii* prænomen habuisse, nullo certo argumento probari possit, nihil etiam in prænomine mutandum censeo. Dein *ex C*, pro *ex SC*, Lov. 4. et Gaertn. *exconsulem* Lov. 3.

Cap. xxiii. § 1 *Is, ubi cum lictoribus in Rostra escendit*] Prima vox non adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. et Hav. Deinde *escendit* ex Put. auctoritate legendum esse, monuit Gron. ad ii. 28. § 6. antea legebatur *ascendit*, quod in plerisque codd. superest: sed *scindit* legit Flor. a m. pr.

Neque duos dictatores tempore uno] Horum dictatorum M. Junii et Fabii Buteonis, quorum alter rei gerendæ causa creatus aberat, alter senatus legendi causa dictus erat, meminit quoque Plutarchus in Fabio p. 179. *Sigon*. *Neque dictores duo* Harl. Vide ad vii. 40. § 9.

§ 2 *Neque dictatorem se sine*] Vet. lib. *neque dictatorem sine magistro equitum*: probe: res enim, non persona, offendebat. *Sigon*. *Se* abest a Pal. 3. ut et a Sigonii libro: quod tamen provocabulum retentant cæteri libri omnes. *Gebh*. Omnes mei conspirant in servando *τῷ se*; neque abest etiam ab Hearnii codd. nisi ab uno D.

Nec censoriam vim permissam uni et eidem iterum] Vide Plut. in Coriol. pr. et Val. Max. l. iv. c. 1. § 3. Qui hic 'dictatorem censoria potestate' legi scribunt, non adcurate inspexerunt Livium. *Duk*. *Uni permissam* Flor. Eamdem lectionem in Put. invenit, ac probavit Crevier. existimans duplex vitium a Buteone notari; primum quod censoria vis uni permitteretur, quum plerumque duo censores crearentur; secundum, quod eidem iterum permittatur, quum lege cautum foret ne quis iterum censor fieri posset.

§ 3 *Fors, tempus, ac necessitas*] *Sors* Lov. 2. 4. Ber. Hav. Hearnii N. ac plures ex antiquis edd. sollemni errore, de quo vide ad i. 9. § 15. Mox *fecerit*, pro *fecerint*, Flor. et Lov. 2. Tum *ex quo C. Flaminius* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. et Hav.

§ 4 *De fama ac moribus senatoris fuerit*] Pal. 2. *senatoris fieret*. Gebh.

Ita in demortuorum locum sublecturum, ut ordo ordini, &c.] Sensus est: Dictator, ne in legendo senatu quemquam ignominia afficeret, ex veteribus censoriis tabulis senatores eo ordine, quo in eas relati erant, recitavit: in demortuorum autem locum alios ita sublegit, ut, si quem alteri præferret, is eum ordinis, non hominis, dignitate adductus, prætulisse videri posset. Nam primum legit eos, qui curulem magistratum, deinde qui tribunatum ædilitatemque plebis et quæsturam gessissent: tum ex iis, qui magistratum non cepissent, qui spolia ex Romano hoste domi fixa haberent, aut coronam civicam accepissent. In legendis autem iis, qui magistratus gesserant, quo quisque eorum ordine magistratum ceperant, eos ita legebat ac recitabat. *Sigon*. *Subjecturum* Lov. 5. et Rec. cum paucis ex edd. antiqq. quomodo fere hoc lib. c. 3. 'Silentium erat inopia potioris subjiciundi.' Verum, aliis dissentientibus codd. hanc scripturam ex librariorum errore ortam puto. Solent autem similiter sæpe errare. Vide ad xxxvi. 12. § 4. *Subvecturum* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. cum plerisque reliquis edd. usque ad Aldum. Neque aliter est in Flor. a m. pr. in quo *suffecturum* emendatur a m. sec. consentientibus Lov. 3. Hafn. et Hearnii N. Id autem natum videtur ex glossa vulgati *sublecturum*, quod apud Aldum in erratis primum invenio. Justin. iii. 3. § 2. 'Populo sublegendi senatum potestatem permisit.'

§ 5 *Inde primos in demortuorum locum legit*] Ita edidit Jac. Gronovius, quod servant Lov. 5. Rec. et quidam alii codd. Eidem lectioni favent nonni-

hil Flor. Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn. legentes *inde primus:* ut et Lov. 3. Ber. et Hafn. in quibus reperi *in primis.* Ante edebatur *inde primum.* Vide ad c. 10. § 10. Mox copulam inter utriusque censoris nomen omittunt Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. quæ demum adparuit in Ascens. 1513. Supra hoc cap. 'Quos C. Flaminius, L. Æmilius censores in senatum legissent.' Vide ad II. 17. § 1. Tum *in senatu lecti* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et nonnullæ vett. edd.

Ut quisque eorum primus creatus erat] Hic codex Moguntinus et eum secutus Aldus addit *senator* ante *primus:* ex qua lectione nullus est sensus; neque ego puto addi debere, sed Livium id velle dicere, ut quisque eorum primus creatus erat, videlicet in magistratu, ita primum inter senatores electus. Sic enim ordini ordo, ac tempus tempori, non homo homini præferetur. *Glar.* Vox *senator* redundat. ['Nec Badius habet: et ante Sigonium notaverat Glareanus.'] Hic enim sensus est: Qui post priores censores curulem magistratum ceperant, quo quisque illum ordine ceperat, lectum in senatum esse. *Sigon.* Hæc verba sic interpretatur P. Manutius in libro de senatu Romano c. 1. ut quisque curulem magistratum assecutus in senatum venerat, et dicendæ post magistratum sententiæ jus acceperat: docetque, ut animadversione dignum, 'senatorem creari' et 'in senatum legi' non idem fuisse: fatetur tamen, si ad veteris consularis edicti formulam respicias, non satis proprie Livium esse locutum. At Glareanus et Sigonius inducunt τὸ *senator:* sed parum diligentem se ostendit prior, quum Moguntinos hoc vocabulum addidisse scribit: quod omnes ab Andrea usque tenuerunt. Sed tamen hic tolerari nequit: et qui magistratum curulem ceperit, eum dicere 'senatorem creatum,' non est minus proprie loqui, sed σολοικίζειν. In Mss. sincerioribus est *senatus.* Sic Put. Pet. Pal. Men. Voss. et scribendum videtur, *ut quisque eorum magistratus primus creatus erat.* J. F. Gron. Vocem *senator* ignorat ex antiquioribus edd. Parm. *senatus primus* legunt Flor. Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii N. Conjectura Gronovii Doujatio displicuit, quia, *primus creatus* de magistratu intelligi, præcedentia satis doceant. Crevier. sententiam Sigonii *senator* resecantis probavit. Quum tamen optimi codd. *senatus,* reliqui plerique *senator* præferant, et tamen neutra vox admitti nequeat, minus a codd. scriptura recedere videtur, si cum Gronov. ejus vocis loco *magistratus* substituamus, quam ut tot codd. invitis vocem expungamus.

§ 6 *Ædiles, tribuni, prætores, quæstoresve*] Paullus Manutius, vir, ut supra dixi, summo judicio præditus, legendum existimat, *ædiles, tribuni plebis, quæstoresque:* et recte: nam prætura inter curules magistratus erat, quos superiore versu complexus est. Errorem attulit, ut solet compendiosa scriptura *trib. pr.* et *trib. pl.* Sigon. Acute Manutius emendarat *ædiles, tribuni p. quæstores, prætorum* voce deleta, quia jam antea de curuli magistratu egerat. At ea correctio disertim in meo cod. exstat; ne quis ultra ambigat. *Lipsius,* Ep. Quæst. III. 4. Sic etiam Pall. nam prius editi *tribuni, prætores, quæstores.* Gruterus. Una voce ejecta *tribuni quæstoresve* quædam præferunt ex edd. principibus: *tribuni plebis,* vel *tr. pl.* etiam tantum non omnes codd. mei. Sigonii lectionem *tribuni plebis* Gruterus in prioribus edd. recepit, sed in ultima *tribuni plebei* dedit, Heinsius apud Elzevir. *tribuni plebeji,* quod Gronovii et Clericus servarunt. Crevier. *tribuni plebei* reduxit, melius certe

Heinsiana lectione.

Tum ex iis, qui spolia ex Romano hoste fixa domi haberent] In Mss. omnibus et plerisque etiam impressis legitur, *tum ex iis, qui magistratus cepissent, qui spolia ex Romano, &c.* quod cum emendatores, nescio qui, non intelligerent, omnino tollendum putarunt. Est autem ita legendum: *ex iis, qui magistratus non cepissent, qui spolia, &c.* Nam ex iis, qui magistratus ceperant, legit primum, qui curulem, deinde qui plebeium ceperant magistratum. Ex iis autem, qui omnino nullum ceperant magistratum, legit, qui spolia ex Romano hoste haberent. *Sigon.* Pall. tres, et ed. vet. *tum ex his, qui magistratus cepissent, qui spolia, &c.* Gebh. Ut refert Sigonius, *tum ex his, qui magistratus cepissent, qui spolia,* omnes boni libri, nec quicquam verius emendatione ejusdem negativam interponentis, quæ et nobis ad conspectum veteris scripturæ nascebatur. Cæterum et optimus liber: *qui spolia ex hoste fixa domi haberent, aut civicam Romanam accepissent.* Bene *ex hoste fixa:* nam *hostis Romanus* est Romanus hostis alteri, non 'hostis Romanorum.' *J. F. Gron.* *Ex iis, qui magistratus cepissent, qui spolia* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. omnesque edd. ante Ascens. 1513. quæ verba *qui magistratus cepissent* prima omisit, quum potius, ut viri docti monuerunt, addita negatione emendanda essent. Vide ad XXI. 10. § 1. Præterea *spòlia R. hoste* Voss. *spolia Ro. hoste* Gaertn. *spolia R. hostis* Lov. 1. *spolia de hoste* Lov. 3. *spolia ex hoste* Flor. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Hav. aliique. Et ita locum hunc laudat, sive casu, sive quod ita legendum putarit, Lipsius de Milit. Rom. V. 17. Recte. Nam *hostis Romanus*, ut Gronovius docuit, est Romanus, qui est hostis alteri. VIII. 25. 'Non minus per quos Samniti Nolanoque, quam ut Romanis hostibus resisterent.' Vide ad I. 26. § 4. Mox *civicam Romanam accepissent* Flor. Lov. 2. Harl. et Hearnii N. quorum ultimus tamen *civicam coronam* margini adscriptum præfert. *Civicam gloriam accepissent* legit Lov. 3. *civitatem Romanam accepissent* Lov. 4. et quædam ex antiqq. edd. Jac. Gronov. *civicam accepissent*, media voce omissa, legendum putabat ad c. 11. § 5.

§ 7 *Ita centum septuaginta septem cum ingenti adprobatione omnium in senatum lectis*] Habetur in libris omnibus *cum ingenti appr. hominum.* Gebh. Put. Pet. Men. tres Pall. *cum ingenti appr. hominum.* J. F. Gron. Ita non tantum omnes mei et Oxonienses Hearnii codd. verum etiam plures ex edd. priscis. Atque hoc modo legendum esse, Gronov. monuit ad IX. 8. § 11. Solitos autem fuisse librarios voces has confundere, jam dictum est ad III. 54. § 6. Præterea *Ita cum centum, &c. in senatum legisset* Hafn. et Ber. a m. sec. *Ita tum centum, &c. in senatum lecti* Lov. 3. *Ita centum, &c. in senatum lecti* Lov. 5. et Gaertn. *Ita centum, &c. in senatu lecti* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. *in senatu* etiam Flor. Tandem *centum octoginta cum ingenti* Hav. Vox autem *septem* exsulat etiam a Ber.

§ 8 *Tempus hoc sedulo terens*] Vet. lib. *hic*, id est, in foro. Sic etiam reddit Plutarchus in Fabio p. 179. ubi eandem rem his verbis persequitur: Ὥσπερ ἰδιώτης ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀνεστρέφετο. *Sigon.* Unus tantum meorum Lov. 5. Sigonio adsentitur. Eum autem, tot aliis adversantibus, non audiendum arbitror. Paullo ante *turbæ se inmiscuit*, pro *turbæque*, Flor. et Lov. 4. ac 5. Ita vero distinctio mutanda foret, hoc modo: *descendit: lictoribus abire jussis, turbæ se inmiscuit.* Mox in sequentibus *frequentes eum deduxerunt domum* edd. Rom. 1472. ac Parm.

CAP. XXIV. § 1 *Consultus a M.*

Pomponio prætore senatus] Ita lib. vet. Ex hoc loco convincitur etiam, supra bis, c. 20. § 6. et c. 22. § 4. mendose esse *M. Æmilio prætore.* Sigon. *A M̃. Pomponio* Voss. quo *Manio* indicari videtur. Recte. Ita enim adpellatur, et Gronovius etiam edidit. Vide loc. laud. Mox *ut, si utile reipublicæ censeret esse* Lov. 3. et Hafn. quod ex glossa receptum est. Simili lapsu quidam codd. *expedire reipublicæ*, pro *e republica*, præferebant VIII. 32. § 18. ubi de hac locutione vide.

§ 2 *Quo statu respublicæ essent*] Vet. lib. *respublica esset.* Sigon. Illud *respublicæ essent* non tantum in nullo inveni cod. verum in nulla etiam ed. nisi Sigonii, ubi sine dubio operarum errore ita vulgatum est. Præstitisset itaque similia in erratorum syllabum conjecta, quam scholiis inserta esse.

Qui legionibus præessent] Pal. 3. *qui exercitui præessent.* Gebh. Omnes alii codd. vulgatum tuentur, ut hæc lectio sit ex glossa.

§ 3 *De se pauca ac modice locutus*] Optimi *ac demodice.* An *permodice?* J. F. Gron. *Ac demodice* etiam Flor. An autem id dictum censeri debet eadem forma, qua 'deparcus,' pro admodum parcus? quamvis tamen compositum illud 'demodicus' alibi non notarim. An itaque potius legendum *pauca atque modice?*

Qui tum magister equitum et eo adcurrerat] Quidam, hunc locum emendare volentes, *occurrerat* posuerunt, pro *et eo accurrerat.* At ego legendum puto *qui tum magister equitum cum eo accurrerat.* Venerat enim cum dictatore hoc tempore in urbem, cum antea ad exercitum manere, dictatore in urbem commeante, cogebatur. *Glar.* Vet. lib. *qui tum magister equitum et ea accurrerat.* Suspicor legendum *ad ea*, ut comitia intelligamus: opponit enim hunc Postumio. Ille enim absens in Gallia, hic cum ad comitia accurrisset, consul est creatus: sic paullo ante, 'qui tum Galliam provinciam obtinebat.' L. autem Postumius Albinus primum cum Sp. Carvilio Maximo, iterum cum Cn. Fulvio Centumalo consul fuerat. *Sigon.* Pal. 1. exhibet, *qui tum magister equitum et ea accurrerat.* Pal. 2. *qui tum magister equitum erat*, cæteris recisis. Pal. 3. *et eo accurrerat.* vet. ed. *et eo occurrerat.* Gebh. Glareanus *cum eo*, ut intelligas 'dictatore.' Nobis quoque in scriptis obvium fuit *et ea accurrerat*, ut Sigonio. Sed Andreas, Tarvis. duæ Venetæ edd. *et eo occurrerat.* Scribendum *qui tum magister equitum ad ea occurrerat.* Nempe comitia. Livii est 'occurrere ad concilium,' 'occurrere ad comitia.' Dicemus infra. *J. F. Gron.* Plerique codd. præferunt *et ea accurrerat*, vel *et ad ea accurrerat*, vel *et eo accurrerat*, vel *et ei occurrerat.* vett. autem edd. *et eo accurrerat*, vel *et eo occurrerat*, usque dum Froben. 1535. omissa prima vocula *eo accurrerat* vulgaret. Gronovii conjectura *ad ea obcurrerat* magnam veri speciem habere videtur. Certe ita Livius loqui solitus est. XXVI. 24. 'Multitudinem aliam intentam ad omnia obcurrere jubet.' XXVIII. 5. 'Ut ad omnes hostium motus posset obcurrere.' XXXVII. 50. 'Se ad comitiorum tempus obcurrere non posse.' XLV. 7. 'Non alias ad ullum spectaculum tanta multitudo obcurrit.' Eodem cap. 'Progredi præ turba obcurrentium ad spectaculum non poterat.' Pro eo 'comitiis obcurrere' dixit XXXIX. 6. Alia vide ad XXIX. 34. § 8. et XXXVI. 24. § 4. Adde Gronov. ad Senec. Controv. II. 11. in fine, et Burm. ad Suet. Claud. c. 8. 'Occurrere' etiam et 'accurrere' sæpe a scribis commutantur. Vide ad IV. 38. § 3. c. 40. § 3. VI. 14. § 3. aliisque locis. Sed verissima potius est emendatio Crevier. qui in Put. invenit *et ead. cur erat*, in altero autem Regio *et edil. curul erat:* quibuscum facit Flor. meus *eteadcurre-*

rat: unde exsculpit *et ædilis curulis erat*, et addit, Liv. etiam c. 30. monuisse, Sempronium, quum consul designaretur, ædilem curulem et magistrum equitum fuisse. Atque ita verba, 'qui tum magister equitum et ædilis curulis erat,' respondent superioribus de Postumio, 'qui tum Galliam provinciam obtinebat.' Ejus itaque exemplo lectioni huic in contextu Liviano locum dedi.

Consules crearentur] Hujus sermonis ea vis est, edicto comprehensum fuisse, hos consules creandos esse. Non liquet mihi, cur maluerit *crearentur*, quam *creati sunt*. Duk.

§ 4 *Q. Fulvius Flaccus, Q. Mucius Scævola*] Fulvii prænomen omittunt Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. ac D. et edd. ante Aldum. Tum *Claudius Flaccus, M. Quintius Scævola* Hearnii L. 1. *Claudius Fulvius Flaccus Minutiusque Scævola* Lov. 3. *Fulvius Claudius Flaccus, Minutiusque Scævola* Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. et Hearnii N. D. *Fulvius Claudius Flaccus, M. Minuciusque Scævola* Harl. *Fulvius Claudius Flaccus* etiam Lov. 4. *Minutius* autem pro *Mucius* etiam Flor. Vide ad c. 30. § 18. c. 40. § 1. XXIV. 10. § 4. Paullo ante *Valerianus*, pro *Valerius*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii N. sequens autem vox *Lævinus* deest in Lov. 2.

§ 5 *Theanum in hiberna ad exercitum rediit*] Tantum non omnes edd. vulgarunt *Theanum*, præter Sigonium, qui adspirationem omisit: et ita nomen hoc scribendum esse docuit ad IX. 20. § 4. et 7. cui quum recentiores dicto loc. auscultarint, id etiam hic facere debuerant. Neque aliter est in Flor. Voss. Lov. et aliis codd. Præterea *redit* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 2. Mox *comparandisque* deest in Harl. *Patres* in Lov. 3.

§ 6 *Nova clades nunciata*] Hujus Postumianæ cladis auctor est etiam Polyb. lib. III. extremo. c. 118. *Sigon.*

Alia super alia cumulante in eum annum fortuna] Vet. lib. *super aliam*. Sigon. Plures *alia super aliam*. Sed unus e Pall. et Voss. clare, ut conjiciebam, *aliam super aliam*. Referuntur enim ad cladem hæ voces. *J. F. Gron.* *Alia super aliam* Flor. Lov. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. cum edd. vetustis: *aliam super alia* Lov. 2. *aliam super aliam* Lov. 3. 4. 5. Ber. Hav. aliique, quod recte Gronov. probavit, et exposuit. Infra XXV. 22. 'Hæ clades, super aliam alia, Romam quum essent nunciatæ.' XXVI. 41. 'Quum aliæ super alias clades cumularentur.' XXVII. 40. 'Quum alia super aliam clades duos exercitus ex parte delesset.' Similiter 'leges, aliæ super alias' III. 68. 'tela alia super alia' XXVI. 4. 'funus aliud super aliud' c. 41. 'Nuncii alii super alios' XXXIV. 40.

§ 7 *Litanam Galli vocant*] Hujus silvæ et harum insidiarum meminit etiam Frontinus I. 6. *Sigon.* Optimi *vocabant*. J. F. Gron. Ita et Flor. De hac silva vide Cluv. Ital. Ant. I. 28. p. 294. et Tennul. ad Front. l. laud. ex. 4.

Galli arbores ita inciderant] Libri omnes Mss. *inciderunt*. Gebh. Ita et Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. et Hav.

Momento levi inpulsæ occiderent] Pal. 2. *caderent*. Gebh. Valde faveo huic etiam veterum librorum scripturæ, modo exemplum sit. Secus posses *conciderent*. Andreas *ceciderent*. J. F. Gron. *Ceciderent* etiam Gaertn. et Rec. *deciderent* Lov. 4. 5. et Harl. *caderent* Ber. a m. sec. Doujatius malebat *acciderent*, eadem loquendi ratione, qua dicitur 'ad pedes,' 'ad genua accidere.' Verum, si quid mutandum, cum Gronovio malim *conciderent*. Nam 'ocidere,' vel 'concidere,' et 'ocidere,' vel 'occidere,' eadem ratione commutari possunt, qua

'occurrere' et 'concurrere,' de quo vide ad XXXVI. 24. § 4. Sed nec *caderent* displiceret, si gravioris auctoritatis codd. adsentirentur. Ita enim etiam 'cæsus' et 'occisus' commutantur c. 15. § 8.

§ 8 *In agros hostium induxisset*] Et optimi, et lex loquendi *induxerit*. J. F. Gron. Ita et Flor. Paullo ante *sociorumque*, pro *sociûmque*, Lov. 3. et Ber. Vide ad XXI. 17. § 2.

§ 9 *Galli oram extremæ silvæ*] Aliter tamen loquitur XXI. 31. 'Inde per extremam oram Vocontiorum agri tetendit in Tricorios.' *Jac. Gron.* Etiam I. 18. 'In ultima Italiæ ora circa Metapontum,' V. 37. 'Ab oceano terrarumque ultimis oris:' ubi vide, et ad XXVIII. 39. § 14. Vulgatæ tamen, quæ in omnibus superest, patrocinium peti potest ex dictis ad IV. 8. § 6.

§ 10 *Ceteram quoque multitudinem, inopinato malo trepidam*] Omittunt particulam *quoque* libri omnes. *Gebh.* Omittunt eamdem Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. et Hav. Mox *circumsedentes* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad IX. 2. § 3.

Fluminis pontem petentes, obsesso ante ab hostibus ponte interclusi sunt] Crevier. ejusdem vocis *ponte* in propinquo repetitio displicet. Præstare igitur putat, *qui fluminis pontem petentes, obsessum ante ab hostibus, interclusi sunt*. Sed vide ad I. 3. § 9. Codd. enim hic in vulgatum servandum conspirant. Ceterum, Jac. Gronov. *fluminis pontem* edidit, quum proximæ edd. inverso ordine *pontem fluminis* præferrent. Sed cum Gronovio faciunt tantum non omnes codd. et editi ante Aldum.

§ 11 *Ibi Postumius, omni vi, ne caperetur, obnixus, obcubuit*] Jam sic Ascensius, Becharius, Juntas. At Andreas, Tarvis. Venet. cum promiscuis codd. ignorant τὸ *obnixus*. Scribamus igitur cum Put. Pet. Pal. *omni vi, ne caperetur, dimicans, occubuit*. J. F. Gron. *Summa vi* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Supra IV. 61. 'Omnis vis Romana Veios conversa est.' VIII. 13. 'Pedum armis virisque et omni vi expugnandum ac delendum senatus fremit:' ubi etiam vide. Præterea *obnixus* in uno tantum aut altero cod. inveni. Plerique eam vocem ignorant. Neque aliter edd. ante Mediol. 1505. ex qua Ascens. 1513. *obnixus* adscivit. Ejus loco *dimicans* est in Mss. Flor. Harl. et paucis aliis; quod etiam in contextu Aldus expressit, sed inter errata, substituto iterum τῷ *obnixus*, damnavit. Mox *caputque præcisum*, omissa media voce, Voss. Lov. 2. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. at *caputque præcisum ducis* Flor. Ber. Lov. 3. 4. 5. et Harl. Deinde *quod sanctissimum apud eos erat* Hav.

§ 12 *Idque sacrum vasis erat, quo sollemnibus liberent, poculumque idem sacerdotis esse*] Opinor legendum *sacrum vas iis erat*, vel *sacrum vas erat*. Valla. Vet. lib. *sacerdoti*. Sigon. Freinshemius ad Flori III. 4. § 2. ut supervacuum delet τὸ *esse;* ego potius τὸ *erat:* et hoc refero ad illa, de quibus ad VI. 27. *J. F. Gron.* *Vas iis erat* emendat etiam Dorleans ad Tacit. Ann. I. 86. Plerique tamen codd. et inter hos optimi, præferunt *vasis;* qui error unde invaluerit, vel me tacente, quisque videt. At *sacrum vas his erat* est in Lov. 2. *sacrum vas erat* in Lov. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Deinde *sacerdotis* servant Flor. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. Verum Lov. 2. similiter mox *templi antistitis* legit. Τὸ *esse*, quod Freinsh. deletum voluit, non adparet etiam in Harl.

CAP. XXV. § 1 *Velut nocturna solitudine per urbem acta*] *Per urbem facta* Voss. et Lov. 1. Solitos fuisse librarios has voces commutare, dictum est ad VI. 28. § 2.

§ 2 *Mœstitiæ speciem publicæ*] Vet.

lib. *mæstitiæ publicæ speciem.* Sigon. Ita non tantum omnes scripti, sed etiam edd. præter Basil. 1554. in qua ordo verborum, sine dubio operarum culpa, inmutatus erat. Paullo ante *circuirent* Lov. 2. Ber. et Hav. Vide ad VII. 34. § 15.

Consolatusque Patres est, et adhortatus] Pal. 3. *Patres est, adhortatusque.* Gebh. *Consolatusque Patres et adhortatus* Lov. 4.

§ 3 *Quod ad Karthaginienses hostes Hannibalemque adtinet*] Pal. 2. *quæ ad Carthaginenses.* Gebh. Forte *attineret.* J. F. Gron. Vox *hostes* deficit in Lov. 2. *ptinēt* legit Ber. *attinent* Lov. 5. Facili errore *attinet*, vel *attinēt*, pro *attin'et* scribi potuit. Vide ad XL. 14. § 2. *Attineret* autem exigere videtur oratio obliqua.

Prospera modo esset, sicut speraret, fortuna] Pall. 1. et 2. *prospera modo essent, sicut speraret, futura.* Vulgata vero lectio defenditur a Pal. 3. ac vet. ed. *Gebh.* Optimi, *modo essent, sicut speraret, futura.* J. F. Gron. Quum hic, ut sæpe alibi, videatur desiderari *si*, puto non male distinctionem ante *futura* tolli, hoc sensu: quod ad hostes et Annibalem attinet, si ea modo prospera essent, sicut speraret futura, tum bellum Gallicum, &c. Quod si quis hæc, *prospera modo essent*, optantis esse putabit, ut hoc Demeæ apud Ter. in Ad. III. 4. 34. 'Sic siet modo, ut nunc est,' tamen sine distinctione conjungi possent *sicut speraret futura;* sed ita, ut στιγμῇ τελείᾳ a sequentibus separentur. *Duk.* *Essent, sicut speraret futura* etiam omnes codd. mei. Distinctionem vero ex mente Dukeri, et quidem priorem, recepi. Et ita quoque Crevier. edidisse animadverto.

§ 6 *Quæsitum est, ne secundo consiliarius exercitus satis firmi ad tantum bellum efficerentur*] Vos sic emendatis: *quæsitum est, duone consulares exercitus.* Ego *nec quo modo consulares exercitus,* et reliqua. *Valla.* Vet. lib. *ne secundo consulares ex. satis firmi ad tantum bellum eff., inibatur ratio.* Quod quum ita sit, aptior est certe ad sententiam emendatio Vallæ, qui pro *ne secundo* legit *nec quomodo.* Sequitur enim, 'itaque Galliam omitti eo anno placuit.' *Sigon.* Locus οὐδὲ πρώην, οὐδὲ χθὲς corruptus. Alii ante bina secula mederi conati sunt, *quæsitum est, duone consulares exerc.* Sed Valla, improbans hanc correctionem, præferebat suam *nec quo modo consulares exerc.* quod aptius pronunciat sententiæ Sigonius. Interim vulgatam lectionem defensitant Pal. 2. et princeps ed. nisi quod hæc *satis firmati tantum bellum efficerent:* ille *satis firmati ad tantum bellum efficerentur.* Pal. 1. vero, *ne secundo consulares exercitus satis firmant tantum* (ad marginem *firmi ad tantum*) *bellum efficerentur, inibat ratio.* Pal. 3. denique, *quæsitum est, ne sero consulares exerc. satis firmati tantum bellum efficerent, inibatur ratio.* Gebh. Sic *duone consulares exercitus satis firmati tanto bello sufficerent* pessime correctores, quum in Mss. et ante Vallam esset *ne secundo cons. exerc. sat. firmi ad tantum bellum efficerentur.* Unde Valla *nec quomodo cons.* Melius certe, quam illi, judice quoque Sigonio. Put. *quæsitum estnecundo consulares.* Manus secunda inter *e* et *c* adjecerat inter versus syllabam *se.* Inde ortum et propagatum in sequiores omnes libros *ne secundo.* Vera est autem, quam edidimus, *nec unde consulares exercitus satis firmi ad tantum bellum efficerentur, inibatur ratio.* Ad phrasim illustrandam Cæsar de Gall. I. 3. 'Regno occupato per tres potentissimos ac firmissimos populos.' V. 52. 'Senones, quæ est civitas in primis firma et magnæ inter Gallos auctoritatis.' VII. 60. 'Cohortes, quas minime firmas ad dimicandum esse existimabat.' Varro de Re Rust. II. 12. 'Mulieres esse oportet firmas, quæ in opere non cedant

viris.' Ovidius Fastor. III. 279. 'Inde datæ leges, ne firmior omnia posset.' Sic meliores Mss. ubi substituerunt *fortior*. Met. VII. 456. 'qui quamquam milite, quamquam Classe valet, patria tamen est firmissimus ira :' nam *fortissimus*, quod non male videntur habere libri quidam Bersmanno, alterius est explicatio. Columella quoque, ut semper eleganter VI. 27. 'Major prægnantibus adhibenda cura est, largoque pascuo firmandæ.' Eodem, c. 37. 'Et desecto viridi pabulo et largo ordeo firmandus.' Jam Sallustii, 'exercitum argento fecit,' notum est ex crebra Arruntii imitatione, Senecæ reprehensa. Noster XXV. 3. 'Summaque trium et viginti legionum eo anno effecta est.' XXXI. 8. 'Donec et ipse quinque millia socium ac nominis Latini effecisset.' *J. F. Gron.* Lectio, quam Gronov. ut omnium pessimam non sine caussa traducit, primum adparuit in ed. Froben. 1531: ad quam usque editum fuerat *duone consulares exercitus satis firmati tantum bellum efficerent*. Codd. mei partim *nec secundo cons. exerc.* vel *ne secundo cons. exerc.* partim *nec duo cons. exerc.* vel *ne duo cons. exerc.* præferunt. Deinde *firmat tantum bellum efficerentur* Flor. a m. pr. Cant. Voss. et Harl. *firmat tantum bellum efficeretur* Lov. 2. et 4. *satis firma tantum bellum efficerentur* Hav. *firmati tantum bellum efficerent* Lov. 3. 5. Hafn. Rec. et Gaertn. *firmat*, id est *firmi ad*, emendatur in Flor. a m. sec. neque aliter legunt Lov. 1. et Ber. Nihil verius lectione, quam Gronov. vindicavit. 'Exercitus firmi,' ut c. 34. § 12. 'præsidium firmum' IX. 44. 'præsidio firmare' II. 33. XXII. 15. et XXIII. 19. 'firmare auxilia velitibus adjectis' XLII. 66. 'firmare aciem.' Vide ad II. 31. § 2. 'Efficere exercitum,' ut 'efficere decem legiones' II. 30. 'quatuor legiones et mille equites effecti' XXII. 57. 'efficere ducentas naves' hoc lib. c. 38. 'efficere classem viginti navium' XXVI. 39. 'negare, tantum militum effici posse' XXIX. 15. 'Conficere' dixit XXIX. 35. Vide Duker. ad Flor. I. 1. § 9.

§ 7 *De exercitu eos, qui ex fuga Cannensi essent, in Siciliæ castra duci*] Iidem hunc locum ita emendarunt: *De ex. Marcelli, qui ex fuga Can. essent, in Siciliam eos traduci.* Verum si Marcelli exercitus erat, quem Nolæ in præsidio habebat, quique ibi strenue navaverat operam, cur ii soli in Siciliam relegandi? cum majorem partem Cannensium reliquiarum cum Varrone in Apulia fuisse verisimile sit: de cujus tamen exercitu minime minuendo senatusconsultum factum erat. Quare ego veterem lectionem probo hoc sensu: qui ex Cannensi strage fugissent, ut ii omnes in Siciliam relegarentur, de quocunque exercitu essent: Varronis autem exercitum non minui intelligo numero: quot enim in Siciliam irent, tot in locum eorum succenturiandos. Scio autem, quæ postea de Claudianis castris dicet Livius, rem nusquam ante proditam, ut mirum sit, unde ea Marcellus corraserit castra supra Suessulam, quæ deinde super Vesuvium ponit, in quibus Q. Fabius consederit. *Glar.* Pall. duo *De exercitu eorum, qui ex fuga Cannensi essent, in Siciliæ castra duci.* Pal. 2. *De exercitu Marcelli eorum, qui ex fuga Cannensi essent, in Sicilia e castris eos traduci, atque ibi in militare.* Gebh. Laudat Glareanus *De exercitu eos, qui ex fuga.* Plerique veteres, *De exercitu Marcelli, eorum qui:* aut eodem modo, deleta voce *Marcelli.* Sed Put. et Pet. *De exercitu Marcelli, qui eorum ex fuga.* J. F. Gron. Quod Glareanus laudat, exstat in vett. edd. id, quod emendatum dicit, in ed. Ald. primum adparuit. Vocem *Marcelli* non agnoscunt Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. Deinde *ex fuga eorum qui Cannensi essent* Gaertn. *ex fuga qui eorum Cannensi*

essent Voss. Lov. 3. 4. *qui eorum ex fuga Cannensi essent* Harl. *De exercitu Marcelli qui eorum ex fuga Cannensi esset* Flor. Lov. 2. Ber. et Hav. quomodo Gronov. etiam, nisi quod *essent* servet, legendum monet ad VIII. 37. § 8. Ideo vero nominatim de Marcelli exercitu, qui eorum ex fuga Cannensi essent, in Siciliam traduci jubentur, quoniam Marcellus, quum Terentius ad dictatorem dicendum Romam arcesseretur, exercitum ejus accepit, XXII. 57. unde et legiones in castris Claudianis supra Suessulam tendentes Cannensis maxime exercitus fuisse dicuntur, hoc lib. cap. 31. Terentium postea Apuliæ præfuisse, ibique exercitum habuisse non tantum ex hoc cap. constat, verum etiam ex capp. 22. et 23. unde vero acceperit, et an in eo etiam ex prœlio Cannensi elapsi fuerint, Livius non refert. Forte accepit partem eorum militum, quos M. Junius dictator conscripsit XXII. 57. et XXIII. 14. Ceterum *in Siciliæ castra duci* cum priscis edd. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Sed, ut Aldus edidit, *in Siciliam eos traduci*, Flor. et Voss.

§ 8 *Eodem exin dictatoris legionibus rejici*] Opinor scribendum *eodem ex tribus dict. legionibus*. Tot enim habuit dictator legiones, et binas consules. *Valla*. *Eodem exin dict. legionibus* Flor. et Voss. *eodem exinde dict. legionibus* Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *eodem ex M. Dict. legionibus* Hearnii N. *ex dictatoris* reliqui cum omnibus editis. An autem cum Valla *ex tribus dictatoris* legendum sit, incertum est. Livius enim dictatorem cum viginti quinque millibus armatorum ab Urbe profectum scribit c. 14. quot vero legiones effecerint, non memorat.

Nisi quod stipendiorum legitimorum esset] Mss. *qui*. Et puto rectius *nisi qui legit. stip. essent*. Miles dicitur *esse stip. legit.* qui stipendiorum legitimorum numerum confecit. *J. F. Gron.* *Esset* retineri potest, si *qui* singulari numero pro *quis* dictum accipiamus; quod satis frequens esse, alibi dictum est. Sed et potuit scriptum fuisse *quis*, et ex eo deinde detracta ultima litera, quia eadem erat prima vocis sequentis, *qui* factum fuisse. Miles 'legitimorum stipendiorum' est, qui legitima stipendia confecit. 'Plurimorum stipendiorum milites' Liv. XXIX. 1. *Duk.* Doujatius et Crevier. vulgatum præferunt, hic etiam vett. edd. et cod. Victor. auctoritate firmat, quibus ex meis tantum consentiunt Lov. 2. 3. et Ber. At Flor. et reliqui, ut et Hearnii Oxon. *qui*, quod præfero, servato tamen τῷ *esset*. *Nisi qui*, pro 'nisi ei,' qui legitimorum stipendiorum esset. Proxime enim præcessit 'militem.'

§ 10 *Atque inde consul, &c. militum sumeret quantum opus esset*] Put. *sumere*. Forte *atque inde consulem, cui, &c. militum sumere*. J. F. Gron. Gronovii conjecturam probat Crevier. docens in Put. *sumere* a m. pr. *sumeret* a m. sec. esse.

§ 11 *Prorogari in annum imperium*] Put. Pal. Voss. et plerique scripti *propagari*, nec non Andreas, Bec. Tarvis. ambo Veneti. Mutatum in Ascensio video. Suetonius Aug. c. 23. 'Præsidibus provinciarum propagavit imperium.' Calig. c. 29. 'Propagari sibi commeatum sæpius desiderantem.' Cic. ad Att. VIII. 3. 'Ille provinciæ propagator.' Famil. v. 15. 'Ea vita, in qua nihil insit, nisi propagatio miserrimi temporis.' *J. F. Gron.* Ita et Flor. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac D. Solent autem hæ voces sæpius commutari. Vide ad XXXVIII. 60. § 5. et XLII. 30. § 9. Adde Grævium ad Cic. ad Att. v. 17. Periz. ad Val. Max. IV. 4. 6. et viros doctos ad Suet. Cæs. c. 24. et Aug. c. 23.

CAP. XXVI. § 2 *P. et Cn. Scipiones inter se partitis copiis*] Quidam hunc

locum satis castigatum putant, si *partiti copias* legatur, et intelligunt verbum substantivum 'sunt.' Quidam locum nihilominus mutilum putant. *Glar.* In vet. lib. est *partitis copias:* ut legendum esse videatur *partiti sunt copias.* Ita enim XXIV. 35. 'Ita inter se munera belli partiti sunt, ut Epicides præesset custodiæ urbis, Hippocrates adversus consulem Romanum bellum gereret.' Nisi malis *partitis copiis*, et sententiæ aliquid deesset, ut XXV. 32. 'Optimum rati, diversis bifariam copiis, totius simul Hispaniæ amplecti bellum, ita inter se diviserunt, ut,' &c. *Sigon.* Pall. tres *P. et Gn. Scipionibus inter se partitis copiis.* Forte leg. *magis prosperum Romanis, P. et Cn. Scipionibus inter se partitis copias.* Paullo ante Pal. 2. *sed ad diem illam.* Gebh. Sigonius in veteri ait esse *partitis*, ut legebat Glareanus: unde scribit ille, *partiti sunt copias*, vel *partitis copiis.* Sed optimi nostri Voss. et Pall. tres, *P. et Cn.* (intellige 'Publio et Cnæo') *Scipionibus inter se partitis copias, ut Cnæus terra, Publius navibus rem gereret; Asdrubal Pœnorum imperator.* Deest enim *τὸ mari* cum copulativa. *J. F. Gron.* *P. et Cn. Scipiones inter se partitis copiis* Gaertn. Hearnii Oxon. et primæ edd. neque aliter Lov. 3. nisi quod *Cn. et P. Scipiones* trajectis vocibus præferat. Ultima verba, *partiti copias* substituentes, emendarunt Mogunt. *P. et Cn. Scipionibus inter se partitis copiis* reliqui Mss. quorum lectionem Aldus contextui inseruit, sed inter errata lectionem Mog. revocavit. J. F. Gronov. ad III. 22. § 3. emendat *P. et Cn. Scipionibus ita inter se partitis copias.* Illa tamen lectio, quam hic probat, præferenda est, quod propius ad scripturam codd. accedat, quorum nullus *τὸ ita* agnoscit. Quod autem Voss. et Pall. tres *partitis copias* præferre tradat, vereor ne errarit. In excerptis enim Voss. apud me *partitis copiis* inveni, quod idem de Pall. testatur Gebhardus. Attamen quin *copias* legendum sit, non dubito. Insuper distinctionem hic mutavit Crevier. quam adoptavi. Mox edebatur *Publius mari navibusque.* Et ita plerique codd. Sed *Publius navibus* Flor.

Procul ab hoste, intervallo ac locis tutis tenebat se] Optimi *tutus.* Lib. XXVII. c. 18. 'Concursatorem hostem atque intervallo tutum.' XXVIII. 22. 'Urbem aut situ ac munimento tutam.' XXXI. 41. 'Tumulum quamvis levi munimento tutum.' Ovidius Met. XIII. 912. 'Constitit hic; et tuta loco.' Tacit. Hist. III. 9. 'Castra permuniit, tutus loco, quum terga flumine, latera objectu paludis tegerentur.' Florus II. 3. 'Tuti locis et fuga.' *J. F. Gron.* Ita etiam est in Flor. Insuper *prope ab hoste* edd. Rom. 1472. ac Parm.

Tenebat se: cui multum ac diu obtestanti] Voss. et Pall. *quo id multum.* Pall. alter, Gud. Mureti, *quoad multum.* Recte. Valet hic illa particula non *quamdiu*, ut cum Cicero ait, 'quoad erit integrum:' sed *tam diu donec:* ut ipse Livius l. XXVI. c. 46. 'Quoad dedita arx est, cædes tota urbe passim facta.' Vide Gellium VII. 21. *J. F. Gron.* *Cui id multum* Lov. 5. *qui id multum* Gaertn. *quo multum* Lov. 4. *quo id multum* Flor. Cant. Lov. 1. 3. Harl. et Hearnii N. *quoad id multum* Hav. *quoad multum* Lov. 2. Ber. et Hearnii L. 1. Liv. hoc lib. c. 34. 'Qui rem gereret, quoad Mucius convaluisset.' II. 12. 'Ceteri, quoad te opportunum fortuna dederit, aderunt.' VII. 34. 'Id moræ Samnitibus est, quoad totum in vallem infimam demitterent agmen.' VIII. 2. 'Tempus induciis daret, quoad legati redissent.' c. 23. 'Pro consule rem gereret, quoad debellatum cum Græcis esset.' Vide Cort. ad Sall. Jug. c. 41. Hanc lectionem probavit etiam Crevier. et in contextum recepit, quod imitatus sum. Mox vocem *quin-*

genti nesciunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Caussam vide ad XXXVII. 40. § 11.

§ 3 *Tum, refecta tandem spe*] Nescio ut placet: *refecta castra* dicimus, et *refectos milites*: *refecta spe* haud scio, quam sit in usu. *Glar.* Non aliter tamen Pall. tres, et vet. ed. *Gebh.*

§ 5 *In Tartesiorum gente*] Hoc quoque loco iidem *Carpesiorum*, pro *Tartesiorum*, reposuerunt; quod nomen haud usquam, quod equidem sciam, lectum est. Tartesos vero oppidum ad Calpen, ita a Græcis dictum, alias Carteia, ut Plinius III. 1. innuit. Nec distantia ab Ibero impedit, cum Hasdrubal alibi ad oceanum usque fugisse dicatur. *Glar.* Glareanus nusquam se legisse *Carpesios* populos ait; itaque *Tartesios* mavult, a 'Tarteso,' oppido ad Calpen sito. *Carpesiorum* tamen ad Iberum meminit Polyb. III. 14. Et Stephanus ita: Καρπήσιοι ἔθνος Ἰβηρικὸν τῶν ἐντὸς Ἴβηρος ποταμοῦ. *Sigon.* Hoc *Carpesiorum* natum Moguntiaci: accepit inde primus Aldus, in Erratis hujus tomi sic corrigendum monens: deinde Juntas, Frobenius, et omnes. Andreas, Beccar. Aldus ipse in corpore Livii, *Carthesiorum*. Duæ Ven. Ascens. Savet. *Tarthesiorum*. Hinc Glareanus *Tartesiorum* mavult, Sigonius *Carpesiorum*. Sane Καρπήσιοι Polybio, qui Livio superiore in historia *Carpetani*: et ad illum respexit Stephanus, cui Καρπήσιοι ἔθνος Ἰβηρικόν. Cæterum Mss. litem fere dant secundum Glareanum. Put. Petaviani, Men. Reg. Voss. Pall. *Tartessiorum*, aut *Tartesiorum*: duo alii Pall. *Carthesiorum*. Nusquam *Carpesiorum*: nec id ex membranis expressisse, sed ex Polybio finxisse videntur. *J. F. Gron.* Tartessus ad ostia Bætis haud procul oceano erat. Sed, Asdrubalem non tam longe ab Ibero abfuisse, indicio sunt quædam, quæ his quatuor capitibus scripta sunt. Nec juvat Glareanum, quod Liv. XXI. 21. tradit, Asdrubalem 'ad oceanum cessisse:' addit enim mox 'cis Iberum ad socios tutandos retractum' fuisse. Si de situ urbis *Asenæ*, sive, ut in Mss. est, *Ascuæ* constaret, certius aliquid hic dici potuisset. Sed de ea omnes silent. *Duk.* *Carpesiorum* in nullo etiam apud me scripto superest. *Tartesiorum* legunt Flor. Cant. Lov. 5. et Harl. *Tacesiorum* Lovel. 2. *Tarcesinorum* Lov. 4. Reliqui *Carcesiorum*, *Cartesiorum*, *Carthesiorum*, *Carchesiorum*, vel *Chartesiorum*. Nic. Heinsius *Carpesiorum* defendere videtur ad Nason. Met. XIV. 416. Certe ejus lectionis exemplo eamdem multis scriptorum locis restituere conatur. Ipsam illam scripturam multis etiam tuetur Doujatius. Contra Jac. Gronov. Diss. Epist. ad Liv. loca Geogr. III. pag. 23. *Tartessiorum* probasse necesse est ex illis quæ cap. seq. § 2. de urbe Asena notavit. Huic etiam sententiæ calculum adjecit Crevier. idque in contextum admisit: præterea edidit etiam *hi transfugæ*. Et ita Flor. pluresque alii.

§ 6 *Galbum nobilem Carpesiorum, &c. castris se detinentem*] Optimi *Chalbum nobilem Tartessiorum ducem*. Tum *castris setetenentem*, non *detinentem*, quod vix est hoc sensu Latinum. Corrige *castris sese tenentem*. Lib. XXXI. c. 24. 'Intra muros deinde tenentibus milites Atheniensibus.' *J. F. Gronov.* Hearnius *Ralbum* in L. 1. *Thalbum* in D. invenit: ego *Calbum* in Lov. 3. 5. Ber. Hav. et multis edd. antiqq. *Culbum* in Lov. 4. *Chalbum* in Flor. Voss. Lovel. 1. 2. Harl. Gaertn. et Hearnius in D. *se detinentem* ex mero librariorum errore, pro *se tenentem*, natum existimat Gronov. Obs. III. 20. ubi plura hujus generis peccata profert. Hic tamen melius ex vestigiis Put. *sese tenentem* legit: *sede tenentem* est in Flor. De locutione 'tenere se castris' vide

ad III. 2. § 1.

§ 7 *Eliceret hostes ad pugnam*] Meliores *ad certamen*. J. F. Gron. Ita et Flor. Paullo ante *Præmissa ergo* Gaertn. et edd. vetustæ. Vide ad XXI. 40. § 6. Mox autem *ad depopulandum agrum* Lov. 3.

§ 8 *Decessit animis pavor*] Pal. 2. *decessit animis pavore*. Statim vero Pal. 3. *ut non ad munita modo defendenda satis animorum esset*. Gebh. In fine hujus § *ad lacessendum prœlio hostem*, alio ordine, Flor. et Ber.

§ 9 *Erumpunt igitur agmine e castris*] *Eruperunt igitur* Pal. 3. Gebh. Præpositionem omittunt Lov. 4. 5. et Ber. quemadmodum *ultro* Cant. Lov. 3. et Hav. a m. pr.

§ 10 *Tutumque flumine etiam objecto, tum copias subducit*] Cantabrig. ejecta copula, quæ nihil huc facit, *tutum flumine, &c.* Itidem ex Put. notavit Salmas. *Jac. Gronovius.* Ita et Flor. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Omnium igitur horum auctoritate expunxi, quod etiam fecit Crevier. qui ad hæc notat, particulam *tum* redundare. In seqq. *recepit* omnes ante Gronov. edd. consentientibus Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Præterea *permuniit* iterum edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ *permunit* substituit. Sed *permuniit* servant Ber. et Gaertn. *permunivit* Lov. 4. An viris doctis displicuit, præsenti *subducit* subjungi *recepit* ac *permuniit?* Hanc tamen temporum commutationem frequentem esse, vidimus ad III. 56. § 9.

§ 11 *Nec jaculator Maurus cetrato, velocitate pari*] Pal. 2. *certato, velocitate par*. Pal. 3. *carceto*. Probo vulgatum. Liv. XXXI. 36. 'Nocte cetratos, quos peltastas vocant, loco opportuno inter bina castra in insidiis abdiderat.' Conferatur XXXV. 27. et 28. *Gebh.* Latinius, apud quem supra hoc cap. cod. Brancal. legebat *Cartesiorum*, similiter hic *Cartesiorum* legendum conjecit. Ejus loco *cetticito* est in Flor. unde illud certe efficio, per diphthongum scribendum esse *cætrato*. Vide ad l. XXI. c. 21. § 12.

CAP. XXVII. § 1 *Neque elicere Pœnum ad certamen obversati castris*] *Nec elicere* Lov. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad IX. 9. § 14. Tum *obversantes* Flor. a m. pr.

§ 2 *Urbem Asenam*] Vet. lib. *Ascuam*. Sigon. Pall. tres, et vet. ed. *Ascuam, quo finis hostium*. Pal. 3: tamen *qua finis*. Gebh. Omnes, ut et Sigonianus *Ascuam*. J. F. Gronov. Ita et omnes mei, nisi quod *Ascunia* sit in Harl. *Vascuam* legit Brancal. Latinii. *Ascuam* tuentur etiam edd. quas vidi, Mediol. 1505. priores: quam scripturam reduxi; *Asenam* enim ex aberratione natum videtur. Jac. Gronovius in Diss. Epist. ad loca Geogr. Livii ep. 3. pag. 23. ex vestigiis vett. codd. *Massiam* legendum censet. Quæ quum Hispaniæ urbs in Tartessiis sit, supra etiam *Tartessiorum*, pro *Carpesiorum*, restituendum indicat. *Escuam* legit Doujatius.

In agmine, aut in castris, ullo imperio contineri] Quod habetur in Pal. 2. *contineri poterat*, ex affrictu interpretis irrepsit. *Gebh.* Ita et Hearnii D. quod recte displicuit Gebhardo. Vide ad I. 50. § 5.

§ 3 *Ut palantes sine signis hostes*] Scripti *ut palatos sine signis hostes*. J. F. Gron. Ita et mei, atque Hearnii Oxon. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad I. 11. § 1. Paullo ante *neglegentiam* Flor. Vide ad II. 11. § 4.

§ 4 *Digressus colle*] *Degressus*, ut alias. *Sigon.* Ita Flor. Voss. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. et alii: neque aliter edd. ante Froben. 1531. præter unam vel alteram, quæ jam perperam *digressus* exhibuit. Vide ad IV. 17. § 11.

Tumultuosi nuncii, refugientes ex speculis stationibusque, adtulere] Optimi

adesse tumultuose nunciares fugientes. Posses suspicari τὸ *attulere* a mala manu esse, et scribendum, *quem ut adesse tumultuose nunciavere ref. ex spec., stat., ad arma conclamatum est.* Putaverunt fartores, deesse substantivum, ideo fecerunt *nuncii*, et postmodum illud adjecerunt. Lib. XLII. cap. 65. 'Quum ex frumentatoribus refugientes quidam in castra nunciassent consuli, circumsideri præsidium.' *J. F. Gronov.* *Tumultuose fugientes* Ber. et Lovel. 5. *tumultuose nunciantur fugientes* Harl. *tumultuose nunciares fugientes* Cant. Lov. 2. et Flor. a m. pr. qui *nunciare* legit a m. sec. et ita est in Voss. 1. 3. 4. Rec. Gaertn. Hearnii L. 1. N. omnibusque edd. Ascensio prioribus. *Tumultuose nunciavere fugientes* Hafn. et Hav. quin etiam *adtulere* exsulat a Rec. Ab edd. principum lectione prima discessit Mediol. 1505. quæ et ipsa *adtulere* omisit. Hinc Ascens. 1510. *tumultuose nuncii fugientes* edidit. Tum *tumultuosi refugientes* Ascens. 1513. Vulgatum vero in prima inveni Mogunt. quod mox Aldus in erratis, et tantum non omnes recentiores usque ad Gronov. adoptarunt. Sed Gronovii emendatio vera est, nisi quod *fugientes*, pro *refugientes*, servari posse existimem. Quod vero omissionem substantivi erroris caussam putet, id quidem alibi sæpe accidit, ut videbimus ad XXXIV. 56. § 11. hic vero *fugientes* vel *refugientes* substantivi vice est. Mox *conclamatum*, omisso τῷ *est*, Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Frob. 1531.

§ 6 *Tum primo ipsa audacia terruere hostem*] Scripti *tamen primo ipsa audacia.* J. F. Gron. Ita et mei præter Lov. 2. et Gaertn. Et quidem *tamen* hic eo sensu, quo exponit Gronov. ad XXIII. 19. § 12. Solent autem *tamen* et *tum* commutari a scribis. Vide ad XXII. 17. § 5.

§ 7 *Dum corporibus adplicantur*] *Dum cornibus* Lov. 4. *dum corpora corporibus applicantur* Lov. 3. Ber. Hafn. Hav. et Brancal. Latinii; quæ lectio multum placet Crevier. *applicant* Flor.

Corona hostium cincti] Pal. 3. *corona militum.* Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. usque ad Aldum.

§ 8 *Parique terrore et castra sunt deserta*] Pal. 3. *et castra sunt relicta.* Gebh.

§ 9 *Nec diu in pacato mansit*] Exercitum 'in pacato' ac 'in hostico esse,' sæpius lectum est apud authores. Regionem aut gentem 'in pacato manere,' haud scio quam sit frequens. *Glar.* Displicet genus dicendi Glareano. Possis intelligere 'statu:' aut lege *Nec diu pacata mansit:* nempe 'gens.' *J. F. Gron.* De priore assentirer, si ostensus fuisset locus alicujus probati scriptoris, qui ita dicit *in pacato*, ut suppleri possit 'statu.' 'Solo,' 'loco,' vel 'agro,' sine dubio suppleri potest, nam opponitur 'hostico.' Liv. VIII. 34. 'Vagi milites in pacato, in hostico errent.' XXIX. 2. 'Hostico, tamquam pacato, clementer ductis militibus.' Nollem amico ad Obseq. cap. 101. excidisset conjectura *in pace commansit.* Quis umquam ita locutus est? aut quem auctorem habet *commanere?* Certe non credo Livium. *Duk.* Gebhardus ad III. 10. § 13. notat hic male Glareanum hærere: verum ipse loco inlustrando nihil addit, nisi quod hanc locutionem similem putet illis 'esse in integro,' 'in facili,' 'in tuto.' Donjatius credit *in pacato mansit* etiam ad Hasdrubalem referri posse: quod sequentia aperte refellunt. Crevier. posteriorem Gronovii conjecturam probat.

Omnium ferme animos ad Romanos avertit] Restat in Pall. 1. ac 3. *omnium fere animos ad Romanos advertit.* Gebh. *Fere* omnes edd. ante Aldum. Deinde *ad Romanos advertit* etiam Voss. Lov. 1. 4. 5. et Ber. Male.

Vide ad xxxv. 31. § 1.

§ 10 *Si vero inde pergeret*] Loquendi forma suspecta est Crevier. qui legi posse existimat *Si movere inde pergeret*. Verum ita Liv. III. 6. 'Pergit inde infestus in agros Romanos:' inde abiret, proficisceretur.

§ 11 *Quem relinqueret pro se; imperatores esse Romanos*] Meliores, *quem relinqueret prope eos imp. esse Romanos*. Ita plane Put. Scribe *quem relinqueret pro se: eos imp. esse Rom.* Nisi malis *quem relinqueret prope eos imp.* extrito τῷ *esse*. J. F. Gron.

§ 12 *Cui si omnia prospere evenirent*] Idem, Pet. Men. carent particula *si*. Nempe fuit *cui ut omnia evenirent*. Tale vitium apud Cæsarem de Bell. Gall. lib. II. in princ. 'qui Germanos diutius in Gallia versari nollent, ita populi Romani exercitum hiemare atque inveterascere in Gallia moleste ferebant:' nam et sensus et Græcus interpres volunt, *qui ut Germanos*. Usus particulæ idem apud eundem de Gall. III. 9. 'Ac jam ut omnia contra opinionem acciderent, tamen se plurimum navibus posse.' *J. F. Gron.* Particula *si* exsulat etiam a Flor. Voss. Lov. 1. et Hav. Illud autem *ut*, quod ejus loco Gronov. adscivit, facile, ut Crevier. notavit, absorberi potuit ab ultimis duabus literis vocis proximæ. Ejus conjecturam probavit Nic. Heins. ad Ovid. Heroid. VII. 21. ubi similiter *Omnia ut eveniant*, pro *si eveniant*, legendum docet. De vocula *ut* pro 'quamvis' vide ad XXII. 25. § 2. Deinde *prospera* Lov. 4. et 5. Male. Vide ad IX. 19. § 10.

CAP. XXVIII. § 1 *Tamen quia Italiæ cura prior potiorque erat*] *Potiorque* desideratur in Pall. 1. 3. et vet. ed. *Gebh.* Desideratur etiam in Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et editis ante Aldum. Supra II. 48. 'Neque bella, neque delectus, neque ullam aliam priorem curam agere.' XXXIX. 32. 'Meminisse eum debere prius, se consulem populi Romani, quam fratrem P. Claudii esse.' At alibi etiam *prior potiorque* junguntur. Vide ad v. 25. § 4. Et ita hic præfert Flor. Præterea *tamen quoniam* Voss. Vide ad XL. 13. § 7. Mox *mutatum est*, addita ultima voce, Flor. Voss. Lov. quinque, Cant. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. D. omnesque excusi ante ultimam Grut. ed. quod revocavi.

§ 2 *Ac tuendam Hispaniam missus est*] Exhibet Pal. 3. *ac tutandam Hispaniam*. Gebh. Vide ad XXVII. 20. § 1.

§ 3 *Juxta intentus*] Puto hoc dici, æque, haud minus intentus ad cavendas insidias aut vim, quam infesti illi ac dubii populi ad insidias ipsi struendas, aut vim faciendam. Tamen *juxta* hac significatione fere ponitur additis quibusdam, ut 'juxta ac, ac si, atque,' et aliis. Sic 'æque' et 'perinde.' Hoc tamen solum est in Livio IV. 37. 'Sed nec perinde Patres moti sunt.' Et Suet. Aug. cap. 80. 'Coxendice, et femore, et crure sinistro non perinde valebat:' et Tib. c. 52. 'Itaque ne mortuo quidem perinde adfectus.' In quibus supplenda sunt argumento convenientia. *Duk.*

§ 4 *Undique abierat, antequam consentirent*] Vos hæc ultima verba sic emendatis: *antequam eum sentirent*. Ego *antequam consules sentirent*. Si quidem duo consules tunc in Hispania erant, quos ille fefellit, *Carthaginiensis* et *consules* una syllaba scriptum erat, ut in plurimis verbis fit. Porro illud in præcedentibus inemendatum reliquistis *atque edocuisset:* quod est ita emendandum *atque edidicisset*, vel *atque edoctus fuisset:* videlicet, quomodo ille, ad quem venerat, tractare bellum vellet. *Valla.* Vulgata lectio *antequam populi consentirent* tuetur se auctoritate vet. ed. A Pall. 1. et 3. resectum est *populi*. Pal. 2. legit *antequam eum sentirent*. Gebh. Sic *antequam populi consentirent* quidem jam et Andreas. Scripti omnes *antequam consentirent*. Nec aliter in-

venit Valla: qui reprehendit æmulos suos corrigentes *eum sentirent*: ipse subjecit *consules sentirent*. Sed Publius et Cnæus jam desierant esse consules. Quin salva sit vetus scriptura: nimirum Hispani ubique, qua transibat, ad eum obruendum. Non enim poterat fieri sine cœtu et concursu, quum delectos equites præsidium secum traheret Himilco. *J. F. Gronov.* Vallæ emendationem recepit Hearnii D. *antequam sentirent* est in Lov. 3. et Hafn. *antequam consentiretur* in Lov. 4. Ceterum paullo ante in vitiosam lectionem *edocuisset* consentiunt omnes scripti; at typis inpressi Vallæ emendationem *edidicisset* probarunt.

§ 5 *Satis gnarus, Hannibalem*] *Satis ignarus* Flor. a m. pr. Cant. Lov. 1. 2. et Harl. *satis non ignarus* Gaertn. *haud ignarus* Lov. 3. Paullo ante *pecuniam imperat* Lov. 4. et 5. Sed 'pecunias exigere,' mox hoc cap. 'pecunias cogere' XLIII. 2. et similia passim.

§ 8 *Illico Romani finem imperii fore*] Pall. tres, et vet. ed. *illis finem Romani imperii fore*, ex ignoratione particulæ *illico*. Gebh. Tres Pall. Men. Voss. et edd. usque ad Ascensium *illis Romani*. Pet. melior *illus*. Put. vere et elegantissime *illum Romani*. Lib. II. cap. 11. 'Ita cæsi in medio prædatores, neque ad pugnam viribus pares, et ad fugam septis omnibus viis: finisque ille tam effuse vagandi Etruscis fuit.' Lib. III. c. 36. 'Ille finis Appio alienæ personæ ferendæ fuit.' Iterumque cap. 70. 'Is finis pugnæ equestris fuit.' Lib. VI. extremo: 'Et ne is quidem finis certaminis fuit.' *J. F. Gron.* *Illis* Lov. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. *illius* Cant. *illus* Flor. a m. pr. *illos* a m. sec. Sed recte Gronov. *illum*, quod etiam in Lov. 1. et 2. fuisse videtur. Et ita Gronov. hic emendandum etiam docuit ad XXVII. 17. § 10. Vide etiam ad I. 44. § 2. et XLV. 39. § 10. Paullo ante *tolerabili Italiæ hosti*, pro *tolerando*, Ber. et Hearnii N. in margine.

§ 9 *Utrum castra castris conferrent, si satis haberent*] Vos sic emendatis: *utrum castra castris conferrent, an tum hab.* Quæ sententia non habet exitum. Ego sic, *an satis haberent*. Valla. *Conferrent, tantum haberent* Lov. 2. *conservent tantis haberent* Voss. (cui tamen *satis* pro varia lectione adscriptum est) Flor. Cant. Lov. 1. 3. et Harl. *utrum castris castra conferentes tantisper hærerent, sociis Karth. opp. moraturi ab itinere* Hav. Paullo ante *ad Iberum conferunt copias* Hearnii D.

§ 11 *Deditam nuper in fidem Romanam*] *In fidem Romanorum* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. D. et tres Crevierii. Neque aliter habent edd. antiqq. pro quo quum Paris. 1573. *in fidem Rom.* dedissent, idque proximi editores servassent, Gruter. tandem *in fidem Romanam* in ultima ed. substituit. Quo ejecto, veterem lectionem revocavi. Paullo ante *pergit ire ipse* Flor. Lov. 1. 5. Harl. Ber. et Hav.

Cap. XXIX. § 1 *Quinque millium intervallo castra distantia habuere*] Pal. 3. *Quinque millium distantia intervallo castra*. Gebh. *Distincta habuere* Lov. 3. Tum *nec in aciem ut exirent* Harl. Sed τὸ *nec* non est in Hafn.

§ 2 *Omnibus copiis in campum descensum est*] Verbum *est* et potest commode abesse, quia paullo ante 'propositum est,' nec inveniebatur in Gud. et Mureti libris. *J. F. Gron.* Id etiam delevi, postquam a Flor. et Ber. abesse viderim.

§ 3 *Triplex stetit Romana acies: peditum pars ante signa locata*] Nescio quid conceperint Pall. tres: *Triplex stetit acies Romana: peditum pars inter ante signa locata*. Gebh. Pet. Men. tres Pall. *pars interante signa*. Put. *Velitum pars interantesignalos locata*. Unde scribendum haud dubie, *velitum pars inter antesignanos locata*. Sic

xxx. 33. 'Vias patentes inter manipulos antesignanorum velitibus complevit.' xxxviii. 21. 'Quod ubi Romani viderunt, expediunt sese ad pugnam: ante signa modico intervallo velites eunt.' Sunt ergo de Livii sententia non omnes antesignani velites. Quod et indicat xxvii. 18. 'In eos velites, antesignanique, et qui primi agminis erant.' Et Vegetii ii. 2. 'Legio autem propriis cohortibus plena, cum gravem armaturam, hoc est, principes, hastatos, triarios, antesignanos, item levem armaturam, hoc est, ferentarios, sagittarios, funditores, balistarios, cum proprios et sibi insitos equites legionarios iisdem matriculis teneat.' Est autem hæc mens ejus: triplex stetit Romana acies, hastatorum, principum, triariorum: hos intellige partim antesignanos, partim sub signis: extra hunc numerum velites, quorum alios intermistos antesignanis, alios post signa locatos fuisse ait: tum equitem in duo cornua divisum. 'Velites' autem hic intellige, non illos eximios, quos xxvi. 4. demum in obsidione Capuæ institutos narrat, consentiente Valerio Maximo ii. 3. sed in genere levis armaturæ militem. Non aliter disposuerat viii. 8. nam ibi quoque hastatos et principes 'antesignanos' facit; hastatorum manipulis singulis addit vicenos leviter armatos. Est autem vox eadem corrupta vulgo apud Frontinum ii. 3. § 17. 'Tum postsignanis, qui in secunda acie erant, imperavit, ut densos numerosasque palos firme in terram defigerent: intraque eos, appropinquantibus quadrigis, ante signa nostram aciem recepit:' lego *antesignanorum aciem recepit*. J. F. Gron. *Peditum pars inter ante signa locata* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. Salmas. de Re Milit. Rom. c. 17. p. 1412. vulgatum ita exponebat, quasi Livius duplicem aciei Romanæ divisionem dedisset; alteram his verbis, *Triplex stetit Romana acies*, nempe hastati, principes, triarii; alteram verbis sequentibus; ubi per 'partem peditum ante signa locatam' intelligit velites, triplici priori acie non comprehensos; per 'partem post signa acceptam,' reliquam peditum aciem trifariam in hastatos, principes, triarios divisam. Quamvis autem ipse Gron. Ep. ad Salmas. edita a Burm. in Syll. tom. ii. pag. 610. se ex ejus sententia *peditum* malle fateatur, attamen lectionem, quam hic ex Put. eruit, veriorem esse puto. Eamdem etiam probavit, et diligenter exposuit Schel. ad Hyg. p. 1053. Voces 'pedites' et 'velites' etiam alibi commutantur. Vide Gronov. ad xxxiii. 7. § 4. Præterea *acies Romana* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et typis excusi ante Ald.

§ 4 *Lævo Afros: mercenariorumque auxilia equitum, &c.*] Alb. Rubenius monuit me scribendum et distinguendum, *lævo Afros merc. auxilia: equitum Numidas Pœn. ped., cæteros Afris pro corn. apponit.* Facile amplector, nisi quod τὸ *apponit* mutare nondum audeo. Auctor de Bello Afr. c. 13. 'Sagittarios ante aciem constituit: equites dextro sinistroque cornu opponit.' Livius ii. 47. 'Manlius consul revectus in castra, ad omnes portas milite opposito, hostibus viam clauserat.' Lib. xxvii. c. 48. 'Circa eos lævo in cornu adversus Claudium Gallos opponit.' xxxiv. 15. 'Non sustinuit impetum eorum statio, quæ portæ opposita erat.' xxxvii. 39. in acie Romana adversus Antiochum: 'ultra eos equitum mibus tria millia opposuit.' Et mox, 'quatuor tamen inde turmæ equitum oppositæ.' Et in acie Antiochi c. 40. 'Ad latus dextrum phalangitarum mille et quingentos equites Gallogræcorum opposuit.' Hæc propemodum exigunt, *equitum Numidas Pœnorum peditum, cæteros Afrorum pro cornibus opponit*.

Et sane Voss. a m. sec. inter versus *Afrorum*. J. F. Gron. Liv. vi. 23. 'Validamque stationem pro castris obponit.' x. 36. 'Prævectus ad portam castrorum, ac statione equitum ibi obposita, &c. obstitit profuse tendentibus suis in castra.' Idem verbum Amm. Marc. xix. 6. vindicavit Jac. Gronov. adversus Henr. Vales. similiter *oppositi* in *appositi* mutantem. Doujatius Rubenio adsentitur, et existimat *opponere* in exemplis a Gronov. laudatis ad hostes referri. Eamdem lectionem probat et in contextum recipit Crevier. tum quod sensus rationem id efflagitare putet, tum quod unus suorum codd. ita præferat. Ex meis *apponit* etiam Ber. a m. sec. et tamen partim codd. reliquorum auctoritas, partim laudata exempla efficiunt ut Gronovio adhæream.

§ 5 *Nec omnes Numidæ in dextro locati cornu*] Pal. 3. *nec trecenti Numidæ*. Gebh. Mox *transilire*, pro *transultare*, perperam Hav. Eodem tamen verbo in hac re utuntur Flor. iii. 3. § 10. et Hygin. Fab. lxxx.

§ 7 *Pro Italia atque urbe Romana*] Ita Gron. edidit, consentientibus omnibus scriptis. Antea vulgabatur *urbe Roma*. Vide ad Epit. Liv. lib. xlix. Paullo ante τὸ *enim* abest a Lov. 4. Et § præc. τὸ *erat* exsulat a primis edd.

§ 9 *Inferentibusque sese magno impetu Romanis*] *Inferentibusque se magno* Flor. Lov. 4. 5. Hav. et Hearnii N. a m. sec. Mox *vertit terga* Flor.

§ 10 *Nihilo segnius in cornibus prœlium fuit*] Præpositionem non agnoscunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. et Hav.

§ 11 *Itaque duo diversa prœlia erant*] Vet. lib. *ita duo*. Sigon. Non aliter Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Froben. 1531. Vide ad xxi. 53. § 7.

§ 12 *Ut qui, pulsis tandem mediis, et numero*] Liber optimus *pulsis tandantem medis*. Scribe, *ut qui pulsis jam tum mediis; vel jam ante*. Nam præcedit, 'Quum vix pila conjecta essent, retulit pedem media acies.' J. F. Gron. Voculam *tandem* hic locum habere non posse, Doujat. et Crevier. recte inde adstruunt, quod de illis usurpetur quæ magno molimine peraguntur; supra vero dicatur, mediam aciem primo statim concursu pedem retulisse, mox terga vertisse. In sequentibus *superare*, pro *superarunt*, Lov. 1. *superarent* Lov. 2. 5. Harl. Hafn. et Hav. *superant* Flor.

§ 14 *Extemplo fuga effusa nuda cornua*] Prima vox exsulat a Voss. Lov. 2. 3. 4. Ber. et Hav. Tum *media cornua* Lov. 3. *longa cornua* Recan.

§ 15 *Et Hasdrubal, usque ad ultimum eventum*] Nullum usum video copulativæ: ideoque delendam censeo. J. F. Gronov. Perizon. ad marginem Livii notavit similiter copulativam abundare c. 32. 'Et Romæ consules transactis rebus:' nisi, ut addit, ibi *At Romæ* legendum sit. Similiter c. 39. 'Et circa Capuam, transgresso,' &c. c. 40. 'Et in Sardinia res per T. Manlium prætorem administrari cœptæ.'

Castra Romani cepere, atque inde diripuere] Pall. tres *atque diripuere*. Gebh. Optimi jubent induci τὸ *inde*. J. F. Gron. Expellunt etiam Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. Hav. et alii, cum editis Aldo antiquioribus.

§ 16 *Ne manendi quidem satis tuto in Hispania, spem reliquit*] Put. Pet. Voss. *reliquerat*. Lege *spes reliqua erat*. J. F. Gron. *Relinquerat* Lov. 1. et Flor. a m. pr. qui *reliquerat* legit a m. sec. ut etiam Cantabr. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. et N. Gronovii conjectura, si codices addicerent, non displiceret. Ita enim et alibi erratur. Vide ad v. 40. § 1. et xxii. 40. § 8. Similes etiam errores in Mss. quam frequentes sunt: *liberat* pro *liber erat* ii. 36. § 3. *cesserant* pro *cæsi erant* iv. 17. § 16. *præparaverant* pro *præparata erant* c. 46. § 8. *ser-*

vierant pro *servi erant* v. 1. § 5. *amiserant* pro *amissa erant* c. 12. § 4. *persuaserat* pro *persuasum erat* c. 45. § 1. *suspectaverant* pro *suspecta erant* vi. 22. § 1. *inviserat* pro *invisa erat* vii. 4. § 2. *noverant* pro *noti erant* viii. 7. § 3. *gestarunt* pro *gesta erunt* ix. 8. § 10. *promiscuerant* pro *promiscua erant* x. 6. § 6. *oppresserat* pro *oppressa erat* xxviii. 2. § 13. *convenerat* pro *conventus erat* xxxiii. 32. § 1. *ausimus* pro *ausi sumus* xxxvii. 54. § 18. *injecerant* pro *injecta erant* xxxviii. 33. § 10. Etiam contra *admissa essent* datum pro *admisissent* iv. 18. § 6. *memor esset* pro *memorasset* vi. 20. § 8. *compressa erant* pro *compresserant* x. 18. § 8. Vide quæ notavi ad xli. 25. § 19. et xlii. 28. § 1. Gronov. ad ii. 27. § 3. iv. 37. § 6. xxv. 35. § 1. xxvi. 51. § 9. xxviii. 15. § 11. Epit. Liv. lib. xxxviii. et Markl. ad Stat. præf. lib. i. Silv. pag. 2. Ceterum paullo ante *si qua dubia Hispania erant*, omissa præpositione, Flor. a m. pr. Lov. 1. 2. et Hav. neque eam in Put. offendit Crevier. qui conjicit scribendum *si qua dubia Hispaniæ erant*.

§ 17 *Literis Scipionum Romæ vulgata sunt*] Pal. 2. *divulgata sunt*. Gebh. Nostri nihil mutant, nisi quod *sunt vulgata* Gaertn. et edd. antiquæ legant. Infra xxxvii. 51. 'Fama de rebus in Asia gestis temere vulgata sine auctore.' Aut 'divulgare' verbum quidem optimæ notæ est; nescio tamen an alibi Livius eo usus sit.

Cap. xxx. § 2 *Multorumque sanguine ac vulneribus ea Pœnis victoria stetit*] Pall. tres *multoque sanguine*. Vulgata tamen lectio comparet in prisca ed. *Gebh.* Optimi *multo sanguine*. Melius ut hinc exordium capiat nova periodus. Etiam tres Pall. et Aldina *multoque*. J. F. Gron. *Multoque sanguine* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. pluresque alii codd. at *Multo sanguine* Flor. et Lov. 4. quod recepi. Locutionem 'statura sanguine' inlustravi ad Silii xvii. 83. ubi etiam quædam ex Livio exempla laudata sunt. Adde iii. 60. 'Haud scio, an magno detrimento certamen staturum fuerit.' xxxiv. 50. 'Polybius scribit, centum talentis eam rem Achæis stetisse.'

Nec ulla magis vis obsessos, quam fames, expugnavit] Lib. iv. c. 9. 'Fames ultimum publicorum malorum' appellatur. Cæterum eleganter Pal. 2. *nec ulla vis obsessos, quam fames, expugnavit*. Eleganter, dico, omisso subauditoque τῷ *magis*. Ter. Eun. prol. 'Qui placere se studeat bonis quam plurimis.' Justin. vi. 1. 'Merceturque ab his, ut differant bella, quam gerant.' Sic c. 43. e Pall. tribus et antiquissima ed. legendum, *Ipsorum, quam Annibalis, interesse*, exclusa ab omnibus comparationis particula, et venuste subintellecta *magis*. Tacit. Ann. iv. 61. 'Asinius Agrippa claris majoribus, quam vetustis.' *Gebh.* Voculam *magis* sæpissime omitti, certum est. Vide ad xxxiv. 49. § 10. An tamen Livius hic omittere voluerit, admodum dubito: uni enim illi cod. credere, invitis reliquis, anceps ac temerarium puto.

§ 3 *Suetemque postremo coriis*] Ego opinor legendum *scutorumque*, pro *suetemque*: quæ verba vos, quia emendare nescivistis, erasistis. *Valla.* Put. *suetæque postremo*. Eoque alludunt omnes alii, exhibendo *sueteque* aut *suetemque*, ut et erat ante Vallam, qui conjecit *scutorumque*. Vulgatum *sutrinæ* est ab Andrea. Salmasius ita concinnabat: *absumtis enim frugum alimentis, carnisque omnis generis quadrupedum, suetæque, postremo coriis*. J. F. Gron. *Sutrinæ postremo* profluxit ex Froben. 1535. quum priores præferrent *sutrinæque postremo*. Vox illa deest in Hafn. et Hav. ex sententia æmulorum Vallæ. *Sueturæque* est in Voss. *scutorumque*, ut Valla conjicit, in ejus margine: *scutumque* in Gaertn. *suerèque* in Lov. 2. *suetæque* in Flor. Lov. 1. et Ber. *suetique* in Lov. 4. *suetumque* in Lov. 5. et Gaertn. *scuto-*

rumque Campanum edidisse, auctor est Crevier. addens vix dubitari posse, quin ita legendum sit, nisi quod *τὸ que* abesse possit. Id tamen omnium codicum auctoritate defendi patet.

Structisque rubis vescebantur vixereque] Etsi pro certo ponere non ausim, donec tamen alius meliorem invenerit sententiam, *strictis rubis* haud gravate legam. *Sabell.* Pal. 1. *strictisque rogis vescebant vixeruntque.* Pal. 2. *strictisque rubis vescebantur, vixereque.* Pal. 3. *strictisque rhois vescebantur viscereque.* Nimirum quidam eruditulus adpinxerat margini interpretationem *τοῦ vixere* illud *vescebantur:* quod bardus exscriptor, ac timens ne aliquid prætermittatur, in textum admisit. Vet. tamen ed. *structisque rubis vescebantur.* Gebh. *Strictisque* omnes codd. nisi quod *structisque* sit in Gaertn. *strictimque* in Ber. Tum *rohis*, pro *rubis*, Flor. Harl. et edd. vett. *his*, prima syllaba omissa, Lov. 3. Rec. et Hafn. *rogis* Lov. 4. 5. et Gaertn. *robis* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. Deinde *vescebantur vixereque* Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Hav. et Hearnii N. *vescebantur vixeruntque* Hafn. *vescebantur viscereque* Harl. cum edd. antiqq. *vescebantur vix diisque* Gaertn. erroris originem dedit Gebh. Vulgatam lectionem *strictisque rubis vixere*, reliquis omissis, Ascens. 1513. recepit. Per 'strictos rubos' autem intelligit rubos, quorum fructus strinxerant. Sed puto indicari eos vixisse corticibus, quos ex rubis strinxerant: ut ita 'corticibus teneris' modo memoratis obponantur cortices ruborum; quos 'duros' vulgo vocari, docuit Burm. ad Ovid. Met. I. 105.

§ 5 *Recepta Petelia, Pœnus ad Consentiam*] Si 'Consentia' in Bruttiis pro Romanis stabat, profecto non 'Petelini' uni inter Bruttios in fide Romanorum post Cannensem cladem mansisse videntur, quod ante dixit c. 20. præsertim vero cum Consentia Bruttiorum metropolis sit, auctore Strabone lib. VI. p. 256. *Sigon.* Vide etiam Glareanum ad c. 20. § 4.

§ 7 *Itaque urbe defensoribus vastata facile potiti sunt hostes*] Vide ut accipiat illud *vastata*. De Crotone autem loquitur, quem hic captum dicit, libro autem sequenti ab initio a Bruttiis obsideri scribit. Idem memoriæ lapsus de Locrensibus est, quos hic descivisse ad Brutios Pœnosque ait, nec ita multo post c. 41. Romanis portas quoque clausisse, sequenti vero libro ab initio prorsus contrarium scribit. Hic quidem locus meo judicio nullam accipit excusationem. *Glar.* Magna menda est in voce *vastata*, quæ ex prisca lectione deletur, quæ est 'defensoribus vacua,' si quidem opulentissimam olim urbem eo redactam, 'ut omnis ætatis minus viginti millia civium superessent,' scribit. Sic XLII. 63. Vacua defensoribus mœnia.' *Sigonius.* Antea in omnibus libris legebatur *urbe defensoribus vastata:* et ita meus codex. Vir doctus reponit *vacua*. Ego verebar ne Livius scripsisset *vasta:* quomodo proprie loca sola et deserta vocabant. Sall. in Jug. c. 48. 'Mons et ab natura et ab humano cultu vastus.' Virg. Æn. IX. 323. 'Hæc ego vasta dabo, et lato te limite ducam.' *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 10. Factum et hic est, quod paullo ante notavi, in Pal. 2. ut concervatæ fuerint falsa ac genuina lectiones: quippe exscriptum est, *itaque urbe a defensoribus vacua vastataque facile potiti hostes sunt.* In reliquis omnibus habetur *urbe defensoribus vastata*. Vera autem est emendatio *urbe a defensoribus vacua.* Lib. XXVIII. c. 20. 'Conspexerunt editissimam urbis partem, quia rupe præalta tegebatur, neque opere ullo munitam, et ab defensoribus vacuam.' Lipsius tamen reponit *vasta*, quod corroboro locis aliis Livii. XXIV. 2. 'In vasta urbe lateque disjectis mœnibus partitas stationes.' Ibid. c. 3. 'Antiquam frequentiam eorum recipere

vastam ac desertam bellis urbem paterentur.' xxviii. 7. 'Urbis vastæ ac desertæ priore ejusdem Philippi bello.' *Gebhard.* *Defensoribus vacua* Hafn. et Hav. *a defensoribus vastata* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. *a defensoribus vasta* se in cod. antiquissimo a m. pr. invenisse, auctor est Gronov. ad v. 53. § 1. cui lectioni in contextu locum dedi. Alibi sæpe *vastus* mutatur in *vastatus.* Vide ad d. l. lib. v. Tum ad vii. 32. § 10. ix. 38. § 2. x. 12. § 8. et xxviii. 11. § 10. Contra etiam *vastatus* in *vastus.* Vide ad ii. 62. § 3. iii. 38. § 7. c. 68. § 2. et v. 12. § 5. De similibus erroribus vide ad x. 37. § 2. Præterea *petiti hostes sunt* Flor. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav.

Aræ tantum retentæ] Ego lectorem monui videre ne *arces* verius, quam *aræ* legeretur. *Sabell.* *Aræ tantum retentæ, in quibus* fere omnes codd. *aras tantum retenta, in quam* Flor. *arx tantum retenta, in quam,* quod nunc vulgo exstat, primum obvium fuit in Ascens. 1513. Unius tantum arcis etiam mentio fit lib. xxiv. capp. 2. et 3.

§ 12 *Sollicitantem socios absumsisset*] Scribe cum Put. *armantem eum multitudinem sollicitantemque socios.* J. F. Gron. Ita non unus præfert Put. verum omnes et codd. mei, et edd. usque ad Francof. 1578. quæ prima copulam omisit. Præterea *novassetque in Sicilia res* Lov. 5. Locutionem Livio sollemnem esse 'novare res,' certum est. Hic tamen omnibus invitis uni credere non ausim. Alibi autem librarii verba 'novare' et 'movere' commutarunt. Exemplum habuimus xxi. 6. § 7.

§ 13 *Dictator vovisset, dedicare liceret*] Ita primus Gronov. edidit, consentiente Flor. Priores ediderant *dedicari,* ut est in plerisque reliquis meis, omnibusque Hearnii codd.

§ 14 *Consul designatus cum Ibono inisset, ad populum ferret, ut Fabium sive duum virum esse juberent ædis dedicandæ causa, et M. Æmilio Lepido, quibus consul augurque fuerat filatres l. m. quæ audisse funebres, &c.*] Vos hic nihil emendastis, nisi *cum Ibono inisset* sic: *cum primum magistratum inisset:* quod falsum esse, ex posterioribus coarguitur, quia ante fuerunt editi ludi, quam Sempronius inisset magistratum, ut ipsa, quæ posui, verba indicant. Postea mutastis *filatres* in *simul imperatores,* hoc est, *tres imperatores,* quæ nulla sententia est. Ego sic arbitror emendandum, *Senatus decrevit, ut T. Sempronius, consul designatus, cum bono omine ad populum ferret.* Ideo autem præfati sunt *cum bono omine,* quia post motum bellum numquam fecerant ludos, aliis super alias cladibus nunciatis. Perago cætera: *ut duumviros esse juberent ædis dedicandæ causa. C. Æmilii Lepidi, qui bis consul augurque fuerat, filii tres, Lucius, Marcus, Quintus ludos funebres per triduum, et gladiatorum paria duo et viginti per triduum in foro dederunt. Ædiles curules C. Lectorius et T. Sempronius Gracchus consul designatus, qui in ædilitate magister equitum fuerat, ludos Romanos fecerunt:* et reliqui. *Valla.* Videndum etiam atque etiam, quid sit, quod in omnibus vet. lib. legitur, *ut Ti. Sempronius cos. des. cum in bono inisset.* Nam qui emendarunt *cum primum magistratum inisset,* mentem potius attendisse videntur auctoris, quam verba. Valla olim legendam putavit *cum bono omine ad populum ferret:* quod non probo, quia nullam habet rationem vocis *inisset.* Ego malim *cum magistratum inisset.* Sic enim Cic. Philipp. iii. 15. 'Uti C. Pansa, A. Hirtius consules designati, cum magistratum inierint.' Et Cœlius ad Cic. ad Fam. viii. 8. 'D. E. R. I. C. uti C. Paullus, C. Marcellus, cum magistratum inissent.' *Sigon.* Put. *cumibeinisset.* Additum inter ordines versuum se. Unde Pet. et Flor. meliores, Pall. Barber. Voss. *cum ibono inisset.* A pessima manu alter Pet. *cum*

in bono augurio magistratum inisset. Fortassis *ut Tib. Sempronius, consul designatus, quam primum meminisset ad populum ferre.* J. F. Gron. Vulgatum demum vidi in Ascens. 1510. priorum quædam præferunt *cum primum inisset.* Sed neutrum in ullo cod. obcurrit: *cum tribuno missus* legunt Lov. 3. et Hafn. *cum primum in bono inisset* Gaertn. *cum magistratum inisset* Lov. 5. *cum bono inisset* Cant. et Lov. 1. *cum in bonọ inisset* Hearnii Oxon. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *cum ibono inisset* Lov. 4. et Harl. *cum honorem inisset* Lov. 2. Ber. Hav. et Hearnii N. in marg. quod in uno Victor. inventum probavit Crevier. Mihi verum videtur *quum primum honorem inisset.* Illud enim *primum* latere videtur in prima litera τοῦ *ibono*, quod in optimis superest, quemadmodum *honorem*, in aliis obvium, in ejusdem literis reliquis.

Ut duumviros esse juberent ædis dedicandæ caussa] Quidam pro *duumviros* reposuerunt *Fabium duumvirum*, magna audacia, meo quidem judicio, cum et T. Octacilius creatus sit postea, non Fabius tantum. Itaque pluralis numerus manebit, ut et postea cap. seq. cum dicit 'Interea duumviri creati sunt.' Et *ædium dedicandarum caussa* legerem, non *ædis dedicandæ*, quemadmodum postea 'ædibus dedicandis' dicturus est. *Glar.* Miror hoc loco neglectam esse Vallæ correctionem, quæ veterum librorum auctoritate confirmatur *ut duumviros esse juberent:* miror item spretam esse alteram Glareani *ædium dedicandarum caussa.* Duæ enim erant ædes dedicandæ, quarum causa duumviri creandi erant. Quare paulo post cap. seq. ita loquitur: 'Interea duumviri creati sunt, Q. Fabius Maximus et T. Otacilius Crassus ædibus dedicandis, Menti Otacilius, Fabius Veneri Erycinæ.' *Sigon. Ut duumviros esse juberent* a Valla et Sigonio est; qui posterior quorum librorum vett. auctoritatem obtendit, illi sacres sinceri, ut aiebant antiqui, non sunt. Put. *ut quæ Fabium duumvirum esse juberent,* Pet. et Flor. *ut Fabium duumvirum,* quemadmodum et priscæ edd. Barber. Pall. Men. Voss. Pet. alter, *ut duumvirum.* Vera scriptura est, *ut Q. Fabium duumvirum esse juberent ædis dedicandæ caussa.* Sic sæpe Livius. Lib. II. c. 42. de æde Castoris Latino bello a Postumio dictatore vota: 'filius ejus duumvir ad id ipsum creatus dedicavit.' Lib. VI. c. 5. 'Eo anno ædes Martis, Gallico bello vota, dedicata est a T. Quinctio duumviro sacris faciundis.' XXXIV. 53. 'Ædem Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicavit Q. Marcius Ralla, duumvir ad id ipsum creatus.' XXXVI. 36. 'Juventatis ædem in Circo maximo C. Licinius Lucullus duumvir dedicavit.' Sed ait Glareanus, manere debere pluralem numerum, quod et T. Otacilius creatus sit ædi Mentis dedicandæ: ideoque scribendum *ædium dedicandarum caussa.* At prædixerat Livius, Fabium postulasse ab senatu, ut ædem Veneris Erycinæ, quam dictator voverat, dedicare liceret: non etiam Otacilium de æde Mentis. De quo ergo uno institucrat loqui, de eo solo pergit. Quod autem postea duarum ædium dedicandarum caussa duumviros creatos narrat, minime cum his pugnat. Hic enim mos historicorum est, cujus et alibi Glareanum Sigonius admonet, multa reticere, quæ ex consequentibus narratis facta intelligantur. Cogitandum igitur, occasione hujus mentionis a Fabio illatæ etiam Otacilium de æde ab se vota sermonem movisse, et par decretum tulisse. *J. F. Gron. Ut .... esse juberet*, ita cum lacuna, Lov. 5. quasi præcedens *populum* non *juberent*, sed *juberet*, requireret. At vide ad X. 13. § 11. *Ut duumviros esse juberent* ex sententia Vallæ Gaertn. et Voss. a m. altera inter versus. *Ut duumvirum esse juberent* Voss. a m. pr.

Lov. 1. 3. Harl. et Hearnii N. *ut Fabium duumvirum esse juberent* Flor. Lov. 2. 4. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Sed veram lectionem ex vestigiis Put. Gronovius vindicavit.

§ 15 *M. Æmilio Lepido, qui bis consul augurque fuerat*] M. Æmilium Lepidum et M. Valerium Lævinum bis consules nominat Livius, quos tamen neque in Capitolinis tabulis, neque apud Cassiodorum invenias nisi semel fuisse. Hinc ego suspicor, ne suffecti fuerint L. Veturio et C. Lutatio consulibus Lepidus II. Lævinus primum. Quoniam autem ea pars in Capitolinis consulatibus desideratur, et Cassiodorus eorum tantum consulum, qui primum facti sunt, qui ordinarii nominantur, meminit, in neutro horum monumentorum hæc nomina inveniri. Sed de hac re accuratius in Fastorum consularium commentariis: me enim movet, quod duo patricii consules comparantur. *Sigon.* Sigonii sententiam probat etiam Pighius in Ann. ad a. DXXXIII. p. 135. *et augur* est in multis edd. antiqq.

Gladiatorum paria duo et viginti per triduum in foro dederunt] Crevier. manifestum esse putat duas voces *per triduum* male huc inculcatas esse ex versu præcedenti. Et sane huic sententiæ favent loca XXXI. 50. et XXXIX. 46. Est tamen, cur de veritate emendationis dubitem. Nam vulgatum tuentur omnes codd. Præterea, non semper per totidem dies gladiatores exhibiti fuere, per quot ludi funebres. Infra enim XLI. 28. ludi funebres scenici per quatriduum dantur, spectaculum gladiatorium per triduum. *Dederant* quædam ex edd. antiqq.

§ 16 *C. Lectorius*] *C. Lætorius et Ti. Sempronius,* ut sæpe dixi. *Sigon.* Vide ad II. 27. § 6. Adde viros doctos ad Suet. Aug. c. 5.

§ 17 *Plebeii ludi a M. Aurelio Cotta et M. Claudio Marcello*] Put. et Pet. melior *Plebeii ludi ædilium M. Aurelii Cottæ et M. Claudii Marcelli ter instaurati. Circumacto.* Nec aliter Voss. nisi quod retinet τὸ *sunt.* J. F. Gron. Puteaneo consentit Flor. at Vossiano reliqui mei omnesque Hearnii Oxon.

§ 18 *Prætoresque Fulvius Flaccus*] Castiga *Prætores, Q. Fulvius Flaccus,* perspicue. Ceterum consul hic fuerat cum L. Cornelio Lentulo, censor cum T. Manlio Torquato. *Sigon.* Ita et Flor. Sæpe prænomen Q. in copulativam *que* abiit. Vide ad XXII. 31. § 7.

Qui antea consul censorque fuerat] At jam bis ante consul fuerat a. DXVI. et DXXIX. ut videre est in fastis Capitolinis. Unde et XXV. 3. 'tertium' consul fieri dicitur. Latet numerus in litera *A*, deditque Livius *qui ante II. consul censorque fuerat.* Plane ut de hoc ipso homine XXV. 5. 'Q. Fulvius Flaccus consul, qui et ante bis consul et censor fuerat.' Et de eodem XXVIII. 45. 'Q. Fulvius qui quater consul et censor fuerat.' Sic hoc cap. paulo ante: 'M. Æmilio Lepido, qui bis consul augurque fuerat.' c. 21. 'M. Atilius Regulus, qui bis consul fuerat.' c. 34. 'T. Manlius Torquatus, qui bis consul censorque fuerat.' Atque ita semper. *Jac. Perizon.*

Q. Mucius Scævola] *Q. Minutius* Lov. quinque, Harl. et Hearnii N. in margine. *M. Minutius* Gaertn. et Hav. Male. Ejusdem erroris exemplum habuimus ad c. 24. § 4. aliud vide ad c. 34. § 11.

§ 19 *M. Marcello proconsuli imperium esse*] Put. et Pet. *proconsule.* J. F. Gron. Ita et Flor. Voss. Lov. 4. 5. Harl. et Hearnii Oxon. Vide ad III. 4. § 1. IV. 41. § 10. epit. Liv. lib. VIII. ad VIII. 23. § 12. X. 18. § 8. c. 26. § 12. c. 29. § 3. hoc lib. c. 32. § 19. c. 41. § 8. XXIV. 10. § 4. XXVI. 1. § 6. c. 33. § 4. XXVII. 21. § 6. c. 22. § 4. c. 35. § 2. XXXVIII. 37. § 1. Corte ad Plin. Ep. II. 11. § 2. IV. 3. § 1. et V. 20. § 1. Quum autem utrum-

que 'proconsul,' 'proprætor,' 'proquæstor,' et 'pro consule,' 'pro prætore,' 'pro quæstore' in marmoribus inveniatur, illud, quam hoc, dicere malebat. Ceterum observandum est, vel duabus vocibus *pro consule*, vel una, non *proconsule*, sed *proconsul* dicendum esse. Vide ad XXII. 31. § 10. Hoc loco *proconsulare imperium* legunt Flor. a m. sec. et Harl.

Cap. XXXI. § 1 *Quo die primum est in Capitolio consultum*] Pal. 3. *quo primum die*. Gebh. Ita et Hav. *primo die, quo est in Capitolio* Lov. 2.

Ut eo anno duplex tributum] Comparet in Pall. 1. et 2. *ut quo eo anno*. Gebh. Repone ex Put. Pet. Men. duobus Pall. Voss. *ut quo eo anno*. Ponitur pro conjunctione τὸ *quo*. Alludunt alii libri, qui fere omnes habent *quo*, expuncto τῷ *eo*. J. F. Gron. Non possum intelligere *ut quo*, et quæ hic adnotantur, nisi hæc duo discam: primum sic dici 'decernere quo,' quemadmodum 'decernere ut;' deinde *ut quo* inveniri pro *quo* solum, quemadmodum *ut ne*, pro *ne*. Sigonius de Ant. Jur. Civ. Rom. I. 16. scribit, senatum hoc anno decrevisse, ut duplex stipendium præsens omnibus militibus daretur. Hoc non dicit Livius. Recte citaverat verba c. 15. *Duk.* *Ut quo eo* etiam Lov. 1. 3. 5. Harl. et Gaertn. *ut quo die eo anno* Flor. *ut eo anno quo* Hearnii L. 1. *ut quo anno* edd. antiqq.

§ 2 *Milites ad Cannas fuissent. Inde de exercitibus ita decretum est*] Pal. 1. *ad Cannas fugissent*. Sequentia ita comparent in vet. ed. At Pal. 2. *Tum de ex. ita decretum est*. Pal. 1. *inde ex. indecretum est*. Pal. 2. *inde ex. ita decretum est*. Gebh. Put. *Cannas fuisse ide ex. ita decreverunt*. Cur autem *decretum est* subjecerunt? Nempe quia præcedenti periodo 'senatus decrevit.' Hoc sapere est. *J. F. Gron.* Puteaneo consentit Flor. in quo deinde a m. sec. emendatur, ut nunc editum est; quod rec. Gronov. probavit. Et quidem collectivo *senatus* in priori membro additur singulare verbum *decrevit*, in posteriori plurale *decreverunt*; quod Livio frequens est. Vide ad IV. 16. § 8. et V. 25. § 1.

§ 3 *Cales ad conveniendum diem edicit. Inde sex legiones in castra Claudiana*] Hic Cales dies edicitur, paulo post Sinuessam. Idem Sempronius hic legionibus duabus urbanis, paulo post Volonibus præficitur. Sed urbanæ etiam legiones in castra Claudiana deductæ sunt, ut plane appareat tempore mutata esse imperatorum decreta. Hoc etiam mirum, quum antea de castris Claudianis nullam fecerit mentionem Livius, qui Marcellum nunc Nolæ, nunc Canusii, nunc Casilini fuisse dicat, hic tanquam ea omnibus nota essent, commemorat, ac postea sæpius. *Glar.* Hinc paulo ante dixit c. 14. 'Claudius a Canusio Calatiam petit, atque inde Vulturno amne trajecto, perque agrum Saticulanum Trebianumque super Suessulam per montes Nolam pervenit.' Et paulo post c. 32. 'M. Claudius ad eum exercitum, qui supra Suessulam Nolæ præsideret, missus.' *Sigon.* Unde hic sex legiones, quot nemo unus, sive consul, sive dictator, toto hoc bello habuit? Edicta utique erat Cales duabus tantum legionibus dies ad conveniendum, easque nec plures statim traditur in castra Claudiana deduxisse Marcellus, qui in illis mansit, donec cum iis copiis, 'quas habebat,' quæque illic erant, Nolam in præsidium est missus a Fabio. Vide capp. 31. et 39. Lege igitur *Inde eæ legiones*. Causa erroris fuit *A* mutatum in *X*, quo nihil frequentius etiam in optimo Puteaneo. *Jac. Periz.* Castra Claudiana a M. Claudio Marcello prætore dicta sunt, qui cum exercitu ibi consedit. Supra c. 17. 'Summa rerum senatui tradita, cum exercitu omni profectus, supra Suessulam castris

positis consedit.' Non ea igitur cura, qua eportuerat, ad verba Livii adtendit Glareanus, existimans castrorum illorum antea mentionem factam non esse.

§ 5 *In castra Claudiana deducere*] *In claustra Claudiana* Lov. 4. 5. et Hav. De quo errore vide ad IX. 32. § 2. *in Claudiana* Voss. *in Claudia* Lov. 1. *in Claudiana castra* Lov. 2. et Harl. Tum *ducere* Ber. a m. pr. et Hearnii N. a m. sec. Paullo ante *est missus* Lov. 1.

§ 6 *Deducendumque in Siciliam T. Metilius Croto*] Optimi *accipiendum deducendumque inde in Siciliam.* J. F. Gron. Ita et Flor. Deinde *Ti. Mæcilius* Flor. et Lov. 2. *T. Mecilius* Voss. et Lov. 4. *Ti. Metilius* Hav. *Q. Metilius* Ber. Duplex apud Romanos gens fuit 'Mæciliorum' et 'Metiliorum.' Utriusque mentio fit IV. 48. Ex qua vero hic memoratus descenderit, dubium facit codicum dissensus.

§ 7 *In curia est ortus*] Verbum *est* omittunt Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Paullo ante *C. Marcellum*, pro *M. Marcellum*, edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 8 *Quemque maxime vultis*] Scripti omnes *quem maxime.* J. F. Gron. Ita etiam Hearnii Oxon. et omnes nostri, nisi quod *quemque* sit in Lov. 5. *et quem* in Lov. 3. Vide ad XXI. 41. § 9. Paullo ante *quam is idem* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii N. et editi ante Aldum: *quam idem* Ber. Vide ad I. 19. § 7. Tum *mandandum* Gaertn. Vide ad VI. 37. § 4.

§ 9 *Q. Fabius Maximus et T. Attilius Crassus*] Quidam pro *Attilius* reposuerant *Octacilius*, quod non displicet; quippe qui post dedicationem ædis postea eum imperio in Siciliam mittitur cap. seq. Sed ubique hoc emendatum oportuit. Verum eodem prope versu reliquerunt *Menti Attilius*, cum adhuc de eodem loqueretur. Et lib. II. hujus dec. c. 10. post pugnam Trasimenam, ubi ea voventur, *Attilius* iidem reliquerunt. Non tutum est mutare talia, nisi totam historiam memoria teneas: sed quidam audaculi non admodum curant, præsertim hac tempestate. *Glar.* Carpit hic Glareanus eum, qui præfuit ed. Froben. 1531. in qua id vitii admissum est.

§ 10 *Delatum ad populum*] Emende dein *latum ad populum.* Hæc est enim usitata in hac re loquendi forma: et ipse subdit 'maxime, ut hoc ferretur, moverat.' *Sigon.* *Delatum* omnes codd. Davis. ad Cæs. B. Civ. I. 6. *relatum* emendat. Vide ad XXI. 6. § 5. Verum, quum propriæ sint locutiones 'ferre ad populum,' 'referre ad senatum,' recte Dukerus 'referre ad populum' damnavit ad Flor. III. 21. § 9. Crevier. malebat *latum ad populum;* atque ita Put. a m. pr. habuisse testatur.

Item, uti municipes Cumani essent, pridie quam populus Campanus] Cum dicimus 'esse quid pridie diei illius' vel Kalendarum, vel Nonarum, vel Iduum, illum diem, et non posteriores, designamus. Itaque pene ineptum est dicere, 'ut pridie illius diei cives essent:' quid enim post illum diem erant futuri? Sed voluit exprimere Livius, ex illo die in sequentes omnes pro municipibus illos haberi. Hoc non dicitur Latine *illo die*, sed *ex illo die.* Suspicor igitur excidisse tres voculas, et scripsisse auctorem, *item uti municipes Cumani essent ex ante diem pridie, quam populus.* Scripta fuit per singulas literas *ex a. d.* eo facilius perire potuit hæc temporis designatio. *J. F. Gron.* Quum verbis proximis præcesserit *essent*, atque hic repetatur, illud priori loco deleri posse existimat Crevier. At vide Jac. Gronov. ad I. 41. § 5.

§ 11 *Quorum hominum essent*] Hoc ita accipio: cujus populi vel civitatis cives fuissent ab eo tempore, quo

Campani a Romanis defecerant, usque ad illum diem, quo cives Romani facti fuerant: nam neque Campanos se fuisse, quorum defectionem non probaverint, sed in fide Romanorum manserint; neque Romanos, ut qui nunc demum in civitatem Romanam accepti sint. Ob hanc causam ergo ad populum latum est, ut intermedio tempore pro municipibus Cumanis haberentur. *Quorum hominum*, ut I. 32. 'Homines prisci Latini.' Vide Gronov. Obs. II. 13. *Duk.*

§ 13 *Quum tonuisset, vocati augures vitio creatum videri pronunciaverunt*] Plut. idem in Marc. p. 304. Ἐπιβροντήσαντος δὲ τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν ἱερέων οὐκ αἴσιον τιθεμένων τὸ σημεῖον, ἐμφανῶς δὲ κωλύειν ὀκνούντων καὶ δεδιότων τὸν δῆμον, αὐτὸς ἐξωμόσατο τὴν ἀρχήν. *Sigon.* Alludit ad hanc lectionem Pall. 1. 3. et vet. ed. *cum tenuisset*. Pal. 2. vero *cum occinisset*. Tum sequitur in Pall. 1. ac 3. *vitio creatum viderunt, pronunciaverunt*. Pal. 2. *vitio creatum videri eum pronunciaverunt*: quod non displicet. *Gebh.* *Quum tenuisset* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Ber. cum edd. antiqq. Verba hæc commutari in Mss. docuit Nic. Heins. ad Claud. Cons. Olyb. et Prob. 208. Tum *creatum viderunt pronunciaverunt* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. et Harl. nisi quod in postremo desit ultima vox. *Creatum pronunciaverunt* Ber. Maie. Quemadmodum enim judices non aliquid *esse*, sed *videri*, pronunciabant, ut docet Briss. de Form. v. p. 482. ita et augures, in hac re judices legitimi, eodem utuntur verbo, quemadmodum etiam VIII. 23. 'Consulti augures vitiosum videri dictatorem pronunciaverunt.' Sed *creatum videri decem pronunciaverunt* Gaertn. Verum collegium augurum hoc tempore tantum ex novem sacerdotibus constabat. Paullo ante *magistratum acciperet* Flor. Voss. Cant. Lov. quinque, Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. vett. Sed vide ad v. 32. § 1.

Volones quoque Patres ita fama ferebantur] Pro *Volones quoque*, alii *vulgoque*, alii *velle quoque* legunt. Sed non satis fit cordato lectori, nec ego sane medelam ullam adhibere possum, recteque asterisco notatum hunc locum ab aliis puto, a nobis repetito, ut in vetustis exemplaribus diligentius inspiciatur. Divinare omnia non possumus. Certum est, insimulatos Patres a plebeiis, aut tonitrua finxisse, aut curasse ut falso nunciarentur, quod duos consules plebeios habere nollent. *Glar.* Lego *volentes quoque Patres ita fama ferebant*, voce ex cap. seq. in principio huc revocata, et illa *volones* eo ablegata. *Klock.* Pal. 2. *vulgoque Patres ita fama ferebat*. Pal. 3. *vulgo quoque Patres ita fama ferebant*. Pal. 4. vero *vos quoque Patres ita fama ferebant*. Prisca ed. *Volones quoque Patres fama ferebantur*. Gebh. Quæ nunc exstat lectio, vera est. Eam primus Aldus vulgavit; sed *velle quoque*, pro *vulgoque*, Mogunt. Priores ediderant, ut notæ Glareani præponitur, nisi quod *famam ferebant* sit in Mediol. 1505. Aldo consentit Flor. neque aliter dissentit Harl. quam quod *ita Patres famam* præferat. Aliorum, qui aperte vitiosi sunt, lectionibus recensendis lectoris patientia abuti nolo. Fatendum tamen, id quod Klock. conjecit, in Rec. superesse.

§ 14 *Subfectus Fabius Maximus tertium*] Primum fuit cum M'. Pomponio Mathone, iterum cum Sp. Carvilio Maximo. *Sigon.*

§ 15 *Signa Lavinii ad Junonis Sospitæ*] Bis supra ostendimus *Lanuvium* esse legendum, non *Lavinium*, ut mendose habent veteres et recentes Liviani codd. *Sabell.* Perperam etiam aliquot codd. *Lavinii*. Solent passim ea nomina ab indoctis librariis commutari. Vide ad III. 29. § 6. Hic autem *Lanuvii* legendum esse, ex 'Junone Sospita' constat; quæ ibi, non Lavinii, culta est. Vide Sigon.

ad VIII. 13. § 5. De hac Junone autem vide ibid. c. 14. § 2. Paullo ante *Sinuessæ*, pro *ad Sinuessam*, Hafn. Ber. et Hav.

Novemdiale, ut adsolet, sacrum fuit] Habet Pal. 3. *novemdiale, ut assolet, factum fuit*. Gebh. Id tribuendum puto erranti librario. Nam et alibi hæ voces commutantur. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Fast. III. 262. *Sacrificium fuit* præfert Hav. *novemdalis sacrificii* etiam mentio fit XXXIV. 45. et XXXVIII. 36. Sed alibi passim *novemdiale sacrum* vocatur. Et ita reliqui codd. hic servant.

CAP. XXXII. § 1 *Consules exercitus inter se diviserunt*] Tria posteriora verba absunt a Pal. 3. et prisca ed. Primus vero Pal. legit *exercitus interesse jusserunt;* ad marginem *intra se div.* Gebh. Locus misere adfectus. Put. *Coss. ex. inter seset jusserunt Favio exercitus trani cui M. Junius dictator præterfuerat evenit Sempronior volones que fierent.* Eodemque modo Pet. nisi quod *interesse* et *tradi*. Cui consentiunt Flor. Voss. Palatinusque unus. Suspicor duabus vocibus erasis veram scripturam esse, *Consules inter sese jusserunt, Fabio exercitum tradi, cui M. Junius Pera dictator præfuerat, Tib. Sempronio Volones, qui fierent, et sociorum viginti quinque millia. M. Valerio, &c.* Dicit consules ita inter se comparavisse, ut juberetur, &c. Illud *præterfuerat* revocat in mentem mihi propositam (c. XIV.) conjecturam verissimam in cognomine dictatoris. Videtur enim illud *ter* abundans corruptum primo ex *Per;* ut et illic 'Junius per rebus:' deinde cum in vicinia nullum aliud verbum esset, cui adjungi posset, interjecerunt librarii τῷ *præfuerat.* Ait etiam *volones, qui fierent,* quomodo et Andreas Aldinaque: nam, qui antea lecti erant, in exercitu manebant Junii dictatoris, uti constat ex prioribus. *J. F. Gron. Interesse jusserunt* Lov. 4. et Harl. Hinc *Fabio exercitus tradi* Lov. 1. 4. et Cant. *exercitum tradi* Lov. 2. et Harl. *exercitus traditus* Gaertn. Deinde *dictator pater fuerat* Lov. 4. Sed vel ex ipsius Put. vestigiis nihil aliud mutandum puto quam ut *inter sese*, pro *inter se*, substituamus. Præstat enim vocem *exercitus*, quam et Put. et reliqui omnes codd. exhibent, servare; vocem autem nihili *trani*, quam plerorumque codd. librarii omiserunt, alii in alia mutarunt, expungere, quam hac retenta priorem delere. Deinde ex *sesetiusserunt*, *t* in *d* et tertio *s* in *i* mutatis, facilius fit *sese diviserunt*, quam ut, litera quæ tamen perscripta est expuncta, substituamus *sese jusserunt*. Gronovii conjectura etiam Doujatio displicuit, qui a stilo Livii abhorrere adfirmat *inter sese jusserunt;* quam locutionem Gronov. tamen iterum Livio restituere conatus est XXV. 32. § 7. Verum neque ibi ei obsequendum puto. Gronovium vocis *exercitus* repetitio obfendisse videtur. Sed vide ad I. 3. § 9.

Sempronio Volonum quod fuerat, et sociorum XXX. millia] Lego *Semp. Volones, qui fuerunt, et soc. XXV. millia.* Sunt autem 'volones' servi, quibus pro republica arma tradebantur, sic appellati, quod ultro vellent militare pro dominis. *Valla.* Pal. 1. *Sempronio Volesque fierent.* Pal. 2. *Sempronio consuli velones qui fierent.* Pal. 3. *Sempronio volones qui forent.* Volones autem non tantum pro dominis, ut Valla voluit, militarunt, sed, in defectum dominorum, pro republica emti armabantur. Eorum ubique in his libris mentio obvia. Vide infra c. 35. XXIV. 14. lib. XXV. capp. 20. 21. et 22. tum etiam XXVII. 40. *Gebh.* Voces *qui fierent* desunt in Ber. et Hafn. solum pronomen *qui* in Cant. *Sempronio volonesque fierent* legunt Lov. 1. 2. 3. et Harl. *Sempronio volones qui fierent* Lov. 4. 5. et Gaertn. neque aliter primæ edd. nisi quod quædam earum legant *volentes qui*

flerent. Adversus Gronov. *volones qui flerent* revocantem, non unam ob caussam insurrexit Crevier. Primo enim verisimile non putat, hoc anno iterum servos armatos esse; non enim Livium rem ejus momenti tantum verbo tacturum. Deinde admissa Gronovii lectione secuturum existimat, id quod Gronovius etiam agnoscit, duplices fuisse volones, alios a Junio, alios a Graccho scriptos, quorum illi sub Fabio, hi sub Graccho hoc anno militassent: quum tamen nulla apud Livium volonum, nisi qui in Gracchi exercitu erant, mentio fiat. Ob has itaque caussas probat plerarumque editionum lectionem *volonum quod fuerat:* cui tamen codd. suos non favere fatetur. Neque mihi etiam in ullo scripto id obvium fuit. Prima etiam edd. quæ exhibuit, est Mogunt. Id tamen et Vallam in cod. suo invenisse, ex verbis Livii huic ejus notæ adpositis patet. Quid autem si legamus, ut Gebh. in Pal. 3. invenit, *volones qui forent?* Solent autem τὰ *flerent* et *forent* commutari. Vide ad hujus lib. c. 10. § 8.

§ 2 *Qui supra Suessulam Nolæ præsideret*] *Super Suessulam* Lov. 4. et Gaertn. Utrumque ferri potest: *super Suessulam*, ut c. 15. et XXIV. 17. et *super Capuam* hoc lib. c. 26. *supra Suessulam*, ut c. 17. et XXV. 7. Vide ad XXI. 33. § 2. et hoc lib. ad c. 26. § 6. Pluribus itaque codd. vulgatum tuentibus adhæreo. Tum *ad Nolam* Ber. Paullo ante Valerii prætoris prænomen exsulat a Lov. 3. Ber. et Hearnii N. *Hinc rediissent* Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

§ 3 *Quoties senatum vocassent*] Put. Pet. tres Pall. Voss. *quoties in senatum vocassent:* quemadmodum alibi 'advocare ad concionem,' 'advocare in consilium.' Lib. IX. c. 2. 'Ad consules mœstos, ne advocantes quidem in consilium, sua sponte legati ac tribuni conveniunt.' XXXVII. 39. 'Consul, posteaquam detrectari certamen vidit, postero die in consilium advocavit, quid sibi faciendum esset.' *J. F. Gron.* Ita Hearnii Oxon. et, uno vel altero excepto, omnes mei. Vide ad XXXVI. 21. § 7. De locutione 'ad concionem advocare' ad XXVI. 48. § 13. Mox *quibus in senatu*, pro *quibusque*, Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Male. Vide Brisson. de Form. II. p. 164.

§ 4 *Tribunalia ad Piscinam publicam posuerunt: eo vadimonia fieri*] Sic 'vadimonium facere' Val. Max. III. 7. § 1. *H. Vales.* *Ad disciplinam publicam* Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. vett. *ad villam publicam* Mog. *ad Piscinam publicam* primus Aldus, quod servant optimi. De Piscina publica vide Donat. de Urb. Rom. III. 13. et Nardin. Rom. Vet. VII. 6.

§ 5 *Mago frater Hannibalis XXII. millia peditum, et equites mille quingentos, elephantos undecim, argenti talenta multa*] Hunc locum quidam restituerunt, ut ex *XXII. millibus peditum* fecerint *XII. millia*, et ex *XI. elephantis*, *viginti*, et ex *argenti multa talenta*, *mille talenta*. Quæ quidem neque affirmare, neque refellere prorsus, at ex parte magis dubia, maxime ex ipsius authoris verbis, facere possumus. Nam decretum senatus Carthaginensis, quod superius hoc adeo in libro post Hannonis orationem c. 13. nobis exhibuit Livius, longe majorem habet numerum, *XL. millia Numidarum, XL. elephanti, et argenti multa talenta:* et Bomilcar postea (c. 41.) XL. elephantos Hannibali Locros adduxit. In plerisque exemplaribus utroque in loco non *mille talenta*, sed *multa* invenio; quanquam ego *millia* magis probo. *Glar.* Pal. 1. *Mago frater Annibalis XXII. milia peditum et equites XX. mille et d'elefantos XI. argenti talenta multa.* Pal. 2. *XXII. milia peditum, et equites mille quingentos, elephantos viginti, argenti talenta*

contum. Pal. 3. cum princ. ed. *XXti duo mil' peditum et equites mil' V°. elefantes XI. argenti talenta multa.* Gebh. Similiter fere plerique codd. Sed Flor. *XII. millia peditum et equites, XX. elephantos, C. argenti talenta.* Verum ad voces *et equites* inter versuum ordines adscriptum erat *D.* quasi librarius voluerit *et quingentos equites:* deinde illud *C. argenti talenta* natum est ex interpolatione, cum a m. pr. scriptum fuisse ∞ *argenti talenta* excerpta testentur. Hanc veram lectionem esse, præstare non possum, quum nihil facilius ac frequentius fuerit, quam scribas in notis numeralibus errasse. Vulgatam lectionem primum in ed. Ald. inveni. Ceterum neque hunc locum ex altero supra c. 13. § 7. neque illum ex hoc emendandum esse, aut alterius lectionem ex altero firmari posse, jam ad eum locum dictum est.

§ 7 *Sardiniæ recipiendæ repentina spes avulsit*] Eo arripuit, ne in Italiam Hispaniamve trajiceret. Sed Pall. 1. 3. et antiq. recensio *adfluxit*, Pal. 2. *affluxit.* Cæterum Pal. 3. *Sardiniæ accipiendæ.* Gebh. Illud *avulsit* non nisi in Gruteri et Elzev. Heinsii edd. exstat, et quidem, ut videtur, operarum errore; pro quo Gronov. recte iterum *affulsit* restituit, ut omnes mei præferunt, nisi quod in uno vel altero sollemni errore scriptum sit *affluxit.* Vide ad XXI. 62. § 4. De ipsa locutione vide ad IX. 10. § 2.

§ 8 *Prætorem inde Cornelium*] Put. *veterem prætorem inde A. Corn.* J. F. Gron. In nullo meorum codd. prænomen visitur, nisi quod perperam Ber. a m. sec. et Hav. pro *inde* legant *M.* sollemni lapsu scribarum. Vide ad IV. 52. § 4.

§ 9 *Gravi tributo*] Cap. 21. scribit Cornelio socias civitates in Sardinia 'benigne contulisse.' Non improbabile est, simulatam benignitatem, vel certe gravem illam conlationem Sardis fuisse, et principibus quibusdam occasionem Sardos ad defectionem impellendi præbuisse, quam capp. 34. et 40. memorat. *Duk.*

Conlatione iniqua frumenti obpressos] Put. Pet. duo Pall. Men. Voss. *frumenti pressos.* J. F. Gron. Ita et Flor. Lov. 1. 5. Harl. Ber. et Hav.

§ 10 *Rem moliente Harsicora*] Nomen hujus principis Sardi *Ampsicora* vel *Hampsicora* et hic et ubique faciunt optimi, id quod propius accedit ad Silii 'Hampsagoras' XII. 345. Apud Plautum Pœnulo *Ampsigora* Punicum mulieris nomen. Utrumque potest videri deductum a flumine Africæ celeberrimo 'Ampsaga.' Vossianus *auspicor equitum auctoritate*, et in margine, vel *ansicor.* J. F. Gron. *Auspicore, qui tum auctoritate* Lov. 1. *Sanspitore* Lov. 3. *Auspitore* Ber. *Sauspicore* Hav. *Ampsicore* Flor. *Ansicore* Gaertn. et Harl. *Hansicora* Lov. 5. *Ansicora* Hearnii D. *Asprico* ejusdem N. qui tamen in margine habet *auspicor equitum auctoritate*, consentiente Lov. 4. Vide Salmas. ad Flori II. 6. 35. Mox § seq. *excitique*, pro *erectiqué*, Ber. et Hearnii N. in marg.

§ 12 *Hasdrubalem cognomento Calvum*] Abest a Pall. 1. ac 2. *cognomento Calvum:* sed repetitur c. 34. Pal. 3. *Asdrubalem cognomine Calvum ducem eligunt, et tantam ferme copiam, quantam Magoni, decernunt.* Gebh. Put. Pet. Men. Voss. duo Pall. ignorant duo posteriora vocabula. Nec iis opus, cum idem dicatur c. 34. *J. F. Gron.* Desunt eadem in Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Eorum igitur auctoritate expunxi. Mox *eligunt* Lov. 1. Vide ad XXXIV. 29. § 10.

§ 13 *Movebant jam sese ad bellum*] Pall. 1. ac 3. *sese jam.* Gebh. Ita et Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. quas vidi, Aldina prioribus.

§ 14 *Ti. Sempronius militibus Sinuessam diem ad conveniendum edixit*] Idem Sempronius paullo ante (cap. præc. (diem duabus legionibus urbanis Cales ad conveniendum edixerat, ad quas accipiendas deinde M. Marcellus est missus: nunc Sinuessam ad conveniendum diem edicit volonibus et sociorum x. millibus,quæ sibi sorte evenerant. *Sigon.* Hoc scholio tollit Sigonius difficultatem, quam moverat Glareanus cap. præc. § 3.

Ante Kalendas Julias primas] Vet. lib. *Junias:* quod placet, quia de hoc tempore locutus *Quintiles* dixisset. *Sigon.* Legendum ex Pall. omnibus et vet. ed. *Kalendas Junias.* Gebh. Omnes *Junias*, ut Sigonius. *J. F. Gron.* *Junias* etiam omnes mei. Similiter et peccabatur ante Sigonium XLI. 22. § 1. Quin etiam voces *Junius* et *Julius* commutari solent. Vide Burm. ad Suet. Aug. c. 27. *Primas* manus altera in Berol. delevit, sed male. Apud Gruter. DCXXVIII. 1. Sæpius obcurrit ANTE. K. DECEMBRIS. PRIMAS. et EX. NONEIS. DECEMBRIBVS. PRIMEIS. In fragm. legis ibid. pag. CCII. ANTE. EIDVS. MARTIAS. PRIMAS. pag. CCVII. K. NOVEMBR. PRIMEIS.

§ 15 *Qui non invexissent, eorum*] Optimi *invexisset, ejus.* J. F. Gron. Ita et Flor.

§ 16 *Ad exercitum a Terentio accipiendum*] *Ad exercitum ad Terentianum* Brancal. Latinii: *ad exercitum Terentianum* Ber.

Terentianum mitti cum aliquo legatorum] Obscurus hic sermo est. Varronianum putat exercitum, et mitti intelligo in Siciliam, ut Cannensis cladis reliquias; M. autem Valerium legiones venturas accipere in locum harum, missas ex Sicilia. *Glar.* Sensus est, Terentianum exercitum in Siciliam mitti, legiones ex Sicilia revocatas M. Valerio cum classe ad tutandam oram maritimam dari. *Sigon.* Hæc non carent scrupulo. Sigonius dicit decretum fuisse, ut Terentianus exercitus in Siciliam mitteretur. Sed Livius c. 31. legiones Claudianas Marcelli, quæ erant Cannensis maxime exercitus, Ap. Claudio Pulchro prætori in Siciliam decretas, et ab eo T. Metilium Crotonem legatum ad illas accipiendas, et in Siciliam deducendas missum. Terentio autem, propagato in annum imperio, Apuliæ cum eo exercitu, quem jam ante ibi habuerat, præesse jussum fuisse, scribit c. 25. Hoc deinde ita mutatum hic tradit, ut Valerius prætor Apuliam haberet cum exercitu, qui e Sicilia veniebat, Terentianus exercitus cum aliquo legatorum mitteretur, et Terentius Piceno cum militibus, quos ex agro Piceno collegerat, præesset. Hæc satis clara sunt: illud obscurum *Terentianum mitti.* Quis enim intelligit, quo illum mitti placuerit? Nam quod Sigonius suppleri voluerit in Siciliam, cum narratione Livii pugnare ostendi. Mihi ex eo, quod cap. 38. legitur, 'Jussusque P. Valerius militibus Varronianis, quibus L. Apustius legatus Tarenti præerat, in naves impositis,' suspicio incidit, post *Terentianum* excidisse *Tarentum*, et scriptum fuisse *Terentianum Tarentum mitti cum aliquo legatorum. Tarentum* facile perire potuit propter præcedens 'Terentianum.' *Duk.*

§ 17 *Et viginti quinque naves M. Valerio datæ sunt*] Pal. 1. *Et XXV. m'. naves datæ, e quibus oram.* Pal. 2. *et XXV. naves datæ sunt.* Et ita Pal. 3. sed omisso τῷ *sunt.* Gebh. Nomen prænomenque hic inserta merito sunt vehementer suspecta. Si enim est idem, qui nominatur paullo ante prætor, sane credi vix potest, non modo tam festinanter repetitum fuisse ejus nomen a Livio, sed etiam ita repetitum fuisse, ut nunc addat prænomen, quod paullo ante omisit. Accedit quod nihil eorum nominum in codice Cantabrig. legatur, nihil in Vossiano. Gudianus habet *naves mag-*

ne date quibus. Puteanus solo τῷ *sunt* destituitur, ut quoque alii. Itaque si deleri ea placet, (fiet autem percommode,) intelligemus, M. Valerio Lævino præter Apuliam contigisse quoque provinciam classem circa Calabriam, qui, post recepta ex Hirpinis tria oppida, c. 37. jussus quoque est Apulia relicta ad classem proficisci, c. 38. L. Apustio legato exercitui imposito, quod etiam, sed alio modo, factum esse docet c. 48. isque deinceps semper classi adfuisse, et maritimis oris curasse ostenditur. Quod si tamen retineri potius erit, utique corrigi debebit *P. Valerio,* qui primo consul, postea legatus ad Annibalem, nunc præfectus classi præesse jubetur; quem quum excepisset postea Lævinus, Romam reversus in senatu sententiam dicit XXVI. 8. Sed præplacet prius, idque ad Mstos videtur convenientius. *Jac. Gron.* *Et viginti quinque millia naves dat equitibus oram* Lov. 1. et Voss. a m. pr. in quo *Et viginti quinque ma. naves datæ equitibus ut oram* emendatur a m. sec. *Et quinginti quinque millia in naves parat, quibus oram* Hav. *Et viginti quinque m. naves dat e quibus oram* Lov. 4. *Et viginti quinque magnæ naves datæ quibus oram* Lov. 2. *Et viginti quinque naves datæ sunt, quibus oram* Gaertn. neque aliter Flor. ac Ber. nisi quod insuper vocem *sunt* omittant. *M. Valerio* etiam exsulat ab Hearnii Oxon. An forte legendum *Terentianum mitti cum aliquo legatorum: cui et* (vel *ei et*) *viginti quinque naves datæ, quibus oram maritimam?* Licet autem Livius hic non exprimat in quem legatorum hujus anni ea cura conlata sit, ex sequentibus tamen palam fit, eum fuisse P. Valerium Flaccum. Certe P. Valerium Flaccum præfuisse classi, quæ præsidio erat Calabriæ litoribus, sive, ut hic ait, oram maritimam inter Brundusium et Tarentum tutaretur, constat ex c. 34. Vide etiam c. 38. Eum autem hoc anno legati munere functum esse, patet ex c. 16. Quin etiam, quum anno sequenti cura classis in M. Valerium Lævinum translata esset, P. Valerium Flaccum munere legati in eadem classe militasse, verisimile est ex XXIV. 40. Hinc efficio τὰ *cum aliquo legatorum mitti,* non magis ad 'exercitum Terentianum,' quam ad 'naves viginti quinque,' pertinere. Verba igitur *M. Valerio,* quæ in tantum non omnibus Mss. desunt, ex margine in contextum inrepsisse videntur, ubi a librario adscripta sunt, ut nomen legati lectores doceret; in quo tamen aberravit, *M. Valerio* scribens, pro *P. Valerio.*

§ 18 *Q. Fulvio prætori urbano*] *Prætori urbis* Lov. 1. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiquæ: postea vulgatum est *pr. urb.* per compendium, a Grutero vero in ultima ed. *prætori urbano.* Vide ad XXV. 1. § 11.

§ 19 *C. Terentio proconsuli*] Hic quoque Cantabrig. clare *proconsule,* ut paullo ante 'Marcello proconsule.' *Jac. Gron.* Vide ad c. 30. § 19.

CAP. XXXIII. § 1 *Gentesque animos intenderant*] *Animum intenderant* Harl. et Lov. 3. Utrumque ferri potest; quemadmodum, 'advertere' vel 'adtendere animum' et 'animos' in usu fuisse, dictum est ad X. 4. § 9. Æquum itaque est, ut plures ac meliores codd. nihil mutantes audiamus. Paullo ante *opulentissimorum duorum potentissimorum* Lov. 4. sed ultima vox est ab interprete, qui indicare voluit, τὸ *opulentus* hic non ad divitias, sed ad potentiam ac vires referendum esse: de quo hujus vocis usu vide ad II. 21. § 5.

§ 2 *Eo magis, quod propior Italiæ*] *Quo propior* Gaertn. Hav. Hearnii N. et, quas vidi, edd. Aldo priores. Et quidem *eo* sæpe post se recipit *quod;* verum, si, ut hoc loco, subjungitur comparativus, plerumque requirit *quo.* Supra I. 23. 'Quo propiores vos, hoc magis scis.' III. 48. 'Dolor,

quo est mœstior imbecillo animo, eo miserabilia magis querentibus subjicit.' Solent autem *quo* et *quod* commutari. Vide ad XXXVI. 33. § 3.

Ac mari tantum Ionio discretus erat] Vox ultima et tres antea abjici poterant sine ullo sententiæ detrimento, sic: *rex; propior Italiæ, ac mari tantum Ionio discretus*. Grut. Abesse posse concedo; non tamen, abesse debere. Omnes enim codd. constanter servant. Nimius semper est Gruter. in ejiciendis vocibus, quas sine dispendio sententiæ expungi posse putavit. Vide ad cap. seq. § 15.

§ 3 *Bello inter Romanos Pœnumque orto lætatus erat*] *Lætus erat* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et, quas vidi, edd. Aldina vetustiores. Ita mox hoc cap. 'Nova societate tam clari regis lætus:' et sæpe. Sed solent hæc commutari a librariis. Exemplum habuimus VII. 26. § 7. Plura similia vide ad X. 36. § 2. Insuper *bellum ortum lætus erat* Lov. 2. At simili Græcismo Livius vix delectatur. Attamen 'id senatum lætari' obcurrit XLV. 13. Hic nihil mutandum esse, ceteri omnes codd. *bello orto* tuentes docent.

Incertis adhuc viribus, fluctuatus animo fuerat] Claud. B. Gild. 246. 'Solus at hic, non puppe data, non milite misso, Subsedit fluitante fide.' Diodorus sæpius hoc vocat παραδοκῆσαι τὴν ῥοπὴν τοῦ πολέμου. *Gebh. Fluctuans* Lov. 3. 4. Ber. Hafn. Hav. et Brancal. Latinii. Sed nihil necesse. Vide ad XXXVI. 10. §. 4.

§ 4 *Cum Hannibale et Pœnis erat*] In optimis nomen ducis cum copulativa non exstant. *J. F. Gron.* Non exstant etiam in Flor.

Ad fortunam inclinavit] Idem poëta vs. 249. 'Restitit in speculis fati, turbaque reductus Libravit geminas eventu judice vires, Ad rerum momenta cliens, seseque daturus Victori: fortuna simul cum Marte pependit.' Paterc. II. 53. 'Quin Rhodii quoque, fidelissimi antea Romanis, tum dubia fide, speculati fortunam proniores regis partibus fuisse visi sunt.' Livius XXIV. 45. 'Ancipitis animi communis hostis, qui post Cannensem cladem, tamquam cum fortuna fidem stare oporteret, ad Annibalem discessisset.' XXV. 15. 'Thurinis exspectantibus magis, quam adjuvantibus eventum.' *Gebh.*

Brundusinum Tarentinumque] *Brundisinum* Flor. et Voss. *Brundisium* iidem cap. præc. § 17. Vide ad lib. XLII. c. 17. § 2. Adde Duker. ad Flori I. 20. § 1.

Ad Laciniæ Junonis templum in terram egressi] Sic plura habent exemplaria. Verum *Laciniæ* (quis ignorat?) verior est lectio. *Sabell.* Abest veteri *templum*. Rectissime, sicut post (cap. seq.) 'Eodem ad Junonis Laciniæ [templum,] ubi navis occulta in statione erat, perveniunt,' iterum omissa eadem vox. *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 19. Libri omnes nostri retentant τὸ *templum*. Gebh. Delevit τὸ *templum* Lipsius; et ita Voss. et duo Pall. Put. tamen et Pet. retinent. *J. F. Gron.* Retinent etiam Flor. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. neque ab alio, quam ab Oxon. D. abesse Hearne notavit; ut et reliqui servasse videantur. Gruter. tamen in ultima ed. ex sententia Lipsii ejecit, quem recentiores secuti sunt. Alibi sæpe vocem 'ædem' vel 'templum' librarii de suo addiderunt. Vide ad X. 23. § 12. Codicum tamen, *templum* hic servantium, auctoritas effecit, ut iterum contextui reddiderim. Quod enim Hearne etiam in Put. desiderari crediderit, ex Gronovii notis refellitur.

§ 5 *M. Valerium Lævinum prætorem, circa Nuceriam*] Quidam, quod Nuceria direpta atque incensa esset ab Hannibale, ut tradidit author c. 15. reposuere *Numeriam*. At ego *Luceriam* legendum puto, quemadmodum ad finem hujus libri c. 48. habetur,

ubi ejusdem Valerii mentio. 'Numeriæ' oppidi, quod equidem sciam, nulla est apud authores mentio. Id nominis etiam in Ptolemæi codicibus lib. III. fere corrupte legitur. *Glar.* De legatis Philippi loquitur per Apuliam venientibus: ex quo *Luceriam* videtur esse legendum. Nam paulo post (c. 48.) ait: 'Ti. Gracchus a Cumis Luceriam in Apuliam legiones cum duxisset, M. Valerium inde prætorem Brundusium cum eo, quem Luceriæ habuerat, exercitu misit.' [' Hæc de *Luceria* Glareanus ante Sigonium notavit; sed ipse subticet, quasi ipse primus hoc notasset.'] *Sigon.* Valerii prænomen omittitur in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Deinde *Muneriam* Gaertn. *Numeriam* Flor. Voss. Lov. 1. 5. Harl. Ber. Hafn. Hav. Hearnii N. L. 1. et omnes, quas consului, edd. usque ad Ascens. qui *Nuceriam* substituit. Sed *Luceriam* legendum esse, consentit etiam Perizon. in Animadv. Hist. c. 8. p. 342. 'Luceria' autem et 'Nuceria' etiam alibi commutantur. Vide ad IX. 38. § 2.

§ 7 *Inter defectiones veterum sociorum Valerius*] Nomen prætoris vix invenias in scriptis. Igitur Muretus, *Prætor inter defectiones veterum sociorum nova societate.* Nam cum esset in primigeniis *senatum p. q; r. PR. inter*, facile ob similitudinem omissæ videntur duæ literæ. *J. F. Gron.* Nomen prætoris apud me deest in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Verisimilis itaque est Mureti conjectura, ante hæc verba excidisse vocem *Prætor* per duas literas *PR.* scriptam, ejusque rei caussam fuisse, quod præcesserit *P. que R.* Haud multum hinc abit, ita *P. R.* id est *populi Romani*, excidisse post *R. P.* id est *res publica*, XXII. 10. § 2. quin et pro *populumque Romanum* Hafn. Ber. et Rec. legunt *Prætor.* Et ita fuisse videtur in Hearnii D. in quo Mureto favente *Prætor* legi, Hearne testatur. Voces *populumque Romanum* deerant in Hearnii N.

Hostem pro hospite comiter accepit] Imitatus Ovid. Epist. Helen. vs. 10. 'Qui sic intrabas, hospes an hostis eras?' *Gebh.* Optimi *hostem pro hospitibus.* Scribe ergo et *hostes.* J. F. Gron. *Hostem pro hospitibus* Cant. *hostes pro hospitibus* Flor. Plures enim erant Philippi legati, quorum princeps erat Xenophanes.

§ 8 *Itineraque cum cura demonstrent*] *Que* abest a vet. lib. *Sigon.* Pall. omnes *itinera cum cura.* Sed vet. ed. retinet copulam *que.* Gebh. Abest omnibus copulativa, ut et Sigoniano. Forte, *dat, qui prosequantur: it. cum cura demonstrat, quæ loca, quosque saltus aut Romanus aut hostes teneant.* J. F. Gron. Abest etiam ab omnibus meis.

Aut Romani aut hostes] Optimi *Romanus.* J. F. Gron. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Gaertn. et quidam alii. Hac numeri varietate 'Romanus,' 'hostes' sæpe delectatur Livius. Vide ad XXXV. 40. § 6.

§ 9 *Amicitiam junxit legibus his: Philippus*] Meliores *legibus his, ut Philippus.* J. F. Gron. Ita non tantum meliores, verum insuper omnes omnino, quibus utor, codd. omnesque, quas vidi, edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ *ut*, nescio quo auctore, omiserat. Præterea *jungit* omnes edd. usque ad Gronov. 1665. et ita Flor. pluresque alii.

§ 12 *Quæ insulæ ad Macedoniam*] Optimi *quæque insulæ.* Scribe etiam *cum quibus regi placeret.* J. F. Gron. *Quæ civitates continentisque insulæque* Ber. et Gaertn. *quæ civitates continentis insulæque* Hav. Præterea *regi placeret* probant Doujatius et Crevier.

CAP. XXXIV. § 2 *Ad regis ipsius firmandam fidem*] 'Firmare fidem' dicitur is ipse, qui fidem a se datam artiore quodam vinculo adstringit; (vide Lambin. ad Plauti Milit. II. 5.

§ 43.) vel qui argumentis et rerum documentis rem, quam adfirmavit, probabilem et certam reddit. Ita Ter. Andr. III. 1. 4. Hec. IV. 2. 5. et V. 1. 23. Suet. de Clar. Rhet. cap. I. Justin. XXXIX. 1. et alii. Sed et res ipsa, quæ fidem facit, dicitur 'firmare fidem.' Tacit. de Mor. Germ. c. 39. 'Fides antiquitatis religione firmatur:' id est, religio facit fidem, Semnones esse, quod jactabant, vetustissimos Suevorum. Sic ergo Philippus ipse recte dici potest 'firmare fidem' Annibali a legatis suis datam: quomodo legati Annibalis dicantur 'firmare fidem Philippi,' fateor me non intelligere. Si scriptum esset, *ad regis ipsius firmandas fide*, nempe 'leges,' minus hic hærerem. *Duk.* Codd. nihil mutant, nisi quod *regi ipsius* sit in Flor. a m. sec. Inde tamen difficultas a Dukero mota non tollitur. An legati Hannibalis ideo missi esse dicuntur *ad firmandam fidem Philippi*, quia ipsum jurejurando in leges fœderis adacturi erant, unde fides ejus firmior esse deberet?

Ad Junonis Laciniæ, ubi navis] Pal. 2. et vet. ed. hic intrudunt *templum*, reclamantibus cæteris membranis nostris. *Gebh.* Vocem hanc servarunt omnes edd. usque ad Gruter. quem recte, monente Lipsio ad cap. præc. § 4. eam omisisse puto. In nullo enim meorum codd. nisi in Ber. superest.

§ 3 *Inde profecti, quum jam altum tenerent*] *Provecti* Gaertn. et ita Froben. 1535. edidit, quod reliqui editores servarunt usque ad J. F. Gronov. Eamdem lectionem sibi non displicere, Ant. Perizon. ad marginem Livii notavit. Silius II. 1. 'Cæruleis provecta vadis jam Dardana puppis.' Librarios autem passim has voces confudisse, vidimus ad XXI. 2. § 4. Verum, dissentientibus reliquis codd. nihil muto. XXV. 27. 'Cum classe profectus Karthaginem:' et paullo post, 'Profectus a Karthagine satis prosperos ventos ad trajiciendum in Siciliam habuit.' XXIX. 27. 'Vento secundo satis vehementi profecti celeriter e conspectu terræ ablati sunt.' Præterea voculam *jam* non agnoscunt Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. et Gaertn. Mox autem *conspecti classe* sine præpositione Voss. Lov. 1. 2. 3. et Harl.

§ 4 *Q. Valerius Flaccus Corcyræos ad persequendam*] Iidem et hoc loco *Q. Fulvium Flaccum* supposuerunt, temere sane, quum Q. Fulvius prætor urbanus, Romæ relictus ad suburbana litora tutanda, nondum ab Urbe moverit. Ego tamen non *Q. Valerium*, sed *P. Valerium*, puto legendum, qui M. Valerii Levini prætoris peregrini legatus fuit, ut in sequentibus latius legetur: quanquam uno in loco sequentis libri c. 40. *T. Valerius* haud dubio codicis errore vocetur. Sed quatuor viri M. Valerius Levinus, P. Valerius Flaccus, Q. Fulvius Flaccus, L. Valerius Antias, hoc anno in officiis magnam errandi occasionem non attentis librariis, oscitantibusque codicum correctoribus confinio nominum dedere. *Glar.* Castiga ex vet. lib. *P. Valerius Flaccus.* Etenim Q. Fulvius Flaccus prætor urbanus, cui suburbana litora custodienda tradita erant, adhuc ab urbe non moverat. P. autem 'Valerius Flaccus,' de quo post meminit etiam Livius, M. Valerii Lævini prætoris, cui ora inter Brundusium et Tarentum tutanda decreta fuerat, legatus erat. ['Et hæc ex Glareani annotationibus habet.'] *Sigonius.* *P. Valerius* legendum esse, recte monuerunt Glareanus et Sigonius ex capp. 16. et 38. ubi integrum hoc nomen omnibus in scriptis servatur. Nam hic fere *Valerius Q. Flaccus:* nisi malis *Valerius P. Flaccus.* Solet enim interdum prænomina postponere. Quomodo autem *Corcyræos?* quum statim, 'tradunt se Romanis.' Put. *cercyros*, alii *corcyros*. Salmasius sub-

monuit velle *cercuros.* 'Cercurus' genus navis apud A. Gellium x. 25. Plautum Mercatore, et Sticho, Lucilium citante Nonio. Noster xxxiii. 19. 'Cum classe centum tectarum navium, ad hoc levioribus navigiis cercurisque ac lembis ducentis proficiscitur.' Appianus Libycis p. 42. de Romanis tertium Punicum bellum molientibus: *ναυσὶ δ' ἐφέροντο πεντήκοντα μὲν πεντήρεσιν, ἑκατὸν δ' ἡμιολίαις, ἀφράκτοις δὲ καὶ κερκούροις καὶ στρογγύλοις πολλοῖς. J. F. Gron.* Q. *Valerius Flaccus* Gaertn. et Hav. *Valerius Q. Flaccus* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. et Ber. pro quo recte viros doctos *P. Valerius*, vel *Valerius P. Flaccus* emendasse existimo. Accedit *Titi* prænomen in gente Valeria, teste Sigon. ad Liv. viii. 18. § 1. inusitatum esse, certe circa hæc tempora. De eo vide ad c. 32. § 17. Præterea *corcyros* vel *corciros* omnes Hearnii Oxon. et mei, nisi quod *circiros* sit in Hav. pro quo recte Gronov. *cercuros* substituit. De *cercuris* vide Scheff. de Re Nav. ii. 2. p. 75.

Ubi celeritate victi cesserunt] Probi omnes *vinci senserunt.* Recte quidem, nam intelligitur *τὸ se.* J. F. Gron. *Victi cesserunt* unus Gaertn. *victe sese censerunt* Lov. 5. *vinci senserunt* Hearnii omnes, et reliqui mei, nisi quod *vinci se senserunt* sit in Lov. 4. Sed *se* commode ex tot testium fide hic subintelligi potest, idque Livius sæpius omisit. Vide Gronov. ad xl. 42. § 3. et quæ notavi ad i. 23. § 5.

§ 5 *Mendacium struere*] *Instruere* Lov. 4. 5. et Harl. Nihil mutandum. 'Struere mendacium,' ut 'struere consilia' ii. 3. 'opes' ii. 41. 'bellum' in Epit. Liv. lib. xlviii. Prima syllaba *τοῦ instruere* nata est ex præced. vocis litera postrema. Talis erroris exemplum habuimus xxi. 29. § 6. Similiter xxix. 3. § 3.

§ 7 *Literæ quoque ab Hannibale ad Philippum inventa de pace inter regem*] Quis neget verius in meo esse *inventæ et pacta inter?* Quo enim de pace compositio, ubi bellum numquam fuerat? Pacta erant, et novum fœdus. *Lipsius*, Ep. Quæst. iii. 19. Non deteriorem reperi scripturam in Pal. 1. ad marginem *inventæ et pactæ leges inter regem.* Dixit quippe ipse Titus in principio hujus cap. 'In has ferme leges inter Pœnum ducem legatosque Macedonum ictum fœdus.' *Gebh.* Put. *inventæ et pactæ et pactis inter:* cum virgulis tamen, quo *et pactis* cancellabant. Ita Pet. melior *et pactæ.* Lege *inventæ, et pacta pacis inter regem Macedonum Pœnumque ducem.* Forte et *Macedonem.* J. F. Gron. Vulgatum servant Harl. Rec. et Gaertn. *inventæ et pactum et pacem* Lov. 4. *inventæ et pacem inter regem* Hearnii L. 1. *inventæ et pactum pacis inter regem* ejusdem D. *inventæ et pactum inter regem* Lov. 3. *inventæ et pactæ inter regem* Flor. et Voss. ambo a m. pr. qui *et pacta* legunt a m. sec. Neque aliter Lov. 1. 2. 5. Ber. Hav. Hearnii N. et Colbert. apud Doujat. Quam scripturam non is tantum eamdem ob caussam, ac Lipsius diu ante dedit, probat, sed nuper etiam Crevier. ob plerorumque codd. consensum. Verum hic etiam in uno suorum eamdem lectionem invenit, quam Gebhard. in margine Pal. 1. eamque etiam haud displicere testatur. Gronovii lectio nimis a Mss. recedit. In Put. enim integerrimo *et pactis* a librario per errorem repetitum, et hinc iterum inductum erat. Restitui igitur, quod volunt plerique codd. et viri docti etiam prætulerunt *inventæ, et pacta inter regem.* Quod autem Gron. præterea conjicit *regem Macedonem*, ei adversantur omnes codd. Cap. præc. 'Philippus Macedonum rex.' xxiv. 10. 'Intentus adversus omnes motus Philippi Macedonum regis:' et sæpissime alibi. Forte ita conjecit Gronov. ut convenirent 'rex Macedo' et 'Pœnus dux.' Sed, similes variationes orationis Livium

ubique captasse, sæpius dictum est.

§ 8 *Ad senatum, aut ad consules*] Ita primus edidit Cœlius Curio. Priores omnes *aut consules*, consentientibus Florent. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Livium quidem præpositiones sæpissime repetiisse, dictum est ad VI. 28. § 6. id tamen non ubique, invitis codd. ipsi obtrudendum. Paullo ante *Quibus datis cognitis* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. *Quibus datis cognitisque* Ber. et Hav. *Quibus datis et cognitis* Hearnii L. 1.

§ 9 *L. Valerius Antias*] Hunc esse eum Valerium Antiatem, qui annales conscripsit, existimat Glandorp. in Onom. p. 871. Pighius etiam in Annal. ad a. DXL. p. 176. videndum monet, utrum hic sit qui historias scripserit. At diu jam Vossius de Hist. Lat. I. 10. et Perizon. Animadv. Hist. c. 6. p. 209. monuerunt, ex Vellei. II. 9. patere, Antiatem historicum circa tempora Sullæ dictatoris vixisse. Ceterum Vossius et alii ei prænomen *Quinti*, Schottus autem ad Præfat. Auct. de Orig. Gent. Rom. *Publii* tribuunt: quod qua auctoritate fiat, non liquet.

In omnes naves legatos separatim custodiendos divideret] Boni fere omnes *partim*. Sed et optimi *neve quæ communicatio*. J. F. Gron. *Legatos partim custodiendos* etiam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et omnes, quibus usus sum, edd. usque ad Froben. 1535. Præterea *per omnes naves* Ber. et Hav. Mox *neve quæ communicatio* etiam Flor. Vulgo τὸ *quæ* deerat.

§ 10 *Ad bellum ac defectionem omnes spectare*] In melioribus deest præpositio. Quia utroque modo Livius alibi, cur vetustissimis libris non obsequeremur? *J. F. Gron.* Recte Gronov. Livium utroque modo locutum adfirmat. De addita præpositione vide ad I. 47. § 1. de ea omissa ad XXII. 22. § 21. Subscribo itaque ejus judicio, optimis libris obsequendum esse. Jam autem non hi tantum, verum omnes omnino, quos Hearnius Oxonii, quosque ego consuluimus, constanter præpositionem omittunt. At male *bellum ad defectionem* legunt Hafn. Cant. et Voss. Præterea *petere*, pro *spectare*, perperam Lov. 5.

§ 11 *Non tam in periculosum, quam longum, morbum implicitum*] *Non tam per. quam longum* Lov. 3. et Gaertn. præpositione *in* elisa a præced. vocis litera finali. Vide ad X. 13. § 3. *Non tam in periculoso quam longo morbo* Ber. *non tam periculoso quam longo morbo* Lov. 4. 5. Hearnii N. et Brancal. Latinii. Livium ita loqui solere, vidimus ad VII. 23. § 2. Optimis tamen libris in vulgatum conspirantibus, nihil mutandum censeo. Nam etiam Nepot. 'in morbum implicari' dixisse, lexicographi notarunt. Eadem constructio etiam aliis placuit. Paullo ante *Q. Minutium* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum.

§ 12 *Pacatæ provinciæ præsidem*] Mur. et Gud. *præsidium*. Lege *exercitumque ibi ut satis firmum pacatæ prov. præsidio esse, ita parum bello*. J. F. Gron. Tamen c. 48. 'Siciliam et Sardiniam vix præsides provinciarum exercitus alere.' *Duk.* *Præsidium* etiam Hearnii N. *præsidio*, ut Gronov. conjecit, Lov. 3. et Hav. Ut *præsidem* vel *præsidium* Gronovio displiceret, ea caussa fuisse videtur, quod ita vox illa repetenda foret ad sequens *parum*; neque commode dici posse existimaret *exercitus parum firmus præses bello*, *exercitus parum firmum præsidium bello*. At si *præsidio* scribas, dicet Liv. exercitum, qui in Sardinia erat, satis firmum esse præsidio pacatæ provinciæ, at parum firmum bello: *præsidio* igitur in contextum recepi.

§ 13 *Quinque millia peditum, trecentos equites scriberet*] Quidam, imo iidem, etiam *quadringentos* emenda-

ruut equites, moti fortassis, quod legionem auctam millenario viderunt. At Polybius cum I. 16. legionem Romanam quaternis millibus peditum trecenis equitibus exhibeat, libro deinde III. 107. ubi legiones auctas ante cladem Cannensem refert, hæc subjicit verba: 'Romani enim, sicut supra memoravimus, quatuor legionibus exercitum complent. Singulæ quæque legiones quaternis millibus peditum constant, equitibus ducentis: aut si quando ingens aliqua necessitas urget, quinis millibus peditum, trecentis equitibus.' Hæc ille. Quamquam in hoc Polybii numero illic fortassis *trecentis* pro *ducentis*, hic vero *quadringentis* pro *trecentis* legendum. In Livio sane VII. 25. quaternum millium ac ducentorum peditum cum trecentis equitibus legio describitur; quæ ab eodem lib. VIII. c. 8. quinum millium, equitibus non variatis, exhibetur. Ego totum hoc lectoris judicio relinquo: nam, de equitibus quod certum affirmem, non habeo. *Glar.* Prisca ed. hic numerat *trecentos equites.* Pal. 1. *ut Fulvius Flaccus mille peditum CCCC. equites.* Pall. 2. ac 3. *ut Fulvius Flaccus mille equites, quadringentos equites.* Statim compareat in Pal. 2. *in Sardiniam trahendam curaret.* Gebh. Aldus est, quem *quadringentos* edidisse Glareanus ægre fert. Ita tamen Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hav. pluresque alii codd. At præterea *Flaccus vel peditum* Flor. *Flaccus millia peditum* Lov. 4. et Harl. *Flaccus M. peditum* Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hearnii D. *Flaccus* $\overline{VI}$. *peditum* ejusdem N. *Flaccus VI. millia peditum* Berol. . *Flaccus M. pedites* Lov. 5. *Flaccus mille pedites* Rec. et Hearnii L. 1. *Flaccus pedites mille* Gaertn. Paullo ante Flacci prænomen Q. deest in Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. D. ac N. Verbum *trajiciendam* inlustravi ad II. 11. § 2.

§ 15 *T. Manlius Torquatus, qui bis consul censorque fuerat*] Consul fuit cum Attilio Bulbo, quo in magistratu de Sardis triumphavit; iterum cum Q. Fulvio Flacco, quem eundem etiam in censura collegam habuit, auctoribus Capit. scriptoribus. *Sigon.* Et hic vox quarta, vox ultima nihil addunt orationi: quod et iteratum velim libro Livii XXV. c. 5. ubi ad hanc faciem ista quoque obvia clausula. *Grut.* Sæpissime his notis Gruteri conjecturas improbare coactus sum, quibus modo unum, modo plura verba ex Livio ejiciebat, idque nullam aliam ob caussam, quam quia sine sensus detrimento abesse poterant. Exempla videri possunt ad I. 22. § 6. III. 70. § 1. IV. 17. § 3. c. 43. § 5. V. 17. § 1. et 8. c. 6. § 1. 2. VIII. 10. § 1. c. 28. § 3. XXI. 59. § 9. aliisque locis. Si hac ratione in bonos scriptores grassari liceret, et omnia, quæ sine fraude sententiæ omitti possunt, inducenda forent, quanta passim mutatio, an mutilatio dicam, fieri deberet? Non alibi tamen, quam huic loco, magis temerarium Gruterus ferrum adhibuit. Ecce enim, ejectis vocibus *qui* et *fuerat*, legendum censet *Torquatus bis consul censorque,* oblitus genus loquendi, quod ipsi otiosum visum est, non tantum XXV. 5. obcurrere, sed pluribus aliis locis. Ita III. 12. 'Capitolinus, qui ter consul fuerat.' c. 13. 'M. Volscius Fictor, qui ante aliquot annos tribunus plebis fuerat.' c. 25. 'Capitolinus, qui ter consul fuerat.' hoc lib. c. 30. 'Flaccus, qui antea consul censorque fuerat:' ubi quinque similia exempla laudat Perizon. XXIV. 9. 'Consulis filius, qui tum ædilis erat.' c. 44. 'Q. Fabius, qui tum consul erat.' XXXIX. 11. 'Lævinum, qui bis consul fuerat.' XXX. 23. 'Q. Metellus, qui triennio ante consul dictatorque fuerat:' eodem cap. 'Lævinus, qui bis consul fuerat.' c. 26. 'Geminus, qui tum magister equitum erat.'

Plura alia sciens prætereo, ne tædio sim. Addo tantum locum Cic. admodum similem de Div. I. 18. 'Ti. Gracchus P. F., qui bis consul et censor fuit.' Si itaque hoc loco voces illæ inducendæ sunt, quia nihil addunt orationi, ob eamdem rationem etiam ex omnibus reliquis ejiciendæ erunt: quod nemini sano verisimile, credo, videbitur. Sed præterea, Gruterus ne ad sequentia quidem animum adtendit. Admissa ejus conjectura legendum foret, *missus est T. Manlius Torquatus bis consul censorque, subegeratque, &c.* Sed ita oratio non cohærebit, verum insuper legendum erit *qui subegerat.* Sunt etiam loca, quibus Gronov. ex conjectura quasdam voces eamdem ob caussam ejicit, ob quam hic Gruter. Vide xxv. 1. § 4. et xxxiii. 45. § 4. Verum neque ei adsentior. Ceterum *Ti. Manlius* Ber. et Hav. *L. Manlius* Gaertn. *T. Mallius* Lov. 3. *T. Manilius* Hearnii D. et N.

Subegeratque in consulatu Sardos] Locus est hiulcus, in quo vox una deficit. Nam puto declarasse Livium, cum dicat bis consulem Manlium fuisse, quo in consulatu Sardos subegerit. In aliquibus libris legitur *in suo consulatu*, et suspicor legendum esse *in primo consulatu:* quæ vox, numerali nota in plerisque libris forte signata, librariorum culpa demum intercidisse videtur. *Pighius* in Ann. ad a. DXIX. p. 95.

§ 16 *Ad Baliares insulas ejicitur*] Pall. tres, et vet. ed. *ducitur.* Gebh. Scripti *dicitur*, factum ex *deicitur*, ut solent fere libri vett. pro *dejicitur.* Naufragi quidem 'ejici' dicuntur, (et notavimus ad M. Senecam Contr. III. 16.) sed naufragi. At qui, summa re salva, tempestate vertuntur a cursu vel a medio mari ad inferiorem partem, *dejici* dicuntur. Ut apud Cæsarem Gall. IV. 28. 'Tanta tempestas subito coorta est, ut nulla earum cursum tenere posset, sed aliæ eodem, unde profectæ erant, referrentur naves, aliæ ad inferiorem partem magno sui cum periculo dejicerentur.' Noster c. 40. 'Quæ tempestate dejecta ad Baleares erat.' XXI. 49. 'Eam quoque classem ad Ægates insulas dejectam.' *J. F. Gron.* Vulgatum primum admisit Froben. 1535. antea legebatur *ducitur*, quod præferunt etiam Lov. 3. 4. Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii L. 1. atque a m. pr. N. Neque aliter Flor. et Voss. a m. sec. in quibus *dicitur* est a m. pr. *deicitur* Lov. 2. Hearnii N. a m. sec. et Victor. apud Crevier. Sed plane *dejicitur*, ut Gronov. emendat, Lov. 5. et Harl. quod recte de illis dici notat, qui vi ventorum aut fluctuum a cursu depelluntur. Vide etiam Jac. Gronov. ad Tacit. Ann. II. 40. Id etiam forte restituendum apud Vell. Pat. I. 1. 'Agamemnon tempestate in Cretam dejectus:' vulgo legitur *rejectus.* Sed 'rejici' dicuntur, qui eodem reverti coguntur, unde profecti sunt. Vide ad XLIV. 19. § 3. Literas autem *D* et *R* passim confundi in Mss. dictum est ad IX. 10. § 6. Burm. ibi conjicit *ejectus*, id est, naufragio in eam egressus. Alterutrum certe verum puto.

§ 17 *Naves dum refiguntur*] Sic legitur per vos in Regio cod. emendatum, cum emendare debuissetis *reficiuntur.* Nam 'refigere' est, quod fixum est educere. *Valla.* Vitiosa lectio tamen superest in Voss. Lov. 3. Ber. Harl. Hafn. et Hearnii N. in margine.

CAP. XXXV. § 1 *Fractis partis alterius animis*] Pall. 1. ac 3. *tractis.* Gebh. Similiter Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. Sed ita passim errant librarii. Vide ad III. 49. § 5. et XXXIX. 51. § 2. Adde quæ notavi ad Silii III. 55. Eodem modo commutantur 'diffractus' et 'distractus.' Vide Burm. ad Suet. Aug. c. 17. p. 232. Paullo ante *In Italiam* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Ber. Vide ad Epit. Liv. lib. XXI. Insuper *post Cannen-*

sem cladem Ber.

§ 2 *Dolum ad capiendos eos compararunt*] *Dolos* Pal. I. Ceterum hæc loquendi formula Plautina est, in Captiv. Prol. vs. 47. 'Sed inscientes sua sibi fallacia Ita compararunt et confinxerunt dolum.' *Gebh.* *Ad capiendum eos* Lov. 1. 2. et Voss. Vide ad XL. 49. § 1.

§ 3 *Statutum sacrificium ad Hamas*] Legendum est *statum*, de quo fuit inter nos apud regem controversia, quodque ego multis rationibus atque exemplis probavi. *Valla.* Sine dubio vera est Vallæ emendatio, et tamen altera lectio, quam damnavit, superest in Flor. Voss. et plerisque meis, omnibus Hearnii Oxon. et edd. antiqq. usque ad Froben. 1535. Sæpissime ita peccari, videbimus ad XXXIX. 13. § 8. Mox *ut Cumanus eo senatus* Lov. 4. 5. Gaertn. et typis descripti ante Aldum. *Ut Cumanus senatus eo* Hav. *ut et Cumanus senatus* Lov. 2. Deinde *ad consulendum*, pro *ad consultandum*, Voss. Lov. 1. 2. et Ber. 'Consulere' pro consultare poni, vidimus ad II. 7. § 2. Optimorum tamen codd. in vulgatum consensus efficit ut lectionem illam hic a librariis profectam credam. Eos enim sæpe ita errasse, vidimus ad XXI. 16. § 2.

§ 4 *Ne quid ab Romanis novi periculi esset*] In V. C. est *fieret*; pro quo videtur scribendum *foret*. Ursin. Solus Put. hic nos adjuvit: *ab Romanouenove.* Verum est *ab Romano Pœnove periculi.* J. F. Gron. Vide eumdem Obs. I. 11. pag. 181. *fieret* etiam Ber. unde Latinius quoque *foret* scribendum conjicit. Sed reliqui omnes *esset* tuentur. Paullo ante *se habituros*, pro *sese*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav.

§ 5 *Circa Linternum castra posuit*] Vet. lib. *Liternum.* Sigon. Vide ad XXII. 16. § 4. *Circa Liternum posuit castra* Flor. *castra ponit* Lov. 4. Paullo ante, addita voce, *Sempronius Graccus*, vel *Gracchus*, *consul* Ber. Hav. et Hearnii N. a m. sec.

§ 6 *Ea maxima pars volonum erat*] Sic Justinus v. 10. 'Ex quibus major pars Atheniensium erat.' Tamen hic meliores fere *erant*. Ut forsan auctores scripserint *volones erant*, et *Athenienses erant*. J. F. Gron. *Erant* etiam Flor. Voss. Lov. 2. 4. et Harl. Avi emendationem ad d. loc. Justini Abr. Gronov. inlustravit simili loco Tacit. Hist. III. 12. At vulgato favet locus XXIV. 16. 'Minus duo millia hominum, et ea magna pars equitum, effugerunt.' Mox *cognoscere ordines*, pro *agnoscere*, Lov. 2. et Hearnii D. atque N. a m. pr. Vide ad IV. 36. § 7.

§ 7 *Inter quæ concordiæ maxima erat cura duci*] Put. *inter quæ maxemamerat curacura duci*, omisso τῷ *concordiæ*, quod et Pet. et Men. et Voss. prorsus ignorant. Scribe primum *maxima inerat tum cura duci.* Sallustius Catil. c. 25. 'Prorsus multæ facetiæ multusque lepos inerat.' Noster XLII. 39. 'Inerat cura insita mortalibus videndi congredientes nobilem regem et populi principis terrarum legatos.' Curtius VII. 7. 'Una erat cura, ne inultus occideret.' Deinde iidem quatuor, *ne qua exprobratio*, pro *ne quam*. Vix est, ut τὸ *concordiæ* non adjecerit aliquis, qui nesciebat τὸ *itaque* non hic esse caussale, sed potius pro *et ita*. Quid enim integrius? *Inter quæ maxima inerat tum cura duci, itaque leg. trib. præc., ne qua expr. cuiquam vet. fort. disc. inter ordines sereret. Exprobratio cuiquam*, verbali regente casum verbi, est exprobratio cuiquam facta. Ut apud Plautum Asin. II. 2. 41. 'Verbis velitationem fieri compendi volo:' id est, velitationem, quæ fit verbis, fieri compendii volo. Et Amphitr. I. 1. 12. 'Opulento homini hoc servitus dura est.' Sic apud Ciceronem, quod jam notavimus, *eruptio Mutina*, pro eruptione Mutina facta. *J. F. Gron.* *Inter quæ maxima cura erat duci* Lov. 1. neque aliter Hav. nisi quod vocem *duci*

ignoret: *inter quæ maxima erat cura duci* Lov. 2. Harl. Gaertn. et Ber. *inter quæ maximam erat cura duci* Flor. unde patet *maxima inerat* optime Gronov. restituisse; quod, nisi excerpta fallant, exstat in Cant. In nullo denique cod. *concordiæ* obvium fuit. In Gronov. vero conjectura nihil displicet, nisi sola addita vox *tum*, quam effinxit ex voce *cura*; sed eam potius bis per errorem a librario scriptam fuisse existimo; præsertim quum viri docti, qui cod. Put. versarunt, notaverint, in eo potius aliquid superesse, quam deesse. Legam igitur *inter quæ maxima inerat cura duci*. Τὸ *inerat* ad laud. l. Sallust. inlustrat Cortius. Contra Doujatius putat, magis perspicuam fore sententiam, si retineamus nomen *concordiæ*, quod et scripti non pauci et editi habent: alioqui enim suspensam quodammodo futuram orationem, nec adpariturum, cujus rei maxima esset cura Sempronio. Fruatur judicio suo, modo nobis non invideat, ut frugibus inventis a glandibus abstineamus. Vellem tamen docuisset, quinam forent 'scripti non pauci, τὸ concordiæ' servantes. Recte autem Gronov. *itaque* exponit et ita; (vide ad III. 30. § 7.) recte etiam *ne qua* emendat, pro *ne quam*. Similiter enim inveni in omnibus, quos adhibui, scriptis et in nonnullis edd. vett. Ita 'ne qua vis' III. 5. et hujus generis alia passim. Recte denique casum, quem verbum 'exprobrare' regit, verbali 'exprobratio' junctum inlustravit. Ita Gujet. et Bentl. emendarunt apud Ter. in Andr. I. 1. 16. 'Isthæc commemoratio quasi exprobratio est inmemori beneficii,' pro *inmemoris*.

§ 8. *Omnes satis honestos generososque ducerent, quibus*] Locus hic, alias obscurissimus, videtur interpretationem eandem admittere, quam Scipionis dictum XXV. 2. 'Si me omnes Quirites ædilem facere volunt, satis annorum habeo.' *Grut.*

§ 9 *Ut prope in oblivionem veniret, qua ex conditione*] Ita Gronov. 1665. edi curavit, et omnes codd. mei præferunt. Priores, quas vidi, edd. legunt *venirent*. Sed verba *qua ex conditione quisque esset miles factus* hic funguntur vice nominativi, adeoque *veniret* verum est. Vide ad I. 53. § 1. Paullo ante *coaluerunt* Lov. 4.

§ 12 *Jussis Cumanis omnia ex agris in urbem convehere*] *Jussit Cumanis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. antiqq. pro quo recte Froben. 1535. reposuit *jussis*. Alteram enim locutionem solœcam esse, pluribus docet Gronov. ad XXVII. 24. § 3.

Pridie, quam statutum sacrificium] Put. Pet. *pridie, quam statum sacrificium*: ut, legendum esse, se apud regem disputasse, Valla gloriatur. *J. F. Gron.* Ita gloriatur Valla h. cap. ad § 3. de hoc tamen loco nihil monuit. Ceterum *statutum* hic perperam servant Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav.

§ 13 *Hamæ inde tria millia passuum absunt*] *Cum æde* Flor. a m. pr. *Cum inde* a m. sec. *Deinde Cumis* Hav. *Cumæ deinde* Voss. a m. pr. et Lov. 1. 2. ac 3. *Cumæ*, omissa voce *inde*, Lov. 4. *A Cumis Hamæ deinde* Ber. *Hamæ deinde* Gaertn. Præterea *III. passuum* Flor. quod ambiguum est, et *tribus millibus* exponi potest, ut legitur in Lov. 3. et Ber. vel *tria millia*, ut vulgo exstat: quomodo etiam sæpe Livium locutum esse, docent exempla adlata ad VI. 32. § 9.

Marius Alpius edixit, ut cui summus magistratus erat Campanis, cum XIIII. majorum habebat castra] Vos sic emendatis: *Martius Alpius et pæ, uti cui sum. mag. erat Camp. cum XIIII. juniorum*, vel *militum, habebat castra*. Ego sic: *Mediastuticus*, vel *Medistuticus, qui sum. mag. erat Camp. cum XIIII. militum habebat castra*. Est autem *Mediastuticus* nomen magistratus, ut aliis in locis apud Livium,

libro secundi belli Punici VI. 6. patet. Si quis tollendum relativum putat, ut sit *Medistuticus, summus magistratus erat*, tollat licet. *Valla*. Marii Blosii prætoris Campani mentio est non ita longe ab initio hujus libri c. 7. At in summo magistratu mediastutici erant, ut lib. VI. hujus decados patet, et priore anno Pacuvius Calavius in summo erat magistratu. Verum non video, quam sint hæc apud Livium distincta, fortassis, ut ad historiam minus pertinentia, consulto ab authore neglecta. *Glar.* Pal. 1. *nec procul in obculto Marius Alpius: et dixit uti cui sumus.* Pal. 2. *nec procul inde Marius Alfius et ipse uti cui summus.* Pal. 3. *nec procul inde occulto Marius Alfius uti cui.* Cl. Lipsius Epist. Quæst. I. 19. inde facit *Medixtutichus:* non operose præeunte Valla, ante bina sæcula hinc extricante *Medistuticus*, talem conjecturam produxit. Cæterum eidem Lipsio, *qui summus magistratus erat Campanis*, pro glossa fuerunt. Infra XXIV. 19. aperte habetur in Pal. 1. ac vet. ed. *Medixtuticus*. Sic legendum XXVI. 7. ubi et Lipsius illa, *qui summus magistratus apud Campanos est*, ejicit. *Gebh. Nec procul inde in occulto Marius Alpius edixituticui sum. mag. erat Camp. cum XIIII. malorum habebat castra.* Sic Put. Pet. Men. Pall. duo, Flor. Voss. Barb. paucis apicibus forte, quos annotasse nihil interest, differentes. Scribe, *nec procul inde in occulto Marius Alfius Medixtuticus* (*sum. mag. erat Camp.*) *cum quatuordecim millibus armatorum habebat castra; sacr. app. et inter id fraudi instr. int., quam mun. cast. aut ulli mil. operi.* Nam τὸ *in* vel *is* et *fuit*, quibus auctiores vulgatæ, optimi nostri abjurant. L. Valla præivit. Lipsius pro supervacuo delet *summus magistratus erat Campanis.* Quid igitur fiet XXX. 7. 'Senatum itaque suffetes (quod velut consulare imperium apud eos erat) vocaverunt:' aut XXXV. 34. 'Per apocletos autem (id vocant sanctius concilium: ex delectis constat viris) id agitabant,' &c. Et XXXVIII. 30. 'Damiurgis civitatum, qui summus est magistratus, Ægium evocantibus.' Cicero in Verrem IV. 23. 'Dionysiarchum ad se Proagorum, hoc est summum magistratum, vocari jubet.' *J. F. Gron.* *Alphius qui summus*, mediis omissis, Voss. in marg. et edd. ante Gronov. *Aliphius cui summus* Lov. 5. *Alfius summus* Hafn. *Alpius*, vel *Alfius*, *edixit uti cui summus*, *&c.* Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Rec. Gaertn. Hav. et Oxonienses Hearnii. Veram lectionem Gronovius restituit. Summi Campanorum magistratus nomen *Mediastuticus* scribit Cluver. Ital. Ant. I. 6. pagg. 42. et 43. Voces autem *is* et *fuit* desunt etiam ab omnibus meis.

§ 15 *Triduum sacrificatum ad Hamas*] Quis credat Gracchum, qui pridie istius sacrificii jam moverat Cumas, post triduum demum oppressisse Campanos, et non primo quoque tempore, antequam detegerentur insidiæ? quas, etiamsi nemo enunciaret, in tam propinquo loco celare difficile erat, et eo ipso animadvertere potuissent Campani, quod nemo Cumanorum, contra quam dictum erat, advenisset. Verisimile est, his verbis æque ac sequentibus describi ipsum illud sacrum, legendumque levi mutatione *sacrificandum*. *Jac. Perizon.* Crevier. legendum putat *sacrificatur*, ut simul innuat Livius istud sacrificium adhuc suo ævo celebrari. Verum unde, quæso, id constat? Contra non multum Perizonii conjectura a vulgato abit. Scriptum fuerat *sacrificãdum*. Evanescente deinde linea transversa, nihil propius erat, quam ut in *sacrificatum* mutaretur. Similiter sæpe librarios errasse dictum est ad VI. 27. § 4.

§ 16 *Ne quis enunciare posset, a sexta ad decimam diei horam*] Put. *ne quis enuntiare posset cœpta et an decuma diei horam.* Sic Pet. uterque, et Men.

Voss. Barber. et quatuor Flor. cum Aldina, nisi quod omnes *ad decimam diei horam.* Quippe in vetustissimo libro τοῦ *an* posteriori literæ transsuntæ *d* suprascriptum est. Me vero prima manus ambiguum reliquit, *ante decimam*, an *ad decimam*, an *ab decima diei hora* (quo maxime inclino) probare malim. 'Enuntiare cœpta,' ut apud Silium 'prodere cœpta.' Infra c. 41. 'Nocte, ne cujus interventus cœpta impediret, mortem sibi conscivit.' *J. F. Gron.* *Ad decimam diei horam* videtur prætulisse Schelius ad Polyb. c. 8. Ut IX. 37. 'Decima fere erat diei hora, quum cibum capere consul milites jubet.' *Duk.* *Ne quis enunciare posset cœpta, et ad decimam diei horam* Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac D. neque hinc differunt Lov. 2. et Ber. nisi quod copulativam *et* omittant. 'Enunciare cœpta,' ut 'maturare cœpta' XXIV. 13.

§ 18 *Ut in pervigilio neglecta*] Cui Deo Deæ pervigilatum fuerit, incertum esse Lipsius notat Elect. I. 5. ubi de pervigilio plura, quæ ad hunc locum Modius contulerat.

Alios perpetrato sacro inermes redeuntes obtruncat] Pal. 2. *probe curato sacro.* Pal. 3. forte rectius, *procurato sacro.* Tibullus I. 5. 13. 'Ipse procuravi, ne possent scæva nocere Somnia.' *Gebh.* *Prope curato sacro* Rec. Sed nihil mutandum. Infra XXIV. 13. 'Sacro inde perpetrato, ad quod venerat, Puteolos repente agmen convertit.' XXV. 12. 'Perpetrato sacro in monte, proficiscuntur.' XLIV. 22. 'Sacrificio rite perpetrato in Macedoniam profecti sunt.'

§ 19 *Eo tumultu nocturno cæsa plus duo millia*] Vox *nocturno* redundat: nam ex priore versu satis intelligitur rem nocte actam esse: abest certe a vet. lib. *Sigon.* Contra eamdem vocem servant omnes mei. Sed præterea *plus duobus millibus* Ber. *plus quam duo millia* Flor. Nisi plures testes adfirment, credere non ausim. Vulgatum enim passim Livio fuit in deliciis. Vide ad XLI. 12. § 8.

CAP. XXXVI. § 1 *Hannibalem metuens*] Ita prisca ed. et Pall. duo. Sed melius Pal. 2. *ab Annibale metuens.* Gebh. *Hannibalem metuens* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. Brancal. Latinii, et editi ante Aldum, qui recte *ab Hannibale* substituit. Ter. Andr. I. 1. 79. 'Metui a Chryside.' Similiter 'metus ab cive et ab hoste' II. 24. 'metus a prætore Romano' XXIII. 15. 'metus a Romanis, timor a principibus' XLV. 26.

Qui super Capuam ac Tifata habebat castra] Pal. 1. exhibet *Antifatis habebat castra.* Pal. 3. *Tifatis habebat castra.* Gebhardus. Put. Pet. Pal. Voss. *Antifatis.* Scribe *super Capuam in Tifatis.* Infra c. 29. 'Castraque Hannibalis, quæ in Tifatis erant.' *J. F. Gronov.* Vulgatum defendi potest ex eo, quod mox h. cap. obcurrit: 'In castra supra Tifata se recepit.' Verum *super Capuam habebat*, duabus vocibus omissis, Lovel. 1. *super Capuam ad Tifata* Rec. Lov. 5. Gaertn. et edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ errore, ut videtur, operarum *ac Tifata* dedit. *Super Capuam Antifatis* Flor. Lovel. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. Hearnii L. 1. N. et Brancal. Latinii; pro quo Gronov. non male dedit *in Tifatis.* Infra c. 43. 'Præsidio modico relicto in Tifatis profectus.'

§ 2 *Nec eum provida viri fefellit opinio*] Put. *provida fuitviri.* Scribe *nec eum provida futuri fefellit opinio.* Tacitus Ann. VI. 46. 'Jactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum.' *J. F. Gronov.* Idem Gronov. *provida veri* in prima nott. ed. conjecit. Postea *provida futuri* maluit ex vestigiis Put. cui consentiens Flor. præfert *provida fuit viri;* at mediæ voci signa subjecta sunt, quibus scriba indicavit eam delendam esse. 'Providus futuri,' ut apud Cic.

de Div. II. 57. 'Mentem ita movens, ut eam providam rerum futurarum efficiat.' De Nat. Deor. II. 22. 'Provida utilitatum opportunitatumque omnium.' Contra 'inprovidus' XXVI. 39. 'Inprovidus futuri certaminis Romanus veniebat.'

§ 3 *Obviosque Campanorum per duo præsidia Capuam duci*] Quæ hæc *duo præsidia*, non facile dixerim. Mendi suspicionem facit vetus liber, qui illud *per* nullus habet. Ita legerim *obviosque Campanorum, dato præsidio, Capuam duci;* hoc tantum *duo* scribens *dato*. Lipsius, Ep. Quæst. III. 19. Pall. tres *obviosque ex fuga Campanorum duo præsidia Capuam duci:* et ita vet. Lipsii lib. unde rectum putat *dato præsidio*. Gebh. Put. Pet. Voss. tres Pall. *Campanorum duo præsidio:* unde recte Lipsius *dato*. J. F. Gron. *Duo præsidia* Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Voss. a m. pr. *duobus præsidiis* a m. sec. *ad præsidia* Lov. 5. Ber. Hafn. et Hav. *ad duo præsidia* Brancal. Latinii: *duo præsidio* Flor. et Hearnii L. 1.

Saucios vehiculis tolli portarique] Pal. 2. *et saucios:* a Pal. 1. vero plane abest τὸ *tolli*. Gebh. Optimi *saucios vehiculis portari jubet;* ubi et alii codd. ignorant τὸ *tolli*. J. F. Gron. *Tolli* ignorant apud me Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. et Hav. at *vehiculis portari jubet* Flor. Harl. et Hearnii L. 1. ac D.

§ 4 *Ipse ad Hamas vacua*] Alii *ad Hamis*. Optimi *ipse Hamis*. J. F. Gron. *Ad Hamis* Flor. a m. pr. Voss. a m. pr. Lov. 1. Harl. et Gaertn.

Nequidquam præter recentis vestigia cædis] Legendum est *nec quicquam*. Quum dico legendum, dico vos emendare debuisse. *Valla*. Pal. 2. *nequicquam recentis vestigia cædis*. Gebh. Ut Valla emendat, est in Flor. Lov. 5. et Hav. Plerique reliqui cum edd. Rom. 1472. ac Parm. perperam *nequicquam* servant. Vide ad IX. 18. § 5. Mox § seq. *Cumas traiceret*, pro *duceret*, Gaertn. *trajiceret* editi ante Aldum.

§ 6 *In castra supra Tifata se recepit*] *Super Tifatis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Harl. *super Tifata* Ber. Modo dixit hoc cap. 'super Capuam in Tifatis.' XXIV. 12. 'Ad Tifata in veteribus castris super Capuam consedit:' ubi etiam unus codex *supra*. Et ita h. lib. c. 32. ubi vulgo *supra Suessulam Nolæ* editur, alii codd. exhibent *super Suessulam*. Similiter primo *supra caput* mox 'super caput,' dixit XXXII. 11. § 3. et 8. Vide etiam ad IV. 22. § 6. et X. 41. § 14. Sæpius hæ duæ præpositiones a librariis confunduntur. Vide ad II. 13. § 8. IV. 22. § 6. VIII. 7. § 1. XXI. 28. § 6. c. 33. § 2. XXIV. 17. § 2. XXVIII. 37. § 9. cap. 46. § 15. XXX. 8. § 7. XXXVIII. 48. § 1. ad Epit. Liv. lib. LXXIX. et alibi. Adde Burm. ad Nemes. Ecl. III. 5. et ad Suet. Claud. c. 25. Similiter *suprastare* et *superstare*. Vide ad X. 5. § 11. Eodem modo variant librarii in præpositionibus *inter* et *intra*. Vide ad V. 27. § 3.

§ 7 *Populatoque agro Cumano*] Meliores *perpopulatoque*. J. F. Gron. Ita et Flor. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii N. ac D. Verbo hoc sæpius Livius utitur. XXII. 3. 'Hannibal perpopuletur Italiam.' c. 9. 'Perpopulato agro urbem obpugnare.' XXVI. 9. 'Infestius perpopulato agro Fregellano.' XXXIV. 28. 'Perpopulatus omnia circumjecta urbi loca.' cap. 56. 'Padi ripas cum cædibus et incendiis perpopulatos esse.' XLIV. 27. 'Retro ad Istrum, perpopulati Thraciam, redierunt.' Notat autem Gronov. ad XXVIII. 46. § 14. amasse Livium quasvis voces cum hac præpositione componere, quæ apud alios rarius obcurrunt.

§ 8 *Tum Gracchus, &c. substitit*] *Cum Gracchus, &c. substitisset* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. quam lectionem etiam Crevier. in Put. et Victor. invenit, atque, mu-

tata distinctione, ei etiam in contextu locum dedit; quod haud male factum arbitror. Certe eamdem lectionem recepi. Olim ante hæc verba vulgo erat major interpunctio.

§ 9 *Vulturnum traducere audebat exercitum*] Meliores *Vulturnum flumen traducere*. J. F. Gron. *Vulturnum flumen* etiam Flor. Supra VIII. 11. 'Ager Falernus usque ad Vulturnum flumen plebi Romanæ dividitur.' X. 20. 'Cognoscit ad Vulturnum flumen sedere hostem.' XXII. 14. 'Ut vero ad Vulturnum flumen castra sunt posita.' c. 15. 'Urbs Vulturno flumine diremta.' Vide ad II. 32. § 2. et ad Epit. Liv. lib. V.

§ 10 *Auspiciis repetendis Romæ*] Latinitas aliud postulat, *Romam:* aut delendum. *Tan. Faber.* Vox ultima spernitur ab optimis libris. *J. F. Gronov.* Spernitur etiam ab omnibus meis, et Oxon. Hearnii. Quædam vero ex edd. vett. distinguunt *repetendis, Romæ dein prodigiis.* Sed prodigia illa Fabio non Romæ, quum repetendis auspiciis eo profectus esset, verum in castra reverso obvenisse, non obscure colligi potest ex c. 39. 'Transgresso Vulturnum Fabio post expiata tandem prodigia.'

CAP. XXXVII. § 2 *Adversus ligneam ingentem turrim*] Pal. 2. et vet. ed. *turrem:* quod a Pall. 1. et 3. plane exsulat. *Gebh.* Abest τὸ *turrim:* et jure, quum statim sequatur 'aliam turrem.' *J. F. Gronov.* Abest etiam a Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon.

Quia muros satis per se altos subjectis validis supplicatis pro solo usus erat] Vos in margine et purpureo colore fecistis pro *supplicatis,* aliter *sublicis.* Opinor, Antoni, non nihil reminiscebaris correctionis meæ apud regem: quod si prorsus reminiscebaris, quomodo hunc locum emendarim, nec me auctorem in emendando Regio cod. habere voluisti, nihil est te pertinacius: sin oblitus es, nihil te obliviosius atque hebetius. Ego sic emendandum esse librum te admonui, rege approbante, et, ut reor, etiam memoria tenente, *quia muro satis per se alto subjectis validis sublicis pro solo usus erat.* Est enim 'sublica' genus trabis, unde dictus est 'pons sublicius;' quod non ex lapidibus esset, sed ex sublicis structus, non solum Romæ et in Tiberi, sed in aliis etiam fluminibus. *Valla.* Debetur hæc emendatio ac restitutio Vallæ, cum ante legeretur, ut et in Pall. 1. et 3. *muros satis per se altos subjectis validis subblicatis.* Pal. 2. et vet. ed. *sublicüs.* Gebh.

§ 3 *Propugnatores urbem ac mœnia tuebantur*] Omnes *prop. mœnia atque urbem.* J. F. Gron. Ita et omnes mei, atque Hearnii Oxon. Præterea *tutebantur* Ber. et Hav. Vide ad XXVIII. 20. § 1.

§ 4 *Promovendo adjunctam*] *Injungere* frequentius de hac re dicit Livius. Vide Gronov. ad IV. 9. *Duk.*

§ 5 *Quum de turri sese præcipitaret*] Quemadmodum in præcedentibus hujus cap. Gronovius bis *turrem,* pro *turrim,* ex auctoritate Put. ut in prima notarum ed. testatus est, edidit, cum quo etiam conspirat Flor. ita hic *turre* legunt Voss. Lovel. quinque, Harl. et Hav. quod et ipsum restat in Flor. a m. altera, quum prius *turres* scriptum fuisset, litera ultima ex initio vocis seq. repetita. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Caussam autem non video, cur *turrem* ibi potius, quam hic *turre,* probaremus. Similiter *turrem,* pro *turrim,* plures Mss. præferunt XXXII. 17. § 10. *turre* etiam utitur Ovid. Her. XVIII. 116. Vide Voss. Gramm. IV. 10. et 12. Quum itaque alterum illis locis a Gronov. admissum sit, posterius etiam hoc loco recipiendum duxi.

Eruptio ex oppido simul duabus portis facta] Non comparet τὸ *facta* in Put. Pet. duobus Pall. Voss. *J. F. Gron.* Exsulat etiam a Flor. Lov. 1. 2. 4. 5.

Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Omnes etiam scriptos suos eam vocem ignorare, testatur Crevier. Ejicere igitur non dubitavi.

§ 6 *Ad mille CCCC. Karthaginiensium cæsi, et inde sexaginta vivi capti*] Opinor legendum *et undesexaginta vivi capti:* hoc est, uno dempto ex sexaginta, qui sunt quinquaginta novem, captivis in vincula conjectis. *Valla.* *Undequadraginta* tuetur se principis ed. auctoritate. Pall. 1. ac 2. *et inde LX. vivi capti.* Pal. 3. *et in LX. viri capti.* Gebh. Put. Pet. *ad mille trecentos Carthaginiensium cæsi, et undesexaginta vivi capti.* Posteriorem numerum habet et Voss. et Pal. monueratque Valla. *J. F. Gron.* In plerisque codd. prior numerus notis exprimitur *ad MCCCC.* sed *ad MCCCC*[ti], id est, *ad mille quadringenti,* Ber. et Hav. *ad ∞ CCC.* Flor. et Lov. 2. quod reddidi *ad mille trecenti:* idem et se malle Jac. Gronov. monet ad XXII. 50. § 11. testatus numerum hunc etiam notis exprimi in Put. et Pet. Præterea *et mille sexaginta vivi* Lov. 3. 4. Ber. Hafn. Hav. et Brancal. Latinii: *et inde M. sexaginta* Harl. *et inde sexaginta* Flor. *et undesexaginta* Lov. 1. 2. 5. et Hearnii Oxon.

Ex improviso obpressi sunt] Duo optimi *oppressi fuerant.* J. F. Gron. Illis consentit Flor. quod etiam de Oxon. suis testatur Hearnius.

§ 8 *Postero die Hannibal elatum secunda re consulem*] Τὸ *elatum* non habet auctores scriptos. Voss. *Hannibal cum secunda.* Duo Pall. *cum Hannibal secunda.* Pal. 3. *Hannibal a secunda.* Put. et Pet. *Hannibaletum secunda.* Scribe, *Hannibal lætum secunda.* Lib. XXII. c. 60. 'Fessis pugnando hostibus, tum victoria lætis.' *J. F. Gron.* *Hannibal elatum secunda re* demum vidi in ed. Aldina. Priores enim *Hannibal secunda re elatum* legerunt. *Hannibal cum secunda re elatum consulem* Lov. 5. et Gaertn. *Hannibal cum sera re consulem* Lov. 3. et Hearnii L. 1. atque N. *Hannibal cum secunda re consulem* Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. *Hannibaletum secunda re* Flor. pro quo recte Gronov. conjecit *Hannibal lætum secunda re:* quod tandem contextui reddidi. Supra c. 33. 'Nova societate tam clari regis lætus admodum.' Et ita scribendum videtur XLV. 44. 'Mire lætum ex benignitate in se populi Romani regem fuisse ferunt:' ubi vide. 'Ab re bene gesta insolenter lætus' dixit cap. præc. Alibi etiam 'lætus' et 'elatus' inter se commutantur, sive id ex glossa factum sit, sive literarum trajectione. Ita Corte ad Plinii Ep. I. 8. *elatus* pro *lætus* restituit Quinctil. Inst. X. 1. p. 891. Doujatius omissa voce *elatum* sensum constare putat; quod paucis probabit, nisi cum Gronov. ejus loco *lætum* vel simile substituat.

§ 10 *Liberatæ sunt obsidione*] *Ab obsidione* Hearnii N. a m. sec. sed non est necesse. Infra XLV. 13. 'Per quos obsidione miserrima liberati essent.'

Ti. Sempronius, cui Longo cognomen erat, cum Hannone Pœno prospere pugnat] Cognomen indicio est, eum esse, qui cum P. Scipione primo anno hujus belli consul fuit. Et sic Pighius, qui proconsulem in hoc anno vocat, et Lucaniam extra ordinem obtinuisse dicit. Non potuit eam aliter accepisse. Nec tamen Livius in superioribus, ubi, qui duces in quas provincias missi fuerint, exponit, ullam illius mentionem facit. Ejusdem generis est, quod cap. seq. classem Gracchi consulis memorat. *Dukerus.* *Pugnavit* Hearnii N. a m. sec.

§ 11 *Supra duo millia hostium occidit*] Ita Jac. Gronov. edidit, similiterque Pighius scribendum conjecit in Ann. ad a. DXXXIX. p. 168. Consentiunt quidam codd. Maxima tamen eorum pars, atque inter illos Flor. priorum edd. lectionem *hominum* tuentur. Solent hæ voces inter se confundi a librariis. Vide ad XXIV. 40. § 14. Sed 'homines' ita sæpe apud

Liv. Ut c. 35. 'Hominum eo tumultu nocturno cæsa plus duo millia.' xxiv. 41. 'Supra duodecim millia hominum cæsa duobus prœliis.' c. 42. 'Hoc quoque prœlio ad duodecim millia hominum dicuntur cæsa.' Eodem cap. 'Plus octo millia hominum cæsa.' c. 49. 'Triginta millia eo prœlio hominum cæsa dicuntur.' xxxvii. 47. xxxix. 31. xl. 33. et pluribus aliis locis. Mox *ducentos et octoginta* Lovel. 2. *ducentos sexaginta* Ber. et Hav.. Deinde *recepit* Cant. et Lov. 4.

§ 12 *Vercellius Siciliusque auctores*] Si fides optimis libris, ex oppidis tribus tres [duos] homines fecerunt editores: nam ita Put. et Put. *Et ex Hirp. oppida tria, quæ a pop. Rom. defecerant, vi recepta per M. Val. prætorem, Vercellium, Vescellium, Sicilinum et auctores def. securi percussi.* Men. *Vescellum, Vercellium, Sicilium et auctores.* Infra xxiv. 40. mentio fit 'Jovis Vicilini,' quod templum in Compsano agro sit. Quis sit ille, aut cur ita dictus, non meminisse ait Glareanus. Etiam Cassium illum Spurium, qui regnum Romæ affectavit, *Viscellinum* dictum fuisse, notum est. Sed et *Sicilium* agnoscit in Italia Dionysius, etsi in Tiburtibus ponat (i. p. 13.) Voss. *PR. Vercellium Siciliumque et auctores.* J. F. Gronov. *Vercellium, Vescellium, Sicilinum: et auctores* etiam Flor. *Vercelliumque et auctores* Lov. 1. *Vercellium Siciliumque et auctores* Lov. 2. Hearnii N. et antiquissimæ, quas vidi edd. *Vercelium Cicilium et auctores* Hearnii L. 1. *Vercellium Ciciliumque et auctores* Gaertn. *Vercellium Sicilium et auctores* Lov. 3. 4. Harl. Ber. et Hafn. *Vercellium Siciliumque auctores* Lov. 5. et Rec. *Vercellium Siciliumque auctores def. sec. percussit* prioribus edd. ætate proximæ. *Vercellius Siciliusque et auctores def. sec. percussi* aliæ. Vulgatum in prima vidi Moguntina.

§ 13 *Supra mille captivorum sub hasta venierunt*] Pal. 1. *supra mille capt. sub hasta venerunt.* Pal. 2. *supra L. capt. exceptis captivis, qui sub hasta venerunt.* Pal. 3. *supra L. capt. sub hasta venerunt.* Gebh. *Exceptis captivis, qui sub hasta venerunt* Lov. 2. Ber. Hav. et Hearnii N. in margine: *supra quinquaginta captivis, qui sub hasta venerunt* Lov. 3. et Hafn. *supra D. capt.* Hearnii D. et N. *vel captivorum* Flor. Tum *sub hasta venerunt* Lovel. 1. 4. Flor. et Voss. *sub hasta venerunt* Gaertn. et Harl. Ita *venisse*, pro *venisse*, v. 2. § 4. et vii. 27. § 9.

Exercitusque Cumas reductus] M. Valerius Levinus Luceriæ erat, ex qua urbe in Hirpinos facile impetum facere potuit. Ergo hic non *Cumas* legendum, sed *Luceriam.* Longe enim absunt Cumæ. Præterea Cumis in præsidio erat consul Sempronius cum exercitu, ut prætoris minime egeret. *Glar.* Miror quod Cumas M. Valerius exercitum reduxerit, cum ipse Luceriæ in Apulia præsideret: Cumis autem Ti. Sempronius in præsidio esset, præsertim vero cum ex Irpinis reduxisse dicatur. *Sigon.* Voss. et Men. *Cumam.* Put. et Pet. *exercitusque curiam reductus,* non *Cumas.* Scribe *exercitus Luceriam reductus.* Vide Sigonium. *J. F. Gron.* *Cumam reductus* Lov. 1. 2. Harl. et Hafn. *curiam reductus* Flor. Haud male igitur Gronov. *exercitus Luceriam reductus.* Vide c. 33. ubi *Luceria* perperam in *Nuceria* mutatum erat. Paullo ante *alia militi præda* Lov. quinque et Harl. *alia præda militi* Ber. et Hav.

Cap. xxxviii. § 4 *Navibus devehi legatos jussit*] Verba hæc exsulant a Voss. et edd. antiqq. Primus deinde Ascens. 1513. *navibus vehi legatos jussit* vulgari curavit, pro quo Aldus *devehi* substituit. Et ita codd. omnes.

§ 5 *Quum eodem fere die*] Ultima vox abest a Voss. Lov. 1. 2. 3. et Harl. ejus loco *tempore* legit Lov. 4.

Sæpe hæ voces in Mss. commutantur. Vide ad IV. 58. § 8. et XXII. 25. § 16. *Ferme* est in Lov. 5. Vide ad XXXVII. 38. § 5.

§ 6 *Ut exemplo agitaretur*] *Agitantur* Lov. 1. *agitarentur* Voss. et Gaertn. at in prioris margine *agitarent* est pro varia lectione. Mox *ultro* omittit Lov. 1. Tum *inferendo bellum* legit Flor. a m. sec. Vide ad XL. 49. § 1.

§ 7 *Captivis in vincula conditis*] Put. *conditus sis*. Scribe *condi jussis*. J. F. Gron. *In vincula positis* Lov. 4. et Hearnii L. 1. *in vincula conjectis* Lov. 3. 5. Ber. Hafn. Rec. et Brancal. Latinii; quæ veræ lectionis sunt glossemata. XXVI. 34. 'Alios in vincula condendos, ac de his posterius consulendum.' Ita 'condere in carcerem' XXIX. 22. et XLV. 42. 'condere in custodiam' XXXI. 23.

Ad naves viginti quinque, quibus P. Valerius Flaccus præfectus præerat] Hoc etiam loco pro *Valerius Fulvius* quidam nobis exhibuerunt, sed haud scio quam bene. Porro ingens difficultas cum ex re ipsa, tum ex multa nominum confusione, ut uspiam alibi, certe hoc potissimum loco, mire moratur lectorem. Sed ut totum negotium melius intelligatur, hæc ordine annotanda duximus. Primum quidem scire debemus, quod Fulvius Flaccus erat prætor urbanus, qui nondum ab Urbe moverat: quod ex hoc manifestum est, quippe qui multo post a T. Manlio re bene gesta in Sardinia captivos accipit c. 41. et ad finem hujus lib. c. 48. concionem ad populum habet Romæ. Erant autem eidem Fulvio datæ XXV. naves ad tutanda urbana littora, sicut M. Valerio Levino totidem ad oram maritimam inter Brundusium ac Tarentum. Idem Fulvius prætor (si lectionem hoc loco recte emendarunt, qui ex 'Valerio' 'Fulvium' fecerunt) nunc XX. ac rursus quinque, quæ legatos captivos advexerant, accipiens naves, cum classe L. navium Tarentum proficiscitur. M. Valerius Levinus Luceriæ adhuc erat, ut ex prioribus facile colligitur, videlicet ad quem Philippi legati, semel elapsi, ac deinde rursus capti, deducti erant opera P. Valerii Flacci, M. Valerii legati, non autem opera Q. Fulvii, qui tum adhuc Romæ erat. Decretum autem senatus post captorum legatorum adventum ita habuit, (si modo et hoc loco recte hoc emendatum) iret Tarentum, resque Philippi Macedonum regis per L. Apustium, qui tum Tarento præerat, scrutaretur. Quod si certum bellum a Philippo esset, ut continuo, L. Apustio in Apulis ad exercitum Levini relicto, ipse Levinus in Macedoniam proficisceretur, regemque ibi bello vexaret, quod etiam postea factum est. Et in hac tota difficultate duo scrupuli lectorem detinent. Prior, num Q. Fulvius prætor urbanus ab Urbe moverit, quod non videtur verisimile propter caussam dictam. Alter, num urbs sua littora nudari voluerit, ut classem L. navium Fulvio expleret, quod et ipsum haud credibile: nec tamen interea mentio ulla de aliis ad tutanda urbana littora navibus paratis. Quapropter 'P. Valerium Flaccum' ubique legam Levini legatum: et XXV. naves ab Hostia profectas, non L. sed tum primum, postquam Tarentum venerint, L. factas. Fieri autem potest, ut Livius in navium numero memoria lapsus hæc confuderit, quod XXV. navium ter hic mentio sit, cum Levino, cum Q. Fulvio, ac nunc demum cum P. Valerio missarum. Verum ut hac in re nihil temere affirmarim, ita cum nemine contendere in animo est: sequatur porro, quod quisque velit. *Glar.* Legendum, ut ante ad c. 34. dixi, *P. Valerius Flaccus*. Et paulo post, 'jussusque P. Valerius.' Sic enim veteres libri. *Sigon.* Id vero palam falsum est. Nam quum hæc classis ab initio constitisset viginti quinque navibus, postea quinque celerrimas ex

iis cum L. Valerio Antiate dimisit, ad legatos Philippi captivos Romam portandos, ut ait cap. 34. idque hoc in loco repetit: et quia easdem quinque postea rursus classi adnumerat, dubitari non potest, quin istæ quinque fuerint etiam ex bellicarum numero, non onerariarum, quæ commeatus portabant. Itaque si salvum volumus Livii calculum, transponendæ voces hoc modo: *ad naves viginti, quibus P. Valerius Flaccus præfectus præerat, viginti quinque paratas alias decernunt.* Jac. Gron. Perizon. Animadv. Hist. c. 8. p. 344. legendum censet *ad naves viginti quinque, quibus P. Valerius Flaccus præfectus præerat, viginti quinque paratas alias decernunt.* Improbat, tacito Jac. Gronovii nomine, conjecturam illius ob hanc causam, quod P. Valerius vere præerat xxv. navibus c. 32. etsi eas tum non omnes secum habebat, et quinque ex illis cum legatis Annibalis et Philippi Romam miserat cap. 34. Præfuerat sane ab initio xxv. navibus; sed non scio an recte dici possit tum præfuisse quinque illis, quibus Romam missis L. Valerium Antiatem præfecerat. Certe plerosque, qui emendationem Perizonii legent, non L. naves, quibus P. Valerium præpositum fuisse paullo post dicit Livius, sed LV. numeraturos mihi persuadeo. Gronovii conjectura satis speciosa est, nec adhuc quidquam video, cur minus huic de priori numero *quinque* detrahenti, quam Perizonio posteriori *quinque* addenti, adsentiri debeam. Mox emendationem Perizonii *triginta naves ab Ostia Tarentum profectæ* pro certa habeo. Idem numerus ex Gronovii rationibus conficitur; sed hic non vidit, quod Perizonius. *Duk.* Per eos, qui pro *Valerius* nobis *Fulvius* hoc loco exhibuerunt, Glareanus intelligit Aldum, qui in ea re certissime erravit. Omnes enim codd. in alteram lectionem conspirant; et re vera P. Valerium Flaccum classi præfectum fuisse, dictum est ad c. 32. § 17. Præterea, quamvis ibi nihil mutent codd. alterutra conjectura vel Gronovii vel Perizonii admittenda est. Dukero autem adsentior, Gronovianam præferenti. Ceterum haud magis se arithmeticæ quam elegantiorum literarum peritum ad hunc locum ostendit Donjatius. Nam, secundum calculum ejus, viginti naves P. Valerii (tot enim ipsi restabant, postquam quinque cum legatis Philippi et Hannibalis Romam misisset) et additæ viginti aliæ cum quinque illis a P. Valerio Romam missis effecerunt classem quinquaginta navium.

Viginti paratas alias decernunt] Optimi et Voss. *paratis.* Scribe *parari alias.* Nisi tamen id verbum omnino delendum. *J. F. Gron.* Crevier. *viginti quinque alias* cum Perizon. legere malebat. At Perizon. *viginti quinque paratas alias* legisse, recte Dukerus modo docuit. *Paratus* legit Lov. 5. *paratis* Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. Neque aliter est in Flor. a m. pr. in quo emendatur a m. sec. ut Gronov. legendum censuit, *parari.* Malo tamen cum eodem vocem hanc deleri.

§ 8 *Quinquaginta naves ab Ostia Tarentum profectæ*] An igitur simul Ostia Tarentum profectæ sunt viginti naves, quæ sub P. Valerio Flacco ad Tarentum manserunt? Viderat hanc difficultatem Glareanus, et *quinquaginta naves* exponit, quæ tum primum, postquam Tarentum venerint, quinquaginta factæ sunt. Quod recte Periz. displicuit, qui, ut jam Duker. monuit, *triginta naves* legendum conjecit. Probo itaque consilium Crevier. qui, quum ita in uno e codd. Reg. invenisset, eamdem lectionem contextui restituit: et quidem tanto magis probo, quod illam quoque in optimis Flor. et Cantabr. exstare videam.

§ 9 *Jussusque Q. Fulvius militibus Varronianis*] Jubentibus libris omni-

bus *Valerius*, pro Q. *Fulvius*, reposui. *Gebh.* Ut Sigonius, omnes, *jussusque P. Valerius.* Nec aliter Andreas, Ascensius, Mog. aliique veteres editi ante Aldum. *J. F. Gron.* In uno tantum Flor. invenio *P. Valerius.* In reliquis codd. ut et omnibus, quas vidi, edd. ante Aldum, omisso prænomine legitur *Jussusque Valerius.* Forte igitur nota hæc Gronovii referenda ad verba § 7. ad quæ eadem de re Sigonius monuit. Mox *quibus Appius* Ber. et Hav. *quibus L. Appius* Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. N. a m. pr. et edd. ante Aldum: *quibus L. Apius* Rec. *quibus L. Aputius* Flor.

Quinquaginta navium classe non tueri modo Italiæ oram] Pall. duo *LII. navium classe.* Gebh. Ita et Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et editi Aldo priores. *Lunavium classe* Flor. Deinde *tenere* Hav. Vide ad x. 3. § 2.

§ 12 *Ei decreta est, quæ, &c. Hieroni regi: et hæc per L. Apustium*] Scripti fere *ea decreta est.* Deinde Put. *regiex per.* Lege *ut redderetur Hieroni regi: ea per L. Ap. Tarentum est devecta.* J. F. Gron. *Ea decreta est* etiam plerique meorum codd. et Hearnii Oxon. Deinde *et hic per L. Apustium* edd. Rom. 1472. ac Parm. *Hieroni regiæ; hæc ex per L. Antistium* Flor. a m. pr. sed *regi* emendatur, et τὸ *ex* deletur a m. sec. *Antistium* etiam præferunt Cant. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Id autem non displicet: 'Apustius' enim Tarenti præerat militibus Varronianis: quomodo ergo pecuniam Tarentum devexit ex Sicilia? Verius itaque est *L. Antistium*, quem Ap. Claudii in Sicilia legatum fuisse puto.

§ 13 *Missa ducenta millia modium tritici*] Comparet hæc lectio in ed. principe. Sed Pal. 1. *missi CC. modii tritici et ordei.* Pall. 2. vero et 3. *missi frumenti modii trecenti et ordei centum.* Gebh. *Missi CC. modii tritici* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Ber. *missi ducenti millia modii tritici* Lov. 3. *missi ducenta millia modii tritici* Gaertn. *missi ducenta millia modiorum tritici* Hav. *missi duo millia modiorum tritici* Hafn. *missa CC. modium tritici* Flor. *CCC. millia* habet Hearnii D.

Cap. xxxix. § 1 *Captiva navis, una ex iis, quæ Romam missæ erant, ex cursu fugit*] Ed. pr. *excursa fugit.* Pal. 1. *quæ Romæ missæ erant, excurso refugit,* Pall. 2. et 3. *una ex iis,* (Pal. 3. *ad iis,* forte *ab iis* voluit) *quæ Romæ missæ erant, excussa re fugit.* Gebh. Scribe cum optimis *ex cursu refugit*: nam et alii *excurso refugit*, vel *excussa refugit.* Lib. xliv. c. 19. 'Brundusii legatos jam esse, bis ex cursu Dyrrachium rejectos.' *J. F. Gron.* Secundum hæc verba legati regis Philippi pluribus navibus in Italiam trajecissent. At una tantum navis memoratur c. 34. 'Ubi navis occulta in statione erat.' Et, 'Ad persequendam retrahendamque navem:' etiam mox hoc cap. 'Tantum navis una capta cum legatis momenti fecit.' Ex scriptis nihil aliud notatur, nisi *quæ Romæ missæ erant* præferre Flor. Lov. 3. 4. et Ber. *quæ Romæ ammissæ erant* Lov. 5. *quæ Romæ erant* Voss. et Lov. 2. unde tamen difficultas tolli nequit. An verbis illis *una ex his, quæ Romam missæ erant,* Livius indicare voluit navem, qua legati Philippi vecti sunt, simul cum quinque navibus, quas celerrimas ex classe sua P. Valerius delegerat, Romam missam fuisse? Posses etiam *Roma missæ erant:* et tum intelligendum erit, captivam hanc navem a P. Valerio quidem Romam missam, a senatu vero cum classe triginta navium remissam fuisse, atque in hoc reditu aufugisse. At prius malo. Ceterum *ex cursore fugit* Voss. et Lov. 1. ac 4. *excursa fugit* Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *excussa fugit* Rec. et edd. prioribus proximæ, sed posteriores: *ex cursu refugit* Flor. Lov. 2.

3. 5. Harl. Ber. Hav. et Brancal. Latinii. Vide ad XXXI. 36. § 10.

§ 2 *Ignarus de iis, quæ cum Hannibale legatis suis convenissent*] Vos emendatis *legati sui:* quod nec fuit emendandum, et sic emendari grammatica vetat. *Valla.* Put. *ignarus ex qua.* Adjecit manus altera inter versus *hec;* unde Pet. *ex hac.* Men. *ex hi is ignarus.* Voss. *ex his.* Scribe, *itaque ignarus rex, ecqua cum Hann. legatis suis conv.* J. F. Gron. *Ignarus ex his quæ* Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. et Hav. *ignarus ex hiis, qui* Gaertn. *ignarus ex hac quæ* Flor. Gronovius pr. ed. notarum conjiciebat *ignarus rex, quæ cum Hannibale,* docens intelligendum 'eorum,' de qua ellipsi dictum ad c. 15. § 4. Propius tamen scriptorum codd. lectionem accedit, quod nunc in repetitis curis prætulit. Mox *legati sui,* ut æmuli Vallæ emendarant, servant Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. Brancal. Latinii, et edd. Tarvis. utraque, Ven. 1495. et quædam aliæ.

§ 3 *Cui Scotino cognomen erat, et Crito Berræus, et Sositheus Magnes*] Vet. ed. *Crito Boreusetis.* Pal. 1. *Critobo Eusotis.* Pal. 2. *Crito Becusetis.* Pal. 3. *Cribotoësis.* Gebh. *Cui Scotino cognomen erat* ab aliena manu suspicari additum possis. Nam verus ille Σκοτεινὸς multis ætatibus ante Philippum Demetrii filium vixit: nisi homo ineptus æmulatione prioris hoc sibi cognomen adscivit. Alter legatorum Philippi dicitur vulgo, *Crito Berræus.* Put. *Bæusotius, et Sositheus.* Ambiguum relinquit fueritne *Berocæus,* an *Bæotius.* Illud malo. In aliis quoque libris mirifice contortum id nomen. Nam Pall. et Voss. *Critobo Eusotis:* alter *Crito Bæusetis.* Pal. 3. *Critobæsis.* Andreas atque Aldus *Crito Boreusetis.* J. F. Gron. *Scotino G. Cos̄ nomen* Flor. *Çencinos cognomen* Lov. 3. *Scotinos cognomen* Lov. 2. 4. Ber. a m. sec. Hafn. et Hav. quod recipiendum foret, si verum esset, hanc potius constructionem scriptoribus optimis in nominibus peregrinis placuisse. Vide ad I. 1. § 4. Deinde *et Critobo Everso* Lov. 1. *et Critobo Euscotis* Lov. 2. *et Critobo Eusotis* Lov. 4. *et Crithobo Eusothis* Hearnii L. 1. *et Critibo Cusotis* Harl. *et Clito Ausotis* Lov. 3. *et Crito Bæusentis* Lov. 5. *et Crito Bausetis* Rec. *et Crito Becusotis* Hearnii D. *et Critoboli socius* Ber. a m. pr. *et Critobolus* a m. sec. *et Critoblus Cusotis* Hav. *et Critobolus Eusotius* Hafn. *et Critobius Euxosis* Hearnii N. *et Certoberenseetis* Gaertn. *et Critoberus otius* Flor. *et Crito Boreusetis* omnes editi usque ad Froben. qui a. 1535. id, quod nunc vulgo exstat, substituit. Denique *Sositeus Magenes* Lov. 2. *Sositeus Magnes* Lov. 3. *Sosistes Magnes* Lov. 4. *Sosites Magnes* Gaertn. Jac. Gronov. in Diss. Epist. in Liv. loca Geogr. ep. III. p. 23. incertum putat utrum Philippus ad Hannibalem tres, an quatuor, legatos miserit: si prius, scribit *Crito Bottiæus, et Sositheus:* ut Crito fuerit ex ea Macedoniæ parte, quæ 'Bottiæa' vocatur: si posterius, ita refingit, *Crito, Bæus Scotussæi, Sositheus.* Mihi, si eligendum foret, prius placeret, præsertim propter τὸ *et* ante vocem *Crito.* Liviana enim compositio non videtur, *Heraclitus, et Crito, Bæus Scotussæi, Sositheus.*

§ 6 *Combulteriam, et Trebulam, et Saticulam*] *C'bulteriam* Lov. 2. *Cambulteriam* Lov. 5. *Combultiram* Gaertn. *Combultenam* Ber. *Combulcenam* Hearnii N. in margine. 'Compulteria' memoratur XXIV. 20. ubi Samnii, hic Campaniæ urbs vocari videtur, ut in finibus forte sita modo Samnitibus, modo Campanis paruerit. Holsten. ad Cluver. Ital. Ant. p. 270. ex Octaviano Melchiore de Antiq. Calatiæ lib. I. p. 33. profert inscriptionem, in qua 'Compulterina marmora' laudantur: unde eam lectionem etiam hic recepi. Tum *Trebisiam* Lov. 2.

Tribisiam Hav. *Trubalam* Harl. *Trubelam* a m. sec. *Nebulam* Lov. 4. De Trebula vide ad x. 1. § 2. Deinde *Aristiculam* Hav. *Austutiam* Lov. 3. *Austiculam* Ber. *Articulam* Flor. *Hausticulam* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hafn. *Asticulam* ed. Parm. *Austiculam* Gaertn. Hearnii Oxon. et edd. reliquæ usque ad Gruter. qui a. 1628. *Saticulam* recepit, ex emendatione Cluverii Ital. Ant. iv. 5. p. 1183.

Campani permulti capti] Meliores *Campanique*. J. F. Gron. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Recte. Præsidia enim Hannibalis diversa erant a Campanis.

§ 7 *Et proditione urbis inibantur*] *Et de proditione* Lov. 3. Tum *tractabantur* Ber. Hav. et Hearnii N. *mirabantur* Gaertn.

§ 8 *Quibus ne incepta procederent*] Pall. tres et prisca ed. *incepta perficerent*. Forte *proficerent*. Gebh. *Perficerent* Voss. Lov. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. cum typis excusis Aldo prioribus: *proficerent*, ut Gebh. conjecit, Lov. 1. 2. 5. et Rec. Nihil mutandum. Vide ad ii. 44. § 1.

Fabius super Vesuvium] Cluverius satis bona ratione *super Suessulam in castris Claudianis*, Ital. Ant. iii. 5. p. 1183. *J. F. Gron.* *Super Vesinvium* Voss. a m. pr. *super Vesevum* a m. sec. *super Vesevium* Lovel. 1. *super Vesubium* Harl. *super Besuvium* Flor. *super Venusium* Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac D. *super Vesunium* Lov. 2. *super Vesinium* Lov. 3. 5. *super Vesinum* Lov. 4. *superveniens* Hearnii L. 1.

M. Marcellum pro prætore] Vet. lib. *pro consule*. Sic etiam paulo post; sic Plutarchus in Marcell. p. 304. ad Nolam ἀνθύπατον vocat, id est *pro consule*. Sigon. *Propr. proprœt.* vel *proprætorem* omnes codd. et edd. antiquiores, nisi quod *pro prætore* sit in Harl. et *prætorem* in Hearnii D. quomodo etiam 'prætor' vocatur c. 43. 'Nedum prætor unus cum paucis et novis militibus Nolam tutari possit.' Quod qua ratione ferri possit, vide Perizon. in Diss. de Prætor. i. § 12. Sed *proconsulem* inter errata primus reposuit Aldus, quod obtinuit usque ad Sigonium, qui in contextu *pro prætore* reposuit, et in scholiis *pro consule* emendavit. 'Pro consule imperium ei esse,' antequam hoc anno consul crearetur, populus jubet c. 30. Quum autem deinde deposuisset consulatum, 'proconsul' dicitur capp. 32. et 48.

Cap. xl. § 1 *Per T. Manlium prætorem administrari cœptæ*] *Proprætorem* legendum est. Q. enim Mutius prætor erat, non Manlius, ut verba seqq. satis declarant. *Glar.* Pall. 2. et 3. *cum iis copiis administrari cœptæ*. Gebh. *Proprætorem* emendat Perizonius Diss. de Prætor. i. § 13. Nam Manlius eo anno prætor non erat, sed ex privato cum imperio in Sardiniam missus fuerat, Q. Mucio prætore illius provinciæ in morbum implicito, c. 34. Ibidem alia quoque loca Livii, in quibus, qui proprætoribus erant, 'prætores' dicuntur, eadem ratione corrigit. Ego in his mutandis timidior sum, quam par est, quod puto eos generali notione vocabuli 'prætor,' pro omni præfecto provinciæ et belli duce, etiam 'prætores' vocari posse: quemadmodum, qui post quæstiones perpetuas factas ex prætura provincias sortiebantur, fere 'prætores' dicuntur; ut Verres prætor Siciliæ apud Ciceronem, et alii, de quibus Perizon. ibid. § 12. quum proprie loquendo 'proprætores' essent. Notabilis est in hanc rem locus Livii xxvi. 1. in a. ɪɔxʟɪɪ. 'Et prætoribus prioris anni M. Junio in Etruria, P. Sempronio in Gallia, cum binis legionibus, quas habuerant, prorogatum est imperium.' M. Junius prætor

fuerat a. IↃXLI. Liv. lib. XXV. capp. 2. et 3. P. Sempronius a. IↃXL. Idem XXIV. 44. Et tamen utrumque prioris anni prætorem vocat. Nec aliter A. Cornelius Mammula proprætor Sardiniæ c. 21. vetus 'prætor' Sardiniæ dicitur c. 22. et C. Calpurnius, qui a. IↃXLII. prætor fuerat XXV. 41. et anno sequente imperio prorogato Etruriam obtinuerat XXVI. 28. deinde XXVII. 7. 'prætor,' et XXVII. 21. 'proprætor' vocatur. Nec dubito quin plura hujus generis in Livio et aliis se quærentibus oblatura sint: quæ an ubique mutari debeant, quisque, ut lubet, existimet. *Duk.* *Proprætorem* Ber. Hafn. et Hav. Sed vocem omittit Lov. 2. quam etiam ab uno e suis abesse, neque se ab hac lectione alienum esse, testatur Crevier. Ego Dukero adhæreo. Vide ad XXX. 2. § 4. Tum *cum his copiis administrari* Lov. 3. Hafn. et Rec. At tria priora verba ex fine cap. præced. male hic repetita sunt. Id clare constat ex Hav. qui plenius *cum his copiis, quas habebat* præfert. *Administrari caepta, quæ omissa erat* Lov. 2. Mox *Q. Minutius* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad c. 24. § 4. *Q. Munitius* Hearnii N.

§ 2 *Manlius, navibus longis ad Calares subductis*] Hoc loco monendum *Carales*, Sardiniæ urbem, mea quidem opinione rectius legi per *r* post primam syllabam, et *l* post secundam: quamquam id in Plinianis codd. ac aliis quibusdam authoribus corruptum est, ut apud Claudian. de Bell. Gyld. vs. 520. his versibus: 'Urbs Lybiam contra Tyrio fundata colono Tenditur in longum Calaris, tenuemque per undas Obvia demittit fracturum flamina collem.' *Caralis* legendum. Nam et Strabo l. v. p. 224. Κάραλιν πόλιν nominat, non Κάλαριν. Sed id erroris etiam accidit Σθένελος, quod Latini codd. identidem *Sthelenus* habent, ut est videre apud Horatium. *Glar.* *Carales* Græci et Latini libri veteres auctores. *Sigon.* Vide etiam Pintian. ad Pompon. Mel. II. 7. p. 228. ed. nuperæ, et Cluver. Sardin. Antiq. p. 491. qui *Calaris* a posterioribus ex recentiori nomine, quo nunc dicitur, *Cagliari* natum putat. Contra Doujatius hac una ratione *Calaris* præfert, quod magis ad hodiernum nomen accedat: quæ quanti momenti sit, quisque videt. Præterea *Manilius* Flor. et Hearnii D. Mox ∞CC. *equites*, sine media copula, Flor. quin etiam *et mille ducentos* alio ordine legunt Ber. et Harl.

§ 3 *Hampsicora tum forte præfectus erat in Pellitos Sardos*] Non memini id nominis apud ullum geographum lectum, sed vel antiquitate abolitum, aut corruptum fortasse, ut sunt in hac decade pleraque. *Glar.* Omittunt libri omnes *tum* particulam, *Harsicora forte præfectus erat.* Gebh. Optimi *Pellitos*, ut suspicati sunt olim viri docti, quam apud Ciceronem de Prov. Cons. cap. 7. Sardi vocentur 'mastrucati latrunculi.' Ea vox restituenda Plinio XXXIII. 12. 'At Herculem Pompeium Paullinum, Arelatensis equitis Romani filium, paternaque gente Pellitum, duodecim pondo argenti habuisse apud exercitum, ferocissimis gentibus oppositum, scimus:' sic optimus codex Voss. Alter minoris pretii, *paternaque gente adpellatum d. p. a. habuisse.* Vulgo *pulsum, quod duodecim p. argenti habuisset.* Est tamen in isto quoque illa litera correcta, et sic formata, ut dubites *d* an *t* prius fuerit. *J. F. Gron.* *Tum* etiam deest in Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. quorum ultimus insuper *quoque*, pro *forte*, habet in margine. *Tum* exsulat similiter ab editis ante Aldum. *Hamsicorum forte* habet Flor. Deinde *Pellitos Sardos* Flor. quod non male Crevier. in contextum recepit. Vide Cluv. Sardin. Antiq. p. 487. Salmas. ac Duker. ad Flori II.

6. 35. et viros doct. ad Anton. Itin. p. 78. Eamdem vocem Gronov. etiam restituit auctori Epit. Liv. lib. LX. Sed præsertim de ea et loco hoc Livii ac Plinii a Gronov. emendati erudite ac late egit Crevier. epist. III. ad Harduin. de ejus ed. Plin. Locus dignus est qui respiciatur.

§ 4 *Filius ejus, nomine Hiostus*] Τὸ *ejus* non adparet in Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Deinde *Ostis* Lov. 2. *Hostis* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. pro quo Froben. a. 1531. dedit *Hiostus*. Silio *Hostus* vocatur XII. 347. eumque ab Iliaca origine ortum dicit: ut forte hic etiam *Hostus* legendum sit, quod nomen apud Romanos quoque superfuisse notum est. Vide quæ ibi notantur, et ad I. 437. Mox *is ab adolescentia ferox* Hav. *adulescentia* Flor. Vide ad VI. 34. § 11.

Ad triginta millia Sardorum eo prælio cæsa, mille trecenti ferme vivi capti] Liber vet. cujus excerpta ad me misit Busbeq. ꝏ ꝏ ꝏ, id est tria millia, vere scribit: statimque *trecenti capti*, omissis *mille*. Lipsius, Elect. II. 11. Priores editi præponunt *mille trecenti*. Editis consentiunt Voss. et Gud. ex quibus iste *M* cum incurva supra notula, alter clare *mile* præmittit. Omnia ex perperam considerata vetere scriptura. Nam Put. Pet. *DCCC.*, quomodo ad amussim Cantabrigiensis; scilicet dimidio non contenti, ex se alterum tantum auxerunt. *Jac. Gron.* Antiquis edd. in utroque numero tantopere aucto consentiunt plerique codd. mei, et Hearnii L. 1. atque N. Emendationem Lipsii demum recepit Gruter. in ultima ed. Ejus prior pars de Sardis interfectis omnino vera est. Recte vero alteram partem constituit Jac. Gronov. cum quo facit et Flor. *octingenti* etiam edidit Crevier. testatus hunc numerum habere melioris notæ scriptos.

§ 6 *Ad spem rebellandi advenisset*] *Invenisset* Lov. 5. *venissent* Ber. a m. sec. 'Classis cum duce venissent,' ut 'dux cum principibus capiuntur' lib. XXI. c. 60. ubi plura vide. Verum uni huic testi credere periculosum foret, præterquam quod ipse hic cod. omissa præpositione, legat *classis Punica duce Hasdrubale*. Idem etiam supra habet *debellatum eo prælio*. § seq. *data est*, addita ultima voce, Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Deinde procursationes leviaque certamina*] *Deinceps* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. usque ad Gronov. qui a. 1665. *deinde* dedit. Tum *levia certamina* Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Mox *signis collatis* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frobenianam 1535.

§ 12 *Ferme tria millia et sexcenti capti*] Comparet in libris omnibus *et CC. capti*. Paullo ante Pal. 1. *repulerat Sardos*. Gebh. *Ferme* deest in Hearnii N. a m. sec. Deinde *et Romani CCC. capti* ejusdem L. 1. *et CC. capti* Lov. 4. 5. Harl. Gaertn. Hearnii D. et edd. antiqq. pro quo Aldus reposuit *et DCC. capti*. Id autem aperte supereat in Flor. sed *et mille capti* Lov. 2. *et M. CC. capti* Voss. *et mille CC. capti* Lov. 3. et Ber. in quo *mille* a manu altera expungitur: *et mille et CC*[ti] *capti* Harl. Patet librarios in notis IƆ. et ꝏ, sive *M*. confundendis errasse, ut fecerant hoc cap. § 4. Aldi lectionem perperam mutavit Gruter. in ed. postrema, substituens *et sexcenti capti*, quod nimis patienter a recentioribus editoribus latum ejeci, altero revocato.

Cap. XLI. § 1 *Claram et memorabilem pugnam fecit*] Pall. 1. et 3. *duram et memorabilem*. Gebh. Ita etiam Voss. Lov. quinque, Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav. aberratione scribarum, qui nonnumquam ita lapsi sunt.

Vide viros doctos ad Seren. Samon. vs. 497.

§ 2 *Bellique ejus haud dubie concitator*] Optimi *concitor:* quam vocem et XXXVII. 45. ex Mss. restitutum ivimus: 'Thoantem quoque Ætolum, concitorem Ætolici belli.' Habent et Tacitus, Justinusque, et Ammianus. *J. F. Gron.* Eamdem lectionem præferunt Flor. et Hearnii D. Vide Gronov. ad XXIX. 3. § 3. XLV. 10. § 10. et Observ. ad Script. Eccl. c. 16. Adde Bongars. ad Justin. II. 9. Eodem modo confunduntur 'concire' et 'concitare;' vide ad VI. 7. § 1. IX. 37. § 1. XXXVIII. 33. § 7. 'excire' et 'excitare;' XXVIII. 24. § 4. 'Belli concitor' autem, ut 'concire bellum;' de quo vide ad XLI. 8. § 4.

§ 4 *Ne cujusquam interventus cœptum impediret*] Pal. 1. *ne cujus int. cœptum peteret.* Pal. 2. *ne cujus int. cœpta impediret.* Pal. 3. *ne cujus præventus cœpta peteret.* Gebh. Pet. et Voss. *ne cujus interv. cœptam peteret.* Put. *cujus int. cœptampediret.* Scribe *ne cujus interventus cœpta impediret,* non *cujusquam,* et *cœptum,* ut vulgo. Lib. XXI. c. 45. 'Daturum se operam, ne cujus suorum popularium mutatam secum fortunam vellent.' *J. F. Gron.* *Ne cujus* omnes mei. Lib. IV. c. 27. 'Ne cujus facti dictique contagione præsens violer:' ubi alia vide. Deinde *interventu cœpti pœniteret* Lov. 5. *interventus cœptum peteret* Harl. Ber. et Hav. *cœptam peteret* Lov. 1. 2. 3. et Cantabr. *cœptam petiret* Flor. a m. pr. *cœpta impediret* a m. sec. Supra c. 35. 'Ne quis enunciare posset cœpta:' ubi vide.

§ 5 *Quam Manlius, victore exercitu adgressus*] *Manlius victor* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. pro quo Aldus *victore exercitu* dedit, consentientibus melioribus. Ita I. 10. 'Exercitu victore reducto.' II. 25. 'Victorem exercitum Romam reducit.' VIII. 13. 'Ad perdomandum Latium victorem circumducere exercitum.' XXV. 19. 'Victorem exercitum sustinere.' XL. 32. 'In castra victorem exercitum reduxit.' c. 40. 'Nullis castris eo die victor exercitus mansit.' Vide ad VII. 24. § 9. Plura hujus generis habebimus lib. XXXIX. c. 1. § 4. Mox *intra dies paucos* Flor. Harl. et Hav.

§ 7 *Stipendium quæstoribus, et frumentum ædilibus*] Scripti absque copula. *J. F. Gron.* Eamdem excludunt etiam non tantum præter Lov. 5. omnes mei, et Hearnii Oxon. sed insuper quoque omnes typis descripti usque ad Paris. 1573. quæ prima adscivit. Mox *captivos Q. Fulvio,* pro *captivosque Fulvio,* ex uno Reg. edidit Crevier. eumque errorem frequentissimum notat: de quo vide ad XXII. 31. § 7. Id tamen quum in nullo meorum invenerim, ejus exemplo contextui inserere ausus non sum, quamvis verum esse existimem. Tum *tradit,* pro *tradidit,* Flor. Lov. 1. 4. 5. et Harl. Vide ad XXXIV. 29. § 13.

§ 8 *T. Otacilius prætor, quinquaginta navium ab Lilybæo classe in Africam tr.*] Vet. lib. *quinq. navium classe ab Lil. in Africam tr.* Sigon. Forte *proprætore.* Non enim c. 30. inter prætores numeratur. Adde c. 32. *J. F. Gron.* Sic quoque Periz. Diss. de Præt. I. § 13. qui et probat scripturam libri Sigoniani, quia, ait, in vulgata *prætor quinquaginta navium* posset accipi pro imperatore, præfecto navium. Hæc satis levis ratio videtur: nam sive vocem *classe* ante, sive post *ab Lilybæo* ponas, eadem manebit ambiguitas. Neque enim quidquam interest inter 'quinquaginta navium classe ab Lilybæo in Africam transvectus,' et inter 'quinquaginta navium ab Lilybæo classe in A. t.' Quod hic ambiguum videtur viro doctissimo, non aliter apertum reddi potest, quam scribendo *T. Otacilius prætor classe quinquaginta navium.* Sed neque hoc, neque illo modo legendum, et nodum in scirpo inventum puto. Otacilium in

Siciliam cum imperio, qui classi præesset, missum scimus ex c. 32. *Duk.* *Otacilius propr.* ut viri docti voluerunt, Lov. 3. et Ber. a m. sec. Sed vide Duker. ad cap. præc. § 1. Deinde nullus meorum trajectionem Sigonii probat, sed contra vocem *navium* ignorant Voss. et Lov. 2. eamdem post vocem *Lilybæo* transponunt Ber. et Hav. At duæ voces *quinquaginta navium* exsulant a Flor. Cant. Lov. 1. 3. Harl. et Hearnii L. 1. quorum auctoritas me movet, ut credam hæc verba olim ad marginem adscripta fuisse, et forte ex c. 38. postea in contextum inrepsisse. Certe Otacilii classem quinquaginta navium fuisse, aliunde, nisi ex hoc loco, probari nequit. Anno secundo hujus belli prætor creatus est, et ita memoratur XXII. 10. Sortitus autem est Siciliam, ut colligitur ex c. 31. classis ejus quinque et viginti quinqueremibus augetur anno tertio c. 37. hoc anno, qui quartus belli est, in Siciliam cum imperio missus est, ut classi præesset, XXIII. 32. quot vero navium classis fuerit, Livius non addit. Præterea *classis in Africam* Flor. a m. pr. *classi* a m. sec. neque aliter Voss. Lov. 2. 3. 4. et Harl. Ita etiam variant codd. IV. 34. § 6. XXVII. 30. § 7. XXX. 9. § 7. XXXVII. 45. § 2. aliisque locis. Vide Ach. Statium ad Catull. de Nupt. Pelei p. 260. et Voss. Gramm. IV. 12.

§ 9 *Levique armatura certamine in alto commisso*] Deest optimis τὸ *armatura*, nec nisi stulte adjicitur. *J. F. Gron.* Deest etiam a Flor. et Harl.

§ 10 *Bomilcar cum militibus, ad supplementum Karthagine missis, quadragintaque elephantis, et commeatu*] Meliores, *Bomilcar cummilibus ad suppl. Carth. missis, elephantisque:* non habent *quadragintaque*. Corrige *Bomilcar quatuor millibus ad suppl. Carth. missis, elephantisque et commeatu Locros accessit.* Numerum supplevimus ex c. 13. ubi etsi vulgo legitur *quadraginta millia Numidarum*, tamen Put. perinde ut Lipsianus ꝏ ꝏ ꝏ ꝏ. Neque offendat quemquam defectus præpositionis. Sic enim lib. V. cap. 53. 'Restat, nisi ut jam novis copiis veniat.' X. 5. 'Etrusci omnibus copiis aderant.' XXVII. 48. 'Advenit Livius peditum omnibus copiis.' *J. F. Gron.* Præpositionis hanc ellipsin Livio familiarem esse, vidimus ad XXII. 9. § 5. Conjecturam tamen Gronovii, *Bomilcar quatuor millibus* legentis, probare nequeo. Nam verisimile quidem est c. 13. ex quo hunc numerum supplevit, legendum esse *quatuor millia Numidarum:* at 'Numidæ' sunt equites; supplementum autem hic memoratum videntur pedites fuisse. Præterea senatum Karthaginiensem c. 13. majora supplementa Hannibali decrevisse, quam postea missa sunt, ad eum locum docui. Denique *cum militibus* omnes mei constanter, etiam Flor. aliique optimæ notæ; *cum milibus* itaque in Gronovii melioribus ex errore scribarum natum est, qui ita sæpissime lapsi sunt. Exempla videri possunt I. 33. § 5. III. 61. § 4. V. 18. § 8. VII. 7. § 6. c. 25. § 8. c. 35. § 6. IX. 35. § 8. X. 18. § 3. c. 25. § 5. XXI. 30. § 5. XXXIII. 14. § 6. aliisque locis. Adde Burm. ad Suet. Cæs. c. 33. Porro *Karthagine missis, elephantisque, commeatu* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hav. *Karthagine missis, elephantis, commeatu* Cant. *Karth. missis, elephantisque, commeatuque* Lov. 5. et Ber. a m. sec. *Karth. missis elephantisque et commeatu* Lov. 3. et Harl. quomodo recte Gronov. correxit; quod recepi. Hic etiam *quadraginta elephantorum* numerus ex c. 13. firmari posset; sed ob datam rationem potius repudiari debet.

§ 11 *Æstu secundo Locros trajecit*] Pall. tres *æstuque suo*, id est, secundo ac sibi faventi, quæ genuina est lectio. Horatius Epod. IX. 'Aut ille centum nobilem Cretam urbibus Ven-

tis iturus non suis.' Gebh. Non est sincerum hoc, etsi Sallustius Fragm. Hist. I. '*Æstu secundo furtim aut celeritate vitare prœlium in transgressu conatus est.*' Cæsar Gall. IV. 23. 'Et ventum et æstum uno tempore nactus secundum.' Justinus XII. 10. 'Secundo æstu ostio fluminis Indi invehitur.' Nam Put. et Pet. *æstuquæsuo*. Tres etiam Pall. et Men. *æstuque suo Locros*. Latet aliquid. Forte, *raptim exercitum duxit, æstuque suo Locros trajecit*. Ut *æstum* dixerit *suum*, quemadmodum 'locos, Deos, ventos suos' pro secundis dicunt: quod Al. Rubenio quoque videbatur. Horatius, 'ventis iturus non suis.' Ovidius Rem. Am. 14. 'et vento naviget usque suo.' *J. F. Gron.* Hæc lectio (*æstu secundo*) ab aliis concinnata est ad exemplum XXIX. 7. ubi in eodem loco, 'Scipio, quum primum æstu fretum inclinatum est, naves mari secundo misit.' Sed eadem fortuna, qua c. 25. *secundo* subjecerunt. Cæterum Cantabrig. quoque, ut alii, *æstuque suo*, haud dubie ex Puteanæo, primum propagata lectione. Quare, omnibus spretis, in eum solum oculis fixis, legendum putamus, vix quoquam immutato, *æstu quæsito*, hoc est, exspectato, donec æstus illuc ferret: impetrato, quem exspectabat, æstu. XXX. 16. 'Quippe qui moram temporis quæreret.' XXV. 23. 'Quum adiri locus non posset, occasio quærebatur.' Polybio est ἐπιτηρεῖν. *Jac. Gronov.* *Æstuque suo* Flor. Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Hafn. et Hearnii Oxon. *æstuque servato* Lov. 5. *æstu suo* Ber. et Hav. et ita excerpta Cant. apud me. Vulgatum *æstu secundo* non superest in ullo cod. nisi forte in Voss. et Harl. unde nihil notatum video. Id tamen præfert Crevier. putans ei sensus rationem et elegantiam sermonis favere: at mihi ex glossa potius natum videtur, tot præsertim adversantibus optimæ notæ codd. eamque præferentibus lectionem, cujus vulgatum interpretatio censeri potest. Fateor tamen J. F. Gronovii conjecturam nimium a libris scriptis abire, neque id satisfacere, quod Jac. Gronovio in mentem venit. Quum autem J. F. Gronov. non semel monuerit, potius in Put. aliquid superesse, quam deesse; et, teste Jac. Gronov. in hac Livii parte sæpe copula *que* addatur, ubi Livius eam non adscripsit, vel auferatur, ubi prorsus erat necessaria, præstare videtur ut ex duorum vel trium codd. memoratorum sententia, τῷ *que* vel *quæ* extrito, legamus *raptim exercitu ducto, æstu suo Locros trajecit*. In hac locutione *æstu suo* est 'sibi commodo,' 'sibi favente.' Ovid. Her. XV. 72. 'Non agitur vento nostra carina suo.' Plura vide ad IV. 7. § 6. et quæ notavi ad Silii XII. 193. Mox § seq. *Messanam se recipit* legit Lov. 5.

§ 13 *In agrum Hirpinum et Samnites Caudinos*] *Et Samnitium Caudinorumque* Ber. Hav. et Hearnii N. in margine. Unde conjici posset legendum esse *Hirpinorum et Samnitium Caudinorum*. Sed male. Vide ad X. 27. § 3.

CAP. XLII. § 1 *Ex utraque gente*] Hirpini, etsi et ipsi Samnites fuisse dicuntur, tamen, ut separatum quoddam a ceteris Samnitibus corpus, 'gens' vocari possunt. Caudini sine dubio 'populus' gentis Samnitium fuerunt, ut Samnites Pentri IX. 31. XXII. 61. De discrimine 'gentis' et 'populi' vide Gronov. ad V. 34. § 5. Sed hoc non semper servant scriptores veteres. Liv. XXI. 61. 'Ilergetum populo, qui obsides Scipioni dederat, ad defectionem impulso.' Mox ibidem, 'Relictam ab auctore defectionis Ilergetum gentem quum infesto exercitu invasisset, compulsis omnibus Athanagiam urbem, quæ caput ejus populi erat, circumsedit.' Sic XXVIII. 46. Ingaunos, et XXXIX. 2. Friniates 'gentes' vocat, qui Ligurum populi erant. *Duk.*

§ 2 *Nostræ vires nos tutari poterant*] *Nos tutare* Flor. Voss. Lov. 3. 4. Harl. Ber. a m. pr. et Hav. Sed vide ad XXII. 60. § 26.

Pyrrho regi nos adjunximus] Samnites loquuntur. Est autem illud bellum Pyrrhi, Tarentinorum, Samnitum, Lucanorum et Brutiorum copiis exercituque gestum. Quod ex triumphis illorum annorum intelligi potest. M'. quidem Curius non tam de Pyrrho rege, quam de Samnitibus, triumphasse traditur. *Sigon.*

§ 3 *Pacem necessariam accepimus*] Pal. . . . *recepimus.* Gebh. *Fecimus* Lov. 4. Nihil mutandum. Supra II. 9. 'Timebant, ne Romana plebs vel cum servitute pacem acciperet.' XXX. 23. 'Nullius alterius consilio accipiendam abnuendamque pacem esse.' XXXVII. 19. 'Qui honeste obsessi pacis leges accipiemus?' Et quidem cum emphasi Samnites dicunt se 'accepisse' pacem, qualemcumque nempe Romani victores dare voluerant. XXXII. 33. 'Ejus esse priorem orationem, qui daret pacis leges, non qui acciperet.' c. 36. 'Quascumque senatus dedisset, leges pacis accepturum.'

Per annos prope quinquaginta ad id tempus, quo in Italiam venisti] Pax data Samnitibus est a. CDLXXIX. quo anno C. Claudius Canina consul de iis triumphavit, cum per annos LXX. gestum bellum esset, ut ait Livius XXXI. 31. in oratione Romani in concilio Ætolorum. Quod ita esse, inde facile intelligi potest, quod cœptum erat bellum M. Valerio, A. Cornelio consulibus a. CDXII. si igitur a. CDLXXIX. victis Samnitibus pax data est, in pace autem fuerunt usque ad adventum Hannibalis in Italiam, P. Scipione et Ti. Longo consulibus, a. DXXXII. id est annis LIII. postquam pacem Samnites acceperant: ergo hoc loco legendum videtur *in ea fuimus per annos prope LX.* Nam vox illa *prope* majori numero non expleto adjicitur. In hac autem oratione omnia in majus ornantur, ut cum ait, 'per centum prope annos cum populo Romano bellum gessimus, nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu.' *Sigon.* Legendum censet Sigonius *annos prope sexaginta:* quod confutatur ab omnibus libris nostris. *Gebh.* Omnes mei etiam constanter *quinquaginta:* neque aliam ex Oxon. lectionem Hearne protulit. Unus tantum Harl. *quingenta* aperto errore obfert: *per annos quinquaginta aut prope* Gaertn. *prope annos quinquaginta*, omissa præpositione, Lov. 2. Puto tamen Sigonium haud male vidisse, *sexaginta* restituendum esse. Verum in eo manifeste erravit, quod pacem datam Samnitibus crediderit, quo anno C. Claudius Canina consul de iis triumphavit, quum anno seq. etiam ejus successores Sp. Carvilium Maximum et L. Papirium Cursorem de iisdem triumphasse Fasti Capit. Triumphales testentur: quod ipse etiam in Comment. in Fast. ad a. CDLXXXI. verum esse probavit.

§ 5 *Cum ploratum prope conjugum*] *Conploratum*, vel *comploratum* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et paucæ veterum edd. Id videri posset, ex eo genere errorum apud librarios admodum frequentium, esse, de quibus egi ad IV. 24. § 7. Tot tamen codd. et inter eos optimorum, consensum spernere vix audeo. Mutata igitur distinctione, sive admissa tantum parenthesi, legere malo, *præsente te, (comploratum prope conj. ac lib. nostr. ex., et flagr. tecta posses conspicere) ita sumus al. hac ætate devastati.* 'Complorare' autem Liv. frequens esse, vidimus ad II. 40. § 9. Et ita 'comploratio' III. 47. 'Quum lamentabilis eum mulierum comploratio excepisset.' XXVI. 29. 'Ut comploratio eorum flebilesque voces oculos hominum converterent.' XXX. 12. 'Ad spectaculum tam fœdum comploratio

orta.' xl. 9. 'Voce et comploratione nocturna excitus.' Etiam hac ipsa forma 'comploratus' xxii. 55. 'Ut comploratus familiarium coërceant.' xxv. 26. 'Justeque comploratu prosequerentur mortuos.'

Ad unum modo ictum vigentem, velut jaculo emisso torpere] Put. *velutaculegemisso.* Scribe *velut aculeo emisso,* Ut Freinshemius quoque conjecit ex Curtii iv. 14. § 13. 'Ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia, émisso aculeo, torpet.' Cicero pro Flacco c. 17. 'Mortuus est aculeo jam dimisso, ac dicto testimonio.' Plutarchus Pericle p. 171. *καθάπερ κέντρον εἰς τοῦτον ἅμα πληγῇ τὸν θυμὸν ἀφεικότων τῶν πολλῶν.* *J. F. Gron.* Freinsh. emendatio loco laud. ab illa Gronovii unica tantum differt litera; legit enim *velutiaculeo,* propius ad vulgatum: verum Gronov. magis inhæret optimi cod. vestigiis. Triller. lib. i. Obs. Crit. cap. 10. legere malebat *amisso.* Torpere enim apes, unde translatio sumta, quando *amittunt* aculeum, non quando *emittunt,* hoc est ad pungendum exserunt: nisi quis hic *emittere* interpretari velit per 'perdere.' Confert deinde locum Livii cum illo Curtii quem Gron. laudavit, atque inde effecit forte nihil in Livio mutandum esse. Ipsam metaphoram loco Platonis inlustrat Victor. Varr. Lect. iii. 16.

§ 6 *Per centum prope annos*] *Per annos prope centum* Lov. 2. Harl. et Hav. *Per annos centum* Lov. 3. *Per prope centum annos* Ber. *Per centum prope annos* Lov. 4. *Per, annos,* reliquis omissis, Flor. Lov. 1. 5. et Voss. Eadem verba obcurrunt c. 5. § 8. Mox *suas auxit res,* pro *vires,* Cant. Tum *nos defenderat* Hearnii D.

§ 7 *Non ego secundis rebus nostris gloriabor*] Vet. lib. *Non ergo sec. nostris rebus gloriabimur:* recte loquuntur enim legati Samnitium, Irpinorum, Caudinorumque. Sequitur autem, 'quæ aspera adversaque acciderunt, minore indignatione referre possumus.' *Sigon.* Put. duo Pall. aliique meliores *Non ego secundis rebus nostris gloriabor.* Et sic restituendum. *J. F. Gron.* Vet. lib. Sigonii consentit solus Rec. *gloriamur* tamen etiam Gaertn. *gloriemur* Hearnii D. *gloriabimur* ejusdem L. 1. Reliqui omnes alteram lectionem defendunt, quam etiam probat Gron. Obs. iv. 20. p. 316. docens, inter artes dicentium esse, ut pro multis verba faciens ita formet orationem, quasi pro uno, vel quasi pro se ipso dicat. Et sane quomodo Sigonius, qui hic 'ego gloriabor' ferre non potuit, non offenditur infra § 12. ad singularia illa 'norim,' 'sciam,' 'ducam?' Similiter vii. 30. quum Livius in princ. cap. dixisset, 'Legati in hanc sententiam locuti sunt:' postea subjungit, 'Non loquor apud recusantem justa bella populum:' et postea, 'stare omnem multitudinem ad portas certum habeo.' Unus scilicet legatorum loquebatur omnium nomine, qui propterea singulari uti poterat, vel, collegas complexus, plurali; poterat etiam, ut Livii mos est, hæc variare. Mox *aut læta, aut mortifera, aut gloriosa,* additis duabus mediis vocibus, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii N. L. 1. et edd. Aldo priores.

§ 10 *Nunc prope unius et parvi*] Hoc alienæ manus videtur. Put. *propriunius.* Unde Salmasius *propria.* Sed verius videtur ex Cantabr. venire *nunc proprii unius,* hoc est, quod uni certæ urbi destinatum propriumque est. ii. 49. 'Sequebatur turba propria alia cognatorum sodaliumque.' xxv. 33. 'Ut non plus sui roboris, suarumque proprie virium in castris habeant.' xxvii. 38. 'Annibalem suo proprio occupandum bello.' Sed et *τὸ ingrediebantur* ignorat liber Cantabr. et fors fuit, ut Livius scripserit, 'Bini consules cum binis consularibus exercitibus in fines nostros, ante explo-

rato, et subsidiis positis, et sub signis, ad populandum ducebant.' Habes sane omnibus numeris perfectam periodum. *Jac.Gron. Proprii unius* etiam Flor. quod optimorum codd. fide in contextum admisi. Crevier. vel vulgatum servat, et *prope* refert ad sequens *præda*, prope præda sumus unius præsidii; vel voces transponit *nunc unius et parvi prope*. Ceterum unius cod. testimonio τὸ *ingrediebantur* § præc. delere non audeo. Omnes enim mei stant a vulgato.

Jam, ne manipulatim quidem] Vide Schelium ad Polyb. c. 9. *Duk. Manipulantium* Hearnii N. in margine. Mox *quam in Rom. vag. agro* Ber. *quam si Rom. vag. agro* Lovel. 4. *quam si Rom. agro vag.* Gaertn. *agro vag.* etiam Voss. Lovel. 1. 2. et edd. ante Aldum. Insuper *tueretur*, pro *tutaretur*, § seq. Hearnii N. in margine. Vide ad XXVIII. 20. § 1.

§ 12 *Nec te, nec exercitum tuum non misi, a quo tot acies Romanas*] Opinor legendum, *Nec te, nec exercitum tuum norim, nisi*, vel *ni a quo tot acies:* et reliqua. *Valla.*

§ 13 *Præsidiumque missum nobis erit, et Nolæ ademeris*] Sensum aptum nullum elicere possum ex his verbis *et Nolæ ademeris.* Suspicor autem quia in veteribus libris legitur, *præsidiumque missum nobis et Nolæ ademeris*, ne sit legendum *præsidiumque missum nobis et Nolam ademerit.* Suadent enim Samnites, ut Annibal præsidium Numidarum ad se ab impetu Romanorum, qui Nolæ erant, defendendos mittat, quod idem præsidium et se defensurum sit, et Nolam, cui maxime imminebat Annibal, Romanis ademprturum sit. *Sigon.* Abest et a meo vox *erit.* Sed propius a scriptura abiens lego *nobis et Nolæ idem erit:* hoc sensu: Præsidium quod mittes idem erit et nobis propugnandis, et Nolanis premendis. *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 19. In libris et Pall. abest τὸ *erit.* Gebh. Τὸ *erit* Mogontiaci natum. Scripti, quorum nobis copia, sed et Andreas, Tarvis. Ven. Bechar. Ascens. abdicant. Utrumvis autem quid sibi velit, haud facile adsequare. Sigonius *et Nolam ademerit.* Lipsius *nobis et Nolæ idem erit:* et nobis, inquit, propugnandis et Nolanis premendis. Sed cui persuadebit *idem præsidium erit Nolæ*, Latine dici pro eo, quod est, Nolanos premet aut vexabit? Potius dixisset Nolæ, ut sperabatur, Romano præsidio occiso. Put. *præsidiumquemisul nobis et nolæ ademdem eris.* Cogitabam, *simul nobis et Nolæ ademptum erit.* 'Simul erit nobis,' id est, nos habebimus adversus quamcumque vim: *et erit ademptum Nolæ*, cæsis nempe præsidiariis per Numidas. Aut etiam, *præsidiumque missum nobis, et Nolam redemerit*, Sic loquitur, quasi Nola parum libera, quia plebs Hannibali favebat, et invita ab Romanis continebatur. *J. F. Gron.* In vulgata scriptura hæc non inepta sententia esse potest: duas res effeceris, et præsidium nobis a te missum erit, et ab eo cæsis populatoribus agri nostri, qui paucorum Numidarum præda erunt, Nolæ præsidium ademeris. Sed ulcus latere indicio est varietas scripturæ. *Duker.* Uno vel altero codd. excepto, omnes reliqui, quibus utor, τὸ *erit* ignorant: neque etiam adparet in Hearnii Oxon. Præterea *præsidioque misso* Hafn. et Hav. *præsidiumque missum nobis Nolæ ademeris* Exc. Pithœi; quod ipsum Pithœum ita interpretari, auctor est Hearne: 'præsidium illud, quod missum est ad nos infestandos, et tuendam Nolam, nobis et Nolanis ademeris, sicque Nolani facile dedent se, quibus et animus est se dedere.' Sed non satisfacit. Forte legendum *præsidioque misso nobis, et Nolæ ademeris:* vel *præsidiumque missum nobis, et Nolæ ademerit:* utrum mavis, τὸ *et* hic accipiendum pro 'etiam;' ad quam significationem, quamvis

vulgarem et obviam, non adtendentes viri docti etiam alibi se expedire non potuerunt. Vide ad XLIII. 14. § 2. Sensus autem erit, paucorum Numidarum præsidium nobis missum etiam ademerit præsidium Nolæ, quia Numidis his prædæ erunt præsidiarii Nolani, populatores nostri. Neque displicere debet, ex *præsidium* casu recto, vel ex *præsidio*, quod præcessit, ad sequens orationis membrum subintelligendum esse *præsidium* casu quarto. Id enim frequens esse vidimus ad II. 30. § 4.

Si modo quos socios haberes dignos duxisti, ad id indignos judicas, quo in fidem] Vos emendatis, *nisi quos modo ut socios haberetis:* cum sic fuerit emendandum: *si modo, quos, ut socios haberes, dignos duxisti, haud indignos judicas, quos in fidem.* Valla. Emendationem Vallæ probant libri scripti, nisi quod *ad id indignos* servent Flor. Cant. Voss. Lovel. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *non ad id indignos* Lovel. 5. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. *indignos non* Ber. a m. pr. *neque indignos* a m. sec.

CAP. XLIII. § 1 *Et queri indefensos se*] *Infensos* Voss. Lov. 2. 4. Harl. Hav. et Gaertn. *infestos* Hafn. *et queri se infestatos* Lovel. 3. Nihil muto. Supra IV. 28. 'Hic præbituri vos telis hostium estis indefensi, inulti?' Mox § seq. *primum fuisse* Flor. Lov. 3. 4. Harl. Ber. et Hav. Tum *dein*, pro *deinde*, Flor. Voss. et Harl. quod admisi. Vide ad III. 3. § 6.

§ 3 *Exercitum esse non in agrum Hirpinum*] Opinor legendum *Exercitum misisse.* Valla. Pall. tres *Exercitum esse.* Unde Valla conjecit *Exercitum misisse.* Contra prisca ed. *Exercitum se non misisse in agrum.* Gebh. *Exercitum se non esse in agrum*, quas vidi, edd. ante Aldum, vulgatæ lectionis *Exercitum se non in agrum* auctorem. *Exercitum isse* Lovel. 3. qui mox, addito pronomine, *adducturum se* legit. *Exercitum non in agrum esse* Gaertn. *Exercitum esse non in agrum* Voss. Lovel. 1. 2. 4. Harl. Rec. et Hav. Neque aliter Flor. a m. pr. in quo recte deinde emendatum est *Exercitum sese non in agrum.* Vide ad XL. 26. § 5.

§ 4 *Memoriam obscuram majore et clariore victoria facturum*] Τὸ *et clariore* desunt in Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum.

§ 5 *Cetero exercitu ire Nolam pergit*] Ita Jac. Gronov. edidit; eique lectioni Victor. consentire, auctor est Crevier. Neque aliter in omnibus meis inveni. Cum iisdem faciunt quoque edd. vetustissimæ; quibus proximæ dederunt *cum cetero exercitu.* Sed Livium in his præpositionem sæpe omittere, vidimus ad XXII. 9. § 5. Insuper *cetero exercitui renovato jam pergit* Flor. *cetero exercitu ire novato jam pergit* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *cetero exercitu ire novando jam pergit* Gaertn. *cetero exercitu ire Nolum jam pergit* Lov. 5.

§ 6 *Ibi castris haud procul positis*] Vox *ibi* ignoratur in optimis, et est eorum, qui multa hujusmodi inferserunt, ubi oratio minus cohærere bonis hominibus visa. *J. F. Gronov.* Ignoratur etiam in omnibus Hearnii Oxon. meisque, nisi quod ejus loco *in castris* legat Gaertn. Vocula illa connectendæ orationi perperam interponitur. Vide ad XXXVI. 43. § 8. Mox *omnia alia* Harl. et Ber. *omnia* deest in Lov. 3.

§ 7 *Explorato, cum firmisque præsidiis*] Voss. *explorato enim firmisque.* J. F. Gronov. *Explorato cum firmis præs., tuto receptu* Flor. *explorato, cum firmis præs., tutoque receptu* Hafn. et Ber. a m. sec. In seqq. *provisaque fuerant*, pro *fuerunt*, emendat Crevier. haud male. Nulli tamen codd. favent. Mox § seq. τὸ *circa* omittitur in Voss. Lovel. 1. 2. Ber. et Hearnii N. a m. sec.

§ 9 *Herium Petrium*] Vet. lib. *Henum.* Sigon. Et optimi et alii codd. *Herium Pettium.* J. F. Gron. Ita et

Flor. atque Harl. at *Herium Pectium* Lov. 2. 4. 5. et Hav. *Herium Peticum* Lov. 3. *Herium Petitum* Ber. *Herium Petium* Lov. 1. Voss. et Hearnii L. 1. *Herrium Petrium* ejusdem D. Prius nomen mutandum non esse, docet 'Herius Asinius,' memoratus in Epit. Liv. LXXIII. ubi vide Gronov. Et 'Pettiorum' et 'Pectiorum' gens haud ignota fuit Romanis.

§ 10 *Obterit senescentem cum viribus majestatem*] 'Obterere' eo valore, quo et Plautus utitur, contemtu calcare, in Pœnulo III. 1. 34. 'Sed tamen quomodocumque, quanquam simus pauperculi, Est domi, quod edimus; ne nos tam contemtim conteras.' Curcul. IV. 4. 16. 'leno minitatur mihi? Meæne pugnæ præliares plurimæ obtritæ jacent?' 'Obterere' ergo hic est ταπεινοῦν. Diod. Sic. l. v. p. 212. Τὰς τῶν προγόνων ἀνδραγαθίας ἐξυμνοῦσι, καὶ τὰς ἑαυτῶν ἀρετὰς προφέρονται, καὶ τὸν ἀντιταττόμενον ἐξονειδίζουσι καὶ ταπεινοῦσι. Pall. codd. exscriptores cum elegantiam non caperent, supposuerunt *obtegit*. Infra XXIV. 15. 'Pœnus mancipia Romana et ex ergastulo militem verbis obtereret:' quod innuere videtur ipsum Nævius Belli Pun. lib. v. 'Superbiter contemtim conterit legiones.' l. XXXIV. c. 2. 'Nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri hic quoque in foro obteritur et calcatur.' Curtius VIII. 1. 'Silentium habuere seniores, donec Philippi res orsus obterere.' Itidem, 'Et rex velut patienter audiret, queis Clitus obterebat laudes ejus, ingentem iram conceperat.' *Gebh.* *Obteget* Flor. et Voss. ambo a m. pr. *obtegit* a m. sec. quod etiam est in Lov. 2. 4. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hearnii Oxon. et edd. usque ad Ascens. 1513. *obtegeret* Lov. 1. *obriget* Lov. 3. *obtergit* Lov. 5. *attigit* Hav. Sed verum est *obterit*, quod bene Gebhard. inlustrat. Paullo ante *virtutem fortunamque* Flor. a m. pr. pro quo manus sec. *fortitudinemque* emendat. Male. Vulgatum genuinum est. Flor. Præf. 'Ut ad constituendum ejus (populi Romani) imperium contendisse virtus et fortuna viderentur.' De Fortuna populi Romani vide ad VI. 30. § 6. Passim *virtutem* et *fortitudinem* jungi, vidimus ad X. 36. § 9.

§ 11 *Indulgentia Hannibalis etiam in captivos omnes*] *In campos* Lov. 1. 2. et Flor. a m. pr. in quo *in captos* reponit manus altera, quod etiam superfuit in margine Hearnii N. Has voces librarios commutasse, vidimus ad VI. 22. § 4. Paullo ante *quam grave sit imperium Romanum* Ber

§ 13 *Ipsorum magis, quam Hannibalis, interesse*] Spernunt omnes boni libri τὸ *magis*, ut jam diximus. *J. F. Gron.* Ex omnibus meis τὸ *magis* soli agnoscunt Ber. et Gaertn. neque adparet in ullo Oxoniensium Hearnii, nisi in N. a m. sec. Eamdem vocem etiam ex auctoritate Pall. trium et vet. ed. delendam esse, monuit Gebh. ad c. 30. § 2. In prima ed. Moguntina adparuit. Passim Livium aliosque *magis* vel *potius* omisisse, dicendum erit ad XXXIV. 49. § 10. Præcedenti § *consules Romani cum suis* est in Hearnii N. a m. sec.

Potiturum enim, ut Capua Nuceriaque potitus esset] Excidit ex Pal. 2. *enim*. Pall. 1. vero et 3. *Ut Capuam Nuceriamque potitus esset*. Sic Justin. VI. 4. 'Thebani potiti victoriam universum exercitum ad urbem Lacedæmoniorum ducunt:' et XII. 7. 'Cleofis filium ab eo genitum Alexandrum nominavit, qui postea regnum Indorum potitus est.' *Gebh.* *Capuam Nuceriamque* etiam Lov. 2. Harl. et Gaertn. cum edd. antiquis. Non probo. Vide ad XXXI. 45. § 6.

§ 14 *Nolo minari, quæ captæ urbi cessura forent*] Vos emendatis *Nolle*, pro *Nolo*. Ego *ominari*, pro *minari*. Valla. *Nolo minari* Flor. pluresque alii codd. *Nolo mirari* Lov. 2. *Nolo ominari* ex sententia Vallæ Lov. 1.

Ber. et Hafn. *Nolle minari*, ut Vallæ æmuli legebant, Lov. 5. *Nolle ominari* typis descripti.

Neminem alium, quam ipsos, legem, qua in societatem amicitiamque Hannibalis venirent, dicturum] Gaudeo in solo Pal. 2. lectionem hanc incorruptam perstitisse. Quippe ceteri omnes offensi vetusto loquendi genere 'ipsos dicturum' interpolarunt *dicturos*. Sed sic, monente Gellio, Cic. dixit, 'Hanc sibi rem sperant præsidio futurum:' et C. Gracchus, 'Credo ego inimicos meos hoc dicturum:' et Quadrigarius, 'Est quod speremus, Deos bonis bene facturum.' Vide plura I. 7. Sic Justinus l. XXIV. c. 7. 'Vias, quæ pateant, hinc obstructum iri.' *Gebh.* *Dicturos* etiam, cum edd. Aldina prioribus, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. et Rec. Sed alterum est in melioribus. Locutio autem, quæ hic obcurrit, differt ab illa, quam ex Cic. Gellius notavit. *Dicturum* enim hic non *ipsos*, sed *neminem alium*, respicit. Sed inprimis hinc alienus est locus Justini a Gebhardo laudatus: quemadmodum enim Livius, si vellet, dicere potuisset *neminem alium, quam ipsos, dicturos*, ita Justinus solœcismum commisisset, si dixisset *vias obstructas iri*: quomodo tamen interdum viri docti errarunt.

CAP. XLIV. § 1 *Cujus neutros ad eam diem pœniteret*] Immo *pœnitere*, ut et habet Andreas et Bec. et quicquid video ante Badianam ed. Mox forsan *fuerit*, *serum*. J. F. Gron. Ante Badianam *pœniteret* vidi in Ven. 1495. Sed *pœnitere* omnes codd. mei, nec non Oxon. Hearnii. Et ex scriptis etiam *pœnitere* emendabat Gronov. Obs. II. 14. adversus quem *pœniteret* defendere conatur Wopkens Lect. Tull. I. 14. Verum omnis ejus ratiocinatio huc redit: in hujusmodi orationis casibus usus infinitivi ac subjunctivi fuit promiscuus: ergo necesse non est, ut cum Mss. omnibus et edd. antiquis ex sententia Gronovii emendetur *pœnitere*, sed adversus codd. et edd. principes, cum edd. quæ prioribus recentiores sunt, servandum est *pœniteret*. Ego ex præmisso plane contrarium efficerem: quemadmodum *pœniteret* præferrem, si omnes codd. et edd. vett. id tuerentur. Mox *sibi* deest in Voss. a m. sec. (a prima deerat τὸ *si*) Lov. 1. et Ber. a m. pr. *si sibi* præfert Hav. Quamvis autem cum Gronovio forsan scribi poterit *fuerit*; non necesse tamen est, ut *sero* mutetur in *serum*. Verum, si libri haberent, recipiendum putarem. Deinde § seq. *arcessendum* ex Pal. 3. probat Gebhard. ad IX. 9. § 12. Tum *ad sese tuendos* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N.

§ 2 *Per proditionem accipiendæ Nolæ*] Quidam *recipiendæ* emendarunt, quasi antea quoque tenuisset eam Hannibal, nunc reciperet amissam: sed ego nil mutarim. *Glar.* Per eum, qui *recipiendæ* emendavit, Glareanus intelligit Aldum: quum enim primæ edd. *recipiendæ*, eas secutæ *accipiendæ* exhibuissent, Aldus priorem lectionem *recipiendæ* revocavit, concinentibus omnibus meis, præter Hav. 'Recipere' a 'capere' distinguit quidem Justin. V. 4. 'Victor recipit civitates, quæ defecerant; nonnullas capit, et imperio Atheniensium adjicit:' male tamen Glareanus credidit, *recipere* semper pro 'iterum accipere' poni, quum sæpe pro simplici 'capere' usurpetur. Apud Justin. Flor. aliosque id frequens est. Sæpe etiam apud Livium obcurrit. Vide ad XXXIX. 23. § 11.

Oppidum corona circumdedit] Militari videlicet: neque aliter capio illud Ovidii Met. XI. 92. 'At Silenus abest, titubantem annisque meroque Ruricolæ cepere Phryges; vinctumque coronis Ad regem duxere Midam.' 'Coronæ' enim ibi nihil, quam orbes agricolarum circumcingentium Bacchi nutricium. Captum nempe

multiplicatis in arcto ordinibus detulerunt ad regem suum. Scio quidem Silenum semper coronatum caput forsan et collum et brachia quoque; sed minus heic convenit. Sic dixit Euripides Heracl. vs. 125. 'coronare aram, coronare manus' vs. 227. Herc. vero Fur. 'coronare domum malis.' Haud aliter Virgil. Æn. IX. 380. 'omnemque aditum custode coronant.' Adeatur Gellius Noct. Att. VII. 4. Immo et Liv. II. 50. *Grut.* Pall. 2. et 3. *circumdat.* Gebh. Quid sit 'urbem corona circumdare,' 'expugnare,' vide Lips. Poliorc. I. 4. In exponendo autem Ovidii loco Gruterum plurimum a verbo aberrare, Burmannus ad eum docuit. *Nolam*, pro *oppidum*, est in Gaertn. sed ex interpretis glossa. *Corona oppidum* dedit Flor.

§ 4 *Deinde concursu ad pugnam facto*] Pal. 1. *dein conc. æquatisque viribus atrox esse cœpit pugna.* Paullo ante Pal. 2. *aliquot primo perculsi impetu.* Gebh. Put. Pet. melior, Men. *dein* et *pugnanti.* Scribe *dein concursu ad pugnantes facto.* Antiqua scriptura fuit *pugnantis* pro *pugnanteis.* J. F. Gron. *Dein* etiam Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et Hav. Vide ad III. 3. § 6. Tum *cursu* Hav. Vide ad X. 19. § 16. Hinc *ad pugnanti* Flor. a m. pr. quod pro *pugnantis*, id est pugnantes, scriptum, recte existimat Gronov. ultima litera intercidente ob similitudinem primæ in voce sequenti. Vide ad IV. 33. § 11. Paullo ante *intra portas* Hearnii N. Tum *aliquot primo Pœni perculsi* Hav. *aliquot primo inpetu perpulsi* Gaertn. *aliquot primo inpetu repulsi* Voss.

§ 5 *Romanorum nullus. Imber continens*] Put. *Romani liber continens.* Lege *Romani quinquaginta. Imber continens.* Fuerat per notas *Romani L.* Lib. XXIV. c. 17. 'Plus tamen duo millia hostium eo die cæsa traduntur; Romani minus quadringentis.' Falsus etiam numerus *triginta.* Forte *trecenti.* J. F. Gron. *Romani. Imber*, media voce omissa, Flor. et Cant. quod se quoque in uno e suis vel optimæ notæ invenisse testatur Crevier. qui etiam refert, in Put. supra secundam literam vocis *liber* adscriptam esse literam *n*: unde nullum dubium superest, quin *Romani L. Imber* legendum sit. Si autem etiam prior numerus vitio laboret, mallem *haud plus quadringenti.* De genere loquendi Livio familiari vide ad XLI. 12. § 8. Sed vulgatum in priori numero defendit Doujatius, existimans τὰ *haud plus quam* indicare, pauciores ex Pœnis, quam ex Romanis, interfectos esse.

§ 6 *Utraque pars avida certaminis erat*] Put. Pet. *avidi certaminis erant, eo die ten. se tamen mun.* J. F. Gron. *Avidi certaminis erant* etiam Flor. quam lectionem pluribus adstruit Gron. de Pec. Vet. II. 4. p. 76. Vide quoque ad XXVII. 1. § 12. *Certamine*, pro *certaminis*, perperam erat in Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Ber. *ad certamen* Rec. Præterea *eo die tenuerunt sese tamen* Flor. *tamen eo die tenuerunt sese* primæ edd. Posteriores *eo die tamen tenuerunt sese.* Gruteri ultima substituit *se.*

§ 7 *Mille fere passuum inter urbem erant castraque*] Vide num *erat* legendum sit, aut *mille passus.* Alioqui Latinitas non constat. *Glar.* Unus Lov. 5. *erat.* Verum Gronov. de Pec. Vet. I. 10. p. 45. supplendum putat *mille fere passuum* campi *inter urbem erant castraque.*

Eo spatio (et sunt omnia campi circa Nolam) concurrerunt] Pal. 1. ad marginem *ut sunt.* Pal. 2. exturbat τὸ *et.* Gebh. *Cucurrerunt* Voss. Lov. I. 2. et Gaertn. An forte scribendum *concucurrerunt?* quod Jac. Gronov. Livio restituit XXIX. 18. § 10.

§ 9 *Pugna abstinerent, nisi ab se signum accepissent*] Put. Pet. Voss. ignorant τὸ *nisi.* Scribe *pugna abstinere, ni ab se signum.* Repetendum ἀπὸ κοινοῦ *jussit.* J. F. Gron. Abest

etiam a Flor. a m. pr. Cant. et Lov. 1. *abstinerent*, *donec ab se* legunt Ber. Hafn. et Hav. Sed, quemadmodum Gronov. conjecit, est in Harl. et Lov. 3. Vide eumdem Obs. II. 14. Ejusdem autem erroris, librarios, non animadvertentes verbum infinitum ad præcedens *jubere* referendum esse, id in verbum finitum convertisse, exempla vide ad XXXI. 8. § 8. Paullo ante *ex acie* exsulat a Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo prioribus. Insuper *jussit* mutant in *jubet*, et transferunt post verbum *stare* iidem codd. et edd.

CAP. XLV. § 1 *Et duces adhortabantur*] Put. Pet. Men. Voss. *et duces hortabantur*. Nec secus Andreas et Aldina. *J. F. Gron.* Non aliter omnes mei, et Hearnii Oxon. Editionum vero prima Basil. 1539. *adhortabantur* dedit.

Pulsis priore anno ab Nola ab eodem se duce, milite alio, instare jubet] Pal. 2. *milites alios*. Pal. 3. *priore anno pulsis a Nola ab se duce milites alio instare jubet*. Gebh. Τὸ *eodem* exsulat etiam a Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. usque ad Aldum.

§ 2 *Sed, qui pugnant, marcere Campana luxuria, vino, scortis*] P. Syrus apud Petron. c. 55. 'Luxuriæ rictu Martis marcent mœnia.' *Gebh.* Libri *pugnent*. Tum *vino et scortis*. J. F. Gron. *Pugnent*, paucis exceptis, omnes mei, ut et edd. antiquiores. *Pugnant* enim demum obcurrit in Paris. 1573. Hinc *vino et scortis* etiam Flor.

§ 3 *Abisse illam vim vigoremque, dilapsa esse robora*] *Abiisse* Lov. 4. 5. et Ber. Vide ad II. 5. § 2. Hinc *delapsa* Flor. Voss. Lov. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et multæ ex edd. primis. Ita etiam peccant librarii XXIV. 46. § 4. Vide ad VII. 23. § 6.

§ 5 *Exprobrando hosti*] Put. et Pet. *exprobrandam hosti Marcellus*. Forte *exprobrando in hostem Marcellus*. J. F. Gron. Ita et Flor. a m. pr. pro quo *exprobrando in hostem* Gronov. quomodo *in Fulvii similitudinem exprobrare* emendat XXVII. 1. § 9. Posses et *exprobrando in hoste*; nam 'exprobrare in adversariis' etiam Cic. dixit de Orat. II. 75. nisi ibi quoque vel *in* tollendum, vel *adversarios* legendum sit. Mox *gravioribus suos probris increpabat* Rec.

§ 6 *Arma signaque eadem se aiebat noscere*] Expunge voluntate optimorum τὸ *aiebat*. J. F. Gron. Vide eumdem Obs. II. 14. Abest autem τὸ *aiebat* non tantum ab optimis, verum etiam ab omnibus Hearnii Oxon. ut et, exceptis Lov. 5. Gaertn. et Rec. ab omnibus meis. Et soliti fuerunt passim librarii 'ait,' 'inquit,' 'dicit,' vel similia invito Livio obtrudere. Vide ad II. 46. § 6. III. 10. § 14. c. 11. § 12. c. 53. § 6. c. 54. § 8. c. 56. § 12. VI. 7. § 3. VII. 32. § 6. c. 34. § 13. X. 23. § 3. XXI. 18. § 3. XXIV. 23. § 7. c. 37. § 2. XXV. 6. § 2. c. 16. § 13. XXVII. 6. § 4. XXVIII. 39. § 2. XXIX. 17. § 1. XXX. 12. § 12. c. 18. § 3. c. 31. § 1. XXXII. 33. § 2. XXXVII. 10. § 5. XXXIX. 51. § 9. Adde Burm. ad Phædri I. 29. 10. Cortium ad Sall. Catil. capp. 21. et 34. ad Jug. c. 8. et Markl. ad Stat. Silv. I. 6. 61. Similiter addidisse alias voces, quas Livius subintellectas maluerat, vidimus ad III. 46. § 3. Contra interdum etiam 'inquit,' 'ait,' et ceteras neglexerunt, ubi Livius expresserat. Vide ad I. 26. § 10. et IX. 1. § 3. Præterea *nosse* Lov. 2.

§ 7 *Legatumne Romanum et legiones unius*] Vet. lib. *Legatine Romani*. Sigon. Sigonio adsentiuntur pauci, et fere pejoris notæ codd. Reliqui alteram lectionem tuentur. Recte igitur nullus editorum Sigonium secutus est.

§ 8 *Nolanis subsidiis fultus nos jam iterum lacessit*] Iidem *fultus* mutarunt, leguntque *inultus*; quod non probo.

Glar. Vet. lib. pro *fultus*, *inultus* habent, id est, impunitus: innuit cladem a Marcello ante acceptam ad Nolam, quam adhuc Annibal non erat ultus, idcirco ait, *inultus iterum nos jam lacessit*. Sigon. Put. Pet. Men. tres Pall. Voss. et Aldina, *tirone milite ac Nolanis subsidiis inultus nos jam iterum lacessit;* quod et Sigonius vult. *J. F. Gron.* *Subsidiis munitus* Harl. *subsidiis ultus* Lov. 2. *subsidiis in vultus* Gaertn. *subsidiis multos jam iterum* Flor. *subsidiis inultus* Lov. 1. 4. et Hearnii L. 1. ac D. quod recte viri docti recipiunt. *Lacessit nos subsidiis*, pro cum subsidiis; ut 'profectus gaudentibus' XXII. 9. § 5. ubi plura vide.

Erepto ex equo C. Flaminio] Videbatur primo insolentius 'eripere aliquem ex equo,' et cogitabam *derepto*, id est detracto, ut in iis, quæ ad Ovid. Met. III. 52. congessit Heinsius. Sed quum eadem significatione dici 'eripere' ibidem ostendat, nihil tentandum credidi. *Duk.* *Erepto* constanter est in Mss. Paullo ante *miles meus est* Flor. In sequentibus *ubi L. Paullum ad Cannas occidit* Voss. Flor. et Lov. 3. *ubi qui L. Paullum ad Cannas cecidit* Lov. 4. et 5. *ubi ad Cannas occidit* Lov. 1. *ubi iste, qui Paullum ad Cannas occidit* Hearnii D.

§ 9 *Ferrum non habet, an dextræ torpent*] Quidam *Ferrum num hebet?* quidam *Ferrum nunc hebet?* Glar. Vet. lib. *Ferrumne habet, an dextræ torpent?* Forte ita legendum: *Ferrumne nunc hebet?* Sigon. Scripti *Ferrum nunc hebet*. Andreas *Ferrum non habet*. Aldina *Ferrum nunc habet*. J. F. Gron. In contextu quidem Aldus ita dedit, sed operarum lapsu, quod etiam inter errata emendatum est *hebet;* is enim est, quem indicat Glarean. quemadmodum alter, qui legit *num hebet*, est, qui præfuit ed. Mogunt. *Ferrumne hebet* unus ex meis Lov. 2. quod perperam Sigonio placuit; quum reliqui, uno vel altero excepto, legant *nunc hebet?* quod probum est. Sæpe enim altera dubitandi particula in priori membro reticetur. Vide ad VIII. 7. § 8. aliisque locis.

Nunc paucis plures vix resistitis] Emendarunt *vix restatis*. Ego *resistitis* malim. *Glar.* Vet. lib. *resistitis*. Sigon. Videtur hærere Sigonius: non est necesse: nam *restare* idem esse cum *resistere*, sciri poterat ex Cicerone, Salustio, poëtis. *Grut.* *Resistitis*, quod habent Lov. 5. Harl. Hafn. Gaertn. Rec. Hearnii D. et edd. usque ad Aldum, natum est ex marginali expositione: *resistatis* Brancal. Latinii, et Ber. *resistis* Hav. reliqui *restatis;* quod sæpe poni pro *resistitis*, vidimus ad IV. 58. § 4. ubi monet Gebh. se *restatis* hic etiam in Pal. 1. invenisse. Paullo ante *an quid* (*proh Dii*) *est aliud* Lov. 4. et 5. Deinde *Qui perpauci plures vincere* Hearnii N. Sed tota periodus *qui pauci plures vincere*, *&c.* *vix restatis* deest in ejusdem L. 1.

Fortes lingua jactabatis] Pal. 3. *fortes linguam*. Infra XXXI. 44. 'Athenienses quidem literis verbisque, quibus solis valent, bellum adversus Philippum gerebant.' XXXV. 49. 'Ætolorum omnem ferociam in verbis, non in factis, esse; et in conciliis magis concionibusque, quam in acie, apparere.' Val. Flacc. III. 631. 'tali mentem pars maxima flatu Erigit, et vana gliscunt præcordia lingua.' *Gebh.* *Fortes linguam* etiam Lov. 4. et Flor. a m. pr. Livius tamen similes locutiones minus adfectavit; et hinc, invitis optimis codd. ei obgerendas non existimo.

§ 10 *Enim minor est res*] Opinor legendum *En minor*, vel *En nunc minor est res*. Valla. Corrumpendo huic loco auctor fuit Valla, qui eam, quæ nunc in vulgaribus regnum tenet, lectionem commentus ex ingenio reposuit: prisca ed. *Et enim minor res est hic: experiri vim, &c.* Pal. 2. *Cum minor res est.* Pal. 3. *Enim vero mi-*

nor res est hic: exp. vim virt. volo expugnare. Pal. 1. vero omnium emendatissime *Enim minor res est hic. Exp. vim virt. volo: expugnare Nolam, camp. urbem.* Ex cujus ductu eruo meo animo verissimam lectionem: *Enim minor res est hic (exp. vim virt. volo) expugnare Nolam, camp. urbem, non fl., non mari septam.* Dicit Annibal, vos fortes tantum lingua Romam expugnaturos minitabamini. Minoris negotii incidit jam expugnatio, hic ego vestra dicta ad effectum procedere volo. Vel ista verba *experiri vim virtutemque volo* ironice sunt prolata. Minime vestra virtus in tantulo oppido periclitanda erat, qui Romam expugnaturos vos jactabatis. *Enim* sic posita offendit correctores. Ab initio periodi posita quoque est in Pall. codd. xxxiv. 32. 'Enim ut jam ita sint hæc, quid ad vos, Romani?' Τὸ *At*, ab imperito ludimagistro adsutum est ibidem. *Gebh.* Optimi *Enim minor est res*, ut fuit ante Vallam. *J. F. Gron.* *Et enim minor est res* Voss. Lov. 1. et 4. *Et enim minor res est* Lov. 2. 3. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Cum minor est res* Lov. 5. *En minor est res* Cant. *Cum enim minor res est* Gaertn. *Enim minor res est* Flor. et Harl. Vide ad xxxiv. 32. § 13.

Cap. xlvi. § 2 *Per clamorem favoris judicem*] Ego *favoris indicem*, ut apud Cicer. pro Rabir. Perd. Reo c. 6. 'Quin comprimitis istam vocem, indicem stultitiæ, testem paucitatis.' *Valla.* Vide ad v. 26. § 6.

Accedentibus ad ardorem pugnæ] Repone cum optimis *accendentibus ardorem pugnæ. J. F. Gron.* *Accendentibus ardorem*, præter Harl. qui *ad ardorem*, omnes mei, et Hearnii L. 1. ac N. in margine. Sæpe 'accedere' et 'accēdere,' id est 'accendere,' commutantur in scriptis. Vide ad ii. 45. § 9. c. 46. § 7. iv. 58. § 11. vi. 39. § 5. ix. 23. § 8. x. 6. § 4. et xxxvi. 29. § 2. Adde viros doctos ad Val. Max. ii. 2. 9. Cort. ad Sall. Jug. c. 20. et quæ notavi ad Silii xiv. 26. Similiter etiam 'incedere' et 'incendere.' Vide ad iv. 38. § 4.

§ 3 *Nolam reducit*] Ita primum editum vidi Paris. 1573. Priores habent *reduxit*, quod etiam revocavi. Consentiunt enim Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. pluresque alii. Neque aliter est in Hearnii Oxon. Paullo ante *obpugnare volentes*, pro *cupientes*, Lov. 4. et 5. quod est ex glossa.

§ 4 *Hostium plus mille cæsi eo die, capti mille sexcenti*] Vet. lib. *Hostium plus vel cæsi, vel eo die vivi capti quinque millia.* Suspicor autem legendum, *Hostium plus vel cæsi eo die, vel vivi capti quinque millia:* siquidem Plutarchus hunc numerum edit in Marcello p. 304. ubi hunc totum locum ita vertit: νεκροὺς μὲν γενομένους πεντακισχιλίους, καὶ τῶν ἐλεφάντων τέσσαρας μὲν πεσόντας, δύο δὲ ζωοὺς ἁλόντας. *Sigon.* Confusi hoc loco libri omnes. Pal. 1. *Hostium* (hic supra scriptum *haud*) *vel cæsi* (ad marginem *quatuor milia*) *vel eo die vivi capti* (suprascriptum *milia V.*) *DX. et signa militaria XX. et duo elephanti, quatuor in acie occisi.* Pal. 2. *Hostium plus X̄. vel cæsi, vel eo die vivi capti DC. et signa militaria XX. et duo elefanti, quatuor in acie occisi.* Pal. 3. *Hostium plus vel cæsi, vel eo die vivi capti mill. V. et signa militaria XX., et duo elefanti, IIII*[or] *in acie cæsi.* Gebh. Sigonius *Hostium plus vel cæsi eo die, vel vivi capti quinque millia.* Et eundem sane numerum edidit Plutarchus, qui vertisse Livium videtur. Put. *Hostium plus vel causa eo die vivi capti de et signa.* Scribe, *Hostium plus VCIↃ. cæsa eo die, vivi capti sexcenti, et signa.* Hoc verum est: nam repetitum *vel* non nisi in admodum recenti libro invenimus; estque fartorum, non Livii. *J. F. Gron.* Repetitum *vel* in plerisque meis, inter alios vero in vetustissi-

mo Flor. superest: nihilominus tamen, posteriori loco ex interpolatione scribarum esse, Gronovio adsentior. Ceterum similes fere, ac Gebhardus et Gronov. in suis codd. invenerunt, etiam in meis lectiones obvias habui, aut parum inde differentes; quas anxie recensere operæ non est. Puto enim veram ex Mstorum vestigiis scripturam a Gronovio investigatam esse. Pro *sexcenti*, sive *DC*. etiam alibi in scriptis substitutum *de* obcurrit. Vide ad XXVII. 28. § 11.

Signa militaria undeviginti, et duo elephanti; quatuor in acie occisi] *Signa mil. XX., et duo elephanti* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. quomodo etiam errant quidam codd. hoc lib. c. 49. § 1. *Signa militaria XXII. elephanti* ejusdem N. *signa militaria viginti et duo, elephanti* Lov. 2. et edd. antiqq. usque ad Aldum, nisi quod Mogunt. etiam *τὸ et* omittat. Verum ex Plutarchi, a Sigonio ad verba præcedd. laudati, loco constat, præter quatuor elephantos in acie cæsos, etiam duos vivos captos esse. Tum *in acie* defit in Lov. 4. et Hearnii L. 1.

§ 5 *Induciis datis sepeliendo utrimque cæsos*] Meus liber *induciis tacitis*. Nihil verius. 'Tacitæ induciæ,' quæ sine pacto, mutuo velut consensu. Liv. VI. 64. 'Intercessere pauci dies, velut tacitis induciis utrimque quiete sumta.' Et alibi II. 18. 'Tacitæ induciæ quietum annum tenuere.' Justinus VI. 7. 'Quum quasi tacito consensu induciæ essent.' *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 19. *Induciis datis* quidem vetus ed. sed rectius Pall. tres *induciis tacitis*, ut et Lipsii liber refert. 'Tacitæ' enim 'induciæ,' quæ, quiescentibus utrimque hostibus, ex placito consensu aguntur. Justin. VI. 7. 'Quum quasi tacito consensu induciæ essent:' quod explicat c. 8. 'Ita velut ex placito consensu a prœlio disceditur.' Liv. II. 64. XXIV. 17. 'Pœnus tacita etiam confessione victus castris se tenuit.' Simile habetur l. XXXIV. c. 19. 'Dein sæpe munimenta eorum velut communi pacto commercio privatis induciis ingredientes.' *Gebh.* Ita quoque, præter unum Gaertn. omnes mei. Vide ad II. 18. § 11.

Sepeliendo utrimque cæsos in acie consumserunt] *Uterque* Gaertn. et edd. ante Aldum. 'Uterque consumserunt,' ut 'utraque pars urguent' IX. 21. 'utraque manus incluserunt sese Heracleam' ex emendatione Gronovii XXXVI. 16. 'uterque coierunt' Epit. Liv. l. CXXII. Vide etiam ad III. 18. § 7. XXXIX. 38. § 9. et XL. 30. § 9. Quum tamen ceteri omnes codd. stent a lectione Aldina, eam etiam servandam puto. Hinc *suos cæsos*, adjecta priori voce, eædem edd.

Spolia hostium Marcellus, Vulcano votum, cremavit] Per adpositionem hæc dici, recte Donjatius vidit. Et in hanc lectionem conspirant non tantum omnes edd. sed et plerique codd. paucis dissentientibus. Nam *spolia hostium Vulcano vota* legunt Lov. 3. 4. et 5. *Vulcano ex voto cremavit* Ber. Hav. et Brancal. Latinii.

§ 6 *Tertio post die mille ducenti septuaginta duo equites, &c.*] Hoc sic vertit Plut. in Marcello p. 304. ἡμέρᾳ τρίτῃ μετὰ τὴν μάχην ἱππεῖς Ἰβήρων καὶ Νομάδων μιγάδες αὐτομολοῦσιν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους. Discrepat autem in numero, nisi forte legendum ὑπὲρ τοὺς χιλίους τριακοσίους. *Sigon.* Numerum equitum a Plutarcho editum in menda cubare, monuit etiam Jac. Perizon. ad marginem Livii. Nihilominus tamen vox *mille* deest in Flor. quam reliqui constanter servant, sed magnam partem in adjuncto numero minori differunt: nam *septuaginta equites* Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. Hav. a m. pr. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *LXIII. equites* Ber. *septuaginta III. equites* Hearnii N. Mox *mixti* exsulat a Lov. 4. 5. et Hearnii L. 1.

Deinde *confugerunt* Lov. 3. Ber. Hav. et Hearnii N. a m. altera.

§ 7 *Ager Hispanis in Hispania, Numidis in Africa post bellum, virtutis caussâ, latus datus est*] Τὸ *latus* non habet Put. a m. pr.: postea adscriptum est *locus*, ut fere habent scripti post illum antiquiores. Quidam, ut magis aptum redderent, fabricarunt *et locus datus est:* inde vulgata propagata videtur. Nec me præterit in lege Thoria, 'quemve. agrum. locum. de. eo. agro. loco. qui. publicus. po. Romani. &c. adsignatum. esse. fuisseve. judicaverit.' et similiter in eadem centies. Neque oblitus sum 'latifundia,' aut Ciceronis Verr. III. 51. 'Magni et navi aratores agros latos ac fertiles desererent:' aut Virgilii Georg. II. 468. 'latis otia fundis:' Ovid. Met. VII. 767. 'et latos indagine cinximus agros:' similiaque apud agrimensores. Nimirum non, quid non male dictum sit, sed primam fidissimamque scripturam quærimus. *J. F. Gron.* Lipsius Ant. Lect. I. 22. scripserat 'latum donum' esse formam loquendi veterem in donationibus; sed tamen hic etiam ad latitudinem agri referri posse. Sed non potest ex hoc uno loco, cujus scriptura incerta est, probari, hanc fuisse veterem formam loquendi in donationibus. *Duk. Locus datus est* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. et Rec. *vel locus datus est* Ber. Hav. et Hearnii N. in quo posteriore voculam *vel* manus recentior erasit. Sed τὸ *latus* non adparet in Harl. et Hafn. quam vocem etiam delendam, et vitiosam τοῦ *datus* repetitionem esse, censebat Crevier. Præterea *et Numidis in Africa* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Primus Froben. 1535. τὸ *et* omisit. Mox § seq. *in quibus venerat copiis*, pro *cum quibus*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Harl.

§ 9 *Quod per hiberna ad tutandum locum satis esset*] Put. Pet. Men. Voss. *ad petendum locum.* An fuit *tenendum?* Lib. seq. c. 7. 'Ad tentandas urbes, quæ præsidiis tenebantur Romanis.' *J. F. Gron. Ad petendum locum* Flor. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. quorum ultimus *tutandum* habet in margine: *ad tuendum locum* Lov. 3. Ber. et Hav. unum e suis *ad tenendum locum*, ut Gronov. emendarat, præferre, auctor est Crevier. Mox § seq. *egredi portas* in Pal. 2. esse, monuit Gebhard. hoc lib. c. 16. § 10. Sed nostri nihil mutant.

§ 12 *Inter multos nobiles equites Campanos acerrimus erat Jubellius, cognomine Taurea*] Vide an non eandem rem bis dicat: *Inter nobiles equites Campanos acerrimus erat*, et *longe omnium Campanorum fortissimus eques.* Fortassis autem et locus mutilus, nisi quis adjectum aliquid authori contendat, quod verisimilius. *Glar.* Pal. 1. *Campanus Cerrimus.* Pal. 2. *Campanus acerrimus Jubellius:* a Pal. 3. abest τὸ *nobiles.* Gebh. Omnes libri alicujus meriti *Inter multos nobiles equites Campanos Cerrinus Jubellius erat, cognomine Taurea.* Eam gentem nobilem Capuæ fuisse, apparet ex XXXIX. 13. 'Nam et viros eam primam suos filios initiasse Minium et Herennium Cerrinios.' Ibidemque Minius ille *Cerrinus* vel *Cerrinius* (etenim variant scripti) bis appellatur. *J. F. Gron. Cerrinus* vel *Cerinus* præter Hearnii L. 1. et N. etiam omnes mei, nisi quod *Acerrius* sit in Harl. et Gaertn. *acerrimus* in Lov. 5. et Rec. Ceterum quamvis nominum, si a Romanis discedas, ratio per Italiam obscura sit, puto tamen *Cerrinus* prænomen esse, at *Cerrinius* nomen gentile apud Liv. XXXIX. 13. Ita 'Mettus,' 'Tullus,' 'Attus' prænomina, 'Mettius,' 'Tullius,' 'Attius' nomina gentilitia fuerunt. Vide ad I. 23. § 4. Qui autem hic 'Cerrinus Jubellius Taurea,' infra vocatur, omisso prænomine, 'Taurea Jubellius' XXVI. 15. Præterea *Campanus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et

Gaertn. Male. Mox enim sequitur 'eum civem indidem' fuisse: nunc tantum innuit eum inter equites Campanos apud Romanos militasse.

Civis indidem erat] *Qui unus erat* Hearnii N. *civis ibidem erat* Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. Hav. et typis excusi ante Aldum: *civis itidem erat* Lov. 4. et 5. *civis is idem erat* Lov. 3. *civis idem erat* Flor. a m. pr. Nihil muto. *Indidem* Livio amata vox est, de qua vide ad XXXIX. 8. § 8. Mox forte legendum *æquarit*, pro *æquaret*.

§ 13 *Hunc Taurea quum diu perlustrans oculis obequitasset*] Singulare certamen Jubellii Tureæ Campani et Claudii Aselli Romani eleganter describit noster Silius, ad verbum fere Livium secutus, nisi quod, ut omnia passim, locus ille valde vulgo mendosus est apud eum poëtam XIII. 142. quem hic a me, imo a membranis meis, ita emendes licebit: 'Dum pavitant, spumantis equi fera corda fatigans Evehitur porta sublimis Taureа cristis,' &c. *Modius*. *Hunc* non habet, cum quo jungi possit, nisi cum *perlustrans oculis*. Sed non satis intelligo, quomodo Taurea dicatur 'perlustrasse oculis Claudium,' qui ubi esset, ignorabat: nam 'lustrari' et 'perlustrari oculis' dicuntur, qui coram adsunt, et cernuntur. Si locus recte se habet, adnotandum est genus loquendi 'perlustrare aliquem oculis,' pro circumlatis in omnes partes oculis quærere. *Duk.* Crevier. vel jungit *quæsivit hunc, ubi esset*, et τὰ *Claudius Asellus*, quæ abesse poterant, vitandæ obscuritatis caussa addita putat; vel ex quatuor codd. suis legit *Hic Taurea;* quod apud me etiam superest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. apud Hearnium in N. tum in Brancal. Latinii, et edd. usque ad Aldum. Quum tamen optimi codd. stent pro vulgato, illud malo. 'Lustrare' enim et 'perlustrare' pro oculis quærere in usu esse, docui ad Silii XVII. 518. Ceterum locum Silii satis longum, quem Modius laudavit, omisi, quia omnia eadem vitia, quæ erant in mendosissimis edd. contra fidem, quam dederat, servabat. Melius ipse in Novant. aliique de loco Silii meriti sunt, quos in ed. mea vide. Mox *silentio facto* Flor.

§ 14 *Daretque opima spolia victus*] *Opima* proprie dici spolia non potuerunt, siquidem ea opima sunt, quæ dux duci detraxerit; dux autem sit, cujus auspiciis bellum geratur, ut supra traditum est. Neuter enim eorum equitum dux erat. *Sigon.* Vide Perizonii Animadv. Hist. VII. p. 260.

CAP. XLVII. § 1 *Asellio nunciata sunt*] *Sunt nunciata* Flor. Lov. 3. 5. Harl. Ber. et Hav. Mox *in provocantem hostem extra ordinem pugnare* Ber.

§ 3 *Jam Romani ad spectaculum pugnæ ejus*] *In Romani* Flor. a m. pr. *Hinc Romani* a m. sec. Mox *repleverunt* idem Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et edd. usque dum Basil. 1554. *repleverant* ederetur.

§ 4 *Sine vulnere pugnam extrahebant*] Auctor est Gronov. ad VI. 27. § 10. in Putean. esse *extraherebant:* cujus scriba duplicem lectionem *extrahere* et *extrahebant* conjunxit, ut sæpe factum vidimus ad III. 44. § 4. Ex his posteriorem reliqui librarii, Gronovius vero priorem probarunt.

§ 6 *Equum in viam Claudius egit*] Antiq. ed. *duxit*. Pal. 1. *in viam jam delegit*. Reliqui duo *dejecit*. Gebh. Put. Pet. Men. Pal. Voss. *delegit*. Scribe *dejecit*, ut reliqui duo habent Pall. Cæsar Civ. I. 18. 'Lucretius et Attius de muro se dejecerunt.' Statius Theb. VII. 429. 'magno cum fragmine ripæ Contantem dejecit equum.' Sic Lucan. IV. 745. de Curione: 'Medios aciem dejecit in agros.' Quod et nos in duobus scriptis invenimus, et habuerunt sive Palmanni sive Bersmanni codd. *J. F. Gron.* Vulgatum *egit* est in Lov. 1. 3. et

Hearnii D. quod primum ex edd. habuit Aldina; priores vero *duxit*. Sed *delegit* Flor. Cant. Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii N. neque aliter Ber. a m. pr. *detraxit* a m. sec. *dejecit* Lov. 5. Hav. et Hearnii L. 1. Vide etiam Gronov. ad Suet. Aug. c. 13.

Minime sis, inquit, cantherium in fossam] Vos emendatis *minime scis*, quum eodem modo hic dicatur *sis* adverbialiter quo *agesis*; quod exponunt 'si vis:' cujus generis sunt plurima exempla. *Valla*. *Scis* et *in fossa* D. Erasmus Roterodamus præceptor noster legit. Quidam *sis* legunt, ut Valla, pro 'si vis,' et *in fossam*, pro 'in fossa.' Sed verba sunt obscura, ut idem in nobili illo adagionum opere fatetur. *Glar*. Κανθήλιον Græcis asinus et clitellæ. Inde Latinis 'cantherius' equus castratus: et 'cantherius' vel 'cantherium' adminiculum vel pedamentum vitium, instar furcæ et patibuli humilioris. Columella IV. 12. Fodiebantur vineæ: in fossa figebantur cantherii, quibus applicabantur et imponebantur teneræ vites. Igitur proprie *cantherium in fossa* est, 'ubi cantheriata vitis est.' Sed quia 'cantherius' etiam genus equi est, via autem cava propter altiorem utrimque campum vel agrum instar fossæ, illudens Taurea, postquam Claudius equum egerat in viam cavam, 'En,' inquit, 'cantherium in fossa;' vel, 'Hoc possis vere dicere cantherium in fossa, quod ego me esse nolo.' Quod quidem dictum nullam aliam tum temporis vim habebat, quam ut invidiam ignavi turpisque discessus dicenti minueret, ut solebant solentque hodie homines rerum atrocium ac fœdarum urbanitate τὴν μοχθηρίαν περιπέττειν, ut Aristophanes, 'subducere,' ut M. Seneca loquuntur, et deprehensi 'pudorem suum ridiculo aliquo explicare,' ut Fabius Quintilianus VI. 3. Sic Livius Drusus 'muriam turdorum' Marcii Philippi, cum collum ei torsisset, profluentem sanguinem appellabat: sic sacrilegia Dionysius et Alexander Zabinas apud Justinum 'facetis jocis circumscribebant.' Nec vero hujus auctor Jubellius, sed vetus proverbium rusticum videtur fuisse. *Minime sis cantherium in fossa*, id est, ne sinas alios de te crescere, ut vitis crescit stante et adminiculante cantherio. Et quadrat in omnes, qui suo damno alienas opes alunt: per quos augentur et extolluntur, qui ipsos, per quos creverunt, olim sunt oppressuri. Sic 'cantherium in fossa' Pompeius fuit Cæsari, et Antonius Lepidusque Octavio: et multi quotidie sunt aliis. Et plura sunt ejusmodi proverbia, vetustissimos Romanorum agricolas fuisse testantia. Ut 'ita fugias, ne præter casam:' et 'plaustrum perculi:' et, 'habeto cum porcis,' 'cum fiscina:' et verbis 'delirare,' 'prævaricari,' ac similia. *J. F. Gronov.* Schefferus de Re Vehic. II. 2. legit *minime: scis, inquit, cantherium in fossa:* quasi dicat Taurea, scis fabulam antiquam de cantherio in fossa, sive via cava. Arripuit *scis* ex Erasmo in hoc proverbio; in eoque, quod Erasmus fortassis vitiosam aliquam editionem secutus scripsit, fundamentum interpretationis suæ posuit. Sed Gronovius et Hearnius nihil varietatis in hac voce ex libris suis adnotant. Erasmi interpretatio simplex et satis congruens sententiæ hujus loci est. Sed ex Livii verbis parum liquere adagii sensum ideo dicit, credo, quod non perspiciebat quæ sententia in voce *scis* esset. Quomodo autem Gronovius voluerit intelligi, quod scribit 'vetus proverbium rusticum fuisse,' non scio; nam Livius hanc vocem *inde* in proverbium rusticum abiisse auctor est. *Duk.* *Minime sic* Lov. 2. *minime scis* Lov. 3. 4. et Ber. *nonne scis* ed. Rom. 1472. *nomine scis* Parm. Hinc *cancerium* Lov. 3. *canoherium* Hafn. *cautherium* Rec.

canterium vetustæ edd. plures: *canterium* Rom. 1472. Tandem *in fossam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Existimat autem Crevier. Tauream etiam ludere potuisse in cognomen adversarii. Κανθήλιος enim Græcis asinum notabat, Claudius autem 'Asellus' cognominabatur. Cui obstare videtur Tauream usum esse Latina voce *cantherium;* eam vero pro asino usurpari non memini.

§ 7 *Quum ex via longe perequitasset*] Quid est 'ex via perequitare' de eo dictum, qui adhuc in via equitat, et nondum ex ea in campum evectus est? 'perequitare' autem dixit Liv. v. 28. et cum præpositione *per* Cæsar B. Gall. IV. 33. et VII. 66. *Duk.* Ant. Perizon. ad marginem Livii adscripsit, vel invitis libris legendum esse *quum ea via.* Id certe malo, quam cum Crevier. ita verba invertere, quasi Livius scripsisset, quum ex via in campum rursus evectus longe perequitasset. Solent autem literæ *X* et *A* passim a librariis commutari. Plurima exempla vide ad XL. 59. § 8. Mox *rediit* Lov. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

§ 8 *Quam ætatis communis certe existimatio est*] Ego sic: *quam satis certam, communis ex. est.* Valla. Orta est hæc lectio ex conjectura Vallæ. Interim prisca ed. *communis certe æstimatio est.* Pal. 1. *quam ætatis communis certa æstimatio est.* Pal. 3. *qua ætatis communis certe existimatio est.* Gebh. Vallæ hæc conjectura. Men. Voss. tres Pall. *quam etatis communis certe existim.* Put. Pet. *quam vetatis communis certe.* Suspicari queas scripsisse auctorem, *rem (quam vera sit, communis existimatio est) mirabilem certe, adjiciunt.* Lib. III. c. 20. de spoliis opimis Cossi: 'Qui si in ea re sit error, quod tam veteres annales, quodque magistratuum libri, &c. habeant, existimatio communis omnibus est.' Τὸ *certe* præpostere interpositum videtur. *J. F. Gron. Ejus ætatis communis certe æstimatio est* edd. Rom. 1472. ac Parm. *de qua communis certe existimatio est* Ber. et Hafn. *quæ ætatis communis certe existimationis est* Lov. 3. *quam ætatis communis certe existimatio est* Cant. Harl. Doujatii Colbert. et Hearnii L. 1. ac N. Neque multum hinc abeunt reliqui. *Cujus ætatis* habet Hearnii N. in margine: *qua ætatis* Lov. 4. *quam ætate* Gaertn. *quam vetatis* Flor. Deinde *extimatio est* Lov. 5. *existimatione* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. Gronovius priori ed. nott. conjecerat *quam veram taceo: communis certe existimatio est:* cui eam subposuit, quam hic præmisi. Perizon. tandem in Animadv. Hist. c. 7. p. 281. *quam veram, communis per me existimatio est.* Sed *quam vera sit* propius ad Put. ac Pet. quibus ex meis Flor. consentit, vestigia accedit. Contra autem, quum *certe* constanter in omnibus supersit codd. eaque vox, quia mox iterum sequitur, hic ferri nequeat, ejus loco cum Periz. lego *per me.* Ita igitur ex ejus et Gronov. conjectura lego, *quam vera sit, communis per me existimatio est.* Pro *per me* librarii dederunt *certe,* quomodo etiam 'per te' et 'certe' sæpe commutarunt. Vide Burm. ad Ovid. Her. I. 3. et Calpurn. v. 10.

CAP. XLVIII. § 1 *Retro etiam consul movit castra*] Pal. 2. *retro quidem consul.* Mox lege *quam jam-altæ in segetibus herbæ pabula præbere poterant.* Elegante ὑφ' ἓν *jam-altæ.* Gebh. Quid de figura illa ὑφ' ἓν existimem, dixi ad II. 52. § 7. et v. 3. § 2. neque nunc sententiam muto. Ceterum vulgo editur *pabulum præbere,* pro quo Gebhard. *pabula* substituit, forte ex fide Pall. Certe ita præferunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. N. et edd. ante Aldum. Optimi tamen in receptam lectionem non male consentiunt. Supra I. 7.

'Loco herbido, ut quiete et pabulo læto reficeret boves, procubuisse.'

§ 3 *In Apuliam legiones dum duxisset*] Scribe *quum dixisset.* J. F. Gron. Ita legunt Flor. Voss. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. Hav. et vett. edd. Tò *dum* primum vidi in edd. Curionis, tum Lugdun. 1553. hinc Paris. 1573. et ita in recentioribus plerisque, pro quo deinde Doujat. Hearnius, et Crevier. recte *quum* receperunt. Vide ad I. 40. § 7. Mox *oram Salentini*, emissa media voce, Voss. et Lov. 1. ac 2. *oram litoris Salentini* Hafn. *oram Salenini litoris* Ber. *oram agri Salentini litoris*, duplici lectione simul recepta, Hav. Ceterum *Sallentini* duplici liquida scribendum esse, Sigonius monuit ad X. 2. § 3. quomodo etiam hic præfert Flor. quem monentem quum alibi in hac re audiverint editores, hic nunc deserere non debuerant.

§ 4 *Sed pecuniam in stipendium, vestimentaque, et frumentum*] Hanno libro præcedente [immo hoc lib. c. 12.] Magone eadem de Hannibale exercituque ejus victore conquerente, 'quid aliud,' inquit, 'si spoliatus, si exutus castris esses, peteres?' Sed fortassis importuna hæc. *Glar.* *Sed pecuniam in his stipendium* Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. et N. a m. pr. *sed pecuniam in iis stipendium* edd. usque ad Ascens. 1513.

§ 5 *Nec aliter aut exercitum aut provinciam retineri posse*] Quidam libri *teneri.* Put. *ateneri*, adjecto superius ab altera manu novo *t.* Pet. *atteneri.* Pal. et Voss. *attineri.* Et illo vel hoc modo scribendum. *J. F. Gron.* Flor. II. 17. § 8. 'Plus est provinciam retinere, quam facere.' *Duk.* Tò *retineri* deest in Gaertn. *teneri* legunt Lov. 5. et edd. ante Aldum: *atteneri* Flor. et Cant. *attineri* Lov. 1. et 2. *obtineri* Lov. 4. Harl. et Hearnii L. 1. quod Crevier. se in Victorin. invenisse, ac veram Livii manum putare monuit.

§ 6 *Nemo omnium erat, qui nec vera scribi*] Opinor sic legendum: *nemo omnium erat, quin, et vera scribi.* Valla. Quidam mutarunt in *qui nec vera scribi:* alii in *qui non et vera scribi.* Sed vetusta lectio mihi magis placet *quin et vera scribi.* Glar. Pall. et Voss. *qui nec vera.* Optimi *quin et vera:* ut vidit Valla. *J. F. Gron.* *Qui nec vera* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii D. atque L. 1. neque aliter Aldus edidit, quum antea ex Vallæ sententia *quin et vera* vulgatum foret; nisi quod *qui nec vera* etiam invenerim in edd. Rom. 1472. ac Parm. *qui non et vera* Ber. Hav. et Hearnii N. quod Froben. 1531. et post eum reliqui usque ad Gronov. retinuerunt.

§ 7 *Tributo sumtus subpeditari*] Lege *tributum sumtibus superari.* T. Faber. Possis *suppeditare*: ut XXVI. 45. 'Vis magna ex ingenti copia congesta telorum suppeditabat.' Et passim Cicero. Sed non est necesse. *Sumptus* hic accipe pro 'pecunia in sumptus,' et *sumptus suppeditari* est Justino IX. 1. 'refici impensas.' 'Tributum' vero, non quod populi, qui proprie 'tributarii,' 'stipendiarii,' 'vectigales' dicuntur, dant, sed quod cives et Italici conferunt. Id ex eo colligas licet, quod ait numerum id conferentium tantis stragibus ad Trasimenum et Cannas imminutum. Cicero ad Atticum VI. 1. de rege Ariobarzane: 'Nullum enim ærarium, nullum vectigal habet. Appii instituto tributa imperat.' *J. F. Gron.* Fabri conjecturam respuit sententia verborum, in primisque adversativa sequens 'verum,' e qua patet hoc dici, tributo quidem sumtus suppeditari in exercitus et classes, verum hoc non sufficere, quod numerus id conferentium plurimum sit imminutus, et quod ii, qui superessent, non possint multiplici stipendio gravari. *Duk.* *Suppeditare* unus Harl. Reliqui stant a vulgato. Paullo ante *Siciliam ac Sar-*

diniam Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. quas vidi, ante Paris. 1573.

§ 8 *Verum quum ipsum tributum conferentium numerum, &c. imminutum: tum, qui superessent*] Τὸ *quum* accipiendum est non ἀντὶ τοῦ *et*, nec ut ei respondeat τὸ *tum*, quod sequitur, sed quasi esset *quum interim, quum tamen*. Sic in eadem vicinia τὸ *tum* nullo respectu ad præcedens *quum* positum lib. IV. extremo (cap. 60.) 'Quum commoditas juvaret,' &c. XXII. 6. 'Sed quum fessis pugnando hostibus, tum victoria lætis.' Præstabit tamen ad depellendos hos scopulos emendare ex Voss. Gud. *verum eum ipsum*, et mox delere τὸ *tum*, auctoribus iisdem Mss. cum Put. idque nunc plene secuti sumus. *J. F. Gron.* In vulgata scriptura *verum cum ipsum &c. tum qui superessent* nullum magnopere scopulum animadverto. Si de numero aliquid præcessisset, recte diceretur *eum ipsum*, ut lib. IV. c. 31. 'Accito exercitu ab Veiis, eoque ipso ab re male gesta perculso.' VIII. 37. 'Inducias annuas ab urbe retulerunt: nec earum ipsarum sancta fides fuit.' XXIII. 12. 'Neminem, nisi equitum, atque eorum ipsorum primores, id gerere insigne.' Itaque quum scripti, quos omnibus præfert Gronovius, habeant *cum*, non video cur ab iis discedendum sit; quum præsertim *eum* et *cum* facile permutentur, quod ad Suet. Calig. c. 4. adnotavit Burm. *tum* autem, ante *qui superessent*, etsi non in omnibus optimis, tamen in quibusdam Gronovio valde probatis, legi apparet, et facile excidere potuit, quod eadem est ultima syllaba vocis præced. *imminutum.* Paullo post *multiplici stipendio* est multiplici tributo. 'Stipendium' pro tributo, ut II. 9. et XXXIII. 42. nam tributum a civibus conferebatur in stipendium. IV. 60. XXIII. 31. XXV. 10. Perrenonius Animadv. Jur. Civ. II. 30. non satis adcurate tributum, quod cives conferebant, a tributo ac stipendio, quod populis tributariis ac stipendariis imperabatur, distinguit. *Duk.* Prima vox *verum* exsulat a Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. edd. quas vidi, Ascensiana 1513. antiquioribus. Gronov. etiam in priori et altera notarum ἐκδόσει scriptos τὸ *verum* ignorare monuit, eamdemque vocem ex contextu ipso ejecit, quam Jac. Gronov. restituit, recisa hac parte notæ paternæ; cujus facti tamen nulla redditur ratio. Præterea *eum ipsum* legunt Flor. Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. quas consului, ante Mogunt. Jam autem Crevier. qui priorem notarum Gronovii ed. consuluisse non videtur, adeoque de voce *verum* silet, eamdem ob caussam *eum ipsum*, quod se in uno e suis invenisse fatetur, inprobat, ob quam etiam Dukero displicuit. Mox quoque servandum putat τὸ *tum*, licet neque in suis codd. invenerit; a vocis enim præcedentis syllaba finali id interceptum esse. Viris doctis itaque, *quum ipsum* et *tum* revocantibus, adsensus, insuper *verum*, ita jubentibus codd. delevi. Vix tamen adhuc mihi satisfacio.

§ 9 *Nisi fide staret respublica, opibus non staturam*] Ita Salustius in epistola Pompeii voce *fide* utitur: 'Ego non rem familiarem modo, sed etiam fidem consumpsi.' Sensus est: Nisi respublica pecunia mutuo sumpta sublevetur, præsenti ærarii pecunia se sustinere non posse. *Sigon.* Adde quæ notantur ad VI. 11. § 8. et Cort. ad Sall. Catil. c. 24. Ceterum *nisi fide staret, rempublicam opibus non staturam* Flor. Lov. 3. 4. et Hav. neque aliter Ber. nisi quod transpositis vocibus legát *pu^cam rem.*

§ 10 *Indicandasque populo publicas necessitates, exhortandosque*] Pal. 3. *cohortandosque.* Gebh. Scripti *indicandas populo pub. nec., cohortandosque.* J. F. Gron. *Indicandas populo* Flor.

Lov. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Tum *cohortandesque* præter Gaertn. omnes mei. Paullo ante *Perro eundum*, pro *Prodeundum*, Hearnii N.

Qui redemturis auxissent patrimonia] 'Redemptura' a verbo 'redimere' derivata: 'redimere' vero multis modis accipitur, præsertim apud Juristas. Nam 'redimere' quandoque est emere. Cic. 'qui merces redimunt, ut statim vendant.' Dicitur secundo 'redimere' pro reemere. Cic. in Anton. XIII. 5. 'Pompeio sua domus patebit, eamque non minoris, quam emit Antonius, redimet.' Ita in contractibus familiare pactum 'redimendi.' Tertio pro liberare seu recuperare illos, qui sunt capti. Cic. in Offic. II. 16. 'redimere captos a servitute.' Quarto 'redimere' pro corrumpere; ut 'redimere delatorem pecunia,' hoc est, eum a delatione deducere, ex Ulp. l. 29. D. de Jur. Fisc. Sic 'redimere sententiam,' 'redimere judices' Macer l. 34. Eod. tit. et 'redimere litem,' id est, futuri emolumenti litis societatem pacisci, l. 7. D. Mandati, et alibi pluries. Unde et 'redemtor litis,' qui, certa mercede pacta, litis periculum in se recipit. Ulp. l. 6. D. Mandati, et Cic. pro Q. Rosc. 15. 'Roscius societatis, non suas lites redemit:' pro Mil. c. 36. 'Qui palam se a judicibus redemerat.' Postremo accipitur 'redimere,' pro certo pretio aliquid faciendum suscipere, ex Cic. de Divin. II. et Celsus l. 'redemptores;' D. de Rei Vindic. Verum illud animadvertendum, quod sicuti 'locare' proprie est pretium accipere, et 'conducere' dare pro annuo fructu alicujus rei, nonnunquam tamen promiscue accipiuntur, ut adnotavit Accursius in l. 2. tit. de Exercit. Act. et fusius Budæus ibidem: ita et 'redimere' licet proprie sit pretium accipere pro re facienda suscepta, nihilominus et aliquando est pretium solvere pro re conducta. Ita publicani dicebantur 'vectigalia redimere,' et 'redemptores' vocabantur. Ita 'redemptor cæsoriarum,' 'redemptor sylvæ,' 'portus,' 'venalium rerum,' 'salinarum,' 'metallorum,' 'picariarum,' 'arenariarum,' 'cretæ fodinarum,' 'pascuorum,' et aliorum consimilium populi Romani redituum, quorum exempla passim legimus. Ita et Valla lib. I. Eleg. 'locare' etiam promiscue accipi docet. 'Locare' enim 'sepulturam faciendam,' inquit, tam significat dari alicui faciendam, quam se eam ad faciendam locare. Itaque 'redemptores' dicebantur publicani, qui vectigalia et alios reditus publicos conducebant, et magis proprie, qui etiam aliquod opus publicum faciendum pacta pecunia in se recipiebant. 'Redemptores,' inquit Festus, 'proprie et antiqua consuetudine dicebantur, qui cum aliquid ad faciendum aut præbendum conduxerant effecerantque, tum demum pecunias accipiebant.' A 'redemptore' dicta 'redemptura,' quæ est redemptio seu conductio publicorum operum, ex Ulp. l. 5. D. de Instit. act. et Cic. de Prov. c. 5. 'Publicanos temeritate redemptionis pene esse eversos.' Publicanorum autem ordo potentissimus Romæ erat, qui redempturas exercebat, plurimumque auctoritate valebat, ut Cic. in Epist. ad Lentulum, Appium, et Q. Fratrem, et in Orat. pro Planc. c. 9. scriptum reliquit: 'Flos equitum Romanorum,' inquit, 'publicanorum ordine continetur:' et Livius XXV. 3. ait, publicanos jurgantes cum populo Romano tribunisque plebis ausos suffragio evertere concilium et turbare. Male tamen audiebant publicani, quod per initia lib. XXV. docuit idem Livius, ac illos pecuniosos fuisse, utpote quibus plurimum lucri ex redempturis accederet, ex hoc loco patet; nec solum singulos redempturas, sed et societate conjunctos plures exercuisse. Itaque quum vestimen-

ta et frumentum Hispaniensi exercitui mittenda essent, tres societates hominum undeviginti id onus in se receperunt, hisce pactis tamen, ne alii triennio futuro publicani essent, et, quæ in naves imposuissent, ab hostium tempestatisque vi, publico periculo essent: et ita privata pecunia respublica administrata est, ut, quum pecunia in ærario esset, redemptoribus iis primis solveretur. Publicorum operum exstruendorum locationes passim apud eundem Livium legimus: huic vero consimilem XXXIV. 9. 'Itaque redemptoribus vetitis frumentum parare, ac Romam dimissis, bellum, inquit, se ipsum alet.' *M. Donatus.*

Crevissent, ad tempus commodarent] Pal. 3. *crevissent, tunc accommodarent.* In reliquis omnibus comparet *crevissent, tempus commodarent.* Gebh. Abolenda est præpositio, volentibus Voss. Gud. Put. *J. F. Gron.* Non possum exputare quid sit 'reipublicæ tempus commodare,' ac vellem id docuisset vir summus. In recepta scriptura apertus est et bonus sensus: ut rempublicam privato sumtu et sua pecunia ad aliquod tempus adjuvarent, quoad pecunia in ærario esset. 'Commodare alicui' Ciceroni quam plurimis locis, quæ hic nihil attinet describere, est, facere, quod alicui commodum, gratum, utile sit, quod aliquem juvet: *ad tempus* autem non solum est temporis caussa, vel prout ratio temporis postulat, verum etiam ad aliquod, ad breve tempus. Justin. XIV. 2. 'Erat quidem solutus metu mortis ad tempus Eumenes; sed nec salutis, dimisso exercitu, magna spes erat.' Florus I. 6. 'Substitutus in locum regis, quasi ad tempus.' Et ita hic accipiendum esse *ad tempus*, suadent sequentia, 'ut, quum pecunia in ærario esset, iis primis solveretur.' *Duk.* Præpositio *ad* deest etiam in Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et, quas vidi, edd. ante Ascens. 1513. Eamdem quoque omnes suos abjicere, testis est Crevier. qui *tempus reipublicæ commodarent* ita exponit: ut commodis reipublicæ hactenus inservirent, ut non pecuniæ tamen, sed temporis gratiam facerent. *Ad tempus accommodarent* est in Hav.

§ 11 *Conducerentque ex lege præbenda*] Considerandum lectori, quæ sit illa lex. *Glar.* Nihil desideratur, contra quam censet Glareanus. Lex enim, quam requirit, hæc est, ut conducerent ea lege, ut, cum primum pecunia in ærario esset, iis primis solveretur. Hinc ego malim legi *conducerentque ea lege.* Sigon. Sigonius e conjectura *ea lege;* sed libri Mss. omnes, ut et vet. ed. repugnant. *Gebh.* Quamvis omnes libri *ex lege* servent, haud dubie tamen verum esse *ea lege*, ut Sigonius conjecit, pronunciat Gronov. Obs. IV. 4. 53. Literas *X* et *A* sæpissime in Mss. confundi, videbimus ad XL. 59. § 8.

§ 12 *Hæc prætor in concione edixit*] Malim *Hinc prætor.* Sensus est; *Hinc*, id est ex SC. prætor in concione edixit, qua die, quæ exercitui Hispaniensi præbenda essent, esset locaturus. *Sigon.* Contra libri omnes vulgato patrocinantur. Mox Pal. 3. *ut quo die.* Pal. 2. *quo vestimenta.* Gebh. Censeo legas, *Hæc prætor in concione: edixitque qua die.* J. F. Gron. Sigonii conjectura et expositio non tantum ideo displicet, quia libri omnes vulgato patrocinantur; verum insuper, quia nulla præcessit senatusconsulti mentio; sed tantum, quid senatorum animis obcurreret: unde certe *Hinc* exponi nequit 'ex senatusconsulto.' In conjectura Gronovii τὸ *que* ab eo additum interceptum esse potuit a sequenti *qua.* Ita enim alibi sæpe scribæ aberrarunt. Exempla vide ad II. 45. § 4. IV. 40. § 9. XXI. 5. § 10. ac pluribus locis. Malim tamen *in concione edixit, quaque die.* Certe *que* æque intercipi potuit a præcedenti,

nem ad Romanos oppugnabatur. Glar. In melioribus est *Hannibale Bomilcaris filio*. J. F. Gron. Eamdem lectionem servant Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. neque differt Lov. 1. nisi quod præferat *Hannibalis Bomilcaris filio*. De conjectura Glareani est, quod dubitem. Videmus certe, quo tempore duos Hasdrubales duces Karthaginienses in Hispania habuerunt, Livium eos lib. xxv. sollicite nomine patrum Hamilcaris et Gisgonis distinguere; verum quum mox obcurrat 'ad castra maxima obpugnanda, quibus Hasdrubal præerat, ducit,' non addito nomine patris, inde efficiendum videtur unum tantum adhuc Hasdrubalem Pœnorum ducem in Hispania fuisse.

§ 6 *Inter hæc terna castra hostium*] Scripti *trina*, et inferius *trinisque castris*. Sic Cicero, Cæsar, Ovidius, alii. *J. F. Gron.* Similiter *trina* omnes mei, et Hearnii Oxon. etiam § 11. 'trinisque castris,' nisi quod ibi unus Gaertn. præferat *ternisque*. Neque aliter, quam *trina*, præferunt edd. quas vidi, usque ad Ascens. 1513. quæ *terna* substituit, quia etiam infra typis descripti priores *ternisque* legebant. Supra ix. 43. 'Trinis castris intra paucos dies exuti:' ubi etiam unus cod. *ternis*. xxv. 26. 'Trinis castris per idonea dispositis loca:' ubi ante Gronov. vulgo edebatur *ternis*. Cæsar B. Gall. vii. 46. 'Trinis castris potiuntur.' Ita 'trina loca' Liv. v. 2. 'trini annales' x. 18. § 7. ubi etiam codd. variabant. *Trinæ clades* Gronov. restituere conatur xxii. 12. § 10. Passim autem 'terni' et 'trini' commutantur. Vide ad Liv. ii. 30. § 7. xxxiv. 56. § 8. Burm. ad Seren. Samon. vs. 32. et viros doctos ad Suet. Aug. c. 74. ac Ner. c. 1. Tantopere olim in hanc vocem mutandam, eique *terni* substituendam conspirarant librarii, ut Vallam in errorem perduxerint, qui Elegant. iii. 5. adfirmavit non meminisse se vocem *trinum* reperiri in numero plurali; et quum tamen ex Liv. *trina loca* laudaret, editionis mendam esse conjecit. Hinc patet Glarean. ad Liv. ix. 43. § 6. non recte sensum Vallæ cepisse: putat enim eum dubitasse, utrum hoc vocabulum jungi posset nominibus, quæ tantum erant numeri pluralis. Ceterum nihil interesse utrum *terni*, an *trini*, dicamus, auctor est Burm. ad Suet. l. laud. adde ad Ovid. Her. ix. 38.

§ 7 *Ad castra maxima obpugnanda, &c. ducunt*] *Maxime* Lov. 3. Sed vocem illam ignorat Harl. Deinde *convertuntur* Ber. Hav. et Hearnii N. Forte librariis displicuit, verbum 'ducere' simpliciter sine casu poni; quod tamen Livio est familiarissimum. Vide ad h. l. c. 18. § 13.

§ 8 *Eodem et duo duces*] Vocem *duo* non admittunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et typis exarati ante Aldum. Mox, pro *rem summam*, Ant. Perizon. *rei summam* legendum esse, in ora Livii conjecit: de qua locutione vide ad viii. 26. § 6. Verum, etiam 'summa res' ac 'summa respublica' in usu fuisse, constat. Vide ad xxvi. 10. § 2. et xxxviii. 50. § 9. Quum itaque vulgato adhæreant constanter omnes codd. nihil etiam hic mutandum est.

§ 9 *Sexdecim circiter Romanis*] *Sexdecim*, vel *sedecim*, *circa Romanis* Flor. Voss. Lov. 4. 5. Gaertn. et edd. vett. usque ad Ascens. 1513. *sexdecim millia circa Romanos* Ber. et Hav. *XVI. m. circiter Romanis* Hearnii N. *sexdecim circa Romanos* Hafn. *sexdecim circa Romanorum* Lov. 2. *sexdecim circa Romani* Lov. 3.

§ 11 *Tria millia hominum, paullo minus mille equorum*] Libri omnes *tria millia hostium, paullo minus equorum.* Gebh. Omnes mei *tria millia hominum* servant. At vocem *mille* abjiciunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante

Aldum: cum ee vero vocem hanc recipiente sentiunt optimi.

Undesexaginta militaria signa, elephantis quinque in prœlio occisis] Voss. *signavit elephantis.* Put. *signa VIR elephantis.* Lege *signa, VII. elephantos, quinque in prælio occisis.* J. F. Gron. *IIII^or sexaginta* Lov. 2. *VII. et sexaginta* Lov. 3. *unde quatuor et sexaginta*, duplici lectione juncta, Harl. *unum et sexaginta* Rec. *sexaginta* Ber. a m. sec. et Hearnii D. *inde sexaginta* Hav. Tum *signavit elephantis* Flor. a m. pr. Gronovii conjectura vera videtur. Ita captorum et occisorum elephantorum etiam meminit Liv. h. lib. c. 46. 'Hostium plus quinque millia cæsa eo die, vivi capti sexcenti, et signa militaria undeviginti, et duo elephanti; quatuor in acie occisi:' ubi itidem in nonnullis codd. et edd. ita concepta erant verba, ut captorum elephantorum mentio tolleretur.

§ 12 *Ad Incibili obpugnandum Punici exercitus traducti*] *Ab Indibili* legendum, ut sit sensus: cum Illiturgum obsidione liberatum esset, Punici exercitus ab Indibili rursus oppugnandum traducti sunt. De hoc autem in sequentibus multa. Ipse enim caussa fuit mortis P. Scipionis in Hispania, ut lib. v. hujus decados c. 34. refert Livius. Idem P. Scipioni filio deinde conciliatus VII. 17. sed rursus a Romanis defecit VIII. 24. Vitæ vero finem invenit lib. IX. ab initio, posteaquam ipse ac Mandonius post P. Scipionis discessum Hispaniam rursus armarunt, ingentique pugna victi a L. Lentulo ac L. Manlio Romanis imperatoribus suæ temeritatis pœnam dedere. Quis autem ita loquitur *ad Incibili oppugnandum?* quare insignis hic correctorum dormitantia notanda fuit. *Glar.* Glareanus legit *ab Indibili*, putatque viri nomen esse ejus, de quo post sæpius Livius. Verum errat. Nam sive *Incibili*, sive *Indibili* legas, oppidi nomen est. Sic enim Frontin. II. 3. 'Cn. Scipio in Hispania adversus Annonem ad oppidum Indibili cum animadvertisset Punicam aciem directam.' De hujusmodi nominibus sic Priscianus lib. VI. p. 682. 'Inveniuntur et barbara in *i*. Livius XXIII. ab urbe condita: Illiturgi oppidum oppugnabatur.' ['Probat hanc correctionem Glareanus.'] *Sigon.* Gronovius edidit *ad Intibili*, sine dubio ex codd. suorum auctoritate. Certe ita legunt apud me Flor. Hav. et forte Cant. atque Harl. ex quibus duobus nihil in excerptis notatur, licet exacti sint ad ed. Gronov. *ad Intibilem* Voss. Verum ita scribendum foret *Intibilim.* Vide Gron. ad XXI. 60. § 7. *Ad Indibili* est in Lov. 5. Sed optimi codd. hoc nomen syllaba secunda per *t*, non *c*, vel *d*, itidem scribunt apud Frontin. l. laud. et in Itiner. Anton. p. 399. ubi videndi sunt viri docti.

Ut quæ maxime omnium belli avida] Pal. 2. *ut quæque maxime:* cui respondet Pal. 3. *Gebh.* Ei respondet quoque Gaertn. At insuper *ut quæque maxime belli avida* Lov. 4. Male. IV. 59. 'Additum deinde omnium maxime tempestivo principum in multitudinem munere.'

Et tum juventute abundante] Libri omnes *juventa abundante.* Gebh. Put. et Pet. est *juvente.* Voss. et Pall. *juventa.* J. F. Gron. *Juvente* Flor. *juventa* Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 13 *Supra tredecim millia hostium cæsa, supraque tria capta*] Pet. melior *supra capta.* Voss. *supraque capta.* Put. *suprati capta.* Lege *supra duo capti.* Signis fuerat perscriptus numerus. *J. F. Gron.* *Supraque capta* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii N. *supra quam capta tria* ejusdem L. 1. *supra triaque capta* Lov. 5. *supraque quinque capta* Ber. *supra quin-*

que capta Hav. *supra V. capta* Hafn. Hæc dubium reddunt, utrum *supra II. capta*, an *supra V. capta* scribendum sit. Nam binarii et quinarii numeri notæ facillime commutantur. Vide ad xxxvii. 22. § 4. Præterea *XII. millia hostium* Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et edd. Aldina vetustiores. Mox *cum signis duobus, et quadraginta novem elephantis* Voss. Lov. 1. 3. 5. Gaertn. Ber. Hav. atque edd. ante Mogunt. *et quadraginta VIII. elephantis* Harl. *et quadraginta elephantis* Lov. 4.

LIBER XXIV.

Cap. i. § 1 *Ut ex Campania in Bruttios reditum est, Hanno*] Sic libro priore fere extremo, (c. 46.) 'Annibal, ab Nola remisso in Bruttios Annone, cum quibus venerat copiis.' *Sigon.*

Ducibus Bruttiis, Græcas urbes tentavit] Polybius l. iii. c. 118. omnem fere magnam Græciam ad Annibalem post Cannensem cladem defecisse ait. Sunt autem Græcæ urbes Rhegium, Locri, et Croto, quas a Bruttis separare videtur et hoc loco et xxiii. 20. cum unos ex Bruttiis Petellinos in fide Romana mansisse dixit, alioquin et Regini, et Locrenses, et Crotoniatæ etiam permanserunt. *Sigon.*

§ 2 *Interim Locrenses frumentum, lignaque, et cetera*] Hic Locrenses adversus Pœnos fuisse ait, quos priore libro ad Brutios defecisse, ac Romanis portas clausisse ait. Eadem de Crotoniatibus oblivio, quam urbem expugnatam a Brutiorum exercitu sit præter arcem, hic rursus oppugnari ab iisdem. Non est mihi dubium, in tanto rerum gestarum acervo Livium memoria lapsum. Nam quod quidam hunc locum excusant, obiter priore libro hæc innuisse, hic vero rem ipsam diffuse descripsisse, ut acta sit, mihi non probatur. *Glar.* Hoc loco Locrenses a Pœnis oppugnantur, cum tamen priore libro capp. 30. et 41. antequam Anno in Bruttios rediret, eos et ad Pœnos descivisse scripserit, et Romanis portas clausisse: neque vero occurri potest, eos, postquam se a Pœnis ad Romanos contulissent, a Pœnis invadi: neque enim de iis ita hoc loco dixisset: 'Pauci magis taciti probarent constantem fidem, quam probatam tueri auderent.' Quid ergo est? an priore libro rem strictim ἐν παρέργῳ demonstravit, hic autem pluribus verbis ac consulto exposuit? idem de Crotone judicandum est, quod oppidum et priore libro c. 30. captum esse a Bruttiis excepta arce dixit, et hoc loco repetit: verum ibi breviter, hic vero pluribus verbis. Ita est profecto, ut etiam in principio lib. xxv. ostendam. *Sigon.* Eadem ratione jam alii ante Sigonium hoc apud Glareanum defendere conati sunt. Glareanus nihilominus diligentiam Livii desiderat; maxime eo motus, quod, quum xxiii. 30. narrasset, Locrenses ad Bruttios Pœnosque defecisse, ac deinde cap. 41. Bomilcarem cum supplemento militum, elephantisque, et commeatu Locros accessisse, et Locrenses Ap. Claudio ad eum opprimendum e Sicilia venienti portas clausisse, hic rursus de Locrensibus, tamquam de hostibus Carthaginiensium, scribat. Res non est sine scrupulo. Nam quum ex iis quæ l. xxiii. capp. 41. 43. et 46. leguntur, apertum sit Appium ante res ad Nolam gestas e Sicilia Locros trajecisse, hic autem etiam post id tempus Locris præsidium Romanum fuisse dicat, quæri potest, quomodo Locrenses Appio portas claudere potuerint? quarum claves eos habuisse non magis verosimile est, quam Ennenses suæ urbis c. 37. *Duk.* *Itaque Locrenses* Lov. quinque, Ber. Harl. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Aldum.

§ 3 *Postremo ii modo relicti in urbe*

erant, qui reficere muros ac portas] Pal. 1. *postremo hoc modo recti.* Pal. 2. *postremo relicti hoc modo in urbe erant, qui efficerent muros, portas; telaque congerere in propugnacula cogebant.* Pal. 3. *postremo hi modo in urbem erant, qui reficerent muros, portas; telaque in propugnanda congerere cogebantur.* Gebh. *Postremo hoc modo relicti* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav. cujus erroris caussam vide ad lib. VI. cap. 3. § 8. *postremo hec modo* Lovel. 2. *postremo hi modo* Lovel. 5. Tum *reficere muros, portas,* omissa media particula copulante, Flor. Voss. Lovel. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *reficere muros portasque* Ber. Insuper *gerere* Lov. 4. *aggerere* Lov. 3.

§ 4 *Omnium ætatum ordinumque multitudinem*] *Ætatium* recte Flor. Vide ad XXVI. 9. § 13. Mox *vagantem in agro* Lov. 4. et 5. At verba *et vagantem in agris magna ex parte inermem* desunt in Hearnii D. Tum *Bomilcar Pœnus* Lov. 3. Hafn. et Ber. qui solus hanc lectionem servat § 9. quum duo priores vulgato adhæreant. Denique *equites misit,* pro *emisit,* Harl. Sed vide ad x. 5. § 7.

Ut excluderent ab urbe fuga dissipatos, turmas objecere] Stabilitur hæc lectio a prisca ed. Interim Pall. 1. ac 3. *ut educerent ab urbe.* Pal. 2. *ut ab urbe educerent.* Præterea Pal. 3. *turmas obicere.* Gebh. *Ut educerent ab urbe* Voss. Cant. Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. *ab urbe exducerent* Flor.

§ 5 *Loco superiore castra ponit, unde agros urbemque posset conspicere*] Τὸ *ponit* ejiciunt Pall. tres, et ἀσυνδέτως legunt *unde agros, urbem possit conspicere.* Iidem codd. mox exhibent *atque vocare principes.* Gebh. Put. et Pet. *superiore casto unde agros urbem posset.* Etiam tres Pall. et Voss. ignorant τὸ *ponit,* et servant ἀσύνδετον. Lege et distingue: *dux ipse loco sup. capto, unde agros, urbem, posset consp., Brutt. coh. adire muros, atque ev. prin. Locr. ad coll. jussit.* J. F. Gronov. Τὸ *ponit* abijciunt etiam Cant. Lovel. 3. 4. Harl. et Gaertn. at copulam Hearnii N. Sed utroque, et τῷ *ponit* et τῷ *que* carent Flor. Lov. 1. et Hearnii L. 1. Præterea *possit* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Hearnii Oxon. et edd. ante Gronov. 1665. Mox etiam *vocare* Flor. Voss. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Frob. 1535. Sed prima litera τοῦ *evocare* elisa erat ab ultima vocis præced. Vide ad II. 44. § 6.

§ 6 *Omnem multitudinem in potestate hostium esse adferebant*] Pal. 3. *asserebant.* Gebh. Ita quoque Voss. Lovel. 4. 5. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. Hearnii D. N. Exc. Pithœi, et Aldo priores edd. Sed male. Non enim optimæ ætatis scriptoribus, certe non Livio, 'adserere' pro adfirmare in usu fuisse puto. Vide Cellar. Cur. poster. c. 1. p. 104. et Discuss. app. Dan. p. 33. ubi contra, 'adferre' pro nunciare Livio aliisque frequens esse, monuit. Vide etiam ad VIII. 17. § 7. et XXII. 14. § 11. Solent præterea alibi 'adsero' et 'adfero' a librariis commutari. Vide ad XXX. 29. § 4. et viros doctos ad Cæs. Civ. III. 15. et ad Cic. de Senect. cap. 6. Paullo ante *nulli rei primo fides* Harl. *nullius rei fides est primo* Ber. *nullius rei primo fides est* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. Hearnii Oxon. et edd. usque ad postremam Gruteri, quæ τὸ *est* omisit; quod loco pristino reddidi.

§ 7 *Levissimus quisque novas res novamque societatem mallent*] Ita Gron. 1665. edidit, consentientibus Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. quum ante vulgaretur *mallet.* Vide ad II. 22. § 7. Mox etiam Gronov. *pigneratos,* pro *pignoratos,* dedit; in quo pariter et optimi, et plerique meorum concinunt. Ita vero antiquos etiam locutos esse, auctor est Prisc. Gramm. VI. p. 721.

§ 8 *Haud dubie in speciem consensu*] Verba hæc utcumque intelliguntur.

Quidam codd. habent *in spem*, sed obscuriore adhuc sensu. Similis dicendi modus lib. III. ab urb. cond. c. 9. ubi tribuni cum Terentillo agunt. Item hoc postea lib. cap. 24. ubi Andranodorus ac Themistius interficiuntur. Item rursus postea cap. 27. ubi Appius ad portum Syracusanum classem tenet. Et libro IV. dec. IV. cap. 13. in Catonis strategemate. *Glar.* Plura hujus locutionis exempla vide ad III. 40. § 7. Per codd. *in spem* præferentes, quos Glareanus memorat, intelligendæ sunt, edd. Ascens. Mogunt. et forte paucæ aliæ. Omnes enim codd. scripti, exceptis Lov. 5. et Rec. in vulgatum conspirant. Sed 'spes' et 'species' passim confunduntur. Vide ad l. III. c. 9. § 13. Paullo ante *prolatam tueri*, pro *probatam*, Flor.

§ 9 *L. Atilio præfecto præsidii, quique cum eo milites Romani erant, clam in portum deductis*] Lib. II. c. 21. lectorem admonuimus, etiam atque etiam videat de hujusmodi locutionis genere. Nam ut illic singulari nomini, non collectivo, dedit verbum pluralis numeri 'Mandonius venere,' quia interjectus erat ablativus pluralis numeri, ita hoc loco substantivo singulari adjicit pluralis numeri adjectiva, interjecto inter ablativos nominativo. *Glar.* Idem est, ac si Livius dixisset, *præfecto præsidii et militibus Romanis, qui cum eo erant, clam in portum deductis.* Similis constructio etiam obcurrit XXVII. 5. 'Mutine, et si quorum aliorum merita erga populum Romanum erant, in senatum introductis.'

Impositis in naves] Pall. tres, et prisca ed. *in navibus*. Gebh. *Impositis navibus* Lov. 5. et Gaertn. *in navibus* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. Hearnii N. et Aldina antiquiores edd. Male. Vide ad XXVI. 51. § 2.

§ 11 *Insecuti etiam equites sunt*] Pal. 3. *Ins. autem equites sunt.* Gebh. Dissentiunt nostri. Sed mox *possent*, pro *posset*, legunt Lov. 1. Hearnii N. et edd. ante Aldum. Deinde *quidem* et *sunt* exsulant a Ber. Inferius *trajicientes fretum Rhegium* præfert Hav. Insuper § seq. *ita Rhegio*, pro *itaque*, Lov. 3. et Ber. Vide ad XXI. 53. § 7.

§ 13 *Ut liberi suis legibus viverent*] Libri nostri omnes, *ut legibus suis liberi viverent.* Gebh. Adstipulantur ex meis Lovel. quinque, Ber. Hav. et edd. ante Aldum. Harl. vero præfert *legibus suis leti viverent.* Gaertn. *legibus suis libere viverent.*

Urbs pariter et portus in potestate Locrensium esset] Comparet in Pall. 1. ac 3. *in potestatem Locr. essent:* ut etiam superius creberrime admonui. Infra XXXI. 7. habent Pall. duo, et antiqq. ed. 'Peloponnesum totam in ditionem Philippus habet.' *Gebhard.* Plerique libri *urbe pariter et Pœnis portus.* Sed præclare Put. *urbs pateret Pœnis, portus in potestatem Locrensium esset.* Manus sec. supra *PAT* adposuerat *RI.* Inde omnes libri vitiati. Etiam melior Pet. Voss. duo Pall. habent *potestatem.* J. F. Gron. *Urbs pariter et Pœnis* etiam Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Deinde *in potestatem* Flor. Lov. 1. et Hearnii N. Quam scripturam plerosque libros sibi inspectos tenere, testatur, et hinc recepit Crevier. Vide ad II. 14. § 4. Mox *bello juvarent*, pro *juvaret*, Voss. Lovel. 1. 2. 3. Ber. et Hav. ex quibus Voss. Lov. 2. 3. Ber. a m. sec. et Hav. male legunt *Locrensesque.*

CAP. II. § 2 *Per se ipsi, conscriptis armatisque*] *Ipsi per se* Lovel. 2. Tum *conscriptis armatis*, sine τῷ *que*; Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. Mox *millibus quindecim*, præter edd. Rom. 1472. et Parm. legunt Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. quorum etiam unus vel alter *militibus*, pro *millibus*, errore scribarum exhibet. Hinc *Crotonem expugnandum* Lov. 4. Vide ad XXI. 57. § 6. *Crotonem op-*

pugnandam Gaertn.

§ 3 *Si in ora maris portum ac urbem mœnibus validam tenuissent*] Put. Voss. Gud. *maris urbem ac portum mœn. val.* Itaque verum puto, quod e lib. vet. Muretus margini sui codicis adscripserat: *si in ora maris urbem portu ac mœnibus validam ten.* J. F. Gron. *In ora maris urbem ac portum mœn. val.* Flor. Lovel. 2. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *in ora maris ac urbem portu et mœn. val.* Lov. 4. *in ora maris portu ac mœn. val.* Lov. 5. ubi omittitur vox *urbem*, quæ modo præcessit, et hic commode ex præcedenti repeti potest: *in ora maris urbem portu ac mœn. val.* Ber. et Hearnii N. quod Gronov. ex Mureti cod. probavit, ac mihi etiam verum esse videtur. Vulgatum certe mendæ convincit, quod alibi Livius vocabulis a vocali incipientibus τὸ *ac* aut raro aut numquam præmiserit, nisi locis culpa librariorum corruptis. Vide ad x. 36. § 17.

§ 4 *Ea cura angebat, quod neque non accersere ad auxilium Pœnos satis audebant*] Pal. 2. *accersire ad aux. satis Pœnos audebant.* Pal. 3. *arcessere ad aux.*: quod probum. Ita lege ex Pal. 3. et prisca ed. xxvi. 33. 'An arcessendus ex Capua Q. Fulvius esset.' Reposui lib. xxvii. capp. 44. et 45. e Pall. Mss. *Gebh.* Vide etiam Gebhard. ad ii. 19. § 10. iii. 9. § 13. et ix. 9. § 12. Ceterum *Ea cura augebat* Ber. Vide ad iv. 51. § 6. *Ea cura urgebat* Lov. 3. Hæc etiam verba in Mss. commutantur. Vide Bentl. ad Hor. Sat. ii. 3. § 39. Mox § seq. *recepta Croto* Hearnii L. 1. Vide ad ix. 34. § 14. Reliquis tamen codd. vulgatum vindicantibus, nihil mutandum puto.

§ 6 *Ab Hannone nihil certi adlatum*] Vet. lib. *ablatam.* Sigon. Salmasius ex Put. Sigonius ex vet. lib. notant *ablatum.* Idem nos ex Cantabr. confirmamus: et omnino Livii est. Plane ut Cicero ad Plancum ad Att. xvi. post ep. 16. 'Adimus ad Cæsarem, verba fecimus pro Buthrotiis, decretum liberalissimum abstulimus.' *Jac. Gron.* *Ablatum* etiam Flor. Cic. ad Fam. iv. 12. 'Recepit, perceleriter se ablaturum diploma:' ubi vide Grævium. *Allatum est* Lov. 2. Alibi autem 'ablatus' et 'adlatus' commutari solent. Vide ad iii. 42. § 6. Paullo ante *dejecisset* Voss. Flor. Cant. et Lov. 1. 3. 4. *dejecit* Ber. Sed proprium in hac re verbum est 'rejicere.' Vide ad ii. 22. § 5. Sæpe vero τὸ 'dejicere' et 'rejicere' commutantur. Vide ad xxi. 31. § 7. Ceterum *respondisset, ad Hannonem eos rejecit: ab Hannone, &c.* Lov. 3. Voculam *et* ignorant etiam Flor. Voss. Lov. 4. Harl. Ber. et Gaertn. quæ lectio probari posset. Livium enim intercisis orationibus gaudere, vidimus ad xxi. 36. § 4. Quum tamen, uno excepto, omnes in *rejecisset*, vel *dejecisset*, conspirent, potius est ut statuamus, τὸ *et* interceptum esse a vocis præced. literis ultimis. Vide ad xxxv. 41. § 7.

§ 7 *Nec enim diripi volebant nobilem atque opulentam urbem*] *Nec eo diripi* Flor. Cant. et Lov. 2. 3. 4. Præterea *volebat* et *sperabat* Flor. partim a m. pr. partim a m. sec. Ber. et Hafn. ut referatur ad Hannonem. Hinc *opulentem urbem* Flor. Vide ad l. ix. c. 36. § 11. Deinde *Bruttii obpugnabant* Gaertn. *Bruttii obpugnarent* Ber. et edd. ante Aldum.

§ 8 *Ut plebes ab optimatibus dissentirent*] Vet. lib. *dissentiret.* Sigon. Contra *dissentirent* servant Flor. Voss. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hearnii N. Id vero haud magis obfendit, quam illud iii. 38. 'Hæc fremunt plebes:' ubi vide. Mox *et plebs ad Pœnos retraheret* Flor. Voss. Lov. 2. 3. Harl. Gaertn. Hav. et edd. vett. *et plebs* etiam Lov. 5. *retraheret* autem similiter Lov. 1. 4. Ber. et Hafn. duabus vocibus in unam male coalescentibus. Liv. xxiii. 8. 'Princeps factionis ejus, quæ traxerat rem ad Pœnos:' ubi

vide quædam exempla. XXIV. 28. 'Si alii alio trahant res.' XXXII. 19. 'Principem factionis ad Philippum trahentium res expulerant.' XLII. 44. 'Aliis ad regem trahentibus civitatem.'

§ 9 *Et in vasta urbe lateque omnibus disjectis mœnibus partitas stationes custodiasque senatorum ac plebis esse*] Pal. 1. *parasset stationes.* Pal. 2. *disjectis mœnibus passim stationes.* Pal. 3. *parasse stationes.* Gebh. Memini ex IV. 18. 'Partita ducibus multitudinis ministeria esse.' Hic tamen ea vox non integra: nam liber optimus *paraset:* manus secunda aliud *s* superius adjecit: unde complures scripti *parasset*, unus *passim*. Sed et Put. *lataque;* prorsus autem ignorant τὰ *ac plebis:* quas duas voces nescit et Vossianus. Videtur fuisse, *et in vasta urbe laxaque omnibus disjectis mœnibus raras stationes custodiasque senatorum esse.* Satis enim intelligitur, ubi deficiant senatores, ibi plebem excubias egisse, præsertim quum subjungatur *quacumque custodiant plebis homines.* Bell. Gall. VIII. 10. 'Quum raris disjectisque ex ædificiis pabulum conquireretur.' Noster c. 33. 'Vastam disjectamque spatio urbem parte aliqua se invasuros.' *J. F. Gron.* *Partitas* in nullo apud me est cod. nisi forte ita præferat Lov. 4. unde nihil in exc. notatur. Verum *passim* legunt Voss. Lov. 1. et pro varia lectione Lov. 3. *parasse* Lov. 2. 5. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hearnii L. 1. *parasset* Flor. Cant. Lov. 3. Harl. et Hearnii N. Tum voces *ac plebis* exsulant a Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Insuper *lataque* Flor. Quamvis autem 'latus' et 'laxus' commutari a librariis videbimus ad XXXIX. 17. § 2. hic tamen vulgatum malo: in urbe vasta et omnibus mœnibus, quæ late disjecta erant. 'Mœnia late disjecta' sunt in varias admodum partes huc illuc procurrentia. Vocem 'disjicere' hoc sensu inlustrat Oudend. ad Hirtii B. Gall. VIII. 3. Ita 'disjicere phalangem' est XLIV. 41. Ceterum Gronov. prima ed. nott. conjecit *raras et stationes custodiasque;* quod propius ad optimarum membranarum Put. lectionem *paraset* accedit, *P* litera tantum in *R* mutata; quarum commutationem frequentissimam esse, vidimus ad XXIII. 1. § 6. *Raras et stationes custodiasque* pro raras et stationes et custodias. Vide ad XXXIV. 37. § 5.

§ 10 *Acceptique a plebe primo impetu locos omnes, præter arcem, cepere*] Pall. 1. ac 3. *primo impetu omnes, præter arcem, cepere.* Pal. 2. *omnia, præter arcem.* Gebh. Nescit liber optimus *locos.* Nesciunt et Voss. tresque Pall. Sed ex his unus *omnia*. Vossianus inter versus suprascriptum habet *omnem:* quod videtur verum, ut intelligas 'urbem.' *J. F. Gron.* *Primo impetu omnia* Ber. *primo impetu omnes* Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. *primo impetu omne* Lov. 4. et 5. quod non longe abit ab eo quod Gronov. probabat. Crevier. lectoris arbitrio permittebat, utrum *omnia*, an *omnem*, mallet. Posterius præferrem, si plures codd. consentirent: *omnem urbem* autem, id est 'totam.' Vide ad V. 42. § 1.

§ 11 *Præparato jam ante ad talem casum perfugio*] *Præp. is ante talem casum profugio* Brancal. Latinii. Verum 'ante præparare' Livio non insolens est. Vide ad X. 41. § 9. Dein *profugio* etiam Lov. 2. Ber. et Hav. et mox *profugit* Lov. 2. Vide ad XXXVII. 57. § 2. *Ad talem casum præsidio* pro varia lectione erat in margine Lov. 3.

CAP. III. § 2 *Extra frequentia tectis loca præterfluebat et agros, qui habitabantur*] Opinor legendum *præt. muros procul iis, qui hab.* Valla. Pal. 1. *præt. et agros procul eis qua hab.* unde prisca ed. *et agger procul ejus quæ hab.* Gebh. L. Vallæ est, quum antea le-

geretur *præterfluebat et agros*, quomodo fere in scriptis reperimus. Put. *præt. etaros, procul iis, quæ hab.* Superius addidit manus altera τὸ G. inde manavit in alios. Conjiciebam, *flumen, quod medio oppido fluxerat, extra frequentia tectis loca præt. Æsaros:* omissis τοῖς *procul iis, quæ habitabantur*, quæ videbantur explicatio τῶν *extra frequentia tectis loca*. Strabo VI. p. 262. Πρώτη δ' ἐστὶ Κρότων ἐν ἑκατὸν καὶ ν' σταδίοις ἀπὸ τοῦ Λακινίου, καὶ ποταμὸς Αἴσαρος καὶ λιμήν. Ovidius Met. XV. 25. 'I pete diversi lapidosas Æsaris undas.' Et post ibidem vs. 54. 'Invenit Æsarei fatalia fluminis ora.' Est tamen Livii II. 62. 'Vicorum, quibus frequenter habitabatur.' Et XXXVI. 22. 'Arcem extra muros, quæ frequentius prope, quam urbs, habitabatur.' Ideo displicet hæc lectio, et verissimam judico Salmasii conjecturam: *extra frequentia tectis loca præt., et arx procul iis, quæ hab.* Scriptum fuit *etares;* inde factum *etaros*. Sic infra hoc cap. *Et arx Crotonis:* idem Put. *etaros Crotonis*. Porro statim optimus liber hanc lectionem suggerere videtur: *et arx procul iis, quæ hab., sex millia aberat. In urbe nobili templum ipsa urbe erat nobilius.* Sed ea tolerari non potest. Non enim Laciniæ Junonis templum Crotone fuit, sed in promontorio Lacinio, quod tot stadiis ab ea urbe locat Strabo. Hoc potius largiamur optimo libro, ut reponamus: *et arx procul iis, quæ hab. Sex millia aberat inde urbe nobili templum ipsa urbe nobilius Laciniæ Junonis, &c.* Cæterum et Casaubono pro miro adnotatum, centum quinquaginta stadiis, hoc est, prope novendecim millibus, separare Strabonem, quæ sex millibus, hoc est stadiis quadraginta et octo, distare ait Livius. An aliquid corrigendum? ut aut Strabo scripserit ἐν πεντήκοντα καὶ α' σταδίοις, quæ sex millia trecentos septuaginta quinque faciunt: aut Livius: 'XVIII. millia aberat?' An potius ita conciliabimus, ut Strabonem maritimum iter, quod circumvectio reddit longius, Livium terrestre designasse dicamus? *J. F. Gron.* *Præt. et agros procul iis, quæ hab.* vulgo apud me codd. nisi quod quidam eorum in paucis apicibus differant: nam *in agros* habent Lov. 1. et Voss. inter versus: *et ager* Lov. 5. Ber. Hafn. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Pleræque eas secutæ cum Valla *præterfluebat muros*. Tum *eis qua habitabatur* Lov. 3. et Harl. *eis habitabatur* Lov. 4. *eis et habitabantur* Lov. 5. *eis qui habitabantur* Gaertn. et Hav. *eis quæ inhabitabantur* tantum non omnes typis excusi. In his nihil verius Gronovii posteriori conjectura *et arx procul iis, quæ hab.* Deinde in verbis seqq. *aberat in urbe nobile templum ipsa urbe erat nobilius* vulgo codd. et edd. quibus utor, præferunt: sed *aberant in urbe nobile* insuper Lov. 1. 2. et Voss. *aberant in urbe nobili* Hav. *aberat in urbe nobili* Flor. a m. sec. Lov. 5. Hafn. Rec. et Ber. An legendum *Sex millia aberat inde urbe nobili templum* (*ipsa urbe erat nobilius*) *Laciniæ Junonis?* Certe illud *erat* omnes omnino codd. agnoscunt. De simili parenthesi vide ad v. 32. § 8. Mox *sacrum*, pro *sanctum*, Lov. 4. quomodo etiam alibi errarunt librarii. Exemplum habuimus IX. 34. § 19.

§ 4 *Locus ibi, frequenti silva et proceris abietis arboribus septus*] *Lucus*, conjectura prius, mox libraria fide usus, reponere non dubitavi. *Sabell.* Quum 'lucum' silva et arboribus septum fuisse dicit, eum ab his distinguit: ut 'lucus' proprie videatur esse illa pars, quæ in medio silvæ et aliarum arborum, iisque circumdata erat. *Duk.* *Abjectis arboribus* Voss. Lov. 1. 3. 4. et Harl. *abietinis arboribus* Hearnii N. a m. pr. Quæ lectiones ideo forte a librariis substitutæ sunt, quod *arbores abietis* dici non posse sibi persuaderent. Certe id credidit Ascens. qui propterea in explanatione vocabulorum Livianorum *abietis* de-

ducebat a recto *abietus*. Sed, eos errare, patet ex illis quæ notant Sanctius Min. II. 3. p. 173. et Voss. Gramm. VII. 7. Mox *sacrum depascebatur pecus* Ber. et Hearnii N. in margine. Vide ad XXII. 2. § 1. *Sacrum Deæ pecus pascebatur* Flor.

§ 5 *Separatimque egressi cujusque generis greges*] Liber optimus ignorat *greges*, ut et qui bonitate illi proximi. Sic autem illi *separatimque egressui cujusque generis nocte*. Scribe, *separatique greges sui quique generis nocte remeabant*. J. F. Gron. *Greges* etiam exsulat a Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Nic. Heinsius ad Vell. Pat. I. 16. § 2. emendat *separatumque egressi sui quisque generis*. Operæ tamen typographorum in eo aberrasse, et Heinsius voluisse videtur *separatimque;* quamvis vel sic sensum vix exsculpam. Gronovii itaque conjecturam præfero, nisi quod propius ad antiquam lectionem accedat, si, una addita litera, *greges, sui quisque generis*, legamus. Ita autem Livium sæpe locutum esse, vidimus ad VII. 19. § 2.

§ 7 *Ac miracula aliqua adfinguntur plerumque tam insignibus locis*] Pal. 1. *Ad mir. aliqua affiguntur*. Pal. 3. *Ad miracula aqua affiguntur*. Gebh. Sermo anhelans. Legendum, *Ac mir. aliqua affingunt, ut plerumque tam insignibus locis. Fama est, aram, &c.* Sic perpetuo Livius. II. 7. 'Adjiciunt miracula huic pugnæ, ingentem vocem editam.' XXV. 39. 'Apud omnes magnum nomen Marcii ducis est; et veræ gloriæ ejus etiam miracula addunt, flammam ei fusam e capite.' Sive homines subaudire placeat, sive annales. Exempla autem hæc quoque videntur in dubium trahere τὸ *fama est*, quæ certe nullo modo hic sunt necessaria. *Jac. Gron.* *Affingunt, ut plerumque* occupavit antea Freinshem. in Ind. Flori voce 'Vox una.' Loco corrumpendo caussa fuisse potuit, quod verbum sine nominativo librariis displicuerit. Id tamen Livio familiare est. Vide ad XXXIV. 56. § 11. Ceterum *Ad miracula* Flor. a m. pr. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et edd. Moguntina priores. Sæpissime hæ particulæ commutantur. Vide ad XXI. 32. § 2. *Adminicula* Hav. Tum *affiguntur* Voss. Lov. 1. 2. 3. Hafn. et Hav. *effinguntur* Lov. 5. *attinguntur* Gaertn.

Cujus cinerem nullus unquam moveat ventus. Et arx] Plerique *movet*. Pet. *movet ventos*. Sed optimus, *nullo unquam move ventos*. Unde faciendum *nullo unquam moveri vento. Sed arx Crotonis*. Plinius II. 107. 'In Laciniæ Junonis ara sub divo sita cinerem immobilem esse, perflantibus undique procellis.' *J. F. Gron.* *Nullus unquam movet ventus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Cant. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav. Eamdem emendationem, quam hoc loco, proponit etiam Gron. Obs. II. 14. Ea lectione quod sit operæ pretium, haud quaquam se videre, adfirmat Donjatius. At cogitare debuisset multum præstitisse Gronov. revocando lectionem, quam ipsius Livii esse integerrimi cod. vestigia docent.

§ 8 *Una parte imminet mari*] Plerique *imminens*. Optimi quoque *cincta est*. J. F. Gron. *Imminens* etiam Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. omnesque edd. usque ad Froben. qui a. 1535. primus dedit *imminet*. Priscam lectionem probavit, et recepit etiam Crevier. testatus, ita melius cohærere orationem. Τὸ *est* in nullo meorum superest.

§ 9 *Eam tum arcem, satis, ut videbatur, tutam, Crotoniatum optimates tenebant*] Voss. *Eo tum arte satis, ut vid., tuta.* Put. Pet. Men. *Ea* [Put. *Eo*] *tum arce satis, ut videbatur, tuta optimates tenebant*. Illud non insuper habendum: nam Livio 'tenere alicubi' est idem, quod tenere locum alicubi, ut infra pluribus. Sic XXXI. 45. 'Inde Cassandream petentes, primo ad Men-

dim, maritimum civitatis ejus vicum, tenuere:' ubi perperam præpositionem delet Glareanus. Lib. XXXII. c. 5. 'Qua abscissæ rupes erant, statio paucorum armatorum tenebat.' XLIV. 12. 'Ipsi obscura nocte simplici ordine, quam poterant proxime litus tenentes, intrarunt urbem.' *J. F. Gron.* Quæ hic adferuntur ex XXXI. 45. et XLIV. 12. non videntur huc pertinere. Magis ad rem faciunt, quæ XXVIII. 1. et XXXII. 5. leguntur. *Duk.* *Eo tum arce satis, ut videbatur, tuta* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 3. 4. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *Ea tum arce satis, ut videbatur, tuta* Flor. a m. sec. Lov. 2. et Harl. Clar. Joh. Alex. Roëllius, hac lectione recepta, insuper legebat *se tenebant*. Vide ad III. 2. § 1. De locutione 'alicubi tenere' vide Gronov. ad XXVII. 17. § 17.

§ 11 *Antiquamque frequentiam eorum recipere*] Videndum est ne Livius *virorum* potius, quam *eorum*, scriptum reliquerit. *Sabell.* Nihil ad rem facit τὸ *eorum*. Scripti *eo recipere*. Forte *freq. suam recipere*. J. F. Gron. *Eo recipere* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii N. *frequentiam recipere*, media voce omissa, Hearnii L. 1. quod, si gravioris auctoritatis codd. concinerent, non displiceret. Crevier. quoque vel eam lectionem, vel Gronovii conjecturam veram putabat. At Doujat. *frequentiam eorum ope recipere* ex ingenio scribendum censebat. Ceterum § seq. *ac mox litigia verterentur* Voss. et Lov. 1. *et mox linguam verterentur* editi ante Aldum.

§ 13 *Aristomachus unus*] Ultimam vocem ignorant Lov. 2. 4. et Voss. Hinc § seq. *persuadere, ut traduci* Lov. 3. per infinitivum enunciata locutione, de quo vide ad I. 50. § 5. *Persuadent optimatibus, ut traduci* Lov. 2.

§ 15 *Missis ad id ipsum tum legatis*] Put. *attipsum legatis*. Et sane sufficit *impetraverant et ab Annibale, missis ad ipsum legatis*. J. F. Gron. Quidam *ad id ipsum cum legatis*, sed *ad id ipsum legatis* Flor. a m. sec. Voss. et Lov. 1. *ad ipsum cum legatis* Cant. Voss. Harl. et Gaertn. An voluerunt *ad ipsum cum legatis?* Vide ad II. 43. § 4. Solet autem *eum* in *cum*, idque iterum in *tum* commutari. Vide ad X. 7. § 3. Sed nec Gronovii conjectura displicet, quæ in Lov. 2. exstitisse videtur.

Ita Crotone excessum est] Libri optimi, *ita Crotonem excessum est*. J. F. Gron. Ita certe est in Flor. a m. pr. Vide ad II. 37. § 8. Mox *deducti Crotoniatæ* Cantabr.

§ 17 *Ex occasione, aut opportunitate*] *Aut ex opport.* Lov. 1. et Ber. Livium præpositionum repetitione gavisum esse, vidimus ad VI. 28. § 6. Num tamen his codd. credendum sit, reliquis invitis, dubito. Mox *tutiorque ab insidiis ferebatur* Lov. 2. Paullo ante vero § præc. *haud inde procul Arpis* Ber. in margine a m. sec.

Cap. IV. § 1 *Nedum dominationem modice laturum. Ætatis id ingenium*] Ego accipio *modice* adverbialiter, pro eo quod est temperate et modeste: ideoque superiorem sententiam sic claudo: *nedum dominationem modice laturum:* sequentemque sic incipio, mutoque sic: *Lætati id ingenium tutores atque amici*. Valla. Nullo in libro comparet hæc lectio [*modice laturum. Læti id ingenium*]. Quippe omnes perperam *modicæ laturum ætatis: id ingenium, &c.* Probo autem vulgatam lectionem omnium primo a Valla emendatam. *Gebh.* *Læte id ingenium* jam in Tarvisina invenio. Andreas *laturum ætatis. Id ingenium*, ut etiam Men. Buslid. Voss. tres Pall. L. Valla conjecerat *Lætati*. Optimus vero *laturum ætas it ingenium et tutores.* Manus secunda inter *A* et *S*, inmittendum posuerat *TE.* unde Pet. melior *ætates*. Salmasio videbatur, *Ea ætas, id ingenium: et tutores.* Alb. Rubenius *Hac ætate id ingenium.* Nobis *puerum vixdum libertatem, nedum dominationem, modice laturæ ætatis. Id*

ingenium et tutores atque amici. Justinus xxx. 4. 'Puero immaturæ ætatis.' *J. F. Gron.* *Necdum dom.* Voss. et Gaertn. solito errore. Vide ad vi. 7. § 2. Vide quæ notantur ad iii. 47. § 7. *Modice laturum ætate sit ingenium et tutores* Flor. *modice laturum ætatis. Id ingenium tutores* reliqui tantum non omnes mei cum Hearnii N. et L. 1. In sequentibus τὸ *ad* non comparet in Voss. et Lov. 1. Quod quum etiam unum e suis omittere Crevier. vidisset, non male ejus judicio sic formaretur hæc periodus: *Læti id ingenium tutores atque amici præcipitandum in omnia vitia acceperant.*

§ 3 *Obsistere filiæ*] Sic et Modiana: sed scripti omnes et prius editi *obstitere*. J. F. Gronov. *Obsistere* primum obcurrit in edd. Mediol. 1480. et Tarvis. utraque; tum in Lugd. 1553. hinc in Paris. 1573. Ex codd. meis unus ita legit Lov. 4. *resistere* Lov. 1.

Penes se virosque suos, Andronodorum et Zoilum, primi relinquebantur] Ego sic emendandum reor: *penes se virosque suos Andronodorum et Zoilum, nam ii tutorum primi relinq.*; vel *nam ii duo primi*; vel *ii enim duo primi, &c.* Valla. Scribe *Andranodorum et Zoippum*. Illud est a Put. qui semper ita, confirmatque Polybius; hoc a Polybio hic quidem, sed in aliis locis satis confirmat Put. ut monebimus. Transtulit autem Polybium in Exc. Legat. p. 1086. Livius in hac parte quoque historiæ 'Εκχωρήσαντος τοῦ Θράσωνος, οἱ περὶ τὸν Ζώιππον καὶ 'Ανδρανόδωρον. Sic utrumque nomen apud Nostrum reconcinna. Nam ne putes ab "Ανδρων "Ανδρωνος, quod ipsum nomen est, alterum originem cepere, Adranus erat ἐπιχώριος δαίμων cognominis Adranitarum in Sicilia oppidi, teste Æliano περὶ ζώων xi. 20. Sic ergo verum est ab 'Αδρανὸς 'Αδρανόδωρος, ut ab aliorum Deum nominibus Διόδωρος, 'Ερμόδωρος, 'Αθηνόδωρος, 'Απολλόδωρος. Atque ita potius apud Polybium Liviumque restituendum: etsi literam ν solitos interdum εὐφωνίας χάριν interjicere non ignorem. *J. F. Gron.* Voces *nam ii tutorum*, quas explendo sensui addidit Valla, quorumque loco Andr. et Camp. teste Crevier. ut et qui præfuerunt edd. Rom. 1472. ac Parm. ediderunt *qui tutorum*, omittuntur in Ber. et Hafn. Eædem et cum iis duæ præcedentes *et Zoippum* desunt in Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. et Gaertn. Præter has vocem *adhuc Andranodorum* cum sequentibus *primi relinquebantur* neglexit Hav. In verbis superstitibus *Andronodorum primum rel.* scribit Lov. 1. *Andronodorus primus rel.* Lov. 2. *Andronodorum et Ziolum primi rel.* Ber. *Andronodorum Zoiliumque relinquunt* Hafn. Quod autem adtinet ad nomen posterius, *Zoippum* scribendum esse, Gronovio adsentior. Vide ad c. 26. § 1. Eidem etiam largior, propter auctoritatem Put. cod. et Polyb. quibuscum etiam sentit Flor. prius per *a* potius, quam per *o*, secunda syllaba scribendum esse. Id tamen probare nequeo, nomen illud ab Adranitarum in Sicilia peculiari Deo Adrano deducendum, et hinc apud Liv. et Polyb. *Adranodorum* scribendum esse. Id enim oppidum non *Adranum*, sed, addita adspiratione, *Hadranum* vocatum fuisse, ex Plinii Hist. Nat. iii. 8. docuit Cluver. Sic. Ant. ii. 8. p. 332.

§ 4 *Liberare animum, et convertere ad publicam privatamque curam*] Pal. 1. *libare*. Gebh. Optimi *lib. animum, et conv. ad publicam privata curam*: hoc est, ita statuere de domo sua, ut præcipue reipublicæ consuleret, et illius statum hujus commodo attemperaret. *J. F. Gron.* *Ad publicam privatam curam* Flor. Sed optimis Gronovii consentit Voss. si non fallunt ejus excerpta.

§ 5 *Tutores numero quindecim puero reliquit*] Pal. 1. et vet. ed. *tutores modo XV.* Pal. 3. *tutores numero modo XV. puero reliquit.* Gebh. Put. pu-

eri. J. F. Gron. Crevier. ex Put. et Victor. edidit *tutores modo quindecim:* quod apud me etiam superest in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Præterea *relinquit* Flor. Lov. 3. et Gaertn.

Fidem erga populum Romanum, quinquaginta annos ab se cultam] De Hierone loquitur, qui secundo anno primi belli Punici in societatem venit Romanam, M'. Valerio Maximo, M'. Otacilio Crasso consulibus, ut scribit Polybius I. 16. a quo anno ad hunc numerantur anni XLIX. *Sigon.*

Juvenemque suis potissimum vestigiis insistere vellent] Pal. 3. *insistere vest. vellent disciplinæ, in qua.* Gebh. H. Stephanus Schediasm. v. 5. scribit prima fronte ambiguum videri posse, hæc de 'tutorum,' an de 'Hieronis vestigiis' intelligi debeant. Non facile quisquam, ne prima quidem fronte, in his quidquam ambigui animadvertet. *Duk.*

Disciplinæque, in qua edoctus esset] Pal. 3. *disciplinæ, in qua doctus esset.* Pal. 2. *et disciplinæ, in qua ed. e.* At vet. ed. *disciplinæque, in qua eductus esset.* Gebh. Mallem *eductus:* sed fortasse non est tanti. Tamen mallem. *T. Faber.* 'Disciplina' hic non pertinet ad studia aut doctrinam, sed ad sectam rationemque interioris vitæ, cultum domesticum, moderationem in illis quæ ad victum, cultum, voluptates adhibentur. Itaque melius forsan *eductus*, quod et vetus quædam ed. occupavit. Sic XXI. 43. 'In prætorio patris, clarissimi imperatoris, prope natum, certe eductum.' *J. F. Gron.* Vide ad d. loc. Liv. XXI. 43. § 15. *Disciplinæ in qua* Flor. Lov. 2. 3. Harl. Ber. et Hav. *disciplinis in qua* Gaertn. *et disciplinæ in qua* Lov. 5.

§ 6 *Post hæc mandata quum exspirasset, tutores prodeunt*] Primam et ultimam vocem fidissimi quique libri aspernantur. Fortasse, *His mandatis*, vel *Hæc mandans quum exspirasset, tutores, testamento prolato, &c. funus faciunt regium.* J. F. Gron. Vide an ad voluntatem scriptorum codicum et Livii consuetudinem aptius sit, ita lectionem constitui: *Hæc mandata. Quum exspirasset, per tutores testamento, &c.* Frequentissimus enim hic Livii usus est, hunc in modum absolvere et finem dare præcedenti orationi. Hoc lib. c. 13. 'Hæc cum spe dimissi Tarentini.' XXXI. 11. 'Hæc ad Carthaginienses mandata.' XXI. 54. 'Hæc mandata Numidis.' XXXVII. 55. 'His, quæ præsentis disputationis essent, libera mandata.' XXXI. 32. 'Hæc in concilio Ætolorum acta.' XXVII. 43. 'Hæc senatui scripta.' Et passim. *Jac. Gron.* Eadem voces desunt etiam in Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Cant. Harl. et codd. Crevier. qui Jac. Gronov. conjecturam probant: eam vero totidem apicibus firmant Ber. et Hav. unde in contextum admittere ausus sum.

§ 8 *Quum cura suorum celebre*] *Suorum et celebritate* Lov. 1. *suorum celebrevi* Put. quæ lectio Crevierio ansam dedit conjiciendi *suorum celebre. Brevi deinde ceteros.*

§ 9 *Ceteros auctores submovet*] Nemo non *tutores* legendum esse dixerit, quum Andronodorus et quindecim alii cum eo tutores puero relicti essent. *Sabell.*

Ac regni potentem] Stephan. Schediasm. IV. 22. non male exponit, regni gubernandi potentem, vel administrationis regni capacem. Sed frustra dubitat, an ita scripserit Livius. Vide Gronov. ad Livii XXIII. 16. et ad Senec. de Clem. I. 5. *Duk.*

Deponendamque tutelam, ipsi quæ communis cum pluribus erat] Legendum opinor *deponendaque tutela*, id est deponendo tutelam, quæ ipsi cum pluribus communis erat, in se unum omnium vires convertit. *Valla.* Stabilit de plano hanc lectionem *deponendoque tutelam, quæ ipsi cum pluribus*

communis erat vet. ed. Valla olim censebat *deponendaque tutela*. Pal. 1. *deponendamque tutelam*. Pal. 2. *deponendoque tutelam: ipseque cum pluribus communis erat*. Pal. 3. *deponendoque tutelam ipse, qua cum pluribus communis erat, in se unum omnes vires convertit*. Gebh. Plerique libri *deponendamque tutelam*, vel *deponendaque tutelam*: ut verum putem quod et Valla *deponendaque tutela*: ut præcedente lib. c. 7. 'visenda urbe.' Deinde omnes *ipse quæ cum*. *Convertit in se*, ut xxi. 4. 'omnem exercitum in se convertit.' Suet. Vespas. c. 4. 'Ut primum provinciam attigit, proximas quoque convertit in se.' *J. F. Gron.* Vir summus et in his literis facile princeps, a quo numquam non invitus dissentio, mihi videtur et hic et ad Tac. Ann. ii. 64. duas diversas significationes verbi 'convertere' miscuisse. Hic 'in se convertere' est, ad se trahere, rapere, sibi vindicare; quod 'ad se' et 'in se vertere,' ac 'trahere in se' dicunt alii. Cic. Divin. in Cæcil. c. 17. 'Ex illa pecunia maximam partem ad se vertit; mulieri reddidit, quantum visum est.' Tac. l. d. 'Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data.' Ann. i. 2. 'Munia senatus, magistratuum, legum in se trahere.' Hoc 'corripere et complecti partes omnium' est Corn. Nep. Eum. c. 2. Sed in Liv. xxi. 4. et Suet. Vesp. c. 4. 'convertere in se alios' dicuntur illi, in quibus insigne, præcipuum, ac singulare aliquid est, quo fit, ut alii oculos animosque in eos convertant. Liv. iii. 50. 'Strictum etiam telum, respersusque ipse cruore, tota in se castra convertit.' xxi. 3. 'Quum admiratione tam ancipitis sententiæ in se omnes convertisset.' xxii. 51. 'Præcipue convertit omnes substratus Numida mortuo superincumbenti Romano vivus.' Infra c. 9. 'Plus solito converterant in se civitatis animos.' Sic Corn. Nep. in Alcib. c. 3. Justin. xx. 4. Suet. Calig. c. 35. Tito c. 5. et Vesp. c. 4. Torrentius hoc recte explicat. *Duk.* *Deponendamque tutelam* Voss. Harl. et Gaertn. Vallæ emendationem adoptarunt priscæ edd. quæ inlustratur ex notatis ad i. 53. § 3. Verum omnes reliqui codd. *deponendoque tutelam*, ut præferunt edd. Rom. a. 1472. ac Parm. et postea etiam Aldus vulgavit. Præterea *deponendo tutelam ipse, quæ cum pluribus* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. quod in omnibus scriptis suis obvium Crevier. vulgato prætulit, et in contextum recepit. *Ipse, quæ cum pluribus* etiam edd. Rom. a. 1472. ac Parm.

Cap. v. § 1 *Succedenti tanta caritate Hieroni*] Quidam *Hieronis* gignendi casu substituerunt, sed nihilo clariore sensu: et est sane locus, ubi grammatici sudare jure possint. Ego in dandi casu malim legere, sed judicet lector. *Glar.* Grammatici ablativum absolutum vocant. Quare immerito hic hæsitat Glareanus. Codd. Pall. 1. et 3. et dein prisca ed. perperam *succedenti*. Gebh. Olim hic legebatur *succedenti*, ut et in Pet. Pal. Voss. in quo cum hæreret Glareanus, Sigonius fecit *succedendi*, quod editur. Optimus *succedenti tantæ*. Bene, sed totum sit *succedenti tantæ caritati Hieronis*, id est, qui succederet tam caro Hieroni. Lib. i. c. 48. 'Regnavit ita, ut bono moderatoque succedenti regi difficilis æmulatio esset.' Lib. ix. c. 11. 'Fabius et Æbutius consules quo majori gloriæ rerum domi forisque gestarum succedere se cernebant.' Justinus iii. 5. 'Ut non numero tantum amissorum civium, sed et dignitati succederent.' xxii. 1. 'Agathocles, qui magnitudini prioris Dionysii successit.' Plinius Ep. ii. 13. 'Huic quoque nomini pietate successit.' *J. F. Gron.* *Succedenti* legendum H. Stephanus quoque Schediasm. iv. 28. conjecerat. *Duk.* Per quosdam, qui

Hieronis substituerunt, Glareanus intelligit Mogunt. ed. et Aldum. Verum nihil aliud, quam priorum edd. lectionem, ab Ascens. 1513. mutatam, revocarunt. Iis vero omnes consentiunt codd. Quum tamen Glareanus sensum non adsequeretur, Sigonius ex vet. lib. *succedendi* substituendum esse in priori ed. scholiorum monuit, eamque lectionem etiam in contextum recepit. Licet autem deinceps in altera ed. scholion omiserit, lectionem receptam non mutavit, quam in nullo meorum codd. inveni. Gronov. sine dubio hic veram scripturam restituit. Justin. XIX. 1. 'Sicut generi, ita et magnitudini patris succésserunt.'

§ 2 *Velut suis vitiis desiderabilem efficere vellet avum*] Pal. 3. *suis sociis.* Perperam. Ita ferme loquitur XXXVIII. 1. 'Qui superbo atque immodico imperio desiderium Amynandri fecerant.' *Gebh.* *Suis sociis* perperam etiam Rec. *suis victus* Lov. 1. Deinde *desiderabilem facere* Harl. Tandem *vellet alium* Flor. Voss. Lov. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et typis descripti antiquiores. Moguntini primi *avum* substituerunt, quod Aldus in erratis adoptavit, quum *alium* in contextu servasset. *Vellet alium avum*, utraque lectione juncta, Lov. 1. 2. et 3.

§ 3 *Nec vestis habitu, nec alio ullo insigni differentes a ceteris civibus*] Non recte H. Steph. Schediasm. v. 5. 'vestem' hic 'insigne' vocari dicit, quo rex a ceteris civibus differebat. 'Vestis' regia recte quidem etiam vocari potest 'insigne,' (vide Florum I. 5.) sed Livius hic 'vestem' a ceteris 'insignibus' distinguit, et, 'diadema,' 'satellites armatos,' et 'quadrigas alborum equorum' memorans, ostendit, quæ sint illa insignia præter vestem. Infra c. 21. 'Quum cruentam regiam vestem atque insigne capitis ostentaret.' XXVII. 31. 'Demto capitis insigni, purpura atque alio regio habitu æquaverat ceteris se in speciem.' Ex hoc loco autem Spanhem. Diss. VIII. § 12. de Præst. et Usu Numism. colligit Hieronis ac Gelonis nummos, qui capita eorum diademate insignia exhibent, post obitum illorum memoriæ renovandæ causa cusos esse. Tyrannorum fuisse, mulis et equis albis vehi, observarunt Hadr. Junius Anim. I. 12. et Barth. Advers. L. 10. *Duk.* *Ullo alio insigni* Lov. 4. Tum *civibus ceteris* Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Paullo ante *nam qui tot annos*, omissa præpositione, Flor. quod adposito signo sibi haud displicere Salvin. testatus est. Vide ad X. 21. § 6. Si plures consentirent, verum putarem. *Nam qui post tot annos* Hav.

Conspexere purpuram ac diadema] Pall. 1. et 3. ac prisca ed. *et conspexere.* Pal. 2. *ut conspexere.* Gebh. *Et conspexere* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *et adspexere* edd. principes; pro quo *et conspexere* Aldus substituit. Τὸ *et* primus Frob. 1535. omisit, quæ vocula, cui hic locus esse nequit, nata esse videtur ex vocis proximæ literis ultimis. Vide ad XXXVII. 59. § 1.

§ 5 *Convenientes sequebantur, contemptus omnium hominum, superbæ aures, contumeliosa dicta, aditus, &c.*] Ego emendo *convenientes* in *convenientia*, et addo etiam, ut quidam addunt, *difficiles;* ut sit *difficiles aditus.* Valla. Pall. tres *convenientes sequebantur, contemtus:* unde Vallæ venit in mentem *convenientia sequebantur.* Sed bene conspicitur ac defenditur vulgata lectio *convenientes sequebantur mores, contemtus* in prisca ed. *Gebh.* Nostrorum vetustiorum nemo τὸ *mores* habet, neque invenit Valla, qui conjectat *convenientia.* Sed opus non est: quum enim hoc adjectivum numero respondeat omnibus, quæ sequuntur, tyrannidos notis, in genere positum est proximæ, nempe *contem-*

tus. Adde notata ad XXX. 34. Nisi malis *convenienter.* J. F. Gron. Crediderim primam vocem corruptam esse, pro *comites sequeb.* Sic enim sæpe videmus a veteribus in proverbiis dici, rem unam esse alterius comitem, non secus ac umbra. Seneca epist. 7. 'Ferre impetum vitiorum tam magno comitatu venientium.' *Jac. Gron.* Vocem *mores* etiam omnes codd. mei respuunt: *convenienti,* pro *convenientes,* est in Hafn. quod Vallæ conjecturæ *convenientia* favere videtur. Sed sequor J. F. Gron.

Aditus non alienis modo, sed tutoribus etiam difficiles] Postremum vocabulum fatetur addere quosdam Valla, seque illis adsentiri. Boni libri omnes vocem illam respuunt. Deest tamen alia, cujus vestigia deprehendimus in Put. *cont. dictari aditus non alienis.* Scribe *cont. dicta, rari aditus non alienis modo, sed tut. etiam, lib. nova.* Sic III. 36. de decemviris: 'Jam haud dissimulando superbiam, rari aditus, colloquentibus difficiles.' *J. F. Gron.* Pro *difficiles* Hafn. et Hav. *difficilis* legunt. Reliqui omnes eam vocem abjiciunt.

§ 6 *Fuga præverterent metum suppliciorum*] *Prævenirent* Ber. Brancal. Latinii, et Hearnii N. in margine: quod ex interpretis expositione natum videtur. Ita alibi sæpe peccarunt librarii. Vide ad VIII. 16. § 8. IX. 17. § 9. XXVIII. 20. § 9. Ita *vertere* mutarunt in *venire,* (vide ad v. 49. § 5.) *convertere* in *convenire.* Vide ad VII. 19. § 6. *Perverterent* est in Voss. Lov. 5. et Hav. Ita variant codd. III. 40. § 14. VIII. 16. § 8. et aliis locis.

§ 7 *De aliis quidem rebus haud magnopere audiebantur*] Pal. 1. *audebantur.* Pal. 2. *de aliis quidem quibus rebus haud.* Pal. 3. *de aliis quibus rebus aut magnopere aud.* Gebh. *De aliis rebus,* omissa voce media, Gaertn. et Hearnii N. *de aliis quibus rebus* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. et Ber. a m. pr. *de aliis quibusque rebus* a m. sec. *aut magnopere audebantur* Flor. Voss. Lov. 3. et Harl. *audebantur* etiam Lov. 1. et 4.

§ 8 *In se convertebant animum adolescentis. Conjuratio*] Put. Pet. Voss. *conv. animum adolescentium conjuratio.* Refinge *interdum in se conv. animum adolescentis: cum conjuratio.* J. F. Gron. *Animum adolescentium* etiam Flor. Cant. Lov. 2. 4. Gaertn. Hearnii D. L. 1. et primæ edd. *animos adolescentium* Lov. 5. *animum adolescentis* primus Frobenius 1535. vulgavit. Gronovius prima ed. not. conjiciebat *animum adolescentis. Tum conjuratio:* quod est in Flor. a m. sec. Paullo ante *tendentes autem duo* Ber. et Hearnii N. *tenendo autem duo* Harl. *redeundo autem duo* Gaertn. *rem traendo autem duo* Lov. 5. Vide ad c. 2. § 8. Sed nihil muto. Infra c. 28. 'In concionem vocari placuit; ubi quum alii alio tenderent.'

§ 9 *Per calonem quemdam æqualem Hieronymi*] Pal. 2. *æqualem Hieronymo.* Gebh. Cœtierius in notis Grævii ad Suet. Vitell. c. 12. legit *per Gelonem quemdam:* probabilis conjectura est. *Duk.* Eamdem conjecturam Cœtier. oræ editionis, qua uti solebat, adscripsit; nomen proprium videri juvenis alicujus Syracusani: unde enim tanta et tam sordida familiaritas Hieronymo cum calone fuisset? Ceterum *æqualem Hieronymo* etiam Ber. a m. pr. Hav. et Hearnii N. Mox *et inde a puero* Lov. 1. 2. et Ber. *etiam inde a puero* Lov. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Passim librarii *et jam* atque *etiam* commutarunt. Vide ad I. 47. § 9. De locutione 'jam inde a' vide ad VI. 40. § 3.

§ 10 *Index unus ex conjuratis Theodorum*] Liber scriptus apud me *unum ex:* et sic leg. *Lipsius,* Ep. Quæst. IV. 7. Eo pacto etiam habet et Moguntina nostra ed. *Modius.* Iidem ubique *Theodotus.* Et sic Val. Max. III. 3. reddendum hoc nomen. *J. F.*

Gron. Ut Lipsius emendat, præferunt omnes codd. mei, omnesque edd. usque ad Curionem. Deinde *Theodotum* Flor. Hav. Harl. pluresque alii. Hearne vero *Theodorum* ex uno tantum L. 1. profert, ut reliqui *Theodotum* habuisse videantur. Apud Val. Max. etiam hoc nomen ante Gronov. ex vet. cod. restituit Gifan. in Ind. Lucr. voce 'Vesnus.' Vide insuper viros doctos ad eum locum. Similiter capp. 21. et 22. codd. *Theodotum*, pro *Theodoro*, substituunt. Vide etiam ad Epit. Liv. lib. CXII. Verum nec *Theodori* nomen apud Siculos ignotum fuit. *Theodorum Hennensem* memorat Cic. in Verr. IV. 51. Θεόδωρος ὁ Συρακούσιος obcurrit apud Diod. Sic. XIV. 431.

De se ipse haud cunctanter fassus, conscios celabat] *De se ipso* Voss. Lov. 1. 5. Ber. Rec. Hav. et Hearnii N. Nihil mutandum. Vide ad II. 19. § 5. Insuper *conscios haud cunct. fassus celabat*, perperam inverso vocum ordine, Voss. Lov. 5. et Gaertn. *conscio haud cunct. fassus celabat* Lov. 1. *conscius haud cunctanter fassus socios celabat* Hearnii N.

§ 12 *Thrasonem esse auctorem*] Hiccine est, quem Athenæus lib. VI. p. 251. scribit, Hieronymi κόλακα γενέσθαι Θράσωνα τὸν Κάρχαρον ἐπικαλούμενον. Et addit: τοῦτον δ' ἐποίησεν ἀναιρεθῆναι ὑπὸ τοῦ Ἱερονύμου ἕτερος κόλαξ, Σῶσις ὄνομα. Opinor Σῶσις, ille ipse, qui Livio nominatur inter conjuratos, qui postea tyrannum occiderunt. *J. F. Gron.*

§ 13 *Ab latere inde eos nominat tyranni*] A Pall. tribus absunt *inde eos nominat*, ostendentia se tamen in ed. prisca. Justin. II. 9. 'Qui cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit.' *Gebh.* Verba *inde eos nominat* a Put. Pet. Reg. Voss. tribus Pall. pluribus Flor. et fido quoque absunt. *Ab latere* sunt ipsa latera, ut alioqui Latinis vocantur, familiares, domestici, satellites, tyranni plurimum latera tegentes. Curtius III. 6. 'Inexperta remedia haud injuria ipsis esse suspecta, quum ad perniciem ejus etiam a latere ipsius pecunia sollicitaret hostis.' Distingue: *av. ab cons. in ins. indicium* (*Thrasonem esse auct. cons. mentitus, nec nisi tam pot. duce conf. rem tantam ausuros*) *ab lat. tyranni, quorum capita vil. fing. inter dol. gem. occurrere:* id est, in insontes quosdam eorum, qui essent ab latere tyranni: vel, in insontes, quorum ab latere tyranni, ex proximis ejus, capita. Valerius III. 3. ex. ext. 5. 'Satellitem, in quo totius dominationis summa, quasi quodam cardine, versabatur, falsa quasi criminatione inquinando, fidum lateri ejus custodem eripuit.' *J. F. Gron.* Voces *inde eos nominat* in nullo vel apud me, vel apud Hearnium cod. adparent: quas si cum Gronovio ejicimus, longa illa parenthesis, quæ inter τὰ *indicium* et *ab latere* interjicitur, orationem, ut etiam Crevier. observavit, duriorem reddit, quam ut satis placere possit. Interim tamen tres illæ dictiones nullum, nisi in edd. præsidium habent.

Traditur ad supplicium] *Trahitur* Lov. 3. Supra II. 27. 'Quum a lictoribus jam traheretur, provocavit.' Tacit. Ann. XI. 35. 'Saufeium Trogum trahi ad supplicium jubet.' Reliquis tamen invitis nihil muto. Alibi 'trahere' et 'tradere' commutantur. Exemplum habuimus V. 47. § 2. *Tradere supplicio* dixit Suet. Vitell. c. 14.

CAP. VI. § 1 *Itaque, quod unum vinculum*] Scribe cum Put. multo elegantius, *Ita, quod omne vinculum cum Romanis societatis erat.* J. F. Gron. *Ita quod* etiam Flor. Lov. 3. Harl. et Gaertn. Eam itaque lectionem recepi. Solent autem hæ voculæ commutari. Vide ad XXI. 53. § 7. Deinde omnes nostri *unum vinculum*. Crevier. etiam testatur, non satis diligen-

ter hic Gronov. consuluisse Mstum Put. in eo enim legi *onum*, supra literam vero *o*, virgula transfixam, adscriptum esse τὸ *u*. Ejus igitur fidem et exemplum secutus τὸ *unum* revocavi.

§ 2 *Legatique ad Hannibalem missi, ac remissi ab eo cum Hannibale nobili adolescentulo Hippocrates et Epicides*] Duos legatos ubique nominat Livius ad Annibalem ab Syracusanis missos de fœdere contra Romanos jungendo, Hippocratem et Epicidem, quia nati Carthagine erant, oriundi ab Syracusis. 'Annibalis adolescentuli' tertii legati nusquam meminit, nisi hoc loco. Quamobrem probo opinionem Henrici Glareani ad verba seqq. qui legendum putat, *ac remissi ab eodem Annibale nobiles adolescentuli Hippocrates et Epicides:* ita ut mentio tollatur tertii legati Annibalis, et omnia ad imperatorem Annibalem referantur. *Sigon.* Non est mutanda hujus loci scriptura, ut video fecisse doctos viros, qui ob historiæ ignorationem fecerunt, *ac remissi ab eodem Hannibale nobiles adolescentuli Hippocrates, &c.* Nam Hannibalis tertii legati, cujus ignoratio doctos viros perturbavit, satis aperte fit mentio a Polybio in primo ejus fragmento per nos edito, quod imitatus est Livius hoc loco: Σπουδῇ, inquit, πάλιν ἀπέπεμψε τοὺς πρέσβεις, σὺν δὲ τούτοις Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον. *F. Ursin.* Contra Glareani emendationem ejusque approbatorem tendunt Pall. tres, et vet. ed. nec non eruditissimus F. Ursinus. *Gebh.* Legati ad Hannibalem missi Πολύκλειτος ὁ Κυρηναῖος κα Φιλόδημος ὁ Ἀργεῖος, quorum meminit Livius alio loco, nempe l. XXIX. capp. 25. et 28. Non enim Hippocrates, et *Epicydes*, (sic scribendum: nam Græci Ἐπικύδης, Polybius Ecl. I. Leg. et Pausanias Corinth. XVIII. etsi posterior in alia persona) ut Glareanus et Sigonius censuerunt: nam hi adhuc consuerant στρατεύεσθαι μετ' Ἀννίβου, πολιτευόμενοι παρὰ Καρχηδονίους· et hi sunt, quos mutuo honore legatos misit ad Hieronymum Hannibal una cum tertio Hannibale nobili *adolescente*, (sic Mss.) quem non ignorat Polybius, Ἀπέπεμψε τοὺς πρέσβεις Hieronymi Hannibal, inquit, σὺν δὲ τούτοις Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον, ὄντα τότε τριήραρχον, καὶ τοὺς Συρακοσίους Ἱπποκράτη καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν νεώτερον Ἐπικύδην. Frustra igitur viri illi doctissimi, quem alibi apud Livium non inveniunt, hic quoque abolent. Nam Hannibal ille trierarchus legationem ad senatum Carthaginiensem, et, ut credibile est, ad imperatorem Hannibalem postea renunciavit, et sic abiit ex hac scena post siparium: at Hippocrates et Epicydes non invito imperatore Hannibale apud Hieronymum manserunt, more assiduorum legatorum, quibus nunc utuntur: et deinde magnas etiam partes in hac tragœdia sustinuerunt. Ergo et male corrigunt: *ac remissi ab eodem Hannibale nobiles adolescentuli Hippocrates atque Epicydes.* Quod etsi olim improbaverit F. Ursinus, hactenus tamen valuit, ut in exemplaria veniret τὸ *eodem:* quum in scriptis omnibus priusque editis sit *remissique ab eo cum Hannibale.* Leve est, inquies: sed id leve cur obtruderetur auctori, causa non erat. Et talia levia accumulata graves fecerunt errores. *J. F. Gron.* F. Ursinus, præterquam ad h. loc. etiam videndus est ad Polyb. Ecl. Legat. I. Ceterum *adulescente*, pro *adolescentulo*, legit etiam Flor. Deinde Pausan. non tantum in alia persona Ἐπικύδης scribit, verum etiam in ipso hoc Epicyde Eliac. II. 12. Mox minorem distinctionem post vocem *Syracusis* delendam monuit Jac. Perizon. ad marginem Livii, ut sit *orti avo exsule ab Syracusis.* Convenit id narrationi Polyb. Ecl. I. Legat.

§ 2 *Nec invito Hannibale apud tyrannum manserunt*] Hoc ego de imperatore

Hannibale intelligo. Sed id mirum, cum postea tam sæpe sit mentio Epicidæ ac Hippocratis, qui fiat, ut juvenis Hannibalis, hic una connumerati, nulla sit mentio? Atqui subit, hunc locum corruptum esse, atque ad hunc legendum modum: *legatique ad Hannibalem missi, ac remissi ab eodem Hannibale nobiles adolescentes Hippocrates ac Epicides*. Glar.

§ 5 *Velle, quid veri sit, scire*] Pal. 1. ac prisca ed. *Velle, quid veri sit, nuntiare scireque*. Gebh. Ita etiam Lov. 2. 3. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. qui *scire nunciarent, sciretque* invenit in N. at *nunciare sciretque* est in Voss. et Harl. *nunciare eos scireque* in Hafn. *nunciaret sciretque* in Lov. 1. *nunciari scireque* in edd. ante Aldum. Paullo ante *quærente*, sine præpositione *ab*, Lov. 2. 3. 4. 5. *perquirente* Gaertn. et edd. principes. Tum *incredibilia*, pro *vix credibilia*, Ber. et Hearnii N. in margine.

§ 6 *Quum serio legationes audire cæpisset*] Habetur in Pall. 1. 3. et prisca ed. *audiri cæpissent*. Gebhard. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et edd. ante Aldum: *audire cæpissent* Cant. et Lov. 5. *quum non serio legationes audiri vidissent* Ber. Hav. et Brancal. Latinii. Mox § seq. *Pacta convenit* errore librarii Flor. a m. pr. pro quo *Pacta conveniunt* dederunt Ber. Hav. et Hearnii N. in margine.

§ 8 *Pyrrhi etiam regis, materni avi*] Natus enim est ex Nereide filia Pyrrhi regis Epiri, teste Polyb. Ecl. Legat. 1. Insuper vero Doujatius ad hunc locum monet, Nereidem hanc susceptam esse a Pyrrho ex Lanassa filia Agathoclis tyranni Siciliæ: quod anceps est. Hanc enim Lanassam Pyrrhi uxorem fuisse, constat quidem ex Plut. in ej. vit. p. 387. Verum, quum Pyrrhus plures uxores duxerit, unde constet, Nereidem ex hac potius, quam alia, susceptam esse, nondum reperi.

Quia æquum censebat] Crevier. ex tribus codd. edidit *qua æquum censebat*: quomodo jam antea legendum conjecerat Donjatius. Consentiunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Hav. omnesque, quas vidi, edd. Basileensi an. 1539. priores. Et ita locum hunc laudasse Ursin. ad Polyb. Ecl. leg. 1. observat Dukerus, idque non contemnendum putabat. Solent autem hæ voces commutari. Vide ad XL. 29. § 8. *Qua et æquum* est in Ber. *quam æquum* in Gaertn.

Siciliam sibi omnem cedi] Optimi *Sicilia sibi omni cedi*. Lib. XXXII. 25. 'Achæis non Argis modo, sed etiam Corintho cessurum.' Martial. Epigr. XII. 96. 'Cede suam pueris, utere parte tua.' Mss. bonæ notæ *Cede sua pueris*. J. F. Gron. Sic plurimis locis Livius et optimi quique scriptores. Nec sine causa Freinshem. vulgatæ scripturæ apud Curt. IV. 11. 9. 'Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis,' præfert eam, quæ in nonnullis scriptis est, *quo ceditis*. Justin. tamen X. 2. 'Hanc patrem cedere sibi, sicut regnum, Darius postulaverat:' et XXXII. 4. 'Hosti victoriam cessere.' Sed hæc fortassis corrupta sunt, et Justin. fuerat usus verbo 'concedere.' XXIX. 1. recte dicit, 'cedere se illi regno.' *Duk*. *Sicilia sibi omni cedi* similiter Cant. Supra III. 45. 'Neminem esse alium, cui dominus possessione cedat.' IV. 6. 'Ne cessisse possessione reipublicæ viderentur.' c. 53. 'Si injusti domini possessione agri publici cederent.' XXII. 27. 'Se numquam volentem parte, qua posset, rerum consilio gerendarum cessurum.' XXIV. 22. 'Cedere possessione magnæ fortunæ.' XXVIII. 9. 'Tantum honore collegæ cesserat.' XXXVII. 25. 'Quarum Lysimachia jam cessisse regem.' Et paullo post, 'Possessione Asiæ Antiochus cedat.' XLV. 11. 'Nisi sibi et tota Cypro et Pelusio cederet.' Sæpissime ita eti-

atu Justinus locutus est. Exempla vide I. 10. § 12. XXIX. 2. § 6. XXXI. 5. § 7. 9. et c. 7. § 8. unde tanto verisimilius redditur, eum locis, a Dukero indicatis, culpa scribarum corruptum esse. Vide Nic. Heins. et Burm. ad Nason. Art. Am. III. 642.

§ 9 *Hanc levitatem ac jactationem animi*] Reperitur in libris omnibus *Hanc levitatem animi ac jactationem*. Gebh. Ita et Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et primæ edd. Sed vox *animi* deest in Voss. Ordinem dictionum primus mutavit Aldus: cui adsentitur Flor. Mox *nec mirabantur* Gaertn. Vide ad IX. 9. § 14.

CAP. VII. § 1 *Sed omnia in eo præcipitia ad exitium fuerunt*] Nihil de hac bonitate lectionis deterendum est, quod factum ab ineptissimis exscriptoribus Pal. 3. *Sed omnia in eo præcipua ad exercitum fuerunt*. Sic Liv. XXVII. 20. 'per præcipitia et prærupta salire' dixit. *Gebh.* *Præcipua ad exitum* Harl. 'Præceps ad novanda omnia' est XLII. 30.

Quæ præsidiis tenebantur Romanis] Pall. *Romanorum*. Pal. 3. vero *præsidiis Romanorum tenebantur*. Gebh. Ultima vox exsulat ab Harl. Ejus loco *Romanorum* præferunt Voss. Lov. quinque, Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. vett. Cum Aldo vero, qui primus *Romanis* substituit, facit Flor.

§ 4 *Uni ex iis, Indigemini fuit nomen*] Memineris, ubicumque hoc nomen in præsenti historia occurrit, scribere cùm antiquissimo librorum, quem plerisque locis sequuntur melior Pet. duo optimi Etrusci, Vossianusque, *Dinomeni*, *Dinomenem*, *Dinomine*. Est enim Græcum Δεινομένης, et mansit integrum in vulgatis c. 30. mitius corruptum c. 23. ubi *Deomenem* expresserunt. Sed Put. et Pet. *Denomenem*, non *Dionem*, ut Sigonianus. *J. F. Gron.* Omnes hic codd. mei corrupti. *Indigemini*, ut habuerunt edd. ante Gronov. legunt Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. *Indigenum* Lov. 5. *Indihiemeni* Flor. *Digemini* Lov. 2. Infra tamen hoc cap. veram scripturam *Dinomenes* et *Dinomenem* servat Flor. aliique nonnulli haud multum inde discedunt. *Dinomenes* autem nomen Siculum esse, constat ex Hierone vetustiore Syracusanorum tyranno, qui fratri Geloni successit, et patrem ac filium, utrumque *Dinomenem* dictum, habuit teste Pausan. Eliac. I. 12. Patrem ejus memorant etiam Herodot. VII. 145. et Diod. Sic. XI. p. 276. Quin et *Dinomenem*, cujus hic Liv. meminit, memorat quoque Pausan. Eliac. II. 12. ubi tamen male non Hieronymum, sed ejus avum Hieronem interfecisse dicitur.

§ 5 *Tanquam laxaret elatum pedem abstricto nodo*] Lego *ab stricto*, ita postulante sensu. *Sigon.* *Laxaret latum pedem* Flor. a m. sec. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. principes: *laxaret læsum pedem* Exc. Pithœi: *laxaret alterum pedem* Lov. 5. Hinc *abstracto nodo* Lov. 3.

Moratus turbam Dinomenes, tantum intervalli fecit] Veram lectionem hic præfert Flor. a m. sec. sed *moratus turbandi nomenes* legit a m. pr. *moratus turbandi nomenē* Voss. *moratus turbandi nomen est* Cant. et Lov. 3. ac 4. *moratus turbandi nomen* Lov. 1. *moratus turbam Dinom̄* Lov. 2. quæ omnia apertis vestigiis ad veram lectionem ducunt. Præterea *intervalli fuit* Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Hafn. Hav. et Hearnii N. a m. sec. sollemni aberratione librariorum. Vide ad lib. XL. c. 50. § 5.

§ 6 *In Indigeminem tam haud dubie obstantem*] Vos emendatis *tam* in *tamen*. Ego pro *tam*, *jam* puto legendum, ut bis jam dixi. *Valla.* Pal. 2. *Indihieminem tamen haud dubie obst.* Gebh. *In Dinominem tam̄*, id est *tamen*, ut æmuli Vallæ emendabant, Flor. a m. pr. *in Dinomenem* a m.

sec. Aliorum codd. errores ut recenseam, operæ non est. Tum *haud dubie* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXIV. 2. § 6.

Per quæ tamen, duobus acceptis vulneribus, evasit] Desideratur in prima ed. τὸ *per*. Pall. 1. vero et 3. legunt *in quæ tamen:* margini tamen Pal. 1. apponitur *ipse*. Pal. 2. *isque tamen*. Gebh. Put. Pet. Voss. *in quæ tamen*. Scribe *inter quæ tamen*. J. F. Gron. Similiter XXXV. 11. quod est in uno edito *inter medias stationes hostium erupere*, præfert vulgato *per medias*, et Livium sæpissime ita loqui ostendit. Adde I. 63. 'Se quidem inter tela ac gladios patris elapsum.' V. 46. 'Ne quis hostium evadere inter stationes posset.' Infra c. 26. 'Inter medios tot armatos aliquoties integro corpore evaserunt.' Nec tamen dubium est, quin hæc, si non omnia, saltem pleraque, etiam recte cum præpositione *per* dicantur. Liv. XXII. 60. 'Prius P. Sempronio per civium agmen, quam per hostium, fuit erumpendum.' Infra c. 43. 'Per medios hostes evasit.' Curtius V. 4. 37. 'Per mediam aciem Macedonum erupit.' Virgil. Æn. II. 664. 'Quod me per tela, per ignes Eripis.' Sed hic, ut semper aliis locis, sequenda sunt vestigia optimorum librorum. *Duk.* *In quæ tum* Cant. Lov. 1. 2. et Voss. a m. pr. qui *usque tum* a m. altera pro varia lectione in margine exhibet: *in quæ*, omissa voce sequenti *tamen*, Lov. 4. *in quem tum* Gaertn. *inque tamen* Flor. a m. pr. *hisque tamen* a m. sec. inter versus: *inde tamen* Ber. et Hav. *qui tamen* Harl. *in quæ tamen* edd. principes: *inter quæ tamen*, ut Gronov. ex aliorum vestigiis conjecit, Lov. 5. Solent autem *in* et *int'*, sive *inter*, sæpe in Mss. commutari: vide ad XXXVIII. 57. § 6. etiam *per* et *inter*. Vide ad XXXV. 11. § 10.

§ 7 *Interfectores pars in forum ad multitudinem*] Habetur in Pall. omnibus *in multitudinem*. Pal. 2. etiam *interfectorum*. Gebh. *Interfectorum pars* etiam Lov. 4. Verum hi scribæ locationem Livio amatam non videntur percepisse. Eam inlustravi ad VI. 24. § 11. Præterea *in forum in multitudinem* Flor. Voss. Lov. 2. 4. Gaertn. Hearnii Oxon. et, quas vidi, edd. usque ad Aldum.

§ 9 *Provinciam regnique fines*] Non incommode Pighius in Annal. ad a. IↃXXXVIII. p. 165. 'ad provinciæ regnique fines omnia convertit præsidia.' *J. F. Gron.* Vulgatum, in quo sensus non est, servari nequit. In eam tamen lectionem consentiunt omnes codd. et edd. nisi quod vocem *provinciam* male omittat Hav. Pighii conjecturam probat etiam Crevier. Mox § seq. *communivit* Lov. 1. et 4. *communit* Flor. Lov. 2. 3. et Harl. Vide ad II. 51. § 7.

§ 11 *In eum, quem primum diem comitialem habuit*] Non interjecto trinundino, quod alioqui inter edictum et comitia intercedebat. Vide Gruchium de Com. I. 4. at de diebus comitialibus ibid. c. 6. *Duk.*

Comitialem habuit, comitio edixit, atque edixit inire præter urbem] Vos sic emendatis: *comitialem habuit, eo die comitia dixit, atque edixit inire.* Ego sic: *comitia edixit, atque ex itinere præter urbem in campum descendit.* Quod probatur ex illo non longe post loco c. 9. 'Et quia urbem non inierat, protinus in campum ex itinere profectus.' *Comitialem* a 'comitiis' dixi, quæ sunt actus creandorum magistratuum: non a 'comitio,' quod, ut ait Pedianus, est locus prope senatum, quo ire equitibus et populo Romano licebat. Itaque aliud singulare, aliud plurale significat. *Valla.*

§ 12 *Quum sors prærogativæ ante juniorum exisset*] Pall. tres *ante siludiorum:* vet. ed. *antesi juniorum*. Gebh. Quia Mss. omnes *antesiludiorum*, scripsimus *Aniensi juniorum*. Quemadmo-

dum et cap. seq. præclare restitutum est, *præco Aniensem juniorum in suffragium revoca:* ubi edebatur antea, *prærogativa juniorum in suffragium revocata.* Mss. autem habebant *Præconiensem juniorum in suf. revoca.* De quibus late diximus in Obs. IV. 1. *J. F. Gron.* *Prærogativa ante siludiorum* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Gaertn. *prærogativæ antesilundiorum* Lov. 5. *prærogativæ aversiludiorum* Lov. 2. *prærogative antesi juniorum* edd. Rom. 1472. et Parm. Vera omnino est Gronov. conjectura, sed quam jam antea Octav. Pantagatho etiam in mentem venerat apud Ursin. ad Livii I. 43. § 12. nisi quod *Aniensis*, pro *Aniensi*, legebat.

T. Otacilium, M. Æmilium Regillum] Ita edidit Jac. Gronovius, omissâ vocula *et* inter utriusque consulis nomina. Eamdem ignorant Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et priscæ edd. quam prima addidit Ascensii 1513. Vide ad II. 17. § 1. Præterea *Regulum* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. N. L. 1. et vett. excusi, pro quo Froben. 1535. recte *Regillum* substituit. Similiter variant codd. cap. seq. § 10. XXIX. 11. § 14. et c. 38. § 6.

CAP. VIII. § 1 *Aut bellum cum eo hoste haberemus*] Put. et Pet. *bellum cumque hostem.* Alii, *bellum cumque hoste.* Scribe *aut bellum eumque hostem.* J. F. Gron. *Bellum cum hoste* Lov. 1. *bellum cum quo hoste* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. *bellum cum equo hoste* Hearnii L. 1. *bellum cum quo hostem* ejusdem D. *bellum cumque hostem* Flor. pro quo non male emendatur *eumque hostem.* Sæpissime *cum* et *eum* a librariis confunduntur in Mss. Vide ad X. 7. § 3.

In quo negligentiæ aut errori locus esset] Pal. 1. *negligentiæ anxior locus esset.* Gebh. Put. *neclegentiæ laxior locus.* Pet. recentior *negligentiæ laxior.* Pet. melior, et Pal. *neglegentiæ anxior.* Men. *neglegentiæ aptior:* et in margine *anxior*, ut et Busl. et Voss. Vide ad Senecæ Consol. ad Helviam c. 6. *J. F. Gron.* *Neglegentiæ*, vel *negligentiæ anxior locus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii Oxon. *negligentiæ laxior locus* Ber. et Hav. Non audiendus itaque est Doujatius, qui, tot codd. invitis, vulgatum servat ob verba mox seqq. 'Quum in hoc bello, in hoc hoste numquam ab ullo duce sine ingenti nostra clade erratum sit.' Addit autem, se non satis perspicere, quid sit hic *locus laxior negligentiæ*, et forte tolerabilius fore putat *negligentiæ laxiori locus*, quomodo Gronov. pr. ed. nott. conjecit. Non respexit itaque, quæ Gronov. ad Sen. l. laud. notavit, neque adtendit ad testimonium, quod ibi profert ex Senec. de Clem. I. 5. 'Hæc tamen magnanimitas in bona fortuna laxiorem locum habet.' Et ita 'laxum spatium' dixit Liv. X. 5.

Honores adfertis, moram ullam obferret, is mihi] Vet. lib. *ullam afferret.* Sigon. Pall. 2. et 3. *moram ullam afferret.* Sed ille quoque *honores effertis.* Gebh. *Afferret* etiam Lov. 1. 2. Harl. Ber. Hav. et Hearnii D.

§ 2 *In hoc bello cum hoste*] In libro scripto est *in hoc bello, in hoc hoste.* Melius certe. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 7. Lipsii membranæ *in hoc bello, in hoc hoste:* nostra vero Mog. ed. *in hoc bello, cum hoc hoste.* Quorum utrumvis vulgatæ lectioni anteferam, nisi quod etiam istud malim. *Modius.* Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 51. § 15. *Cum hoste* primus vulgavit Curio, operarum, ut videtur, aberratione, licet ita etiam præferat Harl. Antea edebatur *cum hoc hoste*, quod etiam superest in Lov. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Sed Lipsii emendationem probant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. pluresque alii. Placet Livio illius pronominis sine copula repetitio. Supra III. 72. 'Hoc legatos referre domum, hoc vulgari, hoc socios audire, hoc hostes.' VI. 26. 'Hic noster,

hic plebis nostræ habitus fuit.' v. 6. 'Hæc virtute militum vestrorum, hæc Romano nomine sunt digna?' xxii. 39. 'Belli hoc genus, hostem hunc ignoro.' xxiv. 44. 'His ducibus, his copiis munierunt imperium.' Colum. iii. 10. 'Hac lege pecudes, hac virgulta progenuit, hac vitium genera figuravit:' ita lego ex optimo cod. Sangerm. Vulgo editur *ac virgulta*. Vide insuper ad xxxix. 40. § 11. Mox *ingenti clade certatum* Ber. *certatum* etiam Hav.

§ 3 *Aselius Claudius obpositus*] Optimi *Claudius est oppositus*. J. F. Gron. Illud *est* meorum nulli agnoscunt.

§ 4 *Adversus Gallum, quendam provocantem in ponte Anienis, Manlium*] Put. *Anienet Manlium*. Alii *Anienem Manlium*. Scribe *Anienis T. Manlium*. J. F. Gron. *Provocantem in ponte Aniene Manlium* Lov. 3. *provocantem Anienem Manlium* Lov. 2. *provocantem in pontem Anienem Manlium* Lov. 4. et Harl. *provocantem in ponte Anienem Manlium* Flor. a m. pr. *Aniene* a m. sec. Præterea *Gallum quendam* Ber.

§ 5 *Ob eamdem caussam* (*ut multis annis post*) *fuisse non negaverim*] Hic ego reor mutandum *ut* in *haud*, commutandaque aliorum verborum loca, sic: *Ob eandem caussam haud multis annis post fuisse non neg., cum M. Valerio non diff. arma capienti adv. sim. prov. ad cert. Gallum*. Valla. *Ita* pro *ut*, et *fecisse* pro *fuisse*, conjectura haud inepta, in fronte, admonendi lectoris gratia, adscripsi. *Sabell.* Hoc non deterius videtur dici sublata præpositione *Ob*. Illa *adversus similiter, &c.* ambigua sunt: nam dubitari potest, utrum conjungenda sint *arma capienti adversus Gallum similiter provocantem ad certamen*, an *arma capienti ad certamen adv. G. s. p.* Ambiguum autem tolleretur, si cum Valla, ut Sigonius fecit, voces transpones. *Duk.* Otiosam et inelegantem particulam *Ob* tollendam esse, monuit etiam Crevier. Verum omnes servant eam codd. Ordo autem verborum, qui exstat in vulgato, est ab Aldo, eique consentiunt omnes scripti; nisi quod Gaertn. cum prioribus edd. ultima verba legat *capienti Gallum arma ad certamen*.

§ 7 *Tum repente lectus*] Melius boni libri, *tamen repente lectus*. J. F. Gron. Pariter Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Vide ad xxii. 17. § 5. Paullo ante *Eum, qui est summus in civitate dux, cum legerimus* Lov. 3. et 4. In sequentibus *nec temporis nec juris* Lov. 3. *neque temporis, nec juris* Voss. Vide ad ix. 9. § 14.

Ut tempora postulabunt belli] Vet. lib. *ut belli tempora post.* Sigon. Dissentiunt omnes mei.

§ 8 *In adparatu ipso, ac tantum inchoantibus res*] Suspicor fuisse *ac tantum non inchoantibus*. Etsi potest illud ferri. *J. F. Gronov.* Vide ad iv. 2. § 12.

§ 10 *M. Æmilius Regillus flamen est Quirinalis*] Idem, ut Sigon. ad xxvii. 33. et Pighius ad a. ıↄxxxix. et ıↄxxxvi. putant, quem anno secundo hujus belli Livius prætorem fuisse scribit xxii. 9. et quidem urbanum xxvii. 33. Sed quod hic *flamen Quirinalis* fuisse dicitur, in eo aliquid difficultatis est: nam Liv. lib. xxix. capp. 11. et 38. M. Æmilium Regillum 'flaminem Martialem,' non 'Quirinalem,' decem post hoc tempus annis, mortuum scribit. Hoc Pighius ad a. ıↄxxix. ita expedit, aut duos ejusdem prorsus nominis Regillos tunc flamines fuisse, alterum scilicet Quirinalem, alterum Martialem; aut in altero loco Livii errorem commissum esse. Nec video qua alia ratione hoc solvi possit. Ad rem quod attinet, neutri horum per religionem licuisse Urbe exire ad bellum gerendum, constat ex Livii lib. xxxvii. c. 51. et Epit. Liv. l. xix. *Duk.*

Neque mittere a sacris, neque retinere] Nisi suppleamus 'ad sacra,' quid sibi verbum *retinere* velit, non equidem intelligo. *Glar.*

§ 11 *Otacilius sororis meæ filiam uxorem*] Pighius ad a. IↃXXXIX. pag. 169. corrigit *Otacili*, et *habes*: quia, inquit, ex una voce *vestra* cognoscere est ad Otacilium orationem illam dirigi. Ridiculo errore; nam ad Patres et senatum pertinet illud *vestra*. Itaque et mox *providendum ac præcavendum vobis* meliores, non *nobis*. J. F. Gron. Recte vulgatum Gronov. defendit. Non tamen Fabius *Patres* ac *senatum*, sed populum, qui ad comitia convenerat, adloquitur. Mox τὸ *sunt* non adparet in Lov. 2. *præcavendum vobis* autem § 13. legunt omnes mei, præter Lov. 2. in quo vox illa non adparet.

§ 13 *In minore re experti, T. Otacili, operam tuam sumus*] Pall. tres *In minore te experti T. Ot. experti opere* (Pal. 3. *ope*) *sumus*. Gebh. Put. *In minore te experti, T. Otacili, re sumus*. J. F. Gron. Minimum abit a vulgato Hav. *In minore re experti T. Octalicii operam sumus* præferens. Reliqui vero manifesto nos ducunt ad lectionem a Gronov. restitutam. Legunt enim *In minore te experti, T. Otacili ope*, vel *opere, sumus*, nisi quod alii etiam *In minore re* obferant.

§ 14 *Ut Africæ oram popularetur*] *Oram popularentur* Flor. Lovel. 3. 5. Harl. et Hav. *oræ popularentur* Voss. et Lov. 1. ac 4. *popularetur ora* Ber. ut *populari* sensu passivo accipiatur. Deponentium participia ita sæpe poni, vide ad XXXIV. 40. § 2. Verum id etiam in reliquis partibus eorum fieri solet. Sic in eodem hoc verbo 'populari' III. 3. 'Uri sua populari-que passi.' cap. 6. 'Urbem Romanam subita Deum ira morbo populari.' Hic tamen nihil mutari præstabit.

§ 15 *Si aliquid eorum reipublicæ præstitit*] Livius tamen XXIII. 41. eum agrum Carthaginiensium depopulatum, et e classe Punica septem naves cum sociis navalibus cepisse scribit. Fabius oratorie videtur elevare res ejus gestas. *Duk.*

Etiam velut pacato mari quælibet Hannibali tuta] Crevier. τὸ *etiam* supervacaneum judicabat, quod omittit Lov. 2. Potest tamen servari mutata distinctione, *etiam, velut pacato mari, quælibet*: non tantum accepit Hannibal vel supplementum, vel stipendium, vel commeatum, sed etiam quælibet tuta ei venerunt. Dein *placato mari* non tantum Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et Hav. solito scribarum errore, sed etiam edd. principes. Vide ad III. 9. § 10. 'Mare pacatum,' ut XXXVII. 60. 'Mare pacatum erat, devicto Antiocho.' Tum *quibus*, pro *quælibet*, Flor. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 3. 4. Harl. et Gaertn. *quolibet* Lov. 1. *omnia* Lov. 2. *quævis* Lov. 5. et Rec.

§ 16 *Cur te potissimum ducem Hannibali hosti obponant*] Put. *oppugnabant*. Scribe cum Salmasio *opponamus*. J. F. Gronovius. *Oppugnabant* quoque Flor. Nullam satis necessariam caussam vulgato mutando Gronovium habuisse, judicat Crevier. quapropter priscam lectionem revocavit. Eamdem quoque reduxi, sufficere existimans, si conjectura in notis conspiceretur.

§ 17 *Exemplo majorum nostrorum censeremus*] Malim *censerem*. J. F. Gronov.

§ 18 *Ego magnopere suadeo, eodem animo, quo, si stantibus vobis in aciem armatis*] Erat hic locus aliquot codicibus asterisco notatus. Offendit fortassis, quod in *quo* intelligendum erat, scilicet 'animo crearetis consules.' Sed non adeo superstitiose locutos esse eximios authores, vel hic locus indicio fuerit. *Glar.* Vet. lib. *in acie*. Sigon. *Si* primo intuitu videtur abundare. Sed suppleri potest 'eos deligeretis' scilicet, 'quos maxime ido-

neos, ac ducibus hostium pares haberetis.' *In aciem stantibus* sic dicitur, ut 'in potestatem hostium esse,' et alia hujus generis. Tamen mea sententia planior esset sermo, si legeretur *quo descendentibus vobis in aciem*. In acie jam stantes armati vix satis temporis ad imperatores deligendos habere possunt; in aciem descendentes possunt. Sic paullo ante: 'Eadem vos cura, qua in aciem armati descenditis, inire suffragium ad creandos consules decet.' *Duk.* *Eo magnopere suadeo* Rec. et Gaertn. Vide ad VI. 7. § 5. *Suadeoque eodem* Flor. a m. pr. *suadeo, ut eodem* a m. sec. Sed omnes reliqui additam vocem ignorant. Deinde *in acie* Lov. 4. et Hav. et ita interpolatum est in Flor. quum a principio *in aciem* scriptum fuisset.

§ 19 *Quibus sacramenta liberi nostri dicant*] Optimi *quibus sacramento liberi vestri*. Notæ phrases 'sacramento rogare,' 'adigi,' 'dicere.' Noster XLI. 5. 'Exauctorati, qui sacramento dixerant.' *J. F. Gron.* *Sacramento* etiam Flor. Liv. II. 24. 'Concursus in forum, ut sacramento dicerent, fieri.' IV. 53. 'Nemo invitus sacramento diceret.' Et mox, 'Ceteri sacramento dixere.' XXV. 5. 'Qui minores septem et decem annis sacramento dixissent.' Deinde *liberi nostri*, uno vel altero excepto, omnes libri nostri, et edd. vett.

§ 20 *Triste ad recordationem exemplar, at ad præcavendum simile utiles documento sunt*] Vet. lib. *utilia documenta sunt*: quod magis placet. Sic enim inter se hæc respondebant: 'triste exemplar ad recordationem,' 'utilia documenta ad simile præcavendum.' *Sigon.* Nihil desciscunt a germana vulgatæ lectionis sinceritate Pall. duo, nisi quod leviter *at* mutent in *et*. Sed Pal. 2. *et ad præcavendum simile utilia documenta sunt*: quod unice probat Sigonius, ut respondeant invicem 'triste exemplar ad recordationem,' 'utilia documenta ad simile præcavendum.' Quæ sententia plenissime et ex vulgari lectione elicitur. *Gebh.* Gronov. in pr. ed. nott. prima verba ita refingenda conjicit, *tristis ad recordationem exempli*: sed Obs. IV. 1. pag. 9. ex auctoritate meliorum librorum emendavit *tristia ad recordationem exempla*. Omnes et Hearnii Oxon. et mei vulgatum servant, nisi quod optimus Flor. præferat *tristia ad recordationem exemplar*; pro quo manus altera interpolavit *exemplaria*, quum satius fuisset ultimam literam τοῦ *exemplar* expungi. Seqq. verba eosdem libros ita exhibere idem Gronov. testis est: *set ad præcavenda similes utiles documento sunt*. Hinc, quamvis minus criminationibus subjectum agnoscat, acquiesse vulgato, ubi τὸ *utiles* ad nomina locorum potest referri, suspicatur tamen a Livio fuisse *sed ad præcavendos similes duces documento sunt*. Huc enim omnia tendere orationis ejus. Addit insuper Sigonii lectionem sibi non repertam, præterquam in uno suspectissimæ fidei codice, qui passim illi contra meliores subscribit: quin etiam Livium quidem aliquoties 'esse documentum,' sed multo frequentius 'esse documento' dixisse, adlatis exemplis probat. Verum codici Sigonii consentiunt Ber. Hav. Hearnii N. Brancal. Latinii, et Victor. Crevierii, qui etiam hanc lectionem recepit: neque video cur minus dicere liceat *Trasimenus, Cannæ sunt utilia documenta*, quam sunt *tristia exempla*, ut ipse Gronov. hoc loco restituit. Quod autem interdum ita Livium locutum testetur, notandum longe plura hujus locutionis exempla in Livio superesse, quam produxit. Nam præter loca Livii ex IX. 46. et XXI. 19. quæ laudavit, obcurrit etiam I. 52. 'Turnus sui cuique periculi recens erat documentum.' XXIV. 45. 'Infidus socius, vanus hostis, tertium transfugis

documentum esset.' xxx. 30. 'Satis ego documenti in omnes casus sum.' xlv. 40. 'Perseus documentum humanorum casuum fuit.' Ad hanc formam sæpe apud Livium obvium est 'esse monumentum,' 'exemplum,' 'emolumentum,' 'experimentum,' 'argumentum:' similiter 'esse prædа' et 'prædæ.' Vide Dukerum ad Flor. i. 1. § 10. His omnibus non tam Sigonii lectionem veram præstare animus est, quam ostendere eam Livio non indignam esse, aut stilo ejus adversari. Nam neque ego eam a Livii manu profectam esse credo, ob meliorum codd. dissensum. Certe vulgatum *et ad præcavendum simile utiles documento sunt* legunt Lov. 3. 4. 5. Cant. Voss. Harl. et Gaertn. *et ad præcavendum simile utilia documento sunt* Lov. 2. *et ad præcavendum simile utile documento sunt* Lov. 1. et Hafn. *et ad præcavenda similes utiles documento sunt* Flor. a m. pr. pro quo *utili* substituit manus altera: quomodo etiam legi posse monuit Crevier. quod unice verum puto, quum, parva mutatione admissa, eodem ducant modo memorati Mss.; nisi forte, τῷ *sed* ex melioribus Gronovii recepto, malis *sed ad præcavendum simile utili documento sunt.* Quod autem in eo quoque suæ lectioni præsidium quærat Sigonius, ita optime sibi respondere 'triste exemplar ad recordationem,' et 'utilia documenta ad præcavendum simile,' non videtur adtendisse ad morem Livii, qui passim similia variare amavit. Exempla videbimus ad xxxvi. 3. § 10. et xxxviii. 39. § 10.

Præco, Aniensem juniorum in suffragium revoca] Ita optime emendavit Gronov. Obs. iv. 1. p. 10. quum in omnibus bonæ notæ Mss. invenisset *Præconiensem juniorum in suffragium revoca*, (consentiunt ex meis Flor. Cant. et Harl.) vel in nonnullis sequioris inter bonos notæ *revocata*, quomodo est in Lov. 4. et Voss. a m. pr. *revocate* in Lov. 3. *Præconia juniorum in suffragium revocata* in Lov. 2. Gronovii emendationem firmare Oxon. N. testis est Hearnius. Ante Gronovium hæc verba sequentibus juncta ita legebantur: *Prærogativa juniorum in suffragium revocata, quum T. Otacilius, &c.* Et ita præferunt Voss. in margine, Lov. 1. 5. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii N. L. 1. et in margine D. Doujatius, Gronovii emendationem non necessariam esse, vulgarem autem lectionem nihil reprehendendum habere judicans, antiquum obtinet. Ejus igitur arbitrio nihil interest, utrum, antiquissimos et integerrimos codd. secuti, ipsam Livii manum vindicemus; an autem, recentioribus ac pessimis libris prælatis, lectionem ab indoctis librariis interpolatam defendamus, modo commodum sensum reddat. Per me fruatur judicio suo.

Cap. ix. § 2 *Quia in urbem non inierat*] Pall. *in urbe non inierant.* Pal. 2. vero *in urbem non ierat:* sicut paullo ante, perperam tamen, *littore ad eum accedere consilium fit.* Gebh. *In urbe* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. et Gaertn. *et quia in urbe fuerat* Hav.

Admonuit, cum securibus sibi fasces præferri] Valerius Publicola in Urbe fascibus abstulerat secures, extra Urbem autem ferebant consules, ut Dionysius Halic. lib. v. p. 292. scribit. Livius vero ii. 7. summissos sane populo fasces scribit; secures vero demptas ne verbo quidem meminit. Admonet igitur hoc loco Octacilium Fabius, ut sileat: nam secures adesse et fasces, quibus occidere eum possit, si jus ineundi suffragia populo impedire conetur. *Admonuit* igitur minitantis est. *Glar.* Minatur se in eum animadversurum, quod secures sibi præferantur, quas nisi extra Urbem consul non præferebat. *Sigon.*

§ 3 *Iterum prærogativa suffragium init*] Ita Gronov. emendavit Obs. iv. 1. pag. 11. quam tamen conjecturam

jam occuparat Oct. Pantagathus apud Ursin. ad Liv. I. 43. § 12. Verum neuter ullius cod. consensum memorat. Et sane, si non omnes, certe plerique et integerrimi meorum, omnes etiam Hearnii Oxon. vulgatum *Interim* defendunt. Sæpe tamen vocabula hæc a scribis commutantur. Vide ad X. 18. § 1. Præterea *iniit* edidit Crevier. nullo meorum codd. consentiente. Mox *creati in ea* Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. et edd. ante Aldum. Insuper Fabii prænomen omittunt Lov. 5. et Hearnii D.

§ 4 *Unus refectus Q. Fulvius Flaccus nonum, alii creati*] Fœdam labem in his verbis insidentem nemo adhuc non solum non exemit, sed ne animadvertit quidem. Quid est enim *refectus nonum?* nonne, qui novies jam prætor factus est? certe: at hic honos nemini umquam habitus est, ne ipsi quidem. Sequamur igitur auctoritatem Ms. libri, in quo est *prætor unus refectus Q. Fulvius Flaccus, novi alii creati, T. Otacilius.* Interest autem an aliquis reficiatur, an novus fiat. Nam qui reficitur, continuat magistratum in annum sequentem; qui novus fit, is aut tum primum, aut certe interposito anno honorem illum rursus capit. *Sigon.* Bene Sigonius *novi alii creati*, quum vulgo esset *Fulvius Flaccus nonum, alii creati.* Nostri scripti *Flaccus nonesati creavit:* item, *novesali:* denique *novi et alii.* Margo Vossiani, *novi tres creati.* Scribendum igitur, *et prætor unus refectus Q. Fulvius Flaccus, novi tres alii creati.* J. F. Gron. *Noveali creavit* Flor. *novennali creavit* Cant. *novesali creavit* Lov. 1. 2. et Voss. *novem sali creavit* Hearnii N. *novem salii creavit* Gaertn. *novem alii creati* Harl. *prætores novos creavit* Lov. 3. et Hearnii L. 1. *novi creati* Ber. a m. pr. *novi tres creati*, ut erat in margine Voss. idem Ber. a m. sec. et Tellerianus apud Crevier. *tres alii creati* Lov. 5. et Rec. *novi alii creati*, ut Sigonius voluit, Lov. 4. et Hav. Quam lectionem quum etiam Put. servare auctor sit Crevier. eam reliquis merito præferendam judicavi, et vocem *tres*, quam Gronov. præter morem ab optimo cod. discedens, receperat, iterum ex contextu ejeci.

§ 5 *Q. Fulvio extra ordinem urbana provincia esset*] In tot relationibus apud Livium de partitis in annum magistratibus, non memini uspiam ita memorari, ut alicujus prætoris, imo ne quidem consulis, *urbana provincia* dicatur, nimis impotenti elatoque titulo. Video sane prætores quoque dici sortitos provincias, et nunc huic, nunc illi contigisse urbanam. Non tamen uspiam ita conjunctis vocibus invenias 'urbanam provinciam.' Ut ego semper crediderim sub τοῖς 'urbana' et 'peregrina' nunquam subaudiendum esse 'provinciam,' sed 'sortem' et 'jurisdictionem,' quod plene retulit Livius XXX. 1. 'Tum prætorum provinciæ in sortem conjectæ. Jurisdictionem urbanam Pætus Ælius, Sardiniam Cn. Lentulus, &c. est sortitus.' Non aliter c. 40. eod. lib. et XXXIII. 26. Et quemadmodum in simili narratione aliquid intritum est apud Livium XXVII. 36. et XXXI. 6. ita fidem nunc præbeo cod. Cantabr. τὸ *provincia* prorsus ignoranti, eam vocem peregrinæ manus esse. *Jac. Gron.* Miror virum celeberr. uni libro tantum tribuere, ut, quum in eo scribuntur, quæ non solum omnibus aliis, verum etiam et Livii et Latine loquentium consuetudini repugnant, tamen ea defendere conetur. Nam ubi vel Livius, vel ullus alius scriptor, ita loquitur, ut, nulla ante provinciarum vel jurisdictionum mentione facta, dicat 'urbana' vel 'peregrina,' pro urbana vel peregrina sors aut jurisdictio? Aliter, et recte, sentiebat pater illius ad Liv. XXVII. 36. et XXXI. 6. Et plane fallitur, quum negat, usquam conjunctis vocibus inveniri *urbana provincia*, et numquam sub 'urbana' et 'pere-

grina' subaudiendum esse 'provinciam,' sed 'sortem' et 'jurisdictionem.' Liv. XXXV. 21. 'Prætoribus Fulvio et Scribonio, quibus, ut jus dicerent Romæ, provincia erat.' XXXVI. 42. 'Quas provincias prætoribus esse placeret, retulit ad senatum consul. Decreverunt duas Romæ jurisdicendi caussa, duas extra Italiam, Siciliam, et Sardiniam; duas in Italia, Tarentum, et Galliam.' XXXIX. 45. 'Prætores ita sortiri jussi, ut flamini Diali utique altera jurisdicendi Romæ provincia esset. Peregrinam est sortitus. Sisennæ Cornelio urbana evenit.' XL. 44. 'P. Mucius Scævola urbanam sortitus provinciam est, &c. Cn. Cornelius Scipio peregrinam.' XLIII. 11. 'Designatis prætoribus, præter duas urbanas, quatuor provinciæ sunt decretæ.' XLV. 44. 'His prætoribus duæ urbanæ provinciæ sunt decretæ, duæ Hispaniæ, Sicilia et Sardinia.' *Duk.* Omnino probanda est Dukeri sententia. Nullus enim codd. meorum Cant. consentit, vel aliquid in his verbis mutat, nisi quod, transpositis dictionibus, *provincia urbana esset* legat Ber. *urbana esset provincia* Gaertn. cum edd. antiqq. Locis Livii, quibus 'urbanam' prætorum 'provinciam' inlustravit, addo alium ex fragmento legis Thoriæ apud Pighium in Ann. ad a. IDCXLVI. pag. 188.... IEI. VRBANA. PROVINCIA. OBVENERIT. Paullo ante *senatusconsultum factum*, omissa sequenti voce *est*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 6 *Aquæ magnæ et nives eo anno fuerunt*] Pal. 1. *Atque magnæ nives.* Pal. 3. *Atque nives magnæ.* Hæc adnoto, non quod probem, sed ut alii accuratius suos codd. inspiciant. Sicut paullo post continet Pal. 2. *pecorum hominumque pernicie.* Gebh. Put. clare *Aquæ magnæ bis eo anno.* Manus secunda adjecit superius *ni*, inde Pet. *Aquæ magnæ nivis:* et omnes fere scripti *Atque magnæ nives.* Adjecerunt postea, ut vara vibiam sequitur, copulam. *J. F. Gron.* Vulgatum *Aquæ magnæ et nives* superest in Ber. Rec. Gaertn. et Hearn. D. *Atque magnæ nives* in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hafn. et Hearnii N. *Magnæ nives*, omissa prima voce, Hearnii L. 1. *Atque magnæ nivis* Flor. a m. pr. *nives* a m. sec. Gronov. ex optimo cod. verum eruit. Ita fere XXXVIII. 28. 'Aquæ ingentes eo anno fuerunt. Tiberis duodecies campum Martium planaque urbis inundavit.' Doujatius, ut numquam non Gronov. adversetur, hic rogat quidni potius *aquæ magnæ vis eo anno?* Sed vicissim rogo, an ergo *aquæ magnæ vis eo anno fuerunt* recte dici putet? Saltem simul dedisset *fuit*, vel *fuerat*. Sed præstat optimum codicem sequi. Mox *pecorum hominum pernicie* Lov. 2. 3. 5. Harl. et Voss. a m. pr. in quo postea emendatur *pecorum hominumque*, ut exhibet etiam Lov. 1.

§ 7 *Plus solito converterant in se civitatis animos*] Pall. tres *plus solito convenerant et converterant civitatis animos.* Gebh. Concinunt iis Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

§ 8 *Referebant senes, sic T. Manlium cum P. Decio*] Pro *T. Manlium* quidam restituerunt *Fabium Maximum*, et recte. Nam T. Manlius bello Latino, non Gallico, et cum P. Decio patre, non filio, consul fuit. At bello Gallico, quod fuit a. CDLVIII. Q. Fabius Rutilianus, qui 'Maximi' cognomen primus habuit, consul fuit cum P. Decio P. filio. Hic etiam Fabius a Plutarcho Rullus dicitur. *Glar.* Hi consules fuerunt a. CDLVII. Q. Fabius Maximus Rullianus v. P. Decius Mus IV. lib. X. c. 24. *Sigon.* Primæ edd. *T. Manlium:* quibus concinunt Lov. 5. Gaertn. et Hearnii D. sed caussas, cur lectio hæc rejicienda sit, jam dedit Glar. *Maximum Rutilium* legit Lov. 4. *Maximum Vetilium* Hearnii L. 1. *Maximum Tullum* Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii N. *Maxi-*

mum illum Ber. *Maximum Fabium* Voss. in margine. *Fabium Maximum* ed. Ald. *Maximum Rullum* Flor. aliique. Hanc autem lectionem] Aldus inter errata exhibuit, atque inde reliqui editores receperunt. Fabium Maximum 'Rulliani' apud alios, apud alios 'Rulli' cognomine adpellatum esse, dictum est ad VIII. 29. § 9. Dubito tamen utrum Livius priori cognomine illo loco, posteriori hic et XXX. 26. uti voluerit. Quum autem ibi quoque, similiter atque hic, quidam codd. *Rutilius* præferant, in mentem venit, libro illo VIII. c. 29. forte etiam *Rullus* potius, quam *Rullianus*, legendum esse.

Sic postea Papirium et Carvilium adversus Samnites] L. Papirius Cursor II. Sp. Carvilius Maximus II. consules fuerunt a. CDLXXX. atque ambo in magistratu de his populis triumpharunt, ut exstat in Fragmentis Capitolinis. *Sigon.* *Papirium Carvilium*, omissa media copula, Cant. Lov. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. *Papirium Carviliumque* primus reposuit Jac. Gronovius. Mox *Lucanum cum Tarentino populo* Lov. 1. 5. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Sed reliqui servant *populum*. Tum § seq. *continuatur* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. et Hav.

§ 11 *Quod, quum summo imperatore esset opus reipublicæ sciret, seque eum*] Vet. lib. *quod cum summo imp. esset opus reip., sciretque eum haud dubie esse.* Sigon. Sigonium convincunt libri omnes nostri, in quibus est levi errore *seque tum haud dubie esse.* Gebh. Cum vet. lib. Sigonii facere Oxon. N. auctor est Hearnius. Nostri omnes dissentiunt. Ceterum *qui quum summo* Voss. in margine: *quantum summo* Lov. 4. Eumdem errorem, quem Palatini, committunt etiam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. a m. pr. et Hav. Sed error hic in Mss. frequens est. Vide ad IX. 35. § 7. Paullo ante *aquin laudabant* Flor. a m. pr. *aliqui laudabant* a m. sec.

Minoris invidiam suam, si qua ex re oriretur] Non aliam rem designat, quam eam, de qua hic agit: *ex re* ergo dicit, pro ex hac, vel ex ea re. Multa sunt exempla ellipseos horum pronominum. Hic tamen mallem *ea re*, vel *ex ea re*. Duk. Vir doctus etiam ad marginem ed. Curion. conjecit *ea ex re*. Quæque harum conjecturarum admitti potest. Nam frequens est literarum *A* et *X* commutatio in Mss. Vide ad XL. 59. § 8. Facile etiam τὸ *ea* vel a præcedenti, vel a sequenti *ex* intercipi potuit. Vide ad V. 45. § 6. Insuper *minorem invidiam* Lov. 2. Ber. et Hav. Male. Supra II. 13. 'Oratores Romam misit ad Clœliam obsidem deposcendam; alias haud magni facere.' Vide Sanctii Minerv. II. 3. 163.

CAP. X. § 2 *Compararentve inter se*] *Compararentque* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. sollemni scribarum errore. Vide ad II. 37. § 7. III. 19. § 4. V. 16. § 1. c. 21. § 14. c. 46. § 2. VI. 14. § 10. VIII. 29. § 2. IX. 4. § 13. c. 8. § 6. c. 26. § 8. aliisque locis. Adde viros doctos ad Suet. Aug. c. 43. Burm. ad Ovid. Her. II. 90. Bentl. ad Hor. Ep. I. 8. 5. Markl. ad Statii Silv. I. 2. 158. et Corte ad Plinii Ep. II. 17. § 18. Mox *haberent* et *proficiscerentur* Lov. 4. et 5. *proficiscerentur* etiam Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon.

§ 3 *Prorogatum deinde imperium omnibus, qui ad exercitus erant*] Etiam, at Pighius putat ad Ann. Urb. IↃXXXIX. Ti. Sempronio Longo, qui anno priore exercitum in Lucanis habuit, et Hannonem vicit. XXIII. 37. Potest contineri his verbis Livii, et iis, quæ in fine c. 12. leguntur: nec tamen deinde ullam mentionem illius facit Livius, et c. 20. Gracchum proconsulem etiam in Lucanis fuisse significat. *Duk.* *Ad exercitum* perperam dederunt indocti librarii in Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

Mox etiam *jussisque*, pro *jussique*, Flor. Voss. Lov. 3. 4. et Harl. *jussuque* Gaertn.

C. Terentius Varro in agro Piceno, M'. Pomponius in Gallico] M'. Pomponius ante biennium prætor urbanus fuerat XXII. 35. Sed anno superiore in Galliam missum non modo nusquam memoravit, verum etiam Galliam eo anno propter inopiam militum omissam scribit XXIII. 25. Et tamen eum postea, mutata priore sententia, a senatu cum exercitu in eam missum ex hoc loco intelligitur. Hoc observarunt Pighius ad a. IↃXXXVIII. et Perizon. ad Liv. XXV. 41. atque in Animadv. Hist. c. IV. p. 167. *Duk.* Varronis prænomen neglegitur in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo prioribus. At Hearnius *et Terentius Varro* invenit in Oxon. N. *et T. Varro* in D. *T. Varro* in L. 1.

§ 4 *Ex prætoribus prioris anni proprætor Q. Mucius obtineret Sardiniam*] Vet. lib. *pro prætore*. Sigon. Pal. 2. *C. Terentius Varro in agro Piceno, M. Pomponius in Gallico priori anni proprætore.* Pall. 1. vero ac 3. omisso prænomine, *Terentius Varro in agro Piceno, M. Pomponius in Gallico, et P. prioris anni prætor, &c.* Gebh. Voss. ac Gud. *et P. prioris anni.* Lege igitur *et prætores prioris anni.* J. F. Gron. *Et ipse prioris anni* Hearnii L. 1. *et prætor prioris anni* Harl. *et prætor prior anno* Hav. *etiam prætor prioris anni* Hafn. *et pr. prioris anni* Flor. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii N. unde Gronovii conjectura firmatur. Potest tamen etiam reddi *et prætorum prioris anni.* Vide ad IX. 27. § 8. Arbitrium igitur sit lectoris. Deinde *propr* Flor. et Lov. 2. ac 3. *pro prætore*, ut Sigonius voluit, Hav. aliique. Vide ad XXIII. 30. § 19. Tandem *Q. Minutius* Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Vide ad XXIII. 24. § 4. Mox *Brundisium* Flor. Voss. et Lov. 5. Vide ad XLII. 17. § 2.

§ 5 *P. Cornelio Lentulo prætori Siciliæ*] G. *Cornelio Lentulo* habent libri omnes. *Gebh.* Vide capp. 12. et 44. Ap. Claudium tamen, qui eam priore anno prætor obtinuerat, XXIII. 31. et hoc libro c. 7. hoc anno quoque in Sicilia rem gessisse, ostendit Livius c. 27. et seqq. et c. 39. Unde non dubium est, quin ei quoque, ut aliis, qui ad exercitus erant, prorogatum fuerit imperium. *Duk.* *Gn. Cornelio* Lov. 2. *C. Cornelio* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii Oxon. et excusi ante Aldum. Male. Cap. enim præc. constanter *P. Cornelius* vocatur.

§ 6 *Eo etiam plura nunciabantur*] Pall. omnes *eo plura*, excusso *etiam*. Gebh. Tò *etiam* deleri imperant Put. Voss. Gud. tres Pall. Mureti libri. *J. F. Gron.* Eamdem vocem neglegunt Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon.

Lanuvii in æde intus Junonis Sospitæ] Put. *Jani in æde intus Sospitæ Junonis.* Omnino scribi placet Salmasio, *Lanuvii æde intus Sospitæ Junonis.* Sic in vett. inscriptionibus 'intus ædibus.' *J. F. Gron.* Nic. Heinsius ad Vell. Pat. II. 25. p. 232. ex vestigiis Mstorum emendat vel *Lanuvina æde intus*, vel *Lanuvinam ædem intus.* Oudendorp. ad Obseq. de Prodig. c. 106. *intus* exponit in cubiculo. De Junone Sospita vide ad VIII. 14. § 2.

§ 7 *Et Calibus creta, et Romæ in foro boario sanguine pluisse*] Pall. 1. et 2. *sanguinem pluvisse.* Pal. 3. vero ac prisca ed. *sanguinem pluisse.* Gebh. Put. *in foro bovario sanguine pluvisse.* Et sic semper. Quorum alterum ab ipso Liv. esse, confirmat auctoritas Prisciani. *J. F. Gron.* *In foro barbario* Lov. 1. 2. *in foro corbario* Lov. 3. *in foro bobario* Flor. a m. pr. *bovario* a m. sec. quod etiam superest in Harl. Vide ad XXXV. 40. § 8. Hinc *pluvisset* Flor. a m. pr. *pluvisse* a m. pr. consentientibus Voss. et Harl. Hanc

autem orthographiam auctoritate Prisciani confirmari, indicare videtur Gronov. Certe apud Prisc. l. x. p. 881. ex Livii lib. XXIII. laudatur *sanguine pluvit:* quod in libro illo hodie non obcurrit. Quare, pro *et in XXIII.* scribendum videtur *et in XXIIII.* atque hic locus intelligendus esse, licet hic *pluvisse*, non *pluvit*, scribatur. De hac autem ratione scribendi vide ad I. 31. § 1. Tandem *cretam* et *sanguinem* legunt Lov. 5. Voss. in margine, Hearnii L. 1. N. D. Brancal. Latinii, et edd. ante Aldum: *sanguinem* autem etiam Lov. 1. 2. 4. Harl. Hafn. et Gaertn. Vide ad III. 10. § 6. Verum Put. vulgatum servanti consentiunt Flor. Cant. aliique optimi. Nihil igitur hic mutandum.

§ 8 *Et in vico Istrico*] Put. Pet. Men. Voss. *Et in vico Insteio.* J. F. Gron. Quum in Cantabr. legissem *vico Insteio*, haud trepide suspicabar, scripsisse auctorem *vico Tusco*, cujus memineram ex Nostri II. 14. et XXVII. 27. ex Horatio, ex Martiale, ex Festo in voce 'Sepultum morte meroque. Nunc video recenti sepia a patre etiam summæ oræ adscriptum, 'An *vico Tusco?*' Notum tamen in Romanis familiis vocabulum 'Insteius' fuit. *Jac. Gron. Vico Istrio* Gaertn. et edd. Rom. princeps, Rom. 1472. ac Parm. *vico Instrio* Hearnii L. 1. *vico Instero* Lov. 4. *vico Instego* Hearnii N. *vico Instegio* Hav. et Ber. a m. pr. *vico Stego* a m. sec. *vico Nisteio* Lov. 5. *vico Insteio* Flor. Lov. 1. 2. 3. et Harl. Gronoviorum conjecturam *vico Tusco* ut temerariam traducit Jasith. in Apologem. p. 29. quia non omnium vicorum nomina nota sunt, et subinde vici antea ignoti ex marmoribus eruuntur. Doujatius conjicit *vico Ustrino*, qui apud Sex. Rufum in regione Esquilina memoratur. Vel etiam existimat in aliquo Istriæ vico prodigium hoc accidisse. Ipse tamen recte Istriam remotiorem judicat, quam ut hic intelligi queat.

Fontem sub terra tanta in aquam fluxisse] Opinor legendum *tanta vi aquarum.* Valla. Hanc emendationem receperunt omnes, quas vidi, edd. Nescio itaque, qua ed. usus sit Lud. Dorleans; in qua quum invenisset *tantum aquarum fluxisse*, id in *tanta vi aquarum* mutandum monet ad Tacit. Ann. l. I. p. 61.

Ut serias doliaque] 'Seriam' vasis genus quoddam fuisse, omnibus receptum est: sed quæ illius forma, materia, magnitudo et usus fuerit, non ita manifestum. Donatus, [immo Calphurnius] enarrans illud Terent. in Heaut. III. 1. 5. 'Relevi dolia omnia, omnes serias,' inquit, 'Seria, vas fictile de limo, oblongum.' Budæus de Asse lib. V. p. 565. 'Seriam oblonga forma fuisse puto, et in summo cervicatam.' Recentiores juristæ nonnulli et ipsi vas oblongum fuisse tradunt. Sed hi omnes nulla auctoritate sententiam suam comprobant, ita ut mere imaginaria eorum dicta sint censenda. Magnum vas seriam fuisse non dubitamus, siquidem miraculo caret portentum a Livio scriptum, si seriæ, sicuti et dolia, quasi a torrente, a fonte provolutæ, magnæ non fuissent. Ad hæc Colum. XII. 28. docet, ex seriis in minora vasa vinum diffundi ad vetustatem servandam, nempe in cados et amphoras. Præterea idem auctor meminit seriarum, quarum singulæ sint amphorarum septenum. Alciatus loco infra dicendo ait, seriam vas fuisse majus et capacitatis majoris, quam culeum, quod vicenas amphoras continebat. Addamus a seria, vase magno, diminutivum seriolam derivari. Pers. Sat. IV. 'Seriolæ veterem metuens detrahere limum.' Ita ut et fictile vas fuisse seriam, ex Persio et Donato affirmare possimus. Nec non et ex Lampridio, scribente in Heliogabalo c. 6. 'Cumque seriam quasi veram rapuisset, quamvis virgo maxi-

ma falsam monstraverat, atque in ea nihil reperisset, explosam fregit.' Alciatus in com. in tit. de Verb. Sign. l. 206. figulini operis fuisse seriam testatur. Sed et alterius quoque materiei confectam constat. Primum ex eodemmet Persio ibidem scribente, 'et o, Sub rastro nihil crepet argenti seria.' Seriam sparteam, hoc est ex sparto confectam, et pice circumlinitam colligere possumus ex Pacuvio vetere poëta scribente, apud Fest. voce 'Serilla:' 'Nec ulla subscus cohibet compagem alvi Sed suta lino et spartis serilibus:' ubi 'sparta serilia' vocat, hoc est, ad serias conficiendas apta. Unde et ex ære, ligno excavato, aliave consimili materia parari potuisse serias, non dubitandum. Præcipuum vero seriæ usum fuisse in vino condendo crediderim. Nam Ulpianus l. xv. § 6. ff. de Usufr. vinarium vas fuisse testatur. Et Colum. xii. 18. scribit: 'Dolia quoque ante quadragesimum vindemiæ diem picanda sunt.' Frumentarium vas alii juristæ recentiores seriam fuisse, contendunt ex Paullo ex eadem l. 206. de Verb. Sign. Sed et alium usum præstitisse seriam colligimus ex Colum. lib. xii. cap. 53. ubi de salsura suillæ carnis verba faciens ait: 'Sed quum ad fauces seriæ perventum est, sale reliqua pars repletur, et, impositis ponderibus, in vas comprimitur, eaque caro semper conservatur, quæ tamquam salsamentum in muria sua permanet.' Varro vero de Re Rust. iii. 2. seriarum oleariarum meminit, id est, ad oleum seu olivas conditas servandas, destinatum vas. Illud postremo annotare libet, Turnebum, quem semper honoris gratia nomino, Advers. xxx. 6. Terentianum illud in Heaut. iii. 1. 'relinire serias' interpretatum, serias aperire. Cujus sententiam etsi redarguere non libet, tamen nec prætereundum ducimus, forsan 'relinire' eo in loco interpretandum, iterum linire pice, quum scilicet pix vetus a vase decidisset, ita ut haud bene contenta adservarentur. *M. Donatus.*

Velut inpetus torrentis] Nec male, opinor, foret, *impetu.* J. F. Gronov. Ita se in Oxon. L. 1. invenisse, testatur Hearnius.

§ 9 *Ædem in campo Vulcani*] Corrupta hæc omnia in libris, e quibus tantum Pal. 2. enoto scripturam: *Tactum de cœlo atrium publicum in Capitolio. Ædem* (Pal. 1. *eadem.* Pal. 3. *eandem*) *in campo Vulcani, vocem in Sabinis publicamque viam, murum ac portam gravissimæque alia vulgata miracula erant.* Pal. 3. *murum ac portam Gavisiam. Alia vulgata, &c.* Prisca ed. *arcem in Sabinis publicamque viam, murum ac portam Gavisiam. Alia vulgata.* Gebh. *Eadem in campo*, trajectis literis, etiam Flor. et Lov. 3. ac 4. Paullo ante *Tactum de cœlo* Lov. 2. Ber. Gaertn. et edd. Aldina vetustiores.

Vocem in Sabinis] Vos mutatis *vocem* in *arcem*, ego in *nucem*. Valla. Non adsequor, cur hoc inter prodigia publica nunciatum fuerit. Nam quum sæpissime aliquo loco arbor de cœlo tangatur, quum tonat, non possum mihi persuadere, si arbor aliqua in Romano vel vicino agro de cœlo tacta fuerat, id pro prodigio, quod ad rempublicam pertineret, quod hic indicari videtur, habitum, ac magis de nuce, quam de aliis arboribus, creditum fuisse. Semel hoc a Livio inter prodigia publica memorari invenio, sed de insigni ac nota arbore, quæ non longe ab Urbe, ac templo propinqua esset. xxvii. 11. 'In Albano monte tacta de cœlo erant signum Jovis arborque templo propinqua.' Et de arboribus in notis urbis Romæ locis in Fragm. Actor. Diurn. a. ɪↄlxxxv. apud Pighium: 'Fulguravit, tonuit, et quercus tacta in summa Velia.' Et in alio Fragm. Actor. a. ɪↄcxcii. apud Dodwell. in Prælect. Acad. p. 690. 'Tonuit sub

meridiem, fulguravit, et quercus tacta in summo Argileto.' De hujusmodi insigni nuce in Sabinis nihil constat. *Duk.* *Vocem* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. *arcem* edd. Rom. a. 1472. et Parm.

Portam Gabiis. Jam alia vulgata] *Portam Gavisiam.* *Alia* Flor. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Hav. Hearnii N. et primæ edd. *portam. Gravissima alia* Lov. 5. *portam gravissimamque. Alia* Gaertn. Quæ nunc vulgo exstat lectio, primum mihi obvia fuit in ed. Froben. 1531.

§ 10 *Hastam Martis Præneste sua sponte promotam*] 'Moveri' et 'commoveri' usitatiora sunt de hac re. Liv. XXI. 62. 'Lanuvii hastam se commovisse.' XL. 19. 'Pontifices hastas motas nunciavere.' In senatusconsulto apud Gell. IV. 6. 'Hastas Martias movisse.' Et sic sæpe Obsequens, qui plerumque ex Livio descripsit. Servius ad Virg. Æn. VIII. 3. 'Is, qui belli susceperat curam, sacrarium Martis ingressus primo ancilia commovebat, post hastam simulacri ipsius, dicens, Mars vigila.' Erat ergo prodigii loco, si sua sponte moveretur hasta Martis, quo grave bellum denunciari videbatur. Eoque pertinet, quod est XXII. 1. 'Mavors telum suum concutit.' De hastis Martis et aliorum Deorum agunt viri docti ad Obseq. c. 60. *Duk.*

Ex muliere Spoleti virum factum] *Spoletii* scribendum, contendit Cluver. Ital. Antiqq. II. 7. p. 633. Vide ad Epit. Liv. l. XX. ad XXII. 9. § 1.

Hadriæ aram] Vet. et Græci libri *Adriæ*. Sigon. Immo potius servanda est adspiratio, quæ fere in omnibus hic libris superest. Vide ad V. 33. § 8. X. 2. § 4. XXVII. 10. § 7. Epit. Liv. l. XI. et quæ notantur ad Silii I. 54. et VIII. 439.

§ 11 *In ipsa urbe secundum apum examen in foro visum: quod mirabile est, quia rarum adfirmantes quidam legiones*] Si quis alius, fœdatus locus. Primum quid est *secundum apum examen?* an prosperum, an secundo visum? Logi: ego arbitror abesse loci nomen, et stellam ponendam, donec juvent libri, sic: *in ipsa urbe secundum * apum examen.* Scripsit enim *secundum curiam, Rostra,* aut quid tale: nisi tamen fuit in archetypo *in ipsa urbe II. apum examen:* ex quo perperam *secundum* isti, ego fecerim *bis.* Jam quam apte illa juncta videntur, *quod mirabile est quia rarum affirmantes?* At tu crede meæ fidei, quinque illa verba purum putum glossema esse: et cum Livius inter prodigia recensuisset examen apum in foro, nescio quis Siculus Momar ad oram adnotavit, 'Quod mirabile est, quia rarum.' Lege igitur, *in foro visum. Affirmantes quidam, &c.* Lipsius, Ep. Quæst. IV. 7. Hæc ipsis monstris ac prodigiis sunt monstrosiora in vett. libb. Quippe Pall. tres et prisca ed. *apum examen in foro visum, quod mirabile est; quia rarum affirmantes:* cui fœdatissimo loco mederi conatus est Lipsius. *Gebh.* Defectum putat Lipsius; sed distinguendum modo et explicandum me monuit A. Rubenius: *Quin Romæ quoque in ipsa urbe, secundum apum examen in foro visum, affirmantes quidam, &c.* Tò *secundum* est *post*, ut sæpe Livio: postquam apum examen in foro visum esset. *J. F. Gron.* Lud. Dorleans ad Taciti Ann. XII. p. 653. legendum putat *fœcundum apum examen:* deinde vero *affirmantesque quidam.* Voces *fœcundum* et *secundum* ob literarum *s* et *f* similitudinem facillime commutari possunt. Vide ad XXII. 28. § 10. Hic tamen *fœcundo examini* cur locus dandus sit, non video. 'Examen' enim 'visum' erat prodigium; non vero, utrum id fœcundum an infœcundum foret. Voces *quod mirabile est, quia rarum*, quæ Lipsius ejecit, etiam Gronov. futilis-

simi hominis, haud quaquam Livii, esse, sine ulla tamen varietate in omnibus scriptis, et ipso etiam Put. servari, recte testatur Obs. iv. 2. p. 29. unde, ut cetera menda, ita additamenta pleraque, satis annosa esse, patere docet. Sane verba illa etiam supersunt in tantum non omnibus meis, et Hearnii codd. Recte Rubenius, illis ejectis, nova interpunctione loco subcurrit, quam recepi. Male *τὸ secundum* aberat in Ber. a m. pr. Id autem pro *post* Livio admodum frequens est. viii. 10. 'Castra secundum prœlium capta:' ubi quædam vide. xxiv. 18. 'Secundum eos citati nimis callidi exsolvendi jurisjurandi interpretes.' c. 21. 'Secundum Hieronymi cædem primo tumultuatum.' c. 31. 'Secundum salutem, ut solet, scriptum erat.' xxvi. 25. 'Secundum Siculos plebem Romanam perdendam sumsisse.' xxvii. 26. 'Secundum trunca et turpia exta nimis læta adparuissent.' xxxi. 14. et c. 30. bis. l. xxxii. capp. 14. et 33. xxxvi. 17. xxxvii. 1. xxxix. 41. xl. 59. xli. 10. xlii. 38. et 51. xliv. 14. xlv. 25. et alibi. Vide Hadr. Card. de Serm. Lat. p. 353. et Cort. ad Sall. Jug. c. 14. § 3.

§ 12 *Qui quum in Janiculum ivissent*] Hæc etiam corrupta sunt, ex fide mei libri scribenda, *qui tum in Janiculo essent.* Lipsius, Ep. Quæst. iv. 7. Ut monuit Lipsius, optimi quique libri *qui tum in Janiculo essent.* J. F. Gron. Lud. Dorleans ad Tac. Ann. xii. 653. hæc verba laudans, quasi editum esset *qui cum Janiculum iniissent*, legendum conjicit *qui tum.* Sed *qui cum Janiculo essent* legunt Gaertn. et Hav. *qui cum in Janiculo essent* Voss. et Lov. 2. ac 4. *qui in Janiculo essent* Lov. 3. *qui tum in Janiculo essent* reliqui mei, omnesque Hearnii. Mox *negaverunt* Flor. Lov. 5. et Ber.

§ 13 *Quorum pulvinaria Romæ sint*] Put. et Pet. *Romæ exsint:* alii *Romæ ea sint.* Scribe *Romæ essent.* J. F. Gron. *Romæ sint* Lov. 3. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. *Romæ sunt* Ber. Hav. et Hearnii N. *Romæ ea sint* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Gaertn. *Romæ exsint* Flor. pro quo recte Gronov. *essent.* Mox *injunctæ*, pro *indictæ*, Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. *invincta* Lov. 4. et Hafn.

Cap. xi. § 1 *Perpetratis, quæ ad pacem Deum pertinebant*] Pal. 2. *continebant:* sicut et vet. ed. *Præparatis, quæ ad pacem.* Perperam uterque. Nescio tamen an eodem pollice damnare debeam, quod exhibet mox Pal. 2. *consules ad senatum protulerunt.* Gebh. Hoc, itidem ac superiora, ex aberratione librarii ortum puto.

§ 2 *Binas consules sibi sumere*] Quod repetitur in omnibus libris *sibi sumere placuit*, ultimum verbum jugulo. *Gebh.* Id verbum *placuit* perperam etiam præferunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq.

Binis Galliam, Siciliamque, ac Sardiniam obtineri] Pal. 2. *atque Sardiniam.* Pal. 3. *Galliam, Siciliam, Sardiniamque.* Gebh. Male. Vide ad ii. 31. § 1.

Duabusque Q. Fabium prætorem Apuliæ] *Duasque pabulum pr. Apuliæ* Lov. 3. Harl. et Flor. a m. pr. *duabusque pabulum prætorem Aquiliæ* Cant. *duabus pabulum Apuliæ* Lov. 4. *duasque Paullum prætorem Apuliæ* Lov. 1. Ber. Hav. et Flor. a m. sec. *duas Paullum prætorem Apuliæ* Lov. 2. *duabusque Fabium* Voss. prænomine Fabii a præcedenti *que* intercepto. Tale exemplum habuimus ad Epit. Liv. l. xxii. Similia vide ad viii. 29. § 9. *Duabus Q. Fabium* Hearnii D. Ubi contra prænomen Q. elidit præcedentem voculam *que.* Vide ad xxxix. 33. § 1. xl. 41. § 4. et aliis locis.

§ 3 *Ad classem circa Brundusium, et duas urbi præsidium relinqui*] Put. *Brundisium relinquidbas urbi præs. relinquidbas urbi præsidio esse.* Scribe,

superfluis et una litera mutata, *ad classem circa Brundisium relinqui, duas urbi præsidio esse.* Pet. et Voss. *Brundisium et duas urbi præsidium relinqui duas. Hic.* J. F. Gron. Pet. et Voss. concinunt Flor. et Harl. Reliqui cum Hearnii D. et N. vulgatum servant; neque aliter ejus L. 1. nisi quod præferat *in præsidium.* De orthographia τοῦ *Brundisium* vide ad XLII. 17. § 2. De locutione 'alicui præsidio esse' vide ad IX. 15. § 3.

§ 6 *Et navibus novis deductis*] *Et G navibus* Flor. a m. pr. *et centum navibus* a m. sec. quod se etiam in Put. invenisse testatur Crevier. Id probavi, et in contextum recepi. Per naves enim, 'quæ pro Calabriæ litoribus in statione erant,' intelligitur classis quinquaginta navium, cui anno præcedenti legati munere præfuerat P. Valerius Flaccus. Vide XXIII. 38. quæque cura deinceps translata videtur in M. Valerium Lævinum prætorem ibid. c. 48. Ea classis hic dicitur ad centum quinquaginta naves longas expleta esse: unde centum novæ addi debuerunt.

Creati M. Atilius Regulus et P. Furius Philus] Pro Atilii prænomine *M.* male *inde* est in Hearnii D. Vide ad IV. 52. § 4. Tum *P. Turius* Flor. Voss. Harl. et Hearnii N. *P. Curius* Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et editi ante Aldum. Sed nihil mutandum. Vide Pighii Ann. ad a. IↃXXXIX. p. 170.

§ 7 *Millibus æris quinquaginta*] De hoc loco videndi sunt Perizon. de Ære Gravi § 19. et Gronov. de Pec. Vet. II. 5. p. 80. et ad Tac. Ann. XIII. 31. *Duk.*

Aut cui postea res tanta esset facta] Libri omnes nostri vitiose, *aut cui potestas tanta esset facta.* Gebh. Idem vitium etiam obsidet codd. nostros, nisi quod Flor. et edd. antiqq. legant *postea tanta esset,* Cant. *postea ea tanta esset.*

§ 8 *Usque ad treecenta millia*] Ultimam vocem ignorant Flor. Harl. et Hearnii D. Mox etiam *qui supra trecenta,* omissa voce sequenti, idem Flor. Voss. Lov. 2. 3. et Harl. Sed universa illa periodus *qui supra trecenta, &c. stipendio darent* socordia scribarum omittitur in Hearnii D.

CAP. XII. § 1 *Præcipue conterruit Campanos*] *Terruit* Voss. reliquis recte vulgatum tuentibus. Supra X. 21. 'His nunciis senatus conterritus.' III. 11. 'Atrox ingenium accenderat eo facto magis, quam conterruerat:' ubi vide. XLV. 11. 'Conterritum obsidionis metu minorem fratrem haberet.'

§ 2 *Ut Capuam exercitum admoveret*] Pal. 1. *amoveret:* sicut c. 13. 'Ut exercitum prope Tarentum amoveat.' *Gebh.* Ita et Harl. sed sine dubio errore librarii.

§ 3 *Id quia tam trepidi nunciabant*] Pal. 1. *tam trepide.* Gebh. *Tam trepida* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *tam trepide* Ber. et Hav. Perperam. Vide ad XXII. 12. § 7. Mox voces *profectus Arpis* exsulant a Lov. 4. Deinde *supra Tifata* Ber. Sed utrumque *supra* et *super* ferri potest. Vide ad XXIII. 36. § 6. Nihil itaque muto.

§ 4 *Ut tentaret Puteolos, quique ibi præsidio erant*] Pal. 1. *re ipsa temptaret Put. quoque ibi præs. erat.* Gebh. Elegantius Put. *quodque ibi præsidii erat.* Sic voluit enim; nam revera *præsidi* est. Eodem alludunt alii, in quibus *quoque ibi præsidio erat.* J. F. Gron. *Quique ibi præsidio erat* Harl. *quoque ibi præsidio erat* Flor. et Voss. uterque a m. pr. qui *præsidium* habent a m. sec.

§ 5 *Arpis profectum, et regredi in Campaniam*] Si codd. addicerent, mallem *profectum regredi.* Iis tamen invitis nihil muto. Mox *rediit* Lov. 5. et Ber. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

§ 7 *In Siciliam eodem tempore duo prætores profecti*] Pal. 1. *eodem tum tempore duo præt. præfecti.* Gebh. Vox ultima ex margine irrepsit. Scripsit

enim Livius, *In Sic. eodem tempore duo prætores, P. Cornelius ad ex., Otacilius, qui mar. oræ reique nav. præ., et cæt. in suas quisque prov. profecti.* J. F. Gron. *Eodem tum*, vel *tunc, tempore* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Mox § seq. *priori anno*, pro *priore*, Flor. Voss. Lov. 2. 3. Gaertn. et Hav.

Cap. xiii. § 2 *Ii, memores beneficiorum ejus perpulisse magnam, &c.*] Pal. 2. *Ei memores benef. cum pertulisse magnam partem se Tarentinæ juventutis ferunt.* Pal. 3. *magnam partem et Tarentinæ juventutis.* Gebh. *Ei memores* Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *Et memores* Lov. 2. et Ber. Tum *propulisse* Ber. Vide ad ix. 24. § 4. *Pertulisse* Flor. Vide ad v. 51. § 5. *Prodidisse* Gaertn. at tota vox deest in Voss. et Lov. 1. Mox *ut Hannibalis amicitiam, quam societatem Romanam, mallent* Ber.

Legatosque ab suis missos] Legendum *legatos se ab suis missos, &c.* certum arbitror. *T. Faber.* Nihil minus, quam certum est. Obvia est ubique ellipsis pronominis *se*, quod hic præterea facile repeti potest ex præcedentibus. *Duk.* Ant. Perizon. quoque monuit, non opus esse emendatione Fabri, eadem addita ratione, quia *se* verbis proximis præcessit, unde facile repeti potest. Vide de hac ellipsi ejus pronominis ad i. 23. § 5. In verbis seqq. *amoveat* in Pal. 1. esse, monuit Gebh. ad cap. præc. § 2.

§ 3 *Si castra conspecta a Tarento sint*] *A Tarentinis conspecta sint* Lov. 4. et 5. *si castra a Tarentinis sunt visa* Ber. ultima tamen voce tantum in margine residente. Mox *moram* et *dedatur* exsulant a Flor. ultima earum vocum etiam a Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl. *quin urbe potiatur* legunt Ber. Hafn. et Hav.

§ 4 *Conlaudatos eos, oneratosque ingentibus promissis*] Pal. 1. *honoratosque.* Sed malo vulgatum. xxv. 8. 'Collaudati oneratique promissis:' ut præferunt Pall. duo, et prisca ed. Male contra Pal. 3. *honoratique.* xxix. 32. 'Præmiorum ingentium spe oneratus.' xxxii. 11. 'Ducem promissis ingentibus oneratum tribuno tradit.' xxxv. 11. 'Collaudatum eum consul spe præmiorum onerat.' *Gebh.* *Honeratosque* edd. Rom. 1472. ac Parm. *honoratosque* similiter Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. *atque honoratos* Ber. Sed recte Gebh. vulgatum tuitus est. Vide ad iv. 13. § 13. Mox vocem *domum* omittunt Voss. et Lov. 1.

§ 5 *Quum opulentam nobilemque, tum maritimam*] *Tum opulentam* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. Aldina vetustiores. Vide ad vi. 23. § 8. Mox *optime versam*, pro *opportune*, Lov. 4. Vide ad xxxvii. 7. § 10. *Peropportune versam* Ber. a m. pr. Vide ad xxix. 34. § 9. Deinde *Brundisium* Flor. Voss. et Lov. 1. Vide ad xlii. 17. § 2.

§ 6 *Ad obprimendum præsidium Romanum*] *Oppugnandum* Ber. et Hav. *obtinendum* Hearnii N. in margine.

§ 7 *Deinde, ut nihil procedebat, ad populandum agrum*] Prima vox deest in Ber. reliqua vero ita legit: *ubi nihil procedebat, ad depopulandum:* sed *ubi* etiam Hav. Solent τὰ *ut* et *ubi* commutari; vide hoc lib. c. 15. § 1. etiam 'populari' et 'depopulari;' vide ad x. 12. § 7. Mox τὸ *spe* deest in Lov. 2. Sed, dictionibus transpositis, *spe potiundæ urbis* legit Ber.

§ 8 *Nolana mota est plebs, jam diu aversa ab Romanis*] *Mota Nolana est plebs* Flor. *Nolana mota plebs est* Ber. et Hav. Tum *adversa ab Romanis* Harl. *adversa Romanis* Lov. 5. Ber. et Hav.

§ 10 *Sex millia peditum, equitesque trecentos, qui præsidio senatui essent*] *Equitesque CCCC. qui præsidio* Hearnii D. *equitumque tricentos, qui præsidio* Gaertn. *equitesque qui præsidio* Lov. 2. *equitesque præsidio* Voss. Lov.

3. 4. et Hav. *equites præsidio* Flor. Harl. et Hearnii N. *tum equites præsidio* ejusdem L. 1. *equitesque trecentos, præsidio qui senatui* Lov. 5. Mox *et ubi a consule*, pro *uti*, Flor. Voss. Lov. 2. 5. Harl. Ber. Hafn. et Hav. Vide ad VIII. 13. § 9. *Et nisi a consule* Gaertn. Præterea τὸ *ita* deficit in Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Hav.

CAP. XIV. § 1 *Magna peditum equitumque manu*] *Magna peditumque manu* Lov. 2. et 3. *magna equitum peditumque manu* Hav. et Hearnii N. Sed vide ad XXXIV. 26. § 2.

§ 2 *Ad Calorem fluvium castra posuisse*] *Ad Calonem* Lov. 4. *ad Chalonem* Hearnii L. 1. Perperam. Vide Cluverii Ital. Ant. lib. IV. c. 8. p. 1199. Mox *ibi concionem* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Nec aliter principes edd. usque ad Ascens. qui a. 1513. *ibique* subposuit.

§ 3 *Quærentium, numquamne liberi militaturi essent*] Put. *enunquam liberi*. Scribe *quærentium, en unquam liberi*. Scitissimum loquendi genus, de quo vise ad XXX. 21. *J. F. Gron.* De τῷ *en umquam* agunt Rivius ad Ter. Phorm. II. 2. 15. Mercerus ad Nonium p. 156. Guilielm. Quæst. Misc. ad Plaut. c. 5. et Sciopp. Suspect. Lect. IV. 1. *Duk. Quod numquam* Lov. 2. *quid numquam* Hafn. *numquam liberi* Flor. Voss. Lov. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac D. Eadem locutio nunc obvia est apud Plaut. in Cistell. I. 1. 88. 'Sed tu en umquam cum quiquam viro consuevisti?' ubi antea etiam *umquamne* editum fuisse viri docti monent. Ita Virg. Ecl. VIII. 7. 'En erit umquam Ille dies, mihi quum liceat tua dicere facta?' Silius XVI. 125. 'En umquam lucebit in orbe Ille dies, quo te armorum, Karthago, meorum Adspiciam sonitus admotaque bella trementem?' Festus *En umquam*, 'ecquando' exponit. Plura vide apud Erythr. in Ind. Virgil. voce 'Unquam;' Pareum in Lexico Crit. et in Mantiss. p. 86. Nic. Heins. ad Virg. Ecl. I. 68. et Burm. ad Quinctil. Instit. Orat. XII. 2. p. 1059. Ceterum *quærentium* primus edidit Gronov. 1665. idque filius ejus, Cleric. et Crevier. servarunt: antea vulgabatur *querentium*.

§ 5 *Tempus venisse ejus libertatis, quam diu sperassent, potiundæ*] Ita primus Curio dedit. Priores excusi vel *venisse eis libertatis*, vel *venisse libertatis eis*. Neque aliter Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii N. quod revocandum duxi. De locutione 'venit mihi' vide ad XXXII. 6. § 4. Præterea paullo ante *manus consereret* Lov. 5. Sed vide ad VI. 42. § 5.

§ 7 *In eum servili supplicio animadversurum*] *Et in eum* habet Pal. 3. Lib. XXIX. c. 18. 'Dein verberatos, servilibusque omnibus suppliciis cruciatos occidit.' XXXII. 38. 'Quos occulere aliquid aut retrahere suspicio fuit, in servilem modum lacerati atque extorti.' *Gebh. Et in eum* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Harl. Gaertn. et Hav. Neque aliter Flor. a m. pr. sed postea subjectis signis τὸ *et* delendum esse indicatur. Et sane perperam repetitum est ex vocis præced. literis ultimis. Vide ad XXXIX. 18. § 8. Paullo ante *visurum*, pro *jussurum*, Lov. 1. et 3. Vide ad IX. 24. § 4. *Missurum* Gaertn. Vide ad III. 4. § 11. et IX. 43. § 2.

§ 8 *Sed consulem M. Marcellum, sed universos Patres*] Ita Gronov. legendum censuit ad Livii III. 11. § 2. et ad Tacit. Ann. I. 10. pluribusque exemplis locutionem inlustravit. Vide etiam quæ ad locum Livii notavi. Antea edebatur *et universos Patres*, quod omnes mei et Hearnii Oxon. servant.

Qui consulti ab se, &c. sibi permisissent] Put. Pet. Men. Voss. *quos consultos, &c. sibi permisisse*. J. F. Gron. Quem etiam vide Obs. II. 14. Et ita non tantum Hearnii Oxon. sed

et, præter Gaertn. omnes mei, nisi quod in uno vel altero sit *permisisset.*

§ 9 *Literas inde consulis ac senatusconsultum recitavit*] *Deinde* Ber. Vide ad XXXVI. 24. § 10. *Inde* hic est 'deinde.' Vide ad XLII. 55. § 6. Tum *consulis ac senatusconsulti recitavit* Ber. et Hav. *consulis ac senatus recitavit* Lov. 1. 2. et Voss. Male. Vide ad XXII. 26. § 7. et XL. 41. § 7. Mox *fortiter instabant*, pro *ferociter*, Lov. 2. Vide ad XXVIII. 42. § 4.

§ 10 *Quibus merces navatæ in unum diem operæ libertas futura erat*] Pall. tres *libertatis:* neque dissentit prisca ed. Perperam omnes. Vulgatam tuetur lectionem ipse Livius cap. seq. 'Capita hostium pretia libertatis facta.' *Gebh.* Scripti magno consensu *libertatis.* Lege *quibus merces navata in unum diem opera libertatis futura esset.* Hoc est, quibus opera in unum diem navata esset futura merces vel pro mercede libertatis. *J. F. Gron.* Fateor me hæc non capere. *Merces* est lucrum, emolumentum, quod pro opera vel re præstita capitur, et ad aliquem venit. Hoc in nota significatione et usu hujus vocabuli multis ostendi non necesse arbitror. Itaque opera hæc illis non futura erat merces libertatis, sed libertas merces operæ in unum diem navatæ. *Duk.* Verum est, *libertatis* apud me superest in Lov. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. et edd. Ascensiana 1513. prioribus: præterea *libertatis futuræ* in Lov. 1. immo plane, ut Gronovius emendat, *quibus merces navata in unum diem opera libertatis futura erat* in Hafn. et Hav. Sed contra vulgatum servant codd. integriores Flor. Cant. Voss. Harl. aliique. Idem de optimo Put. alioque item non spernendo testatur Crevier. Denique Hearnius, notam Gronov. recensens, de Oxon. suis silet, ut et hi receptam scripturam retinere videantur. Eam etiam præferendam existimo, quum Gronovii emendatio sensum summopere inpediat, qui ceteroqui est apertissimus. De voce *merces* hoc sensu vide Burm. de Vectig. c. 2.

Armis expediendis, quod reliquum diei fuit, consumserunt] Put. Pet. Men. Voss. *que relicum* (vel *reliquum*) *communi postero.* Scribe, *armis expediendis diei reliquum consumunt. Postero.* J. F. Gron. *Quod reliquum diei fuit*, voce sequenti omissa, Lov. 5. et Gaertn. *quod reliquum diei esset, consumtum est* Ber. et Hav. *quod reliquum diei, accommodant* Lov. 2. *diei reliquum communi* Lov. 1. *quod reliquum, communi* Flor. Cant. Voss. (certe secundum excerpta mea) Lov. 3. 4. et Harl. Videtur itaque legendum, *armis expediendis quod reliquum consumunt.* Ad voces autem *quod reliquum* subintelligam 'diei,' quæ vox bis præcessit, et mox etiam sequitur.

Cap. xv. § 1 *Postero die, ubi signa cœperunt canere*] Pal. 2. *Postero die ut signa canere.* Neque ego dubito hanc genuinam esse lectionem. Sæpissime enim hac loquendi forma infinita utuntur historici, quod alibi quoque adnoto. Infra XXXIV. 19. 'Cum Turdetanis extemplo levia prœlia incursantes in stationes eorum facere: semperque victores, ex quamvis temere cœpto certamine abire:' ubi perperam alii codd. *faciebant* et *abibant*. Gebh. Infinita forma enunciatas locutiones historicis familiarissimas esse, verum est. Vide ad I. 50. § 5. Hic tamen Livium ea non usum esse credo, præsertim, ne alia memorem, quia nullus codex Gebhardi Pal. 2. adstipulatur: ut tamen, pro 'ubi,' est etiam in Voss. a m. pr. et Ber. Passim librarii has voculas commutarunt. Vide ad I. 59. § 6. II. 12. § 13. c. 41. § 10. III. 9. § 6. c. 20. § 6. IV. 42. § 5. V. 37. § 1. VII. 9. § 5. c. 35. § 2. c. 36. § 7. VIII. 13. § 9. c. 38. § 8. X. 27. § 9. XXII. 51. § 5. XXIV. 18. § 7. Adde Nic. Heins. ad Nason. Met. II. 86. et Met. IV. 71. ac viros doctos ad Front.

I. 2. 8. Mox *primum omnium* Lov. 4. 5. et Ber. Tum *convenerunt* Rec.

Gracchus in aciem copias eduxit] Pal. 2. *deducit*. Pal. 3. *educit*. Gebh. Meliores *educit*. J. F. Gron. Ita Flor. quoque, Lov. 3. 4. 5. Ber. et Hav. Suos itidem consentire, testis est Hearnius. Mox *nec hostes moram dimicandi ferunt*, pro *fecerunt*, Lov. 1.

§ 2 *Decem et septem millia peditum erant*] Meliores *decem septem millia peditum*, recisa copulativa. *J.F.Gron.* Duæ priores voces desunt in Hearnii L. 1. *viginti octo millia* legit Hav. *XXVIII. millia* Ber. *XVII. millia* Lov. 2. 4. 5. *decem septem millia* Flor. Vide ad x. 21. § 6. et xxix. 37. § 6.

§ 3 *Capita hostium pretia libertati facta*] *Libertatis facta* scribendum, conjicit Nic. Heinsius ad Ovid. Her. vi. 146. Et posset videri litera finalis vocis *libertatis* elisa esse ab initiali vocis seq. ob similitudinem. Vide ad iv. 33. § 11. Omnes tamen codd. quibus utor, vulgatum uno ore defendunt, nisi quod solus Lov. 1. legat perperam *pretia liberata facta*. Potius itaque puto, *pretia libertati* eodem modo dictum esse, quo 'locus seditioni,' 'munimentum libertati,' et similia, de quibus vide ad iii. 46. § 2.

§ 4 *Ut quisque hostem inpigre occiderat, primum capita, &c. abscindendo*] Optimus quisque, *ut quique hostem imp. occ., primum capite ægre inter turbam tumultumque abscidendo*: non *capita abscindendo*. Sensu eodem, sed genere loquendi exquisitiore, de quo et supra. Cic Bruto c. 39. 'Antonius conjectura movenda, aut sedanda suspicione, aut excitanda, incredibilem vim habebat.' Pro Milone c. 13. 'Gloria quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis.' Livius xxxi. 26. 'Quum priorem populationem sepulchris circa urbem diruendis exercuisset.' Sed et τὸ *quique* antiquum. Cicero, 'si qui familiam meam de fundo dejecerit: si qui mihi præsto fuerit cum armatis.' *J.F.Gron.* *Ut quique, &c. occiderant* edd. antiqq. nisi quod *et quique* præferant Rom. 1472. et Parm. *ut quique hostem, &c. occiderat* Flor. Lov. 3. 5. et Harl. Vide ad i. 7. § 9. Hinc *caput abscidendo* Ber. et Hav. *capiti abscidendo* Voss. pro varia lectione, et Lov. 1. *capite abscidendo* Flor. Vide ad i. 3. § 3. *Abscidendo* etiam Lov. 2. 3. 4. idque se in omnibus suis invenisse testatur Crevier. quod etiam hic magis proprium judicat. Vide Gronov. ad xliv. 5. § 5. et quæ dicam ad xxxi. 34. § 2. Mox *tempus trahebat* Hearnii D. et N. scribarum errore. De locutione 'terere tempus' vide ad iii. 7. § 3. *Terebat tempus*, trajectis vocibus, Flor. Voss. Lov. quinque, et Harl. *tempus terebant* edd. antiqq.

Deinde, occupata dextra tenendo caput] Neque hoc facile intellectu est, nec verum credo. Quisque enim, ut puto, dextra gladium potius, caput autem hostis sinistra tenere volet. Id quanquam indignum annotatione videatur, omittere tamen noluimus, cum Gellius multo curiosius de sursum acto jaculo aut deorsum disputet ix. 1. *Glar.* Immo capita hostium læva tenere non potuerant, quia manus illa scuto tenendo inpedita erat. Scutum autem sine manifesto periculo omittere non poterant.

Desierat] Adde hæc verba ex vet. lib. fide, incuria librariorum omissa: *segnibus ac timidis tradita pugna erat*. Sigon. Verba, a Sigonio ex Mss. addita, apud me et apud Hearnium in omnibus codd. supersunt.

§ 5 *Signum dare propere jussit*] In aliis est *dari*, quod etiam ex uno scripto adnotat Hearnius, et usitatius est. Nec tamen rara sunt alterius exempla. iii. 22. 'Ipse erat medius cum legionibus Romanis: inde signum observare jussit.' x. 9. 'Vocare tribus extemplo populus jubebat.' xxv. 10. 'Annibal Tarentinos sine

armis convocare jubet.' xxix. 7. et xxxiv. 39. 'Receptui canere jussit.' xxxiv. 37. 'Interrogavit, quid se respondere ad ea, aut quid facere vellent. Prope una voce omnes, nihil respondere, bellum geri jusserunt.' xxxv. 34. 'Pro se quisque revocare jubebant.' Cic. Agrar. II. 11. 'Jubet ferre de his legem curiatam.' Et, 'quid attinet tertio capite legem curiatam ferre jubere.' Et sic sæpe Cæsar, et alii. Vide Doctiss. Oudend. ad Cæs. B. Gall. v. 33. et B. Civ. I. 61. In his interdum est, ubi non incommode suppleri possit accusativus, ut hoc loco Livii 'tribunos:' interdum vix invenitur. Video viros doctos in quibusdam eorum magis probare passivum; quos, dissentientibus libris scriptis, semper sequi malo. *Duk.* *Dari* Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. omnesque edd. usque ad ultimam Gruteri, a qua ejectam lectionem revocavi. Vide ad XLII. 24. § 5. Paullo ante *Graccho nunciarunt* Ber. et Hav. Hinc copulam *et* ignorant Lov. 1. 5. et Voss.

§ 6 *Pugna est, et eques etiam in hostem emissus*] Voculam *et* Hav. voculam *etiam* Lov. 4. omiserunt. Priorem intercepit vox præcedens. Alia exempla habuimus ad Epit. Liv. VI. x. 1. § 5. XXII. 52. § 5. aliisque locis. Tum *in hostes emissus* Flor. Lov. 1. 2. et Harl. *in hostem est emissus* Ber.

§ 7 *Quibus quum inpigre Numidæ concurrissent*] Omnes libri *occurrissent*. Gebh. *Concurrere* cum tertio casu parum usitatam loquendi formam, et poëtæ, quam historico, digniorem judicat Doujatius. An igitur legendum *occurrissent*, ut non modo se in omnibus suis invenisse Gebhardus testatur, verum etiam præferunt Gaertn. omnesque edd. ante Aldinam? Sæpius has voces in Mss. commutari, videbimus ad XXXVI. 24. § 4. Et hæc lectio Crevier. magis placuit. Posses etiam *quibuscum cum inpigre Numidæ concurrissent;* ut alterum *cum* alterum eliserit. Vide ad XXXIII. 27. § 4. Mox voces *utrimque duces* desunt in Gaertn.

Militem verbis obtereret] *Militem suis ostenderet* Ber. et Hafn. *militem militibus suis ostenderet* Hav. Male. Verbum 'obterere' inlustravit Gebhard. ad Livii XXIII. 43. § 10.

CAP. XVI. § 1 *Ita animos accendit, atque renovato, &c. intulerunt*] Veteres libri *ita animos accendit, ut, ren. clamore, velut alii repente facti, tanta vi se in hostem intulerint.* Sigon. Residet hæc lectio in vet. ed. At Pall. 1. et 3. destituuntur τῷ *atque*, referuntque pro *intulerunt* τὸ *intulere*. Pal. 2. *ita animum accendit: et renovato, &c.* Gebh. Sigonius e suis, *accendit, ut renovato, &c. intulerint.* Nostri meliores neque *atque* neque *ut* agnoscunt: quidam *et renovato:* omnes autem *intulerunt*, vel *intulere*. Scribe, *Ea demum vox ira animos accendit. Renovato clamore, velut alii repente facti, tanta vi se in hostem intulerunt, ut sustineri ultra non possent.* J. F. Gron. Τὸ *atque* abest ab Hearnii D. et N. omnibusque meis, nisi quod unus Lov. 1. ejus loco præferat *ut*, idemque suprascriptum sit in Voss. Præterea *intulerunt* omnes et Hearnii et mei, nisi quod *intulerint* sit in Gaertn. Gronovii conjectura *ira*, pro *ita*, non displicet. Ubique enim hæ voces commutantur. Vide ad II. 22. § 4. c. 40. § 7. c. 42. § 10. c. 56. § 13. IV. 50. § 7. V. 49. § 5. VI. 14. § 10. c. 33. § 4. VIII. 36. § 8. IX. 10. § 6. c. 34. § 9. X. 35. § 1. XXXVI. 32. § 5. XXXVII. 51. § 6. et alibi. Præterea *renovato clamore, ac velut alii* Ber. et Hav. Posses etiam, *Ea demum vox ira animos accendit. Itaque renovato clamore.* Sed potius Gronovii sententiam probo.

§ 2 *Primo antesignani Pœnorum, deinde signa perturbata*] *Ante signa* Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. quomodo passim librarii peccarunt. Tum *dein signa* Flor. Vide

ad III. 3. § 6.

§ 3 *Sicut pugna impeditior in angustiis*] Put. Pet. Men. Voss. duo Pall. *inexpeditior*. J. F. Gron. Ita et Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Id etiam plurimos suos habere, Crevier. testatur, ac judicat, tametsi vocabulum hoc sequiori magis ætati, quam aureæ, notum fuerit, non abire tamen ab analogia sermonis Latini. Verum quum in Hafn. *expeditior* invenerim, non dubitavi quin *inexpeditior* a librariis esset, qui ita duplicem lectionem *impeditior* et *expeditior* simul reddere conati sint. Quum vero in optimis aliisque codd. supersit, vitium illud satis antiquum fuisse patet. Præterea præpositio *in* deest in Flor. a m. sec. et Hav.

§ 4 *Et ea major pars equitum*] Utrum *equites?* An ut XXIII. 25. 'ea maxima pars volonum?' *J. F. Gron.* Sensus Livii vix esse potest, equites maximam illorum duorum millium partem effecisse. Ea enim ratione nullus ferme equitum, aut certe quam paucissimi, in acie cecidissent; in qua tantum mille et duceuti fuisse dicuntur cap. præc. Indicat ergo Livius majorem partem equitum effugisse. *Et eo major pars* legit Gaertn. Mox *aut cæsi, aut capti* Ber. Tum *capta signa duodequadraginta* Flor. a m. sec. *capta et signa duo quadraginta* Hearnii D.

§ 5 *Præterquam hominum captorum*] *Captivorum* Flor. a m. sec. Sed frustra. Vide ad VI. 22. § 4.

§ 7 *Per tribunum militum inde deducti*] *Per tribunos* Flor. Cant. Lov. 1. 4. Harl. Gaertn. Hav. et antiqq. edd. Postea Froben. 1535. et alii *per tr. mil.* vel *per trib. mil.* ediderunt, pro quo Paris. 1625. *per tribus militum*, in ultima deinde Grut. *per tribunum militum* vulgatum est. Quare *per tribunos militum*, ut interim etiam Sigonius edidit, revocavi: nam et reliqui codd. si non omnes, certe plerique, per compendium *per tr. mil.* exhibebant. Vide quæ notantur ad X. 10. § 2. Vox *militum* deest in Lov. 4.

Concione militum advocata a Graccho] Posterius *militum* abundare videtur, nec agnoscunt scripti quidam. *J. F. Gron.* Eamdem vocem omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. Hearnii L. 1. et aliquot Crevier. qui propterea ex contextu ejecit. Quum tamen inter eos, qui vocem hanc ejiciunt, neque Pet. neque Flor. neque alios integerrimos reperiam, nondum ejus exemplum imitari ausus sum.

§ 8 *Prout cujusque virtus atque opera in ea pugna fuerat*] *Ut pro cujusque* Flor. Lov. 2. 3. 5. et Harl. *ut cujusque* Lov. 4. Ber. et Harl. *ut protinus qui* Gaertn. *ut prout cujusque* edd. antiqq. Tum *cujusque virtusque operaque* Lov. 5. *cujusque virtus operaque* Lov. 4. Tandem τὰ *in ea pugna* desunt in Harl.

§ 9 *Omnes, ait, malle laudatos a se, dignos indignosque, quam quemquam*] Longe festivius hæc profert Cantabrig. per asyndeton *dignos indignos, quam*. XXVII. 13. 'Ut postero die omnes, pedites equites, armati adessent.' X. 36. 'Omnes undique annisi, duces, milites, peditum equitumque vis.' Vides antecedente voce *omnes*, ita placere Livio per singula ire sine copula. *Jac. Gron.* 'Digni, indigni;' 'digna, indigna;' etiam non antecedente *omnis*, eleganter per asyndeton dicuntur pro 'omnibus' Plaut. Asin. I. 3. 95. 'Dignos, indignos adire, atque experiri certum est mihi.' Virg. Æn. XII. 811. 'Digna, indigna pati:' ubi Servius, 'id est omnia, et proverbialiter dictum est.' *Duk.* Vera sunt, quæ de asyndetis τῷ *omnis* subjunctis notat Gronov. Ita II. 38. 'Vos omnibus, civibus, peregrinis, tot finitimis populis, spectaculo abeuntes fuisse.' VII. 32. 'Qui omnia circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Æquos, Volscos, Auruncos domita armis habeat?

xxxvii. 53. 'Omnibus interfuit bellis, quæ in Græcia gessistis, terrestribus, navalibus:' ita plerique codd. vulgo edebatur *navalibusque*. Cic. ad Fam. vii. 5. 'Ut eum omnibus studiis, beneficiis, quam ornatissimum domum reducerem.' Lucian. in Necyom. p. 334. 'Εκολάζοντό τε ἅμα πάντες, βασιλεῖς, δοῦλοι, σατράπαι, πένητες, πλούσιοι, πτωχοί. Vide etiam ad Livii ix. 26. § 18. Quum tamen omnes mei hic copulativam *que* servent, utrum ex unius, quem laudat, cod. fide delenda sit, admodum dubito. In præcedentibus *pertineret*, pro *adtineret*, Gaertn. Tota vox a m. pr. in Ber. deerat. In sequentibus *jubet* Lov. 1. 5. Gaertn. Ber. et edd. vetustæ: *juberet* Voss. Lov. 2. 3. 4.

§ 10 *Bona omnia populo Romano Gracchoque ipsi precarentur*] *Bona omina* Exc. Pithœi. Male. xxxi. 7. 'Dii inmortales mihi sacrificanti læta omnia prosperaque portendere.' Voces illas in Mss. commutari, videbimus ad Epit. Liv. l. cxvii. Ceterum *bona omnia optarent Gracchoque ipsi precarentur* Hearnii N. *bona omnia populo Romano prætori Graccho ipsi precarentur* Harl. Mox § sequenti *æquasset*, pro *æquassem*, Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Bér. Gaertn. Hav. et quædam vett. edd.

§ 12 *Detrectatæ pugnæ memores*] *Tractatæ pugnæ memores, qui secessionem* Flor. *qui detractæ pugnæ memores* Lov. 3. *qui detractare pugnæ memores* Gaertn. *qui detractatæ pugnæ memores* Lov. 1. 2. 5. Vide ad xxxiv. 15. § 9. *Detrectatæ pugnæ metu* Ber. Hafn. et Hav. Paullo ante *persoluta jam fide* edd. Rom. 1472. ac Parm. In sequentibus vero *jubeo*, pro *jubebo*, Lov. 1. 4. 5. Hafn. Rec. Hav. et Hearnii L. 1. ac D.

§ 13 *Nisi quibus morbus caussa erit*] Put. et Pet. *nisi que morbus*. Scribe *nisi queis*. Duæ literæ interciderunt. *J. F. Gron.* *Ubi quis moribus caussa erat* Gaertn. *nisi quæ moribus caussa erit* Voss. a m. pr. et Lov. 1. *nisi que moribi causa erit* Flor. a m. pr. *nisi quibus morbi caussa erit* a m. sec. *nisi quæ morbi caussa erit* Lov. 2. *nisi que morbus caussa erit* Lov. 3. Cant. Harl. et Hearnii L. 1.

Nam aliter, quam stantes] Etiam in cœna. Nam vulgo omnes stantes prandebant. Lips. de Milit. Rom. v. 16. et 18. ac Schel. ad Polyb. c. 10. *Duk.*

Cibum potumque] Optimus *potionemque*. Et hoc sæpe malunt veteres. Cicero de Finib. ii. 28. 'Cibi condimentum esse famem, potionis sitim.' Tusc. iii. 19. 'Demus scutellam dulciculæ potionis, aliquid provideamus et cibi.' De Nat. Deor. ii. 23. 'Nec iis escis aut potionibus vescuntur.' *J. F. Gron.* *Potionemque* etiam Flor. Adde locum Cic. de Senect. c. 11. 'Tantum cibi et potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non obprimantur:' ubi frustra alii codd. apud Ald. Manut. *potationis*, vel *potus*. Similiter Livius quoque v. 5. 'Si quis ægro, cibi gratia præsentis aut potionis, longinquum morbum efficiat.' xxi. 4. 'Cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate, modus finitus.'

§ 15 *Ab epulis per celebrem festumque diem actis*] Hæc lectio primum adparuit in ed. Vascos. omnes priores ignorant præpositionem *per*, nisi quod paucæ præferant *ab epulis celebrem festumque per diem actis*; una autem Mog. *ab epulis celebrem festumque in diem actis*. Præpositio exsulat quoque a Flor. Voss. Lovel. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. *ad* loco τοῦ *per* est in Lov. 2. et Ber. *ab epulis celebri festoque die actis* legit Flor. a m. sec.

§ 17 *Gracchus ita permisit, in publico epularentur omnes*] Malim legi, *si in publico epularentur omnes*: ut repetenda sit ultima syllaba vocis præced. *permisit*: quamquam eodem genere hoc libro usus est c. 14. 'permissum ipsi

erat, faceret, quod e republica duceret esse.' *Sigon.* Pall. 2. et 3. *ut in publico.* Gebh. Posses etiam *ita permisit, ut in publico,* quemadmodum legunt duo Pall. Gebhardi, ut particula *ut* in reliquis intercepta sit ab ultimis literis vocis præced. cujus erroris exempla vide ad I. 51. § 2. VI. 33. § 4. IX. 37. § 5. XXXI. 50. § 9. et alibi. Præstat tamen, nihil mutari. Sæpe enim τὸ *ut* post verba permittendi omitti, videbimus ad XXXIII. 45. § 3.

§ 18 *Ante suas quibusque fores prolata omnia*] *Ante suas quisque fores protulerunt* Ber. *Ante suas quisque fores protulere* Hafn. *Ante suas quisque fores prolata* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et edd. Moguntina priores. An *quisque* accipiendum pro *queisque*, ut modo § 13. an vero legendum *cuique?* Mox *volones* deest in Flor. Deinde *accubantes alii, aliique stantes* typis descripti ante Aldum, vulgatæ lectionis auctorem. Tum *ministrabant, vescebantur,* omisso τῷ *que,* Flor. et Lov. 3. 4. *ministrabant aut vescebantur* Lov. 2.

§ 19 *Digna res visa, ut simulacrum celebrati ejus diei*] Reperitur in vet. ed. et Pal. 3. *Digna ea res visu ad simulacrum celebrati ejus diei:* quamquam desit *celebrati* quoque in Pal. 3. At Pal. 1. habet *res visu aut simulacrum.* Pal. 2. *Digna res visu; ut ad simulacrum celebrati.* Gebh. Similes fere varietates plerique codd. et edd. antiqq. habent. Sed vulgatum verum est, ideoque iis referendis non inmoramur. Mox *Romam redit* Flor. Lov. 3. 4. et Harl. Τὸ *Romam* deest in Cant.

CAP. XVII. § 2 *Pomponio proprætore cum eo exercitu, qui super Suessulam, &c.*] Ab initio hujus anni Pomponius in agro Gallico erat, nec interea ejus ulla mentio. Oportet ergo hic intelligere Romam accitum, ac deinde cum consule Marcello in Campaniam concessisse, cujus tamen rei ne verbo quidem meminit Livius. Fortassis autem et nomen corruptum. *Glar.* M. Pomponium pro prætore in agro Gallico manere jussum, paulo ante tradidit c. 10. *Sigon.* Pighius in Annal. ad a. IↃXXXIX. pag. 173. credit, Pomponium ideo in castris super Suessulam fuisse, ut legiones inde in agrum Gallicanum deduceret. Ei adversari videtur locus c. 10. ubi prorogatum fuisse imperium omnibus, qui ad exercitus erant, jussosque in provincia manere refert, nulla facta mentione mutati exercitus. Adsignatio itaque provinciarum, in initio anni facta, mutata, ac præfectura castrorum super Suessulam Pomponio data esse videtur; id vero expresse referre Livium neglexisse, ejusque nunc tantum, data occasione, meminisse, ut sæpe alibi fecit. Ceterum *Pomponio prætore* Ber. a m. pr. et Hearnii D. Tum *supra Suessulam* idem Ber. Vide ad XXXIII. 32. § 2. Præterea in principio cap. *Cum hæc ad Beneventum,* pro *Dum,* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Vide ad I. 40. § 7.

Hosti parat, ne moram dimicandi faceret] Put. et aliquot boni *parat, nec moram dimicandi facere.* Ita refinge. *J. F. Gron.* Eodem adludunt Flor. a m. pr. Voss. et Lov. 1. qui præferunt *nec moram dimicandi faceret.*

§ 3 *C. Claudium Neronem*] Prænomen ex fide Crevier. addidi, qui ita Put. legere auctor est. Id autem in reliquis interceptum a prima litera vocis seq. Vide etiam XXV. 2. § 5. XXVI. 21. § 1. XXIX. 37. § 6. Ita litera *M,* nota prænominis *Marci,* et litera *L,* nota prænominis *Lucii,* intercideruni, quod voces sequentes ab eadem litera incipiant. Vide ad XL. 34. § 1.

Circumvectumque occulte subsequi sensim agmen hostium jubet] *Sensim* delituit in omnibus libris, quos ego inspexi. *Gebh.* *Circumventumque* Harl.

Vide ad x. 2. § 4. Tum *sensim* abest a Lov. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hearnii N. L. 1. et omnibus edd. Aldina prioribus. Hinc *jussit* Harl.

Et quum coortum prælium videret] Vet. lib. *cum cœptum prælium videret.* Sigon. Libri omnes ingerunt *et* (prisca ed. *ut*) *cum coortum prælium videret.* Gebh. *Certum prælium* Lov. 5. *cœptum*, vel *ceptum prælium* Voss. Lov. 1. 3. 5. Rec. Gaertn. omnesque ante Aldum edd. *et coortum prælium* Flor. a m. pr. *et cum ortum prælium* a m. sec.

§ 5 *Ratio compositæ rei turbata est*] *Perturbata est* Harl. et Ber.

§ 6 *Plus tamen duo millia hostium eo die cæsa traduntur*] Pall. 2. et 3. *Plus tamen duobus militibus hostium.* Gebh. Ex meis nulla scripturæ varietas notatur. Et solet ita, ut vulgo editur, passim loqui Livius. Vide ad XLI. 12. § 8. Per notas forte scriptum fuerat *Plus tamen II. M. hostium;* id autem perperam deinde literis redditum est. Præterea *cæsa dicuntur* Ber. quod est ex glossa interpretis.

Romanorum minus quadringentis] Put. Pet. Men. *Romanis.* Significant, ut videre facile, *Romani minus quadringentis.* J. F. Gron. *Romanis* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et, quas vidi, edd. vett. usque ad Ascens. qui jam a. 1510. *Romanorum* subposuit, et a. 1513. ac 1516. in margine ostentat *Romani.* Deinde *minus CCC.* Gaertn. et Hearnii Oxon.

§ 7 *Ab consule increpatus*] Vet. lib. *increpitus.* Sigon. Propugnant hanc lectionem *increpatus* libri Mss. tres Pall. cum antiq. ed. confunduntque Sigonii *increpitus.* Justinus XI. 3. 'Quibus auditis et graviter increpatis, Alexander bellum remisit.' *Gebh.* Optimus et alii *increpitus*, ut Sigonius. *J. F. Gron.* *Increpatus* Flor. Cant. Voss. Lovel. 2. 3. 4. Ber. Hafn. Rec. et Gaertn. Reliqui *increpitus*, quod præfero, quia Livius ita alibi loquitur. Infra lib. XXXII. cap. 7. 'Prætorem multis probris increpitum provincia decedere jussit:' et XLII. 21. 'Consules, quod non exirent in provinciam, in senatu increpiti.' Quibus locis nulli vel codd. vel edd. ulla parte variant. Alibi quidem variant, quæ loca enumeravi ad IV. 53. § 12. meliores tamen codd. potius *increpitus*, quam *increpatus*, præferunt. Similiter apud Val. Max. III. 7. ex. ext. 8. 'Increpitus a quodam, quod in aciem clandus descenderet.' Ita *increpuit* potius, quod *increpavit* Livium dixisse, vidimus ad IV. 32. § 1. Vide etiam Val. Max. V. 8. § 5. et Auct. Declam. in Sallust. c. 3. Mox *diceretur*, pro *diceret*, Flor. Cant. Lov. 2. 3.-4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

CAP. XVIII. § 1 *Res Romanæ domi, quam militiæ, gerebantur*] Put. *Romana* et *gerebatur.* J. F. Gron. Ita quoque Flor. a m. pr.

§ 2 *Quæ, velut diutinis morbis ægra corpora ex se gignunt, nata bello erant*] Put. *signunt, acanata bello erant.* An forte *tunc enata?* J. F. Gron. Relinquenda hæc suo auctori. Si indicio Puteanei codicis sua constat fides, de qua dubitare nefas, scripsit Livius *acervata bello erant.* Sensus per se clarus, et ipsa vox huic Nostro amata. III. 34. 'In hoc immenso aliarum super alias acervatarum legum cumulo.' V. 48. 'Promiscue acervatos cumulos hominum urebant.' XXII. 7. 'Segregata ex hostium coacervatorum cumulis corpora suorum.' *Jac. Gron.* Auctor, cui hæc relinquenda censet, recte videbat, *nata* vel *enata* melius respondere τῷ *gignunt*, quam *acervata.* Duk. Claudicare hic quodammodo orationem, putat Crevier. quod vocula *quæ*, quum regatur a verbo *gignunt*, jungatur quoque in recto casu cum verbo *erant.* Sed distinguendum puto, *quæ, velut diutinis.* Hoc modo *quæ* (scilicet 'vitia') *nata*

bello erant, quasi corpora diutinis morbis ægra ex se gignunt (scilicet 'vitia'). Jam vero, vocem ex priori membro orationis in sequenti repetendam esse, passim obcurrit; neque interest, utrum eodem, quo præcessit, casu ac numero, an vero diverso, repetatur. Vide ad II. 30. § 4. c. 40. § 10. VII. 6. § 2. aliisque locis. Præterea *diuturnis morbis* Ber. a m. sec. Vide ad XXVIII. 24. § 6. Hinc *ægrota corpora* Hav. Tum *ex sese* Flor. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. omnes usque ad Gronov. qui a. 1665. edidit *ex se*.

§ 3 *Rempublicam deseruisse, Italiamque excessisse velle dicebantur*] Restat hæc lectio in Pal. 3. et prisca ed. Quinque vero vocabula priora plane destituunt Pal. 1. In Pal. 2. tamen conspicitur *qui post Cannensem pugnam fugæ consilium habuisse dicebantur*. Gebh. Quinque illa vocabula desunt etiam in Lov. 4. Eadem, sed simul cum præcedenti voce *pugnam*, desunt quoque in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Harl. Ex quibus tamen Lov. 5. eorum loco præfert *qui post Cannensem cladem agitasse de Italia deserenda dicebantur*. Contra *qui post Cannensem pugnam Italiam deserere voluisse dicebantur* est in Hafn. Ber. et Hav.

Princeps eorum L. Cæcilius Metellus, qui quæstor tum forte erat] Relativa particula in Cantabrig. non apparet. Etiam Salmas. id de Puteaneo testatur. Cur igitur malumus orationem tantopere intercisam, an non potius? *princeps eorum L. Cæcilius Metellus quæstor tum forte erat.* Jac. Gron. Eadem vox etiam deest in Flor. Horum igitur trium codd. consensu vocem illam delevi. Præterea *eorum* deest in Voss. et Lov. 2. Deinde *M. Cæcilius* legunt Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum. Sed male. Idem error etiam committitur XXVII. 11. § 12. quum supra constanter *L. Cæcilius Metellus* dicatur.

§ 4 *Quum purgari nequissent, pronunciarunt, verba orationemque*] Pal. 2. *nequissent, censores pronunciarunt.* Gebh. Ita et Hearnii D. nisi quod alio ordine *pronunciarunt censores* præferat. Consideratione digna est lectio Exc. Pithœi *pronunciarunt, videri orationemque,* licet ea in nullo alio cod. obcurrerit. Videndum, inquam, an ex vestigiis ejus scripturæ legendum sit, *pronunciarunt, videri verba orationemque, &c.* Judices enim, sententiam pronunciantes, non 'aliquid esse,' sed plerumque 'aliquid esse videri' dicebant. Vide Brisson. de Form. lib. v. p. 482. Similiter in senatusconsultis sollemnia erant verba 'senatui videri.' Vide ibidem lib. II. p. 195.

§ 6 *Illis equi adempti*] *Demti* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad v. 13. § 8. Sed 'adimere' sollemne in hac re verbum est. Exempla obcurrunt h. lib. c. 43. XXVII. 11. XXXIX. 42. 44. XLIII. 16. et aliis locis pluribus.

Tribuque moti ærarii omnes facti] Quid esset 'ærarium facere,' seu 'ærarium relinquere,' vel 'in ærarios referre,' quorum frequens apud scriptores fit mentio, a nullo hactenus plene et ad amussim declaratum inveni. Budæus in Annot. in Pandect. ex l. ult. de Senator. scriptum reliquit: 'Ærarii verbum, frequens apud antiquos, a paucis satis intelligitur.' Verum sicuti id jure optimo retulit, ita nec ipse rem plene aperit. Nic. Gruchius de Comit. Rom. I. 3. rem hanc veluti per transennam tantum tetigit, minime tamen explanavit. Car. Sigon. de Antiq. Jur. Civ. Rom. II. 16. 'ærarios' interpretatur, qui a militaribus stipendiis essent repulsi, idque probare contendit auctoritate Livii, scribentis VII. 2. Attellanos histriones censoria nota vacuos fuisse, quia neque a militaribus stipendiis essent repulsi. At, pace doctissimi viri sit dictum, interpretatio minime genuina est: aliud enim est, a stipendiis repelli; aliud,

ærarium fieri. Qui enim stipendiis privabantur, non 'ærarii' dicebantur, sed 'ære diruti' appellabantur. Ita Festus scribit: 'Ære dirutum militem dicebant, cui stipendium ignominiæ caussa non est datum, quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sacculum.' Cic. in Verr. VII. 13. 'Aleatoris Placentini castra commemorabuntur, in quibus quum frequens fuisset, tamen ære dirutus est.' Præterea sensus verborum Livii a Sigonio adductorum est, quod, quamvis histriones et scenam exercentes tamquam infames a militia arcerentur, nihilominus Attellani histriones peculari privilegio ab hac nota excipiebantur, et stipendia facere poterant. Cœlius Rhodiginus Lect. Ant. XXIX. 6. scribit, ærarios in Romana historia nuncupatos, qui, plebeii ordinis, delicti nomine in Cæritum tabulas a censoribus rejecti, nec in centuriæ albo scripti amplius, pro capite duntaxat tributi causa æs conferebant. Sed hæc Rhodigini sententia in duobus potissimum peccat: nam aliud erat in Cæritum tabulas referre, aliud ærarium facere: præterea non plebeii duntaxat, sed et patricii, et equestris ordinis homines ærarii fiebant, quod ex mox dicendis, et etiam dictis clarissime patet. Petrus Gregorius Juris universi syntagmatis par. III. lib. XLVII. c. 7. nu. 10. ait: 'Referebant in ærarios, hoc est, inter eos, qui ærario pendere debebant pœnæ nomine, eum, qui irreverenter locutus esset,' &c. Sed hæc expositio valde diminuta est, nec rem totam aperit: quin imo, quum pecuniaria pœna quis afficiebatur, quantitas æris persolvendi explicite addebatur; secus in his, qui ærarii fiebant; quod superius in libro IV. dilucidationibus demonstravimus. His itaque sic se habentibus, nostram in re ista satis difficili et obscura opinionem in medium afferre libet, eamque doctoribus discutiendam proponere. Dionys. Halic. in fine lib. XI. ita scriptum reliquit: 'Censum necessarium legitimum, ex quo numerus militari ætate hominum cognoscebatur divitiarumque magnitudo, pro modo quarum oportebat unumquemque ad bella tributum pendere, nullo intra decem et septem annos censu condito, a L. Cornelii et Q. Fabii consulatu: ita ut boni quidem viri et utiles in censibus militiisque essent, flagitiosissimi vero et pravissimi sine censu relinquerentur, locumque alium perciperent, in quo liceret eis, ut vellent, vivere.' Ex quibus elicimus, censum agi solitum non modo bonorum, sed et personarum. Sic sumitur 'census' apud Pomponium l. 2. § 17. D. de Orig. Jur. quod etiam clarius docuere idem Halicar. lib. IV. p. 221. et Livius I. 42. Sic 'censum agere,' peculiare verbum historicis, est recensere capita et patrimonia, seu substantias suas profiteri, quod late annotavit Zasius ad d. l. 2. Qui autem pro censis bonis solvebant, non pro capite; sicuti et e contra qui pro capite, quum pauperes essent, non pro bonis pendebant: licet enim et divitum personarum census haberetur, id fiebat, non ut pro capite solverent, sed ut militarent, si ætas legitima esset, vel aliud impedimentum non obstaret, sicuti censi capite militiæ non admittebantur, nisi per urgentissimas necessitates. Quod vero pro bonis divites in publicum ærarium conferrent, ex jam dictis patere potest: sed clarius etiam ex Livio XXXIX. 44. de Catonis tristi et aspera censura: 'Ornamenta, et vestem muliebrem, et vehicula, quæ pluris, quam quindecim millium æris, essent, in censum referre viatores jussit: item mancipia minora annis viginti, quæ post proximum lustrum decem millibus æris, aut pluris eo, venissent, uti et quoque pluris, quam quanti essent, æstimarentur; et his rebus om-

nibus terni in millia æris attribuerentur.' Quod vero et capite censi pro capite solverent, docet Ascon. Pæd. in Divin. Cic. cap. 8. in hæc verba: 'Censores cives sic notabant, ut, qui plebeius esset, in Cæritum tabulas referretur, et ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ, sed ad hoc esset civis tantummodo, ut pro capite suo tributi nomine æra penderet.' Idem potest intelligi ex sacris paginis in Evangelio Matthæi c. 22. ubi a Pharisæis Jesus dominus et salvator noster percontatur, liceatne censum dare Cæsari, an non? et ille respondet, ostendite mihi numisma census: at illi obtulerant ei denarium. Hunc autem pro capitis cujusque censu persolvi solitum credendum: nam pro substantiis plus denario, pro earum valore et æstimatione, persolvi solitum non ambigendum. Idem quoque colligimus ex Dione in Vespasiano, et apertius ex Polyhistoris Chronico. Ita Hesychius inquit: Κένσος εἶδος νομίσματος ἐπικεφάλαιον: id est, *Census est genus nummi, quod viritim imponitur, sive Capitatio.* Quod autem capite censi ignobilissimi haberentur, docet Gellius lib. XVI. c. 10. Id etiam ex Festo l. XIV. Val. Max. II. 1. Nonio Marc. Paulo Oros. IV. 1. et D. Augustino Civ. Dei lib. III. colligere licet. Hinc illud Tertull. in Apolog. cap. 13. 'Si agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa ignobiliora:' id est, capita, qui censum persolvebant, in stipendia militaria eroganda: namque ex pecuniis ex censu collectis stipendium militi persolvi solitum clare testatur Livius XXIII. 31. 'Senatus, quo die primum est in Capitolio consultus, decrevit, ut eo anno duplex tributum imperaretur; simplex confestim exigeretur, ex quo stipendium præsens omnibus militibus daretur.' Qui vero pro substantiarum æstimatione persolvebat, quantum solvendum esset, in singulo quoque censu agendo in censorum tabulis describebatur, prout æstimatio excrescebat, vel imminuebatur; at capite censi omnes semper eandem qualitatem pecuniæ pro capitis censu quotannis pendebant, uti in ærarii tabulis adnotatum erat. Quod munus ad quæstores ærarii spectabat, ut scilicet mulctas reciperent, ex Tacito XIII. 28. ubi de Pisone designato consule: inter mulctas enim connumerabatur æs illud, quod pro suo capite ærarii facti pendere tenebantur. Nec obstat quod ab Halicarn. scribitur lib. IV. p. 222. quod, qui pauperrimi erant et minimi census, in sexta classe immunes erant ab omni militiæ et tributi onere: nam etsi capite censi in sexta classe erant, dicta Dionys. intelligenda, quod essent immunes ab omni onere tributi, id est, quoad bona, non quoad capita: nam ideo capite censi dicebantur, quod pro capite censum ærario persolverent. His itaque omnibus præmissis, dico, 'ærarium facere,' vel 'relinquere,' vel 'referre in ærarios,' nihil aliud fuisse, quam redigere eum vel eos in numerum capite censorum, ut scilicet pro capite, ut capite censi, statutam pecuniam penderent, nec militiæ adscribi possent, quod ignominiosum fuisse constat. Idem potissimum confirmare possumus ex hisce Livii dictis IV. 24. 'Censores ægre passi, Mamercum, quod magistratum populi Romani minuisset, tribu moverunt, octoplicatoque censu ærarium fecerunt:' hoc est, damnaverunt, ut pro sui capite octo plus ærario solveret, quam capite censi pendere tenebantur. Hoc pariter comprobat Pædian. loco cit. per ea verba: 'Et ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ, sed ad hoc, ut esset civis tantummodo, utque pro capite suo tributi nomine æra pendat.' Sic Livii dicta in calce XXIX. 37. interpretanda, dum ait, 'inter nomina eorum,

quos ærarios relinquebat, dedit collegæ nomen.' Et 'quatuor et triginta tribus ærarias reliquit.' Reliquum est, ut declaremus quid esset 'tribu movere.' Censores, quos nota afficiebant, triplici pœna plectere solebant: nempe vel ærarios faciebant, vel tribu movebant, vel in Cæritum tabulas referebant. Gravior erat nota, si Asconio credimus loco add. 'ærarium fieri;' nam et idem suffragio privabatur, quum ex albo centuriæ suæ obliteraretur, et per consequens in Cærites tabulas relatus esset. Minor nota erat referri in tabulas Cærites, nam nulla alia pœna hi afficiebantur, quam quod suffragandi munere privabantur, quod testatum reliquit Gellius XVI. 18. in hæc verba: 'Primos autem municipes sine suffragii jure Cærites esse factos accepimus, concessumque illis, ut civitatis Romanæ honorem quidem caperent, pro sacris bello Gallico receptis custoditisque.' Hinc tabulæ Cærites appellatæ versa vice, in quas censores referri jubebant, quos notæ causa suffragiis privabant. Tertia adhuc minor nota erat, tribu movere. Movebantur autem tribu, qui ex honestiori in minus honestam migrare jubebantur ob ignominiam, et reatus alicujus pœnam, quod clare docet Livius XLV. 15. Id autem præsertim fiebat, quum ex rustica tribu in urbanam tribum motus pertransire cogebatur. Nobiliores enim rusticæ urbanis, et præstantiores habitæ; quod docuit Plinius XVIII. 3. ita scribens: 'Rusticæ tribus laudatissimæ eorum, qui rura habebant: urbanæ vero in quas transferri ignominiæ esset, desidiæ probro.' Ex his colligimus, tribus rusticas nobiliores habitas urbanis, quia agricultura priscis illis Romanis maximo in honore haberetur, vitaque rustica cæteris commendatior esset, quod pariter Varro testatus est de Re Rust. lib. II. in princ. 'Viri magni majores nostri non sine causa præponebant Romanos urbanis. Ut ruri enim, qui in villa vivunt, ignaviores, quam qui in agris versantur in aliquo opere faciundo, sic qui in oppido sederent, quam qui rura colerent, desidiosiores putabantur.' Quum itaque tantum honoris tribubus rusticis accessisset, commutata veteri ratione factum est, ut nobiles urbanique jure in rusticas transferri voluerint. Sic Ap. Claudius in rusticam tribum, quæ postea ab ipso Claudia appellata fuit, commigravit, teste Dionysio; sic Augustus, quamvis a gente Julia et Octavia ortum duceret, ex urbanis in rusticas Fabiam et Scaptiam traductus, in illam utique tanquam gentis Juliæ, in hanc vero uti gentis Octaviæ. Nam Scaptienses et Fabianos Augusti tribules dixit Sueton. in illo cap. 40. Hinc factum, ut temporum successione nonnullæ tribus a familiis nobilissimis, quæ in illas se conjecere, denominationem susceperint, ut Papiria, Cornelia, Æmilia, Fabia, Horatia, Menenia, Sergia, et Valeria. Ego autem et aliam causam, quod rusticæ scilicet tribus urbanis nobiliores sint, dari posse existimo. Nempe quod plures longe numero evaserint, pluribus externis populis in civitatem adscitis, qui ex se ipsis novas tribus in dies confecerunt, reliquis priscis urbanis quatuor tantum remanentibus: ad hæc hisce omni hominum genere, humillimis etiam, coinquinatis. Appius enim Cæcus censor, teste Diodoro, potestatem dedit civibus quibuscunque Romanis, ut, in quam tribum vellent, distribuerentur. Unde Q. Fabius censor ignobilissimos, qui per omnes tribus dispersi erant, excretos in quatuor urbanas conjecit, teste Livio in calce lib. IX. Cum itaque tribus rusticæ et numero et qualitate suffragantium urbanis quam maxime excellerent, accidit ut in magistratibus dandis et adimendis, et legibus antiquandis vel ferendis, plurimum valerent rusticæ

tribus, ob idque ingenuiores et nobiliores in illis inseri curaverint, sique pœna plectendus quis esset, ex rustica tribu in urbanam conjiceretur, vel ex rustica honestiori in minus honestiorem rusticam: nam moveri tribu nihil aliud erat, quam mutare tribum aliquam jubere censores, quod conceptis verbis docuit Livius XLV. 15. Illud sane mirandum historicos nullibi meminisse prioris pœnæ, hoc est, referendi in tabulas Cærites, sed solum id haberi ex Gellio loco citato. Hoc autem evenisse conjicio, quod historiæ scriptores sub nomine 'ærarii facti' et relationem in Cæritum tabulas comprehenderint, quum tam hi, quam illi, æque privarentur suffragandi jure. *M. Donatus.* Quidquid dicat Donatus, numquam persuadebit, eos, qui a censoribus inter ærarios relati erant, redactos fuisse in numerum capite censorum, atque milites legi non potuisse. Senatores enim et equites ratione patrimonii majus tributum contulisse, quam capite censos pro capite, nemo, credo, negabit. Ordinis itaque vel senatoris vel equestris cives, si ærarii relicti essent, magna tributi parte levati fuissent; idque ipsis pœnæ loco foret. Ipsa etiam militandi necessitas quin inter reipublicæ onera fuerit, dubium non est, quum id quasi privilegium capite censis ac proletariis datum sit, ut ita assidue rei familiari adtenderent, ejusque angustiis opere quotidiano subcurrerent; cujus iterum oneris immunes fierent senatores et equites ærarii facti. Præterea M. Livius censor, præter Mæciam tribum, populum Romanum omnem, quatuor et triginta tribus, ærarios reliquit, teste Liv. XXIX. 37. Jam vero, ex sententia Donati, eo tempore nullus miles, nisi ex tribu Mæcia, legi potuisset, et soli etiam ejus tribules ratione patrimonii tributum solvissent, reliqui cives a militia liberi tantum pro capite pecuniam pependissent, et ita potius Mæcia tribus, maxima parte onerum reipublicæ in eam derivata, quam reliquæ tribus, punita fuisset. Immo omnes a censoribus notati, teste Livio, hic jubentur pedibus mereri; quum illi certe, quibus equus publicus ademtus erat, id equis suis facere potuissent, quia censum equestrem habebant. Adde duo millia juniorum, quia quadriennio non militassent, hic in ærarios a censoribus referri, id est, secundum Donatum, quia non militassent, publica auctoritate militandi onere liberari: quod nullus adfirmabit. Insuper si 'ærarium relinquere' sit referre inter capite censos, hac certe nota capite censi notari non potuissent; quum tamen Ascon. auctor sit, solis his notis, ut in Cæritum tabulas referrentur, et ærarii fierent, notatos plebeios, quorum haud minima pars erant capite censi. Potius itaque existimo 'inter ærarios referri' eos dici, quorum census pœnæ nomine multiplicabatur; et quidem interdum expressisse scriptores, qua portione multiplicaretur, vel enim octuplicatum, vel decuplicatum fuisse; plerumque tamen id omisisse, ac simpliciter memoriæ mandasse, eos ærarios factos esse. Exempla in Livio obvia sunt. Quod enim Donatus quantitatem æris semper explicite addi putat, si quis pecuniaria pœna adficiatur, in hac censorum nota fallit. Quem enim Æmilium 'octuplicato censu ærarium factum' Livius scribit IV. 24. eumdem simpliciter 'ærarium factum' dicit IX. 34. De loco Ascon. Ped. cui sententia Donati inniti videtur, ac pluribus aliis, quæ in longissima hac adnotatione Donatus commisit, ut per partes agamus, ratio notarum non permittit. Explicationem loci Liviani IV. 24. a Donato datam, jam rejecit Gronovius ad d. l. ubi de ærariis relictis et tribu motis viri docti plura notarunt.

§ 8 *Et ea supra duo millia nominum*]

Hominum Voss. Lov. 2. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Variant hoc modo etiam codd. IV. 13. § 8. Vide etiam Corte ad Plinii Ep. II. 10. § 1. Passim autem literas *H* et *N* a librariis confundi in Mss. videbimus ad XXXII. 20. § 7.

§ 9 *Additumque inerti censoriæ notæ*] Put. *Additumque tamerici censoriæ.* Omnes alii meliores eam vocem corruptam habent. Pet. Men. Voss. Aldina *meri.* Andreas *mercique.* Forte *Additumque tam amaræ censoriæ notæ:* vel *acerbæ.* Lib. IV. c. 24. 'Exemplo acerbitatis censoriæ offensos.' XXVII. 11. 'Addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita stipendia procederent.' Loquitur de censoribus. Justino XVI. 1. Antipater 'amarus minister regni.' Des. Heraldus *Additumque inertiæ notæ.* Rubenius *tam tetricæ,* vel *atroci.* J. F. Gron. Potuerunt summi viri et ad Livii phrasin, et ad scripturam unici codicis conjectando propius accedere, quæ facit omnino *Additumque tam truci.* Sic 'trux cantus' V. 37. 'ingenium' III. 54. 'sævusque insectator' III. 33. 'tribunus' III. 15. 'sententia' XXIX. 19. 'vox' XLV. 10. *Jac. Gron. Additum merci censoriæ notæ.* Lov. 1. et Harl. cum edd. Rom. 1472. Parm. et Tarvis. *Additumque merci censoriæ notæ* Lov. 4. *Additumque Marti censoriæ notæ* Lov. 5. et Gaertn. *Additumque mulctæ censoriæ notæ* Hav. et Berol. a m. pr. quum a m. sec. *Additæque mulctæ censoriæ notæ* substituatur, quod etiam superest in Hafn. Donjatius nihil opus esse putat correctione; etenim 'inertem' dici per hypallagen, quæ non ipsa quidem iners erat, sed aliorum inertiam notabat. Cujus locutionis aliud vellem laudasset exemplum. Quod enim illustrare conetur exemplis Horatii, qui 'inertem glaciem,' et Senecæ, qui 'dolorem inertem' vocant, quod inertes et inutiles reddant, quæ ambo loca inprovide ex Calepino suo descripsit, huc nihil faciunt, nisi etiam 'iners nota' sit, quæ reddat homines inertes. Neque notam, qua iners notatur, 'inertem' dici posse putabo, nisi notam, qua Fabricius Cornelium Rufinum, quod decem pondo vasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum, notasset, similiter 'luxuriosam;' vel illam, qua hi censores callidos exsolvendi jurisjurandi interpretes puniverunt, 'perfidam' dici posse probabitur. Locum mendosum esse, clamant codd. varietates. *Additumque tam meritæ censoriæ notæ,* quod in priori nott. ed. Gronovio in mentem venit, recte postea ipse deseruit. Nihil propius ad codicum lectionem accedit, quam quod Jac. Gronov. conjecit. Id etiam Crevierio recipi posse visum est.

Quam pulsus Italia hostis esset] Pall. tres *quam pulsus Italia omnis hostis esset:* vet. ed. *quam impulsus Italia omnis hostis esset.* Forte pro *omnis* legendum *omnino.* Gebh. Tres Pall. Voss. et Andreas *Italia omnis hostis.* Clamant scilicet *quam pulsus Italia omni hostis esset.* Non tamen in Gallicis notavi. *J. F. Gron. Italia pulsus hostis omnis esset* Lov. 4. et 5. *pulsus Italia omnis hostis esset* Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et omnes edd. ante Aldum. Ita et Voss. a m. pr. Sed ultimam literam τοῦ *omnis* adposita nota delendam esse librarius indicavit. *Italia omni* etiam in uno e suis fuisse, monuit Crevier. Optimi tamen vulgatum servant. Neque ullam ex Oxon. lectionis varietatem Hearnius notavit.

§ 10 *Curuliumque equorum præbendorum*] Hoc ad circenses votivos videtur pertinere: nec tamen admodum crebram ejus rei mentionem in scriptis vetustiorum auctorum fieri credo. In utroque cod. et inferioris ætatis scriptoribus sæpe memorantur 'equi curules,' qui et 'circenses' dicuntur. Vide Cujac. ad l. 4. Cod. Just. de Muner. patrim. Jac. Go-

thofr. ad l. 1. C. Theod. de Equis Curul. et Juret. ad Symm. Ep. IX. 28. De quadrigis publicis est locus Ascon. ad Or. Cic. in Toga Cand. in fine: 'Antonius redemtas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem senatori habere licet per legem.' Hunc quidem eodem referendum suspicor; nec tamen scio quæ sint quadrigæ illæ vectigales, nec usquam alibi invenio, qua lege senatoribus permissum fuerit, eas ab ærario redimere. Qui ad fragmenta Cic. et ad Ascon. scripserunt, nihil quemquam ad hæc intelligenda juvant: nam omnes velut ex compacto tacent. *Duk.* Certiora de hac re adferre nequeo; interim tamen Doujatium a vero aberrasse puto, qui ex hoc loco colligit equos curulibus magistratibus vehendis publico sumtu præbitos fuisse. Doujatio tamen adsentitur Crevier. Similiter fere offendit Dacier. qui 'curules equos,' a Festo memoratos, interpretatur equos, qui currum, ubi sella curulis erat, trahebant, quum tamen Fest. reddat 'equos quadrigales.'

§ 11 *Qui hastæ hujus generis adsueverant*] Nihil ad hunc locum faciunt auctiones, hasta posita fieri solitæ, quas frustra huc advocavit Clericus. Potius monendum erat, locationes ædium sacrarum tuendarum, curulium equorum præbendorum, et similium his rerum ad hastam in foro positam a censoribus factas fuisse.

Agerent locarentque] Put. Pet. Voss. asyndeto *omnia perinde agerent, locarent, ac si.* J. F. Gron. Ita quoque Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. aliique. Mox § seq. *manumiserat* Ber. et Hav. quod ex alterius interpretatione natum est. Certe *emittere manu*, pro *manumittere*, apud Plaut. frequens est. Tum pronomen *se* exsulat a Lov. 3.

§ 14 *Inde, si quid emtum paratumque, &c. a quæstore perscribebatur*] 'Perscribere argentum' dici debitorem, qui per argentarium et scripturam mensæ creditori solvit, dudum docuerunt Turneb. Adv. IV. 13. Salmas. de Usur. p. 513. et de Fœn. Trapez. p. 30. Grævius ad Cic. ad Att. XVI. 2. et alibi, apud Burm. ad Suet. Cæs. c. 42. Hac significatione si Livius hic usus est eo verbo, 'a quæstore perscribebatur,' est quæstor creditoribus pupillorum ac viduarum, quod ab his debebatur, per scripturam mensæ ab argentario solvebat, qui deinde pecuniam illam a quæstore et ærario repeteret. Sed dubito non nihil, an hæc sit sententia verborum Livii. Nam quo ambages illas in hac re? et cur quæstor ipse non malebat creditoribus pupillorum ac viduarum satisfacere, quam eos ad argentarium, deinde ab ærario, quod his solverat, repetiturum, mittere? Ob hanc causam videndum censeo, an hoc ita accipi possit, quæstorem, tamquam debitorem, a tutoribus pupillorum ac viduarum per scripturam (nam ita delegationem fieri posse, est in l. 17. D. de Novation.) delegatum fuisse creditoribus, a quibus pupillis viduisque aliquid emtum paratumque erat, ut hi pretia illarum rerum a quæstore ex pecuniis pupillaribus ac viduarum apud ærarium depositis reciperent. Hoc sensu *a quæstore*, erit a quæstore solvendum, ut in illo Horatii Serm. II. 3. 69. 'Scribe decem a Nerio:' ubi recte puto suppleri posse 'danda' vel 'solvenda.' Etsi autem non scio 'ab alio perscribere' usquam alibi dici, pro per scripturam vice sua aliam quemcumque reum dare, quemadmodum 'ab alio solvere' recte dicitur, qui creditori suo alium quemcumque delegat, qui pro delegante solvat; tamen vix credo 'perscribere' tantum de scriptura mensæ dici. Ut ita sentiam, adducor loco Suet. Cæs. c. 42. 'De pecuniis mutuis, &c. decrevit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent per æstimationem possessionum, quanti quasque ante civile bellum comparas-

sent, deducto summæ æris alieni, si quid usuræ nomine numeratum aut perscriptum fuisset.' Nam hic *perscriptum* non minus de scriptura debitorum, alium quemcumque creditoribus delegantium, quam de scriptura mensæ intelligi posse arbitror: eo, quod incredibile videtur, in infinito illo numero debentium nullos fuisse, qui debitores, vel amicos habuerint, a quibus per privatam scripturam creditoribus usuras solvere potuerint. *Duk.*

Cap. xix. § 1 *Et septingentorum militum Hannibalis*] *Et CC militum* Voss. et Ber. in quibus codd. librarii numeri quingenarii notam *IϽ*, ut incognitam, omiserunt. Vide ad xxxvii. 40. § 11. *Et VII. Hannibalis*, omissa numeri centenarii nota, Hearnii D. *quingentorum militum Hannibalis* Hav.

§ 2 *Præerat Statius Metius*] Vet. lib. *Statius Minius*: probo, ne duo prænomina coëant: 'Minii' autem gens Campana est, ut supra ostendi. Hic autem Campanus fuit. *Sigon.* *Præerat Statius Metis* Voss. *Præerat Statius Mitius* Gaertn. *Præerat S. Methius* Hearnii L. 1. Nullus meorum consentit Sigonio, cum quo certe hoc prætextu *Minius* reponi nolim, ne duo prænomina coëant. Vide ad i. 23. § 4.

Qui eo anno Mediastuticus erat] Non dubitandum ultra censeo, quin summi apud Campanos magistratus nomen ubique *Medixtutichus* scribendum; primum ex fide libri mei veteris, qui hoc Livii loco sine litura præfert *Medixtutichus*: deinde auctoritate Ennii apud Festum: 'Summus ibi capitur Medix, occiditur alter.' Interpretatur Festus, apud Oscos nomen magistratus. Vellem et hoc addidisset, truncatam eam vocem ab Ennio, ut solet. Quod ait apud Oscos, non movebit: quum Oscorum gens in Campaniæ parte fuerit, et, quamvis gens ipsa perierit, lingua tamen manserit. *Lipsius*, Ep. Quæst. i. 19. *Mediestucus* Ber. *Medistuticus* Gaertn. *Mædixtutius* Lov. 3. *Medixtiticus* Hav. *Mædixtuticus* Flor. et Lov. 5. *Medixtuticus* reliqui codd. neque aliter edd. ante Mogunt. Ita etiam in Pal. 1. et vet. ed. esse, auctor fuit Gebh. ad xxiii. 35. § 13. ubi vide plura. Mox *armat*, pro *armabat*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *armarat* Lovel. 2. Deinde *intento Romano consule* Voss. Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. et edd. Aldo priores, voce media, quæ modo præcessit, perperam repetita.

§ 4 *Se Ti. Gracchum proconsulem a Benevento*] Voces *se* et *proconsulem* ignorant Voss. et Lov. 2. Pronomen vero insuper abest a Flor. Cant. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et omnibus edd. ante Gronov. qui anno demum 1665. addidit: si ex cod. Put. nihil intercedo: sin a Mss. recedere nihil adtinet.

§ 5 *Duobus militum millibus Nolæ in præsidio relictis*] Vox *militum* deest in Lov. 4. *duobus millibus militum* legunt Lov. 5. Ber. et Hav. Tum *Nolæ præsidio relictis* Lov. 4. et 5. Mox *sese* exsulat a Lov. 4.

§ 6 *Casilinum obpugnari cœptum*] *Cœptum est* Ber. *cœpit* Flor. Cant. Voss. Lov. 3. 4. Harl. et Hav. Vide ad ii. 1. § 4.

Neque satis inceptis succederet] Pal. 1. *neque satis inceptu succederet*. Gebh. Sic et xl. 11. 'Si facinori eorum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.' xlv. 36. 'Militiamque, si talibus succedat ducibus, horridiorem asperioremque bellantibus futuram.' Tamen in Put. et Pet. est *inceptu*. Delibera malisne hoc accipere pro *inceptui*, (nam in præfatione totius operis *fœdum inceptu*,) an scribere *inceptum*. J. F. Gron. Sed ex hoc loco non magis licet facere substantivum 'inceptus,' quam, quia dicitur 'turpe dictu,' 'jucundum lectu,' substantiva 'dictus' et 'lectus.' Magis huc facit, quod 'cœptus' et

'inceptus' etiam substantiva esse ostendit *Zinzerl.* in Promuls. Crit. c. 98. Adde Barth. ad Stat. Theb. XII. 648. Livius verbo 'succedere' sæpe dativum jungit. *Duk.* *Inceptus succederet* Flor. et Harl. *inceptum succederet* Lov. 2. 4. 5. Hafn. et Ber. *incepto succederet* Voss. et Lov. 3. quam posteriorem lectionem præferendam puto, ita ut *inceptu* accipiatur pro *incepturi:* quomodo 'usu menstruo superesse' ex plurimum optimorumque codd. et vett. edd. auctoritate edidi IV. 12. § 10. 'Fescennino versu similem' Livius dixit VII. 2. § 7. 'tempus statutum exercitu mittendo' IX. 5. § 6. ubi vid. Duker. 'delectu dat operam' XXII. 2. § 1. Vide Voss. Gramm. IV. 18. Vorst. ad Val. Max. III. 6. 1. Burm. ad Grat. Cyn. 60. Broekh. ad Prop. I. 11. 12. et Cort. ad Sall. Jug. c. 6. § 1. Hac forma plurimis locis similium nominum dativus in Mss. obcurrit. Vide ad II. 40. § 13. IV. 6. § 4. c. 37. § 4. c. 48. § 11. VI. 25. § 2. VIII. 33. § 15. IX. 43. § 10. c. 41. § 5. et 7. XXXVI. 4. § 4. XXXIX. 20. § 4. verum illis locis a vulgato recedere vix tutum videtur. Et quidem *inceptus* pro *inceptum* etiam præfert Voss. XXXI. 24. 'In temerario incepto tutum tamen receptum habuit.' Similiter *postulatu,* pro *postulato,* IV. 9. § 6. Alia vide ad V. 13. § 5. *Inceptu* igitur, quam *inceptum,* malo, quia Livius solet sæpius 'succedere' inpersonaliter construere. Quædam exempla Gronov. non tantum hoc loco laudavit, verum etiam ad VIII. 25. § 12. eodem modo, ut hic loquitur secundum vulgatam lectionem, ex Msto optimo emendavit *si successisset inceptis.* Similiter hoc lib. c. 38. 'Cui quoniam parum succedit, aperte ac propalam claves portarum reposcunt.' XXV. 37. 'Si successisset cœptis.' XXXIII. 5. 'Nihil conceptæ temere spei succedebat.' XXXVIII. 25. 'Et successisset frandi, ni pro jure gentium stetisset fortuna:' ubi frustra codd. *successisset fraus.* Ceterum hinc colligi poterat, quantopere hospes in Livio fuerit Doujatius, quem eum in usum Delphini Franciæ ederet, cui adfirmare non dubitavit, *inceptis succederet* raram alibi loquendi formam esse.

Omittendam rem parvam ac juxta magnis difficilem, abscedendumque inde] Pall. 2. et 3. *rem parvam ac justo magis diff.* Tum *excedendumque* Pal. 1. *abstinendumque* Pal. 2. *Gebh.* *Rem parvam ac justa magnis difficilem* Lov. 4. sollemni scribarum errore. Vide ad VI. 6. § 18. *Rem parvam ac justo magis difficilem* Lov. 5. *rem parvam ac victo magis difficilem* Gaertn. De constructione 'juxta magnis' vide Perizon. ad Sanctii Minerv. I. 16. 1. p. 146.

§ 7 *Tenuit, ne incepto abiretur*] Pall. 1. et 3. *tenuit, ne in momento incepto abiretur.* Pal. 2. *ne irrito incepto abiretur.* Gebh. Put. et Pet. *ne immerito incepto:* duo Pall. et Voss. *ne in momento incepto.* Pal. 3. evidenter *ne irrito incepto abiretur.* Hoc verum. Fuerat in primævis *irrito:* inde ista mostella. Silius Ital. VII. 131. 'Irritus incepti.' Noster XXXI. 45. 'Cum multis vulneribus repulsi, irrito incepto regressi.' XXVI. 7. 'Abscedere irrito incepto, et movere a Capua statuit castra.' XXIX. 35. 'Quam nequidquam omnia experiens obsedisset Uticam, abscederet inde irrito incepto.' *J. F. Gron.* *Ne immerito incepto* Hearnii N. *ne momento incepto* ejusdem L. 1. *ne in momento incepto* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Rec. et Gaertn. *ne merito incepto* Flor. et Hav. *ne irrito incepto* legisse videntur Lov. 1. Cant. et Hafn. unde nihil notatum video in excerptis. Id recte probat Gronov. Infra XXXII. 23. 'Irrito incepto, dimissis Achæis, reditum ad naves est.' XXXVI. 35. 'Si irrito incepto abscederent obsidione.'

§ 9 *Cædesque promiscue omnium circa portam, &c. fieri cœpta est*] Rejiciunt

Pall. 2. et 3. cum principe ed. *τὸ omnium*. Pal. 1. perperam legit *omnia*. Gebhard. *Omnium* exsulat etiam a Gaertn. et edd. Aldo antiquioribus: sed *omnia* præferunt Flor. Lov. 3. et Harl. *in omnia* Lov. 4. Tum *cœpta est fieri* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et, quas vidi, edd. Aldo priores.

§ 11 *Captivi, quique Campanorum, quique Hannibalis militum erant*] *Captivique Camp., quive* Voss. Lov. 3. Ber. Rec. Gaertn. Hav. et edd. Rom. a. 1472. ac Parm. *captivique* etiam Lov. 1. 2. 4. Tum *Hannibalis milites erant* Lov. 4. et 5. Mox *in carcere conclusi sunt* Hav. *in carcerem conclusi* Ber. Ita alibi Livium locutum esse, videbimus ad XXXVIII. 59. § 10. Hic tamen uni codici obtemperare præceps videtur.

Cap. XX. § 1 *A Casilino re bene gesta recessum est, eis Gracchus*] Præpositionem rejiciunt Voss. et Lov. 1. sed vocem *eis* Lov. 2. et Ber. a m. pr. *est, T. Gracchus* legunt Lov. 4. et 5. *est, Ti. Gracchus* Hearnii L. 1. Mox *in agro hostium prædatum misit*, pro *in agros*, in Put. et Pet. meliore esse, monuit Gronov. ad XXIII. 3. § 6. Similiter est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hearnii N. Jungendum itaque *prædatum in agro*.

§ 2 *Quam a Benevento acceperat*] Vet. lib. *ad Beneventum*. Sigon. Pal. 3. *ad Beneventum*. Liv. hujus lib. cap. 17. 'Per eum stetisse diceret, quo minus accepta ad Cannas redderetur hosti clades.' Ita loquuntur Græci. Dio lib. XLIX. pag. 405. de Ventidio: καὶ τὴν συμφορὰν τὴν ἐπὶ τοῦ Κράσσου σφίσι γενομένην ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἑκατέρου τοῦ ἔτους ἀνταποδεδωκότι τοῖς Πάρθοις. *Gebh.* Put. Pet. *ab Beneventum*. Scribe cum Sigonio *ad Beneventum*. J. F. Gron. *Ad Beneventum* etiam Voss. a m. sec. et Lov. 5. Paullo ante *palantes* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et quædam aliæ ante Aldum; quum recte Rom. 1472. et Parm. cum omnibus scriptis legant *palatos*. Vide ad I. 11. § 1. In verbis seqq. *insequeretur*, pro *adsequeretur*, Rec.

§ 3 *Consul Marcellus retro*] Fac ex melioribus, mutata simul distinctione, *Consules, Marcellus retro, unde venerat, Nolam rediit; Fabius in Samnium*. J. F. Gron. Omnes codd. vel *Cons.* per compendium, vel *Consules* præferunt. Id posterius etiam superest in vett. edd. Primus Froben. 1535. subposuit *Coss. Marcellus*. Curio *Cos. Marcellus*. Paris. 1573. *Consul Marcellus*; quum interim Sigonius *Consulum Marcellus* vulgari curasset. Patet igitur compendium scribendi fraudi fuisse. Vide ad X. 10. § 2. De ipso autem loquendi genere, quod Gronov. hic restituit, vide ad XXIX. 2. § 5. Mox *in Samnites*, pro *in Samnium*, Flor. et Cant. Deinde *rediit* etiam Ber. et Hearnii D. Vide ad XXXVI. 35. § 2. Forte ita dederunt librarii, ut conveniret sequenti *concessit*. Sed vide ad III. 46. § 9.

§ 4 *Claudinus Samnis gravius devastatus; perusti populatique late agri*] Posset et *Caudinus* a Caudio oppido satis apte legi. Verum quia et *Claudium* in Samnio reperio, nihil mutare sum ausus. *Sabell.* Deest Put. Pet. Voss. Men. et Pall. *populatique*. J. F. Gron. Quamvis dubitet Sabellicus, tamen jam ejus tempore editores *Caudinus Samnis* receperunt. Et ita non tantum maxima codicum pars, verum et Livius XXIII. 41. 'Excursiones in agrum Hirpinum et Samnites Caudinos fecit.' Deinde *perustique late agri* Lovel. 4. et Ber. *perusti luteque agri* Voss. et Lov. 1. ac 2. *perusti populatique agri* Gaertn. Reliqui Mss. *τὸ populatique* rejiciunt.

§ 5 *Oppida vi capta, Compulteria, Telesia, Cosse*] 'Compulteriæ' ac 'Telesiæ' etiam superioribus libris mentio. 'Cossæ' in Hirpinis meminit ab initio hujus libri, ubi tamen *Compsam*

libentius legerim. Sequentia nomina quàm bene habeant, nihil definio. *Glar.* Vet. lib. *Compsa.* Ita vero nominari Irpinorum urbem, quam nunc significat, ante etiam docui. *Sigon.* *Compulteriam*, sive, ut male vocabatur, *Combulteriam*, Romani quidem receperunt XXIII. 39. Verum ex hoc loco colligendum est, interim denuo ad Karthaginienses defecisse, licet Livius ejus non meminerit: quod et aliis locis factum esse, antea notatum est. Ceterum *Compressa*, pro *Cossa*, est in Lov. 4. *Compræsa* in Lov. 5. *Complesia* in Hearnii L. 1. *Compsa* in reliquis omnibus.

Melæ, Fulfulæ et Orbitanium] *Inde*, pro *Melæ*, Flor. Cant. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Tum *Filulæ* Hav. *Fugifulæ* Flor. *Fuifulæ* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn. *Furfulæ* Ber. *Fursulæ* Lov. 4. 5. et Hearnii L. 1. *Fiusulæ* Lov. 3. et Hearnii D. *Fuisulæ* edd. usque ad Gruter. qui prius *Fulsulæ*, in postrema autem ed. *Fulfulæ* vulgari curavit. Denique *Orbitantum* Gaertn. *Orbitanum* Ber. Haverk. et Hearnii L. 1. Conjicit Doujatius, in hujus nominis scriptura errorem intervenisse, et *Obbitatium* aut quid simile fuisse. Verum omnia sunt incerta, quia neque hujus, neque Fulfulæ alibi mentio obcurrit.

Ex Lucanis Blandæ: Apulorum Ancæ obpugnatæ] Frustra geographi *Ancas* in Apulia quærunt. Male Ortelius cum *Callipoli* confundit, nec melius Cluverius Ital. Ant. IV. 14. pag. 1279. cum *Anxia* Lucanorum, corrigitque, *Ex Lucanis Blanda atque Ancæ.* Mss. *Ece.* Put. et Pet. *Æcæ.* Hoc germanum oppidi nomen, *Æcæ.* Tabula Peutingeri, *Foro novo X. Equo Tutico XII. Æcas XVIII.* Hinc Plinio III. 11. 'Æcani:' et Frontinus de Coloniis 'Ager Æcanensis.' Videtur etiam *occupatæ*, vel *expugnatæ*, legendum. Id oppidum post cladem Cannensem ceperat Hannibal, ut initio lib. XXIII. narravit Livius, eique præsidium imposuerat: ideo nunc vi recuperandum fuit. Ceterum hoc de loco sic restituendo etiam me monuit Alb. Rubenius. *J. F. Gron.* *Blanda* Hearnii L. 1. quomodo Plinio et Mela vocari, docet Cluver. Ital. Ant. IV. 14. pag. 1268. Deinde *Apulorum arte* Lov. 4. et Hearnii L. 1. *Apulorum Acte* Gaertn. *Apulorum æque* Hafn. *Apulorum equæ* Hav. *Apulorum Aceæ* Lov. 5. *Apulorum Ete* Lov. 2. *Apulorum Ethe* Ber. *Apulorum Ætæ* Flor. *Apulorum Ere*, supra scripta voce *Arice*, Harl. *Apulorum Æce* Lov. 3. De *Æcis* vide ad XXIII. 1. § 1.

§ 6 *Viginti quinque capta, aut occisa*] *XXVI. capta* Gaertn. et Hearnii N. ac D. *capta aut cæsa* Ber. In verbis seqq. *perfugæ quadringenti octoginta* Hav. *perfugæ CCCLXXX.* Hearnii D. Mox § 7. *gerundis*, pro *gerendis*, edidit Gronov. quod ex meis firmat Flor.

§ 8 *Provincia erat, Accua oppidum per eos dies vi captum*] *Accuca* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hearnii N. *Accuta* Lov. 4. et Hav. *Acuta* Ber. *Acunea* Gaertn. *Aceva* Lovel. 5. *Achutra* Hearnii L. 1. *provincia rata cuos oppidum* Flor. Vix alibi hujus oppidi nomen obcurrit. Tum vox *vi* non adparet in Ber. a m. pr. et Hav. Paullo ante *a PR. R. Q. Fabio* Lov. 3. *a Ppr. Q. Fabio* Hearnii N. id est, *a proprætore.* Verum Fabius consulis filius hoc anno prætor fuit. Vide hoc lib. cap. 9.

Stativaque ad Ardoneas communita] Videndum num *apud Herdoneam* legendum, ut sæpe postea. 'Ardonearum' nemo, quod equidem sciam, meminit. *Glar.* Ptolemæus 'Erdoneæ' in Apulia meminit III. 1. 'Ardonearum' nemo. Strabo lib. VI. p. 282. Κερδονίαν appellat: ut puto, mendose. *Sigon.* Pal. 2. *stativaque Androneas.* Gebh. Transpositis literis *Ardaneos* est in Lov. 4. et 5. *Ardeanes* in Hearnii L. 1. Sed *Herdo-*

nios legit Ber. *Herdoneas* Hav. Verum *Ardonam* inter urbes Apuliæ meminit Front. de Colon. pag. 126. *Herdonienses* Plinius Hist. Nat. III. 11. Et tamen uterque Front. et Plin. eo loco ordinem literarum alphabeti observarunt, ut de mendo suspicio esse nequeat. *Herdoneam* legendum Sigonius existimat XXV. 21. § 1. Verum *Herdoniam* et *Ardonam* diversas urbes statuit Holsten. ad Cluv. Ital. Ant. p. 272. *Ardoneas* autem et *Herdoneam* eamdem urbem esse, ibid. p. 281.

§ 9 *Dum hæc aliis locis ab Romanis geruntur*] Vereor ne quid exciderit, et Livius scripserit *aliis atque aliis locis.* XXVII. 25. 'Marcellum aliæ atque aliæ objectæ animo religiones tenebant.' XXVIII. 35. 'Inchoata res aliis atque aliis de caussis delata erat.' XXX. 28. 'Quum assuessent per aliquot annos bellum aliis atque aliis in Italiæ partibus gerere.' Adde VI. 12. Itaque, si hallucinor, succurret pudori meo genius styli Liviani. *Jac. Gron.* Ita Liv. II. 11. 'Ut prædatum milites trans flumen per occasiones aliis atque aliis locis trajicerent.' VII. 39. 'Quos consul aliis atque aliis caussis mittebat.' XXV. 23. 'Et idem sæpius eodem modo alii atque alii: postremo ad octoginta facti.' XXXI. 29. 'Quotannis alium atque alium dominum sortiuntur.' XXXV. 24. 'Quum alii atque alii nuncii bellum instare adferrent.' XXXVIII. 16. 'Alios atque alios dies noctesque transvehendo.' XLIV. 6. 'Per alia atque alia pavida consilia et imperia trepidans.' c. 16. 'Subtrahere sese per alias atque alias caussas.' Codd. tamen nihil mutant, nisi quod *aliis in locis a Romanis geruntur* legat Ber. *aliis locis in Italia geruntur* Hearnii L. 1.

§ 10 *Neque usquam via excessum est*] Pal. 1. *usque jam vim excessum.* Pal. 2. *usquam viam excessum.* Gebh. Put. Pet. Men. Voss. *usque jam vim excessum.* Videntur voluisse *neque usquam viam excessum est.* Ut superius III. 1. 'Urbem excessissent.' Lib. II. cap. 37. 'Factoque senatusconsulto, ut urbem excederent Volsci.' Lib. XXV. c. 9. 'Ne diverti quemquam aut excedere ordinem agminis paterentur.' *J. F. Gron.* *Neque usque quo inde excessum* Hafn. *neque usq; q̄m inde excessum* Hav. *neque usque quoque inde excessim* Ber. *neque usque jam ut excessum* Lov. 3. *neque usquam jam vi excessum* Lov. 2. *neque usquam jam vim excessum* Lov. 1. 4. et Voss. *neque usque jam vim excessum* Flor. a m. pr. *vi* a m. sec. *neque usquam vim excessum* Cantabr. *viam excessum*, quod Gron. conjicit, Gebhard. in Pal. 2. invenit: *vim* et *viam* sæpe commutarunt scribæ. Vide ad XXXII. 9. § 8. 'Excedere' autem cum casu quarto construi, vide ad II. 37. § 8.

Nisi ad conciliandos Tarentinorum animos] Vet. lib. *sed ad conciliandos.* Quod genus dicendi planius est. *Sigon.* Pal. 2. *sed ad conciliandos:* falso. *Gebh.* Put. *nsi.* Illi codd., ex quibus *sed ad* probat Sigonius, haud dubie vitiati: nam ea notione particula *nisi* apud Plautum, Terentium, Ciceronem, Nostrum frequens. *J. F. Gron.* *Sed ad* unus meorum Ber. *nsi ad* Flor. vocula autem vel *nisi* vel *sed* non adparet in Hav. reliqui omnes constanter *nisi ad*, quod recte Gronov. tuetur: *nisi* pro *sed* barbaro linguæ Latinæ ævo frequenter usurpatum fuisse, docuit Du Cange Gloss. med. Latin. ea voce; non tamen sine veterum scriptorum exemplo, ut non tantum constat ex illis quæ Gronov. ad hunc loc. verum etiam ad Plauti Prol. Menæchm. vs. 59. notavit. Neque tantum hoc sensu apud comicos obcurrit, ut indicare videtur nuperus Ter. commentator Westerhov. ad Andr. IV. 1. 40. verum etiam apud alios scriptores, ex quibus exempla laudarunt Paul. Manut. ad Cic. ad Fam. XIII. 1. et Ald. Manut. ad Sall.

Jug. c. 24. etiam Malasp. ad Cic. ad Att. XI. 6. Et ita Cæsar Gall. v. 13. 'Nihil de eo percunctationibus reperiebamus, nisi, &c. videbamus.' Illud *sed* igitur ex glossa interpretis natum est. Flor. a m. sec. inepte hoc modo interpolatus est: *aut ducis jussu, sed ad conciliandos.*

§ 11 *Ceterum quum prope jam manibus accessisset*] Pal. 2. *cum prope muros accessisset.* Pall. 1. et 3. *cum propemodo quis accessisset.* Gebh. Put. Pet. Men. duo Pall. Voss. *quum propemodo quis accessisset.* Si nihil aliud, arcent τὸ *jam.* Pal. 3. *prope muros.* Nisi malis *quum propemodo muris successisset.* Nam *propemodo* et Plauti est, ut ad eum notamus in Trin. III. 3. 50. *J. F. Gron.* Priscam scripturam *prope jam mœnibus* servat Lov. 1. *prope mœnibus*, omisso τῷ *jam*, Voss. in margine: *prope muros accessisset* Ber. Hafn. et Hav. *prope muros quis* Lov. 5. *propemodo quis* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. Gronov. in priori ed. nott. maluerat *quum propemodum muris successisset*, pro quo propius lectionem Mstorum in iterata ed. subposuit *propemodo*, quod etiam Plinio restituit XXXIV. 14. Eadem autem ejus ratio est, ac τοῦ *postmodo;* de quo vide ad XXV. 38. § 12. Mox *ad conspectum primum agminis* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Rec. Gaertn. et Hav.

§ 12 *A M. Valerio proprætore, qui classi ad Brundusium præerat, missus. Is primore*] Ex hac lectione plane datur intelligi, deesse nomen ejus, qui missus sit, nec postea a Livio ponitur. Sed Livium, Salinatoris fratrem, intelligi volo, ut Livius alio loco demonstrat, quamquam Cicero aliter sentiat: quo præsidium tenente, Tarentum est Annibali proditum. *Sabell.* Locus notatus erat in plerisque libris asterisco. Desideratur nomen Romani præfecti, qui Tarentum tenuerit, a M. Valerio missus. Sane libro priore c. 38. L. Apustius Tarento præerat. Quidam *T. Valerium* substituere, sed *P. Valerium* maluissem. Ipse Livius *M. Livium* præfuisse dicit, ac Tarentum sub eo captum ab Hannibale præter arcem, quam quinquennio defendit, donec Q. Fabius Tarentum rursus ceperit. Nec tamen eum Salinatorem fuisse puto, quod nec Livius usquam perhibet, sed Macatum. Utrimque sane mentio est XXVII. 34. ubi Claudius Nero cum Salinatore fit consul. Certe Salinatoris descriptio, quam eo in loco exhibet author, nequaquam Tarenti præfecto convenit, etiamsi Cic. in Catone c. 4. ubi de Q. Fabii laudibus disserit, Salinatorem fuisse dicat: sed fieri potest, ut aut hoc adjectum sit Ciceroni, aut nominum variationem erroris caussam dedisse, ut hoc variatum sit in Romana historia; quemadmodum in aliis plerisque accidisse, satis certo constat. *Glar.* *P. Valerium Flaccum*, quem supra *Q. Fulvium Flaccum* bis (lib. XXIII. capp. 34. et 38.) per mendum vocavit, significat. Hoc autem loco vulgo *T. Valerius* legebatur: in vet. lib. hoc nomen omissum est. Suspicor autem ne *M. Livius* potius reponendum sit, præsertim quod eo præfecto Tarentum amissum sit, Polybio, Livio, et Plutarcho auctoribus, quanquam apud hunc in Fab. p. 187. mendose est Μάρκιος Λεύκιος, pro Μάρκος Λίβιος. [' Hæc ex Glareani commentariis habet, omisso ejus nomine.'] *Sigon.* Hic primum Put. Pet. Voss. Men. *Tarenti:* dein ablegant illa *T. Valerius legatus*, quæ et absunt omnibus editis ante Curionem et Gryphium, non modo libro Sigonii recte suspicantis, si quid judico, *M. Livium* potius nominari debuisse: porro omnes *priore*, non *primorum:* et ita quidem Put. *præerat missus ibi sin priore conscribta juventute.* Repone igitur *Tarenti triduo antequam Hannibal ad mœnia accederet, a M. Valerio proprætore, qui classi ad*

Brundusium præerat, missus M. Livius, primore conscripta juventute, dispositisque ad omnes, &c. Patet ergo, locum non habere, quod conjiciebat vir doctus, *Is Tarentinorum.* J. F. Gron. *Tarenti*, pro *Tarentum*, omnes mei. Neque aliter edidit Aldus, asterisco tamen post hanc vocem in contextu inserto, ut locum mendosum indicaret. Editorum primus Sobius Coloniæ 1525. vulgari curavit *præerat, T. Valerius legatus missus*, quum tres mediæ voces abessent ab omnibus antiquioribus, ut et a libris scriptis. Unus Ber. ejus, qui missus erat, nomen ita retrahere conatur: *accederet, M. Valerius, proprætor, qui, &c. præerat missus.* Verum ita deest nomen mittentis. Hav. autem *accederet, a M. Valerio proprætor, qui, &c. præerat, missus.* Verum ipse M. Valerius proprætor erat. *præerat, missus. Is in priore* Flor. *præerat missus. Is inde priore* Lov. 4. et ita etiam Lov. 5. nisi quod *prior*, pro *priore*, præferat: *præerat missus. Is priore* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Verum, aut certe vero proximum, videtur, quod Gronov. recepit. 'Priores' et 'primores' in Mss. sæpe confunduntur. Vide ad XXXVII. 48. § 10. Vir doctus autem, qui *Is Tarentinorum juventute* in Livio legebat, est Freinsh. in Indice Curtii voce 'Juniores.'

§ 13 *Die ac nocte plurimum intentus*] *Puuia*, pro *plurimum*, Put. superscripta *l* litera, ut sit *pluuia*, quod etiam superest in Flor. Voss. Lov. 2. a m. pr. Lov. 3. Harl. a m. sec. et Gaertn. *prælio* Ber. et Hav. *plurima* Lov. 2. a m. sec. Lov. 5. et Harl. a m. pr. Ex vestigiis autem primigeniæ in Put. scripturæ Crevier. scribendum conjicit *die ac nocte juxta intentus*, idque exponit die pariter ac nocte. Τὸ *juxta* eo sensu inlustravi ad I. 54. § 9.

Præbuit ad tentandum. Sicque diebus aliquot] Put. *adtemtandumque diebus*, deleta particula media. Scribe *ad tentandum. Quare diebus aliquot.* J. F. Gron. Eadem lectio superest in Flor. et Lov. 2. ac 3. *ad tentandum quæ diebus* in Cant. et Lov. 4. *ad tentandum. Itaque diebus* in Lov. 1. *ad tentandum: diebus* Ber. et Hav. Mox *se* deficit in Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. et Gaertn. Vide ad I. 23. § 5. Sed nihil muto.

§ 15 *Simulata lenitas nondum profuerat*] Optimi *simulata lenitas nihildum profuerat.* J. F. Gron. Duplici lectione juncta *nihil nondum profuerat* Hav. *nil nondum profuerat* Ber. Sed recte *lenitas nihildum profuerat* Flor. Infra XXXV. 20. 'Nihildum ad id bellum præter animos parabant.' Similiter 'nullusdum' XXIX. 11. § 1. ubi plura vide.

Spe labefactandæ fidei haud absistens) *Salapiam tendit, eoque frumentum*] Vet. lib. *haud assistens*, hoc sensu: Annibal, ubi se a proditoribus Tarenti non excipi vidit, haud diu ad Tarentum assistens Salapiam tendit, quod celeritate discessus speraret, se fidem hominum esse labefacturum, se, Tarenti capiendi causa cum venisset, elusum esse. Si legas *haud absistens spe*, id erit æque ac si dicas, 'haud spe destitutus.' *Sigon.* Non aliter libri omnes; quare ridicule *assistens* comminiscitur Sigonius. *Gebh.* Put. *Salapiam vienti frumentum.* Pet. *Salapiam ut venti frum.* Men. Voss. *Salapiam ut vendi frum.* deest autem omnibus τὸ *eoque.* Scribe *Salapiam ut venit, frumentum.* Nec vero optimus *jam media æstas*, sed *jameni æstas.* Totum ergo locum sic reconcinna: *Tum quoque int. agro Tar., quamq. sim. len. nih. profuerat, tamen spe lab. fidei haud absistens, Sal. ut venit, frum. ex agris Metap. atque Her. (jam enim æstas exacta erat, et hibernis placebat locus) comportat.* Nam *haud assistens*, quod ingerit Sigonius, nec in scriptis est, et sensus refutat. *J. F. Gron.* *Haud assistens* est in edd. Rom. 1472.

ac Parm. sed recte *haud absistens* viri docti contra Sigonium defenderunt; eam enim lectionem constanter omnes codd. servant: quam etiam tuetur Gronov. in priori ed. nott. ad XXXVII. 17. 'Absistere re,' quam facimus, vel 'loco,' in quo versamur, recte dici, Burm. monuit ad Phædri III. 2. 18. Ita 'absistere obpugnatione;' vide ad IX. 15. § 3. 'absistere bello;' vide ad XXI. 6. § 8. 'absistere incepto;' vide ad XXXI. 26. § 5. 'absistere sequendo' XXIX. 33. 'absistere pugna' XXXI. 17. 'absistere conatu' XXXIII. 5. 'absistere armis' XXXVII. 60. 'absistere imperio' XXXVIII. 16. Videnda etiam quæ notavi ad Silii II. 325. et XV. 190. Verum hic etiam de adfectione animi, quam patimur, dicitur, cujus locutionis aliud exemplum nondum notavi. Præterea *eoque* deest in omnibus meis. *Salapiam tendit, frumentum* legit Lov. 1. *Salapiam ut vendi, frumentum* Lov. 2. 3. 4. et Harl. *Salapiam ut inde vendi, frumentum* Lov. 5. et Gaertn. *Salapiam vendendi frumentum* Hearnii L. 1. *Salapiam frumentum* Cantabr. *Salapiam ut venit, frumentum*, ut Gronov. emendat, Flor. Ber. Hav. aliique. Posses locum etiam hoc modo distinguere: *castra inde movit, tum quoque int. agro Tar.; quamq. sim. len. nihildum profuerat, tamen spe lab. fidei haud absistens. Sal. ut venit, &c.*

Metapontino atque Heracliensi] Ita omnes edd. At *Heraclensi* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. *Eradensi* Lov. 5. Græce dicta est Ἡράκλεια: quod Latine vel 'Heraclea' vel 'Heraclia' efferri potest, similiterque 'Heracleensis' vel 'Heracliensis' inde formari debet. Vide ad XXXVIII. 1. § 7. Alibi tamen nomen hujus urbis in optimis membranis *Heraclea* scribitur. Vide I. 18. et VIII. 24. Potius itaque legam hoc loco *Heracleensi*. Mox *comportabat* Lov. 1. et Gaertn.

§ 16 *Per Salentinum agrum*] *Per Sallentinum* Flor. Lov. 3. Gaertn. et alii. Idem et in Oxon. N. superesse, Hearnius notavit. Vide ad IX. 42. § 4.

CAP. XXI. § 1 *Duces magis impigros dedisset Syracusanis*] Pall. tres, et vet. ed. *Syracusanos:* sed tamen vitiose. *Gebh.* Eadem menda commissa etiam est in Flor. Voss. a m. pr. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Mox *antequam caussa aut animus mutasset* perperam etiam Flor. a m. sec. Tum *alteri consuli* Ber. et Hafn. Male. Vide ad IX. 32. § 2.

§ 3 *Dulce auditum nomen*] Ab conjectura nostra est *auditu*. J. F. Gron. Conjecturam hanc probat, et in margine Victor. cod. exstare testatur Crevier.

Spe facta, &c. militi, atque fungendi potioribus ducibus] Mss. optimi, *spes facta ex pec. regia largitionis militi atque fungendæ potioribus ducibus*. Unde exstruxi, *Deinde libertatis restitutæ dulce auditu nomen crebro usurpatum, spes facta ex pecunia regia largitionis, militiæque fungendæ potioris ducibus*. Vulgatum sensu caret. Livius XXVI. 21. 'Quod in oppidis hibernare vetiti erant, segni fungebantur militia.' Tacitus Ann. II. 36. 'Legionum legati, qui ante præturam ea militia fungebantur.' Idem Hist. l. I. c. 87. 'Facta et spes honoratioris in posterum militiæ.' IV. 17. 'Manentibus honorata militia, digredientibus spolia Romanorum offerebantur.' Ammianus XVIII. 3. 'Post ejus excessum nobilioris militiæ fastu elatus.' *J. F. Gron.* *Spe facta* errore operarum obsedit primo ultimam Gruteri ed. idque Dan. Heins. in Elzev. servavit: *militi atque fungendæ potioribus ducibus* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. aliique: Gronov. in priori ed. nott. locum paullo aliter emendabat, hoc modo: *spes facta ex pecunia regia largitionis militi, militiæque potioris duci-*

bus: quasi præcedens vox *militi* caussa fuisset, ut primæ literæ vocis *militiæque* excidissent, et *æque*, quod supererat, in *atque* deinde mutaretur: quod non displiceret, si codicum auctoritas accederet. Conjecturam Gronovii, repetitis curis propositam, probat Crevier. nisi quod *potioribus* servet, et exponat 'militiæ sub potioribus ducibus.' Contra Doujatius vulgatum adversus Gronovium defendit, et *fungendi potioribus ducibus* exponit 'fungendi munere ac militia sub potioribus ducibus;' cujus locutionis alia exempla adlata oportuisset. Quæ enim ex scholis jurisconsultorum laudat, huic loco non conveniunt.

§ 4 *Theodotus et Sosis*] Ita optimi præferunt codd. Vide ad c. 5. § 10.

§ 5 *Nuncius etiam ex regiis servis*] *Ex regis servis* Flor. Harl. Ber. Hav. et plures ex edd. *ex servis regis* Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. Vide ad XXXII. 6. § 6. In præcedentibus vocem *rebus* abjiciunt Lov. 2. et Ber.

§ 6 *Et Insulam, et arcem*] *Insulam*, Syracusarum quartam partem intelligit, non totam Siciliam, ut post dicam. *Sigon.* Duas arces habuerunt Syracusæ, Euryelum in Epipolis, et aliam in Insula, teste Cluv. Sicil. Ant. I. 12. p. 154. arcem autem fuisse potiorem Insulæ partem, docet ibid. p. 156.

§ 7 *Hexaphoro Theodorus ac Sosis*] *Hexapylo* recte emendarunt alii. At nomina partium urbis Syracusarum apud Livium et hoc et sequente libro non usque adeo cum Thucydidis descriptione, quam is habet libris VI. ac VII. conveniunt. Et hoc loco *Tincham* quidam habebant codices, cum libro sequente *Thicam*, in Thucydide *Sycæ* nomen est: quam Athenienses muro celerius Syracusanorum opinione circumsepserant. Fieri tamen potest, ut Hieronis tempore multa adjecta mutataque fuerint, quæ ex his duobus authoribus, facta comparatione, aliqua ex parte satis apparent. *Glar.* Rursus scripti *Theodotus*. J. F. Gron. Vide modo ad § 4. Ceterum Aldus est, qui, quum antea *Hexaphoro* edebatur, recte *Hexapylo* restituit: 'Hexapylum' autem fuisse portam istius partis Syracusarum, quæ Tyche dicebatur, docet Cluver. Sicil. Ant. I. 12. p. 151.

Transvecti per Thicam] Vet. lib. *Ticam*. Legendum est autem *Tycham*, vel *Tychen:* pars una et hæc Syracusarum fuit, quod ibi templum Fortunæ esset, ita appellata: auctor Cicero in Verrem IV. 53. *Sigon.* Pall. 2. et 3. *Tincham.* Vet. ed. *per Thincam.* Gebh. Iidem etiam optimi *travecti per Tycham*. J. F. Gron. De Tyche, parte Syracusarum, vide Cluv. d. l. ubi apud Thucyd. VI. 98. pro Συκῆν, cujus Glarean. ad verba præc. meminit, Τύχην legendum docet. Præterea *travecti* quoque Flor. Lov. 3. et Gaertn. cum edd. antiqq. Similiter scribunt codd. XXI. 47. § 5. XXXII. 16. § 1. XXXIX. 7. § 1. Ita et 'travehere' et 'travectio' scribit cod. Memm. in Suet. Aug. c. 38. Ita et 'tranare;' vide ad XXI. 27. § 5. 'tramittere' XXVIII. 5. § 18. *Trajecti* est in Hafn. et Hav. Vide ad XXXI. 45. § 8.

In Acradinam convenire jubent] Vet. lib. *Achradinam.* Sic Steph. Ἀχραδίνη νῆσος ἔχουσα πόλιν, ἣν ἐπολιόρκησε Μάρκελλος, καὶ Ἀχραδίνη μοῖρα Συρακουσῶν. Hanc partem etiam Syracusarum fuisse, scribit eodem in loco Cicero. *Sigon.* Libri omnes *in Achradiam*. Gebh. Adspirationem in nomine Latino potius abjiciendam, censet Cluv. Sicil. Ant. I. 12. p. 152. Vide etiam Dausq. Orthogr. parte II. ea voce.

§ 8 *Pars procurrit in vias, pars in ædium vestibulis stat*] Taceri non debet, in cod. Put. hoc est, uno instar omnium, et cujus auctoritas prægravat sola, item Voss. Gud. ac Cantabrig. abesse τὸ *ædium*. Quid igitur? Nempe adjungit Livius V. 41. 'In-

tuebantur in ædium vestibulis sedentes viros.' xxxiii. 48. 'Concursus ad vestibulum ædium est factus.' Addit item quinti libri epitome. Ergo ἀπρὶξ retinenda ea vox. At omittit ipse item Livius ii. 54. 'Qui obversati vestibulo tribuni fuerant.' Et quum animadvertam, hunc ipsum Livium, qui xxiv. 16. dixerat, 'Apparata convivia omnibus in propatulo ædium fuerant.' xxvi. 12. 'Magno rogo in propatulo ædium accenso:' maluisse absque τῷ *ædium* scribere xxv. 12. 'Vulgo apertis januis in propatulis epulati sunt;' quæ caussa me differre jubet, ut non ocius in ea vocula verso stylo utar? *Jac. Gron.* Non est causa, cur hic præstantissimis Mss. obsequi non velimus. Sed admodum leve est argumentum, quia Livius semel scripsit *in propatulo*, vel *in propatulis*, non addito *ædium*, ideo aliis locis, in quibus legitur *in propatulo ædium*, vox *ædium* supposita et exterminanda est. Nam potius contra concludendum fuerat, ex eo quod hoc plus semel apud eum invenitur, intelligi, illud ellipticum esse. Non dubium est, quum Livius dicit *in propatulo*, supplendum esse 'loco,' vel 'locis.' Nam ita Cic. Verr. iv. 49. 'Ante ædem Cereris in aperto ac propatulo loco signa duo sunt.' Jam quia multa sunt loca propatula, utique, quum locus patens et apertus ædium significatur, recte dicitur *in propatulo ædium*, nec magis in Livio delendum est *ædium*, quam *domi* in his Corn. Nep. Annib. c. 9. 'Easque statuas in propatulo domi abjicit.' An etiam apud Livium v. 41. xxxiii. 48. et in Epit. l. v. verso stilo in hac voce utendum censuerit vir doctissimus, mihi non satis liquet; sed si ita sensit, me sibi adsentientem non habebit. *Duk.* Vocem *ædium* abjiciunt Flor. Lov. quinque, Hasl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. atque N. Eorum auctoritate etiam expunxi. Ceterum *procurrit in portas* est in Ber. At voces *in vias* omittit Cant. Mox *cogitant*, pro *regitant*, Voss. et Lov. 1. 2. ac 4. Ita errant etiam scribæ iv. 13. § 12. vii. 26. § 1. et aliis locis.

§ 9 *Ex Olympii Jovis templo spolia Gallorum*] Vide Periz. Anim. Hist. c. 7. p. 242. *Duk.* *Olympi Jovis templo* Voss. Lov. 2. 3. Ber. et Hav. *Olympo Jovis templo* Harl. *Olympio Jovis templo* Gaertn. Infra cap. 33. 'Ad Olympium (Jovis id templum est) castra posuit.' Verum optimi stant pro vulgato. Ita autem, non *Olympicum* Jovem, vocandum esse, docuerunt Casaubon. ad Suet. Calig. c. 22. et Burm. ad Suet. Aug. c. 60. Mox *donata*, pro *dono data*, Lov. 4. et 5. *dona data* Lov. 3. Harl. Gaertn. et Hav. cum edd. antiqq. quam locutionem inlustrat Gronov. Obs. iv. 14. p. 230. unde etiam constat librarios alibi locutiones 'dona dare' et 'donare' commutasse. Hic tamen vulgatum malo, cui integerrimi codd. adhærent. Vide ad iv. 20. § 4.

§ 11 *Præsidiis firmat horrea publica*] Clarissimo Crevier. series narrationis poscere videtur, ut legamus *firmarat*.

Cap. xxii. § 1 *Ex principibus unus, nomine Polyneus*] Scribe *Polyænus*. Πολύαινος. Etenim hoc cap. *ex quo pridie Polyneus:* Put. clare *Polianus*. J. F. Gron. In tantum juvat Flor. ut, adscita diphthongo, legat *Polynæus*. Etiam aliis literis transpositis, *Philonæus* est in Cant. Præterea *principum unus* Rec. Τὸ *ex* deerat etiam in Flor. et Lov. 2. ac 3.

§ 2 *Servitudinis indignitatisque homines expertes*] Suspecta in Livio vox *servitudinis:* quamquam Festus notet 'Eritudo, ut servitudo.' Sic enim legendum. Vetus lectio *servitutidis'*. divinabam *servitii tidium indignitatesque*, sive *tædium*. Lipsius, Ep. Quæst. v. 23. Prima vox suspecta Lipsio est, quam tamen custodit Pal. 1. cum prisca recensione. Ex scriptura cod. Lipsiani posset et non incommode

elici *servitii diutius indign.* nisi quod Pall. 2. et 3. *servitutis indign.* Gebh. Sic Mss. ut et vulgati. Lipsius conjicit *servitii tædium.* Possis et, ut credo, propius *servitii pœnas indignitatesque.* Vox tamen est apud Festum: 'Eritudo, servitudo.' *J. F. Gron.* *Expertus* cum genitivo ex Virg. et Tacit. etiam lexica habent. Et sic Mss. nonnulli in Suet. Vesp. cap. 4. 'Ipse potissimum delectus est, et ut industriæ expertus, nec metuendus ullo modo.' Hoc ibi Torrent. ac Casaub. et Perizon. ad Sanct. Minerv. II. 3. 6. placet. Sed probo judicium Burmanni, vulgatum *expertæ* retinentis. Nec sine caussa *servitudinis expertos* hic suspectum est Gronovio et Lipsio. Torrentius quidem ad Sueton. l. d. ex Livii lib. x. citat *expertos certaminum*, sed in eo credo errorem esse, et pro *X.* scribendum *XL.* Nam ibi c. 8. in quibusdam scriptis et edd. est *expertos inter fratres certaminum.* Sed haud dubie rectius alii *expertes.* Duk. Nihil hic mutant codd. nisi quod *servitutis*, pro *servitudinis*, inter versus adscribatur in Flor. eamque vocem in contextu ipso præferant Cant. Rec. et Gaertn. *servitutidinis* vero legat Lov. 1. Vox 'servitudo' etiam obvia est in Philoxeni glossis Græco-lat. *Δουλεία, Servitus, Servitium, Servitudo.* Eamdem etiam unus cod. Livio obtrudit XXXIX. 37. 'Vestræ enim illæ deformes veluti cicatrices servitudinis erant:' ubi vulgo *servitutis* editur, et reliqui codd. servant. An tamen ea voce Livius hic usus sit, et non potius vel Lipsii vel Gronovii emendatio præferri debeat, judicent viri docti.

§ 3 *Arma quod impigre ceperint*] Pal. 1. *Arma quoque quod impigre cepissent.* Ultimum quoque verbum reliqui libri omnes recognoscunt. *Gebh.* *Cepissent* agnoscunt similiter Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Portæ Insulæ pateant; reddat præsidium*] Liber optimus *portas Insulæ apeat*, quasi significet *aperiat.* Satis tamen placet vulgatum, dummodo scribas deinceps *recedat præsidium.* J. F. Gron. *Portas Insulæ patefaciat* Rec. *portas Insulæ pateant* Flor. in contextu, Cant. Lov. 3. 5. Harl. et Gaertn. *portis Insulæ pateant* Lov. 2. *portus Insulæ pateant* Lov. 4. et Flor. inter versus. Crevier. *portas Insulæ aperiat* probabat, sequens autem *reddat præsidium* contra Gronov. defendit, ac *præsidium* exponit locum militibus præsidiariis firmatum, significationem hanc probans locutione 'præsidium relinquere.' Adde viros doctos ad Cæs. Gall. VI. 33. et Civ. III. 45. ubi etiam ex Livio loca laudantur. Huc etiam referri debet locutio 'præsidio decedere,' quæ apud Romanos scriptores frequens est. Ceterum *reddat* constanter in omnibus meis superest. Mox § seq. *repeti ad libertatem*, inserta præpositione, Flor.

§ 6 *Manserat publicum concilium*] Retinent omnes libri *consilium.* Gebh. *Consilium* etiam ex optimis membranis legendum monuit Gronov. ad lib. XLIV. cap. 2. § 5. Et ita non tantum præferunt omnes codd. sed et edd. præter Modianam, Gruteri postumam, et Heinsii Elzevir. Mox *eandem diem* Lov. 3. et Harl. Vide ad X. 10. § 6. Tum *nulla de re convocati*, omissa voce *neque*, Lov. 4. 5. Male. Vide ad IV. 7. § 5. et c. 58. § 5.

§ 7 *Tum pars Insulæ, velut munitissima, prodita atque alienata*] Deletis duabus literis scribe *vel munitissima.* Cicero pro Rosc. Am. II. 'L. Cornelius Chrysogonus, vel potentissimus hoc tempore civitatis.' de Orat. IV. 2. 'Ego, me Hercule, ex omnibus Latinis verbis hujus verbi vim vel maximam semper putavi.' *J. F. Gron.* Constanter omnes codd. mei τὸ *velut* retinent, nisi quod tota vox abjiciatur a Lov. 1. Nihilominus placet, quod Gronov. in mentem venit, *vel*

munitissima, id est, 'etiam munitissima.' Ita II. 44. 'Unum vel adversus omnes satis esse.' v. 6. 'Belli necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel lusus ac voluptas elicere solet.' IX. 24. 'Hoc adscensu vel tres armati quamlibet multitudinem arcuerint.' XXI. 13. 'Sed vel hæc patienda censeo potius, quam trucidari corpora vestra:' ita ex cod. Flor. restitui. XXXVIII. 49. 'Quid periculi vel iniquo loco subeundum fuit.' XLIV. 6. 'Quam viam vel decem armatis tueri facile est.' c. 38. 'Quis ita comparatus vel iners atque imbellis fortissimum virum non vicerit?' Vide Manut. ad Cic. ad Fam. IX. 8. Et quidem, ut hoc loco, inprimis eo sensu jungitur superlativo. Infra XXXVI. 41. 'Cujus eo tempore vel maxima apud regem auctoritas erat:' ubi etiam vide. Ceterum *alienata a se* Lov. 4. et Hafn. Neque aliter legunt Voss. Cantabr. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. usque ad Aldum: verum ab his vicissim omittitur vox sequens *sed*.

§ 8 *Demarata uxor, filia Hieronis, inflata adhuc regiis animis*] *Damarata* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et quædam ex antiqq. edd. quod eodem jure in contextum recepi, quo 'Nasus' XXV. 24. et alibi. Quod enim Græci Δημάρατος et Νῆσος, id Dores, quorum dialecto Syracusani utebantur, dixerunt Δαμάρατος et Νᾶσος. Similiter 'Damaratus' I. 34. § 2. ubi plura vide. Insuper *inflata adhuc regii animi* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. et Harl. Male.

Sæpe usurpatæ Dionysii tyranni vocis] An *Dionysio tyranno?* In vulgato hæc sententia est, alios deinde sæpe usurpasse hanc vocem, a Dionysio primum profectam. Sed puto potius intelligendum de Dionysio ipso, ut eum hoc sæpe in ore habuisse dicat Livius. II. 40. de Coriolano: 'Hanc sæpe eum exacta ætate usurpasse vocem.' *Duk.*

§ 9 *Qua pedibus tractum, non insidentem equo, rel. tyr.*] Sententia est tyrannica, cujus sensus utcunque percipitur: at illud, *pedibus tractum*, subobscurius est. Obscurum item illud, quod ad finem orationis Andronodori, 'ne efferatur res.' *Glar.*

§ 10 *Paullulum sumeret spatii ad consultandum ab legatis*] Put. Pet. optimusque Flor. *Paullum:* dein omittunt τὸ *spatii*, ut et Men. Vossianusque: quod inseruerunt, qui sensum, non scripturam veterem, considerabant. Alioquin pronum fuisset *Paullum sumeret moræ ad consultandum.* Nempe τὸ *moræ* hausit vox præcedens. *J. F. Gron.* An potius in τῷ *Paullum* latet vox *spatium?* ut fuerit *spatium sumeret ad consultandum.* Jac. Gron. Vox *spatii* exsulat quoque a Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii N. ac L. 1. Insuper non adparet in Ber. et Hav. verum hi legunt *Paullulum sumeret ad consultandum ab legatis tempus.* Crevier. Jac. Gronovii conjecturam præcipue probabat, eamque hinc confirmabat, quod in Put. legatur *esses: paullum*, adeoque primam vocis *spatium* literam verbo præcedenti *esse* adhæsisse. Eadem plane scriptura a m. pr. superat in Flor. pro quo deinceps interpolatum est *esse si paullum.*

§ 11 *Neque tota adspernatus est, neque extemplo accepit*] *Non tota adspernatus est, non extemplo* Lov. 5. Mox *in præsentiam tempori cessisset* idem Lov. 5. *in præsentia temporis cessisset* Harl. et Hafn. Male. Vide ad IV. 60. § 7. et virum doctum in Miscell. Observ. tom. III. p. 260.

§ 13 *In arum Concordiæ, &c. escendit*] Ita ex optimo Put. emendavit Gronov. ad II. 28. § 6. Antea editum fuerat *ascendit.*

§ 14 *Sed strictis semel gladiis timentem*] *Simul* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. sollemni scribarum aberratione. Alia ejus exem-

pla vide ad VII. 25. § 4. c. 26. § 5. VIII. 34. § 7. IX. 20. § 4. XXV. 6. § 16. XXIX. 37. § 14. XXXVII. 42. § 4. Adde Casaub. ad Pers. Sat. I. 24. Nic. Heins. ad Ovid. Met. v. 155. Bentl. ad Horat. Carm. Sec. vs. 26. ad Sat. II. 8. vs. 24. Ep. I. 7. 96. Burm. ad Ovid. Met. IV. 450. ad Quinctil. Inst. Orat. II. 15. p. 185. et Corte ad Plin. IV. 3. Mox *quis finis cladibus*, pro *qui*, Ber. et edd. antiqq. Sed ultima litera τῷ *quis* adcrevit ex similitudine initialis in voce sequente. Vide ad IV. 33. § 10. Idem error commissus est in verbis seqq.

Quod satis libertatis foret] Vet. lib. *libertati*, id est, quod ad libertatem recipiendam satis valeret. *Sigon.* Adsentior Sigonio. Attamen *libertatis* servant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. Vide caussam erroris ad verba præcedd.

§ 15 *Postquam animadvertit, eos*] Scribe *animadverterit*. J. F. Gron. Vide ad XL. 14. § 10.

Undique consuli in medium] Primam vocem omittunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. vett. usque ad Ascens. qui eam a. 1513. recepit. Deinde *consuli in mediis* Flor. Voss. Lovel. quinque, Hafn. et Gaertn. cum edd. antiqq. Infra XXVI. 12. 'Nihil salutare in medium consulebatur.' Et ita omnes scriptores loquuntur. Mox *quando eum* edd. antiqq. pro quo Gron. *quoniam* substituit, nihil quidem monito lectore, ex fide tamen, ut videtur, codd. Certe mei omnes ita præferunt.

§ 16 *Theodorum ac Sosim*] Rursus scripti *Theodotum*. J. F. Gron. Vide ad cap. 5. § 10. Paullo ante *inde ad interfectores*, pro *deinde*, Gaertn. Vide ad XXXVI. 24. § 10.

§ 17 *Periculumque ingens manet, nisi faciem concordiæ consulitis, ne libera efferatur res*] Vos sic emendatis: *nisi facie concordiæ consulitis*. Ego sic: *nisi civium*, vel *publicæ*, vel *communi concordiæ*, vel *nisi paci et concordiæ consulitis*. Valla. Nihil est obscurius his verbis *ne libera efferatur res*. Qua de re nos etiam admonuit Glareanus ad § 9. Dicam ipse quid sentiam: puto legendum esse *ne libera efferatur resp.* Fecit enim litera prima seq. vocis *post*, ut librarius literam *p* inconsulto præteriret. Verba autem sunt ad tyrannicidas, quorum hic est sensus: Quæ egistis, magna sunt, sed inchoata vestra gloria, nondum perfecta est. Nam nisi civitatis concordiæ consulitis, timendum est ne respublica liberata intereat. Quasi dicat: non est satis civitatem tyrannide liberare, nisi intestina seditione liberetur; alioqnin fiet, ut quodammodo liberata serviat. Quod autem dixit *efferatur*, verbo usus est translato. 'Efferri' enim dicuntur cadavera. Sic XXVIII. 28. 'Meo unius funere elata populi Romani esset respublica.' *Sigon.* Pal. 1. ostendit *nisi facie concordiæ consulitis*. Pal. 2. *nisi factæ concordiæ consulitis, ne libera afferatur res*. Prisca vero ed. Palatino 3. consonans *nisi faciem concordiæ consulitis*. Cæterum omnes *res*, non *respublica*. In qua tamen re assentior Sigonio, *p* elementum occasione sequentis *post* oscitantia librarii evanuisse. Sic loquitur XXVIII. 28. *Gebh.* *Communi concordiæ consulitis* a Valla est, cujus ex pluribus conjecturis alienissimam ab antiquis apicibus editores sunt secuti. Verum est igitur, quod idem Valla conjecerat *nisi paci et concordiæ consulitis*. Sic l. XXXVII. c. 35. 'Vinci suam temperantiam Romana cupiditate pacis et concordiæ caussa regem passurum.' Quod sequitur *ne libera efferatur respublica*, et servant omnes libri, (nisi quod plerique *res*) et probare tamen non possum, etsi norim allegare Sigonium e XXVIII. 28. 'Meo unius funere elata populi Romani esset respublica.' Alius hoc generis est. Sensu alio verbum hoc tuebatur Rubenius

ex Seneca de Tranquill. 'Desciscat oportet a solito, et efferatur, et mordeat frenos, et rectorem rapiat suum.' Nondum acquiesco. Vellem *ne luxuriet effera res.* Vel *ne libertas sit effrenis reipublicæ.* Sed nimis audemus. *J. F. Gron.* Post has in conjectando varietates publicatas videtur ὁ μακαρίτης, quod ex atramenti ætate apparet, incidisse in hanc lectionem, margini appositam, *ne libertate evertatur respublica:* deinde acquievisse vulgato, non eo sensu, quo volebat Sigonius, et quo usus est Livius quoque xxxi. 29. 'Capua sepulcrum ac monumentum Campani populi, elato et extorri ejecto ipso populo:' sed quo Cicero Tusc. iv. 17. ubi eum beatum esse inquit, 'cui nihil nimis lætabile ad efferendum videri potest.' Rursus: 'An ratio parum præcipit, nec bonum illud esse, quod aut cupias ardenter, aut adeptus efferas te insolenter?' Et hoc præferendum. *Jac. Gron.* Ita mihi quoque videtur. Nam multitudo se libertate, maxime nova et insolita, insolentius efferre, eamque, dum sine modo exercet, in licentiam convertere consuevit. Sed non displicet conjectura J. F. Gronovii *libertate.* Infra c. 25. 'Hæc natura multitudinis est, aut servit humiliter, aut superbe dominatur: libertatem, quæ media est, nec spernere modice, nec habere sciunt.' Et xxxiv. 49. 'Libertate modice utantur: temperatam eam salubrem et singulis, et civitatibus esse: nimiam et aliis gravem, et ipsis, qui habent, effrenatam et præcipitem esse.' *Duk.* *Nisi factæ concordiæ* Lov. 5. Harl. Gaertn. et ed. Rom. Aleriensis princeps: *nisi faciendæ concordiæ* Hafn. *nisi faciem concordiæ* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Hav. cum ed. Rom. 1472. *nisi faciem communi concordiæ* ed. Parm. *nisi communi concordiæ* plures aliæ: *nisi faciet concordiæ* Flor. et Cant. quod recte *nisi paci et concordiæ* emendarunt viri docti. Supra l. iv. c. 10. 'Concordiæ pacisque domesticam curam jura infimis summisque moderando tenuit.' ix. 19. 'Modo sit perpetuus hujus, qua vivimus, pacis amor et civilis cura concordiæ.' Adsentior deinde viris doctis legentibus *efferatur respublica,* licet etiam omnes mei præferant *efferatur res.* Solent enim *res* et *resp.* sive *respublica,* in Mss. commutari. Vide ad viii. 31. § 2. Id autem eo facilius hic admitti potuit, quia vox sequens a litera *p* incipiens ultimam literam τοῦ *resp.* hausit. Vide ad viii. 3. § 2. xxxiii. 45. § 4. et alibi. Crevier. in exponendo sensu verbi 'efferatur' adhæret Sigonio. At Doujatius *efferatur* reddit, 'supra modum extollatur,' eodem sensu, quo etiam patrem accepisse Jac. Gronov. notavit. Verum ita cum Dukero malim *ne libertate efferatur respublica,* id est ne libertas caussa sit, ut respublica insolentius se efferat. J. F. Gronov. in pr. ed. nott. conjecit *ne libera evertatur respublica.*

Cap. xxiii. § 1 *Postero die comitia prætoribus creandis habita*] Put. Pet. Voss. *prætorum.* Unde non absurde suspicatur Salmasius *comitia prætorum creandi.* Quale apud Comicum Captivis iv. 2. 72. 'Nominandi ubi istorum erit magis, quam edundi, copia.' Nosque restituimus apud Servium ad principium lib. ix. Æn. 'Pilumnus et Picumnus fratres fuerunt Dii. Horum Picumnus usum stercorandi adinvenit agrorum, unde et Sterculinus dictus:' ita membranæ apud Andes, non *stercorandorum.* J. F. Gron. *Prætorum* etiam Flor. a m. pr. Cant. Harl. et Hearnii N. unde Gronov. *comitia prætorum creandi,* quomodo in uno cod. erat viii. 13. *Ut omnium rerum consulendi potestas esset:* et Crevier. xxv. 40. ex conjectura emendare conatur, *Inde primum initium mirandi Græcarum artium.* De similibus locutionibus vide Vossium Gramm. vii. 53. et Sanct. Minerv. iii. 8. p. 454. ubi ex Livii xxi. 41.

adfert 'Vestri adhortandi caussa magnifice loqui.' Quum tamen locus ille etiam alio modo accipi possit, ut etiam Perizon. docuit ad Sanctii Min. III. 8. p. 455. neque alia exempla obcurrant, quæ Livio similes locutiones placuisse evincant, lectionem illam probare nequeo; sed potius *prætorum* inde ortum puto, quod, quum per compendium *comitia pr. creandis* scriptum foret, in efferendo compendio librarii errarint. Talia exempla sunt hoc lib. c. 32. § 8. XXX. 41. § 1. XXXII. 8. § 5. Alia similium errorum exempla vide ad X. 10. § 2. Posses etiam existimare, duplicem olim lectionem in codd. exstitisse *comitia prætoribus creandis habita*, et *comitia prætorum habita*; librarios autem utramque hoc modo conjunxisse: certe 'comitia prætorum' sunt, creandis prætoribus convocata. Supra c. 9. 'Comitiis prætorum perfectis.' Ita 'comitia tribunorum militum' IV. 57. V. 26. et sæpe alibi. Præterea *circa fana Deum* paullo ante Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *circa fana omnia Deum* Flor. Deinde *rogaverunt*, pro *supplicaverunt*, edd. Rom. 1472. et Parm. ex alterius interpretatione.

§ 2 *Sopatrum ac Deomenem*] Vet. lib. *Dionem*. Sigon. Pal. 1. *Sopearum ac Dyonemen*. Pal. 2. *Dioneonem*. Pal. 3. *Dionem*. Gebh. *Deomenem* servat Lov. 3. *Dionemem* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *Dioneum* Lov. 4. et 5. *Dinomem* Harl. *Diomenem* Ber. *Dionemen* Flor. a m. pr. *Dinomenen* a m. sec. Proxime verum. Recte enim Gronov. edidit *Dinomenem*. Vide ad c. 7. § 4.

§ 3 *Auditis iis, quæ Syracusis acta erant*] Non habent *iis* optimi. *J. F. Gron.* Abesse potest. Vide ad XXIII. 15. § 4. Omnes tamen pronomen illud, vel ejus loco *his*, servant; quin et auctor est Crevier. abesse quidem a Put. a m. pr. adscriptum tamen fuisse a m. sec. Mox *ad ipsum creatis*, pro *ad id ipsum*, Flor. Lov. 2. Ber. a m. pr. et Hav. Vide ad V. 43. § 4.

§ 4 *Quæ in Insula erat et Achradina, tradita est*] Gud. *erat Achradyna, tradita*. Voss. *erat-achradinā tradita est*: et a m. sec. superscriptum *trāslata*. Et alterutrum videtur Livii. *J. F. Gron.* Copula *et* exsulat quoque a Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. ante Mogunt. Deinde *Achradinam tradita* Lov. 2. 3. et Ber. a m. sec. *Achradinam traducta* Hafn. *Achradinam translata* Lov. 1. Similes lectiones ex suis etiam laudat Crevier. qui probat *et ea, quæ in Insula erat, Achradinam translata est*. Mox *deleta est*, pro *dejecta est*, Lov. 4. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. antiqq. Vide ad XXXI. 29. § 11. *Deplecta est* Voss. et Harl. *depleta est* Lov. 1. 2. 3. postremi autem margini additur hæc glossa 'in planum dejecta est.'

§ 6 *Ubi ne suspecti observarentur*] Immo *obversarentur*, id est, ne illic obversando et oculis hominum se ingerendo suspecti fierent. Sequenti cap. 'Dum regiis stipendiis pastus obversaretur miles.' lib. XXXI. c. 11. 'Magnam partem eorum palam Carthagini obversari.' XXXV. 15. 'Legatusque Romanus, ne alieno tempore incommodus obversaretur, Pergamum concessit.' *J. F. Gron.* Gronovii conjecturam recte Crevier. in contextum recepit, siquidem testetur duos e suis, atque inter eos Putean. hanc lectionem præferre. Alibi sæpe literarum trajectione voces 'obversare' et 'observare' in Mss. permutari, monui ad VI. 17. § 4. ubi etiam vide de verbo 'obversari.' Mox *deinde* primus recepit Grut. in ed. ult. quum antea ederetur *dein*, quod servant Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. aliique. Quare illud recepi. Vide ad III. 3. § 6. Doujatius hoc argumento vulgatum tuetur, quia non incommodum sensum habet.

§ 7 *Ab Hannibale se missos prædi-*

cant ad Hieronymum] *Sese misso* Flor. Tum *prædicant* abjiciunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. a m. pr. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Posset etiam omitti, si optimi codd. consentirent. Vide ad XXIII. 45. § 5.

Paruisse imperio ejus, cujus imperator suus voluerit] Aut τὸ *ejus* deleverim, aut scripserim *cui*. J. F. Gron. In utraque conjectura aliquid deest ad explendum sensum. Si, deleto *ejus*, legas *imperio cujus*, integra oratio erit, 'imperio ejus, cujus imperio se parere imperator suus voluerit.' Si *imperio ejus, cui*, deerit *se parere*. Non videtur ergo caussa esse mutandi scripturam receptam, in qua ex præcedentibus suppleri potest 'imperio se parere.' Sæpe ex præcedentibus vel sequentibus aliquid supplendum esse, non uno loco docet ὁ πάνυ. *Duk.* Doujatius etiam vulgatum præfert.

§ 11 *Moliri clam eos atque struere*] Vet. ed. et Pal. 2. *et moliri clam eos*. Gebh. Put. Pet. Voss. *ut moliri*: tres Pall. *et moliri*. Scribe *id moliri clam eos atque struere*. Deinde cum duobus primis, *ut Syr. per speciem reconcil. soc. in ditione Rom. sint*: non *reconciliandæ* et *deditione*, ut vulgo. *J. F. Gron.* *Ut moliri* Flor. a m. pr. Lov. 2. 4. Voss. a m. pr. et Gaertn. *et moliri* Voss. a m. sec. Lov. 1. 2. et edd. vett. Deinde *reconciliatæ societatis* Flor. Voss. Lov. 3. Harl. Ber. Hav. aliique: *ditione* autem non tantum omnes, præter Lov. 3. qui *deditione* præfert, codd. verum etiam edd. usque ad Paris. 1573. Librarios hæc vocabula confundere solitos esse, videbimus ad XXVI. 21. § 17.

Et pauci auctores fœderis] Vet. lib. *ac perpauci*. Sigon. *Ac perpauci* etiam Ber. et Hav. De voce 'perpaucus' vide ad XXXVII. 11. § 3. Verum in vulgatum conspirant optimi. Vox *renovati* exsulat ab edd. antiqq.

CAP. XXIV. § 1 *Nec Hippocrati et Epicydi solum*] Pal. 1. *neque Epicidi solum*: Pal. 2. ac prisca ed. *nec Epicidi solum*. Gebh. Verba *Hippocrati et* nec ab optimo Puteano, nec Voss. nec Gud. nec Cantabrig. agnoscuntur. Cur igitur vulgo pro Livianis habentur? Sane opiner ab ignaro correctore addita, cui non satisfaciebat alteruter nominatus: id quod tamen faciunt auctores, quum tamen de utroque omnia velint intelligi. Tale utique est illud Livii ipsius XXI. 52. ubi quum consules Sempronius et P. Cornelius juncta haberent castra, et Galli a Pœnis vastati ad eos mitterent oratum auxilia, tamen scribit 'legatisque ad consulem missis,' ac nihilominus statim post ambo consules inter se deliberant: sic ut omnino in unius appellatione uterque comprehendatur. Infra hoc lib. c. 35. 'Postquam ab Hippocrate occupatæ Syracusæ erant:' quum palam sit, ab Epicyde et Hippocrate simul id factum. Idem quoque fecerat Livius hoc lib. c. 31. Eadem numeri enallage est, quæ XXV. 18. Quintium Crispinum ait provocatum consuluisse 'imperatores,' Claudium scil. Fulviumque; libro autem XXVI. 4. referens Q. Navium auctorem exstitisse peditum equiti immiscendorum, addit honori id ei apud 'imperatorem' fuisse; ubi tamen iidem Claudius Fulviusque præerant. Ita XXVI. 2. placuit Livio narrare tantum de eo, quem cum imperio mitti placeret in Hispaniam ad eum exercitum, 'cui Cn. Scipio imperator præfuisset;' tanquam Publius nullus fuisset. *Jac. Gron.* Voces *Hippocrates et* desunt etiam in Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Easdem neque Crevier. in codd. suis invenit, et hinc ex contextu ejecit. Cur tamen ipsam orationis structuram illas respuere addat, nondum intelligo.

§ 2 *Qui, fessus tandem uxoris vocibus*] Pal. 2. *Qui, fessus etiam tandem.* Pal. 3. *Qui sexus etiam tandem*: ad-

modum vitiose. *Gebh.* *Quod non fecisset tandem* Voss. et Lov. 1.

Dum turbata omnia nova atque incognita libertate essent] Pall. 1. et 3. *incognita libertati.* Pal. 2. *incondita libertate.* Gebh. Egregie Put. Pet. *atque incondita.* Sic xxv. 13. 'Inconditam inermemque aliam turbam advenisse.' xxvi. 24. 'Potissimum ratus Syracusanis, nova pace inconditas componere res.' xxx. 11. 'Exercitu omni prope novo atque incondito.' Sic 'libertas incondita,' incomposita, nondum legibus certoque statu civitatis formata ac firmata. *J. F. Gron.* Mallem *quum turbata omnia*, et similiter mox *quum regiis stipendiis*, ac *quum ab Hannibale.* Vide ad i. 40. § 7. Deinde *incognita libertati* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. *incondita libertati* Lov. 3. *incondita libertate* Flor. Lov. 5. Ber. et Hav. quod recte Gronov. recepit. Infra c. 29. 'Ad multitudinem inconditam ac tumultuosam exonerandam.' xxv. 1. 'Magna ibi vis hominum, sed inconditæ turbæ agrestium cæsa.' xxvi. 40. 'Inconditam multitudinem secum in Italiam transvexit.' xxvii. 32. 'Inconditam inermemque multitudinem cepit.' xxix. 34. 'Sparsi et inconditi sine ordine, sine signis.' xxx. 28. 'Nec Scipioni cum Syphace inconditæ barbariæ rege rem futuram.' xxxii. 13. 'Incondita inermisque multitudo ab armatis cæsa est.' xxxv. 28. 'Posse instructos recta acie, posse inconditum agmen obcurrere:' ubi etiam eodem errore *incognitum* codd. xlii. 66. 'Vix ab incondito agmine captivorum expedierant se.' xliii. 10. 'Incondita multitudo variis vocibus personabat.' xliv. 39. 'Aciem inconditam inordinatamque habuissemus.' Mox *regiis stipendiis pressus* Ber. et Hafn. *passus* plerique. Sed perperam *Observaretur* etiam Voss. Vide ad cap. præc. § 6.

Cum Themistio] Vet. lib. *Themisto:* et sic ubique. *Sigon.* Pal. 1. *Themissio.* Pal. 2. *dum Themisco.* Pal. 3. *cum Themisto.* Prima tamen ed. affligit, expungit notam Sigonii rectius censentis *Themisto.* Gebh. In libro optimo semper aut *Themisius*, aut, quod rectum puto, *Themistus* vocatur. *J. F. Gron.* *Themisio* Flor. a m. pr. *Themisto* a m. sec. Et ita postea *Themistum, Themisto* præfert, cui consentiunt plerique meorum codd. Mox *nupta erat* Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Tum *consultatam*, pro *consociatam*, in margine Livii conjecit Ant. Perizon.

Cui et alia arcana committere adsueverat] Pall. tres, *cui et alta arcana comm. assuerat.* Gebh. Meliores *adsuerat.* J. F. Gron. *Alta arcana* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. et Gaertn. scribarum sollemni errore. Vide ad xxxvii. 16. § 7. Deinde *adsuerat* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Paris. 1573. Vide ad iv. 45. § 4.

§ 3 *Indicium ad prætores defert*] *Judicium* Lov. 4. Vide ad vii. 39. § 5. Tum *refert* Hearnii L. 1. Vide ad xxi. 6. § 5.

§ 4 *Consultis senioribus*] Pal. 2. *senatoribus.* Sicut paullo ante 'Qui ut rem haud vanam.' *Gebh.* Omnes mei utroque loco vulgatum tuentur. 'Seniores' et 'senatores' etiam commutantur xxxix. 55. § 1. Similiter etiam 'ut' et 'ubi.' Vide hoc lib. ad c. 15. § 1.

§ 5 *In speciem atrociore, caussam aliis ignorantibus, ortus*] Pal. 1. *causam mali ignorantibus.* Τὸ *aliis* omisit vet. ed. *Gebhard.* *Atrocior caussam aliis ign.* Voss. Lov. 4. et Gaertn. *atrocior caussam ign.* Lov. 1. et edd. vett. *atrocior causa malis ign.* Flor. a m. pr. et Lov. 3. *atrocior caussam mali ign.* Lov. 2. et Hav. *atrociter caussam mali ign.* Hafn. *atrociore caussam mali ign.* Ber.

§ 9 *Minitantem, in vestibulo curiæ corpora conjuratorum eo metu compres-*

serunt] Distingue, *quam fer. min. in vest. curiæ, corpora conjur. eo metu compresserunt.* Intellige projecta vel exposita. *J. F. Gron.* Idem Gron. in pr. ed. nott. vocem excidisse, eaque restituta legendum censebat, *exposita*, vel *projecta*, vel *visa in vestibulo curiæ corpora.*

Integram plebem in concionem sequerentur] *In concione* libri omnes. *Gebh.* Ita et Flor. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm.

Cap. xxv. § 1 *Is, tamquam reos agebat*] Video alicubi editum *Is* (*tamquam reos agebat*) *ab anteacta.* Sed Gud. et Mureti *ageret.* Placet igitur, *Is tamquam reos ageret, ab anteacta vita orsus.* J. F. Gron. Verba interposita parenthesi primus distinxerat Aldus; eam autem servant omnes edd. usque ad Gronov. cujus emendationem cum Crevier. probo, licet omnes mei vulgatum servent, nisi quod *reos ajebat* sit in Voss. a m. sec. et Lov. 1. Vide ad viii. 33. § 23.

Ab anteacta vita orsus] Præpositio *ab* desideratur in omnibus Pall. *Gebh.* Eamdem abjiciunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et priscæ edd. At eam hausisse videntur ultimæ literæ vocis præced.

§ 2 *Quid enim sua sponte fecisse Hieronymum puerum, ac vixdum pubescentem facere potuisse*] Videtur insiticium *fecisse.* J. F. Gron. Oculatissimus Doujatius se non videre testatur, cur Gronovius pro insiticio respuat τὸ *fecisse:* eleganter enim dici contendit, Hieronymum nec fecisse sponte, nec, qua ætate erat, facere quidquam potuisse. Sed velim consideret quis totius orationis processum; puer nihil fecit, vixdum pubescens nihil facere potuit. An igitur Hieronymo puero, quam vixdum pubescenti, liberior potestas fuit, ut hæc ita dividantur? Si Livius scripsisset *fecisse Hieronymum, aut puerum ac vixdum, &c.* tolerabilius foret; nunc vero Gronovio, cui etiam adsentitur Crevier. adsentior, licet omnes codd. mei τὸ *fecisse* constanter servent.

Tutores ac magistratus ejus sub aliena invidia regnasse] Emendatum est in Pal. 1. *ac magistros ejus.* Suet. Galb. c. 14. 'Regebatur trium arbitrio, quos una et intra Palatium habitantes, nec umquam non adhærentes pædagogos vulgo vocabant.' *Gebh.* Qui *magistratus ejus?* an quos ipse crearit, aut quibus munera mandaverit? Non placet. Scribatur *tutores ac magistros ejus.* Revereor sane veteres libros: at illorum scripturam numquam prævertam ei, quam ipsos auctores reliquisse credibile est. Lib. xxii. c. 15. Put. exhibet *ferociter concionantem magistratum equitum.* Quod si quis ab ipso Patavino profectum existimet, is me, jam nunc prædico, sentire secum ne postulet. Idem fidissimus omnium liber hic *magistratos:* quod mihi quidem certum indicium est, Livium scripsisse *magistros*, et duas literas vacare. Nam, et 'magistratum' pro magistro, vel 'magistratos' pro magistratibus ut dixisse Nostrum utique credam, aliis, quam adhuc factum est, doceri me oportet. Parum etiam evincit apud me Gruterus, quod plerisque jam persuasit, auctores attentius loquutos promiscue 'magisterium' et 'magistratum' usurpasse. 'Magistri' sunt, ut ait Festus, pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum, ludorum præterea et conviviorum; denique doctores artium: eorumdem ergo dignitas 'magisterium,' non 'magistratus.' Frustra ostentat ex Suet. Calig. c. 31. 'Magisteria sacerdotii:' etenim sacerdotum collegia sunt, non magistratus. Frustra ex ejusdem Domit. c. 4. 'Minervæ, cui collegium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fungerentur.' Diserte enim id 'col-

legium' vocat, cujus sodales nemo vocaret 'magistratus.' Nec juvat ex Symmacho Ep. IV. 45. de censura: 'Nolo mireris, gravissimum ordinem magisterium respuisse.' Etenim censor dicebatur et 'magister morum,' eoque respectu censura 'magisterium morum:' etsi in hoc 'magistratus' et 'magisterium' concurrant, quemadmodum et in magistro equitum. Illius magisterium morum et hujus magisterium equitum facit sane ambos magistratus populi Romani: non tamen illum 'magistratum morum,' hunc 'magistratum equitum' gessisse dices. At vero ad Plautum Bacchid. I. 2. 40. 'Jam excessit mihi ætas ex magisterio tuo:' quid opus vel meminisse semibarbarorum corruptorum *ex magistratu*, nisi ut exsibiletur, quum illud constanter habeant libri antiquissimi. Nihilo potior apud me duorum Senecæ codicum auctoritas, qui ep. 15. 'Accedunt pessimæ notæ mancipia in magistratum recepta:' nam duo alii Gruteri cum membranis, quas ipsi inspeximus, et longe pluribus, quas alii consuluerunt, *in magisterium*, ut omnis vulgata. Apuleius sane 'ædilis magisterium' dixit Metam. I. (nam, quæ alia ex illo adnotant in hunc usum vocis male seduli, ipso adspectu refutes licet) sed loquitur, ut de municipiorum decurionibus Romani solebant. Suet. Octav. c. 2. 'Avus municipalibus magisteriis contentus.' *J. F. Gron.* Vir doctus, quem Gronov. prima parte hujus observationis refellit, est Salmas. qui ad Spart. Ælium Verum c. 5. et ad Pollion. Claud. c. 14. notavit, *magistratos* pro magistris Livium usurpasse, secundum vetustissimas ejus membranas. Locus vero Gruteri, adversus quem Gronov. in sequentibus disputavit, exstat lib. I. Susp. c. 9. Vide etiam eumdem Gronov. ad l. laud. Plaut. in Bacchid. Ceterum omnes etiam codd. mei *magistratus* hic retinent, quam lectionem Doujat. tuetur. Intelligit autem magistratus majores, nomine et auctoritate Hieronymi a tutoribus ejus constitutos. Contra Crevier. conjecturam Gronovii probat, quæ mihi quoque verior visa est: alibi enim sæpe voces 'magistratus' et 'magistri' a librariis confusæ sunt. Vide ad XXII. 15. § 5.

§ 3 *Hæreditatem regni creverit*] Princeps editor, qui excudit *celevarit*, non intellexit hanc loquendi figuram, ut nec exscriptores Pall. 1. et 2. qui *hereditate*, putantes τὸ *creverit* venire a 'cresco.' *Gebh.* In aliis esse *hereditate*, adnotat Hearnius. Hoc dudum emendavit Leopardus Emend. II. 15. *Duk.* *Hereditate* Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. Tum *tenuerit* Voss. in marg. et Lov. 1. *cesserit* Ber. a m. pr. *ceperit* a m. sec. et Hafn. Infra XL. 8. 'Vivo et spirante me hæreditatem meam ambo et spe et cupiditate improba crevistis:' ubi etiam librarii locutionem non intelligentes mutarunt. Mox *quæ procurator*, pro *quæque*, Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Ber. et Hav. *et quæ procurator* Flor.

§ 7 *Nec quemquam superesse tyrannorum stirpis*] Pall. 1. et 3. *nec quicquam superesse.* Gebh. Ita et Lov. 2.

§ 8 *Libertatem, quæ media est, nec spernere modice, nec habere sciunt*] Libertatem 'spernunt modice,' qui sic sunt obnoxii, ut non vernaliter adulentur, neque omnem libertatem amittant: qui aliquid etiam in serviendo libertatis retinent, admittunt, audent, neque se deprimunt in extremum servitutis. 'Immodice,' qui serviunt humiliter et abjiciunt se. Hoc eo monui, quia homo doctus apud me fatebatur, se non capere hanc sententiolam, et tentabat *sperare.* J. F. Gron. Ejusdem sententiæ olim fuit librarius Ber. qui legebat *cupere*

modice: sed *suscipere modice* est in Hav. *stupere medice* in Cant. et Flor. a m. pr. *studere* a m. sec. Præterea *nec habere scit* Rec. quod præcedentia *multitudinis*, *servit*, *dominatur* requirere forte existimavit. Male. Vide ad VI. 19. § 7.

§ 9 *Avidos atque intemperantes plebeiorum animos*] Quidam emendaverant *publicanorum animos:* sed mihi prorsus displicet. *Glar.* Pall. 1. et 3. ut et vet. ed. *publicanorum*, quod recte respuit Loritus. Pal. 2. *suppliciorum*. Gebh. Id quoque correctorum erit haud dubie. Voss. *plubiciorum*. Gud. et Cantabr. *publiciorum*. De Puteano nihil notatum invenio, etsi non dubitem, quin par illic sit diversitas. Delibera fueritne *humiliorum*, an *vulgi civium*. Jac. Gron. Illud *plebeiorum* primum obcurrit in ed. Ascens. a. 1513. Idem tamen in nullo apud me cod. superest, nisi forte in Ber. et Hafn. unde nihil notatur. *Publicanorum* legunt Lov. 5. Gaertn. Recan. Hearnii D. et edd. vett. *dominorum animos* Lov. 1. *publiciorum animos* Lov. 3. 4. Flor. et Hearnii L. 1. neque aliter etiam Put. ut Sallierius me docuit: *publice horum animos* Hearnii N. *publicorum animorum* Harl. *suppliciorum animos* Lov. 2. quod in cod. Victor. inventum sanum videri posse Crevier. pronunciat.

§ 10 *Sicut tum extemplo prætores*] Vet. lib. *Sic tum extemplo.* Sigon. Pall. 1. 2. et vet. ed. *Sic extemplo tum.* Pal. 3. *Sic extemplo cum.* Gebh. *Sic tum extemplo* Hearnii L. 1. et N. *Sic extemplo tum* Gaertn. et edd. usque ad Aldum, qui *Sicut tum extemplo* subposuit, quod servat Flor. *Sicut extemplo tum* Voss. Lov. 2. 4. Ber. et Hav. *Sicut extemplo cum* Lov. 3. 5. et Harl.

Acceptaque pene prius, quam promulgata, est] Pal. 1. *mulgata est.* Pal. 2. *promulgata vulgata est.* Pal. 3. *vulgata est.* Gebh. *Mulgata est* Voss. et Lov. 1. *vulgata est* Lov. 2. 4. 5. et Rec. *promulgata lex esset* Ber. *promulgata res esset* Hav. Præterea *pene* exsulat a Lov. 4. et 5. Insuper Jac. Perizon. ad marginem Livii conjecit *accepta quæ prius.* Vide eum ad XXVIII. 12. § 13.

Ut omnis regia stirps interficeretur] Vet. lib. *ut omnes regiæ stirpis interficerentur.* Sigon. Veritas vulgatæ lectionis etiam a Pal. 1. ac vet. ed. confirmatur, licet Pall. 2. et 3. *ut omnes regiæ stirpis interficerentur.* Gebh. Non moveo. Tamen, ut voluit Sigonius, optimi codd. *ut omnes regiæ stirpis interficerentur.* J. F. Gron. Ita etiam manus interpolatrix in Flor. emendavit, quum antea *ut omnis regia stirpis interficerentur* scriptum fuisset. Vulgatum servant omnes reliqui, nisi quod *stirpis* sit in Voss. a m. pr. Harl. et ed. Mediol. 1480.

§ 11 *Demaratam Hieronis, et Harmoniam Gelonis filiam*] Vet. lib. *Damaratam*, item *filias*. Stirps autem Hieronis regis hæc fuit:

HIERO rex.

Damarata, uxor Andronodori.	Gelo ante patrem mortuus.	..... uxor Zoili.	Heraclea uxor Sosippi.

(Gelo:)

Hieronymus rex annorum XV. post Hieronem.	Harmonia uxor Themisti.

Sigon. *Damaratam* scribendum dixi ad c. 22. § 8. *Filias*, ut supra hoc cap. 'Alteri Hieronis, alteri Gelonis filias nuptas.' Omnes tamen mei vulgatum servant. Stemma autem Hieronis, a Sigonio datum, sed post virorum doctorum, qui in Livio emaculando desudarunt, curas, erroribus obsitum, ita emendo et augeo:

Hierocles, vir nobilis, genus ducens a Gelone, antiquo Siciliæ tyranno; cui, teste Justin. XXIII. 4. ex ancilla natus est,

Hiero, primo prætor, mox rex Syracusanus. Uxorem duxit filiam Leptinis. Polyb. I. 9. Pausan. Eliac. II. 12. Ejus nomen restituendum, ut partim viri docti monuerunt, apud Ælian. Var. VI. 13. et Val. Max. III. 2. ext. 9.

Gelo ante patrem mortuus, cujus uxor fuit Nereis, filia Pyrrhi. Polyb. Exc. Leg. pag. 1089. Pausan. Eliac. II. 12.	Damarata uxor Andranodori. Liv. l. XXIV. capp. 4. 5. 22. 25.	Heraclea uxor Zoippi. Liv. l. XXIV. capp. 4. 5. 25.
Hieronymus Gelonis et Nereidis filius, Hieronis nepos. Liv. lib. XXIV. capp. 4. 5.	Harmonia uxor Themisti. Liv. XXIV. 24. 25. Virgo dicitur apud Val. Max. III. 2. ext. 9.	Duæ filiæ virgines. Liv. XXIV. 26.

CAP. XXVI. § 1 *Heraclea erat filia Hieronis, uxor Sosippi*] Pal. 1. *Heraclea e. f. H. uxor Zosippo*. Pal. 3. *Eraclia*. Gebh. Put. *Zoipsi*. Ibidemque plane *si quis Zoippo nuntiet*. Hic est ille *Zoippus*, qui c. 4. male *Zoilus* appellatur. Atque hinc confirmatur nostra sententia, ex Polybio hoc nomen corrigendum, et ubique scribendum *Zoippus*, variato tamen casu. Patetque error Sigonii, facientis in stirpe Hieronis regis, præter Demaratam et Heracleam, tertiam ei filiam sine nomine, uxorem Zoili. Nam nec maritus nec uxor in rerum natura fuerunt. *J. F. Gron.* Eodem facit, in tantum non omnibus codd. una modo litera abundante, scribi *Zosippi*, vel *Zosippo*. Quorum prius etiam Hearnius invenit in N. et D. sed *Cosippi* in L. 1. quemadmodum ego *Gesippi* in Gaertn.

§ 2 *Ea quum ad se quoque venire præscisset*] Lege *veniri*. J. F. Gron. Ita est in Ber. a m. sec. Præterea *præsensisset* Lov. 4. quod ex glossa interpretis esse videtur.

§ 3 *Nunc per memoriam Hieronis patris*] Particula *nunc* delenda videtur Crevier. quia ei alia compar et ex adverso obposita nulla est.

§ 5 *Illa cum viro fuerit regnatura*] Pall. 2. ac 3. *cum viro suo*. Gebh. Non aliter etiam Lov. 2. et Rec. Paullo ante τὸ *Quid* a m. sec. deletur in Flor. sequens autem *quod* exsulat a Lov. 5. Sed interceptum est a præcedenti *Quid*. Verum *Quid quod si* Brancal. Latinii legit.

§ 6 *Cui dubium esse, quin extemplo*] Pall. 1. ac 2. *quid dubium esse*. Pal. 3. *quin dubium esse*. Gebh. *Quid dubium* etiam Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Et ita Flor. a m. sec. quum olim exaratum fuisset *qui dubium*. Mox *navem* idem Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXIII. 11. § 5.

§ 7 *Quantum spes hominum fallit*] Immo *falli*, nam tota oratio obliqua est. *J. F. Gron.* Idem et Crevier. placuit. *Quam spes hominum* legit Lov. 5. Alibi librarios ita peccasse, vidimus ad v. 4. § 1. Adde x. 28. § 2. xxv. 23. § 11.

§ 8 *Quod ab se cuiquam periculum, a sola ac prope vidua, et puellis in orbitate degentibus*] Pall. tres *in orbitatem decedentibus*. Gebh. Deleo præpositionem *a*. J. F. Gron. Eadem præpositio abest a Ber. a m. sec. Præterea *in orbitatem decedentibus* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. *in orbitate decedentibus* Voss. Ber. et Lov. 1. *in orbitatem descendentibus*

Hav. *in orbitatem deg.* edd. antiqq.

Invisam tantum regiam stirpem esse] Scribe ex Put. Pet. Voss. *invisam tamen.* J. F. Gron. *Tamen* etiam Flor. et plerique reliqui codd. Vide ad IX. 12. § 6. Præterea *stirpem regiam* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 10 *Aversis auribus animisque, casse ne tempus tereretur, (ferrum enim quosdam*] Fastiditur particula *enim* ab omnibus nostris libris. Pal. 2. *ferrum quosdam experientes cern.* An videlicet satis esset acutum. *Gebh.* Qui hisce sanitatem constare adfirmet, ei nos mentem et judicium in literis constare negabimus. Lib. XXXVIII. c. 33. 'Quum aversis auribus pauca locuti essent.' XLI. 10. 'Quum, concione advocata, fugam e castris A. Manlii aversis auribus militum jactasset.' Tale quid et hic deesse putes. At ego τὸ *casse* absque vitio esse, non facile concedam: nec facit huc illud ex lib. II. c. 49. 'incassum missæ preces.' Libri juvant hactenus, ut Put. Pet. Voss. tres Pall. immo fere quicquid meliorum, cum Andrea Aldinaque, careant τῷ *enim.* Vide an sit melius *Aversis auribus animisque (nam ne tempus tereretur, ferrum quosdam expedientes cernebat) tum omissis pro se precibus.* Primam vocem plane ut participium, non tantum ut adjectivum nomen, positam intellige, quasi foret expressum, 'Quum omnium aures animique aversi essent.' Rubenius *animisque a se (ne tempus tereretur.* J. F. Gron. Τὸ *enim* deest etiam in Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hearnii Oxon. omnibusque edd. usque ad Ascens. 1513. Vett. edd. lectionem exhibui. Joh. Alex. Roëllius minima mutatione legebat *Aversis auribus animisque, casse ne tempus tereret, ut ferrum quosdam expedientes cernebat, tum, omissis, &c.* Fateor adverbium *casse* alibi non obcurrere. Verum ita *postulatus,* pro *postulatum,* habemus IV. 9. § 6. *servitudo* hoc lib. c. 22. § 2. quarum vocum vix alibi exempla obcurrunt. Locum pro deplorato habet Crevier.

§ 11 *A qua ætate etiam hostes irati abstinerent*] Pall. 1. ac 3. *hostes iratos abstinere.* Pal. 2. *hostes irati abstinent.* Gebh. Legendum ex Put. Pet. Men. Pall. Voss. *a qua ætate etiam hostes iratos abstinere.* J. F. Gron. Ita, præter Gaertn. legunt omnes mei, omnesque Hearnii Oxon. Vide etiam Gron. Obs. II. 14. p. 324. Præterea *a qua ætate et hostes* Lov. 1. Vide ad XXII. 47. § 9.

§ 12 *Obcursu se ex sacrario proripuerunt*] Florebellus, ut est summo judicio præditus, legit *eo cursu:* quod laudo. Sic enim XXVI. 12. 'Ad fretum eo cursu contendit, ut prope repentino adventu incautos oppresserit:' et XLII. 16. 'In jugum Parnassi refugerunt eo cursu, ut cum unus,' &c. *Sigon.* Pal. 2. excrevit τὸ *occursu.* Gebh. *Cursu* Lov. 3. et 5. Et ita vir doctus conjecit ad marginem ed. Curion. Malim tamen *eo cursu,* quod et Crevier. probavit. Paullo ante *in virgines inde,* pro *deinde,* Harl. Vide ad XXXVI. 24. § 10. et hoc cap. § 15. Tum *alienatæ mente,* pro *alienata,* Lov. 2. Utrumque commodo sensu ferri posse, docent quæ notavi ad III. 48. § 1. Ratio igitur flagitat, ut et plurium et meliorum codd. fidem sequamur.

§ 13 *Tenentibusque, quum tot ac tam validæ eluctandæ manus essent, sese eripuerunt*] Horum omnium nihil prorsus exstabat in libro Cantabr. Et sane, quid potissimum adferant, alius me doceat. *Jac. Gron.* Immo potius verba hæc, quæ in reliquis omnibus codd. constanter supersunt, in Cant. omissa puto librarii neglegentia, cujus oculis minus intentis fraudi fuit similitudo inter voces *evaserunt,* quæ proxime hæc verba præcedit, et *eripuerunt,* quæ eorum ultima est, unde factum fuit ut omnia media omitteret.

§ 14 *Cædemque per se miserabilem*]

Libri omnes *de se*. Gebh. In aliis edd. ante *cædemque* melius est distinctio minima. Si hinc nova periodus inchoatur, importuna est copula *que*. Duk. *De se* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hafn. Rec. Geertn. Hav. et, quas vidi, edd. usque ad Ascens. 1513. Ceterum ex Dukeri sententia veterem distinctionem revocavi. Paullo ante *complèssent* Flor.

§ 15 *Ira deinde ex misericordia orta*] *Ira demum* Gaertn. Hearnii N. et edd. antiqq. Vide ad XL. 22. § 1. *Ira inde* Lov. 1. Vide hoc cap. § 12. Mox *ut neque locus pœnitendi, aut regressus*, addita prima vocula, Ber. *neque locus pœnitendi, neque regressus* Lov. 4. *non locus pœnitendi, aut regressus* Lov. 5.

CAP. XXVII. § 1 *Statutus est comitiis dies*] Pal. 1. *Status et comitiis dies*. Sic XXIII. 35. 'Statum sacrificium.' XXVII. 25. 'Ut hi ludi in perpetuum in statam diem voverentur.' XXVIII. 6. 'Temporibus statis reciprocat.' XXXIX. 13. 'Tres in anno statos dies habuisse, quibus interdiu Bacchis initiarentur.' *Gebh.* Put. et Pet. *essent*. Forte *Statutus est inde comitiis dies*. J. F. Gron. *Essent* etiam Flor. Verum id ex proximis verbis librarii menti adhuc obversatum videtur. Perperam autem Gebh. probavit *Status*. Nam 'statum' dicitur, quod certo ac definito tempore recurrit, 'statutum' vero, quod tempore indicto; qualis hic erat dies comitiorum. *Status* igitur adscribi debet errori scribæ. Contrario lapsu peccarunt XXXIX. 13. § 8. ubi plura vide. Mox *tum alius Hipp.* Lov. 5. *tamen alius Hipp.* Lov. 4.

§ 2 *Non populari modo, sed militari quoque turba*] Optimus *turbus*. Scribe *turbis*. J. F. Gron.

§ 3 *Prætores dissimulare primo, et trahendam rem esse*] Put. et Pet. *et trahenda re esse*. Recte, ut puto. Sensus est, in eo esse, id agere, ut extraherent rem. Lib. VII. c. 12. 'His consiliis dictator bellum trahebat.' *J. F. Gronov.* Sententiam loci recte explicari, et vulgatum corruptum esse arbitror; an in scriptura optimorum codd. nihil vitii sit, videant alii. Nam mihi videtur addendum fuisse *in*, ut quum 'in aliqua re esse' dicuntur, qui eam agunt, qui ea occupantur. Cicero Verr. IV. 61. 'Quum diutius in negotio curaque fueram.' Gellius III. 1. 'Longe in eo ipso quærendo fui.' Et Cato apud eum III. 7. 'Hostes eorum audaciam admirantur; quorsum ire pergant, in exspectando sunt.' 'Esse invidia,' 'dolore,' 'metu,' et alia id genus, huc non pertinent. *Duk.* *Et trahendam rem esse censere* Hafn. et Ber. a m. sec. quum *censebat* habuisset a m. pr.

Pronunciant eos prætores] Τὸ *eos* abest in omnibus libris. *Gebh.* Eamdem vocem abjiciunt quoque Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Nec illi primo statim creati nudare*] Omnes libri habent *Nec illi statim creati nudare*. Gebh. Consentiunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo vetustiores.

Et, impetratis eis, alios, qui de fœdere] *Et impetrati senilios qui* Flor. Voss. Lov. 3. et Harl. *et impetrari senilios qui* Lov. 1. 2. *et impetrati senioles qui* Lov. 4. *et impetrari alios qui* Hav. *et impetrasse alios qui* Ber. Hafn. et Brancal. Latinii.

§ 5 *Classem navium centum Romanus habebat*] De Ap. Claudio loquitur, de quo ita Polybius VIII. 3. Ἄππιος μὲν ἑκατὸν πεντηρικοῖς σκάφεσι, Μάρκος δὲ Κλαύδιος πεζικὰς ἔχων δυνάμεις ἐφήδρευε τοῖς κατὰ τὴν Σικελίαν. *Sigon.*

Quo evaderent motus ex cædibus tyrannorum orti] Pal. 2. *quonam evaderent*. Pal. 3. *qua evaderent*. Gebh. Put. Pet. Voss. *quoniam evaderent*. Men. *quam evad.* Lege ut Pal. unus *quonam evaderent*. J. F. Gron. Quo

evaderent Lov. 1. 2. et Harl. *quam evaderent* Lov. 3. et Hearnii L. 1. *quoniam evaderent* Flor. a m. pr. *quonam evaderent* a m. sec.

§ 7 *Prodi Romanis Syracusas criminabantur*] Alii *Romanos*. Optimi *prodi Romano Syracusas*. De quo genere ad priores libros dictum est. Sic et ante: 'Ad Murgantiam tum classem navium centum Romanus habebat.' *J. F. Gronov.* *Romano* etiam Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad IV. 10. § 6. Paullo ante *quies ac tranquillitas* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 8 *At vero Appius ad ostium portus, quid aliæ partis hominibus animi accederet, opperiens*] Vitiose Pal. 2. *quidem aliæ partis hominibus animus acc.* Gebh. Put. a m. pr. et Pet. alter: *quo aliæ partis hominibus animus accederet, in statione*. Nam in optimo correctrix manus *quid* pro *quo* fecit: *opperiens* nusquam, uti nec in Pet. meliore, nec Men. nec Voss. qui pariter *animus*. Pal. *quidem aliæ partis hominibus animus*. Non dubito illud *opperiens* in iisdem non repertum, etsi sileat excerptor. Enimvero, re diligenter expensa, deprehendimus veram lectionem, distinctione et unica præterea litera mutata: *Ut vero App. naves ad ost. portus, quo aliæ partis hom. an. acc., in statione habere cœpit; ingens in speciem crim. vanis acc. fides.* J. F. Gronov. *Opperiens* tantum ex meis Lov. 5. Rec. et Gaertn. reliqui omnes eam vocem ignorant. Insuper *quid aliæ partis hominibus animus accederet* Flor. Cant. et Harl. *qui aliæ partis hominibus animus accederet* Lov. 3. *quidem aliæ partis hominibus animus accederet* Lov. 4. *quod aliæ partis hominibus animus accederet* Voss. pro varia lect. in marg. Lov. 2. et Hav. *quo aliæ partis hominibus animus accederet* Voss. in contextu, et Brancal. Latinii. Plane, quemadmodum Gronov. emendat, inveni in Ber. a m. sec. neque differt a m. pr. nisi quod præferat *At vero Appius*. Τὰ *at* et *ut* etiam alibi a librariis confunduntur. Vide ad I. 18. § 9. III. 56. § 12. et V. 4. § 8. De τῷ *aliæ partis* vide Voss. Gramm. VI. 6.

CAP. XXVIII. § 1 *In concionem vocari placuit*] Sic omnes nostri. Muretus præpositionem delet. Sic dictum est, ut 'vocare in senatum,' quod alibi Livio asseruimus. Justinus XVI. 1. 'Demetrius, cædem apud exercitum excusaturus, in concionem vocat.' Frontinus Strateg. III. 1. 'Ad concionem vocato exercitu, exposuit, quam id necessarium et facile esset.' Melius forte ex vestigiis scriptorum *concione vocata, exercitui exposuit*, inquit Petr. Scriverius. Immo pejus. *J. F. Gron.* Præpositionem constanter etiam omnes mei agnoscunt. Vide Gronov. ad II. 55. § 10. XXIII. 32. § 3. et XXVI. 48. § 13. Plene 'populum in concionem vocare' dixit Liv. XXXVII. 28. Vide Oudend. ad d. l. Front. Paullo ante *In hac perturbatione rerum* Ber. reliquis invitis. 'Turbatio' vox rarior est, cujus quædam exempla conlegit Falster. in Supplem. Ling. Lat. Verum hoc Livii antiquius est omnibus illis quæ congessit.

Ubi quum alii alio tenderent, nec procul a seditione res esset] Quum abesset a Pall. 1. et 3. præpositura *a*, conjeci legendum *nec procul seditionem*. Qua lectione in Pal. 3. omnibus elementis expressa confirmari meam conjecturam delectatus sum. Sic IX. 32. Livius dixit 'procul hostem.' XXVII. 42. 'Haud procul Venusiam hostem assequitur:' ut præfert Pal. 1. XXXIX. 56. 'Haud procul Siciliam, insulam novam editam e mari esse.' *Gebh.* Omnes Gallici et Voss. *tenerent*. Iidemque cum tribus Pall. præpositionem *a* cancellant. *J. F. Gron.* *Tenerent* Flor. Cant. Voss. in contextu, Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii L. 1. et N. Solent hæc

verba a scribis commutari. Vide ad IV. 31. § 2. c. 35. § 8. V. 41. § 7. IX. 37. § 10. c. 46. § 13. et XXVII. 17. § 17. De locutione 'procul seditionem' vide ad XXI. 61. § 8. Verum hanc lectionem nullus meorum firmat. *Procul a proditione* Gaertn. *procul seditione* reliqui mei omnes et Hearnii Oxon. Supra II. 13. 'Quum castra Etruscorum forte haud procul ripa Tiberis locata essent.' III. 22. 'Haud procul oppido consedit.' cap. 23. 'Haud procul mœnibus Tusculi considunt.' IV. 21. 'Haud procul Collina porta.' VI. 16. 'Jamque haud procul seditione res erat.' VII. 5. 'Rure et procul cœtu hominum.' c. 11. 'Haud procul porta Collina.' c. 14. 'Haud procul justo prœlio.' c. 39. 'Procul ambitione et foro.' VIII. 19. 'Haud procul castris ejus consedit.' c. 32. 'Nec procul seditione aberant.' XXV. 3. 'Nec procul dimicatione res erat:' et innumeris aliis locis.

§ 3 *Vel ad Romanos, vel Karthaginenses*] Ita edidit Jac. Gronov. eumque secutus est Clericus. Priores omnes legunt *vel ad Carthaginienses;* quod etiam in plerisque codd. superest, et recte Hearnius ac Crevier. revocarunt. Id enim Livii esse, patet ex illis quæ notantur ad VI. 28. § 6.

Nullius civitatis statum fortunatiorem gratioremve fore] Sive *gratior*, sive *gravior* (nam utrumvis habent vulgatæ) status non potest esse ad gustum sapidi palati. Put. *creatiorem*, sine τῷ *ve:* quod et alii omnes libri ignorant. Scribe cum Salmasio *fortunatiorem ac beatiorem fore*. Suet. Domit. c. 23. 'Beatiorem post se lætioremque portendi reipublicæ statum.' Seneca Ep. 81. 'Res magna et ex beatissimo animi statu profecta.' *J. F. Gron.* *Fortunatiorem feliciorem que* Ber. *fortunatiorem gratiorem*, sine particula *ve*, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii N. Gronov. in pr. ed. nott. ad X. 36. ex vestigiis Puteau. legebat *fortunatiorem, certioremque;* ad hunc vero locum *fortunatiorem ac beatiorem*, adscripto etiam loco Cic. ad Fam. ex IX. 8. 'Aliquo, si non bono, at saltem certo statu civitatis.' Rectius tamen hic in repetitis curis Salmasio adsentitur. Cic. Nat. D. III. 33. 'Tyrannus fuit opulentæ et beatissimæ civitatis.'

§ 4 *Si alia alio trahat res*] Probo magis *si alius alio trahat res*, ut legit Florebellus. *Sigon.* Quæ res trahat, et quid tandem trahat? Eximius ille Put. iterum *si alialio trahant.* Quod sane est *si alii alio trahant res.* J. F. Gron. Adde II. 57. XXXII. 19. Gronov. Obs. IV. 4. *Duk.* *Alia alio trahant res* Flor. a m. pr. *aliæ alio* a m. sec. Sed sequor Gronov. Est enim idem ac modo dixerat, 'alii alio tenderent.' Ita 'quum alii alio mitterentur' Liv. VII. 39. 'Trahere res alio' autem, ut 'trahere res ad Pœnos,' de quo vide ad XXIII. 8. § 2. et XXIV. 2. § 8.

Pars unaquæque suos exercitus] Optimus *pars utraque.* J. F. Gron. Ita et Lov. 3.

§ 5 *Sit utilior, longe minoris adeo rem momenti consultatione esse: tamen Hieronis*] Vet. lib. *consultationem.* Hinc ego *ad consultationem* lego. Sic enim paullo post: 'Esse etiam momenti aliquid ad consilium.' Et Cic. de Fin. IV. 17. 'Ne minimi quidem momenti ad summum bonum adipiscendum.' *Sigonius.* Sigonius fallitur. Adnotabo corruptam Pal. 1. scripturam *longe minorem adeo res monenti consultationem esse.* Dispiciant eruditiores de lectione, quam injicit Pal. 2. collatio *eam longe minorem ac levioris momenti consultationem esse.* Gebh. Sigonius *ad consultationem.* Voss. Pet. Men. unusque ex Pall. *longe minorem adeo res momenti consultationem esse, sed tamen.* Put. et Pet. melior, *eam longe minorem adeores momenti consultationem esseset tamen.*

Quis dubitet veram esse lectionem *utilior, eam longe minorem ac levioris momenti consultationem esse: sed tamen Hieronis*. Uti plane integreque unus e Pall. Lib. IX. c. 2. 'Ea modo, qua inirent, consultatio fuit.' *J. F. Gron.* *Eam longe minor est adeo res momenti consultationem esse: sed tamen* Hearnii L. 1. *longe minorem adeo res moventi consultationem esse: sed tamen* ejusdem D. *eam longe minoris ad rem momenti consultationem esse: tamen* Rec. *eam longe minorem acleores monenti consultationem esse: sed tamen* Flor. a m. pr. pro quo manus altera *minorem ac levioris momenti* substituit. Hoc sensu 'consultatio' VIII. 13. 'Reliqua consultatio est, quonam modo perpetua pace quietos obtineamus.' Τὸ *sed* demum omiserat Gruter. in postrema ed. Paullo ante *idem omnes* Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq.

§ 6 *Sed tamen Hieronis potius, quam Hieronymi, auctoritatem sequendam in sociis legendis, vel quinquaginta annis*] Hæc verba etsi simpliciter quidem, et (ut ita dicam) absolute intelligi possunt, videntur tamen nescio quod desiderare verbum, ut 'ostendere,' vel quid simile: ut sit sensus, Hieronis authoritatem potius, quam Hieronymi, in sociis legendis sequendam esse: id ostendere amicitiam L. annis feliciter expertam. Nam illam disjunctam non admodum intelligo. Sed judicent hæc doctiores. *Glar.* Si recte attendas, nihil huic sententiæ deesse reperias, contra quam statuit Glareanus, qui subaudit verbum 'ostendere.' ['Glareanus hoc loco nihil statuit; sed academicum agit, ut solet.'] *Sigon.* Glareano videtur desiderari verbum 'ostendere,' ut sit sensus, Hieronis potius auctoritatem sequendam; id ostendere amicitiam L. annis fideliter expertam. Sigonius, si recte attendas, nihil huic sententiæ deesse, repertum iri: hoc tantum. Sed certe aliquid infuscatum est. Scribe *sequendam in sociis legendis, et quinquaginta annis feliciter expertam*. J. F. Gron.

§ 7 *Esse etiam monumenti aliquid ad consilium*] Opinor legendum *momenti*. Valla. Vide ad v. 52. § 1.

Quod Karthaginiensibus ita pax negari posse] Pall. 1. et 3. *possit*. Pal. 2. *quod Carth. ita pax creari posset:* prisca vero ed. *ita pernegari possit*. Gebh. *Posse* operarum aberratione inrepsit in Modii et priores Gruteri edd. qui id ipse in postrema emendavit. *Ita pernegari possit* edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 8 *Quo minus cupiditatis*] Recte Crevier. *cupiditatem* exponit 'studium partium.' Ea de re vide Græv. ad Suet. Cæs. c. 12. Sæpe etiam ad Cic. ut in Verr. IV. 56. pro Font. c. 6. pro Cæcin. c. 2. aliisque locis.

Præfectique auxiliorum simul consulere] Vetus *simul consiliare*, eoque verbo Horat. et Tacit. usi. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 10. Ita etiam Lov. 1. Sed non placere patebit ex illis quæ notabo ad Epit. Liv. lib. CXXV. Multo minus adhuc placet *consilire*, quod Muretus hic restituere conatur in notis ad Tacit. Ann. III. 46. quem jam errasse Gronov. ibidem docuit.

§ 9 *Quum sæpe acta res esset mediis certaminibus*] Put. *mænis certaminibus*. Scribe *magnis certaminibus*. J. F. Gron. Vir doctus ad oram ed. Curion. conjecit *ambiguis certaminibus*. Sed Gronovii *magnis* ob vestigia Put. præferendum censeo.

Mittique cum eis legatos ad rem confirmandam] *Cum eis* intelligo 'Romanis legatis,' quos Marcellus Syracusas miserat, nisi conjungas *ad rem confirmandam cum eis*. Præcessit enim 'Romanis.' Sed est durum tamen utrumque. *Glar.* Forte *mittique legatos ad rem cum eis confirmandam*. J. F. Gron. Non immerito offendit Gronovium *cum eis* hoc loco positum. Conjecturam illius confirmat hoc Cæsaris B. Gall. I. 3. 'Cum proximis

civitatibus pacem et amicitiam confirmare.' Nam de legatis, quos c. 27. a Marcello Syracusas missos dixit, vix propter tot alia interjecta cogitari potest. Mihi etiam in mentem veniebat *mittique cum mandatis legatos.* Cæsar B. Gall. I. 35. 'Ad eum Cæsar legatos cum his mandatis mittit:' et Civ. III. 10. 'Quem cum mandatis ad Cn. Pompeium mitteret.' Sallust. Catil. c. 22. 'Legatos ad Marcium Regem mittit cum mandatis hujuscemodi.' *Duk.* J. A. Roëllius transpositis vocibus legebat *placuit cum eis, mittique leg.*

CAP. XXIX. § 1 *Dies haud ita multi intercesserant*] Nostri et præcipue Put. *intercesserunt.* Addunt etiam pronomen *Quæ legatio peropportuna visa.* Opportune, existimo. *J. F. Gron.* Omnes etiam mei cum Hearnii Oxon. et, quas vidi, edd. vetustioribus *intercesserunt;* cui primus Ascens. a. 1513. substituit alterum. Mox pronomen *quæ* nullus meorum admittit. Aliquid tamen ante vocem *legatio* excidisse subinnuit Flor. præferens *venerunt. L. legatio.* Forte τὸ *Quæ* sola priori litera notatum fuerat, idque librarius non intelligens literam *L.* ei substituit.

Ex Leontinis legati, præsidium finibus suis orantes] A quo infestarentur, dicere omisit Livius, rem magnopere necessariam ad sequentia intelligenda. *Glar.*

§ 2 *Multi ex auxiliis mercenariis*] Ita primus Froben. edidit a. 1531. Priores alio ordine *ex mercenariis auxiliis* legerunt: quod reduxi auctoribus Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 3 *Nam et illis*] Hoc refertur ad propius, 'hi' ad remotius. Multa hujus generis collegerunt viri docti. Vide Budæum in Comment. Ling. Gr. p. 1038. ed. Steph. Gronov. Obs. III. 16. et Burmann. ad Ovid. Met. III. 205. *Duk.* Ita et XXX. 30. 'Melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria: hæc in tua, illa in Deorum manu est.' XXXIX. 53. 'Etsi Demetrius minore ætate, quam Perseus, esset, hunc tamen justa matrefamilias, illum pellice ortum esse.' Adde quæ notarunt viri docti ad Val. Max. II. 7. 12. Catan. ad Plin. Ep. II. 14. § 2. et Corte ad Plinii Ep. I. 20. § 22. Etiam ad XXVIII. 19. § 7.

Quo mox in graviorem morbum recideret] Pal. 1. *in graviore morbo.* Gebh. Idem lapsus superest in Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. et Ber. Præterea *decideret* Harl. *incideret* Gaertn.

§ 6 *Avertere eos ab Syracusis cœpit*] Pall. 1. ac 2. *vertere* verbum simplex delegerunt. *Gebh.* Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. et Hav. Deinde *ab Syracusas* Flor. quod quum Crevier. etiam in Put. invenisset, inde *ab Syracusanis* scribendum conjecit.

§ 7 *Nec jam libertate contentos esse*] Pall. tres, nec non prisca ed. *libertatis contentos.* Gebh. *Libertatis contentos* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hafn. Hav. et edd. antiqq. *liberatos contentos esse* Flor. *liberatos esse* Ber. a m. sec. Paullo ante voces *cum Romanis* omittuntur in edd. Rom. 1472. ac Parm.

Nisi etiam regant ac dominentur] Male junguntur hæc verba, quorum alterum est invidiosissimum, et eorum qui nihil pensi habent; alterum, qui cum modo imperant et secundum leges, quod quidem huc non convenit. Itaque statim arripui, simul in Cantabrig. reperi *regnent ac dominentur.* Nunc idem a Salmasio ex Put. notatum cerno, ut dubitare ultra non liceat. In ipso Livio observes, τὸ 'regnare' regibus et αὐτοκράτορσι, dynastis aut impotentibus imperii magistratibus dari, 'regere' magistratibus non incivilibus, in libertate ac Romanis. VI. 40. 'Perpetuos, si Diis placet, tribunos tantum licentiæ novem annis, quibus regnant, sumsisse.' *Jac. Gron.* *Regant* primum in-

vexit, qui præfuit ultimæ Gruteri ed. Omnes enim priores *regnent*. Et ita quoque Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hafn. Rec. Hav. et Oxon. Hearnii: quam lectionem propterea revocavi; quod etiam fecit Crevier. Hoc sensu 'regnare' III. 11. 'Privatum viribus et audacia regnantem videtis.' c. 19. 'Perpetui jam tribuni plebis, non ut in republica populi Romani, sed ut in perdita domo, lingua criminibusque regnarent.'

§ 8 *Quod ibi primum conclamatum ad libertatem*] Τὸ *primum* deest in Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hearnii N. et multis edd. antiqq. Mox *ab Syracusis concursum* Voss. Lov. 2. Hafn. et Harl. *ad Syracusas concursum* Flor. et Hav. Τὸ *sit* exsulat etiam a Cant. Lov. 4. 5. Ber. a m. pr. et Gaertn.

§ 9 *Itaque aut eximendum id*] Pal. 1. et prisca ed. *Ita aut eximendum id*. Gebh. Ita et Gaertn. ac vetustæ edd. solito scriptorum errore, de quo vide ad XXI. 53. § 7.

§ 10 *Dummodo Sicilia cederent, jubentibus*] *Decederent* Ber. et Hav. Hinc *timentibus* Voss. et Harl. *tumentibus* Flor. Cant. et Lov. 3. ac 4. Paullo ante *stationis Romanorum* Gaertn. et priscæ edd. Tum *Epicydem hinc abire*, inserta media voce, Rec.

Cap. XXX. § 1 *Appio quoque adcito, ut altera parte adgrederetur*] Pal. 1. *Appioq; accito, altera parte aggr.* Gebh. *Quoque* et *que* sæpissime commutari, vidimus ad v. 26. § 1.

Ob iram inter conditiones pacis interfectæ stationis] Liber Mstus *ab ira*. Optime. Mutatum imperite fuit, quos dictio ea paulo remotior offendebat. At exempla plura in Livio vulgo obvia. *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 16. Pall. 1. et 3. *ab ira*, ut in suo quoque reperit cod. Lipsius, qui sic etiam XXVI. 1. censet legendum, ubi et Pall. duo meliores *non ab ira tantum*. Forte ita legendum XXVII. 15. præeunte Pal. 1. et vet. ed. *Clementerque a consule cum verborum castigatione ab errore præterito accepti*. XXVII. 30. 'Et ab ira non defectionis modo, sed etiam equitum interfectorum rati occasionem supplicii peti.' XXXI. 17. 'Adeo renunciata hæc legatio ab indignatione simul ac desperatione iram accendit.' *Gebhardus*. Lectio a Lipsio introducta auctores habet omnes nostros. Vulgo *ob iram*. Malim etiam *conditionem*, dum pax conditur, dum de pace paciscenda agitur. *J. F. Gron.* Si forsitan 'condere pacem' alicubi invenitur, tamen 'conditionem pacis' pro ipso actu condendi pacem dici, testimoniis idoneorum scriptorum confirmandum fuisse videtur. *Duk.* *Ab ira*, excepto Gaertn. omnes mei, omnesnesque Hearnii Oxon. præter L. 1. eamque lectionem probat etiam Gifan. Obs. Ling. Lat. voce 'A vel Ab.' Supra I. 1. 'Ab simili clade domo profugus.' II. 14. 'Inopi tum urbe ab longinqua obsidione:' ubi simili modo in quibusdam Mss. peccatur. c. XLIX. 'Pacis ab insita animi levitate pœnituit.' IV. 31. 'Exercitu ab re male gesta perculso:' ubi vide Rhen. et Gebh. V. 5. 'Non a cupiditate solum ulciscendi, sed etiam necessitate, agrum invasuros.' VIII. 16. 'Hostes ab superioris etiam certaminis memoria pavidos.' X. 5. 'Quum ira ab accepta nuper clade stimulabat, tum concitatior accidens clamor ab increscente certamine.' X. 31. 'Ab ultima dimicantibus spe.' Plura vide ad XXVI. 1. § 3. Si codd. Gronovio *inter conditionem* emendanti consentirent, conjectura ejus non displiceret. Eo sensu enim 'conditio' poni videtur XLII. 59. 'Si contentus bene re gesta quiesset eo die, vel pacis honestæ conditionem habiturum:' id est, opportunitatem condendi pacem etiam honestam. c. 62. 'Ut secunda fortuna in conditione honestæ pacis:'

id est, ad condendam honestam pacem. Verum omnes mei vulgatum tuentur.

§ 2 *Nocte Herbessum perfugiunt*] Cluver. testatur Sicil. Ant. II. 10. p. 361. plerosque viros doctos censere, nomen hujus urbis sine adspiratione scribendum esse, quia a Græca voce ἔρεβος deductum videtur; Plinium tamen Hist. Nat. III. 8. ordinem alphabeticum in recensione Siciliæ urbium secutum, inter ea retulisse vocabula quæ ab adspiratione incipiunt. Adspirationem hic omnes codd. servant. Contra plerique codd. et edd. antiqq. simplici sibilo *Herbesum* scribunt. Neque aliter antiquiores edd. pro quo recte Jac. Gronov. *Herbessum* dedit. Græcis enim similiter Ἐρβησσὸς dicitur. Tum *profugiunt* Gaertn. Vide ad XXXVII. 57. § 2. *Confugiunt* Ber. Paullo ante *videre* rescripsi, pro *viderunt*, idque auctoritate Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav.

§ 4 *Nec quemquam puberem arbitrari superesse*] Put. Pet. melior, Men. Voss. *quicquam*. Scribe *nec quicquam puberum*. J. F. Gron. *Nec quicquam* etiam Flor. a m. pr. et Hearnii N. Mox *locupletium*, pro *locupletum*, Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Hav. et priscæ edd. Utroque modo genitivum proferri, auctor est Vossius Gramm. IV. 14. quare fidem præsertim Flor. secutus sum.

§ 6 *Erroris speciem haud vanam mendacio præbuerant*] Quid est 'speciem erroris præbere mendacio?' Si velimus defendere, non potest explicari aliter, quam ut sit extenuare mendacium, et efficere, ut pro errore habeatur. Placet potius *Terroris speciem haud vanam mendacio præbuerant*, id est, ut hoc mendacium vim terrendi haberet, fecerunt verberati illi. Pet. clare *Terrori*. Mendum contrarium superius sustulimus. Schelius malebat *Rumoris speciem haud vani*. J. F. Gron. Sæpius voces 'terror' et 'error' conturbantur in Mss. Vide ad Liv. I. 14. § 9. II. 24. § 1. III. 36. § 7. IV. 41. § 7. V. 28. § 8. XXV. 10. § 3. c. 38. § 1. XXVII. 14. § 7. XXX. 6. § 1. c. 11. § 11. Nic. Heins. ad Nas. Am. I. 2. 35. et Burm. ad Quinct. Decl. XVII. 3. Tanto autem facilius hic error committi potest, si vox præcedens, ut hoc loco, finiatur litera *t*, a qua vocis sequentis litera initialis hauriri, vel ex qua ea repeti potest. Vide alia exempla ad V. 6. § 8. VII. 21. § 9. c. 25. § 5. X. 14. § 20. XXI. 35. § 4. XXIII. 17. § 6. et aliis locis.

§ 8 *Nec ut Leontinos irent*] Vet. lib. *ut in Leontinos irent*. Sigon. Pall. tres, et vet. ed. *Nec ut Leontinos irent*: ubi vides temere a Sigonio inculcatam particulam *in*. Gebh. Put. et alii scripti editique nesciunt præpositionem, quam adlevit Sigonius, immemor *Leontinos* et urbis et populi nomen esse, ut 'Œniadæ,' 'Parisii,' 'Andes.' Cic. Verr. IV. 66. 'Leontinis misera in civitate atque inani, tamen istius in gymnasio statua disjecta est.' III. 24. 'C. Matrinium Leontinis in foro biduum tenuit.' Statimque, 'biduum Leontinis in foro custodiis Apronii retentum.' Noster infra c. 32. 'Sicut Leontinos terrore ac primo impetu ceperant.' *J. F. Gron.* Præpositionem etiam ignorant Hearnii Oxon. Neque alius ex meis, quam Hav. eam agnoscit.

§ 9 *Exercitum ducunt Megaram*] Urbs Siciliæ Megara, quæ ante Hybla dicebatur, auctore Stephano. Hanc etiam *Megaras* vocat Livius. Et Plutarchus in Marcello p. 307. Μεγαρέας πόλιν, forte pro Μέγαρας. *Sigon.* Nomen singulari numero effert cap. seq. 'Megaram referre signa jubent:' et postea, 'Castra ad Megaram haberent.' Etiam Silius XIV. 273. 'Nec major Megara Mute concordibus ausis Juvere.' At numero multitudinis *Megara* dixit Liv. mox hoc cap. 'Postero die Megaris

castra movent:' et c. 35. 'Megara vi capta diruit ac diripuit:' ita enim legendum docuit Gronov. Quod autem Sigon. numero plurali *Megaras* a Livio dictum moneat, vellem adscripto loco probasset: alibi enim nondum obcurrit. Certe etiam Græciæ urbs hujus nominis, a cujus incolis hæc Siciliæ urbs condita est, etiam numero plurali non *Megaræ*, sed *Megara* vocatur. Vide ad XXXI. 22. § 6. Jam vero *exercitum ducunt Megara* legunt hoc loco Lov. 5. Gaertn. et edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm.

§ 10 *Spe, territis omnibus, per proditionem urbis potiundæ*] Vos sic emendatis: *spe fretis omnibus;* quod longe abest a vero. Nam ideo proficiscebantur cum paucis equitibus Herbesum, quod erat eis spes urbis potiundæ per proditionem, omnibus, qui Herbesi erant, jam territis. Nescistis distinguere hanc clausulam, ergo nec sensum ejus percipere. *Valla.*

§ 12 *Spe undique abscisa*] *Abscisa* se in Put. invenisse, testatur Crevier. quod ego quoque reperi in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXI. 34. § 4. et Gronov. pr. ed. notarum ad XLIV. 5.

§ 13 *Prima forte signa*] Vobis quidem venit in mentem emendare *Prævia fronte.* Valla. In multis edd. est *Prima fronte.*

Capti ad Trasimenum inter Romana auxilia] C. Terentio ac L. Æmylio ante Cannensem pugnam Hiero mille sagittarios ac funditores Romanis miserat. Itaque ego legerem *capti ad Cannas:* nisi quis cum Sempronio etiam aliquos missos intelligat, quod tamen Livius nusquam commemorat. Accedit ad hæc, quod non ita multo post Hiero mortuus est, ut illos sub Hieronymo, non Hierone, meruisse, recte intelligi queat. *Glar.* Restat in Pall. *inter Romanorum auxilia.* Gebh. Omnes Gallici, Pall. Voss. *Romanorum.* J. F. Gron. *Romanos auxiliatores* Ber. *Romanorum auxilia* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad I. 26. § 4. et Gronov. pr. ed. nott. ad XXII. 21. Ceterum non opus videtur, ut *capti ad Cannas* cum Glareano legamus. Non enim Liv. dicit, Cretenses illos Romanis ab Hierone missos esse: potuerunt enim conducti esse a Romanis, in quorum castris se levium armorum externa auxilia vidisse, Hiero inquit XXII. 37. Potuerunt etiam, licet Livius id non expresse tradat, ab Hierone ante prœlium ad Trasimenum, quum Sempronius ex Sicilia in Italiam revocaretur, missi esse; capti deinde ad Trasimenum et ab Hannibale dimissi abiisse in Siciliam. Quod autem apud Hieronymum sub Hippocrate et Epicyde militarint, postea accidit; nam mortuo demum Hierone Hannibal Hippocratem et Epicydem legatos ad Hieronymum misit. Vide c. 6.

§ 14 *Ex signis armatorumque habitu*] Scripti *armatorum habituque.* Lege igitur *ex signis armorum habituque.* J. F. Gron. *Armorum habitum* dicit Livius IX. 36. XXII. 18. et Justin. XX. 3. 8. Durius tamen est, copulam *que* rejici post secundum substantivum, et dici *ex signis, armorum habituque,* pro *ex signis armorumque habitu.* Non autem puto Gronovium jungi voluisse verba *ex signis armorum.* Duk. *Ex signis armatorum habituque* Put. Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et multæ edd. vett. quarum aliæ mox emendarunt *ex signis armorum habituque.* Pro eo deinde Froben. substituit a. 1531. *ex signis armorumque habitu.* Id autem deinceps reliqui editores servarunt usque ad Modium, qui *armatorumque habitu* vulgavit. Lectionem itaque, quæ ante eum exstiterat, in contextum revocavi. Illam vero Gronovii ab Oxon. L. 1. firmari, Hearnius testatur. Voces autem *armorum* et *armatorum* alibi etiam in Mss. commutari, vidimus ad XXII. 37. § 7.

Ramos oleæ ac velamenta alia supplicum porrigentes] Consistit hæc lectio consensu Pall. 2. et 3. adjuta. Interim Pal. 1. ac princeps ed. *velamenta alia supplicia porrigentes*. Gebh. *Velamenta alia supplicia* etiam Voss. Lov. quinque, Ber. Hafn. Gaertn. et vett. edd. Primus Ascens. 1513. *supplicum* in margine ostentavit, quod deinde Mogunt. receperunt, consentientibus reliquis codd. Mox *receptos tutarentur*, omissa copula, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Harl. Deinde *proderentur Syracusanis* Flor.

Cap. xxxi. § 2 *Postquam Hippocratem atque Epicydem pervaserat rumor*] Hic quoque vos additis *advenire*, quasi non subintelligatur verbum substantivum, sic: *Hippocratem et Epicidem esse*. Valla. Jam ante bina secula et amplius a doctis viris, ut tunc ferebant tempora, inculcabatur verbum *advenire*, quod et in æmulis suis exagitat Valla, præferens omne verbum hoc loco abesse; cujus opinionem confirmant libri omnes, in quibus *postquam Hippocratem et Epicidem pervasit rumor*. Et ego exturbassem τὸ *adesse*, nisi sustineret vetus ed. *Gebh.* Optimus *Hippocraten atque Epicyden*. Deinde nusquam τὸ *adesse*. Recte: intelligitur enim 'causas moræ esse.' *J. F. Gron.* Similiter 'Hippocraten et Epicyden' Flor. cap. seq. § 9. xxvi. 30. § 2. 'Hippocraten' et 'Epicyden,' et 'Epicydæ' editur xxv. 23. et alibi: quum supra 'Hippocratem' et 'Epicydem' et 'Epicydi' editum sit. Deinde, quum vulgo edatur *Epicyden adesse*, Ber. præfert *esse;* reliqui meí, et Hearnii Oxon. verbum omittunt.

§ 4 *Comprehendi vincirique catenis jusserunt Hippocratem*] Pall. 1. et 2. *inicique cathenas juss. Hipp.* Vetusta vero ed. *inicique catenis in Hipp.* Gebh. Omnis scripta bonorum librorum lectio *injicique* (vel *inicique*) *catenas jusserunt Hippocrati*. Nimirum delendum est τὸ *Hippocrati;* neque enim ratio est, cur huic potius, quam et alteri. Imitatur Livius breve imperium, quod fuerat, 'comprehendite, injicite catenas.' Et forte fuit *comprehenderent, injicerentque catenas. Ad quam vocem*. J. F. Gron. *Injicique catenis jusserunt in Hippocratem* ed. Rom. 1472. et Parm. *injicique*, vel *inicique, catenas juss. Hipp.* Voss. Lov. 2. 3. Ber. a m. pr. Hav. et Harl. *injicique in catenas juss. Hipp.* Hafn. *inicique catenas jusserunt Hippocratis* Flor. a m. pr. *Hippocrati* a m. sec. Quod verum est. Liv. xxiii. 10. 'Tum injectæ catenæ.' xxvi. 14. 'Extemplo his omnibus injectæ catenæ.' Ceteræ Gronovii emendationi, tamquam Mstorum omnium fidei adversanti, adsentiri nequeo. Neque caussam legitimam habuit, cur vocem ultimam abjiciendam crederet. Sub Hippocrate enim hic continetur Epicydes, ut sub Epicyde contra Hippocrates c. 24. § 1. ubi vide Jac. Gronov. Præterea *comprendi* dedit ultima Grut. ἔκδοσις. Verum quum optimi aliique omnes libri *comprehendi* servent, id iterum restitui.

A Cretensibus clamor est ortus] Quia in optimo est *Crentibus*, verisimile est *Cretibus* scripsisse Livium. Cicero Tusc. ii. 14. 'Cretum quidem leges, quas sive Jupiter, sive Minos sanxit, de Jovis quidem sententia.' De Leg. i. 5. 'Ut ille cum Crete Clinia et cum Lacedæmonio Megillo.' Cæsar Gall. ii. 7. 'Numidas et Cretas sagittarios et funditores Baleares.' J. F. Gron. Vide eumdem Gronov. in pr. ed. nott. ad i. 18. Plura etiam notantur ad Silium xiv. 39. Omnes tamen nostri vulgatum servant, ac Livius semper *Cretenses*, numquam *Cretas*, eos vocavit. Quare de emendatione Gronovii dubito. Mox § seq. *Megara* Lov. 5. Vide cap. præc. ad § 9. et ita mox § 9. idem cod. præfert.

§ 7 *Prætores Syracusanos Marcello suo salutem*] Opinor scribendum *Syracusani:* est enim principium epistolæ *Prætores Syracusani*. Hoc tamen esse principium epistolæ, tenes-

ne memoria; Antoni, te non pervidisse, cum legeres? pervidisse regem atque cæteros, qui aderant, quum te emendassem, *secundum* pro *post* accipi? Multaque etiam exempla protulissem, ni vidissem assensos. Ita opinor, memoria tenes; qui nihil æque memoria tenes atque injurias, quas putas tibi factas, etiamsi nullæ sunt. Nam quas ipse facis, earum non minus cito te capit oblivio, quam beneficiorum officiorumque ab aliis acceptorum. *Valla.* Duæ postremæ voces veteres libros nullos habent fundos: et sane quod sequitur, *secundum salutem*, spuriam arguit alteram. Put. et Pet. *Syracusanos.* Verum est ergo *Prætores Syracusani cos. Marcello. Secundum salutem, &c.* J. F. Gron. Eædem voces etiam omittuntur in omnibus scriptis, quibus utor, ut et edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm. Sed illas jam additas video in ed. Tarvis. 1482. Insuper *Prætores Syracusanorum* Ber. et Hav. *Prætores Syracusanos* Flor. ac Lov. 4. Veram igitur Gronovii emendationem existimo.

Recte eum atque ordine fecisse, quod in Leontinis nulli pepercisset] *Perpepercisset* Pal. 1. *Gebh.* De formula hac 'recte atque ordine fecisse' vide Briss. de Form. l. II. p. 197.

§ 10 *Recitata essent, tanto clamore*] Scripti *cum tanto clamore ad arma discursum est.* J. F. Gron. Adstipulantur omnes mei, nec non Hearnii Oxonienses. Ita II. 23. 'Cum clamore in forum curritur.' VII. 35. 'Armati cum silentio ad se venirent.' IX. 31. 'Cum clamore ac tumultu incautos invadit.' XXV. 9. 'Cum silentio in forum ducti.' cap. 34. 'Cum clamore per totam aciem discurrunt.' XLII. 59. 'Cum ingenti clamore in dextrum cornu incurrerunt.' Similiter 'cum magno gaudio accipere' I. 25. § 13. ubi plura vide: 'cum blandis sonis adire' Ovid. Her. XVI. 258. 'cum minore vexatione redire' Liv. XLI. 23. § 1. ubi vide. Alibi tamen Liv. præpositionem etiam omisisse, patet ex illis quæ notantur ad II. 56. § 4. et V. 45. § 2. Præterea *ad arma conclamatum est* Ber.

Inter tumultum pavidi obequitaverint Syracusas] Scripti *adequitaverint Syracusas.* J. F. Gron. Vide eumdem Gronov. in pr. ed. nott. ad I. 14. ubi lectionis hujus auctores laudat Put. fere omnes Gallic. et Pall. Plura eo loco dicta sunt. Ceterum vulgatam servant Lov. 4. Ber. a m. pr. Hav. ac Brancal. Latinii: *abequitaverint* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. et quædam edd. principum: *adequitaverint* in suis superesse, innuit Hearnius.

§ 11 *Et ne fuga quidem eorum*] Non damno: sed melius esse credo *sed ne fuga quidem.* Fortassis scriptum fuerat, ut sæpe, *set*, e quo neglecta prima litera, quod eadem erat ultima vocis præced., oriri potuit *et.* Contraria ratione Casaub. in Suet. Cæs. c. 6. pro *sed in amitæ quidem laudatione*, legit *et in amitæ q. l.* Duk.

Impetusque in Syracusanos milites fiebat] Libri omnes *fiebant.* Gebh. Scripti *fiebant*, non *fiebat*, ut alibi monitum. *J. F. Gron.* Ita ex Put. fere omnibus Gallic. et Pall. legendum monuit in pr. ed. nott. ad I. 14. neque aliter Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. pluresque alii, cum Hearnii Oxon. et edd. antiquis. Vide ad I. 4. § 9. Ceterum quum hanc lectionem jam J. F. Gronov. receperit, et Clericus se ejus contextum diligenter secuturum promiserit; nescio cur nunc *fiebat* revocarit. Mox τὸ *multitudinis* exsulat a Voss. et Lov. 1. Alii transponunt; nam *multitudinis iræ obviam* est in Lov. 2. *iræ obviam multitudinis* in Ber.

§ 14 *Quam vana aut levi aura mobile vulgus esset*] Ant. Perizon. ad oram Livii conjecit *vana et levi aura.* Verum et codd. nihil mutant, et nihil etiam mutandum. Neque rationem

videre possum cur vulgatum displicere debeat. Perizonio tamen favent Lov. 2. et Ber.

Militem nancti ex eo numero] Ita, pro *nacti*, Gronov. edidit etiam XXII. 44. § 4. XXIII. 2. § 2. hoc lib. c. 36. § 1. XXV. 30. § 2. XXVII. 28. § 2. XXVIII. 31. § 3. aliisque locis; in quo sine dubio præeuntes optimos codd. secutus est. Certe ita hoc loco legit Flor. et Lov. 3. Vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 10. et 45. Tib. c. 42. Calig. c. 3. Deinde *qui Leontinis* Lov. 4. Vide ad cap. præc. § 8.

Ad Mylam falso nunciata erant] *Ad Mylas* Flor. Lov. 3. 4. Harl. et Gaertn. Et quidem oppidum Siciliæ *Mylæ* vel Græce Μύλαι vocatur. Vide Cluv. Sic. Ant. II. 5. p. 300. Verum hic intelligitur fluvius, ut constat ex cap. præc. Is autem *Mylas* numero singulari vocatur.

CAP. XXXII. § 1 *In curiam introductus movit*] Pal. 1. *admonuit:* sicut mox Pal. 2. *quo majus ibi avaritiæ præmium foret.* Pal. 3. *quo majus sibi.* Gebh. Placet τὸ *movit*, etsi Pet. *monuit*. Pal. Men. *ammonuit*. Put. *monuit haud vani quidam homines palam ferre perbene.* Pet. quoque et Men. *ferre:* ut et Voss. cui *haud* etiam, non *ut*. Possis *movit. Haud vani quidam homines palam ferre, perbene detectam, &c.* Quidam etiam prudentium palam ferebant. *J. F. Gron.* *Admonuit* Lov. 2. 3. Ber. Hafn. et Hav. *amonuit* Voss. et Lov. 1. *monuit* Flor. Cant. et Gaertn. Sed recte Gronov. *movit* tuetur, quod cum *monuit* sæpissime commutatur. Vide ad XXXV. 25. § 5. Præterea *haud vani quidam homines palam ferre, perbene* Flor. Lov. 1. 2. 3. Ber. et Hav. quod recte Gronov. in posterioribus edd. recepit, quum in pr. ed. nott. hoc loco et ad I. 50. legendum conjecisset, et in contextum recepisset *haud vane quosdam homines palam ferre.* Mox *sibi* etiam Voss. Rec. et Gaertn. Vide ad I. 57. § 10.

§ 2 *Itaque claudendas cuncti portas*] Pall. tres, et vet. ed. *Itaque cludendas cunctis portas.* Gebh. *Cunctis* Lov. 1. 2. 4. 5. Cant. Harl. Ber. Hafn. Rec. Hav. et edd. antiqq. *cum cunctis* Hav.

At militares pene omnes partemque magnam] Quidam pro *at* restituerunt *ad*. Ego *apud* malim, et *nomen Romanum* potius, quam *Romanis*. Glar. Pal. 1. *sed non ab hisdem omnis temere nec eosdem odisset: ad militares senes omnem partemque magnam plebis.* Pal. 2. *sed non ab iisdem omnes temere, nec eosdem omnis odisse: ad militares senes omnes partemque magnam plebis.* Pal. 3. *sed non ab iisdem omnis temere nec eosdem odisse, sed militares serius omnem partemque magnam plebis invisum esse.* Ex quibus alii aliquid rectius exsculpant. *Gebh.* Plurimi *ad militares senes omnes.* Quidam *ad militares serius omnem.* Put. *ad militare senus omnem.* Scribendum *ad militare genus omne partemque magnam plebis.* Sic XLIV. 11. ‘Agrianes et Penestæ Illyrii vocantur, bellicosum utrumque genus.’ Eodem lib. c. 45. ‘Thraces navibus se committere non ausi, domos dilapsi, et aliæ militaris generis turbæ.’ Cic. Fam. IV. 7. ‘Neque te consilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeii, nec genus exercitus probare.’ *J. F. Gron.* *Ad militares senes omnes* Voss. et Lov. 4. ac 5. *ad militares senes omnem* Lov. 1. Harl. Gaertn. et Hearnii N. *ad militares sententias omnes* ejusdem L. 1. *ad militaris sensus omnes* Hafn. *ad militares sensus omnes* Ber. et Hav. *ad militares senus omnem* Lov. 3. Quam emendationem Gronov. hoc loco, eamdem etiam proposuit ad VII. 7. § 4. ubi etiam *ad* pro ‘apud’ pluribus inlustratur; *militare genus* pro ‘militibus.’ Ita ‘agreste genus,’ pro hominibus agrestibus, XXXIV. 27. Similiter ‘levis armatura promtissimum genus ad lacessendum,’ pro militibus levis armaturæ promtissimis ad lacessendum, XLIV. 4. ‘genus’ simpliciter, vel

'genus humanum,' pro hominibus. Vide viros doctos ad Phædr. Præfat. II. 1. 'Acre genus leonum,' pro acribus leonibus, apud Lucret. v. 863.

§ 3 *Prætores optimatumque pauci, quamquam inflati vano nuncio erant*] Hoc verbum *inflati* pertinet ad insolescentes fortuna, quæ his adfectio procul. Utrum igitur *adflati*, id est, 'icti?' 'Fulminis adflavit ventis:' an *inflammati?* ut Cicero pro Flacco c. 33. 'Habetis caussam inimicitiarum, qua caussa inflammatus Decianus.' Nisi 'inflatus,' ut 'turgens ira,' 'in fermento.' *J. F. Gron.* Vulgatum ferri nequit. Gronovianum *adflati* etiam in contextum recepit Clericus, lectore, contra fidem datam, non admonito. Eamdem lectionem etiam probavit Crevier. Doujatius malebat *inpleti*, quomodo etiam Jac. Perizon. in margine Livii conjecit. Alteram Gronovii conjecturam *inflammati* in contextum recepi: quia sic habet Flor. a m. sec. Supra IV. 56. 'Ad hæc quum inflammarentur animi.' Præterea *optimatiumque* Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Ber. a m. pr. Gaertn. et quædam ex edd. principibus. Vide ad Epit. Liv. l. LXXIX.

§ 5 *Jam unis foribus Hexapyli apertis*] Hexapylum dicitur pars urbis postrema, in qua sex portæ sunt, per quas ex urbe egressus est. Sic 'Dipylon' Athenis fuit, cujus meminit Livius XXXI. 24. et Polybius Exc. Legat. num. 3. Sic 'Tetrapylon' Cæsareæ in Palæstina, cujus mentio est in expositione totius mundi p. 13. *H. Vales.* De Hexapylo vide Cluv. Sic. Antiq. I. 12. p. 151.

§ 6 *Sed surdæ adeo omnium aures concitatæ multitudinis erant, quod non minore*] Put. *sed surdæ ad hominum aures.* Manus secunda *ec* adposuerat. Non male, ut puto. Scribendum enim, *Sed surdæ ad hæc omnia aures conc. mult. erant, nec minore intus vi, quam foris, portæ effr., effr.* Nam sic quoque concinnat cætera Put. habetque consentientem meliorem Pet. *J. F. Gron.* In priori horum verborum parte nihil variant codd. mei, nisi quod *surdæ adeo aures concitatæ omnis multitudinis* legat Ber. In posteriore vero cum Pet. et Put. sentit Flor.

Tuto in Hexapylo agmen receptum est] Put. *tuto Hexapylo* sine τῷ *in*. J. F. Gron. *In Hexapylo* defendi potest ex Ovidii Met. II. 529. 'Sideraque in cœlo, stupri mercede, recepta:' et ex eodem Epist. Hypsip. 20. 'In mihi promissi parte recepta tori:' ubi vide Heinsium. Sed usitatius omittitur præpositio. Verum quum hic a solo Put. absit *in*, et Livius paullo ante dixerit, 'Jam unis foribus Hexapyli apertis, cœpti erant recipi,' suspicor scriptum fuisse *effractisque omnibus totum Hexapylo agmen receptum est.* 'Tutus' et 'totus' multis locis permutantur, et pro *m* facile scribi potuit *in*. Duk. *Tuto in Hexapylo agmen tutum* Ber. *in Hexapylo tuto agmen* Lov. 5. *tuto Hexapylo agmen* Flor. *totum Hexapylo agmen* conjicit etiam Crevier. 'Tutus' et 'totus' sæpius in Mss. confundi, videbimus ad XXVIII. 4. § 7.

§ 7 *In Achradinam cum juventute populorum confugiunt*] Ego *popularium* Livium scripsisse crediderim: nam *populorum* hic ratione caret. *Sabell.*

§ 8 *Prætoresque, &c. omnes interficiuntur*] Cantabr. *prætorumque omnes.* Nec ausim rejicere, quum sic rursus Livius XXXI. 45. 'Macedonum fere omnibus et quibusdam Andriorum.' Nam X. 31. ad quem is locus citatur, suspecta etiam verba sunt. XXIX. 29. 'Capusa cum multis principum:' *Jac. Gronov.* *Prætorumque* etiam Flor. et Harl. Similiter 'pauci hostium' III. 18. 'pauci tribunorum' XXV. 23. 'multi exsulum' III. 18. Codicibus hic dicto audiens fui. Errorem aliorum codd. ex compendio scribendi *Prr* ortum esse, patet ex illis quæ dicta sunt hoc lib. c. 23. § 1.

§ 9 *Confusaeque hæc omnis multitudo Hippocratem atque Epicydem creant prætores*] Ita primus edidit Jac. Gronov. quod Cleric. et Crevier. receperunt. Secutus videtur codd. suos. Certe, præter Voss. et Lov. 1. ac 2. ita præferunt omnes mei; quod idem etiam de Oxon. suis Hearne testatur. Antea omittebatur τὸ *hæc*. Præterea *Hippocraten* atque *Epicyden* Flor. Vide ad cap. præc. § 2. Mox *reciderant*, pro *reciderunt*, Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Idem Crevier. in Put. et Victor. invenit, et hinc in contextum recepit.

Cap. xxxiii. § 3 *Ad Olympium (Jovis id templum est) mille et quingentis passibus ab urbe*] Ὀλυμπίειον est apud Thucyd. lib. vii. p. 386. et seqq. quare *Olympieum* legendum. *Glar.* Thucyd. Ὀλυμπίειον vocat lib. vii. Hujus templi Jovis Olympii Syracusis meminit lib. xvi. p. 547. Diodorus ita: Κατέστησε δὲ καὶ τὴν κατ' ἐνιαυτὸν ἐντιμοτάτην ἀρχὴν, ἣν Ἀμφιπολίαν Διὸς Ὀλυμπίου οἱ Συρακούσιοι καλοῦσι. *Sigon.* Non opus est, ut cum Glar. legamus *Olympieum*. Nam et Ὀλύμπιον vocari a Diod. Sic. xiii. 333. auctor est Cluver. Sicil. Ant. i. 13. p. 178. qui tamen et Ὀλυμπεῖον vocavit xvi. 546. Præterea *Jovis templum est*, omisso pronomine, Lov. 1. Vide ad xl. 57. § 3. Deinde *mille et CC^tis^*, vel *ducentis, passibus* Lov. 4. et Hav. *mille et de passibus*, id est *DC.* sive *sexcentis*, Lov. 3. *mille et V. passibus* Hearnii D. *mille et V. passus* Lov. 2. *mille et quingentos passus* se in Put. et Victor. invenisse, testatur Crevier. quod etiam probavit, quia Livius ita loqui solet. Vide ad iv. 9. § 13. Paullo ante *jam Romanus exercitus* Ber. *tum Romanus exercitus* Lov. 1. et 5. *tunc Romanus exercitus* edd. principes.

§ 6 *Reditus pateret, ac cædis auctores dedantur*] Copulativa ignoratur a Voss. Gud. *J. F. Gron.* Ignoratur insuper a Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Id ansam dedit conjiciendi Crevier. *reditus pateat, cædis auctores dedantur.*

§ 7 *Si quæ ad se mandata haberet*] Ita ultima Gruteri ἔκδοσις, quam secuti sunt recentiores editores omnes. Priores typis descripti, omnesque mei calamo exarati, ut et Hearnii L. 1. et D. *si qua ad se*, quod revocavi.

§ 8 *Si bello lacessant*] *Lacessent*, præter edd. principes, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Ber. a m. pr. ubi emendat manus sec. *lacesserent*. Mox *Syracusanos et Leontinos* Hafn. cujus lectionis auctor ita dedisse videtur, quia nesciebat 'Leontinos' non tantum cives, sed et urbem ipsam vocari. Vide ad c. 30. § 8. Præterea *expugnare* Lov. 5. Vide ad xxi. 57. § 6.

§ 9 *Cujus murus fluctu adluitur*] *Abluitur* Voss. Lov. 1. 2. 5. a m. sec. Gaertn. Hav. et edd. Aldina priores. Vide ad xxvi. 44. § 10.

Cap. xxxiv. § 2 *Ea tempestate fuisset. Archimedes is erat*] Pal. 2. ita distinguit: *fuisset Archimedes. Is erat unicus spectator cæli.* Gebh. Supervacaneum τὸ *is*. Sic enim loquebantur. Cap. 37. 'L. Pinarius erat, vir acer.' Lib. vii. c. 26. 'M. erat Valerius tribunus militum.' xxv. 34. 'Masinissa erat juvenis, eo tempore socius Carthaginiensium.' Cicero pro Quinctio c. 3. 'C. Quinctius fuit, P. Quinctii hujus frater.' *J. F. Gron.* Infra xxv. 16. 'Flavius Lucanus fuit, caput partis ejus Lucanorum.' c. 19. 'M. Centenius fuit, cognomine Penula.' Vide Jac. Gronov. ad xxix. 29. § 8. Omnes tamen codd. constanter illud *is* tuentur. Similiter et edd. omnes, quarum antiquiores ita distinguunt, ut Gebhard. in Pal. 2. invenit. Sed nihil muto. Supra v. 34. 'Ambigates is fuit, virtute fortunaque præpollens.' Et mox, 'Massilienses erant hi, navibus a Phocæa

profecti.' VIII. 28. 'L. Papirius is fuit.' Mox *unicus speculator* Lov. 4. Sed *speculator* et *spectator* etiam commutantur VII. 11. § 10. 'Spectare' autem in hac re usus est Justin. I. 1. 'Dicitur siderum motus diligentissime spectasse:' altero Cic. qui Physicum vocat 'speculatorem venatoremque naturæ' de Nat. Deor. I. 30.

Operumque, quibus ea, quæ hostes ingenti mole agerent] Vet. ed. *qui ea.* Pall. 1. ac 3. *quibus hostes ingenti mole.* Pal. 2. *operumque, quicquid hostes ingenti mole agerent.* Gebh. *Quibus hostes,* duabus mediis vocibus omissis, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn, *quibus quæ hostes* Ber. et Hav. Mox *levi momento,* pro *perlevi,* Ber. Supra XXI. 43. 'Inclitі populi regesque perlevi momento victi sunt.'

§ 3 *Pleraque alta et difficilia aditu, submissa quædam et quæ planis vallibus adiri possent*] Lego *plaraque altum et difficilem aditu, summissum quædam et quem planis vallibus adire posses.* Klock. Syll. Epist. quas edidit Burm. tom. I. p. 394. Put. Voss. Gud. *et difficilia aditus.* Lege *pleraque alta et difficilis aditus.* J. F. Gron. Nemo negabit Latine dici 'loca facilia,' et 'difficilia aditu.' Hoc ergo quærendum relinquitur, utrum probabilius sit, ultimam literam vocis *difficilia* in *s* mutandam, an in libris scriptis, qui habent *aditus,* ultimam ex temere repetita ea, quæ in capite sequentis vocis est, ortam esse. Hoc quidem etiam verba dictantis excipienti facile accidere potuit. Deinde magis placet *adiri,* quod in aliis est. *Duk.* *Difficilia aditus* etiam Flor. Lov. 1. 3. Ber. Gaertn. et Hav. quæ lectio ideo displicet, quia Livius alibi 'difficilis' vel 'facilis' cum casu quarto construere solitus non est. Potius itaque consentio Dukero, existimanti ultimam literam *s* voci *aditus* adcrevisse ex temere repetita prima vocis sequentis, quam Gronovio, *difficilia* insuper mutanti in *difficilis.* Vide ad XXVIII. 25. § 2. Ceterum *adiri possent* plerique codd. (ex quorum numero tamen eximendi Flor. Lov. 1. Harl. Ber. et Gaertn.) omnesque edd. usque ad Gruter. cujus ultima dedit *adire,* sed prius jam revocarunt Clericus et Crevier. quod etiam verius puto. Mox § seq. *abluitur,* pro *adluitur,* Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldinam. Vide ad XXVI. 44. § 10.

§ 5 *Telum inhabile ad remittendum imperitis est*] Locus consideratione duplici eget. Primo quod 'velites' nominat veteres illos jaculatores: deinde quod ait 'imperitis inhabile.' Atqui et 'peritis,' si tale et tam flexile est, quale describitur Polybio VI. 20. qui et aperte negat remitti. An redundat vox *imperitis?* An mutanda in *impeditis?* ut, nisi quis otiose mucronem refingat et erigat, neget remitti. An ideo etiam *imperitis* inhabile, quia amento emittebatur, et certo motu? *Lipsius,* de Mil. Rom. III. 1. Schelius ad Polyb. c. 14. legit *impetitis,* vel potius *petitis:* neutrum male ad conciliandum cum Polybio Livium. De altero, quod hic consideratione dignum videtur Lipsio, quod *velites* nominet Livius, qui tum nondum instituti erant, dictum est ad XXI. 55. *Duk.* *Imparatis* conjicit Salmas. de Re Milit. Rom. c. 16. p. 1406. eodem sensu quo *impeditis* Lipsius. Eo modo librarios interdum errasse, constat ex viris doctis ad Claud. Suet. c. 41. et Plin. Epist. IV. 9. § 10. Codd. nihil mutant, nisi quod *peritis* sit in Cant. verum ita legendum foret *vel peritis,* id est, 'etiam peritis.' Priores itaque literæ *in* videntur interceptæ esse ab ultima vocis præced. Vide ad V. 27. § 6. Si necesse est, ut Livius ubique Polyb. consentiat, conjecturam Schelii præferendam puto. Tum *telum ad remittendum inhabile* Flor. Lov. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Neque aliter

Lov. 1. et 4. nisi quod eorum prior pro *inhabile* insuper habeat *in Hannibale,* alter *inutile:* quod posterius est ex interpretis expositione receptum.

§ 6 *Naves junctæ aliæ binæ ad quinqueremes*] Ex hac lectione quid sequi possit, videant illi, si possunt, qui ita scripsere. Ego *aliæ ad binas quinqueremes* lego, ut singulæ naves duabus essent quinqueremibus præcinctæ, ut ab utraque parte unam haberent, sicque onerariæ remis agerentur. *Sabell.* Hoc sic Plut. in Marcello p. 305. Ὑπὲρ δὲ μεγάλου ζεύγματος νεῶν ὀκτὼ πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένων μηχανὴν ἄρας ἐπέπλει πρὸς τὸ τεῖχος. Uterque horum a Polybio sumpsit, qui VIII. 5. ita scribit: Ἅμα δὲ τούτοις ὀκτὼ πεντήρεσι παραλελειμμέναις τοὺς ταρσοὺς, ταῖς μὲν τοὺς δεξιοὺς, ταῖς δὲ τοὺς εὐωνύμους, καὶ συνεζευγμέναις πρὸς ἀλλήλας σὺν δύο κατὰ τοὺς ἐψιλωμένους τοίχους, προσῆγον πρὸς τὸ τεῖχος διὰ τῆς τῶν ἐκτὸς τοίχων εἰρεσίας τὰς λεγομένας σάμβυκας. Quas Polyb. σάμβυκας dixit, *turres contabulatas* vertit Livius. Porro autem cum uterque Græcorum horum auctorum octo quinqueremes nominet, quæ binæ conjunctæ fuerint, exemptis remis interioribus, suspicor ne quid vitii sit apud Livium, præsertim vero, cum Polybii locum hunc ad verbum verterit, sitque legendum *junctæ aliæ binæ ad octo quinqueremes.* Sigonius. Pall. nihil hic variant. *Gebh.* Miror Lipsium, hoc Poliorc. I. 6. eodem modo emendantem, ignorasse, emendationem a Sigonio occupatam esse. Sed sensum recte explicat, fuisse binas et binas quinqueremes junctas usque ad octo. Nec aspernandum puto, quod paullo post legit *velut navis agerentur,* nam octo quinqueremes junctæ, velut unum corpus et una navis, agebantur. *Duk.* Nihil etiam nostri mutant. In verbis seqq. Crevier. in cod. Put. invenit *velut unaves,* unde legendum existimat *velut una navis, agerentur.* Optime.

§ 8 *Quæ procul erant naves, saxa ingenti pondere*] Verisimilius erat, in propiores naveis saxa ingenti pondere missa; in eas vero, quæ procul stabant, leviora tela: nisi propinquitas effecerit, ut interiores naves tutiores essent ab ictibus. Sed lectoris esto judicium. *Glar.* Confer Polyb. VIII. 5. unde sua Livius hausit.

§ 9 *Murum ab imo ad summum crebris cubitalibus fere caveis aperuit*] Legendum est *cavis,* cujus nominativus est 'cava,' id est foramina. Ut apud Plaut. in Menæchm. I. 2. 49. 'Etiam nunc concede audacter ab leonino cavo.' Et apud Corn. Celsum in VII. 'Deinde totum id cavum, sicut in fistulis dixi, usque ad os excidendum.' Quamquam apud Columell. (si tamen vera scriptura est) reperitur in genere masculino XII. 8. 'Deinde cavum, quem feceris, surculo obturato.' *Valla.* Polybius sic VIII. 6. Γενομένων δ' αὐτῶν ἐντὸς βέλους πρὸς τῇ γῇ, πάλιν ἑτέραν ἡτοιμάκει παρασκευὴν πρὸς τοὺς ἀπομαχομένους ἐκ τῶν πλοίων· ὡς ἀνδρομήκους ὕψους κατεπύκνωσε τρήμασι τὸ τεῖχος, ὡς παλαιστιαίοις τὸ μέγεθος κατὰ τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν· οἷς τοξότας καὶ σκορπίδια παραστήσας ἐντὸς τοῦ τείχους, καὶ βάλλων διὰ τούτων, ἀχρήστους ἐποίει τοὺς ἐπιβάτας. *Sigon.* Lipsius Poliorc. III. 4. hic negligentiam aut παρόραμα Livii accusat, quod, quæ Polybio παλαιστιαῖα τρήματα, *palmaria cava* sunt, *cubitalia cava* verterit. Sane grammatici Græci παλαιστὴν tradunt esse mensuram quatuor digitorum junctorum, quem 'palmum' dicunt Latini. Vide Philandrum ad Vitruv. de Archit. III. 1. et 3. Non potest ergo Livius, si παλαιστὴν *cubitum* esse credidit, Lipsii et grammaticorum censuram effugere. Sed mihi nihil temere pronunciandum videtur. Nam etsi non facile quisquam negabit, Livium, cum hæc scribebat, ante oculos habuisse locum Polybii, tamen, quia eum non ad verbum interpretatus est, et, quæ de magnitudine cavorum, tam ab interiore, quam exte-

riore parte muri, his verbis scribit Polyb. ὡς ἀνδρομήκους ὕψους, et κατὰ τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, prætermisit, non pro certo constare puto, eum τρήματα ὡς παλαιστιαῖα τὸ μέγεθος vertisse *cubitalia fere cava*. Et potuit etiam quædam ab aliis, non omnia a Polybio, sumere. Nam certe, quod murum *ab imo ad summum* apertum dicit, non est in Polybio. *Duk.* *Caveis* servant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. usque ad Froben. qui a. 1531. Vallæ emendationem *cavis* recepit. 'Cava' vero sunt foramina, cavernæ. Non est autem, ut Valla locum Colum. qui mascule hoc vocabulum effert, suspectum habeat. Similiter enim Horat. Sat. II. 6. 116. 'me silva cavusque Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo:' et Phædr. IV. 5. 1. 'artos circum trepidarent cavos.' Quin et feminine 'cavam' veteres dixisse, docet Goesius Indice Rei Agrar. script. ea voce. Hæc cava erant *cubitalia*, id est, cubiti magnitudinem habebant: quod moneo, ne quis cum Godelev. et Doujat. capiat de cubitali, id est tegumento vel fulcimento cubiti.

§ 10 *Quæ propius quidem subibant naves, quo interiores ictibus tormentorum essent*] Put. Pet. Men. *quædam*, non *quidem*. Forte *propius mœnia*. Nec placet τὸ *quo*: non enim ideo subibant mœnia, ut missilia, quibus opus esset spatio, eluderent, sed ut de propinquo ea convellerent. Est igitur hæc ratio, cur Archimedes adversus eas alia fuerit arte usus, et scribendum *quod interiores*. J. F. Gron. Si pro *quæ* liceret legi *quum*, retineri posset *quædam*: nam non necesse est exprimi locum quo subierint. Sic paullo post 'ad subeundum.' *Duk.* *Quæ propius subibant naves*, voce omissa, Lov. 2. et Hearnii D. *Quæ propius subibant quidem naves* Lov. 3. *Quæ propius quædam subibant naves* Hearnii L. 1. et N. quam lectionem Gronov. in pr. ed. nott. probavit, et exposuit *Quædam naves, quæ propius subibant*. In hac autem vocum transpositione non tralaticiam elegantiam cum pleonasmo agnovit. At vocem *quidem*, quæ etiam a cod. Victor. deerat, delendam censet Crevier. In reliqua parte verborum non necessariam puto Gronovii conjecturam: ex Polyb. enim VIII. 6. et Plutarch. in Marc. p. 306. constare videtur, ideo Marcellum, tenebris nocturnis observatis, naves propius mœnia admovisse, ne missilia, quibus spatio opus erat, nocere possent. Si tamen omnino illud *quo* displiceat, posses etiam, ut sæpe in Mss. scribi solet, legere *quom interiores*, id est, quod, quoniam. Ita ultimam literam hauserit prima syllaba vocis proximæ. Vide ad XXXVII. 29. § 5. vel quum scriptum foret *quō*, lineam transversam neglexerit librarius. Similiter *quo*, pro *quom*, vel *quum*, in multis est Mss. hoc cap. § 16. Ceteroquin etiam *quo* et *quod* sæpe commutantur. Vide ad XXXVI. 33. § 3. De locutione autem 'interior ictibus' vide Jac. Gronov. ad Amm. Marc. XIV. 2.

In eas tollendas desuper murum eminentem, ferrea manus, &c.] Pulcherrimus locus ita deformatus est, ut nulla neque sententiæ neque Latinitatis adsit integritas. Describit autem machinamenti rationem, quo Archimedes navalem belli apparatum et oppugnationem Syracusarum elusit. Vitium vero est in his vocibus: *in eas tollendas desuper murum eminentem*. Quæ quid ad rem pertineant, non satis apparet. Ego autem, vestigia germanæ lectionis sequutus, quæ sunt in vet. lib. hoc modo, *in eas tollendo desuper murum, eminente ferrea manu*; corrigendum puto *in eas tollenone super murum eminente ferrea manu*. Est autem *tolleno* machina, quæ ferrea manu sibi illigata naves in altum suspendebat. De qua sic Festus: 'Tolleno dicitur machinæ genus, quo trahitur aqua in alteram partem prægravante

pondere.' Et Vitruv. IV. 21. 'Tolleno dicitur, quoties una trabs in terram prælte defigitur, cui in summo vertice alia transversa trabs longior dimensa medietate connectitur, eo libramento, ut si unum caput depresseris, aliud erigatur.' Est autem usus hac voce Livius etiam XXXVIII. 5. 'In arietes tollenonibus libramenta plumbi aut saxorum stipitesve robustos incutiebant.' Est autem hic horum verborum ordo: Tollenone super murum emisso Archimedes prora navis suspensa e ferrea manu firmæ catenæ illigata, cum eadem manus injecta proræ esset, et gravi libramento ad solum recelleret, statuebat navim ipsam in puppim. Hoc autem sic Polybius VIII. 7. Ἅμα δὲ καὶ καθίει χεῖρα σιδηρᾶν ἐξ ἁλύσεως δεδεμένην, ᾗ δραξάμενος ὁ τὴν κεραίαν οἰακίζων ὅθεν ἐπιλάβοιτο τῆς πρώρας, κατῆγε τὴν πτέρναν τῆς μηχανῆς ἐντὸς τοῦ τείχους· ὅτε δὲ κουφίζων τὴν πρώραν ὀρθὸν ποιήσειε τὸ σκάφος ἐπὶ πρύμναν, τὰς μὲν πτέρνας τῶν ὀργάνων εἰς ἀκίνητον καθίστα· τὴν δὲ χεῖρα καὶ τὴν ἅλυσιν ἐκ τῆς μηχανῆς ἐξήραινε διά τινος σχαστηρίας· οὗ γενομένου τινὰ μὲν τῶν πλοίων πλάγια κατέπιπτε, τινὰ δὲ καὶ κατεστρέφετο· τὰ δὲ πλεῖστα τῆς πρώρας ἀφ' ὕψους ῥιφείσης βαπτιζόμενα, πλήρη θαλάττης ἐγίγνετο καὶ ταραχῆς. Et Plutarch. ita in Marcello p. 306. Ταῖς δὲ ναυσὶν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἄφνω ὑπεραιωρούμεναι κεραῖαι, τὰς μὲν ὑπὲρ βρίθους στηρίζοντος ἄνωθεν ὠθοῦσαι κατέδυον εἰς βυθὸν, τὰς δὲ χερσὶ σιδηραῖς, ἢ στόμασιν εἰκασμένοις γεράνων ἀνασπῶσαι πρώραθεν ὀρθὰς ἐπὶ πρύμναν ἀνεβάπτιζον. Hic sensus atque hæc lectio cum et Polybii, unde Livius, et Plutarchi, qui a Livio sumpsit, verbis confirmetur, satis magnam apud quemque, ut reor, habebit auctoritatem. *Sigon.* Faërnus ex V. C. in quo est *eas tollendo, &c.* elicuit veram lectionem, quæ est, *in eas tolleno, &c.* Notum est autem, quid sit 'tolleno' ex auctoribus de machinis bellicis, et ipso Livio XXXVIII. 5. *Ursin.* Hoc modo *in eas tollendas desuper murum eminentem ferrea manus, &c.* conceptam præstat lectionem vet. ed. Verum Pall. tres paullo aliter: *in eas tollendo esuper murum eminente ferrea manu.* Gebh. Suum cuique. Sigonius (a quo, prope dixerim, jejune laudem eam avertit Fulvius) hic egregiam operam Livio præstitit. Nam Put. *tolenno e super murum eminente.* Super posterum *n* apparet manu secunda picta *d*: inde Pet. melior *tolendo e super*: et inter versus adjecta est altera *l.* Sic Pet. sequior, Men. Voss. tres Pall. *tollendo e super.* Quæ eo diligentius notavi, ne quem turbet, quod ὁ πάνυ fallente memoria tradit ad Solin. pag. 589. [415.] Græca voce *celones* legisse se scriptum in antiquissimo Livii exemplari. Vides autem, trajiciendam esse literam, alteram addendam veterrimæ scripturæ ad veram lectionem constituendam: *in eas tollenone super murum eminente ferrea manus.* Est autem *tolleno* machinæ genus, ut descripsit Vegetius IV. 21. quoties trabi in terram præalte defixæ in summo vertice alia transversa longior dimensa medietate connectitur eo libramento, ut, si unum caput depresseris, alterum erigatur: idque ad onera levanda, sive sit aqua e puteo, sive quidvis aliud. Plinius lib. XIX. c. 4. 'Hortos villæ jungendos non est dubium, riguosque maxime habendos; si contingat, profluo amne; si minus e puteo rota organisve pneumaticis, vel tollenonum haustu.' Nam, quod vulgo adjicitur, *rigandos* insiticium puto: etsi Salmasius conjiciat *rigatos.* 'Tellenones,' 'telones,' 'tollones' voces sunt barbaræ et nihili. Frustra ex Plauti Rudente citant sive 'telones,' sive 'tollones.' Est enim error Hermolai, qui in depravatum codicem inciderat, *si Ptolemæo gratia est, hanc urnam cape mulier*: et corrigebat infeliciter, *tolloni.* Nunc enim recte legitur, 'Heus sis, Ptolemocra-

tia, cape urnam hanc tibi, Mulierculam hanc nescio quæ huc ad me detulit.' v. 2. Nec felicius in Columellæ loco x. 25. 'Aut fons illacrimet putei non sede profunda, Ne gravis hausturis tollentibus ilia vellat.' Ptolemæus Flavius *tollentibus*. Petrus Pithœus conjecit *Ne labor hausturis tendentibus*; vel *latus*. Omnia frustra. Scribe mecum *Ne gravis hausture tolleno tibi ilia vellat*. Restat autem mendum in illis Livii *gravique libramento plumbi recelleret ad solum*: etsi nihil scripti juvent. Non potest verbum *recelleret* referri, nisi ad nominativum priorem *ferrea manus*. Atqui ea ineptissime dicitur 'recellere ad solum.' Levatur namque in altum, postquam proram navis comprehendit, ipsum autem illud libramentum, ut pondere depressum trahat sursum ferream manum una cum præda prehensa, recellit ad solum. Vides necessario scribendum esse, *quum injecta proræ esset, gravi libramento plumbi recellente ad solum suspensa prora navim in puppem statuebat*. Aut *graveque libramentum plumbi recelleret*. Corvus ille vel manus ferrea tollenone super murum eminente, cui firma catena est alligata, demissa injicitur proræ: quo facto πτέρνα τῆς μηχανῆς seu grave libramentum plumbi, machina vel tormento elevatum, dum manus illa descendit, relinquitur naturali suo motui (qui est deorsum tendere) et recellit ad solum: hoc cadente vicissim adscendit manus ferrea, proramque prehensam attrahit, suspenditque, atque ita navim in puppem statuit. Tum remittitur manus διά τινος σχαστηρίας, ut ait Polybius. Festus 'Recellere, reclinare, et excellere, in altum extollere.' *J. F. Gron.* De tollenonibus agit Lipsius Poliorc. I. 6. qui nescio cur et ibi, et lib. ult. Poliorc. qui est de Repugnatione, hunc locum, qui eo omnino pertinet, quemque a Sigonio recte emendatum ignorare non poterat, præterire voluerit. *Duker.* Hearnius in genere tantum notat, Oxon. suos emendationi virorum doctorum favere. Lectionem, quam Sigon. in vet. lib. invenit, servant Ber. Hafn. Hav. et Brancal. Latinii: eam, quæ Gronov. in Pet. sequiori, aliisque obvia fuit, Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Gaertn. Neque multum inde abeunt reliqui, qui tamen omnes in id conspirant, ut legant *tollendo*. In verbis seqq. Doujatius præfert posteriorem Gronov. conjecturam, tamquam a scriptis minus recedentem, quum ipse Gronov. priorem in contextum receperit.

§ 11 *Ita undæ adfligebant, ut, etiamsi recta recideret, &c.*] Legendum puto *affligebat*, ut vox *undæ* sit casus dandi, non nominandi, hoc sensu: Archimedes, qui, suspensa prora, navim in puppim statuebat, eadem remissa eandem undæ affligebat. Est autem dictum 'affligere undæ,' ut XLI. 13. 'Vasa parietibus affligunt.' Et apud Ciceronem pro Rab. cap. 9. 'Nec tuas umquam rationes ad eos scopulos appulisses, ad quos Sex. Titii afflictam navim videres.' Hoc autem dixit Plutarchus in Marc. pag. 306. Τοῖς ὑπὸ τὸ τεῖχος ἐν πεφυκόσι κρημνοῖς καὶ σκοπέλοις προσήρασσον. *Sigon.* Sigonii conjectura hic minime necessaria, quam evertunt libb. Pall. tres, necnon ed. vet. Pal. tamen 3. *ita vel affligebant*. Gebh. Scribendum cum libris optimis *ita undæ adfligebat, ut, etiamsi recta reciderat, aliquantum aquæ acciperet*. Illud enim verbum, ut et Sigonius vidit, pendet a voce 'manus,' non ab 'undæ,' ut putarunt qui fecerunt *adfligebant*. Implicatior sermo est per crebros ablativos: sic ergo accipe: manus ferrea per libramentum plumbi, quod ad solum recellit, sursum levata quum suspendit proram, navim statuit in puppim: dein remissa eadem manus ferrea navim cadentem ita adfligebat undæ, &c. propria notione τοῦ 'ad-

fligere;' ut cum dicimus 'adfligere terræ,' 'solo,' de qua non sine commodo summi scriptoris nos etiam aliquid Obs. IV. 8. *J. F. Gron.* *Adfligebat* se etiam in L. 1. reperisse, testatur Hearnius. Mei omnes vulgatum perperam servant. Contra vero Flor. *reciderant*, manifeste nos ducens ad id quod Gronov. ex optimis placuit, *reciderat*.

§ 12 *Omnisque vis est aversa*] Lege *omnisque vis est eo versa*. Hoc significant libri, quamvis omnes vitiati, et ipse Put. qui habet *omnisquæ ipse se aversæ*. Lib. seq. cap. 14. 'Et exercitum ejus se accituram, totumque eo versuros bellum.' XXVI. 4. 'Inter hæc vis omnis belli versa in Capuam erat.' *J. F. Gron.* *Omnis quæ isse se adversa* Flor. (in quo *aversa* est a m. sec. consentientibus Lov. 3. et Harl.) Lov. 1. et Cant. *omnisque ipse se adversa* Lovel. 4. *omnisque in se adversa* Gaertn. *elusa omnis, ubi cum omnia essent adversa, edictum ut totis* Lov. 5. Hafn. et Hav. neque aliter dissentit Lov. 2. quam quod *dictum*, pro *edictum*, habeat: *elusa omnis: ubi cum omnia adversa essent, edictum est a Marcello, ut totis* Ber. Verum, hos codd. librariorum pannis adsutis squalere, satis patet.

§ 13 *Hieronis inpensis curaque, &c. Archimedis unica arte*] Polyb. VIII. 8. Ὡς Ἱέρωνος μὲν χορηγοῦ γεγονότος, ἀρχιτέκτονος δὲ καὶ δημιουργοῦ τῶν ἐπινοημάτων Ἀρχιμήδους. *Sigon.* *Archimedis unicam artem* Flor. An igitur, mutata distinctione, legendum *per multos annos. Archimedis unicam artem natura etiam juvabat loci?* Ceterum *juvabat* primus edidit Gronov. consentientibus omnibus meis, nisi quod Flor. et Gaertn. servent *adjuvabat*, quemadmodum antea editum fuerat.

§ 14 *Magna ex parte ita proclive est, ut non solum missa tormenta*] Put. *magna parte ita proclive est, ut non solum missa tormento*. Τὸ *ex* etiam ignorat Pet. Verissime *tormento*. Curtius IV. 3. 'Validis asseribus corvos et ferreas manus cum uncis et falcibus illigaverant, ut, quum tormento asseres promovissent, subito laxatis funibus injicerent.' Auctor de Bell. Gall. VIII. 14. 'Unde tormento missa tela in hostium cuneos conjici possent.' Noster l. XLIV. c. 35. 'Ubi propius ripam hostium subissent, tormentis missa etiam ad ultimos perveniebant.' Et eodem lib. cap. 10. 'Qui in navibus erant, saxis tormento emicantibus percutiebantur.' Apuleius lib. VIII. pag. 205. ed. Elm. 'Et velut quodam tormento inquieta quiete excussa.' *J. F. Gronov.* Non 'tormenta ipsa,' sed 'tela,' 'hastas,' 'saxa tormentis mitti' dicendum esse, præter Gronovium h. l. et Obs. II. 8. putarunt etiam alii ad Cæsar. Civ. III. 51. a quorum sententia ut discedam, me nondum movere potuerunt, quæ ibidem a viris doctis in contrarium disputantur. *Duk.* *Magna parte* etiam Flor. Gaertn. Hearnii N. et edd. antiqq. ut IX. 24. 'Portæque ab semisomnis ac maxima parte inermibus refringuntur:' ubi vide Dukerum. Attamen, et alterum Livio frequens esse, constat ex notatis ad II. 48. § 1. Deinde, quamvis omnes mei constanter servent *missa tormenta*, sequor tamen Put. scripturam *missa tormento*. Ita 'tormentis agi' Sil. VI. 279. 'Donec tormentis stridens magnoque fragore Discussit trabs acta caput:' 'tormentis excuti' Curt. VII. 9. § 7. et VIII. 2. § 26. Et ita tormenta dicuntur 'emissiones habere' apud Cic. Tusc. l. II. c. 24. 'Tormenta telorum eo graviores emissiones habent.' Eamdem lectionem probat obpositio inter 'tormento missa,' et 'pondere suo provoluta.' Præterea τὸ *est* exsulat a Cant.

§ 16 *Ita, consilio habito, quum omnis conatus*] *Itaque, consilio habito* Hav. Vide ad XXI. 53. § 7. Deinde *quo omnis conatus* Flor. Voss. Lov.

1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Sed, voces illas in Mss. confundi, vidimus ad hujus cap. § 10. *Quod omnis conatus* Lov. 5. Vide ad XXXIX. 12. § 7.

CAP. XXXV. § 1 *Pelorum atque Herbessum*] Optimus *Helorum*. Nam et urbs Siciliæ Ἕλωρος. Plinius lib. XXXII. c. 2. 'Sed quæ veteres prodidere in stagnis, nos in piscinis admirati in Eloro Siciliæ castello non procul Syracusis.' Diodorus l. XIII. διὰ τοῦ Ἐλωρίου πεδίου. *J. F. Gron.* Ita jam, conjectura ductus, hic legendum monuit Cluver. Sicil. Ant. I. 13. pag. 186. probante Bœclero ad Polyb. pag. 7. Eadem labe infectum esse Cluver. d. l. censuit Cic. in Verr. IV. 26. ubi, pro *Pelori Archonides*, legit *Elori*, vel *Helori*. Vide ibid. Ursin. et Græv. Illa emendatio confirmatur alio loco Cic. in Verr. III. 56. ubi 'Archonidas Elorinus' memoratur. Verum ibi vicissim ex priori loco legendum *Archŏnides*. Id enim nomen Siculis notum esse, docet Ἀρχονίδης ὁ τῆς Ἐρβίτης ἐπιστάτης, qui Alesam urbem condidit, ad differentiam aliarum Siciliæ urbium ejusdem nominis Ἀρχονίδιον cognominatam, apud Diodor. XIV. pag. 403. Ceterum urbem 'Helorum' diversam esse a castello 'Eloro,' quod apud Plin. loco a Gron. laudato memoratur, Cluver. ibid. existimat.

Dedentibus ipsis recepit] Put. uterque Pet. Men. *recipit*. J. F. Gronov. Ita et Flor. Voss. Lov. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. et N.

§ 2 *Megaram vi captam diruit ac diripuit*] Pall. 2. et 3. *et diripuit*: prisca ed. *atque diripuit*. Mox duo iidem codd. Pall. sine copula *ad reliquorum, maxime Syracusanorum*. Gebh. Put. et Pet., melior *Megara vi capta diruit*. Atque ita repone. Noster cap. 30. 'Megaris castra movent.' *J. F. Gron.* Similiter legit Flor. a m. pr. Vide ad cap. 30. § 9. Tum *atque diripuit* Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 3 *Ad Pachyni promontorium*] *Ad Pachynum promontorium* Lov. 5. Sed nihil muto. Vide ad XL. 19. § 9.

Ad Heracleam, quam vocant Minoam] Urbs Siciliæ, de qua Stephan. in utraque voce, et Suidas. *Sigon.* Vide Cluver. Sic. Ant. I. 17. p. 216. Mox *ducentum Helefantes* Hearnii L. 1.

§ 4 *Nequaquam cum tantis copiis ante*] Optimi *neq. cum quantis copiis ante tenuerat.* J. F. Gron. *Cum quantis copiis* etiam Flor. Sæpe hæ voces in Mss. commutantur. Vide ad IV. 5. § 3. V. 51. § 6. IX. 37. § 2. XXXVIII. 17. § 18. et Nic. Heins. ad Silii VI. 620. Similiter turbant librarii voces 'tamquam' et 'quamquam;' vide ad Livii l. I. c. 12. § 7. 'tum' et 'quum' ad VI. 23. § 3. 'toties' et 'quoties' ad Silii X. 409.

Aditusque ibi et ab legatis Hippocratis, et literis Hannibalis] Vos mutatis *aditus* in *accitus*. Quasi non sit multo satius, illum fuisse 'aditum' a legatis, quam 'accitum.' *Valla.* Quidam mutant in *accitus*, sed nihilominus obscuro manente sensu. Illud etiam *ibi* quam bene cum *accitus* connectatur, aliorum esto judicium. *Glar.* Qui *accitus ibi* scribit, vere portenta scribit. Vet. lib. habent *aditusque ibi*. Quid est 'literis Annibalis aditus?' nihil aliud nisi linguæ Latinæ monstrum. Legendum ergo *alterisque*; ut intelligamus, Imilconem ab legatis Hippocratis et alteris Annibalis Carthagine esse aditum: nam in veteribus libris est *et literisque*. Præterea *qui venisse tempus aiebant*, non *aiebat*, ut ad utrumque referatur. *Sigon.* Hæc lectio manifeste βαρβαρίζει. Quid enim est *accitus ibi*? Nec Sigonius quidem aut sententiam aut emendationem vidit. Libri vett. *aditusque ibi*: præsto verum esse *adjutusque ibi*: et a levi emendatione reddita Livio sua sententia est. Himilco Carthaginem venerat ad augendas copias, duo eum non leviter juverunt, et le-

gati Hippocratis auxilia petentes retinendis Syracusis, et literæ Annibalis, qui monebat incumberent totis viribus ad Siciliam reciperandam. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 1. *Aditusque* fatentur etiam Pall. 1. et 3. ut et princeps ed. Sed emendationi Lipsii calculum ex animo dono. Cæterum *literisque* libb. omnes. Paullo ante *Sed priusquam ab Hippocrate* Pal. 3. contra ordinem rerum. Fallitur autem Sigonius, corrigens *aiebant*, repugnantes habens omnes libros et Livium ipsum, quippe erat argumentum literarum Annibalis. *Gebh.* Quod conjecerat Lipsius, plane Put. immo et minoris dignitatis libri. Sigonius *adituque ibi et ab legatis Hippocratis, et alteris Hannibalis:* frustra. Quod vulgo est, *accitusque ibi*, recte solœcismi appellant Valla, Sigonius et Lipsius; recte etiam Villiomarus V. 21. *ubique ire:* Velleii ævo utique, frustra obnitente malæ caussæ Titianæ patrono Alberico Gentile lib. II. de Nuptiis. *J. F. Gron.* Palmerius in Spicil. tom. IV. Facis Gruter. p. 878. *aditus* vult dici extrita litera pro *adjutus*, ut *fui, fuero, fuerim*. Sed hæc diversa sunt: nam in his est geminum *u*, quorum alterum eliditur; hic unum: *aiebant* in aliis esse adnotat Hearnius. Et ita citant Palmerius l. d. et Lipsius Ep. Quæst. IV. 1. ac sine vitio legi potest. *Duk.* *Aditusque* Voss. Lov. 1. 3. 4. et Flor. a m. sec. qui præfert *adictusque* a m. pr. *audituque* Voss. in margine, Lov. 5. et Hafn. *auditisque* Lov. 2. et Ber. *adjutusque* in Harl. fuisse videtur, quia nihil ex eo notatur in excerptis, licet conlatus sit cum ed. *adjutusque* præferente. Solent autem hæc verba commutari. Vide ad VII. 22. § 9. et XXI. 9. § 3.

§ 5 *Facile perpulerat, ut, quantæ maximæ possent, peditum equitumque copiæ*] Prima vox deest in Lov. 1. qui etiam *pertulerat* præfert. Ita interdum variant codd. Vide III. 30. § 5. et V. 51. § 2. *Pepulerat* Ber. Similiter turbarunt librarii I. 59. § 11. II. 31. § 5. XXV. 28. § 5. XXXII. 14. § 2. Hinc *equitum peditumque* idem Ber. Vide ad XXXIV. 26. § 2.

§ 6 *Intra paucos dies inde Agrigentum recipit*] Τὸ *inde* exsulat a Flor. sed, transposita voce, *paucos inde dies* legunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. et Hav. Tum *recepit* Lov. 2. Harl. et Ber.

§ 8 *Cum decem millibus peditum, quingentis equitibus*] Voss. Gud. *equitum*. J. F. Gron. Ita et Lov. 1. 5. ac Gaertn. *quingentorum equitum* Hafn. *quinque equitum* Voss. Lov. 2. Hav. et Ber. a m. pr. qui *CC^tis^ equitibus* præfert a m. sec. *quinque* etiam est in Hearnii D. Sed vocem illam neglexit Flor. Nimirum quingenarii numeri notam *IO*. sibi incognitam omiserunt librarii. Vide ad XXXVII. 40. § 11.

Circa Acrillas urbem] Vet. lib. *Acrillas*, atque ita puto legendum. Nam Stephan. post Ἀκραιφίαν urbem sic ait: Ἀκρίλλα πόλις Σικελίας οὐ πόῤῥω Συρακουσῶν· τὸ ἐθνικὸν Ἀκριλλαῖος. Idem mendum est apud Plut. in Marc. 308. Εἶλε δὲ τὸ Ἱπποκράτους πρὸς Ἀκίλλαις στρατόπεδον. *Sigon.* Pal. 1. *Acrillas*. Pal. 2. *Achrilas*. Pal. 3. *Acrilas;* quam lectionem confirmat Sigonius testimonio Stephani. Ceterum Pal. 1. *ponebant*, ut complectatur Imilconem et Hippocratem. Statim exhibet Pal. 3. *Munientibus jam supervenit*. Gebh. *Acrillas* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 3. pluresque alii codd. Vide Cluv. Sicil. Ant. II. 10. p. 354. *Ponebant* quoque Flor. Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. Ber. et Hav. quorum Lov. 2. etiam legit *profecti*. Sed nihil muto.

§ 9 *Syracusanum sibi exercitum obviam fore*] *Obvium fore* Flor. Vide ad I. 26. § 2. et XXVI. 25. § 15. Tum *exercitum sibi* Ber. Mox § seq. *utpote quibus nequaquam* Flor. a m. sec.

CAP. XXXVI. § 1 *Forte ea cura, quæ erat adversus Pœnos præparata, adversus Siculos usui fuit*] Pal. 1. *Forte cura, quæ er. adv. Pœn. præp. adv. Siculos usus*

fuit. Gebh. Similiter Lov. 2. neque differunt Voss. et Lov. 1. ac 3. nisi quod simul omittant τὸ *erat*. Τὰ *ea* et *erat* desunt etiam in Lov. 4. 5. Harl. et Gaertn. solum prænomen *ea* in Cant. et edd. ante Aldum. *Forte acuraque adversus* Flor. legit a m. pr. *hac cura quæ* a m. sec. *Forte cura, quæ adv. Pœnos præp. erat, adv. Siculos usus fuit* Ber. et Gaertn. *usus fuit* etiam Hafn. Male. Supra III. 33. 'Ad condenda nova jura usui fore credebant.' XXXI. 42. 'Maximo usui fuit Amynander:' ubi plura vide. Mox *nanctus* edidit Gronov. consentiente Flor. a m. pr. Vide ad c. 31. § 14. Priores cum reliquis codd. legunt *nactus*.

Acras perfugit] Ἄκρα τῶν Συρακουσίων κτίσμα. Stephanus. *Sigon.* Vide Cluv. Sicil. Ant. II. 10. p. 352.

§ 2 *Ea pugna deficientes ab Romanis quum cohibuisset Siculos*] Pal. 1. et princ. ed. *defugientes*. Pall. 2. ac 3. *diffugientes*, ea significatione, qua apud Hor. Od. I. 35. 26. 'diffugiunt cadis Cum fæce siccatis amici.' *Gebh. Defugientes* Flor. a m. pr. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et edd. ante Froben. 1531. at *deficientes* verum esse existimo.

Ad flumen Anatim, octo ferme inde millia, castra posuit] 'Anatis' fluvius est Africæ, ut Siciliæ 'Anapus.' Sic ergo scribe. *J. F. Gron.* Ita etiam ante Gronov. emendavit Cluv. Sicil. Ant. I. 13. p. 176. ubi insuper legendum conjicit *duo ferme inde millia*, eo usus argumento, quia longe intra octo millia a castris Marcellii sua posuisse debuit Himilco, ut illis Marcelli adsidens obsidionem Syracusarum spectaret; quemadmodum Livius de eo hoc cap. refert. Verum, auctore Livio, Anapus octo millia non a castris Marcelli, sed ab Syracusis aberat. Paullo ante *redit*, pro *rediit*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 2. *Venit* Lov. 4.

§ 3 *Cum Bomilcare classis præfecto*] Deest in Pall. 1. et 3. τὸ *præfecto*: in primi margine est *classis magistro*: in Pal. 2. *prefecto*. Gebh. Vox *præfecto* deficit quoque in Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Tum *Hamilcare* Voss. et Lov. 1. 2. ac 3. quomodo iidem codd. etiam præferunt hoc cap. § 7.

§ 4 *Adeo uterque populus in Siciliam intentus fuisse videri poterat*] Quid si legas *optarat?* Adeo Romanus Pœnusque optarunt videri in Siciliam intentos esse, ut ab Italia in Siciliam verterint bellum. *Sigon.* Sigonius ridicule nulla de causa hoc loco suspicatur *optarat*. Quippe *poterat* hic eleganter παρέλκει, pro apparebat omnibus, intentos et Romanos et Pœnos magnopere in Siciliam esse. *Gebh.* Clericus locum ita interpungit: *versumque ab Italia bellum, adeo uterque populus in Siciliam intentus, fuisse videri poterat*. Id autem etiam Crevier. recepit: neque male, ut videtur. Antea major erat distinctio post *bellum*, nulla vero post *intentus*.

§ 5 *Venientem Syracusas prædæ haud dubie sibi futuram*] *Venienti Syracusas* Voss. Lov. quinque, Ber. Hafn. et Hav. Deinde *præda haud dubiæ* Flor. *prædæ haud dubie* a m. sec. *prædæ haud dubiæ* plures edd. antiqq. Vide ad XXXIV. 43. § 5. Mox § seq. *obvium progressum* edidit Sigon. sed omnes scripti et edd. servant *obviam*. Vide ad IV. 58. § 1.

§ 7 *Nec diutius Pœni Syracusis morati sunt*] Put. et Pet. *ad Syracusis*. Forte *ad Syracusas*. Ut *ad urbem*, *ad exercitum esse*. J. F. Gron. Gronovii conjecturam probat Crevier.

Duplici facile numero classe adventantibus Romanis] Carthaginiensium classis erat navium quinque et quinquaginta, Romana triginta quinqueremium, ut paulo ante dixit author: hic vero dicit Romanam classem fuisse duplicem ad Carthaginensem. Oportebat igitur aliam classem esse, de qua tamen nihil meminit, quod

sciam. *Glar.* Cur mutarunt, quod perspicue codex antiquissimus *classem habentibus?* J. F. Gron. *Classem haudventantibus* Flor. a m. pr. pro quo *classem adventantibus* refinxit manus sec. id autem etiam superest in Cant. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *classe advenientibus* ed. Parm. Ceterum classis Romana centum navium fuisse dicitur h. l. cap. 27. quare triginta naves modo memoratæ pars classis Romanæ fuerunt, nisi existimemus novarum navium supplementum fuisse.

Simul inutili mora cernens nihil aliud ab suis, quam inopia adgravari socios] Lege cum optimis *simul inutilem moram cernens, nihil aliud ab suis quam inopiam aggr. sociorum.* J. F. Gron. Ita quoque Voss. et Lov. 1. *inutilem moram* etiam Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum: *utilem moram* Lov. 5. et Harl. *utili in mora* Flor. Deinde *inopia aggravari sociorum* Flor. Cant. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. Crevier. partim ex edd. partim ex Mss. legit *inutili mora cernens nihil aliud ab suis quam inopiam aggr. sociorum.*

Velis in altum datis, in Africam transmisit] Infra xxv. 25. Bomilcar iterum ex portu Syracusano profectus in Africam rediisse, et, edoctis Karthaginiensibus, in quo discrimine res Syracusana foret, paucos post dies eodem reversus fuisse dicitur. Quum vero interim non tradiderit, quo tempore Syracusas redierit, id inter neglegentiæ Livianæ specimina enumerat Perizon. Animadv. Hist. c. 4. p. 165.

§ 9 *Ne frustra adsidendo spectandoque obsidionem*] Perperam libri omnes *exspectandoque.* Gebh. Ita et Cant. Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Vide ad vi. 33. § 1.

§ 10 *Murgantiam*] Strabo vi. 270. Μοργάντιον urbem in Sicilia nominat: Stephanus etiam Μοργαντίαν dici scribit. *Sigon.* Pal. 1. *Mulgantiam.* Pal. 3. *Mulgatiam.* Item omnes tres *recipit.* Gebh. Vide Cluv. Sicil. Ant. ii. 8. p. 335. Mox *recipit* Flor. Lov. 3. 4. Harl. et Hav.

Ubi frumenti magna vis commeatusque omnis generis convecti erant a Romanis] Pall. 1. et 3. *Romani.* Pal. 2. *convectaverant Romani.* Sed tum quoque legendum erat *frumenti magnam vim.* Gebh. Non possum concoquere illud *ubi.* Lego *quo.* T. Faber. Put. ambo Pet. Men. ignorant præpositionem. Voss. et duo Pall. *convecti erant Romani.* Pal. 3. *convectaverant Romani.* Quod placet, ut et scribas *frumenti magnam vim.* Virgil. Æn. iv. 404. 'prædamque per herbas Convectant calle angusto.' vii. 749. et ix. 613. 'Convectare juvat prædas.' 'Ubi convectaverant,' ubi deposuerant; ubi erat, quod convectaverant; ubi convectam habebant. *J. F. Gron.* Silius, perpetuus Livii imitator, xv. 389. 'Convectant silvis ingentia robora.' Verum hoc verbo 'convectare' alibi Livium usum esse, nondum observavi. Neque satis caute videtur ὁ πάνυ unius cod. auctoritatem secutus esse, quum ipse testetur, optimos nihil mutare, nisi quod ignorent præpositionem. Sane illud *convectaverant* in nullo apud me superest, nisi in Flor. a m. sec. quum antea etiam scriptum fuisset *convecti erant Romanis.* Sed *convecti erant Romani* legunt Cant. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Nihil aliud itaque tentandum, quam ut deleatur præpositio. Verbum enim 'convehere' in hac re Livio est sollemne. Infra c. 39. 'Frumentoque et commeatibus aliis in castra convectis.' c. 41. 'Arx erat munita, et convexerant ante frumentum.' xxv. 13. 'Ut frumentum ex propinquis locis convehi juberent Capuam.' c. 20. 'Casilinum frumentum convectum.' Eodem cap. 'In ea castella frumentum ab Ostia convectum est.' xxvii.

8. 'Frumentum Romam mitteret, et Catanam conveheret.' l. XXIX. c. 36. Convectum undique ex populatis circa agris frumentum.' Vide etiam ad II. 14. § 3. Et ita etiâm legit edititque Crevier. Præterea omnes Mss. conspirant in *ubi:* quod etiam excusari, et adversus Fabrum defendi potest, hoc modo, ibi, nempe Murgantiæ, fuisse magnam vim frumenti et commeatus omnis generis, qui convecti erant Romanis; sive τὸ *Romanis* intelligere malis in usum Romanorum, sive a Romanis, de quo vide ad VI. 11. § 4.

CAP. XXXVII. § 2 *Ænna in excelso loco*] Vet. lib. *Enna.* Item Græci Ἔννα. *Sigon.* In Pall. 1. ac 3. scriptum est *Henna:* in Pal. 2. perpetuo *Ethna.* Verum nomen est *Enna.* Præterea Pal. 2. omittit *in.* Gebh. *Æthna* Lov. 4. *Ethna* Lov. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. *Hethna* Ber. *Enna* Harl. *Henna* Put. Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Hav. et Hearnii N. quæ vera est hujus nominis orthographia. Vide quæ notavi ad Silii I. 93. et Oudendorp. ad Lucani VI. 740. Tum τὸ *in* abjiciunt Flor. Cant. et Harl. Supra I. 36. 'Cotem quoque eodem loco sitam fuisse memorant.' Præterea *tum loco* Voss. Lov. 1. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Vide ad VI. 28. § 3. Deinde *loco inexpugnabili* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Ber.

Præfectumque præsidii haud sane opportunum insidiantibus habebat] Pal. 3. *haud sane opertum.* Legendum censeo *haud sane apertum insid.* Ea forma dixit Curtius IV. 10. 'Patere vel unius insidiis regem.' Sic hic ipse Livius: 'Nulli occasioni fraudis Romanum patere.' *Gebhard.* Nihil erat mutandum, reliquis omnibus codd. receptum tutantibus. Ita 'opportunus injuriæ' II. 13. et XXVIII. 19. 'opportunus novanti res' IV. 13. 'opportunus eruptioni' VI. 24. 'opportunus consilio' VIII. 25. et passim alibi similia. Ceterum *præfectumque præsidi* Flor. a m. pr. *præsidio* a m. sec. Utroque modo extulit Livius. Ita XXXIV. 25. 'Præfectus præsidio Laconum erat Pythagoras.' XXXVIII. 37. 'Adpropinquanti præfectus præsidii obvius fuit.' Ita 'præfectus urbis.' Vide ad III. 29. § 4. Vulgatum itaque servo, præsertim quum id permittat ejusdem cod. scriptura prima *præsidi,* quod positum est pro *præsidii.* Vide ad XXXVI. 19. § 2.

§ 3 *Et tum intenderant eum ad cavendum omni cura*] Pal. 3. *incenderant:* facili errore. *Gebh.* Multo scitius Put. *ad cavendi omnia curam.* J. F. Gron. Consentit Flor. Insuper *incenderant* etiam Hafn. Sed ita passim peccant librarii. Vide ad VII. 28. § 7. XXI. 49. § 7. Corte ad Plinii Ep. V. 13. Adde quæ notavi ad I. 25. § 2.

§ 5 *Nulli occasioni fraudis Romanum patere, placuerat agendum*] Opinor mutandum unum verbum *placuerat* in duo *palam rati.* Valla. Verba *aperte ac propalam* absunt a meo libro; nec Vallæ ætate in libro legebantur, et hercle inculcata sunt explendæ sententiæ. At scire debebant, mendam in voce *placuerat* hærere, legendumque *Romanum patere, palam erat agendum:* quas duas voces scilicet coaluisse. *Lipsius,* Ep. Quæst. IV. 1. Cum tria ista vocabula *aperte ac propalam* absint a Pall. tribus, ea inculcat nihilominus vet. ed. Lipsius εὐστόχως legendum intendit *palam erat agendum.* Gebh. Put. *patere, patuerat agendum,* recisis tribus vocibus: quæ et aliis omnibus, quos consuluimus, absunt. Nihil ergo propius conjectura Lipsii *palam erat agendum.* In margine tamen Vossiani video antiqua manu *palam reatur.* Salmasius *per vim erat agendum.* J. F. Gronov. Olim edebatur *patere, aperte ac propalam placuerat agendum;* sed voces *aperte ac propalam* in nullo etiam meorum codd. exstiterunt, nisi forte in uno Lov. 4. unde nihil notatum vidi:

exsulant etiam ab Hearnii Oxon. Et sane ficta sunt ac petita ex cap. seq. 'Cui quoniam parum succedit, aperte ac propalam claves portarum reposcunt.' Plerique igitur codd. iis recisis, simpliciter *placuerat agendum* præferunt. At *placuit agendum* Gaertn. *placuerat aliter agendum* Hav. *placuit aliter agendum* Hafn. *placuerat vi agendum* Ber. Gronovius Lipsii conjecturam in contextum admisit: ego marginalem Voss. lectionem *palam rentur agendum.* Lectionem enim ex Msto erutam, si sensui convenit, cuicumque conjecturæ præferendam puto: *rentur* autem est verbum Livio amatum, quod, utpote minus cognitum, librarii passim corruperunt. Vide ad XL. 5. § 13. In præcedentibus *ante, pacti*, pro *jam pacti*, Voss. et Lov. 3.

§ 9 *Præsidium decedere apud Romanos capitale esse, et nec liberum etiam suorum eam parentes sanxisse*] Hæc vos emendare non estis ausi; ne Petrarcha quidem. Ego sic opinor emendandum *præsidium* in *præsidio*, sic: *præsidio decedere apud Romanos capitale esse: et hoc* (sive *quod*) *liberum* (pro *liberorum*) *etiam suorum cruore parens sanxisset:* vel *liberorum etiam sanguine parentem sanxisse.* Videlicet de Torquato, qui ob hoc filium occiderit, loquitur. *Valla.* Moguntinus codex habet *et hoc liberorum etiam suorum caussa.* Verum ex neutra lectione sensum percipio. Valla ait, eum de T. Manlio Torquato loqui, additque *sanguine.* Inde quidam ita legunt: *et nece liberum etiam suorum eam legem parentes sanxisse.* Quæ lectio mihi placet. *Glar.* Vet. lib. *eam sanxisse*, ut videatur legendum *et nece liberorum etiam suorum eam parentes sanxisse:* ut, cum ait *eam*, legem intelligamus, qua capitale factum erat, præsidio decedere, ita ut ad rem referatur, non ad verbum: placet autem ut de Torquato, qui in filium animadvertit, intelligatur, ut Valla docuit. *Sigon.* Alii aliter. Sed οὐδὲν ὑγιές. Lego *capital esse, id nece liberum etiam suorum parentes sanxisse:* vel, *id liberum etiam cruore parentes sanxisse:* vel, *et nece liberum etiam suorum eam rem parentes sanxisse.* Klock. Syll. Epist. a Burm. editar. tom. I. pag. 394. Intelligit Manlium, de quo VIII. 7. Cæterum valde probat hanc lectionem Glareanus. Pall. vero 1. et 3. *præs. decedere apud Rom. capitale esse, et nec liberorum etiam suorum caussa petentes sanxisset.* Quibus in posterioribus etiam succinit Pal. 2. Porro princeps ed. hæc ita formavit: *capitale esse, hoc liberorum etiam suorum cruore parentes sanxisse.* Ex qua lectione eadem sententia provenit. *Gebh.* Put. et Pet. *præsidio decedere apud Romanos capital esse:* idque e Nostro imitatus Silius XIII. 155. 'Prævetitum namque et capital.' *J. F. Gron.* Legebatur vulgo *suorum causa parentes:* quum Sigonius notavit *suorum eam parentes*, idque probavit, ut, cum ait *eam*, legem intelligamus. Sed hoc quia durum erat, recentiores et vocem *legem* addiderunt. Scripti omnes *et nec liberorum etiam suorum eam petentes sanxisse.* Put. *patentes.* Vossiani margo pro *petentes* apponit aliam lectionem *pœnam.* Sed fuerit forsan *et nece liberorum eam suorum legem parentes sanxisse.* Nisi malis *et nece liberorum etiam suorum in parentes sanxisse.* J. F. Gron. Vestigiis hujus in Put. scripturæ proxime insistes, si scripseris, *id nece liberorum etiam suorum jam parentes sanxisse.* Manlius ad filium VIII. 7. 'Quum aut morte tua sancienda sint consulum imperia.' *Jac. Gron. Præsidium decedere* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. quod etiam in suo cod. obvium Valla recte mutavit in *præsidio decedere;* quomodo reliqui Mss. et omnes edd. præferunt. Vide ad IV. 29. § 5. Tum *capital esse* etiam Flor. a m. pr. Eadem vox restituenda est Colum. in Præf. lib. VI. 'Ut tam capital esset bovem necuisse, quam hominem:' ita enim legit cod.

Sangerm. nunc editur *capitale* et *necasse*. Eamdem vocem etiam Suet. restituerunt viri docti in Calig. cap. 24. Vide quæ notantur ad locum Silii laud. In reliqua parte horum verborum, in quibus similes varietates, ac viri docti jam notarunt, obfendi, Jac. Gronovii emendatio verisimillima videtur.

§ 11 *Tum Pinarius ait illis, si ad consulem*] Put. *Tum Pinarius adillisi ad*. Sic vere antiqua manus: nam secunda *i* et *s* adjecit inter versus, unde ortum vulgatum. Sed Livius scripsit, *Tum Pinarius: at illi, si ad consulem grav. mittere, sibi saltem dar. pop. conc.* Formula elegans frequensque Livio. Lib. I. cap. 41. 'Si tua re subita consilia torpent, at tu mea sequere.' III. 17. 'Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit, at vos veremini Deos patrios.' Eodem lib. c. 31. 'Si plebeiæ leges displicerent, at illi communiter legumlatores sinerent creari.' IX. 1. 'Si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices confugiam.' X. 26. 'Sin collega quid aliud velit, at sibi L. Volumnium darent adjutorem.' Plautus Capt. III. 5. 25. 'Si ego hic peribo, atque ille, ut dixit, non redit; At erit mihi hoc factum mortuo memorabile.' Curtius III. 8. 'Si id consilium damnaret, at ille divideret saltem copias.' Valet particula *at* idem quod 'tum.' Neque aliter X. 19. 'Bellona, si hodie nobis victoriam duis, ast ego templum tibi voveo:' ubi nescio quid cornicatur Fulvius Ursinus, monens legendum esse *asti*. Virg. Æn. I. 542. 'Si genus humanum et mortalia temnitis arma, At sperate Deos memores fandi atque nefandi.' *J. F. Gron.* Emendationem Gronovii verissimam puto. Τὰ 'ait,' 'inquit,' 'dicit,' et similia sæpe omitti, vidimus ad XXIII. 45. § 6. Recte vero *at* exponit 'tum.' Vide eumdem Gron. Obs. IV. 26. pag. 415. ad Livii I. 28. § 9. Plauti Merc. IV. 4. 24. Jac. Gron. ad Livii III. 56. § 12. Torr. ad Val. Max. III. 2. ex. ext. 1. et quæ notavi ad I. 18. § 9. Præterea *gravamur*, pro *gravarentur*, Flor. Voss. Harl. Ber. et Hav. *gravamini* vel *gravantur* margo Voss. quorum posterius etiam est in Lov. 3.

Sibi saltem darent populi concilium] Ita Gronov. ad verba præc. emendabat, eamque scripturam contextui reddidit, quum antea ederetur *consilium*. Innuitur autem conventus populi, vel comitia, quæ non *consilium*, sed *concilium*, vocantur, ut docuit Gronov. ad XLIV. 2. § 5. ubi etiam veram scripturam huic loco vindicavit. Ei consentiunt omnes mei, uno vel altero tantum excepto. Vide etiam ad III. 14. § 5. c. 16. § 6. c. 18. § 8. aliisque locis.

Utrum paucorum ea denunciata, an universæ civitatis essent] Put. et Pet. *denuncia*, deinde *esset*. Videntur flagitare *denuntiatio esset*. Subjungitur 'Consensu in posterum diem concio edicitur.' Verbum ultimum optimi non habent. Scribe *Consensa in posterum diem concio. Postquam, &c.* Aut certe *Consensa in posterum diem concione, postquam ab eo colloqui, &c.* nisi malis *Concessa*. J. F. Gronov. *Esse* Voss. Lov. 1. 4. et Ber. a m. pr. *esset* Flor. Lov. 3. et Ber. a m. sec. Sed hic nihil mutari malim. *Denuncia*, pro *denunciata*, ex neglegentia librarii ortum puto. Vide ad X. 37. § 2. Deinde *edicitur* deest etiam in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. Harl. et Hearnii D. *statuitur concio* Lov. 3. *concione dicitur* Lov. 5. Plures etiam habent *consensum*. De locutione 'consensa concio' vel 'concione' vide Gronov. pr. ed. nott. de locutione vero 'concessa concione,' quam ad initium cap. seq. præferre videtur, ad IX. 7. § 7.

CAP. XXXVIII. § 1 *Convocatis militibus, Credo ego vos audisse, milites*] Pal. 2. destituit particula *ego*. At Pal. 3. *Credo ego vos advertisse, milites:* non rejicule. *Gebh.* Put. Pet.

Men. Voss. *convocatio quibus credo ego.* Scribe *Concessa in posterum diem concione, postq. ab eo coll. in arcem sese recepit, conv. suis, Credo ego vos aud., mil., inquit.* J. F. Gron. Mss. *convocatio quibus.* Sic quoque Cantabr. Ad hoc vix potest propius accedi, quam si reponas *convocatis omnibus.* Geminam concionem habes XXV. 38. in qua ait Marcius, 'Præsens omnium nostrum, milites, fortuna.' *Jac. Gron.* *Convocatio quibus credo* etiam Flor. Lov. 4. Harl. et Hearnii N. *convocat omnes credo* Lov. 3. *convocatis sociis credo* Lov. 2. *convocati milites quibus credo* Hav. *convocatis militibus omnibus, credo* Hearnii L. quod, si plurium ac certioris fidei codicum testimonio firmaretur, utriusque Gronovii conjecturis præferrem. Non offendet enim, credo, vocum *militibus* et *milites* repetitio. Vide ad I. 3. § 9. Gronov. in priori ed. nott. conjecerat *Consensa in posterum diem concione, postquam ab eo coll. in arcem se recepit, conv. ocius, credo ego vos audisse, mil., inquit.*

§ 2 *Nec patienda infanda in faciendo traduci potest. Nec occulta fraude cautio est, quam si adhuc sumus. Cui quoniam procedit*] Opinor sic legendum: *nec patiendo infanda, nec faciendo traduci possit: ab occulta fraude cautio est, qua vi,* sive *qua adhuc usi sumus.* Vel, *sed occulta fraude.* Valla. Vallæ libri hæc lectio, a vulgatis haud parum dissidens. Est autem hic locus adteger, quem integritati meis verbis præter propter restituo, et emendo: *Utin. vel. tempus nec pat. infanda nec fac. traduci possit: tamen defendenda injuria est. Ænenses, milites, principes civitatis hujus, quia Himilconem omnem pæne iterum a nostra fide Siciliam ad se traduxisse vident, res novas et ipsi volunt. Collocuti cum eo jam de defectione, et ne gratuitum scelus sit, accessionem, mercedem nos et pretium nefariæ proditionis invicem pacti sunt. Nec occultam fraudem cautio est, quam enisi adhuc sumus; qua quom non procedit, aperte ac propalam claves portarum reposcunt, &c. Occultam fraudem cautio est*, pro 'occulta fraus cavenda est,' genus dicendi elegans et frequens comicis. Plautus Truc. II. 7. 62. 'Quid tibi hanc, inquam, notio est, amicam meam?' Curcul. V. 2. 27. 'Quid (vel Quis) istum tibi tactio est?' et alibi. &c. Ter. Eun. IV. 4. 4. 'Quis tibi huc reditio est? quis vestem mutatio est?' Ubi Donat. "Quis vestem mutatio.' Sic veteres. Plaut. Trinummo: 'Quis tibi interpellatio, aut in concilium hunc accessio est?' Cæcil. ἁρπαξ. 'Quis tibi aucupatio est argumentum, aut de meo amore verbificatio est patri?'' Ita ibi de eodem oleo et opera Terent. et Donat. emendem. Adelph. quoque III. 3. 66. 'Pisces ex sententia nanctus sum, hi mihi ne corrumpantur cautio est.' Solet etiam verbi casum dare nomini Sallust. Jug. c. 108. 'speculator consilia.' Histor. 3. 'æmulus facta.' Palmerio observatum jam ante. *Klock.* Syll. Epist. a Burm. edit. tom. I. pag. 394. Illa vulgata impressio hunc locum, in omnibus codd. Mss. mire confusum, hoc modo legentium oculis exhibet: *nec faciendo traduci possit: ab occulta fraude cautio est, qua quia adhuc sumus, minus cuiquam successit.* Sed, ut video, ita censuerat ante legendum Valla; qui, hac non contentus conjectura, tres addit alias non meliores. Juvat hic enotare Pall. codicum, unde forte ingeniosiori felix accidere possit divinatio, scripturam: quorum Pall. 1. ac 3. mendosissime, *hæc occulta fraude cautio est, quam si adhuc sumus, cuiquam parum succedit.* Pal. 2. *hac occulta fraude cautione, qua usi adhuc sumus, quoniam parum succedit.* Gebh. Put. *Hæc occultam fraude cautio est quam si adhuc sumus cui quoniam parum succedit.* Eodem fere modo Pet. et Men. Voss. et tres Pall. Scribe secure, *Hæc occulta in fraude cautio est, qua usi adhuc sumus, cui quoniam parum*

succedit, aperte ac propalam. Unus ex Pall. clare *qua usi.* Vide ad hujus lib. c. 19. quo minus dubites de phrasi Liviana. Lib. x. c. 34. 'Ne quam occultam in fraudem incautus rueret.' *J. F. Gron.* Usque ad Gronov. vulgo edebatur, *Hæc occulta fraude cautio est, qua quia adhuc minus cuiquam successit,* nisi quod Modius eumque secuti substituerint *quæ* pro *qua.* Codd. plurimum variant. *Sub occulta fraude cautio qua* legit Ber. Reliqui editis consentiunt præter unum forte Harl. ex quo quia nihil in excerptis notatur, *occulta in fraude,* ut Gronov. emendavit, exhibuisse videtur. In ultima parte verborum, vett. edd. per omnia adsentitur unus Lov. 4. *quaq; si adhuc sumus anquam pax succedit* præfert Gaertn. *qua si adhuc sumus cuiquam parum succedit* Voss. et Lov. 1. *quam si adhuc sumus cuiquam parum succedit* Lov. 3. et Harl. *quam si adhuc sumus, cui quoniam parum succedit* Flor. et Cant. *qua usi adhuc sumus, cuiquam parum succedit* Lov. 5. et Hav. *qua usi adhuc sumus, cui quoniam parum succedit,* quemadmodum Gronov. conjecit, Ber. cui etiam concinit Lov. 2. nisi quod legat *ad hoc,* pro *adhuc:* neque dissentiunt Lov. 5. et Hav. nisi quod *cuiquam,* pro *cui quoniam,* obferant. Verum ita sæpe 'quam' et 'quoniam' commutantur. Vide ad IV. 48. § 15. Dubitari itaque nequit, quin Gronov. veram lectionem restituerit. Loco corrumpendo etiam ansam librariis dedisse videtur constructio verbi *successit,* quæ, librariis minus cognita, apud Livium tamen frequens est. Vide ad c. 19. § 6.

§ 3 *Quas simul tradiderimus*] *Simul ut tradiderimus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Sed vide ad VI. 1. § 6. Mox § seq. *quo vos certiores,* pro *qua,* id est 'ut vos certiores,' Flor.

§ 5 *Nec occupatis peculium, nec occupantes periculi quidquam habetis*] Opinor legendum, *nec præoccupati spem ullam,* vel *nec occupati præsidii,* sive *subsidii, neque occupantes periculi quicquam habebitis.* Valla. Ut Valla conjecit, *nec præoccupati præsidii, nec occupantes periculi quicquam habebitis,* ita ascivit princeps ed. Sed et alia ejus conjectura *nec præoccupati spem ullam* comparet in Pal. 2. At in Pall. 1. ac 3. *nec præoccupatis peculium.* Mox autem Pall. 2. et 3. *strinxerit gladium.* Gebh. Non peculium modo, sed et caput horum periclitabatur. Mss. *præoccupatis peculium,* ut invenit etiam Valla; qui conjectat *præoccupati præsidii,* aut *subsidii,* aut denique *spem ullam.* Hoc solum debebat mordicus tenere. Et sic unus Palatinorum et Mureti libri: *nec præoccupati spem ullam, nec occupantes periculi quicquam habebitis.* J. F. Gron. *Nec præoccupatis peculium* Flor. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *nec præoccupati peculium* Lov. 1. 4. 5. *nec præoccupantes peculium* Hearnii L. 1. Crevier. conjicit *nec præoccupati perfugii.* Si hoc placet, *perfugium* potius legerem, quia optimi habent *peculium,* et ipsa illa varietas *perfugium, periculi quidquam* est ex genio Livii. Sed cum Gronov. malo *spem ullam,* quod etiam recepi. Mox *strinxerit gladium,* pro *ferrum,* Rec. quod est ex glossa.

§ 7 *Quum toga signum dedero, tum mihi undique*] De signo toga dato consule Burm. ad Suet. Cæs. c. 9. Præterea *mihi* deest in Harl. Gaertn. Hearnii N. et editis Aldo prioribus; quod tamen eleganter πλεονάζει. Supra in Præfat. 'Ad illa mihi pro se quisque acriter intendat animum:' ubi vide: et II. 29. 'Pulset tum mihi lictorem.'

Et cavete, ne quisquam ex iis supersit] Vet. lib. *cavete, quisquam ex iis supersit.* Sigon. Vet. ed. *et cavete, ne quicquam iis supersit.* Pall. 1. et 3.

et cavete, quisquam supersit. Pal. 2. *et cavete ne quisquam supersit.* Gebh. Et hic de suo liberales fuerunt fartores. Scribendum *et cavete, quisquam supersit, a quibus aut vis, aut fraus timeri possit.* Sic Put. Pet. Men. duoque Pall. nisi quod nonnulli *quicquam.* Subauditur *eorum,* quam ellipsin adeo usitatam Livio concoquere non potuerunt. *J. F. Gron.* Primæ, quas vidi, edd. præferunt *cavete, ne quicquam iis supersit, a quibus.* Ascens. deinde a. 1513. in margine ostentavit *cavete, ne quisquam ex iis supersit, a quibus,* quod Mogunt. tandem, et postea reliqui in contextum receperunt usque ad Gronov. qui recte iterum rejecit. Neutram enim lectionem ullus firmavit codicum, nisi posteriorem solus Lov. 3. *Cavete, quicquam supersit, a quibus* legunt Florent. a m. pr. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 5. Harl. et Ber. *ne* inter versus adscribitur in Flor. a m. sec. *cavete, quiquam supersit, a quibus* Voss. a m. sec. *cavete, ne quiquam supersint, a quibus* Lov. 4. et Hav. *cavete, ne quisquam supersit, a quibus* Lov. 1. *cavete, quisquam supersit, a quo* Lov. 2. Puto veram caussam locum corrumpendi a Gronovio visam fuisse, et librarios ferre non potuisse locutionem *quisquam a quibus,* non intelligentes per ellipsin dici, pro 'quisquam eorum, a quibus.' De ellipsi istius pronominis Livio familiarissima vide ad XXIII. 15. § 4.

§ 8 *Ceteri superni infernique Dii*] Pal. 2. *superi inferique.* Gebh. Meliores *superi infernique Dii,* non *superni.* J. F. Gron. *Superi infernique* etiam Flor. et reliqui omnes codd. uno vel altero excepto. Infra XXXI. 30. 'Ut priore populatione cum infernis Diis, secunda cum superis bellum nefarium gesserit.'

Hos sacratos lacus locosque] Multo verius *lucosque* meo judicio, quod alio etiam loco ex vetusti cod. collatione feci. *Sabell.* Vide ad XXI. 48. § 4. Omnes mei *lucosque.* Verum *lucos lacusque,* transpositis dictionibus, Lov. 4. et Ber.

Si vitandæ, non ferendæ, fraudis caussa] Vet. lib. *non inferendæ.* Sigon. Pall. 1. 3. et princeps ed. *non ferendæ fraudis caussa.* Gebh. Sic [*inferendæ*] Sigonius. Sed scripti meliores, ut vett. edd. *ferendæ.* Virgil. Æn. XI. 708. 'Jam nosces, ventosa ferat cui gloria fraudem:' ubi Servius: 'Hæc est vera et antiqua lectio, ut fraudem, non laudem legas: ut sit sententia, Jam agnosces, cui inanis jactantia afferat pœnam. Nam Fraudem veteres pœnam vocabant.' Cic. ad Att. lib. VII. ep. ult. 'Quod multo rectius videtur, id mihi fraudem tulit.' *J. F. Gron.* 'Fraudem ferre' dicit Liv. III. 18. 'Si doceri se sissent, quæ fraus occulta in lege ferretur.' c. 25. 'Ut, quum edocuisset populum, quid fraudis occultæ ferretur, sinerent deinde suffragium inire.' Sed in iis fortassis hæc sententia est; quæ fraus occulta esset in lege, quæ ferebatur. 'Inferre fraudem' XXVII. 28. 'Ibi duo duces sagaciter moti sunt, alter ad inferendam, alter ad cavendam fraudem.' Neque tamen id invitis optimis libris hic recipiendum est. *Duk. Ferendæ fraudis* etiam omnes mei. Ita 'ferre perniciem' XXIII. 9. § 5. ubi vide.

CAP. XXXIX. § 1 *Ad obsidendas itineribus claudendosque obsiti exitus, pars maxima super theatrum circa quæ assueti, et ante spectaculum concionem consistunt*] Opinor sic legendum: *ad obsidenda itinera claudendosque oppositi exitus,* vel *claudendos oppidanis exitus,* vel *claudendos obsessis exitus, pars max. supra th. circaque, assuetum spect.,* aut *super th. ad assuetum ante spect. concionem circumsistunt.* Valla. Non debet perverti hæc lectio *claudendosque oppidanis exitus,* confirmata etiam vet. ed. et Pal. 2. consensu. Nihilominus Pal. 1. *ab obsidendis itineribus*

claudendosque oppositi exitus. Pal. 3. vero *ad obsidendos itineribus claudendosque obsiti exitus.* Deinde Pall. 1. et 3. *ante spect. concionem cons.* Pal. 2. *ante spect. in concione consistunt.* Vet. ed. *circaque assuetum ante spect. concionem circumsistunt.* Gebh. Alii *claudendosque oppositi exitus.* Virg. Æn. II. 332. 'Obsedere alii telis angusta viarum Oppositi.' Noster lib. XXIX. c. 32. 'Faucibus utrimque oppositus inclusit.' Pet. melior *opsiti.* Pal. *obsiti.* Putean. *oppinitis.* J. F. Gron. Livii scriptura fuit *claudendosque opportunos exitus.* XXV. 30. 'Opportuna loca dividenda præfectis esse.' XXVII. 28. 'Oppidanos per muros urbisque opportuna loca in stationibus disponunt.' l. XXX. c. 12. 'Præsidio circa portas opportunaque mœnium dimisso.' Vides gratam certe Livio vocem. *Jac. Gron.* Illud *oppidanis,* quod edd. verisimiliter ex Vallæ emendatione receperunt, in nullo cod. obvium fuit, nisi forte servet Cant. unde in excerptis nihil notatur. *Obsidendis itineribus claudendosque oppositis exitus* legit Flor. a m. pr. *ad obsidenda itinera claudendosque oppositis exitus* a m. sec. et Harl. *obsidendis itineribus ad claudendos oppositi exitus* Hafn. *ad obsidendis itineribus claudendoque opetri exitus* Lov. 3. *ab obsidendis itineribusque ad claudendos oppositi exitus* Ber. et Hav. *ab obsidendis itineribus claudendosque oppositi exitus* Lov. 2. et Rec. *ab obsidendis itineribus claudendisque obsiti exitus* Lov. 4. *oppositi* etiam Voss. et Lov. 1. *obsiti* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Gronovius in pr. ed. nott. conjecerat *claudendosque oppidi exitus.* Crevier. *oppositi* satis placere testatur, quod etiam in contextum recepi, utpote quorumdam codd. fide nixum, quum *oppidanorum* videatur ex conjectura Vallæ esse. Quid tamen, si legas *alii aliis locis, obsidendis itineribus claudendoque obpositi exitus, pars maxima, &c.?* Ipsa illa variatio orationis *obsidendis itineribus* et *claudendoque exitus* Liviana videri potest. Certe ita loquitur XXI. 5. 'Large partiendo prædam, stipendio præterito cum fide exsolvendo cunctis animis in se firmatis, promotum bellum.' XXXIV. 22. 'Nunc Karthaginienses hostes eorum juvando, nunc hic sociis nostris obpugnandis.' Plura vide ad XXXVIII. 39. § 10. In reliquis etiam verbis admodum variant codd. quorum plerique *spectaculum concionem, spectaculum in concionem, spectaculum concionemque,* vel *spectacula concionemque* præferunt. Sed vulgatum *spectaculis concionum* verum puto.

§ 2 *Pleraque eadem, quæ pridie prius dixisset; primo sensim*] Relegant boni libri τὸ *prius.* J. F. Gron. Fortassis *dixisset, et primo sensim.* Asyndeton hic asperiorem reddit orationem. *Duk.* Voce transposita, *prius pridie* legunt Voss. Lov. 2. et Hav. Sed vocem *prius* non agnoscunt Flor. Cant. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Hearnii N. ac D. Vulgatum ortum videtur ex duplici lectione *pridie dixisset* et *prius dixisset,* de quo vide ad III. 44. § 4. Ceterum Crevier. etiam τὸ *et* excidisse, ac legendum esse *et primo sensim,* conjecit. Illam itaque particulam hauserunt ultimæ literæ vocis præced. Vide ad XXXV. 41. § 7.

§ 4 *Superne in adversam concionem*] Scribimus *in aversam,* ut erat sane a militibus in concionantem præfectum Romanum versa concio. *J. F. Gron.* Recte. Vide ad IV. 27. § 8. Sæpissime has voces commutari, vidimus ad II. 31. § 6.

§ 5 *Atque integri saucii*] Abest a Pall. tribus τὸ *atque.* Gebh. Abest itidem a Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Et placet.

§ 6 *Fugaque et cædes omnia tenet*] Vet. lib. *tenent.* Sigonius. *Fuga et cædes* Pal. 1. Lov. 4. Male. Vide ad X. 30. § 2. *Cædesque et fuga* Ber.

Deinde *tenent* Lov. 4. et 5. Vide ad I. 31. § 7. Sed omnes mei tuentur τὸ *tenet*.

Nihilo remissiore militum ira, quod jure turbam inermem cædebant] Vos tollitis *jure*, quod aut non tollendum, aut sic mutandum: *militum ira, quamvis turbam inermem*. Valla. Legendum necessario arbitror *quod tuto turbam*. T. Faber. Put. *quod jureeam inermem*. Apparet abundare τὸ *jure* in vulgatis. Nam *jureeam* corruptum est ex unica voce *turbam*. J. F. Gron. Gronovii emendationem recte probat Crèvier. Contra Donjatius vulgatum tuetur, indicans ex eo militum iram esse, quod se jure Hennenses cædere putarent. Verum Livius hic non tangit caussam iræ militum; sed narrat quam pertinaciter ac cupide occiderint Hennenses, eosque haud leviori furore agitatos fuisse, quam si manus cum armatis consererent. Et hinc quoque patet, neque necessariam esse Fabri emendationem. Sufficit enim *inermem* obponi τοῖς *periculum par* et *certamini*.

§ 7 *Ita Henna, aut malo, aut necessario facinore retenta*] Florebellus aptius ad sententiam, et venustius ad ornatum legi posse putat, *Ita Enna malo, at necessario, facinore retenta*. Sigon. Suspicabar aliquando, legendum *ut malo, ita necessario:* nunc non pertendo. Dubitat enim Livius, perfidiamne impingere debeat, an vero necessitatem, præfecto. Erat enim malum omnino facinus, si eo abstinere poterat sine suo suorumve salute; si non poterat, erat necessarium. *Grut.* Forte *aut nullo, aut*. J. F. Gron. Vulgatum præfert Crevier. et recte, ut Gruter. docet. Nihil etiam mutant scripti. Mox *timore deterritos prodit. præs.*, omissa voce *temperaturos*, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *timore deterritos a prod. præs.* Ber. Mihi tamen persuadere nequeo, *temperaturos* esse a manu librariorum. De ea locutione vide ad I. 29. § 6.

§ 9 *Qui etiam ante dubii fuerant, defecere*] Vox *ante* exsulat ab Harl. et Hearnii N. Mox § seq. *sese recipit*, pro *recepit*, Lov. 1. contra § 11. *in Leontinos rediit*, pro *redit*, Ber. Reliqui omnes vulgatum tuentur.

§ 12 *In ejus locum classi castrisque præfecit*] Put. Pet. aliique probi *classi castrisque præficit veteribus*. J. F. Gron. *Præficit* etiam Flor. quod recepi. Tria autem priora vocabula omittuntur in Hearnii L. 1. Ceterum monet Wesseling. Obs. II. 8. T. Quinctium Crispinum hic loco Ap. Claudii classi castrisque veteribus in Sicilia præfici: infra XXV. 18. T. Quinctium Crispinum cum Badio Campano strenue in Campania pugnare: at cap. 26. iterum memorari Crispinum, qui castris veteribus ad Syracusas præerat: quæ si de eodem homine dicantur, non bene divisa temporibus existimat. Cui consentio. Quare aut Crispinum, qui Ap. Claudio subfectus est, diversum fuisse puto ab eo qui singulari certamine cum Badio pugnavit; aut Livium diversos auctores secutum esse, atque non animadvertisse utrumque simul subsistere non posse. Vide ad c. 49. § 1.

§ 13 *Ipse hibernacula quinque millia passuum Hexapylo (Leontiam vocant)*] Leontiam distare vult, ut puto, ab Hexapylo v. millia passuum. At Thucydides lib. VI. p. 406. Leonta vocat locum, ut puto, sex septemve stadiis ab Epipolis distantem, quod verisimilius est in obsidione, nisi non sit idem locus. *Glar.* Recte sensit Cluverius, vocabulum loci corruptum esse. Put. plane *Leonta vocant locum*. Voluerat autem ille *mille et quingentis passibus ab Hexapylo (Leonta vocant locum)*. Sicil. Ant. lib. I. c. 12. p. 121. Sed et scripti refutant τὸ *ab*. J. F. Gron. Corruptius *Leontinam* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Ber. Hav. Hearnii N. L. 1. et edd. ante Ascens.

1513. Sed *Leuta* Flor. Præterea præpositionem etiam abjiciunt Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. et edd. vett. Primus Froben. eam adscivit 1535.

Cap. xl. § 1 *Quod jam ante susceptum fuerat, motum bellum*] Pall. 1. ac 3. et vet. ed. *susceptum fuerat*; perperam. *Gebh.* Ita et Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. a m. pr. Gaertn. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. vett. usque ad Ascens. 1513. Ita emendandus Lactan. ii. 2. 'Factorem ipsum nemo suspicit aut veretur:' ubi in ed. Gallæi male *suscipit*. Vide ad xxviii. 6. § 12.

§ 2 *Ad M. Valerium prætorem venerunt, præsidentem classi Brundisio*] *Classi*, pro *classe*, ut xxviii. 7. xxx. 9. et apud alios. Vide Achill. Statium ad Catull. lxv. 211. Livius xxxvi. 5. 'Si ipse posset terrestribus navalibusque copiis præsidere Epiro.' *Duk.* Eodem modo *classi* etiam exponit Crevier. Vide ad xxiii. 41. § 8. Ceterum Perizon. Diss. de Prætor. i. p. 26. legendum putat *proprætorem*, quomodo Livius eum vocat c. 20. 'A M. Valerio proprætore, qui classi ad Brundisium præerat, missus.' Deinde *Brundisio* Flor. et alii. Vide ad xlii. 17. § 2.

Levibus biremibus centum viginti flumine adverso subvectum] Pal. 2. *lembis biremibus.* Pal. 3. *lembis diremibus flumine adversus.* Gebh. Scripti omnes Gallici, Italici, duo Pall. *lembis biremibus.* J. F. Gron. Ita et Flor. Harl. et alii. *Lembis biremibusque* Ber. et Hav. Vide Gronov. pr. ed. de Sestertiis p. 11. quo nos in priori ed. nott. ad Livium remisit. Tum *CXXX.* Lov. 3. *centum et viginti* Ber.

§ 3 *Ut ea res tardior spe fuerit*] Pal. 1. et vet. ed. *tardiore spe*. Gebh. Ita et Flor. Voss. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et typis excusi usque ad Froben. qui a. 1535. *tardior* substituit. Mox *clam nocte ad Oricum admovisse*, omissa voce *exercitum*, Ber. *ad Oricum nocte clam exercitum admovisse* Gaertn. Τὸ *clam* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. et edd. antiquis usque ad Aldum, qui primus adscivit.

Neque manibus, neque viris, neque armis validam] Illi *neque viris atque armis.* J. F. Gron. Ita Flor. quoque omnesque alii, quibus utor, codd. præter unum Ber. Similiter etiam Hearnii Oxon. Negationem autem præmissam sæpe ad sequentia revocandam, et tacita vi copulationi includi, docuit Gronov. Obs. ii. 14. prior. ed. quem locum consulendum ipse Gronov. in pr. ed. notar. lectorem monuerat. Præterea *neque mœniis* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et ed. Rom. 1472. Eamdem scripturam etiam Crevier. in Put. reperit. Sed referendum hoc ad illos scribarum errores, de quibus vide ad xxi. 60. § 7.

§ 4 *Hostemque haud dubium Romanis terra aut maritimis viribus arceret*] Sine dubio legendum *maritimis urbibus arceret*; ut est in V. C. *Ursin.* Comparet in Pal. 3. *ut opem ferrent, hostemque haud dubium terra ac maritimis viribus arc.* ubi tamen quoque Pal. 2. *hostemque haud dubium terra ac maritimis urbibus arcerent.* Nam et τὸ *urbibus*, pro *viribus*, e veteri cod. subjicit F. Ursinus. *Gebh.* F. Ursinus sine dubio legendum ait ex V. C. *maritimis urbibus.* Ut et unus Pal. Put. *Romanis maacigrra acterra ac maritimis.* Rubenius *Romani mari ac terra, a maritimis urbibus arceret, quæ.* Forte *Romanis Macedonem Epiri maritimis urbibus.* J. F. Gron. *Terra ac maritimis viribus* Flor. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Ber. a m. pr. quæ *urbibus* præfert a m. sec. *maritimis urbibus arceret, quas ob nullam* conjicit quoque Latinius: *quas ob nullam* legunt etiam Flor. et Hav. deinde *immineret Italiæ*, scilicet Philippus, Ber. Si *immineret* malis, verbum eo sensu erit accipiendum, quo inlustratur iv. 25. § 9. At si *imminerent Italiæ*, notabit 'Ita-

liæ vicinæ essent,' 'haud longe ab Italia remotæ essent,' 'ex adverso Italiæ sitæ forent.' Infra XXXVII. 26. 'Oppidum Colophonium mari imminens.' Gronov. pr. ed. nott. scribendum conjecerat *hostemque haud dubium Romanis Macedonem terra, maritimis viribus arceret.* Eam vero conjecturam quam hic proposuit, etsi aptissime ad sensum congruere fateatur, longius tamen tum a vulgata lectione, tum a Mss. abire existimat Crevier. quam ut admittere audeat.

§ 5 *M. Valerius, præsidio loci ejus relicto T. Valerio legato, cum classe instructa*] Priore libro admonuimus, pro hoc *Valerio*, non recte Q. *Fulvium* substitutum. Cæterum nunc Q. nunc *T.* in quibusdam libris invenitur, in quibusdam *P.* quod equidem malim. *Glar.* Vetustissimus cum Pet. ∞ ∞ *præsidioque eis T. Valerio legato cum classe.* Etiam Men. Voss. et Pet. alter τὰ *loci* et *relicto* ignorant, habent autem *M. Valerius præsidioque eis T. Valerio.* Forte scribendum *M. Valerius, duobus millibus, præsidioque eis T. Valerio, relictis, cum classe.* Sic Cæsar de B. Gall. v. 9. 'Ut præsidio navibus Q. Arrium præfecit.' *J. F. Gron.* Tamen rarum esse arbitror, ut, qui copiis militaribus præest, vel præficitur, illis 'præsidio esse,' vel 'relinqui' dicatur. *Duk.* Voces *præsidio loci ejus relicto T. Valerio legato* desunt in Lov. 1. tres voces *loci ejus relicto* in Gaertn. *præsidio ejus relicto T. Valerio legato præfecto, cum classe* legit Ber. *præsidio ejus T. Valerio legato præfecto cum classe* Hav. *præsidioque ejus T. Valerio legato cum classe* Lov. 4. et Harl. *præsidio eis T. Valerio cum classe* Lov. 2. *præsidioque eis T. Valerio legato cum classe* Lov. 3. 5. Voss. et Hearnii L. 1. ac N. *M. Valerius XX. præsidioque eis T. Valerio legato cum classe* Cant. *M. Valerius* ∞ ∞ *præsidioque eis T. Valerio legato cum classe* Flor. Crevier. hæc manca esse, et, licet sensus Livii adpareat, attamen verba ejus restitui non posse fatetur. Certe Gronovii conjectura non per omnia satisfacit. Cur enim vocis *legato*, quam omnes codd. uno tantum vel altero excepto, tuentur, nullam rationem habuit? præsertim quum constet Valerium hunc M. Valerii Lævini hoc tempore legatum fuisse. Vide ad XXIII. 32. § 17. Præterea cum Glareano legendum videtur *P. Valerio legato.* Vide ad XXIII. 34. § 4.

Quot longæ naves militum capere non poterant] In aliis *quod l. n. militem capere non poterant.* Si *militum* ex scriptis est, non *quot*, sed *quod* legendum videtur. XXVIII. 2. 'Magonem fugientem equitatus ferme omnis, et quod veterum equitum erat, secuti:' et cap. 8. 'Hominum quod aut in agris, aut in propinquis castellis fuit, in silvas montesque refugit.' Vide Perizon. ad Sanct. IV. 4. 77. *Duk.* Hæc lectio demum adparuit in ultima Gruteri ed. qui antea etiam vitiose vulgarat *quod longæ naves militem.* Omnes priores legunt *quod longæ naves militum.* Cum illis vero consentiunt codd. nisi quod unus et alter *quot,* unus etiam *militem* habeant. Priscam igitur lectionem, altera Gruteri, quam viri docti nimis patienter tulerunt, rejecta, revocavi. *Quod militum* pro 'quos milites,' ut II. 15. 'Obsidum quod reliquum erat, reddidit.' XLIII. 6. 'Quod navium habuerint militumque.' XLV. 2. 'Quod militum Corcyræ, Brundisii esset.' Mox *altero die* Jac. Gronov. edidit, consentientibus meis codd. plerisque et optimis. Antea circumferebatur *altera die.* Vide ad XXXVII. 29. § 2.

§ 6 *Quod recedens inde reliquerat Philippus*] Vocem ultimam ubique desidero. Forsan excidit vocula *rex,* fuitque *quod recedens inde rex reliquerat.* J. F. Gron. Exsulat etiam a Flor. Voss. Harl. et aliis pluribus codd. Deest etiam in Hearnii L. 1.

§ 7 *Legati eo ab Apollonia venerunt*]

Pall. tres *Legati eo Apollonia ven.* Gebh. Scripti *Legati eo Apollonia.* J. F. Gron. Præpositio etiam non adparet in Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Verum eam haustam puto a primis literis vocis seq. Certe in excerptis Flor. et Cant. eamdem abesse non notatur. Quin etiam Livius ita præpositionem plerumque, si non semper, addere solet. Modo dixit hoc cap. 'Legati ab Orico ad M. Valerium prætorem venerunt.' Vide ad IV. 7. § 4.

§ 8 *Nisi præsidium mittatur Romanum: facturos sed quæ vellent pollicitos. Con. delectorum militum navibus longis mittit*] Ego sic emendo: *Romanus, facturum se, quæ vellent, pollicitus, LX. electorum militum naves longas mittit;* vel *decem millia electorum militum navibus longis mittit.* Valla. Voss. et Men. *pollicitos cons. delectorum.* Et similia alii. Put. *pollicitus CIↃ. CIↃ. delectorum militum.* J. F. Gron. Vett. edd. *facturos se quæ vellent pollicitos consul delectorum militum trecentos navibus, &c.* Pro quo Aldus dedit *facturum se, quæ vellent, pollicitus mille delectorum militum navibus.* Et ita Flor. neque dissentit Cantabr. nisi quod *X. delectorum,* pro ∞ *delectorum,* præferat: quo eodem errore *XX.* pro ∞∞ habebat supra § 5. Vide ad XXXIII. 14. § 5. *Decem millia delectorum militum* Ber. et Hav. Hæc omnia potius *mille militum,* quam *duo millia militum,* legendum ostendunt: *mille militum* autem, pro 'mille milites,' supra inlustratur ad XXI. 61. § 1. Ita mox hoc cap. 'Prius mille hominum vallum intrasse.'

Cum præfecto socium, Nævio Crispo] Pal. 1. *Nævio Crista.* Pal. 2. *Q. Nævio Crispo.* Pal. 3. *cum præfecto Menocrista.* Gebh. Put. Pet. Pal. Q. *Nævio Crista.* In cognomen fere omnes consentiunt. Video etiam in compluribus abesse τὸ *socium.* Qui acceperunt pro præfecto hujus copiæ, quocumque gradu militiæ in castris fuerit. *J. F. Gron.* *Cum præfecto socium Q. Nævio Crista* optimis consentiens Flor. *cum præfecto socium Q. Nævio Crista* Hearnii N. Vocem *socium* cum prænomine *Q.* rejiciunt Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. qui postremus etiam legat *Nenio Castra.* Sed ed. Rom. princeps *Nenio Crispo,* proximæ *Nemo Crispo.* Soli codicum Lov. 5. et Gaertn. *Crispo.*

§ 9 *Is expositis in terram militibus*] *Is* nominativi casus est; refertur enim ad 'præfectum,' non ad 'naves,' scribendumque una i. Valla. *Eis expositis* Voss. a m. pr. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hav. *His expositis* Gaertn. *Qui expositis* Voss. a m. sec. Sed recte Valla τὸ *Is* revocavit, quod servant reliqui.

Unde venerat, ad ceteram classem] Continetur in Pal. 1. *ad Craterram classe.* Gebh. *Unde venerant* Lov. 2. 4. et Ber. Deinde *ad certam classem* edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad Livii XXXIV. 36. § 4.

Et nocte, ita ut nemo hostium sentiret, urbem ingressus] [Vide Varr. Lectt.] Τὸ *et* omnes codd. tuentur. Contra *urbem est ingressus* præferunt omnes edd. usque ad Gruter. qui τὸ *est* primus omisit. Priorem itaque lectionem revocavi, quam etiam servant Flor. Voss. Harl. ac plerique codd.

§ 10 *Dum præfectus juventutem Apolloniatum armaque et urbis vires inspiceret*] Pal. 1. *Apolloniatium.* Deinde Pal. 3. *armaque et virtutem inspiceret.* Gebh. Et optimi et alii *Apolloniatium:* nam et alibi hac forma vocem inclinat. *J. F. Gron.* *Apolloniatium,* vel proxime *Apollonatium,* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad XXVI. 25. § 11. Paullo ante *Die insequente,* pro *insequenti,* Lov. quinque, Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. *Diem insequentem* Flor. quod non displicet.

Quanta socordia ac negligentia apud hostes esset] Pall. 2. ac 3. *secordia.* Gebh. *Secordia* etiam Lov. 3. Gaertn. et quædam ex edd. principibus. Vide ad I. 22. § 5. et VI. 37. § 8. Tum *neglegentia* Flor. Vide ad II. 11. § 4. Insuper *essent* Voss. a m. pr. Lov. 4. et Harl. Vide ad I. 31. § 7.

§ 11 *Prius plus mille hominum vallum intrasse*] Scripti ablegant τὸ *plus.* J. F. Gron. Eadem vocula abest etiam ab omnibus meis, et Hearnii Oxon. *castra intrasse* insuper habet Ber. qui etiam supra legit *aperta invenit,* pro *intravit.*

Pervenire ad tabernaculum regium potuisse] An hic quoque melius *perveniri?* ut c. 26. ex sententia Gronovii. *Duk. Pervenissent ad tabernaculum regium,* ultima etiam voce omissa, Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. et Hav. Sed male. Pendere enim hæc a præcedenti, satis constat.

§ 12 *Arma caperet, aut castris pellere hostem conaretur*] Vocem *castris* abjiciunt Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. et Hav. *arma caperet, ut pellere* legunt Lov. 1. et edd. Tarvisinæ. Mox § seq. vocula *sed* exsulat a Flor. Cant. Lov. 2. 5. Ber. et Hav.

§ 14 *Plus tamen hostium aliquantum captum*] Iidem *hominum aliquanto captum.* J. F. Gron. *Hominum* Flor. omnesque alii codd. uno vel altero excepto: neque aliter Hearnii Oxon. etiam edd. Rom. 1472. ac Parm. Sæpissime hæ voces in scriptis commutantur. Exempla vide ad II. 37. § 9. IV. 4. § 11. c. 28. § 3. V. 31. § 4. X. 2. § 8. c. 17. § 10. c. 20. § 15. c. 37. § 3. c. 45. § 14. c. 46. § 12. XXI. 7. § 8. c. 60. § 7. XXII. 21. § 8. c. 25. § 15. XXIII. 17. § 12. c. 37. § 11. XXV. 39. § 12. XXXVII. 47. § 6. XXXIX. 21. § 2. XL. 33. § 7. aliisque locis: *aliquanto* autem non tantum servant calamo, sed et typis exarati usque ad postremam Gruteri ed. quæ perperam *aliquantum* dedit. Supra II. 39. 'In quo aliquanto plus spei repositum.' X. 39. 'Minus, quam collega, cepit hominum, plus aliquanto occidit.' Vide quæ ad priorem locum notantur.

§ 17 *Subductis aut incensis navibus, terra Macedoniam petiit*] Ergo pars subducta, pars incensa est. Sed quo subductæ, ut ab hoste tutæ essent? Fuerat fortassis *subductis atque incensis: subductis* nempe in terram, atque ibi incensis, ne hosti, qui ostium fluminis classe obsidebat, prædæ essent. *Duk. Subductis navibus aut incensis* Flor. Reliqui nihil mutant. Deinde *Macedoniam petit* Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Tarvisinæ. Vide ad XXXVII. 45. § 2. Paullo ante *neque terrestri, neque navali certamini satis fore parem se fidens,* pro *certamine,* Flor. Lov. 3. 4. 5. nisi quod Lov. 3. habeat *videns.* Vide ad XXI. 2. § 4. Sed nihil muto. *Certamine parem,* scilicet Romanis. Supra I. 9. 'Cuilibet finitimarum civitatium bello par.'

CAP. XLI. § 1 *Nam prius cum Romani fluvium Iberum transirent*] Pall. tres et vet. ed. *priusquam Romani.* Gebh. Vitium est ab operis in edd. Gruteri commissum; nam et ante et post eum semper *priusquam* vulgatum est. Mox *Hanno,* pro *Mago,* Ber.

§ 3 *Ad castrum Altum (locus est insignis cæde magni Hamilcaris)*] Pal. 3. scriptum habet *Altoin.* Gebh. *Castri Alti* nemo præter Livium meminit. Diod. Sic. autem mortem Hamilcaris describens in Eclog. ex lib. XXV. num. 2. narrat eum fluvio submersum periisse. Ex ejus vero narratione patere videtur, eum periisse prope urbem ab ipso conditam, quæ ex situ dicta est Ἄκρα Λευκή. An igitur hoc loco legendum est *ad castrum Album?* Solent autem voces 'altus' et 'albus' in Mss. confundi. Vide Pier. ad Virg. Æn. XII. 164. N. Heins. ad Ovid. Met. IV. 48. et Burm. ad Ov. Met. VIII. 33. Nihil tamen definio. Deinde vox *magni* deest in Lov. 2.

Arx erat munita, et convexerant ante

frumentum] Cum attentione hoc legendum, nam lubricus locus est. Nescias enim, Romanine an Carthaginenses arcem possederint. Nam si Carthaginenses possidebant, quomodo circa omnia plena hostium erant? qui Romanum agmen videlicet incursaverant. Sin Romani habebant, quare relinquebant? præsertim cum munita esset, ac eo multum frumenti convectum. Scio aliis modis responderi posse; sed, ut lectori cordato satisfaciam, nescio. *Glar.* Ex vocula sequenti *tamen* colligendum videtur, Romanos arcem possedisse. Cur vero, quamvis munita esset, et frumentum eo convexissent, Romani inde castra moverint, Glareanum quæsivisse miror, quum Livius ipse caussam reddat. Ceterum vox illa *tamen* perperam non adparet in Voss. et Lov. 2. 4. 5. Sed per compendium *tñ* scripta hausta est ab ultimis literis vocis præced. *frumentū*.

§ 4 *Agmenque Romanum impune incursatum*] Legendum *vexatum*. Alii vero reposuerunt *versatum*. Ursin. Nescio qua auctoritate ita Ursinus reponat. Pall. 1. et 2. præstant *inversatum*. Vulgatum vero Pal. 3. ac princeps ed. *Gebhardus.* [Vide Varr. Lectt.] *Impune inversatum* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. Harl. et codd. Crevier. *impune versatum* Hav. *impune ubi vexatum* Lov. 4. *impune ibi vexatum* Lov. 5. *impune incursatum* Ber. Gaertn. et alii: *impune vexatum* conjicit etiam Latinius. At, male hunc locum sollicitari, monuit Nic. Heins. ad Phædri II. 7. 7. De hoc verbo vide ad VI. 36. § 1. Mox *et ad XX. millia* Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hearnii Oxon. et edd. Aldina priores. *ad XX. millia* Voss. *a XX. millia* Lov. 1. *et ad triginta millia* Hav.

Cessere inde Romani propius pacata loca] Vet. lib. *per prius pacata loca*. Sigon. Lectionis, quam e veteri cod. laudat Sigonius, neque vola neque vestigium comparet in nostris libb. omnibus. *Gebh.* Sigoniani cod. lectio *per prius pacata* est a correctore, qui genus loquendi non intelligebat. Nostri omnes illud servant. *J. F. Gron.* Unus meorum Hav. Sigoniano consentit: unus etiam Lov. 1. *ad pacata*. Sed recte Gronov. vulgatum tuetur, non modo ad hunc loc. sed etiam in pr. ed. nott. ad VIII. 32. quod tuentur quoque reliqui mei, et omnes Hearnii Oxon. De τῷ *propius* cum casu quarto vide ad II. 41. § 11.

§ 5 *Contraque castra Romana trans fluvium omnes consedere*] *Contraque Romani trans fluvium* Voss. Lov. 1. 2. et Ber. a m. sec. Male. *Contra castra* hic est ex adverso eorum. Supra III. 26. 'Trans Tiberim contra eum ipsum locum, ubi nunc navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum.' XXXVII. 15. 'Pacatis contra insulam suam terris:' ubi plura vide. Adde etiam quædam ad V. 37. § 8.

§ 6 *Ad loca circa visenda*] Pal. 3. *circumvisenda*. Gebh. Ita et unus meorum Hav. Male. Vide ad IX. 2. § 7. *Ad loca certa visenda* Gaertn.

§ 8 *Illiturgim obpugnare adorti*] Ita Gronov. edidit, itaque optimos legere testatur hoc cap. § 10. quum tamen in Put. et meliori Pet. invenisset *Illityrgin*, quemadmodum fatetur ad XXI. 60. § 7. Codd. mei, et Hearnii varie hoc nomen scribunt, sed inter eos convenit ultimam syllabam fuisse *im*. Ante Gronov. etiam *Illiturgum* edebatur. Quum autem Gronov. etiam XXVIII. 19. § 4. *Illiturgin* in codd. invenerit, et in contextum receperit, ita etiam hic reposui, et XXVI. 17. § 4. Mox *inopia maxime cum locum* Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Intra bina castra cum magna cæde hostium urbem est ingressus*] Lege *inter*, ut etiam scripti quidam. *J. F. Gron.* Ita legunt etiam Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. codd. Crevier. et omnes, quas vidi;

edd. ante Paris. 1573. *inerbina castra* proxime verum Flor. Sæpius librarii has voces commutarunt. Vide ad v. 27. § 3. De differentia autem, quæ est in significatione horum vocabulorum, vide Gronov. ad I. 10. § 7. et XXXV. 11. § 10. ubi etiam veram hujus loci scripturam adseruit. Præterea τὸ *cum* deest in Lov. 2. *est* in Voss. et Lov. 1. *urbem ingressus est* legit Lov. 2. Paullo ante *Cornelius Scipio*, pro *Cn. Scipio*, Voss. Lov. 1. 2. 3. et Rec. *Cn. Cornelius Scipio* Harl. Gaertn. Hearnii N. D. et edd. ante Aldum. Vide ad XXVI. 1. § 1. *Eo Cn. Cornelius Scipio* Ber. a m. sec. *Eo Cn. Scipio* Hav. *consul Scipio* Hearnii L. 1.

§ 10 *Plus decem millia capta, cum sex*] Put. et Pet. *plus CIƆ hominum captum*. Voss. *plus X. capta*. Videtur scribendum *plus mille captum:* nam τὸ *hominum* ex superioribus repetitum. *J. F. Gron.* Idem Gronov. in pr. ed. nott. monuerat se in Put. et Pet. invenisse *plus decem millibus hominum captum ;* et hinc, illud *hominum* ex superioribus repetitum docens, in contextu emendavit *plus decem millibus captum*, idque servavit, licet postea, errore animadverso, aliam ex illis codd. lectionem protulisset. Verum illud *millibus* in nullo omnino cod. inveni. Nam *plus X. millia hostium capti* Hearnii D. *plus decem millia hominum capti* Gaertn. et Hearnii N. *plus decem millia capta* Lov. 2. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. *plus X.* vel *plus decem capta* Lov. 1. et Ber. a m. pr. *plus quam decem capta* Ber. a m. sec. *plus* ∞ *capti* Flor. a m. pr. *capta* a m. sec. Primigeniam itaque istius cod. lectionem recepi. Nam ita fere XLII. 23. 'Capti amplius mille et septingenti.' Posses et cum Gronovio *captum*. Nam ita emendandum videtur cap. seq. 'Plus octo millia hominum cæsa, haud multo minus quam mille captum :' ubi nunc *capta* editur. Paullo ante *hostium*, pro *hominum*, Lov. 5. et Brancal. Latinii ; quod necesse non est. Vide ad cap. præc. § 14. In verbis seqq. *cum sex et XX.* Cant. *cum sex et quadraginta* Hav. *cum sex et tercentis* Hearnii L. 1.

Ita ab Illiturgi recessum est obsidione] Pall. tres semper simplici *l Iliturgi*. Hic Pall. 1. et 3. *Ita ab Iliturgi recessum est. Bigerra urbs inde.* Pal. 2. *ita ab Iliturgii obsidione recessum est. Bigerra inde urbs.* Gebh. Put. Pet. Voss. duo Pall. ignorant τὸ *obsidione*. Interjectum est ab illis qui τὸ *Illiturgi*, quod est ab 'Illiturgis,' accipiebant quasi ab 'Illiturgi.' Optimi paullo ante 'Illityrgim oppugnare adorti.' *J. F. Gron.* Vocem *obsidione* in nullo inveni cod. nisi in Harl. Ber. et Gaertn. Reliqui ignorant. Mox § seq. *Pigerra* Gaertn. *Bigera* Lov. 2. 4. 5. *Bigeria* Hav.

CAP. XLII. § 1 *Romani eo confestim secuti sunt*] Τὸ *eo* deficit in Harl. *eo consecuti sunt* legunt Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *confestim eo consecuti sunt* proximæ usque ad Aldum, vulgatæ lectionis auctorem. Paullo ante *deinde*, pro *exinde*, Gaertn. Sed vide ad I. 1. § 6.

§ 2 *Quod Cn. Scipionis femur tragula confixum erat*] Pall. 1. ac 2. *Cn. Cornelii Scipionis femur*. Gebh. *Quod Corn. Scipionis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Ber. *quod Cornelii Scipionis* Gaertn. Hearnii D. et edd. ante Aldum. *quod Cn. Corn. Scipionis* Hearnii N.

§ 3 *Jam enim non milites solum*] Deficit Pall. tres τὸ *enim*. Gebh. Absolvunt omnes τὸ *enim*. J. F. Gron. Neque in ullo vel meorum, vel Hearnii Oxon. adparet. Mox *superque ipsas* Flor. et Cant. *superque ipsos* Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Rec. et Gaertn. *superque ipsum* Lov. 2. Ber. Hav. et Brancal. Latinii. Male. *super ipso* scilicet vallo.

§ 4 *Prope tria millia capta*] Τὸ *millia* intelligi voluit Livius ex præcedentibus. Neque apparebat in Put.

et Pet. *J. F. Gron.* Non adparet etiam in Flor.

§ 5 *Ad Auringen inde urbem*] *Ad Aurigerem* Lov. 4. *ad Aurigen* Lov. 2. *ad Aurigem* Lov. 5. *ad Auringem* Flor. et Lov. 3. quod non displicet. AVRIGITANI aliquoties in marmoribus memorantur. Si huc referendi, forte apud Livium legendum *ad Aurigem*, ut est in uno.

§ 6 *Gens nata instaurandis reparandisque bellis, Magone ad conquisitionem militum fratre misso*] Confusa hujus loci scriptura in Pal. 2. *Magonem ad conq. mil. fratresque ipso misso:* et in Pal. 3. *Magonem ad conq. mil. fratrem isse.* Gebh. Quid hoc? 'gens misit fratrem?' Itaque vel delendum τὸ *fratre*, quod a glossemate est; vel aliquid hinc excidit. *T. Faber.* Hic subest ulcus. Cujus enim fratre? Aut quis est Mago frater? Hannibalis, ni fallor, appellat alterum fratrem Magonem Livius. Sed cur ille κατ' ἐξοχὴν *frater?* Neque de illo *gens nata* recte enunciatur 'animos fecit,' si observaveris, ut alibi Livius ea phrasi utatur. Vide ad XXII. 26. De vitio certus sum; medicinæ admodum incertus. An placet, *Sed (gens nata instaurandis reparandisque bellis!) Mago ad conquisitionem militum a fratre missus.* Ut XXIII. 11. 'Mago Hamilcaris ex ipsa acie a fratre missus.' Hic autem frater intelligendus Hasdrubal Hamilcaris. *J. F. Gron.* Omnino probabile est excidisse præpositionem *a*. Ea suppleta, nihil in priore parte hujus periodi est, quod morari legentem possit. Sed vitium supererit in posteriore, si non recte dici potest 'gens nata animos fecit;' quod a consuetudine loquendi Livii abhorrere putat summus Gronovius. Vellem paullo pluribus sententiam suam, quam conjectura adsequi non possum, de Livii usu hujus phraseos exposuisset. Nam in iis quæ ad XXII. 26. adnotat, nihil videre possum, unde ostendatur de *gens nata* non recte enunciari *animos fecit:* præsertim si quis putet, ex verbis 'replevit exercitum' repeti posse, 'repletoque exercitu,' vel 'repletusque exercitus animos ad t. d. i. c. fecit:' etsi vel sine hoc nihil vitii in vulgata scriptura animadverto. *Duk.* Gronovius in priore ed. nott. monuit, omnes Gallicanos et duos Pall. legere *Magonem*, optimos deinde *fratrem esse;* quod utrumque etiam Flor. pluresque alii, quidam etiam alterutrum servant. Hinc legendum conjicit, *Sed gens, nata inst. rep. bellis, Magonem ad conq. mil. Hannibalis fratrem misit: brevi replevit exercitum.* Putat autem orationem cohærere ut I. 23. 'Ea res ab stativis excivit Metium: ducit, qua proxime ad hostem potest.' Vel etiam reponebat, *Sed, ut in gente nata inst. rep. bellis, Mago, ad conq. mil. fratre misso, brevi replevit exercitum.* Verum utraque hæc conjectura nimis a scripta lectione recedit, quam ut recipi possit. At minime omnium placet, quod in iterata ed. probavit. Talis enim exclamatio, orationi interjecta, magis declamatorio Flori, quam Livii, stilo convenit. Verissimum itaque puto, id quod Dukero ac Crevier. visum est, mihique etiam in mentem olim venerat, legendum esse *Magone ad conq. mil. a fratre misso.* Præterea si de illo *gens nata* recte enunciari nequeat *animos fecit*, ut Gronovio visum est, licet tamen neque ego ejus rationem intelligam, forte legi poterit *animosque id ad tentandum de integro certamen fecit;* ut vocula *id* excideret, hausta a sequenti *ad:* vel etiam *animos quod ad tentandum de integro certamen fecit: que* autem et *quod* notis perscripta sæpe in Mstis commutantur. Vide ad II. 41. § 8. Et quidem corrumpendo Livio occasionem dedit relativum priori voci postpositum, de quo vide ad XXVIII. 12. § 13. Ceterum Jac. Gronovius edidit *parandisque bellis;* sed, ut puto, operarum errore. Omnes enim codd. optimi Put. Flor. aliique, si non omnes,

certe longe plurimi *reparandisque* tuentur. Quum autem in syllabo erratorum, quæ operarum incuria inrepserunt, hujus erroris non meminerit, eumdem bona fide diligentissimus Clericus secutus est. At recte Crevier. priorem lectionem revocavit. De locutione 'reparare bellum' vide ad IV. 45. § 3.

§ 7 *Alii plerique milites, si quæ pro parte toties intra paucos dies victa iisdem animis, quibus populi Romani orta, eodemque eventu*] Opinor sic emendandum: *Galli plerique milites, iique pro parte toties intra paucos dies victa, iisdem animis, quibus priores, eodemque eventu pugnaverunt.* Hoc quoque, Antoni, potes dicere, te non reminisci, a me in illo cœtu correctum? Etenim si quis dies unquam tibi acerbus illuxit, haud dubie is fuit, quo bis uno in loco fuisti condemnatus: semel in eo, quod jam emendavi, quum mihi pertinacissime obsisteres; iterumque, dum *mœnia cœpta* pro *mœnia capta* exponebas, et nescio quem *Maronem civem* dici volebas. Quumque ego subridens dixissem, esse duo regulorum nomina, 'Mœniceptus' et 'Civismaro,' ac se delectari mea expositione cum quadam admiratione significasset, etiam magis, quam in superiore fecerat, Tace, Antoni, Egnigus inquit; nihil verius, quam et *Galli plerique milites* scribendum, et hæc esse nomina Gallorum regulorum. Non exsequar, quid ille, etsi amicus tuus, tam ingenuæ libertatis vir, in laudem mei adjecerit, rege confirmante; tantum dico, non modo bis te peccasse, sed, accedente pertinacia, etiam bis terque reprehensum. Nunc, quod gravissimum est, quarto reprehendi putas, quod in pertinacia perseveras, ne a me doctus videreris. Sed, o demens, non est, ut magnopere doleas tarditatem ingenii tui, nam ne Petrarcha quidem veritatem scripturæ deprehendit, sed, ut loco obscuro et inexplorato, suam notam apposuit. Quis tamen tantus te furor tenuit, ut in animum induxeris, codicem regium emendatione fraudare, imo regem ipsum prodere; si modo proditio tua celari poterat? Reminiscetur ille, reminiscetur emendationis meæ, quando codicem suum leget. *Valla.* Pal. 1. *Alii plerique milites si quæ pro parte totiens intra paucos dies victa, iisdem animis, quibus P. R. orta eodemque.* Pal. 2. *sique pro parte totiens intra paucos dies victa iisdem animis, quibus orta, ita eodem.* In Pal. 3. nihil variatur, nisi quod, interposita particula, *quibus prius ita eodem eventu* pareat. Ita vet. ed. locus negatur τῷ *sicut*. Gebh. Valla *Galli plerique.* Mss. tamen nihil mutant. Forte *At hi plerique.* Deinde Put. *iisdem animis quibus pr. orta eodemque.* Pet. *prius orta.* Men. Voss. et unus Pal. *quibus P. R. orta.* Alii *quibus orta.* An *iisdem animis, quibus priores, eodemque eventu?* J. F. Gron. Omnes etiam mei constanter servant *Alii plerique milites.* Vallæ id ansam dedit conjiciendi *Galli plerique milites*, quod mox *Gallica spolia* et *duo insignes reguli Gallorum* prœlio cæsi memorentur. Et sane conjectura ejus vera videtur. Forte olim litera prima omissa fuerat, ut postea minio vel alio colore ornatius pingeretur. Ita vero ex *alli* factum *alii*. Vallæ conjecturam probat etiam Crevier. eamque Campanum expressisse docet. Deinde *si quidem pro parte* Hav. *sicut pro parte*, cum omnibus edd. Lov. 5. Ber. Gaertn. aliique nonnulli: *si quæ pro parte* Lov. 4. *sique pro parte* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Harl. quæ lectio efficit, ut hic etiam Vallam recte *iique pro parte* conjecisse putem. Deinde *quibus prius, ita eodem eventu* Rec. et Hearnii L. 1. *quibus prius. R. ita eodemque* Lov. 5. *quibus prius coorti eodemque* Hafn. et Hav. *quibus prius sunt adorti eodemque* Ber. a m. sec. *quibus prior orta eodemque* Lov. 1. *quibus P. R. orta eodemque* Lov. 2. 3. 4.

et Harl. *quibus pr. orta eodemque* Flor. Et hic probandam puto Vallæ conjecturam *quibus priores, eodemque.* Doujatius primo inponit Delphino Franciæ, ei persuadens, Gronov. in prima parte horum verborum conjecisse *Capti plerique milites.* Deinde ipse vulgatum defendit, et hunc Livii sensum esse putat, *plerosque milites,* qui conquisiti sunt a Magone, novos fuisse et *alios,* id est, diversos ab iis qui prius pugnaverant, victique bis fuerant. Verum an milites illi novi 'pugnavere iisdem animis, quibus prius?' Non vidit itaque, admisso etiam, quem verbis Livii dedit, sensu, legendum esse *quibus priores.*

§ 8 *Haud multo minus quam mille capta, et spolia*] Crevier. recte observat, τὸ *capta* non habere quo referri possit; et hinc ex Put. legit *captum.* Vide ad cap. præc. § 10. Omnes nostri constanter *capta.* Deinde post *captum* in edd. Gronoviorum exciderunt voces *et signa militaria quinquaginta octo.* Quod quum etiam in syllabo errorum non adnotatum fuerit, Doujatius et Clericus similiter peccare non dubitarunt. Verum Crevier. omissum iterum loco restituit.

Gallica fuere, annuli aurei, torques] Put. *fuere alirci torques armillæque.* Forte vacat τὸ *annuli,* quod Pet. melior, et Men. ignorant, et fuit *fuere: aurei torques, armillæque.* J. F. Gron. Vocem *annuli* delevi, quam etiam ignorant Flor. et Hearnii L. 1. Non enim videntur *annuli aurei* inter prædam Gallicam numerari posse, quemadmodum torques et armillæ, quæ propria eorum ornamenta erant. Eamdem vocem delevit etiam Crevier. addita eadem caussa.

Manicapto et Civismaro] Put. *Manicapta et Vismaro.* J. F. Gron. *Maniacepta* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Hafn. Hav. et Hearnii D. *Maniacapta* Lov. 2. 3. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. *Menicepta* ejusdem N. *Manicapto* Exc. Pithœi. *Almeniacepta,* omissa præcedenti voce *Gallorum,* Lov. 4. Deinde *Etius et Maro* Lov. 4. *Cujusmaro* Harl. *Cujusmajoro* Hearnii L. 1. *Cunismaro* ejusdem N. et Exc. Pithœi. *Civusmaro* Hearnii D. *Civis Maronea,* omissa sequenti voce *nomina,* Gaertn.

§ 9 *Quum jam res prosperæ in Hispania essent*] Non tum demum, sed jam aliquot annis ante, immo semper, ex quo ductu Scipionum in Hispania bellatum erat, res prosperæ ibi fuerant; unde et Romanos ait Livius verecundiam tandem cepisse videndi Saguntum sub potestate hostium: quod dicere non potuisset, si tum demum fortuna cœpisset iis arridere. Lego *Cum tam res prosperæ,* &c. Plautus Bacchid. III. 3. 16. 'Qui tam pro corrupto dicis caussam filio.' *Jac. Periz.* *Quum jam probæ res* Voss. *Quum jam perprobæ res* Lov. 1. *Quum jam properæ* Flor. a m. pr. *Quum res jam prosperæ* a m. sec. *Quum jam prosperæ res* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Nihil mutandum nisi quod cum Perizon. *Quum tam res prosperæ* scribendum putem. *Tam* et *iam* sæpe in Mss. commutari solent. Vide ad XXI. 11. § 12. Conlocationem verborum *tam res prosperæ* inlustrat locus VII. 8. 'Neque, tam vires pares quæ superaverit res, facile dictu est:' ubi male mutat Gronov.

Saguntum oppidum, quod caussa belli esset] Cantabrig. *quæ caussa:* idque haud dubie est Livii, qui semper relativum maluit cum sequente jungi. Prorsus geminum XXXIII. 8. 'Robore Macedonici exercitus, quam phalangem vocant.' Et passim restituit pater. *Jac. Gron.* Ita et Flor. quod etiam Crevier. in contextum recepit, professus Put. cum fidissimo e Regiis consentire Cantabrigiensi. Vide ad XXXII. 30. § 5.

Octavum jam annum sub hostium potestate esse] Hic est annus quintus hujus belli: quapropter, si Saguntum primo hujus belli anno captum est, ut lib. XXI. docet Livius, non *octa-*

num, sed *quintum*, legendum. Sin priore anno captum Saguntum, quam hoc cœpit bellum, quod Polybius scribit, *sextum* legendum est. Id erroris in numeris facile accidere poterat; sed mirum, non animadversum, quod tam facile redargui potuit. *Glar.* Si primo hujus belli anno captum Saguntum est, hic autem annus ejusdem belli est quintus, ut Livius auctor est, profecto, pro *octavo*, *quintum annum* est reponendum. [' Hæc ex Glareano habet, tacito ejus nomine, ut solet.'] *Sigon.* Libri omnes *octavum* retentant. *Gebh.*

§ 10 *Quos vis reliquerat belli*] Pal. 1. *quos et vis.* Pal. 2. *quos et jus reliquerat belli.* Gebh. [Vid. Var. Lectt.] Reliqui, quibus utor, plerique codd. vel *quos et vis*, vel *quos et jus.* At *quos et ejus vis reliquerat belli* Lov. 5. *quos et is reliquerat belli* Hearnii N. *quos et suis reliquerat bellum* Flor. *quos ex eis vis reliquerat belli* Gronov. jam in pr. ed. nott. legendum monuit ad IX. 13. *Qui ex iis* ut XXVI. 33. ' Cujus ex iis, qui ad Capuam fuerant, maxima auctoritas erat.' XXIX. 15. ' Si qui ex iis recusarent.'

§ 11 *Turdetanos, qui contraxerant eis, &c.*] Doujatius legendum conjicit *Edetanos*, partim quia intelligi nequit, quam eorum urbem indicet Livius, quum Ptolem. eorum tres et quadraginta urbes memoret, partim quia ' Turdetanorum' nomen alibi fere incognitum est Livio. Verum ' Turdetaniam' bello adflictam, eorumque, quorum in gratiam Saguntum deleverat Hannibal, urbem deletam et agrum Saguntinis vectigalem adtributum memorat Liv. XXVIII. 39. Deinde ' Turdetaniæ' sæpius meminit Liv. et nominatim ' Turdetanorum' XXXIV. 17. eosque Hannibali caussam belli Saguntinis inferendi dedisse narrat XXI. 6. Unde etiam inter leges pacis Saguntinis oblatæ erat, ut redderent res ' Turdetanis' XXI. 12. Nihil igitur hic mutandum, nisi simul omnibus his pluribusque aliis locis idem vitium obhæsisse credamus: quod non verisimile. Vide etiam ad XXVIII. 39. § 7.

CAP. XLIII. § 2 *A L. Metello tribuno plebis*] Prænomen *L.* abest a Flor. *a P. Metello* præferunt Voss. Lov. quinque, Ber. et Hearnii Oxon. *Ap. Metello*, omissa præpositione, exhibent Harl. Gaertn. et quædam ex antiqq. edd. quarum aliæ *Appio Metello*, aliæ *a M. Metello* legunt. *Q. Metello* Hav. Vide ad c. 18. § 3.

§ 3 *Propter conjurationem deserendæ Italiæ ad Cannas factam*] [Vid. Lectt. Var.] *Desertæ actus Italiæ ad Cannas* Flor. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii N. *deserendæ actus Italiæ* Lov. 5. Mox *novorum tribunorum*, pro *novem*, Rec. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Deinde *vetiti, caussam i. m. dicerent* Voss. Lov. 1. et Gaertn. *vetiti, ne caussam i. m. dicerent* Ber. et edd. Aldo priores. Denique *dimissique fuerunt* scribendum conjicit Crevier. quod placet.

§ 5 *Consularia comitia habita a Q. Fabio Maximo*] *Consularia consilia habita* Gaertn. *Consilia habita* Harl. *Consilia consularia habita* Flor. Voss. (ambo a m. pr.) et Lov. 1. *Comitia consularia* Flor. et Voss. uterque a m. sec. quod etiam servant Lov. 2. 3. 4. 5. et Hav. Deinde Fabii prænomen exsulat a Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Gaertn. Ber. Hav. Hearnii Oxon. et edd. Aldo vetustioribus. Et ita § præc. Atilii etiam prænomen *M.* neglectum erat in Hearnii D. Mox hoc §. *T. Sempronius* Lov. 2. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq.

§ 6 *Prætores fiunt M. Atilius, et, qui tum ædiles curules erant*] Pall. 2. et 3. *Prætores fiunt, qui cum Tito ædiles.* Pal. 1. *Prætores fiunt cito, qui tum ædiles.* Gebh. Pal. primo consentiunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *Prætores fiunt Tito qui tum ædiles* Lov. 5. *Prætor fuit qui cum*

Tito ædiles Gaertn. *Prætores fiunt, qui tum ædiles* Hav. *Prætores fiunt et qui tum ædiles* Hearnii Oxon. Ut tamen quatuor prætorum numerus constare videretur, *P. Sempronius, T. Tuditanus* legunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. *P. Sempronius et T. Tuditanus* Hav.

Cn. Fulvius Centimalus] Vet. lib. et lapides Capitol. *Centumalus.* Sigon. Vide eumdem Sigon. ad xxv. 41. § 11. xxxv. 10. § 11. et Duker. ad Flori ii. 6. § 4.

§ 8 *Pavore aliis in tanta clade torpentibus, per medios hostes erupit. Comitiis*] Oggerit Pal. 3. *aliis pavore in tanta clade torpentibus, per medios hostes auxiliis evasit.* Pal. 1. *auxiliis erupit:* quod utrumque fastidio jure præ vulgato. *Gebh.* Put. Voss. et Pet. *per medios hostes auxiliis comitiis perfectis.* Pal. *hostes auxiliis erupit. Comitiis.* Hæc vox *erupit* sine dubio est malorum correctorum. Isto autem mostello *auxiliis* res parva dictu absconditur: quippe Livius scripserat *per medios hostes evasit.* Ea vox corrupta in *evaxit;* dein, omisso primo elemento, *auxit,* post mutato ultimo *auxil,* generavit tandem *auxiliis.* Unus Pal. simul cum hoc portento nescio unde verum hausit: est enim ibi *auxiliis evasit.* J. F. Gron. Vulgatum *erupit* servant Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii D. ac N. ejus loco *auxiliis* legunt Flor. Cant. et Lov. 1. ac 3. *auxiliis erupit* Hafn. *auxiliis evasit* Lov. 4. *evasit,* ut Gronovius conjecit, Lov. 2. 5. Hav. Voss. in margine, et Hearnii L. 1.

§ 9 *Comitiis perfectis, a Q. Fabio consule designati*] Fastidio jure præ vulgato, quod est in Pal. 1. et 3. *Comitiis perfectis austere Q. Fabio.* Pal. 2. *Comitiis perfectis auctore Q. Fabio.* principe ed. *Comitiis perfectis ab augure Q. Fabio.* Gebh. Put. *Comitiis perfectis authere Q. Fabio.* Men. et Voss. *austere.* Pet. et Pall. *auctore.* Atque hæc vera scriptura est. Significat consulem principem id consilium dedisse; quod deinde, relatione facta dictisque sententiis, in senatusconsultum transiit. Sic vii. 23. 'Consul Popilius auctor Patribus scribendi alterius exercitus, quod ad incertos belli eventus subsidio esset.' xxvi. 32. 'Magna pars senatus, principe ejus sententiæ T. Manlio Torquato, censerent.' Epitome lib. xlviii. 'Quum locatum a censoribus theatrum exstrueretur, P. Cornelio Nasica auctore, tamquam inutile et nociturum publicis moribus, ex S. C. destructum est.' Cicero Fam. xv. 4. 'Regem Ariobarzanem, cujus salutem a senatu, te auctore, commendatam habebam.' *J. F. Gron.* *Austere Q. Fabio* Lov. 2. 3. 5. et Hearnii N. *austere a Q. Fabio* Harl. *auster a Q. Fabio* Hearnii L. 1. *ab augure Q. Fabio* Lov. 1. Ber. Voss. in margine, et edd. ante Aldum: *autere Q. Fabio* Flor. Hoc sensu 'auctor consilii' xl. 23. Vide ad ii. 56. § 6.

Cap. xliv. § 1 *Bellum undique consulibus cum Hannibale mandatum*] Prisca ed. *undecumque:* quæ tamen vocula, et illa *undique ἄφαντος* est in Pall. tribus. Statim tamen Pal. 1. *et exercitum undecumque ipse Sempronius habuerat,* pro *exercitus unus, quem ipse.* Gebh. Vacat *undecumque,* quod Put. Pet. Reg. Voss. Men. tres Pall. non agnoscunt. Statim Put. Pet. Men. *exercitum unum eumque ipse.* Pall. *exercitum undecunque.* Ex qua vitiosa scriptura illud enatum. Scribendum vero fuerat, *et exercituum unus, quem ipse Sempronius habuerat, alter quem Fabius consul.* Intellige 'consulibus mandati.' *J. F. Gron.* *Undique,* vel *undecumque* desunt in Hearnii L. 1. ac N. et, exceptis Ber. ac Gaertn. in omnibus nostris. Deinde *exercitum undecumque ipse* Lov. 3. 4. et Harl. *exercitum unumquemque* Lov. 1. *exercitum unumcumque* Voss. et Hearnii N. *exercitum unicum ipse* Hearnii L. 1. *exercitum unus eumque ipse* Flor. a

m. pr. *exercitum unus eum quem ipse* a m. sec. Gronovii emendationem probat Crevier.

§ 2 *Cujus peregrina sors erat*] Monstra hic fovet Pal. 1. *cujus per macriam sors erat:* exterius in membrana vacua *per materna.* Gebh. *Per macrina sors* Flor. et Harl. *premacrina sors* Lov. 3.

Jurisdictionem Attilio collegæ prætori urbano mandarat, ut Luceriam] Abest a Pall. 1. et 3. verbum *mandarat:* pro quo tamen ad marginem appictum in Pal. 1. *mandata Luceriam.* Pal. 2. *jurisdictionem Att. coll. pr. urb. mandatum Luceriam provinciam hab.* Gebh. Put. Pet. Men. Pall. *mandata Luceriam.* Integrum scilicet esse: *M. Æmilius prætor, cujus peregrina sors erat, jurisdictione M. Atilio collegæ prætori urbano mandata, Luceriam provinciam haberet.* Subaudi hic quoque e præcedentibus ' mandatum.' *J. F. Gron.* Vocula *ut* deest in Lov. 5. et Gaertn. voces *mandarat ut* in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. *jurisdictionem Atilio coll. pr. urb. mandata* legit Harl. *jurisdictione M. Atilio, &c. mandata, Luceriam,* ut Gronov. recte emendat, Flor. et Hav. neque aliter Ber. a m. sec. nisi quod insuper omittat Atilii prænomen *M.*

§ 3 *Prætori Sempronio provincia*] Tarde credam, hoc modo Livium scripsisse; quum satis præcedentia dictent, de prætoribus sermonem esse. Videtur prima vox ab otioso suppleta, et Livius scripsisse tantum *P. Sempronio provincia.* Jac. Gron. Quemadmodum Gronov. conjecit, ita Crevier. edidit, quia, ut testatur, sic in optimo Put. invenerat. Ejus fidem hic sequor.

Provincia Ariminum, Cn. Fulvio Suessula, cum binis item legionibus, evenerunt] Pighius ad ann. ıɔxl. *Ariminum et Gallia.* Nihil opus est hoc additamento: nam Ariminum Galliam appellabant xxviii. 38. Eam priore anno obtinuerat *M'.* non, ut hic paullo post perperam editur, *M. Pomponius,* capp. 10. et 17. Quum autem Sempronio Ariminum, Fulvio Suessulam ' evenisse' scribit, videtur significare, hos a senatu provincias sortiri jussos, sed Æmilio Luceriam provinciam nominatim decretam fuisse: ut cap. 9. ' Senatusconsultum factum est, ut Q. Fulvio extra ordinem urbana provincia esset:' nam ' evenire ' fere de sortitione dicitur. Sed verius puto, etiam Sempronio et Fulvio provincias a senatu nominatas fuisse; primum, quia paullo ante dixit Livius, ' provincias atque exercitus divisos' fuisse; quod, quum prætores provincias sortitos scribit, dicere non solet, sed tantum ' exercitus divisos.' xxvii. 7. ' Prætores sortiti provincias, &c. Exercitus ita per provincias divisi.' ibid. cap. 36. ' Prætores sortiri jusserunt, &c. summa legionum trium et viginti ita per provincias divisa.' Et xxviii. 10. ' Prætores exinde sortiti sunt, &c. Exercitus ita divisi.' Nec aliter ob eamdem caussam accipio, quod est xxvii. 22. ' Tertius exercitus ei traderetur, cui Tarentum et Sallentini provincia evenissent. Ceteræ provinciæ ita divisæ prætoribus, P. Licinio Varo urbana, P. Licinio Crasso pontifici maximo peregrina et quo senatus censuisset, Sex. Julio Cæsari Sicilia, Q. Claudio Flamini Tarentum.' Deinde, quod hoc bello senatum etiam alias prætoribus provincias nominatim decrevisse legimus. cap. 9. Q. Fulvio urbanam. cap. 10. P. Cornelio Lentulo Siciliam, T. Otacilio classem: et cap. 11. Q. Fabio Apuliam. Nec me movet, quod provinciæ Sempronio et Fulvio ' evenisse ' dicuntur. Nam ' evenire ' etiam dicuntur, quæ sine sorte a senatu alicui decreta sunt. xxiii. 25. ' Duæ legiones urbanæ alteri consuli, qui in locum L. Postumii suffectus esset, decretæ sunt, &c. atque inde consul, cui le-

giones urbanæ evenissent, militum sumeret, quantum opus esset.' Et l. d. XXVII. 22. *Duk.* *Cum binis idem* Voss. Vide ad Epit. Liv. lib. LXIX. *Cum binis isdem* Flor. Lov. 2. Harl. Ber. et Hav. *cum binis hisdem* Lov. 3. *cum binis iisdem* Lovel. 4. 5. Rec. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et edd. Aldina priores. In verbis seqq. *M'. Pomponio*, pro *M. Pomponio*, legendum esse, etiam Perizon. ad marginem Livii notavit. Quamvis autem codd. non addicant, ita tamen edi jussi, partim quia eum hoc prænomine usum fuisse viri docti ex Livio docuerunt, partim quia passim librarii hæc prænomina commutarunt. Vide ad XXVII. 25. § 2.

§ 4 *M. Claudio Siciliæ finibus eis, quibus regnum Hieronis fuisset*] *Siciliæ* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Gaertn. Ber. Hav. Hearnii L. 1. N. et quædam ex edd. vett. Ceterum omnia hæc verba desunt in Hafn. Mox in sequentibus Otacilii prænomen exsulat a Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. ante Aldum. Vox etiam *classis* desideratur in Hearnii D.

§ 5 *C. Terentio cum legione una, cui jam diu præerat, Picenum*] Corrupte Pal. 1. *cum Terentio una qui jam præerat Picenum.* Pal. 2. *C. Terentio legio una, cui jam præerat Piceno.* Pal. 3. *G. Terentio legio una, qui jam p. P.* Gebh. Put. et omnes Pall. Voss. τὸ *cum* et *diu* relegant: iidemque consensu *legio*, non *legione*. Emenda *C. Terentio legio una, cui jam præerat, et Picenum.* J. F. Gron. Testis est Hearnius, Oxon. emendationi Gronovii favere, in uno tantum D. Terentii prænomen omissum esse. Eamdem conjecturam firmat Flor. nisi quod τὸ *et*, a Gronovio præter libros additum, quod tamen sensus requirit, ignoret. In reliquis autem codd. similiter fere variarunt librarii, ac Gebhard. de Pall. monuit. Paullo ante *Minucio*, pro *Mucio*, Lovel. 2. Ber. Rec. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Aldo priores; ex his autem codd. et edd. multi insuper *M.* pro *Q.* Utrumque male. Vide ad XXIII. 24. § 4.

§ 8 *Murus ac portæ tactæ, et Ariciæ etiam Jovis ædes de cælo tacta fuerat*] Put. Voss. et Gall. omnes *fuerant*. Dele τὸ *tactæ*, et scribe *Murus ac portæ* (nempe Urbis), *et Ariciæ etiam Jovis ædes de cælo tacta fuerant.* J. F. Gron. Voces *et Ariciæ* desunt in Flor. Deinde *tacta fuerant* Lov. 3. et Hearnii L. 1. *tactæ fuerunt* Lovel. 4. *tactæ fuerant* Lov. 5. Ceterum Jasith. in Apologem. p. 15. a Gronovio, murum et portas Urbis intelligente, dissentit, et refert ad murum et portas alterius cujuslibet urbis. Livium enim de prodigiis alibi, quam Romæ, factis loqui, colligit ex voce 'nunciata,' quum urbana potius 'facta,' vel 'visa' dicat. An in priori *tactæ* urbis nomen latet?

In flumine Tarracinæ, quæ nullæ erant, visæ] Pal. 1. *in flumen et Aricinæ, quæ nulla erant visæ.* Pal. 2. *in flumine et Aricinæ quæ nulla erant visa.* Pal. 3. *in flumen et Aritinæ quæ nullæ visæ erant.* Gebh. Similiter fere in nostris pluribus codd. librarii aberrarunt. Sed vulgata lectio sana est.

In Jovis Vicilini templo, quod in Compsano agro est] Quis sit 'Jupiter Vicilinus,' aut cur ita dictus, non equidem memini. Sed et *Compsano* quidam in *Cosano* mutarunt: quam bene, ipsi viderint. *Glar.* Vet. lib. *Compsano.* Est autem 'Cosa' Etruscorum, 'Compsa' Samnitium. *Sigon.* Pet. *Compsino:* alter *Compcino.* Put. *Comptino.* An forsan *Pomptino?* Uterque etiam optimus *Visilini.* J. F. Gron. *Jovis Vitulini* Lov. 1. 2. et Ber. a m. sec. *Vitilini* Gaertn. et Hav. Deinde *Consano* Hearnii N. *Compino* ejusdem D. *Cassina* Lov. 5. *Compsino* Flor. Lov. 1. 2. 4. Voss. Harl. et Hearnii N.

Et flumen Amiterni cruentum fluxis-

se] *Amnuterni* Lov. 1. *Amiturni* Hearnii N. Cluverius Ital. Ant. II. 12. pag. 752. conjicit *flumen Aternum.* Fatetur tamen, id pro vulgata lectione facere, quod reliquis prodigiis hic memoratis sua loca tribuerit.

§ 9 *Pater filio legatus ad Suessulam*] Valerius eandem historiam recitat II. 1. ubi est *Suessam*, pro *Suessulam.* Sigon. Eamdem memorat etiam Quadrigarius apud Gell. II. 2. verum loci non meminit. *Filii legatus* est in Lovel. 4.

§ 10 *Taciti anteirent non submoventes patrem*] Tria ista vocabula *non submoventes patrem* abdicant libri omnes. Præterea Pall. 1. 3. et prisca ed. *anteirent taciti.* Gebh. Sustulimus hoc *non summoventes patrem* auctore Lipsio Elect. I. 23. et quod nulli codd. scripti ullius numeri id agnoscerent. *J. F. Gronov.* Lipsius duplici argumento, verba illa inter inepta glossemata referenda esse, evincere voluit; primo, quia liber ejus optimus ea non habebat; deinde quia submotionis res hic non erat: patrem enim, qui legatus populi Romani erat, filium accedere debere. Adversus Lipsium eadem verba Livio vindicare conatus est Rob. Titius in inedito Locorum Controvers. opere l. XX. c. 23. idque ope exiguæ emendationis, reponens *non submonentes patrem*, id est, non jubentes, ut ex equo descenderet, ut ita vim argumenti ex voce *submoventes* desumti averteret. Ad primum autem argumentum respondet, verba alicunde originem habuisse; se autem credere, ex aliquo vetusto exemplari in omnes codd. propagata fuisse. Atque ita gloriatur, se ulcus in verbis Livii latens mollius curasse, quam si cum Lipsio tria illa verba e contextu rejiceret. Sed vereor ne triumphum ante victoriam. Non dicam enim, 'submonere,' quod est clam, tacite monere, de hac lictorum animadversione usurpari, probandum fuisse; sed illud potius urgueo, non tantum omnes codd. meos, ut et Hearnii Oxonienses, verum etiam edd. antiquas, verba illa ignorare, et demum Ascens. 1513. inseruisse contextui Liviano. Ceterum *anteirent taciti* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo priores.

Equo prævectus senex, ut consul animadvertere proximum lictorem jussit, et ut is descenderet ex equo inclamavit, tum demum desiliens] Vos sic emendatis: *ut consul animadvertit, ire proximum lictorem jussit.* Ego sic: *equo prævectum senem ut consul animadvertit, stare prox. lict. jussit. Tum demum desiliens, experiri, inquit, volui, o fili, satin' scires, consulem te esse.* Valla. Vet. lib. *et ut is descenderet.* Sigon. Annotabo Pall. codd. scripturam, quorum primus *præter undecim fasces equo projectus senex, ut consul animadvertere prox. lict. jussit, et ut is descenderet ex equo.* Pal. 2. *præter undecim fasces equo provectus senex, ut consul animadvertit, ire prox. lict. jussit, et ut is descenderet ex equo conclamavit.* Pal. 3. *præter undecim fasces equo provectus se vexit, ut consul animadvertit prox. lict. jussit, et ut is ex quo descenderet conclamavit.* Si quid mihi sensus, legendum censeo *præter undecim fasces equo provectum senem et consul animadvertit; prox. lict. jussit, ut is descenderet ex equo, inclamavit.* Adjuvat hanc meam emendationem prisca ed. *præter undecim fasces equo profectum senem ut consul animadvertit, stare prox. lict. jussit. Et ut is descenderet ex equo, conclamavit.* Gebh. *Equo provectus* Lov. 4. 5. Ber. edd. Rom. 1472. Parm. et quædam aliæ. Male. *Prævectus* est 'prætervectus.' Supra IX. 35. 'Equites Romani, prævecti per obliqua campi, quum se fugientibus obtulissent.' X. 36. 'Consul equo prævectus ad portam castrorum:' ubi eodem modo peccabatur in quibusdam codd. Vide Burm. ad Suet. Cæs. cap. 37. Eamdem sig-

nificationem hæc præpositio cum multis verbis composita obtinet. Vide ad XXIX. 32. § 8. Deinde *et ut is* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. (nisi quod eorum unus *et ut eis*, alter *et ut his*) Harl. Ber. Gaertn. Hav. omnesque edd. usque ad Froben. qui inverso ordine a. 1531. *et is ut* dedit, unde postea Sigon. dissentire vet. cod. testatus est. Tandem *conclamavit* Ber. et edd. quas vidi, Aldina antiquiores. *Clamavit* Hav. Licet autem per sensum suum Gebhard. testetur, veram esse, quam proposuit, emendationem, nihil tamen absurdius vidi. Ceterum 'proximus lictor' est, qui nullo intermedio proxime magistratum præcedit. Is autem an alio nomine etiam 'primus lictor' vocatus sit, non convenit. Adfirmat id Turneb. Adv. XI. 9. Et in ea etiam sententia fuit, qui apud Dion. Hal. IX. 604. ῥαβδοῦχον ὁ πρῶτος vertit *proximus lictor*. Contra negat Lipsius Elect. I. 23. cui 'primus lictor' est primo et quam maxime a magistratu remoto loco incedens. Cujus sententia verisimilior videtur. Certe probari nequit opinio Robort. qui Emend. II. 20. per 'primum lictorem' intelligit præcipuum, qui reliquis lictoribus præerat.

CAP. XLV. § 1 *Classius Altinus Arpinas*] Vet. lib. *Classius Altinus Arpinus*: recte: ab 'Arpis' enim erat, unde 'Arpini;' non ab 'Arpino,' unde 'Arpinates' dicti. *Sigon.* Scribe *Dasius Altinius Arpinus*: quemadmodum infra 'primum de fuga Altinii:' cujus mutationis aliarumque hoc capite (inprimis insignis istius *novam referre proditionem proditis olim; qui aliunde stet semper, aliunde sentiat, infidus*: quod reposuimus auctoribus vetustis pro illo fatuo *ut proditio pro septemvirali judicio esset, semperque aliud sentiret, infidus*) accurate copioseque rationes reddidimus Obs. IV. 11. *J. F. Gron.* *Clasius Altinus Arpinas* Lov. 3. *Clasius Altinius Arpinas* Harl. et Lov. 1. *Classius Altinus Arpinas* Ber. et Lov. 4. ac 5. *Classius Altinus Arpinus* Exc. Pithœi. *Classius Altinius Arpianas* Flor. *Dassius Altinius Arpianus* Gaertn. neque differunt Lov. 2. et Voss. nisi quod *Arpinas* servent. *Classius Altinius Arpinas* Hearnii N. D. omnesque edd. ante Sigonium, qui vulgavit *Cassius Altinius Arpinus*; cum quo fere sentit Hav. nisi quod *Arpinas* teneat. Vide etiam Goltz. Magn. Græc. p. 304. qui *Cassius Atinius* emendat. Sed Gronovii emendationem *Dasius Altinius* probat N. Heins. in Epist. ad Gronov. quam edidit Burm. in Syntagm. Epist. tom. III. pag. 489. et ad Silii XIII. 32. ubi *Dasii* nomen etiam Silio restituit, pluresque alios ejusdem nominis circa hæc tempora memoratos laudat. Certe idem hic *Dasius* sive Δάσιος etiam vocatur apud App. Alex. in Hannib. p. 331. Sæpe autem librarios *Cl* et *D* commutasse, vidimus ad X. 24. § 2. Idem tamen Heinsius ibidem male *Arpinas* defendit, adducto loco Symm. Ep. I. 1. 'Contra Arpinatem qui stetit eloquio:' intelligitur enim Cicero, qui non Arpis in Apulia, sed in Arpinate, sive in agro Arpini, in Volscis natus est, et hinc *Arpinas*, non *Arpinus*, vocatur. 'Arpini' etiam memorantur XXXIV. 45. Alii ab Arpis formarunt 'Arpani.' Goltzius in Magn. Græc. quatuor profert nummos inscriptos ΑΡΠΑΝΩΝ. Vide etiam Harduin. ad Plinii III. 11. Si nummi illi noti fuissent Cluverio, ita formatum nomen non inprobasset in Ital. Ant. IV. 12. 1219. Multis etiam de hoc loco egit Schegkius in Præmess. Ep. 2.

Si sibi præmio foret] Vet. lib. *præmium*. Sigon. Non audiendus est liber Sigonii. Nepos Paus. c. 4. 'Magno ei præmio futurum.' Annib. c. 10. 'Magno his pollicetur præmio fore.' *Duk.* *Præmium* etiam Hearnii L. 1. Nihil muto. Infra XXXI. 28. 'Ne classi hostium prædæ ac præmio essent.'

Ita 'esse emolumento' c. 48. 'esse infamiæ' XXXIX. 6. Plura vide ad V. 54. § 5.

§ 2 *Quum eam tunc rem ad consilium retulisset Fabius*] *Eam rem ad consilium*, omissis duabus vocibus, Put. Flor. Cant. Voss. et Lov. 1. Sed voculam *quum* necessariam esse viderunt etiam librarii, et hinc variis, ut cuique placuit, locis addiderunt. *Cum eam rem ad consilium* Lov. 4. 5. Ber. et Hearnii N. ac D. *Eam rem cum ad consilium* Lov. 2. 3. Hav. Exc. Pithœi, et Hearnii L. 1. Gronov. in Observ. lib. IV. pag. 169. Mstis obsecutus *Eam* in *Cum* convertit, ac legit *Cum rem ad consilium*. Perizon. vero ad marginem Livii existimabat, *Cum* haustum esse ab ultimis literis vocis *consilium*, et hinc scribebat *Eam rem ad consilium cum retulisset*. Certe voculam *tunc*, quam omnes optimi pluresque alii codd. ignorant, sustuli.

Aliis pro transfuga verberandus] Vet. lib. pro *aliis*, *Altinus* habent; perspicue verum. *Sigon.* Ita et Harl. ac Ber. *Altinius* edd. Aldina priores. Verum, quod Sigonio perspicue verum videtur, id Schegkius perspicue falsum, et toti loco contaminando fuisse pronunciat. Et sane reliqui omnes vulgatum defendunt.

Ad Hannibalem discessisset, traxissetque] Voss. *discessit*. Lege, ut in Mureti libris, *descisset*. J. F. Gron. *Discessit traxitque* Hearnii N. et D. *discessit, traxissetque* Lov. 2. Harl. et Exc. Pithœi. Id certum est, *descisset*, pro *descivisset*, similesque contractiones Livium amasse. Supra I. 27. 'Quum Fidenæ aperte descissent.' III. 4. 'Prædicunt Romanis, Ecetranos ad Æquos descisse.' c. 23. 'Eodem anno descisse Antiates, invenio.' IV. 1. 'Audiere Patres, Antiatium populum descisse.' VI. 25. 'Ne Patres ignari sint, Tusculanos ab societate descisse.' VIII. 4. 'Campanos ab se ad nos descisse audierunt.' XXV. 16. 'Qui ad Pœnum in illo communi Italiæ motu descissent.' XXVIII. 27. 'A patria vestra descistis.' Plura similia vide ad VI. 18. § 10. Quum tamen integerrimi meorum, et, ut videtur, Gronovii, qui ex illis nihil notat, vulgatum servent, id mutare religio est, præsertim quum 'discedere' pro deficere etiam usurpet Liv. XLIII. 6. 'Discessisse se a Perseo, postquam Romanus exercitus in Macedoniam venisset; quum sub ditione Persei et ante Philippi fuissent.'

§ 3 *Tum posteaquam res Romana*] *Tum quam res Romana* Flor. a m. pr. Voss. et Lov. 3. in contextu. *Tum quia res Rom.* Flor. a m. sec. *Tum quoniam res Rom.* Lov. 3. in margine, et Lov. 5. *Tum quando res Rom.* Lov. 4. *Tum quod res Rom.* Exc. Pithœi. *Tum cum res Rom.* Lov. 1. Gronovius Obs. IV. 169. conjicit scribendum *Cumque res Rom.* quod in Lov. 2. mihi plane obvium fuit. Et hinc in contextum recipere ausus sum. Idem autem Lov. 2. mox legit *velut ab inferis resurgere videatur, novam, &c.*

Tum quia res contra spem votaque ejus velut resurgeret, turpius videatur novam referre proditionem: ut proditis pro septemvirali judicio esset, semperque aliunde sentiret, infidus socius, vanus hostis] Opinor sic emendandum: *nunc quia res Romana contra spem votaque ejus velut resurgeret rursus*, vel *resurgere rursus videatur*, vel *turpius audeat novam ref. proditionem, ut proditis pro sept. jud. esset, semperque al. sentiat:* vel, *proditi spolium, proinde in tali judicio esse statuendum, ut se sentiat:* vel, *pollicentem mobili judicio*, vel *pollutum virum levemque, et semper alium se sentiat, infidus socius, vanus hostis.* Ne quis tamen miretur, quod multis modis eundem locum emendamus, cum verus, nisi unus, esse non possit: nam facimus more illius apud Plautum senis, qui complures ex præda servos coëmit unius certi postea in iis reperiendi gratia. *Valla.* Quid

'septemvirale judicium' hoc sibi loco velit, ut ingenue fatear, haud intelligo: quare vide an *semet virali judicio* legi possit, ut novo quodam modo sit a Livio dictum, sed in ea consultatione prius usurpatum, ut esset sensus, suo ipsius judicio Altinium persuasum habuisse, oportere se impune variare proditionem. *Sabell.* His verbis et quæ sequuntur aliena videntur, et quæ præcedunt, male cohærere, et prioribus et hisce jam positis. Nam quis intelliget hæc? *Tum postquam, &c. turpius videatur,* cum non præcesserit *cum?* Porro 'septemvirale judicium' quod sit, cum Sabellico ingenue fateor me nescire. Quidam pro *proditis* legunt *proditio,* ut codex Moguntinus. Veteres etiam aliquot codd. habebant *proditus:* verum nullus inde sensus est. Septemvirorum epulonum mentio apud Fenestellam, sed nihil de judicio proditionis. L. Valla hoc loco mirum in modum luctatus est; at nihil promovit. *Glar.* Vet. lib. *proditis pelli septemvirali judicio est.* Locus depravatus est. *Sigon.* Locus hic nulla ope a me juvari potuit. Ponam mei libri scripturam veterem, *ut proditis pelli v. m. virali indictione et semper aliunde sentiat, infidus,* et hæc interpretari decem Sibullas jubebo. *Lipsius,* Ep. Quæst. IV. 1. Quomodo variis divinationibus hunc locum distrahat Valla, ipse apud eum videas, licet. Modestior Lipsius; qui, diffidens ingenio suo eximio, hunc locum deposuit immedicabilem. Pall. 1. ac 2. *proditis polli septemvirali judicio est, et semper aliunde sentiat infidus socius.* Pal. 2. *proditis pelli:* vet. ed. *ut proditis pro septemvirali judicio esset, semperque aliunde sentiret invidus socius.* Hæc ego quoque decem Sibyllas cum Lipsio interpretari jubebo. *Gebh.* Varie etiam hunc locum tentarunt Schegkius in Præmess. Ep. 2. et Klockius in Epist. quam edidit Burm. in Syllog. Epist. tom. I. pag. 396. qui videri possunt. Verum locus hic vitam ac salutem debet Magno Gronov. qui quemadmodum ex variis lectionibus plurimorum codicum eam, quæ nunc vulgo exstat, lectionem acri judicio eruerit, disci potest ex ejus Obs. IV. p. 169. et seqq. Quum autem vel easdem, vel in paucis tantum apicibus dissentientes lectiones in codd. meis repererim, iis recensendis lectorem non fatigabo.

Ad Faleriorum Pyrrhique proditorem tertium transfugis documentum esset] Faleriis ludi magister principum liberos Camillo tradidit; Nicias vel Timochares, se veneno sublaturum esse Pyrrhum, Fabricio pollicitus est: in utrumque animadversum est. Liv. V. 27. Gellius III. 8. *Sigon.* Mihi non apparet unde pendeat *esset: novam referre proditionem* puto esse, 'ad proditos olim afferre,' 'iis offerre,' 'ostendere:' et *ad proditorem,* 'præter proditorem,' 'additum, adjectum proditori.' XXX. 1. 'Bello quoque bonus habitus ad cetera, quibus nemo ea tempestate civis instructior habebatur.' Sed pro *proditorem* melius forsan sit *proditores.* Dnk. Τὸ *ad* recte exponit Dukerus. Supra III. 62. 'Ad id, quod sua sponte satis conlectum animorum erat, indignitate etiam Romani accendebantur.' XXXV. 32. 'Terrestres navalesque copias commemorando, ingentem vim peditum equitumque venire, ex India elephantos: ad omnia tantum advehi auri, ut,' &c. *Esset* autem, quia obliqua oratione refert Livius sententiam ducum in consilium vocatorum de Dasio, quod *sit* expressisset directa oratione. Præterea *Faliscorum* Ber. Vide ad V. 27. § 4. Vox *tertium* deest in Exc. Pithœi.

§ 4 *Tamquam in pace, libera de quoque arbitrari et agere aiebat*] Mss. *libera de quoque arbitrii agere.* Et indubitanter Liviana lectio est, *libera de quoque arbitria agere.* Lipsius, Epist. Quæst. IV. 1. Vulgatam lectionem

falcit prisca ed. sed Pall. 1. ac 3. *libera de quoque arbitrii agere agebat.* Mihi genuina videtur Pal. 2. scriptura *libera de quoque arbitria agere*, quam probavit etiam Lipsius. *Gebh.* Præterquam quod plerique codd. similes lectionum varietates obferant, ac viri docti ex suis etiam protulerunt, insuper Hav. *libero de quoque arbitrio agere* legit. Sed id, quod Lipsius recte conjecit, jam tempore Vallæ vulgo in Mss. certe in Msto Regio, exstitit; ut patet ex verbis quæ adnotationi ad § præc. præscripsit, sed quorum partem, ne nimia longitudine tædio forem, omisi. Locutionem autem 'agere arbitria' inlustrat Gronov. Obs. IV. p. 175. Paullo ante *oblitos omnes*, pro *homines*, Exc. Pithœi sollemni scribarum errore. Vide ad III. 54. § 6.

§ 5 *Quum illud potius agendum atque eis cogitandum sit, si quo modo fieri posset, ne qui socii a populo Romano descis-cant, et non vocitent documentum aut dicant*] Opinor sic emendandum: *Quum illud potius ag. atque eis cog. sit, (si quo modo fieri possit) ne qui socii a pop. Rom. desc., vel, qui desciverunt, etiam novo metu dubitent*, vel *novo metu redire dubitent. Doc. haud dicant statui, &c.* Valla. Emendatiores codd. habent *ducant:* ego *dicant* potius legerim. *Sabell.* Et hunc et præcedentem locum mutare lectione conatus est Sabellicus, cum neutrum intelligeret, pro *septemvirali, semetvirali; dicant,* pro *ducant*, legens. Hic vero si particula *autem* sequatur verbum *documentum*, præcedatque colon, nullus prorsus erit sensus. Ego vero totum locum ita legerim: *Cum illud potius ag. atque eis cog. sit, si quo modo fieri possit, ne qui socii a pop. Rom. descis-cant, neque vocitent doc., neque gravius in eum ducant statui oportere, si quis resipiscat.* Glar. Vet. lib. *et non nocitivum documentum.* Et hic locus insanabilis est, nisi quis, de suo addens, divinare velit. *Sigon.* Libri veteres ita habent: *Documentum aut ducant statui oportere non nocitivum.* Ita igitur emendo eum locum, quem insanabilem esse pronunciavit Sigonius. Primum illud *Documentum aut ducant* aio librarii esse, utro modo scriptum esset, ambigentis: deinde illud *et non vocitent* factum esse ex eo, quod paulo post sequitur 'non nocitivum,' et positum loco non suo. Quibus positis ita lego: *Doc. statui oportere non nocitivum, si quis resipiscat, et antiquam societatem respiciat.* Est autem optima et gravissima sententia; et Thucydidea: Οὔτε ἀνέλπιστον καταστῆσαι τοῖς ἀποστᾶσιν, ὡς οὐκ ἔσται μεταγνῶναι. *Muretus*, Var. Lect. XV. 16. Quemadmodum Schegkius in Præmess. Ep. 2. et Klockius in epist. quam edidit Burm. in Syllog. Epist. tom. I. pag. 395. urendo secando, sive mutando transponendo, huic loco subcurrere conati sint, lecter apud ipsos videre potest: ego iis recensendis, quum a vero non tantum, sed etiam a verisimilitudine plane aberrarint, non inmorabor. Potius dicam, Gronov. Obs. IV. postquam pagg. 175. et 176. Glareani et Mureti conjecturas admitti non posse docuisset, primo p. 177. ita emendare: *ne qui socii a populo Romano desciscant, Pœnum vocitent: doc. autem dicatur statui oportere:* postea vero p. 182. totum locum ita refingere: *Qui, quod illis potius ag. atque cog. sit, si quo modo fieri possit, ne qui socii populi Romani desciscant, id non cogitent; doc. autem dicant statui oportere.* Ei in plerisque adsentior, et non nisi in paucis, iisque levioribus, dissentio. Et quidem pro *et non vocitent*, quod omnes codd. etiam integerrimi, constanter servant, sed sensum commodum efficere nequit, optime eum correxisse puto *id non cogitent.* Certe id longe præstat, quam ut *vocitent* cum Doujatio exponamus, 'modo hos modo illos advocent, et partes mutent,' aut emendemus *vacillent.* Quod tamen nuper placuit Tril-

lero Observ. Crit. I. 10. Præterea vocem *Qui* recte a principio addit, ex conjectura quidem, sed quam confirmat Beroald. Q, et virgula per caudam literæ trajecta, scribens; ea autem nota facile mutari potest in aliam *et*, quam hujus pronominis loco servant Florent. Cantab. Vossian. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Proxima ita scribunt plerique codd. *quum illud potius ag. atque eos cog. sit*; quorum loco eam, quam modo memoravi, lectionem refinxit. Hav. legit *quum illud potius agendum atque inter eos cogitandum sit*; quod ex interpolatione natum, facile largior. Mihi vulgatum *quum illud potius ag. atque eis cog. sit* servandum videtur; possem tamen concedere, ut *eis* deleatur; id etiam, attamen difficilius, ut *illud* in *illis* mutetur; cur vero *quum* in *quod* mutandum foret, nondum adsequor. Non etiam adversor *a populo Romano* mutanti in *populi Romani*, quia præpositionem ignorant Flor. a m. pr. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. et Hav. Rationibus subductis, eam probavi lectionem, quam in contextum recepi, nihil conjecturæ dans, nisi quod, ut Gronov. volebat, *id non cogitent*, pro *et non vocitent*, admiserim.

§ 7 *Qui Altinio fidei quidquam censeat habendum*] Plerique hic depravati sunt codd. Nam *fidei nequiquam* Flor. Voss. et Lov. 3. *fidei nequaquam* Lov. 4. et Ber. *fidei nequicquam* Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav. *altro fœderi nequicquam* Gaertn. *alienæ fidei* Latinii Brancal. *Altino*, pro *Altinio*, Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav. Mox § seq. *civitate eum servari*, addita media voce, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et typis exarati ante Aldum. Sed pronomen jam præcessit. Tum *prior defectio* Flor. et Harl. *defectio prima* Lov. 4.

§ 9 *Catenisque ligatus, traditur et ipse et comites*] *Catenisque ligatis* Flor. Voss. Lov. 3. et Hearnii N. Idem etiam Gronov. in optimis invenerat. Hinc Obs. IV. 182. conjicit, ut in Pet. juniore legitur, *catenisque ligati traditus et ipse et comites*, vel *catenisque traditus*, voce media omissa. Ceterum antiquissimæ edd. *traditur*, cui Aldus substituit *traditus*; id autem obtinuit usque ad ultimam Gruteri ed. in quam iterum *traditur* receptum est, lectionem eam probantibus ac servantibus omnibus recentioribus. Interim tamen *traditus* est in Flor. Cant. Lov. 1. et Harl.

§ 11 *Tumultum, ut principe amisso, fecit*] Ita Gronov. ad XXIX. 1. § 22. ex Put. et Pet. meliori emendabat, neque, cur spernatur, caussam esse, postea monuit Obs. IV. p. 182. Consentit Flor. et forte Cant. *ut pro principe* invenio in Harl. quod sibi quoque, vel *pro ut principe*, in aliis obvium fuisse Gronov. ibidem testatur. Antea edebatur *tumultum pro principe*.

Nuncii ad Hannibalem missi] Duo media vocabula reciduntur in Flor. Cant. Voss. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 2. ac N. Eadem se etiam in nulle cod. invenisse, atque hoc adsuto centunculo Livii verba exoneranda esse, monuit Gronov. Obs. IV. p. 183.

§ 13 *Crudelitati quoque gravitatem addidit*] *Crudelitatem quoque gravitati* Flor. quod in Mss. nonnullis etiam Gronov. reperit; cui quum vulgata lectio displiceret, inde scribendum conjecit *crudelitatem quoque rapacitati addidit*, Obs. l. IV. p. 183. J. A. Roëllius malebat *crudelitatis quoque gravitatem addidit*.

§ 14 *Primum de fuga, deinde quantum auri*] *De fuga abinde quantum* Lov. 4. *de fuga deinde in quantum* Lov. 3. et Hearnii D. *de fuga aliunde quantum* ejusdem L. 1. et Cant. *de fuga, deinde aliunde in quantum* Voss. Lov. 1. et Hearnii N. *de fuga deinde aliunde quantum* Lovel. 2. *de fuga aliunde in quantum* Flor. et nonnulli Gronovii codd. *de fuga aliinde in quantum* Put.

cujus vestigiis insistens idem Gron. Obs. l. IV. p. 184. conjicit *de fuga Altinii, dein quantum.* Id autem recte substituit alteri conjecturæ *de fuga Dasii*, quam in priori nott. ed. proposuerat.

CAP. XLVI. § 1 *Ubi quum a mille fere passibus*] Put. *ad fere passibus*, expuncto τῷ *mille:* ut et plane Pet. melior. Scribe *a quingentis fere passibus.* Numerus litera *D* significabatur. *J. F. Gron.* Put. consentit codex Flor.

Qua maxime neglectam custodia vidit, ea potissimum] *Quia maxime* Voss. Lov. 4. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et pr. edd. *eam* etiam Lovel. 4. et Ber. Sed recte *qua* primi restituerunt Colon. 1525. Cervicorn. Ascens. 1530. et Frob. 1535. quod postea reliqui servarunt. Deinde *neglectam custodiam* Lov. 1. 2. 5. quod in Victor. repertum Crevier. in contextum recepit: qui et ejusdem cod. lectionem *videt* merito anteponi posse vulgato *vidit* existimat. Similiter apud me legunt Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. omnesque, quas consului, edd. usque ad Aldum.

§ 2 *Eam portam scalis prius transgressos ad murum pergere*] Teste Crevier. Put. exhibet *transgressos amurum perire;* ultimæ autem voci manus secunda superscripsit *ge*, unde id, quod vulgo legitur, propagatum; at contra ex vestigiis optimi codicis emendandum esse conjecit *eam portam, scalis prius transgressos murum, aperire.* Non enim necesse esse, portam scalis transgressos ad murum pergere, quum in ipso muro sint. Contra, unam vocem transponens, loco male adfecto subcurrere conatur J. A. Roëllius, legendo *ad eam portam s. p. transgressos murum pergere:* non enim prius portam aperiebant, dein claustra refringebant.

Et ex interiore parte claustra refringere jubet] Pall. 1. 3. conjunctione *et* omissa, *ex interiore parte aut claustra refr.* Pal. 2. *ante claustra.* Gebh. Iidem pluresque boni *ex int. parte aut claustra refr. jubet.* Scribe *vi claustra refr. jubet, et tenentes.* J. F. Gron. Τὸ *et* deest etiam in Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Verum illud interceptum videtur a sequenti *ex.* Vide ad XLIV. 43. § 3. Deinde *aut claustra* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii Oxon. *ante claustra* Lov. 5. Hafn. Gaertn. et Hav. *at castra* Lov. 1. Gronov. pr. ed. nott. legebat *et claustra refringere, et tenentes:* at præferenda hoc loco proposita ejus conjectura. Mox *instructa esse habiturum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. Vide ad XL. 26. § 5. *Instructa sese esse habiturum* Ber. a m. pr. et edd. ante Ald. *instructa se esse habiturum* Ber. a m. sec.

§ 4 *Ad fallendum juvit: imber a nocte media coortus*] Put. *ad fall. adjuvit: imber ab nocte.* Alii *imber ea nocte.* J. F. Gron. Put. consentit Mstum Flor. *adjuvit* etiam quidam alii: *ea nocte* autem Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Harl. Utraque lectione juncta, *imber ab ea nocte media* Gaertn. Mox *delapsos*, pro *dilapsos*, Voss. Lov. 3. 4. 5. et Hav. Vide ad XXIII. 45. § 3. *Lapsos e stationibus* Flor.

§ 5 *Strepitum demolientium portam exaudiri prohibuit*] Scripti *strepitum molientium portam exaudiri prohibuit.* Lib. VI. c. 11. 'Non contentus agrariis legibus fidem moliri cœpit:' id est, labefactare. IX. 3. 'Num montes moliri sede sua paramus?' XXV. 36. 'Neque transilire, neque moliri objecta onera facile erat.' Tacit. Ann. I. 39. 'Concursuque ad januam facto moliuntur fores.' II. 82. 'Cursant per urbem, moliuntur templorum fores.' *J. F. Gron.* Ita et Flor. Voss. Lov. 1. et Hearnii N. Supra VI. 33. 'Nec Romanos subeuntes mœnia, molientesque obices portarum arcere possunt.' XXIII. 18. 'Moliri portas, et claustra refringere parat.' Vide ad IX. 3. § 3. et XXV. 36. § 10. Paul-

lo ante *sonituque primo* Harl. Gaertn. Hearnii D. et Branc. Latinii. Male. Referendum est enim ad imbrem. Vide ad XXII. 30. § 10.

Lentior deinde æqualiorque accidens auribus] Pal. 2. *lentior æquabiliorque accedens auribus*. Reliqui quoque libri *accedens*. Gebh. *Accedens* etiam Flor. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et vett. edd. quod deinde Froben. 1531. in *accidens* mutavit. Vide ad X. 41. § 7.

§ 6 *Posteaquam partem tenuerunt*] Omnes *Postquam portam tenuerunt*. J. F. Gron. Illud *partem* ex operarum errore demum natum erat in ed. Francof. 1578. Non modo enim codd. omnes, sed etiam typis exarati vetustiores *portam* obferunt. Ceterum Crevier. in quibusdam scriptis se *tenebant* invenisse monuit, quam lectionem ex meis servant Flor. et Cant. *tenebat* vero Harl. prioribus bonitate proximus.

CAP. XLVII. § 2 *Et ipsi Arpini tria millia hominum armabant*] Quid si *armarant* legamus? Neque enim eo ipso momento, quo Romani jam urbem ingrediebantur, tot millia hominum armare poterant. *Duk.* Ita quidem facile peccari potuit ob similitudinem τῶν *B* et *R*. Vide ad XXII. 24. § 1. Codd. tamen nihil mutant; nisi quod omnia hæc verba exsulent ab Hearnii L. 1. sola vox *hominum* a Lov. 4. et 5. In verbis autem præcedd. τὸ *ferme* non adparet in Lov. 3. at, eo transposito, *ferme millia* legunt Ber. Gaertn. et typis vulgati ante Aldum. *Millia fere* Harl. Vide ad XXXVII. 38. § 5.

Ne quid ab tergo fraudis esset] Pal. 3. *fraudi esset*. Gebh.

§ 3 *Tecta etiam proxima portæ occupassent*] *Proxima parte* Voss. solito scribarum errore. Vide ad IV. 46. § 6. X. 34. § 9. aliisque locis. *Proxima porta* Harl. unde conjici posset *proxima portam*. Vide ad VIII. 32. § 12. Quum tamen omnes reliqui codd. dissentiant, ac vulgatum tueantur, unius istius librarium aberrasse puto, et quidem simili errore, ac notavi ad VI. 3. § 8. Mox *peti superne aut vulnerari* Voss. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et edd. Aldina priores. Vide ad XXI. 53. § 3.

§ 5 *Quam ob noxam Romanorum, quod ob meritum Pœnorum*] Pal. 2. *quam ob noxiam Rom., quod autem ob meritum P.* Pal. 3. *quod meritum Pœn.* Gebh. Refinge cum Put. et Pet. *quod aut meritum:* quo et cæteri alludunt. *J. F. Gron.* Est tamen satis insolens sermo *quod aut meritum*, pro *aut quod meritum*. Non incommode ex *aut* puto fieri posse *autem*. Cic. pro Cluent. c. 9. 'Quæ deinde interceptio poculi? cur non de integro autem datum?' et Fam. V. ep. 12. 'Neque enim tu is es, qui, quid sis, nescias, &c. neque autem ego sum ita demens.' *Duk.* Optimis consentit Flor. *quod aut ob meritum* Hafn. Paullo ante § præc. *Arpini et Romani* Lov. 2. 4. Ber. omnesque, quas consului, edd. ante Aldinam. Male. Vide ad X. 30. § 2.

Vectigalem ac stipendiariam Italiam Africæ] Pal. 1. *vectigalem ad stipendia militaria Italiam*. Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. atque Hav. *ac stipendia militaria* Flor. a m. pr. Cant. et Hafn.

§ 6 *Datos pæne captos obpressosque a paucis esse*] Optimi *ignaros omnium se venum a principibus datos Pæno, captos oppressosque a paucis esse*. J. F. Gron. Post hæc verba videtur requiri distinctio maxima. *Duk.* Ex sententia Dukeri locum distinxi, quod et omnes editores ante Gruterum fecerunt, cujus ultima ἔκδοσις perperam interpungere cœpit. Præterea *Pæno* etiam Flor. Paullo ante *verum*, pro *venum*, male Brancal. Latinii.

§ 7 *Adversus Karthaginienses arma verterunt*] Put. et Cantabr. hoc est, quod ego scio, duo optimi omnium codd. *Carthaginiensem:* quod non neg-

ligendum: et sæpe simile occurrit. *Jac. Gron.* *Adversus Karthaginiensem* etiam Flor. a m. pr. et Hearnii N. Vide ad III. 2. § 11. Eamdem lectionem in optimis libris superesse, Crevier. monuit. Ita igitur edi jussi.

§ 8 *Paullo minus mille homines*] *Minus quam mille* Ber. Sed supplementum est scribæ vel interpretis. Locutionem Livianam inlustravi ad III. 64. § 10. et X. 37. § 3. *Minus X. homines* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Gaertn. *minus decem homines* Lov. 4. et Hearnii L. 1. ac D. *minus homines X.* Cantabr. Sæpe notæ numerales *X* et ∞ commutantur. Vide ad XXXIII. 14. § 5. *Minus duo M. homines* Lovel. 5.

§ 9 *Ad Hannibalem Salapiam venerunt*] *Salpiam* Lov. 1. 2. et Voss. Vide Oudend. ad Lucani v. 377. *Sālapiam ad Hannibalem* transponunt iidem codd. et Ber. ac Gaertn. cum edd. ante Aldum.

§ 10 *Restituti Romanis*] Pal. 1. *restitutis ab Romanis.* Pal. 2. *restituti ad Romanis.* Pal. 3. *restituti ab Romanis.* Gebh. Put. *ab Romanos.* Voss. et Pall. *ab Romanis.* Lege *restituti ad Romanos.* Ut II. 49. 'Sospites brevi in patriam ad parentes restituunt.' XXVII. 15. 'Iisdem ferme diebus et ad Q. Fabium consulem Hirpini et Lucani dediderunt sese.' XXVIII. 22. 'Nec deditio tuta ad tam infestos videbatur.' *J. F. Gron.* *Restituti ab Romanis* Voss. Lov. quinque, Gaertn. Ber. a m. pr. Hafn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Mogunt.: *restituti ab Romanos* Flor. a m. pr. *ad Romanos* Flor. a m. sec. Harl. et Ber. a m. sec. quod recte Gronov. probavit, ac recepit. Supra II. 13. 'Sospites omnes Romam ad propinquos restituit.' V. 27. 'Romam inde sospites restituit.' Paullo ante *Arpini*, pro *Arpi*, male Lov. 2. Hav. et Brancal. Latinii.

§ 11 *Duplicia cibaria*] Hoc est, duplex frumentum. Lipsius de Mil. Rom. v. 16. et Schelius ad Polyb. c. 7. *Duk.* Vide ad II. 59. § 11.

§ 12 *Consulum alter in Apulia*] Ita quoque maluit loqui Livius l. II. capp. 17. et 27. III. 4. IX. 16. ubi mutaverant, et capp. 29. et 32. ubi vide. Sed quum, quidquid hoc est, ex voluntate Livii pendeat, eaque ex primis Mss. cognosci debeat; potius erit, ut hic cum Put. Voss. Gud. Cantabr. legamus *consul alter.* Sic quoque enim alibi sæpe, et XXXII. 8. Rursus XXXI. 6. Ms. Thuaneus mihi exhibebat, et patri Pet. *alteri consulum Aurelio,* non *consuli,* ut vulgo. *Jac. Gron.* *Consulum alter* Livio familiaris est locutio. Vide ad IX. 32. § 2. Hic tamen verius esse *consul alter,* Gronovii codicibus consentiunt Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. Hearnii N. et plures Crevier. Id igitur recepi. Mox *equites centum duodecim,* vel *CXII.* omnes mei, ut et edd. usque ad Gruter. ultimam, quæ copulativam *ac* inseruit. Eam, patientius a posterioribus editoribus servatam, iterum expunxi.

Permissu magistratuum ab Capua profecti] Credemusne ita Livium scripsisse? At quot magistratus Capua habuit? non sane nisi unum, Medixtuticum Campanis nominatum. Alibi Livio prætor quoque dicitur. Potius inducor ut Livius scripserit *permissu magistratus.* Sic XXIII. 10. 'Egressus curia in templo magistratus consedit.' XXVI. 13. 'Is timor frequentem senatum magistratui præbuit.' Omnia de eadem Capua. *Jac. Gron.* Non credo tantam urbem non nisi unum magistratum habuisse. Nec tamen rejicio conjecturam; verum non eam ob caussam, quæ hic adfertur; sed quia probabile est, hoc a solo Medixtutico, qui summus Campanis magistratus erat, XXIII. 35. et XXVI. 6. peti ac permitti potuisse. *Duk.* Omnes mei constanter *magistratuum* servant. Mox *conloqui sese,* pro *se,* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3.

Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Froben. 1531. Pristinam lectionem restitui.

§ 13 *Decem ex eo numero jussis inermibus deduci ad se*] *Jussis inermes deduci ad se* Lov. 3. et 5. *jussit in c'nib* Gaertn. *jussit inermibus* Lov. 1. Harl. Hav. et Voss. a m. pr. in cujus margine emendatur *jussit inermes,* quod etiam præferunt Lov. 2. 5. Ber. a m. sec. et Hafn. Neque aliter Brancal. Latinii, nisi quod insuper legat *duci.* Mox *nihil enim,* pro *autem,* Lov. 1. 2. et Voss.

In fidem omnes accepti] Pal. 3. *accepit.* Gebh.

§ 14 *Aternum expugnatum: amplius septuaginta millia*] Ego in Gallia, ubi res gerebantur, *Aternum* non reperio. Quare vide ne *Cliternum* sit legendum: quamquam plures *Cliternam,* et non *Cliternum,* scribant. Addo quod *LXX. millia hominum* eo loco capta scribunt, quod in nulla Galliæ urbe, non modo in ignobili una, evenire potuisset: quare *septem millia* potius legerem. *Sabell.* Sabellicus hunc locum recte tractat, *Cliternum* et *septem millia* restituens: nimis enim magnus erat numerus *septuaginta millia hominum.* Quamquam fluminis Aterni mentio apud Plinium lib. III. tribus in locis. Fieri autem potuit, ut ejusdem nominis cum fluvio oppidum olim esset, ut sæpius invenitur. *Glar.* P. Cluverius Ital. Ant. I. 28. p. 289. reponit *Claternum.* Jac. Gron. Non videtur vel *Aternum* vel *Cliternum* locum habere posse. *Claternum* est in Gallia. Verum *Atrinum* legunt Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. et Harl. *Atrinum* Hav. *Atrium* Hearnii N. An forte legendum *Atria,* vel *Atrianum?* Deinde *LXX. millia,* vel *septuaginta millia,* plerique codd. Ex Flor. exceptis non satis intelligo, quid in eo cod. scriptum fuerit. Refertur autem *l r* ꝏ ꝏ.

§ 15 *Cum Æquimelio Jugularioque vico*] Sic vulgo scriptum reperio. Ego *Jugario* ejusdem Livii auctoritate legendum putavi; qui XXVII. 37. 'A porta,' inquit, 'Jugario vico in forum venit.' *Sabell.* Omnes aream, qua Sp. Melii domus steterat, *Æquimelium* appellant: certum autem etymon non adjiciunt neque Livius IV. 16. neque Valer. Max. VI. 3. 1. Varro adjicit lib. IV. p. 37. ait enim, 'Æquimelium, quod æquata Melii domus publice, quod regnum occupare voluit.' Posset et hoc mirari aliquis, si Æquimelium area erat, ut vocat Valerius, qui ardere potuerit? Sed hoc pusillum. *Glar.* Vide Cic. pro Dom. c. 38. *Æquimælio,* media syllaba per diphthongum, supra ediderunt viri docti ex sententia Sigonii. Recte igitur etiam hic ita reposuit Crevier. Præterea *Jugularioque* est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii N. L. 1. et edd. principibus. Sed recte Sabell. *Jugarioque.* Nomen enim habuisse 'ab ara Junonis Jugæ,' quæ ibi fuit, testis est Fest. voce 'Jugarius.'

§ 16 *Matris Matutæ et Spei extra portam*] Put. uterque Pet. Voss. abolent τὸ *Spei.* J. F. Gron. Hic locus argumento est, etiam optimos libros scriptos a librariis corruptos esse. Nam, *Spei,* vel omnibus reclamantibus, retinendum esse, ex ipso Liv. XXV. 7. constat: 'Creati sunt triumviri reficiendis ædibus Fortunæ, et Matris Matutæ intra portam Carmentalem; sed et Spei extra portam, quæ priori anno incendio consumtæ fuerant.' *Duk.* Vocem *Spei* neglexerunt etiam librarii Flor. Cant. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hafn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Verum, neque Gronov. id probasse, constat inde, quod ad Plauti Pseud. II. 4. 19. ex hoc loco et d. l. lib. XXV. probet, Spei et Matris Matutæ ædes vicinas fuisse, hanc intra portam Carmentalem, illam extra eamdem. Ædem hanc Spei extra portam Carmenta-

lem in foro olitorio fulsse, docet Donat. de Urb. Rom. I. 9. Memorat etiam Spei ædem extra portam Trigeminam Livius XL. 51.

CAP. XLVIII. § 1 *In Africam quoque spem extenderunt*] *Ostenderunt* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav.

§ 2 *Syphax rex erat Numidarum*] Atqui, quod hic ponit, non æque pusillum, neque, quo pacto verum sit, facile judicatu, cum XXVIII. 17. contra 'Massæsylorum' regem esse Syphacem dicat. Massæsyli sane ad Molochath flumen sunt, Numidæ ad Ampsagam, et illorum regia Siga, ubi Syphax aditus a Scipione: horum autem Cirtha, postea colonia Romana. Non eo tamen inficias, Numidarum nomen longe patere: tum Masanissam postea, capto Syphace, Massæsylorum dominum factum. At nos de præsenti disputamus tempore. Sed illa magis dubia, quæ de Masanissa continuo post subnectit Livius, Syphacem ab eo ingenti victum prœlio in Maurusios Numidas, qui extremi prope oceanum adversus Gadeis colant, fugisse. Intelligit autem Mauros et Tingitanam provinciam. Propius igitur Carthaginenses aliqua saltem parte Galæ regnum fuisset, longius vero Syphacis, quod mihi suspectum. Sed libris sequentibus latius ea tractabimus. *Glarean.* Hunc eundem 'Masæsulorum' regem fuisse, scribit XXVIII. 17. his verbis: 'Syphacem primum regem statuit tentare: Masæsulorum is rex erat.' Et XXIX. 32. 'Masæsulorumque fines, id Syphacis regnum erat.' Egregie: erant enim 'Masæsuli' et 'Massyli' Numidiæ populi, ut est apud Dionysium de Situ Orbis vs. 187. Τοῖς δ' ἐπὶ δὴ Νομάδων παραπέπταται ἄσπετα φῦλα, Ἔνθα Μασαισύλιοί τε καὶ ἀγρόνομοι Μασυλῆες Βόσκονται. Et Appian. in Libyc. p. 6. Νομάδων δὲ τῶν ἐν Λιβύῃ δυνάσται μὲν ἦσαν κατὰ μέρη πολλοί, Σύφαξ δὲ ὑπὲρ ἅπαντας καὶ τιμὴν εἶχε πρὸς τῶν ἄλλων ἐπιφανῆ. Quod autem 'Massanissam Masæsulorum' item regem vocat, mendose pro *Massylorum* vocat: siquidem hoc libro haud ita multo post [hoc cap.] ait, 'Galam Massani sæpatrem in altera parte Numidiæ, Massylia ea gens vocatur, regnasse.' Et Appian. in Libyc. p. 6. ait Μασσυλίων δ' αὖ γένους ἀλκίμου παῖς ἦν τοῦ βασιλέως Μασσανίσσης. De Masæsulis autem sic Stephanus: Μασαισυλία χώρα Λιβύης προσεχὴς τῇ τῶν Μαυρουσίων. Τὸ ἐθνικὸν Μασαισύλιοι, καὶ Μασαισυλιεῖς, καὶ Μασαισυλῖται. De Massylis autem sic: Μάσσυλοι Λιβυκὸν γένος. Πολύβιος ἐν ἑβδόμῳ Μασσουλεῖς αὐτοὺς φησί. Et Eustath. in Dionys. Μασσυλῆας δὲ Πολύβιος Μασσουλεῖς γράφει. Hoc autem ita esse, tum demum credidi, cum, veteribus libris Livianis et Epitomarum diligenter inspectis, 'Masæsulos Syphaci,' 'Massylios Massanissæ' aperte tribui vidi. Cujus rei nodum implicuit magis, quam solvit, Glareanus. ['Glareanus neutiquam implicat. Tu implicas tuis allegationibus et reticentia. Quin explicas, in quibus nationibus aut Africæ locis habitent 'Massyli,' et in quibus 'Masæsyli.''] *Sigon.* Pall. tres plerumque scriptum continent *Sifax*, quod semel notasse sufficiat. *Gebh.* Recte Sigon. proprie 'Syphacem Masæsylorum,' 'Masinissam Massylorum' reges fuisse statuit. Vide quæ notavi ad Silil l. XVI. vs. 171. ubi docui, errasse Dausqueium, qui id invertebat, et, ut sententia hæc obtineret, multa Livii loca, ex quibus contrarium patebat, contra fidem codicum emendare conabatur. Vide hoc cap. § 13. XXVIII. 17. § 4. XXIX. 28. § 10. XXX. 11. § 1. Ceterum populum, cui Masinissa præfuit, 'Massylios' vocat Sigon. quem vide ad Epit. h. lib. et ad XXX. 11. § 1. Verum Græcis quidem Μασσύλιοι, at Latinis passim *Massyli* vocantur. Quum autem ita hic viri docti ediderint, eamdem scribendi rationem

ubique libb. XXIX. et XXX. in Livio restitui. Denique multi etiam codd. *Sifax*, vel *Siphax*. Sed *Syphax* verum est. Græcis est Σύφαξ.

§ 3 *Et adnixuros, ut in tempore, et bene cumulatam gratiam referant*] Pal. 1. *et admissuros*. Verum est *annisuros*, quod præstant reliqui. *Gebh.* *Adnisuros* etiam Flor. Lov. 2. et alii. Vide ad II. 50. § 9. Deinde *in tempore ei bene cumulatam* Lov. 5. Vide ad XLI. 15. § 6.

§ 4 *De ratione belli gerendi*] Pal. 1. *gerundi*. Gebh. Optimi *gerundi*. J. F. Gron. Ita legunt, uno vel altero tantum dissentiente, omnes mei. At *belligerandi* Hearnii N. Quum tamen reliqui dissentiant, nihil muto. Similiter etiam variabatur XXII. 39. § 9.

Tam ordinatæ disciplinæ animadvertit] Pall. tres *animum advertit*. Gebh. Iidem *animum advertit*. Dolabella ad Ciceronem Fam. IX. 9. 'Quamobrem quid aut ille sperare possit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia.' Cæsar de B. Gall. I. 24. 'Postquam id animum advertit, copias suas Cæsar in proximum collem subducit.' Eodemque propinà finem c. 52. 'Eam partem minime firmam hostium esse, animum adverteret.' Lib. IV. c. 12. 'Atque id frater, qui prœlio excesserit, procul animum advertisset.' Iterumque c. 25. 'Quod ubi Cæsar animum advertit, naves longas,' &c. Et postea c. 32. 'Ex omnibus partibus tela conjici animum advertit.' VII. 25. 'Nec facile adiri apertos ad auxiliandum animum advertebant.' Sic constanter omnibus his locis membranæ Menardi. Sallustius Jugurth. c. 69. 'Vaccenses ubi animum advertere, ad se versum exercitum pergere.' Eodem c. 93. 'Animum advertit inter saxa repentes cochleas:' nam et sic utrobique meliores libri. *J. F. Gron.* *Animum advertit* etiam Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 3. Harl. Gaertn. et Hav. *animum avertit* non multum dissentiens Lov. 2. Livio autem et aliis locis usitata est formula loquendi 'animum' vel 'animos advertere.' Exempla obcurrunt IV. 45. hoc lib. cap. 18. XLV. 5. et alibi. Sic quidam codd. præferunt XL. 29. 'Quum animum advertisset, pleraque dissolvendarum religionum esse:' vulgo editur *animadvertisset*. Alibi etiam librarii *animum advertere* in *animadvertere* mutarunt. Vide J. F. Gronov. ad XXVIII. 14. § 6. Jac. Gronov. ad XXVI. 19. § 1. Eumdem et Græv. ad Cic. de Amic. c. 26. et Corte ad Sall. Jug. c. 93.

§ 5 *Tum primum ut pro bonis ac fidelibus sociis facerent, oravit, ut duo legationem*] Videtur τὸ *ut* superesse. Sufficit enim *Tum primum ut pro bonis ac fid. soc. agerent, oravit; duo leg. referrent*. J. F. Gron. Sane sufficere posset, si Livium ita voluisse constaret. Tunc autem verisimile foret, posterius *ut* natum esse ex ultimis literis istius vocabuli, quod particulam hanc præcedit. Vide ad XLII. 63. § 5. Verum omnes codd. utroque loco τὸ *ut* defendunt; quare non sine gravi caussa alterutro loco ei controversia movenda est: pro gravi autem caussa haberi nequit, quod modo præcesserit. Nam, ita sæpissime Livium voculam hanc geminasse, vidimus ad I. 17. § 11. Crevier. legendum contendit *Tum, hoc*, vel *id, primum ut pro bonis ac fid. soc. facerent, oravit, ut duo*. Emendationem vero adstruxit loco ex XXXV. 46. 'Id primum eos pro amicis facturos, si insula excedant.' Si alterutram voculam recipi necesse judicabitur, præstare videtur, ut legamus *Tum, primum id pro bonis, &c.* Locutionem *primum id* inlustrant quæ notavit Gronov. ad I. 29. § 3.

Unus apud sese magister rei militaris remaneret] Perperam Pal. 1. *rediret*; nisi voluerit *resideret*, quod reperitur in Pal. 3. *Gebh.* [Vid. Var. Lectt.] *Rediret* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. et Hearnii L. 1. ac N. *resideret* Harl. Vulgatum præferendum videtur.

§ 6 *Ita se a pueris insuetos*] Libri omnes *insuetum*. Gebh. Etiam Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et edd. vett. *a puero insuetum* Ber. a m. sec. et Hafn. *a pueris insuetos* primum vidi apud Aldum, quod reliqui codd. servant, et rectum est. Mox *hostes fidentes* Flor. et Hav. *hostes* etiam Lov. 3.

§ 7 *Cui se æquari robore virium velit*] Pal. 2. *cui si æquari robore virium vellet*. Gebh. *Cui si æquari* primus edidit Gruter. in ultima ed. eaque lectio, in nonnullis codd. obvia, proba est.

Armandi, ordinandique et instruendi] Sic primus apud me Aldus. Priores ab Andrea ad Mogunt. cum scriptis Put. Pet. utroque, Reg. Men. *armandi, ornandique et instruendi eos artem ignorare*. Non temere est. Lib. XXVII. c. 13. 'Postero die armati ornatique ad edictum aderant.' XL. 47. 'Tribunisque militum imperat, ut ornari omnes copias peditum equitumque et decurrere jubeant armatas.' Tacitus Hist. III. 63. 'Flavianus exercitus, ut ad prœlium intentus ornatusque.' Sic contra 'deforme agmen' IX. 6. de exarmatis, et sub jugum missis ad furculas Caudinas: 'Ipsa lux ita deforme intuentibus agmen omni morte tristior fuit.' Et XLI. 3. 'Vix mille ducenti ex tanta multitudine, qui arma haberent, perpauci equites, qui equos secum eduxissent, inventi sunt; cætera deformis turba, velut lixarum calonumque.' *J. F. Gron.* *Ornandique* superest quoque in Flor. Cant. Lov. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac D. Supra I. 43. 'Pedestri exercitu ornato distributoque.' VII. 10. 'Armatum adornatumque adversus Gallum stolide lætum producunt.' c. 14. 'Agasones partim captivis, partim ægrorum armis ornatos inponit.' X. 40. 'Insequitur acies ornata armataque.' XLIV. 1. 'Ornato exercitu obviam venienti consuli processit.' Similiter 'ornare classem,' 'naves.' Vide IX. 30. XXI. 50. XL. 26. XLII. 45. XLIII. 9. aliisque locis. Plura vide apud Rhenan. ad Tacit. Hist. III. 63. N. Heins. et Burm. ad Nas. Her. IX. 103. et Duker. ad Flor. I. 16. § 7. Passim autem verba 'ornare' et 'ordinare' in scriptis commutantur. Vide ad I. 43. § 8. IX. 30. § 4. viros doctos ad Val. Max. IX. 1. ext. 2. et ad Suet. Cæs. c. 18. atque Aug. c. 12.

Omnia, velut forte congregata turba sua, inscia ac temeraria esse] Pet. Flor. Voss. *omnia velut f. c. turbasuaisca*. Put. *omnia, velut forte congregata turba suasca ac temeraria esse*. Unde Salmasius *omnia, velut forte congregata turba, vasca ac temeraria esse*. Ego accipiebam *vesca*. Est enim 'vescus,' sive a 've' et 'esca' copulatum, ut placet A. Gellio XVI. 5. sive a 'vescor,' ut sit quasi adesus, idem quod infirmus, gracilis, tenuis, vietus, subtilis. Lucilius, 'fastidiosum et vescum vivere;' id est, infirmum, corpore male sano. Afranius, 'Puer est vescis imbecillus viribus.' Virg. Georg. III. 175. 'vescas salicum frondes,' id est, 'vietas et teneras: nam vescum hoc est proprie, unde et telæ aranearum vescæ vocantur:' sic puto scripsisse Servium, non *siccas et teneras*. Telæ autem 'vescæ' quid aliud, quam subtiles? Eidem Virg. Georg. IV. 131. 'vescum papaver,' non quod esui est, ut interpretatur Servius frigido epitheto et contra proprietatem vocis; sed quod Plinius XX. 19. de una specie cæteris comparata effert, et de omni verum est, si cum aliis seminibus compares, exile. Prorsus ita Lucretius I. 327. 'Mare quæ impendent vesco sale saxa peresa.' Non ob edendi intensionem, ut censet Gellius, sed, vel subtili, vel molli, quale est sal, sive salum maris. Ovidio Fast. III. 446. 'vesca farra,' quæ opponuntur grandibus. Haud repugno tamen doctissimo Rubenio *vasta* reponenti. *J. F. Gronov.* *Vasca*, quam vocem Salmasius gloriatur ex ducen-

tis esse, a se Latino solo redonatis, per me licet exsulet; si *vascas tibias* excipias. Glossarium quidem Ms. ex quo profert 'Vascum, inane, leve,' corruptum esse non dubito, et *Vastum, inane*, scribendum. Servius sane 'vasto rex Æolus antro' explicat 'concavo,' et ex Clodio adducit 'Vasta, inania, magna.' Nec in Gellio quidquam mutandum esse existimo. XIX. 9. 'Sed ne nos, id est, nomen Latinum, tamquam profecto vastos atque insubidos ἀναφροδισίας condemnetis.' Et alibi 'vasto insubidoque ingenio.' Ubi Salmasius *vascos et vasco* substituit, cui non assentior: 'Vastum' enim idem quod agreste, rusticum, incompositum, inconditum. Cicero de Orat. I. 25. 'Sed sunt quidam aut ita lingua hæsitantes, aut ita voce absoni, aut ita vultu motuque corporis vasti atque agrestes.' Et ne hic quoque *vasci* rescribamus, obstat Nonius, qui hunc locum Ciceronis citat in voce 'Vastum.' Iterum Cicero paullo post: 'Quis vestrum æqualem meum Q. Valerium, vastum hominem atque fœdum, non intelligit,' &c. Rursus Orat. III. 12. 'Ex quo sic locutum esse ejus patrem judico, sic majores, non aspere, ut ille, quem dixi, non vaste, non hiulce, sed presse, et æquabiliter, et leniter.' Et ibidem cap. 43. 'Id assequemini, si verba extrema cum consequentibus primis ita jungetis, ut ne aspere concurrant, neu vastius diducantur.' Auctor ad Herenn. IV. 12. 'Ea conservabitur, si fugiemus crebras vocalium concursiones, quæ vastam atque hiantem orationem reddunt.' Denuo Cic. Tuscul. V. 27. 'Quæ barbaria India vastior atque agrestior?' Existimo itaque et Livium scripsisse *omnia, velut congregata forte turba, vasta ac temeraria esse*. Buslid. præfert *sua ista ac temeraria*. A. Ruben. Non video caussam cur viri docti ejiciendum putaverint *sua*, quod et in scriptis et in editis aliis est, nec quidquam obest sensui, sive conjungas *velut forte congregata turba sua*, sive *omnia sua*. Duk. *Turba suaisca* Lov. 1. *turba sua ista* Lov. 3. 4. Plerique reliqui vulgatum servant: quod etiam de Oxoniensis Hearne testatur. Salmasius autem conjecturam, quam hic refellunt Gronov. et Ruben. proposuit ad Vopisci Carin. XIX. et in Exercit. Plin. p. 87. Eamdem refellit, et similiter hic *vasta* legendum esse docet etiam Vossius ad Melæ III. 3. in princ. Mox § seq. *respondent*, pro *responderunt*, Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Qui apud regem remansit*] Sic prima in museo meo Modiana. Scripti omnes editique prius *ad regem*. Vide ad VII. 7. *J. F. Gron.* *Apud regem* ante Modium prætulerunt plures edd. Sigonii, item Paris. 1573. et Francof. 1578. Veram autem lectionem *ad regem*, quam servant quoque omnes mei, vindicavit etiam Gronov. Obs. IV. 6. p. 87.

Cum duobus Romanis relata Numida legatosque] Vet. lib. *relata, Numidasque legatos*: ut præter Romanos legatos, quos remisit, Numidas et ipsum misisse intelligamus. *Sigon.* Sic Sigonius e vetere libro: et sic jam Bechar. duo Veneti, Ascensius, Saveterius ediderant. Andreas et alii scriptique complures *relata Numida legatosque*, aut *relata Numida legatos*. An *relata* sunt responsa vel narrata? Ovidius Met. VI. 214. 'Adjectura preces erat his Latona relatis.' Put. *Cum duobus Romanis relata Numidis legatos*. Notabile, quod habet Juntas, *Cum duobus Romanis legatis Numida legatos*. Sic lege; vel potius totum illud *relata* dele. *J. F. Gron.* Junt. ed. lectionem cum Gronov. probat etiam Crevier. neque mihi etiam spernenda videretur, si Mss. eam calculo suo probarent. Ant. Perizon. voce *relata* expuncta, ad oram Livii scribendum conjicit *Cum duobus Romanis Numida legatos in Hispaniam*.

Doujatius tentari posse existimat *rata ea Numidasque legatos*, idque exponit, rem sibi convenisse cum his duobus, scripsit ad Scipiones Syphax. Verum non scripsisset ea rata Syphax, sed potius petiisset, ut Scipiones rata habere vellent, quæ cum legatis Romanis egisset. *Cum duobus Romanis relata Numidis legatos* ostentant Flor. et Harl. *Numidis legatis* Gaertn. *Numida legatos* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Ber. *Cum duobus Romanis reliquis Numida legatos in Hispaniam misit* Hafn. et Hav. quod, donec verior scriptura ex integriore libro proferatur, probavi ac recepi.

Ad capiendam fidem] Vet. lib. *ad accipiendam*. Sigon. Ita cum edd. Rom. 1472. et Parm. etiam codd. quibus usus sum, præter unum Lov. 5. qui vulgatum servat.

§ 10 *Qui intra portas seu præsidia Karthaginiensium*] Pat. et Pet. antiquior non agnoscunt τὰ *portas seu*. J. F. Gron. Non agnoscit etiam Flor. Mox *essent* exsulat a Flor. Voss. Lov. 3. Harl. et Gaertn. *erant* præfert Hav.

§ 12 *Operi aliisque institutis militaribus*] Omnis manus *justis:* de quo Obs. IV. 6. Habet et Andreas Romæ, sed non Tarv. aut Venet. expressus: adeo doctius fuit, quam ut diu ferrent. Præterea fortassis *opere*. Cæsar Civ. I. 44. 'Cum Lusitanis reliquisque barbaris genere quodam pugnæ adsuefacti.' Vide ad XXXI. 35. *J. F. Gron.* Sæpe decerni non potest, tertius, an sextus, casus sit, qui verbo 'adsuefacere' jungitur. In Cæsare liquet sextum esse, ut et in Cic. de Orat. III. 10. 'Quorum sermone adsuefacti qui erant:' sed tertium addit Plinius H. Nat. X. 43. 'Is mature sermoni adsuefactus:' et Frontin. IV. 2. 4. 'disciplinæ adsuefactis.' Itaque mihi hoc loco non magis quidquam contra libros scriptos tentandum videtur, quam in Cicer. Catil. II. 5. ubi pro eo quod editur, 'Stuprorum et scelerum exercitatione adsuefactus frigore et fame, et siti ac vigiliis perferendis,' Muretus malebat *frigori et fami*. Duk. *Justis* etiam omnes mei. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 11. 'Adsuefactus' autem utrum tertio an sexto casui jungatur, dubia etiam est scriptura codd. et edd. apud Val. Max. VIII. 7. ext. 15.

§ 13 *Transitiones crebræ ab Numidis captæ fieri*] [Vid. Lectt. Varr.] *Capta amicitia est* etiam Flor. et Cant. Non tamen propterea præcedenti *captæ* controversiam moveo, sed potius existimo, scribarum qui *capta amicitia* dederunt menti vocem quæ modo præcesserat adhuc obversatam esse, eosque illam hic male repetiisse. Tale exemplum habuimus supra IX. 26. § 3. et sæpe alibi notavimus. Similia plura exempla vide ad Silii VIII. 468. 'Jungere' autem 'amicitiam cum aliquo' Livius sæpe dixit. Vide ad XXXV. 12. § 9.

Extemplo ad Galam] Pal. 1. *ad Calam*. Pal. 2. *ad Callam:* quod hic semel observetur. *Gebh. Ad Calam* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Harl. *ad Kalam* Lov. 4. *ad Gilam* Gaertn. *ad Gallam* Ber. Hav. et Lov. 5.

Massyla ea gens vocatur] Vet. lib. *Massylia*. Sigon. Sigonius hoc cap. notat, Massanissam mendose regem 'Massæsylorum' vocari, pro 'Massylorum:' hocque ita esse tum demum credidit, cum, veteribus lib. Livianis et Epitomarum diligenter inspectis, 'Massæsulos Syphaci,' 'Massylios Massanissæ' aperte tribui vidit. Contra quem Claud. Dausqueius pertendit, Syphacem fuisse regem 'Massylorum,' sive Μασσυλιαίων; 'Massæsylorum' vero seu Μασσαισυλίων Masanissam. 'Mauros' præterea, sive 'Maurusios' paruisse Syphaci; 'Numidas' vero Masanissæ, quamvis et Syphacis subjecti, communicato nomine, appellati 'Numidæ.' Ex his et hic legendum censet *Masæsylæa gens vocatur*. Certe doctissimi illius viri conjecturam videntur adjuvare Pall.

codd. quorum Pall. 1. ac 3. *Messulia*, Pal. 2. *Messula* oggerit. Denique prisca ed. *Massulia ea gens vocatur*. Gebh. *Massyla* nulli ex scriptis. Sigonius ex vet. lib. *Massylia*. Men. *Messulia*: quomodo et Gud. et Pet. Voss. *Messillia*. Cantabr. *Mesulia*. Sic illi errant. Putean. *Mæsuli*. Inde corrigendum est *Massyli ea gens*. Quæ certa et perpetua Livii consuetudo. I. 30. 'Sabinis genti opulentissimæ.' cap. 57. 'Rutuli gens præpollens.' XXVI. 25. 'In Mædos duxit. Incurrere ea gens solita erat.' XXVIII. 17. 'Massæsyli gens affinis Mauris.' et c. 46. 'Ingauni, ea Ligurum gens est:' et passim. *Jac. Gron.* *Mesulla* Hav. *Mesulia* Flor. Lov. 4. et Hearnii L. 1. *Messulia* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hearnii N. *Massulia* Ber. Hafn. Gaertn. et edd. antiqq. Male Dausqueio consentit Gebhardus. Vide hoc cap. ad § 2. Omnino probanda est conjectura Gronovii. Auctor Epit. Liv. CXXXV. 'Salassi, gens Alpina, perdomiti.'

CAP. XLIX. § 1 *Filium Gala Masanissam habebat*] *Massanissam*. Græci enim Μασσανάσσης. Vet. lib. *Massanisa*. Sigon. Pal. 1. vocat *Masinissam*. Pal. 2. *Massinissam*. Pal. 3. *Maximissam*. Vet. ed. cum Pal. 2. *Gebh.* *Massinissam* Lov. 2. 4. 5. et Hav. *Masinissam* Flor. Voss. Lov. 1. 3. Harl. Ber. Gaertn. aliique codd. Infra auctor est Gronov. ad XXV. 34. § 2. optimum Voss. et alios scriptos semper *Masinissam* præferre. Vide quæ notavi ad Silii XVI. 117. Adde Vorst. ad Val. I. 1. ext. 2. et Cortium ad Sallust. Jug. cap. 5.

Septem et decem annos natum] Optimi cancellant τὸ *et*. J. F. Gron. In hoc numero vitium esse, firmis rationibus demonstrat Clar. Wesseling. Obs. I. 29. Masinissam nonaginta annos vixisse, Polyb. in Excerpt. Peiresc. p. 174. Lucian. in Macrob. p. 471. et Appian. in Punic. p. 64. scribunt. Majorem nonagenario mortuum Val. Max. VIII. 13. ext. 1. et Epit. Liv. lib. L. Idque etiam ex libro Cic. de Senectute, de qua sermonem Catonis cum Scipione et Lælio A. U. C. IↃCIII. Flaminino et Acilio consulibus habitum fingit c. 5. quodammodo confici potest. Nam Masinissam tum annos XC. natum fuisse dicit Cato c. 10. Obiisse autem Masinissam A. U. IↃCV. quo Manilius pro consule in Africa erat, constat ex Val. Max. V. 2. 3. Ex quibus omnibus consequens est, Masinissam circa A. U. IↃXIII. natum, et A. U. IↃXL. cujus res hic exsequitur Livius, viginti septem annorum fuisse. Nam, qui eum XC. annos vixisse tradunt, numero rotundo XC. non habita ratione unius alteriusve excurrentis, dixisse existimari debent. Nec tamen valde repugno, si quis hic *XXV.* legendum potius putet. Nam quum scriptores veteres hæc non scripserint ad calculos sedentes, non facile est ea ad accuratissimam rationem redigere. Recte quoque idem vir clariss. animadvertit in Epit. lib. XLVIII. perperam scribi, Carthaginienses a Masinissa 'annos nonaginta duos habente' victos esse, et *duodenonaginta* emendandum esse. Et ita diserte de hac pugna Appian. in Pun. p. 39. ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτὼ γεγονὼς ἔτη· ubi hoc in consulatum Luculli et Albini, id est annum IↃCII. confert. *Duk.* In numero nihil mutant scripti, nisi quod Flor. confirmet optimorum Gronov. lectionem, et, particulam connectentem omittens, scribat *septem decem annos*. Vide ad XXIX. 37. § 6.

Ejus regnum opulentius, quam quod accepisset] Pal. 3. *quam accepisset*. Gebh. Iidem *latius opulentiusque regnum, quam accepisset*. Quod una defectum litera, cætera verum est. Scribendum namque *ut jam appareret, latius regnum opulentiusque, quam accepisset, facturum*. Virgil. Æn. I. 21. 'Populum late regem.' l. IV. vs. 199. 'Templa Jovis centum latis immania

regnis.' Horatius Od. II. 2. 'Latius regnes avidum domando Spiritum.' Quintil. Decl. CCLXVIII. 'Atheniensium civitatem quondam late principem.' Possis alioquin et *majus*. J. F. Gron. Silius II. 61. 'Battiades latum imperio sceptrisque regebat.' Codd. mei nihil mutant, nisi quod quidam, omissa una voce, præferant *quam accepisset*.

§ 2 *Ut potentior societate eorum adversus reges populosque Africæ esset, donec melius fore Galæ*] Opinor *docent melius fore*. Valla. Pal. 3. *ut potentiore societate eorum*. Statim Pall. 1. et 3. *donec melius foret*. Pal. 2. *donec melius fore Gallæ quoque Carthaginensibus jungi suadent*. Vulgata lectio sustinetur ab ant. ed. *Gebh.* Optimi *donec* servant. Unus Hav. *Afr. esset, id aiebant, melius fore*. Hafn. *id agebant*. Sed Valla haud male emendavit.

§ 4 *Karthaginiensium legionibus conjunctis*] *Karthaginiensibus* Flor. Lov. 1. 4. Harl. Ber. et Hav. Præterea *mitteret exercitum* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Neque aliter edd. usque ad Froben. 1531. quæ voces transposuit.

§ 5 *In Maurusios ex acie Numidas*] Legendum puto *Numidis*, quasi cum paucis equitibus Numidis refugerit. Hoc facio, ne Maurusios in Numidia reponamus, quo nihil potest esse ineptius. *Sigon.* Sigonius *Numidis*. Muretus eam vocem inducit. *J. F. Gron.* Cellarius Geogr. Ant. IV. 8. eam in laudando loco Livii omittens, videtur probasse sententiam Mureti. *Duk.*

§ 6 *Cum quibus antequam in Hispaniam angusto diremtam freto*] Pal. 1. *ut cum quibus in Hispaniam*. Pal. 3. *utrum quibus in Hispaniam*. Gebh. *Ut cum quibus antequam in Hispaniam* Lov. 1. *ut cum quibus in Hispaniam* Lov. 4. et Voss. pro varia lectione, qui *utrum quibus in Hispaniam* præfert in contextu, consentientibus Flor. Cant. Lov. 2. et Harl. *cum quibus in Hispaniam* Lov. 3. et Hav. Deinde *direptam* Voss. Lov. 1. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et quædam ex edd. vett. Vide ad XXXVII. 32. § 7. *Directam* Lov. 4. Vide ad XXXII. 10. § 8.

§ 7 *Eadem mercede, quæ pacta cum Karthaginiensibus erat*] Pal. 1. *qua pacta*. Pal. 2. et vet. ed. *quam pacta*. Pal. 3. *quæ facta*. Gebh. Ut Horatius III. 3. 21. 'destituit Deos Mercede pacta Laomedon.' Sed Put. et Pet. *qua:* alii *quam*. Forte *quam pacti cum Carthaginiensibus erant*. Justin. II. 15. 'Proditionis præmium cum Xerxe nuptias filiæ ejus paciscitur.' Noster lib. seq. c. 33. 'Paciscitur magna mercede cum Celtiberorum principibus, ut copias inde abducant.' *J. F. Gron.* Vulgatum *quæ pacta* in nullo apud me cod. superest, sed omnium proxime accedit Flor. *quæ facta* præferens. Vide ad III. 19. § 12. Reliqui legunt *qua facta*, vel *qua pacta*, quam ultimam lectionem servant Cant. Voss. inter versus, Lov. 5. Hav. et Hearnii Oxon. *quam pacta* Ber. et quædam ex antiqq. edd. Crevier. adversus duorum optimorum, quos Gronov. laudavit, fidem, communem editorum lectionem *quæ pacta* defendit, eamque longe clariorem et expeditiorem vocat: a quo, pace ejus, dissentio. Partim enim non video, clarius et expeditius esse, si dicam *merces paciscitur*, quam *paciscitur mercedem*, vel *mercede*. Præterea Gronovius quidem *qua pacta* ex duobus tantum, sed omnium optimis codd. laudavit, quibus nunc tot Gebhardi, Hearnii, ac mei accedunt; at lectio *quæ pacta*, quam Crevier. præferendam putat, ne unus quidem meorum, Gebhardi, vel Hearnii firmant, immo ne communis quidem omnium edd. scriptura est. Certe *quam pacta* legunt Rom. 1472. Parm. Tarvis. utraque, Ven. 1495. Ascens. 1510. et aliæ. Gronovius conjicit *quam pacti erant*. Qua

forma dixit Livius x. 46. 'Pactus centum millia gravis æris et stipendium ejus anni militibus.' xxvi. 50. 'Hanc mercedem unam pro eo munere paciscor.' xxxvi. 32. 'Pecuniam pactus insulam Achæis tradidit.' Idem vero Gronov. in pr. ed. nott. adhærebat optimorum codd. lectioni *qua pacta;* a quo cur postea discesserit, legitimam caussam non video. Nam et hæc forma loquendi Livio frequens est. x. 37. 'Vestimentis militum frumentoque pacti cum consule, ut mitti Romam oratores liceret.' c. 46. 'Pecunia grandi pactos, ut abire inde liceret.' xxxviii. 15. 'Pacti quinquaginta talentis pacem impetraverunt.' cap. 24. 'Spem reditus ad suos certo auri pondere pactus.'

§ 8 *Hispanos supra trecentos inde in Italiam ad sollicitandos*] Τὸ *inde* relegant omnes fere boni libri. *J.F.Gron.* Eamdem voculam ignorant etiam omnes Hearnii Oxon. et mei, præter Ber. et Gaertn. quorum posterior legit *supra ar. inde in Italiam.* At loco τοῦ *inde* est *mil'* vel *millia* in Hearnii L. 1. et in contextu Voss. *milites* in ejusdem margine, et in Lov. 2. atque Hav. *Hispanos trecentos in Italiam* legit Hearnii D.

Ad sollicitandos populares, qui inter auxilia Hannibalis erant, miserunt] Relativum in Cantabr. non exstat; nec dubito quin a pluribus Mss. absit, etsi excerptores neglexerint. Legendum enim *ad sollicitandos populares (inter auxilia Annibalis erant) miserunt.* Jac. Gron. Una hirundo non facit ver. Retinenda est scriptura vulgata, donec plures libros scriptos cum uno illo consentire constabit. Nam certe Latina est. Cap. 48. 'Ut protinus Numidas, qui intra præsidia Carthaginiensium auxiliares essent, ad transitionem perlicerent.' *Duk.* Neque ego unius istius cod. auctoritate vulgatum mutarem. Attamen *qui* primo omissum fuerat in Flor. sed postea inter versus adscriptum fuit.

LIBER XXV.

Cap. i. § 1 *Ipsorum interim Salentinorum*] *Sallentinorum*, ut ante dixi ad Epit. Liv. l. xv. *Sigon.* Simplici *l* libri exhibent Mss. omnes. Paullo ante Pal. 3. *gerunt.* Gebh. Lege cum Rubenio *ipsorum interim et Sallentinorum.* 'Ipsos' intellige 'Tarentinos.' *J. F. Gron.*

§ 2 *Eodem tempore in Bruttiis ex duodecim populis, &c. Consentini et Thurini*] De Bruttiorum defectione sæpius agit Livius. Omnes locos nominabo, ut, si quid in hac re difficultatis insideat, levemus. A. dxxxiv. Varrone et Paullo consulibus, post Cannensem cladem ita loquitur: 'Defecere ad Pœnos Bruttii omnes, Lucani, præter hos Surrentini, et Græcorum omnis ferme ora, Tarentini, Metapontini, Crotonienses, Locrique,' xxii. 61. Eodem anno l. xxiii. c. 30. 'Petellia in Bruttiis a Pœnis capta, post Consentia. Tum Croto urbs Græca a Bruttiis occupata. Postremo Locrenses descivere ad Bruttios Pœnosque. Rhegini tantummodo regionis ejus in fide erga Romanos ad ultimum manserunt.' A. dxxxv. Ti. Sempronio consule lib. xxiv. capp. 1. 2. et 3. scribit, Rhegium a Pœnis frustra tentatum. Locros ab eis captos. Croto a Bruttiis occupata, omnis Locros multitudo translata. A. dxxxvii. Q. Fabio, Ti. Sempronio consulibus, xxv. 1. ita: 'In Bruttiis ex duodecim populis, qui anno priore desciverant, Consentini et Thurini in fidem populi Romani redierunt.' Hoc loco 'priorem annum' videtur intelligere annum dxxxv. et reditum ad Romanos factum esse a. dxxxvi. quamquam de eo scribat in a. dxxxvii. Illo anno omnium Bruttiorum populorum, quos hoc loco xii. fuisse ait, defectionem factam esse accipere debemus: ita ut ter de hac re locutus sit: primum brevissime, post aliquanto latius, idque non suo anno, sed anno dxxxiv. ad Cannensis cladis damna ingentia demonstranda, qua tot populi consternati defecerint: postremo latissime anno suo dxxxv. quamquam ibi nihil de Petilia et Consentia dixit, de quibus obiter ante dixerat. Hæc mihi pluribus verbis exponenda fuerunt, ut, quoquo modo possem, Livium a Glareani obtrectatione interpretatione mea defenderem. Paulo post ostendam, videri hoc loco legendum esse *Terinæi*, non *Thurini.* ['Glareanus secutus est codicum, quos habere potuit, fidem, pulchre occasionem præbens aliis inquirendi meliores codd. Hic omnia putat eo animo a Glareano facta, quo animo ille ubicumque Glareani scripta vellicare conatur. Hoc enim male habet hominem, quod Glareanus Livium non ut Deum colit, sed ut alium hominem sanæ mentis.'] *Sigon.* Pall. tres *Taurini.* Gebh. Non tota ex vano est obtrectatio Glareani. Ex Livii xxii. 61. l. xxiii. c. 20. et 30. constat, Bruttios a. ɪↄxxxvii. Paullo et Varrone consulibus, a Romanis defecisse: et ex lib. xxiv. capp. 1. 2. 3. a. ɪↄxxxviii. multa hostiliter adversus eos fecisse. Cum his nequaquam congruit, quod hoc loco, quo res anni ɪↄxl. exsequitur, defectionem eorum in a. ɪↄxxxix. confert.

Respondet Sigonius, hic 'annum priorem' non esse eum qui proxime præcessit annum ɪↃxʟ. (sequor illius rationes in Fastis) sed annum ɪↃxxxᴠɪɪɪ. Sed hoc primum contrarium est ei, quod ipse hic paullo ante ex Livii xxɪɪ. 61. et xxɪɪɪ. 30. ostenderat, defectionem Bruttiorum a. ɪↃxxxᴠɪɪ. factam. Deinde docere debuerat, 'priorem annum' ea significatione, quam hic verbis illis tribuit, etiam ab aliis dici. Mihi, si hæc 'qui priore anno ad Pœnos desciverant,' a Livio sunt, aut si nihil in iis vitii est, Glareanus non plane nulla de caussa videtur desiderasse diligentiam Livii. *Terinæi*, non *Thurini*, legendum esse, ostendit Sigonius c. 15. idque amplexus est Pighius ad a. ɪↃxʟ. et Malasp. ad Cic. ad Att. ɪɪɪ. 2. sed hic perperam scribit, Sigonium emendare *Thurinæi*. Duk. *Tauriani* Flor. et Exc. Pithœi. *Taurini* Voss. a m. pr. Lov. 4. 5. Harl. Rec. et Hearnii N. *Turini* Voss. a m. sec. et Lov. 2. cum multis edd. antiqq. *Tarentini* Gaertn. et Hearnii L. 1. *Thurini* tueri videtur Cluverius Ital. Ant. ɪᴠ. 14. p. 1264.

§ 3 *L. Pomponius Veientanus*] Appellatur a Pall. tribus *Titus:* a prisca ed. *Caius:* amplius a Pal. 2. *Vegetanus.* Gebh. Magontiaci natum pronomen. Ab Andrea ad Ascensium fuerat *Caius* et *Gaius*. At Mss. Gallici, Pall. Voss. *T. Pomponius.* J. F. Gron. *C. Pomponius* Lov. 4. Ber. et edd. antiqq. *Ti. Pomponius* Haverk. *T. Pomponius* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. et N. Tot itaque codd. consensum secutus verum prænomen in contextum recepi hic, et c. 3. § 9.

Præfectus socium] Egregie: tales enim fuisse præfectos scribit Polyb. ᴠɪ. 24. *Πραιφέκτοι δώδεκα ἄρχοντες προβεβλημένοι ὑπὸ τῶν ὑπάτων· οἱ τοῖς ὑπάτοις τοὺς ἐπιτηδειοτάτους πρὸς τὴν ἀληθινὴν χρείαν ἐκ τῶν παραγεγονότων συμμάχων ἱππεῖς τε καὶ πεζοὺς ἐκλέγουσι τοὺς ἐπικαλουμένους ἐκτραορδιναρίους, ὃ μεθερμηνευόμενον ἐπιλέκτους δηλοῖ.* Sigon.

Tumultuario exercitu coacto] Put. Pet. *exercitu raptim coacto.* Forte *exercitu ad id coacto.* J. F. Gron. In pr. ed. nott. legebat Gronov. *exercitu raptim coacto.* In Flor. est *exercitu acto coacto.* Voces *justi ducis speciem nactus tumultuario* desunt in Cant. Paullo ante *aliquot prosperis populationibus* Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Quod præfectus inter ceteros est captus*] Videntur abundare duæ voculæ, et opportuna epexegesi scripsisse Livius *minimumque jacturæ fuit præfectus inter cæteros captus.* J. F. Gron. Voculas illas omitti potuisse, non diffiteor. Codicum tamen nihil mutantium auctoritas efficit, ne Gronov. adsentiri audeam. Quinctil. Decl. ɪɪ. 1. 'Sentio, judices, pudori juvenis, pro quo minimum est, quod parricida non est, gravissimum videri, quod absolvendus est contra novercam.' Non omnia delenda esse, quæ sine detrimento sensus abesse poterant, vidimus ad xxɪɪɪ. 34. § 15.

Ante publicanus] Hinc apparet præfectos sociorum cives Romanos fuisse: neque enim alii, ut puto, quam cives, ad publica conducenda admittebantur. Idem ex xxᴠɪɪ. 41. xxxɪɪɪ. 36. xxxɪᴠ. 47. et xxxᴠ. 5. colligitur. Adde infra ad c. 14. *Duk.*

§ 5 *Haud ullum dignum memoratu fecit*] Vet. lib. *haud ulla digna memoria fecit.* Sigon. *Haud ullo digna memoratu* Pal. 2. *haud ullo indigna memoratu* Pal. 3. *Gebh.* *Haud ulla digna memoratu* Harl. *haud ullum dignum memoria* Hav. Reliqui in vulgatam lectionem conspirantes eam etiam veriorem esse evincunt.

§ 6 *Ut aut homines, aut Dii repente alii viderentur facti*] *Ut homines aut Dei* Voss. et Lov. 2. ac 5. *aut* deest etiam priori loco in Lov. 1. *Dei,* pro *Dii*, legunt quoque Flor. et Hav.

Vide ad x. 40. § 18. *Ut homines repente, ut dicitur, alii facti viderentur* Lov. 4. *ut et homines et Dii* in margine Livii scribendum conjecit Ant. Perizon.

§ 7 *In secreto modo atque intra parietes ab hosteque tenebantur Romani ritus*] Vide ne *poste*, et non *ab hoste*, quod quadrare non potest, sit legendum. *Sabell.* Pall. tres *intra parietes ab hoste tenebantur:* prisca ed. *atque intra parietes ab hosteque temnebantur R. r.* Gebh. In primo sic invenio Frobenio. Nam Pall. tres, Pet. recentior, Men. Voss. *parietes ab hoste tenebantur.* Romana et Aldina atque earum traduces *parietes ab hosteque temnebantur.* Pet. melior *abostenebantur.* Quæ orta sunt ex eo, quod non intelligeretur scriptura vetustissima codicis Put. *parietes abotetebantur.* Scribendum autem *atque intra parietes abolebantur Romani ritus.* Eleganter dicit 'aboleri' pro non coli, omitti. Ut apud Tacitum Ann. xii. 41. quum Nero Britannicum, Britannicus Domitium salutavissent, queritur Agrippina, 'sperni adoptionem, quæque censuerint Patres, jusserit populus, intra penates abrogari.' Sunt autem duo hæc verba communis significationis. Unde 'abolere magistratum alicui' dixit Noster iii. 38. 'tentationemque eam fore abolendi sibi magistratus:' pro quo xxvii. 20. 'Et jam de imperio abrogando ejus agebat.' xxxix. 16. 'Omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent.' *J. F. Gron.* *Intra parietes ab hoste tenebantur* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Colbert. apud Doujatium, Exc. Pithœi, et Hearnii D. N. ac L. 1. *intra parietes ad hosce tenebantur* Hav. *intra parietes ad hos tenebantur* Cantabr. Ceterum *aut intra parietes* Lov. 2. Deinde *Romani cives* Hearnii L. 1.

Nec sacrificantium, nec precantium Deos patrio more] Pal. 1. *aprecantium.* Forte *apprecantium.* Gebh. *Aprecantium* etiam Flor. sed *nec a sacrif. nec a precantium* Harl. Videtur librariorum error esse, nec aliud his latere.

§ 8 *Sacrificuli ac vates ceperant hominum mentes*] Eandem rem expressit sic l. iv. c. 30. 'Animos multiplex religio, et pleraque externa, invasit, novos ritus sacrificandi vaticinando inferentibus in domos, quibus quæstui sunt capti superstitione animi.' *Sigon.*

§ 9 *Ad Patres etiam et ad publicam querimoniam*] *Etiam* deest in Voss. et Lov. 2. sequens *et* non adparet in Flor. Lov. 4. et Harl. Verum altera vox alteram elisit; quod eo facilius, quia *etiam* hoc compendio *et̃* scribi solebat.

§ 10 *Incusati graviter ab senatu ædiles triumvirique capitales*] Ædiles plebis scilicet, ut Pighius ad a. IↃXL. ideo, credo, quod eos et triumviros capitales conjungit; et quod Livius iv. 30. quum nondum essent ædiles curules, 'negotium ædilibus datum' tradit, 'ut animadverterent, ne qui, nisi Romani Dii, neu quo alio more, quam patrio, colerentur.' Quod autem Livius scribit, prætorem edixisse, 'ne quis, in publico sacrove loco, novo aut externo ritu sacrificaret,' ex eo intelligitur, id intra domesticos parietes prohibitum non fuisse. Eademque sententia accipio, quod ex iv. 30. retuli: nam caussam mandati ædilibus dati hanc fuisse ibi scribit, quod 'in omnibus vicis sacellisque' peregrina atque inusitata piacula pacis Deum exposcendæ 'cernerentur.' Quos, et quo quisque ritu, Deos sibi domi colendos privati putarent, parum curabant Romani, dummodo id ad perturbationem civitatis non pertineret. Confer huc, quæ habet Præses Bynckersh. de cultu religionis peregrinæ apud Romanos Diss. 2. *Duker.* *Incusarique graviter ab senatu* Gaertn. *Incusatique graviter ab senatu* Lov. 4. *Incusantur ab senatu* Lov. 1. Vox *ædiles* abest a Voss. et Lov. 1. 2. ac 4.

Quod non prohiberent] Pal. 2. *providerent*. Gebh.

Commoveri eam multitudinem e foro] Vos, cum in Regio cod. foret *cum emoveri*, sustulistis *eam*. Ego sic emendo: *cum movere*, sive *cum emovere eam multitudinem*. Valla. Vet. lib. *emovere*. Sigon. Inepta lectio: quomodo enim 'evomere' ædiles illud possent, quod in se non continent? Ab aliquo sciolo intrusa. Pal. 1. *commoveri*: ad marginem tamen emendatum *emovere*, ut habet princeps ed. Pal. 2. *cum mori*. Pal. 3. *cum moveri*. Liv. xxvi. 34. 'Cis Vulturnum emovendos censuerunt.' Ibid. 'Qui eorum trans Tiberim emoti essent.' xxvii. 3. 'Milites ædificiis emoti.' xxx. 23. 'Emotis deinde curia legatis:' non *Emissis*. xxxvii. 53. 'Ultra Tauri juga Antiochum emovistis.' *Gebh*. *Commoveri* Voss. Lov. 1. 2. 4. *cum commoveri* Lov. 5. *commovere* Hav. *cum emoveri* Ber. Flor. et edd. Rom. 1472. Parm. atque aliæ: *emoveri* Gaertn. Sed recte jam Sigon. ex Vallæ conjectura recepit *quum emovere*, pro quo operæ typographorum per errorem in ultima Grut. ed. dederunt *quum evomere*; quod a Gebhard. exagitari, operæ non erat. De verbo 'emovere' vide ad xlii. 50. § 6.

Ac disjicere adparatus sacrorum conati essent] Pal. 2. *atque disjicere*. Pal. 1. vero *disdicere*. Forte verum est *dissicere*. Gebh. *Ac didicere* Lov. 1. *ac disdicere* Flor. Harl. et Voss. *ac dediscere* Lov. 4. *ac discedere* Hav. *ac dissicere* Lov. 2. quomodo Gebhardus conjecit. Sed vide ad ii. 35. § 4. Tum *sacrificiorum*, pro *sacrorum*, Hafn. Mox *afuit* edidit Gronov. atque ita a m. pr. fuit in Flor. Vide ad iv. 12. § 6. et ad xxvi. 41. § 11.

§ 11 *M. Æmilio prætori urbis negotium, &c. datum est*] Emendandum est *M. Atilio prætori urbano*. Nam hoc anno M. Atilius prætor fuit urbanus, M. Æmilius peregrinus. Sic enim Livius xxiv. 44. 'M. Æmilius prætor, cujus peregrina sors erat, jurisdictionem Atilio collegæ prætori urbano mandarat, ut Luceriam provinciam haberet.' Item hoc lib. cap. 3. 'Prætorum Fulvii Flacci, quæ Luceriæ sub Æmilio prætore essent.' In libro porro vet. est, pro *urbis*, *urbano*, quomodo scribendum esse videtur. *Sigon*. Sigonius *Atilius*; cui quidem omnes codd. resultant. *Gebh*. *Atilium*, pro *Æmilio*, Sigonius etiam restituit c. 3. § 12. et c. 12. § 3. Deinde *prætori urb*. Flor. quod vel *urbis* vel *urbano* reddi potest. Posterius Sigonius pluribus locis Livii restituendum monuit, idque etiam præferendum semper putavit Rhenan. ad xxviii. 46. § 6. quum prius in multis supersit codd. Vide Dukerum ad xxii. 33. § 8. Adde xxiii. 32. § 18. xxvii. 23. § 6. xxviii. 46. § 6. xxxi. 4. § 2. xxxiv. 57. § 3. xxxviii. 42. § 7. c. 54. § 4. et xlii. 6. § 10.

Ut his religionibus populum liberaret] Libri omnes *ut et his religionibus*. Gebh. Similiter Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hearnii L. 1. et ed. Aldina, omnesque recentiores usque ad Francofurt. 1578. quæ τὸ *et* omisit: *ut etiam his religionibus* Ber. Gaertn. et edd. Aldo priores: *ut cum his religionibus* Hav. *ut ex his religionibus* Lov. 4. et 5.

§ 12 *Et edixit, ut, quicunque libros vaticinos*] Hinc xxxix. 16. 'Quoties hoc patrum majorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent? sacrificulos vatesque foro, circo, Urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent?' *Sigon.*

Cap. ii. § 1 *Et aliquot publici sacerdotes mortui eo anno sunt*] Abest a Pall. tribus *Et*. Pal. 3. autem *eo anno mortui sunt*. Gebh. Copula etiam abest a Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. et Harl. Potest autem hausta esse a præced. vocis literis ultimis. Vide ad xxxv.

41. § 7. Vel etiam censeri potest inde repetita esse. Vide ad XXXIX. 18. § 8. Tum *eo anno mortui sunt* etiam Ber. cum edd. Rom. 1472. Parm. et aliis pluribus.

C. Papirius C. F. Masso] *C. Papirius C. F. Maso* ex consulatu ejus Capitolino, in quo primus in monte Albano de Corseis triumphavit. *Sigon.* *Masso*, teste Manutio, est in editis et scriptis libris Ciceronis Famil. IX. 21. *Maso* in Fastis Capitol. Siculis, Idatianis, Norisianis, et Ascon. in Pisonianam princ. *Duk.* Quum viri docti XXI. 25. et XLI. 15. orthographiam a Sigonio probatam secuti sint, eam hoc loco spernere non debuerant. Mox *P. Furius Pilus* Flor. Lov. 1. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Moguntina priores. *P. Furius Philo* Lov. 2.

Et C. Papirius, L. Fulvius Masso decemvir sacrorum] De vitio Livius index est. Ut enim hæc lectio concipitur, quinque sacerdotes eo anno mortui fuerint. At Livius in adjunctis verbis quatuor tantum suffectos tradit. Quid igitur fiet *L. Fulvio?* Liber meus scriptus *C. Papirius Lemasso decemvir*. Aperta correctio erit *C. Papirius L. F. Masso:* tantum *F* mutaverat in *E*. Ablegandus igitur iste *L. Fulvius*, natus ex notis. Et scimus 'Massones' cognomen Fulviæ gentis non esse, sed Papiriæ. *Lipsius*, Ep. Quæst. II. 17. Pall. tres *C. Papirius Lemasso:* unde ingeniose Lipsius *C. Papirius L. F. Masso.* Nam 'Massones' (Sigonius scribit *Masones*) cognomen Papiriæ gentis, non Fulviæ. Ejus viri conjecturam adjuvare prisca ed. videtur *et C. Papirius C. Fabius Masso.* Gebh. Ut Lipsius, etiam emendandum monet Pighius in Ann. ad a. IϽXXXIV. p. 142. Ceterum *C. Papirius, L. Fulvius Masso* primus dedit Curio. Priores edd. præferunt *C. Papirius Lemasso*, vel *Lamasso.* Neque aliter est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Pro quo diu ante Lipsium et Pighium *C. Papirius L. F. Masso* ediderunt Froben. et alii, Sigonius etiam *C. Papirius L. F. Maso.* Verum quum Sigonio posteriores editores Curionis lectionem retinere maluerint, inde Lipsio et Pighio eam refellendi ansa data est; qui tamen vel verbo memorasse debuerant, jam alios ante se veram scripturam deprehendisse.

§ 2 *Cn. Servilius Cepio*] *Cæpio* ex Capitol. lapid. nummis argenteis, Græcis monumentis, in quibus est Καιπίων, et per mendum Καπίων. *Sigon.* Vide eumdem ad XXIX. 38. § 8. XXX. 1. § 1. et XL. 59. § 6.

L. Quintius Flaminius] *L. Quinctius Flamininus* ex lapid. Capitol. *Sigon.* *Quinctius*, addita litera *c*, antiquos scribere solitos fuisse, vidimus ad I. 30. § 2. Quinctiorum autem cognomen *Flamininus* Sigonius etiam Livio restituit XXII. 33. § 8. XXXI. 4. § 5. et XLI. 28. § 11.

§ 3 *C. Claudium Centonem*] *Centhonem* lapid. Capitol. 'C. Claudius' hic 'Centho dictator' consul ante fuerat cum M. Sempronio Tuditano. *Sigon.* Vide eumdem ad XXII. 34. § 1. Paullo ante *bello intentos*, omissa præpositione, Ber. a m. sec. *ad bellum intentos* Hafn. Deinde *revocare*, pro *avocare*, Lov. 4. 5. et Hav. *advocare* Harl.

§ 4 *Primo comitiali die*] Varro lib. V. p. 50. 'Comitiales dies dicti, quod tum iret populus ad suffragia ferenda, nisi si quæ feriæ conceptæ essent, propter quas non liceret, ut Compitalia et Latinæ.' *Sigon.* Mox copula deest inter duorum consulum nomina in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. et edd. Aldina prioribus. Vide ad II. 17. § 1.

§ 5 *Cn. Fulvius Flaccus, Claudius Nero*] Vet. lib. *C. Claudius Nero.* Eodem post etiam prænomine in consulatu afficitur. *Sigon.* *C. Nero*, omisso nomine gentilitio, Hearnii L. 1.

Omnes mei prænomen *C.* omittunt. Verum id elisit prima litera vocis seq. Vide ad xxiv. 17. § 3.

M. Junius Syllanus] *Silanus* ex Capitol. lapid. et Græcis libris Σιλανός. *Sigon.* Ita et Flor. aliique optimi libri hic et infra cap. seq. Vide ad xxiii. 15. § 2.

P. Cornelius Sylla] Lapid. Capitol. *Sulla.* Ceterum *P.* hic *Cornelius Rufinus* dicebatur. In hoc autem magistratu 'Sullæ' cognomen invenit, ut post dicam. *Sigon.* *Sulla* etiam Mogunt. aliæque edd. Sed priores pleræque præferunt *Suilla*, quod et habent quidam codd. et ortum videtur ex duplici scriptura *Sulla* et *Silla*, quod et ipsum in nonnullis Mss. obvium fuit. De hoc cognomine vide ad xlv. 17. § 3.

§ 6 *Ædilis curulis fuit eo anno cum M. Cornelio Cethego P. Cornelius Scipio*] Placuit hoc loco adscribere, Polybium lib. x. capp. 4. et 5. auctorem esse, P. Scipionem cum L. Scipione fratre ædilem fuisse. Quod innuit etiam Velleius ii. 8. cum ait 'Nam censura Metellorum patruelium, non germanorum fratrum fuit, quod solis contigerat Scipionibus.' Commemorat enim fratres collegas in aliquo magistratu. *Sigon.* Polybium et Vellei. hæc ex aliis auctoribus descripsisse, putandum est cum Pighio ad a. ꟾↄxl. Ceterum *eo anno* cum Pighio d. l. accipe, anno, quo hi, quos dixi, consules et prætores creati sunt in a. ꟾↄxli. Hi autem creati sunt anno priore ꟾↄxl. quo et Scipio, ex sententia Pighii, ædilis curulis fuit. *Duk.*

Cui post Africano fuit cognomen] Ita J. F. Gronovius edidit, quia, ut testatur ad i. 1. § 4. in Put. invenerat *Africanos*. Antea edebatur *Africanus*, quod servant omnes libri, nisi quod *Africanos* etiam sit in Flor. a m. pr. Vide quæ notantur d. l.

Quod nondum ad petendum legitima ætas esset] Hic locus torsit Sigon. ad Liv. xl. 44. Lipsium de Magistr. Rom. c. 4. et Pighium in Ann. ad a. ꟾↄlxxiii. Nimirum quum ibi scribat Livius, eo anno rogationem primum ab L. Villio tribuno plebis latam, 'quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque:' hic autem, annum petendæ ædilitatis curulis diu ante Villium lege constitutum fuisse, videatur dicere. In his inter se conciliandis laborarunt viri doctissimi. Et Sigonius quidem nihil aliud, quam Livium 'contraria tradere' miratur. Lipsius, post adlatas aliquot non valde probabiles conjecturas, nodum ita solvit, fortassis jam ante Villium 'per partes de quibusdam magistratibus' ferri cœptum, sed legem Villiam, 'ea omnia complexam,' ceteras abolevisse. Id etiam ex eo confirmari putat, quod Cic. Phil. v. 17. et Ovid. Fast. v. 65. in hac re *leges* memorant, non *legem*. Pighius denique dicit, ex Livio et aliis facile colligi, ante legem Villiam plures de tempore magistratuum leges fuisse latas, easque a Festo et Lampridio 'annarias' vocari; sed Villium 'exactius quid' de magistratuum curulium annis lege sua constituisse videri, quum inde, teste Livio, cognomen familiæ inditum sit, ut 'Annales' vocarentur. De his quisque, ut lubet, sentiat. Sed loca Cic. et Ovid. Lipsium nihil juvant: nam, 'leges' etiam de una lege dici, vulgo notum est. Et Cic. ipse, quas Phil. v. 'leges annales,' de Legib. iii. 3. 'annalem legem' dixit. Pighius autem quum neque Livii, neque ullius alterius scriptoris, testimonio probet, quæ de hac re tradit, sententia illius infirmo tibicine nititur. Nam Fest. et Lamprid. in Commodo c. 2. non 'annarias leges,' sed 'annariam legem,' dicunt: quamquam, si 'annarias leges' dixissent, tamen in eo nihil præsidii sententiæ illius foret, ut ostendi. Mihi certissimum est, neque hoc tempore, neque aliquot post

annis, adhuc quidquam de annis singulorum magistratuum petendorum gerendorumque constitutum fuisse. Hoc manifestum faciunt exempla eorum apud Livium, qui vel ex quæstura consules, vel ex ædilitate plebis prætores, vel ex ædilitate curuli consules, vel denique qui, nullo ante curuli magistratu gesto, consules facti sunt. Vide xxxii. 7. xxviii. 38. xxix. 38. l. xxiii. capp. 24. et 30. et xxv. 41. Etsi autem nihil prolatum video, quo hoc satis valide refelli possit; tamen plane verisimile esse puto, quemadmodum in aliis civitatibus, ita Romæ quoque, legem fuisse, quæ cives ante certam ætatem a quorumcumque honorum civilium, exceptis forsitan magistratibus minoribus, potitione submoveret. Hoc quidem nusquam disertis verbis proditum inveni; sed tamen ex eo quod Polyb. vi. 17. scribit, 'nemini licuisse magistratum urbanum capere, qui nondum decem stipendia fecisset,' non absurde colligi potest, aliquid de ea re legibus cautum fuisse, eoque pertinere verba tribunorum plebis, negantium, rationem Scipionis habendam esse, 'quod nondum ad petendum legitima ætas esset.' Nam quum adolescentes ab anno ætatis xvii. in militem legerentur, Scipio a. ɪɔxxxix. ædilitatem curulem petens vix xxii. annos natus esse, ut ex iis quæ de ætate illius ad Flori ii. 6. 10. adnotata sunt, liquet; atque adeo nondum decem stipendia fecisse potuit. Nec tamen magis, quam Lipsius de Milit. Rom. i. 2. adfirmare velim, semper rigide servatum fuisse id quod Polybius prodidit. *Duk.* Vide ad xl. 44. § 1. Periz. ad Val. Max. i. 1. p. 13. statuere videtur, Livium, nondum legitimam ad petendum ætatem memorantem, vel errasse, vel per prolepsin locutum esse. Ceterum *ætas foret* Ber. et edd. quas vidi, Aldina vetustiores. *Foret* et *esset* etiam commutabantur in scriptis x. 14. § 4. *Ætas fuit* Gaertn.

§ 8 *Ædilicia largitio hæc fuit*] De largitionibus ædilium, Cicero de Officiis ii. 16. *Sigon.*

Et congii olei in vicos singulos dati] Non video caussam, cur Lips. Elect. i. 8. hanc largitionem soli Scipioni tribuat. *Duk.* Jac. Perizon. ad marginem Livii *in viros singulos* scribendum conjicit.

§ 9 *L. Villius Tappulus*] Olim *L. Julius, T. Appulus.* Vide Sigon. ad iii. 54. et Pighium ad a. ɪɔxl. et ɪɔlxxiii. *Duk.* *L. Villius, T. Apullus* Flor. *L. Vilius, T. Appullus* Lov. 1. et Voss. *L. Villius, T. Appulus* Harl. *L. Julius Apulus* Lov. 4. *L. Julius, T. Appulus* Lov. 2. 5. *L. Julius, T. Apulus* Hearnii L. 1. Vide ad xl. 44. § 1. et xxxi. 4. § 3.

M. Fundanius] Vet. lib. *M. Fundanius Fundulus.* Recte: est enim *Fundulus Fundaniorum* cognomen. Quod ex consulatu Capitolino *C. Fundanii Funduli* a. dx. intelligi potest. *Sigon.* Ita et Flor. omnesque codd. mei præter unum Gaertn. Præterea perperam *M. Fundanus* Hearnii L. 1. et D.

Aliquot matronas] Hoc inter officia ædilium indiscriminatim ponit Lipsius ad Tacit. Ann. ii. Exc. O. et de Mag. Rom. cap. 13. Auctor Lexici Antiquit. Roman. et Græc. videtur putasse, solorum ædilium plebis fuisse, quoniam de his solis, non etiam de ædilibus curulibus, id adnotat. Sed hos quoque matronas probri accusare solitos, et convictas mulctare, ex Livii x. 31. intelligi potest. Ad eosdem olim etiam aliorum quorumdam criminum, ut veneficii cognitionem pertinuisse, non obscure indicat Livius viii. 18. *Duk.*

Cap. iii. § 1 *Q. Fulvius Flaccus, Ap. Claudius III. consulatum ineunt*] Hoc loco qui *tertium* Q. Fulvio apposuerunt, non Claudio, recte fecere. Nam non ita multo post in creatione novi pontificis maximi de Q. Fulvio dicitur c. 5. 'qui et ante bis consul

et censor fuerat.' *Glar.* Aldus est, qui id fecit. Neque aliter codd. nisi quod Ber. utrique consuli perperam *tertium* adponat.

§ 2 *Claudius Nero Suessulam*] Vet. lib. *C. Claudius*, ut ante c. 2. § 5. *Sigon.* Prænomen hic jam agnoscunt omnes mei, præter Ber.

M. Junius Syllanus inter consules] Opinor legendum *Syllanus Hetruriam.* Valla. Quid sibi velit *inter consules* hoc loco, non plane intelligo, etsi paullo post repetitum. Fuit autem hic in Hetruria prætor, quæ ei sorte venit: quod postea etiam libro seq. ab initio fere innuit Livius. Quare legendum *M. Junius Syllanus Hetruriam.* Atque ita etiam Valla. *Glar.* Assentior Vallæ et Glareano, quatenus voces illas *inter consules* mendose esse dixerunt: dissentio ab iisdem, quatenus pro iis *Etruriam* esse restituendum putarunt. Neque vero nego, quin M. Junius prætor Etruriam sit sortitus, siquidem in anno sequenti XXVI. 1. ita ait: 'Prætoribus prioris anni M. Junio in Etruria, P. Sempronio in Gallia prorogatum imperium est.' Sed illud dico, non *Etruriam*, sed *Tuscos*, esse reponendum, non solum hoc in loco, sed etiam infra hoc cap. ubi ait, 'M. Junio inter consules legiones urbanæ prioris anni datæ:' ubi *in Tuscos* legendum esse dico. Me autem, ut ita sentiam, adducit primum Livius, qui ita loqui solitus est: ut in a. DLX. XXXVII. 2. 'Prætores provincias sortiti: M. Aurunculeius urbanam, Cn. Fulvius peregrinam, L. Æmilius Regillus classem, P. Junius Tuscos.' Et paullo post: 'P. Junius in Tuscos exercitum scribere jussus.' Deinde erroris verisimilitudo. Nam pro *Tuscos* vel *in Tuscos* factum est a librariis *intus COS.* et *inter COS.* Quæ qui explicare omnibus literis voluerunt, *inter consules*, et *intus consuli*, et *creatus consul*, (hæc enim omnia in veteribus libris aliis atque aliis inveniuntur,) scripserunt. *Sigon.* Libri Mss. omnes vitio hic obsiti sunt. Quippe Pal. 1. *Syllanus creatus consul.* Pall. 2. et 3. *creatus interconsul.* Vet. ed. *Syllanus inter consules.* Gebh. *Creatus consul* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. *inter consules* Voss. in margine. Lov. 1. et Ber. *intus consuli* Rec. Similes varietates etiam infra § 5. in scriptis obcurrunt, verum ibi insuper *intus cos* præferunt Flor. et Lov. 4. Recte itaque Sigonius *Silanus Tuscos*, et mox *Junio in Tuscos.* Simile mendum viri docti sustulerunt III. 13. § 8. Mox § seq. *Centimalo* Lovel. 5. et Hearnii L. 1. Neque aliter edd. Ald. et sequentes usque ad Sigon. Vide ad XXIV. 43. § 6. Tum *acciperent* Voss. Lov. 5. Hafn. et Hav.

§ 4 *Supplementum in eas quisque scriberet sibi*] Mss. prorsus omnes *in eas ipse scriberet.* Quod sive jam statim defendi potest, sive adhuc de eo deliberare placet, certe supprimi non oportet. Et fortasse Terentii legiones morbo vel quo alio casu fuerunt imminutæ, ut Neronem Claudium solum respexerit Livius: quamquam et consulibus supplementum datum patet ex c. 5. Gud. ultra pergit, *in eas ipsi scriberent sibi.* Jac. Gron. *Ipse scriberet sibi* etiam Flor. Cant. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii Oxoniensis: *ipsi scriberent sibi* Lov. 2. et Hav. quod Crevier. ex Victor. recepit.

§ 5 *Provinciæque Lucani et Galliæ*] Crevier. legendum conjicit *Lucani et Gallia*, quomodo Froben. 1535. et multi eum secuti ediderunt; pro quo Paris. 1573. *Lucani et Galliæ*, ut est in Frobenio antiquioribus, iterum revocarunt, quod tantum non omnes Mss. tuentur, etiam Flor. a m. pr. in quo a m. sec. reponitur *Lucaniæ et Galliæ.* Sed Lov. 1. et Voss. a. m. sec. *Lucania et Gallia.* Si quis vulgatum servandum putet, *Galliæ* non casu primo, numero plurali, sed se-

eundo, numero singulari accipiat; 'provincia' autem 'Galliæ' eadem forma dictum erit, qua 'provincia Apuliæ' est in vett. edd. XL. 19. § 9. ubi alia vide. Neque displicere poterit diversitas constructionis 'provincia Lucani' et 'provincia Galliæ.' Id enim passim Livius quæsivit, ac quavis occasione captavit. Ita 'nunciare ipsi, an ad præsidium' XXXVI. 3. § 11. ubi plura vide. Præfero tamen *Gallia*, quod videntur mutasse, quibus diversus numerus *Lucani et Galliæ* displicebat; de quo vide ad XXXV. 40. § 6.

§ 6 *Hispaniæ P. Cn. Corneliis*] Vet. lib. *P. et Cn. Corneliis*. Sigon. Non liquet quomodo Hispaniæ prorogatæ fuerint Cn. Scipioni, quem ibi cum imperio fuisse non constat. P. Scipio, cui primo anno hujus belli decreta fuerat Hispania XXI. 17. ab Annibale in Italiam revocatus Cn. fratrem cum maxima parte copiarum in Hispaniam misit ibid. cap. 32. sine dubio tamquam legatum: nam eum 'suis auspiciis' in Hispaniam rem gerere dicit in oratione ad milites paullo ante prœlium ad Ticinum, ibid. c. 40. Ipse deinde anno sequenti in Hispaniam venit, prorogato post consulatum imperio, XXII. 22. Hinc res ab iis in Hispania gestas sparsim memorat Livius l. XXIII. capp. 26. 48. et l. XXIV. capp. 41. 48. nulla prorogationis imperii mentione facta, nisi hoc loco. Si ergo verum est, quod hic de Cn. Scipione scribit, dicendum est, ei post a. IↃXXXVI. quo P. Scipio in Hispaniam venit, a populo extra ordinem, quum privatus esset, imperium datum fuisse. Sed hoc nusquam ante prodidit Livius. Suspicari quidem possumus, hic aliquid turbatum esse, quod scripturam variare indicio est scholion Sigonii. Sed tamen utrique 'imperatores Romani' vocantur capp. 32. 37. et XXVI. 41. et Cn. Scipio 'imperator' XXVI. 2. At rursus, Asdrubali ad Alpes vadenti exercitum Romanum 'ductu auspicioque' patris obstitisse, dicit Publii filius Scipio XXVI. 41. Nec magnam vim habet, quod appellatio 'imperatoris' tribuitur Cn. Scipioni. Nam etiam magistrum equitum 'imperatorem' vocat l. VIII. c. 30. et 33. Vide Gronovium ad XXII. 12. *Duk.* Error a Sigonio notatus in sola ejus ed. exstitit. Nam reliquæ cum omnibus codd. copulam agnoscunt. Paullo ante Lentuli prænomen *P.* ab Oxon. N. abesse, Hearnius notavit.

§ 8 *M. Postumii Pyrgensis cum magno prope motu iterum factum*] Pall. tres, et vet. ed. *cum magno prope motu rerum*. Gebh. Solus Gruter. in pr. edd. *iterum*, pro *rerum*, ediderat; sed errorem hunc in ed. ultima ipse sponte emendavit. Deinde *M. Postumi* Lov. 2. et Hearnii L. *M. Postumius* Lov. 1. et Brancal. Latinii. Mox § seq. *T. Pomponium* edidi. Vide ad c. 1. § 3.

§ 9 *Populantem temere agros in Lucanis*] De eo ita hujus libri initio: 'Prosperis aliquot populationibus in agro Bruttio justi ducis speciem nactus.' *Sigon.*

§ 10 *Quia publicum periculum erat a vi tempestatis, &c.*] Hac de re sic lib. XXIII. extremo: 'Alterum postulatum publicanorum fuit, ut, quæ in naves imposuissent, ab hostium tempestatisque vi publico periculo essent.' *Sigon.* Vet. ed. *ea vi*. Pal. 3. *periculum erat magnæ tempestatis*. Liv. XXIII. 49. *Gebh.* *Erat magnæ tempestatis* etiam perperam Lov. 2. et Hav. *erat ea vi tempestatis* edd. Rom. 1472. ac Parm. *erat vi tempestatis* proximæ edd. usque ad Aldum, vulgatæ lectionis auctorem; cum quo faciunt reliqui codd.

Ementiti erant facta naufragia] Put. Pet. uterque, Reg. duo Pall. *falsa naufragia:* quod cur spernam, caussæ nihil video. Nec me offendit ille, si quis est, pleonasmus, *ementiti falsa*. J. F. Gron. Ita et Flor. Harl.

Ber. et Hearnii N. ac D. Mox *nunciaverant*, pro *renunciaverant*, Ber. a m. pr. Gaertn. et edd. quas vidi, Aldo antiquiores.

§ 11 *In veteres quassatasque naves*] Pal. 2. *cassasque naves*. 'Cassæ naves' sunt vitiosæ, ut 'cassa nux.' Pal. 1. *quassasque naves*. Vet. ed. *in veteres quassatas naves*. 'Quassatæ naves,' vi tempestatis disjectæ ac confractæ. Virg. Æn. I. 551. 'Quassatam ventis liceat subducere classem.' *Gebh.* Put. et Pet. *quassasque*. L. 7. D. de Act. Empti: 'Veluti si fundo dolia accessura dixisset, non quassa, sed integra dare debet.' Seneca ad Marciam c. 11. 'Quid est homo? quodlibet quassum vas.' Horat. Od. I. 1. 'mox reficit rates Quassas.' *J. F. Gron.* *Veteres quassatasque* satis Latinum est. Infra XXX. 39. 'Multæ quassatæ armamentisque spoliatæ naves.' XXXVII. 31. 'Naves in prœlio quassatas quum refecisset:' et ita hic legit Harl. *in veteres quassatas naves* Voss. et Lov. 1. *in veteres cassatas naves* Ber. a m. pr. *cassatasque naves* a m. sec. Gronovio tamen omnino adsentiendum: *quassasque naves* enim præferunt etiam Flor. Cant. Lov. 2. 4. 5. Hav. et Hearnii L. 1. Seneca de Otio Sap. 30. 'Navem quassam non deduceret in mare.' Liv. XXVI. 51. 'Refectisque, qua quassi erant, muris, Tarraconem est profectus:' ubi vide Gronov. et ad Senec. de Brev. Vit. c. 10. Quod autem librarii *quassatas*, pro *quassas*, dederint, sollemnis eorum aberratio est, de qua vide ad X. 37. § 2.

§ 12 *Ea fraus indicata M. Æmilio prætori priore anno fuerat*] Superiore anno, ut ostendi h. lib. capp. 1. 2. M. Atilius in Urbe mansit, quippe qui prætor esset urbanus: reliqui prætores in provincias profecti sunt. Ergo *M. Atilio*, ut ante, corrigendum. *Sigon.* *Prætor is priore anno* Lov. 2. Male. Livius enim potius facti indicii, quam gesti honoris, tempus indicasse videtur.

§ 13 *Populus severior vindex fraudis erat*] Mira hoc in loco confusio horum nominum 'populus,' 'plebs,' 'concilium plebis,' 'tribus,' 'Latini' et 'comitia.' Nam cum primum dixerit, populum vindicem fraudis fuisse, statim concilium plebis subjungit. Et priusquam tribus in suffragium vocarentur, tribunos populum submovisse dicit. Deinde Latinos suffragium ferre, populum reclamare, publicanos cum populo jurgantes facit. Item in relatione consulum ad senatum eadem nominum confusio. Quomodo enim hæc congruunt: 'Plebis concilium vi turbatum,' 'suffragium populo per vim extortum,' 'concilium plebis sublatum,' 'contra populum Romanum aciem introductam,' 'tribus prohibitas in suffragium vocari,' 'populum Romanum victum,' 'comitia sublata?' *Glar.* Miratur Glareanus, quid sit, quod, cum 'populum' fraudis vindicem vocet Livius, paullo post 'plebis' concilium habitum esse hac de re dicat, neque intelligit, cum de tributis comitiis agitur, hoc loco *populum* pro *plebe* accipi, præsertim vero cum ab comitiis patres essent exempti. ['Hoc ipsum vult Glareanus, *populum* pro *plebe* accipi: sed sic non tollitur obscuritas:'] quod Livius tradidit II. 60. 'Insignem annum maxime tributa comitia efficiunt, res major victoria suscepti certaminis, quam usu: plus enim dignitatis comitiis ipsis detractum est Patribus ex concilio summovendis, quam virium aut plebi additum, aut demptum Patribus.' Et eodem lib. c. 56. 'Consules nobilitasque ad impediendam legem in concione consistunt; summoveri Lætorius jubet, præterquam qui suffragium ineant.' Gellius XV. 27. 'Is, qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edicere debet.

Tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem proprie, sed plebis scita, appellantur, quæ tribunis plebis ferentibus accepta sunt.' Sæpe autem in 'populi' voce Patres etiam continentur, ut eodem in loco significat Livius cap. 56. 'Consul Appius negare, jus esse tribuno in quemquam, nisi plebeium; non enim populi, sed plebis eum magistratum esse.' *Sigon.*

Tribuni plebis Sp. et L. Carvilii, &c. multam M. Postumio dixerunt: cujus certandæ quum dies advenisset] Magistratus multare quemquam non poterat, sed multam pronunciare, quam deinde populus aut juberet, aut remitteret. Illud erat 'multam dicere,' hoc 'multam certare.' Sic de Legib. III. 3. Cic. 'Magistratus nec obedientem et nocuum civem multa, vinculis, verberibusve coërcento, ni par majorve potestas prohibessit, ad quos provocatio esto. Cum magistratus judicassit irrogassitve, per populum multæ, pœnæ certatio esto:' et Philipp. XI. 8. 'Crassus consul pontifex maximus Flacco collegæ flamini Martiali multam dixit, si a sacris discessisset, quam multam populus Romanus remisit.' Sic Livius paullo post cap. 4. 'Tribuni plebis, omissa multæ certatione, rei capitalis diem Postumio dixerunt.' *Sigon.* Scripti omnes *cui certandæ.* J. F. Gron. *Sp. et L. Carvilii* primus edidit Ascens. 1513. et recte. Supra hoc cap. *Prorogatæ Hispaniæ P. et Cn. Corneliis.* Vide ad VI. 22. § 1. et Sigon. ad XXXII. 7. § 15. Antea vulgabatur *Sp. et L. Carvilius:* quod obferunt etiam Ber. et Gaertn. *Sp. et L. Carvillius* Lov. 5. *Sp. et L. Carvilla* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Hearnii N. *Sp. et L. Carvila* Lov. 2. *P. Spurius et L. Carvilla* Hav. et Hearnii L. 1. *P. Spurius et L. Carvilius* Brancal. Latinii. Deinde *cui certandæ* etiam omnes mei, et Oxon. Hearnii, nisi quod *cujus certandæ* sit in Ber. *cui certandi* in Lov. 1. et Brancal. Latinii. Cato de Re Rust. c. 147. 'Dies argento ex Kal. Nov.'

§ 14 *Conciliumque tam frequens plebis adesset*] *Consiliumque* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. et Hav. Male. Vide Gronov. ad XLIV. 2. § 5. Mox *arx Capitolii*, pro *area*, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Rec.

§ 15 *Qui propinquus cognatusque Postumio erat*] Libb. omnes *qui propinquus erat cognatusque Postumio.* Gebh. Pariter Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. Aldina prioribus. Paullo ante *unæ spes esse* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 16 *Testibus datis tribuni populum summoverunt, si te illique lata est, ut, &c.*] Vos sic emendatis: *scitoque lex lata est:* quasi lex sit lata per plebiscitum. Ego sic: *Testibus datis tribuni populum summoverunt, sitellaque lata est, ut sortirentur, ubi Latini suffragium ferrent.* Quæ sententia talis est, sitellam allatam, in qua suffragia populus de probanda lege poneret. Solitam autem afferri sitellam quandam, cum lex ferenda esset, probat Cic. de N. Deor. I. 38. 'Ut igitur T. Gracchum cum videor concionantem in Capitolio videre, de M. Octavio deferentem sitellam.' Fit autem 'sitella' a 'situla.' Nam apud Plautum in Casina II. 4. 17. dicitur conjectio sortium in 'situlam' fieri. Nisi volumus alio vocabulo emendare, quo utitur idem Cic. Auct. ad Herenn. I. 12. ubi ait: 'Cum L. Saturninus legem frumentariam de semissibus et trientibus laturus esset, Q. Cepio, qui per id temporis quæstor urbanus erat, docuit senatum, ærarium pati non posse largitionem tantam. Senatus decrevit, si eam legem ad populum ferat, adversus rempublicam eum videri facere. Saturninus legem ferre cœpit, collegæ intercedere, ille nihilominus cistu-

lam detulit: Cepio ut illum contra, intercedentibus collegis, adversus rempublicam vidit ferre, cum viris bonis impetum facit, pontes disturbat, cistas dejicit.' Quare dubium est, an 'cistella' scribi possit, quod sit a 'cista.' Sed quomodo 'cistula' una dicitur, ita et 'cistulæ' multæ, si eædem significantur res. Verum, ne hic agamus pluribus, *cistulam* nunc legendum puto: si quis volet, *cistellam* legat, me non repugnaturo. *Valla.* Veteres libri habent omnes *Testibus datis*, quæ lectio neglecta est sine caussa. In ejusmodi enim re sic loquitur Cic. in Prætura urbana, in Verr. I. 9. 'Accusabo, respondebis: testibus editis ita mittam in consilium, ut, etiamsi lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti turpe sibi existiment, non primo judicare:' et Livius XXVI. 3. 'Bis est accusatus, pecuniæque anquisitum, tertio, testibus datis, cum jurati permulti dicerent, fugæ initium a prætore ortum, tanta ira accensa est, ut capite anquirendum concio succlamaret.' Sic hoc loco: Tribuni, qui diem dixerant, datis testibus summovent populum, ut tribus ad suffragium introvocent: quod est æque atque judices in consilium mittere. Præterea pro *cistella allata est*, veteres libri habent, *si te illaque lata est*, ut *sitella* magis probem. Sic Cic. de Nat. Deor. l. I. c. 38. 'Ut igitur Ti. Gracchum cum videor concionantem in Capitolio videre, de M. Octavio deferentem sitellam.' Idem tamen est 'cistula,' ut ad Herennium I. 12. 'Ille nihilominus cistulam detulit.' Et paulo post, 'pontes disturbat, cistas dejicit.' Has vocat ὕδρίας Plutarchus in Tiberio Graccho pag. 829. Καὶ τὸν δῆμον αὐτοῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἡρπάσθησαν ὑπὸ τῶν πλουσίων αἱ ὑδρίαι. Sitellam autem tulerunt tribuni, ut ea sorte tribus educerentur, in quibus Latini, cives Romani facti, suffragium ferrent, quasi vero in aliis tribubus censerentur, in aliis suffragarentur. *Sigon.* Sagacitati Vallæ et hæc lectio, *sitellaque allata est*, debetur, cui tamen ipse auctor non constabat, præferens *cistella.* Sed alludunt ad illud Pall. duo 1. ac 3. *si te illaque lata est:* confirmatque prisca ed. exhibens *sitellaque lata est.* In Pal. 2. hæsitat *scitoque lexque lata est.* Gebh. Sic *Testibus datis* scripti, sic Andreas et omnes, usque ad Magont. qui *Testulis datis.* Cicero de Finib. II. 19. 'Cum, datis testibus, alii tamen citarentur.' Livius III. 71. 'Jamque editis testibus cum tribus vocari, et populum inire suffragium oporteret.' Quod sequitur, Andreas et cæteri *super re illa, quæ lata est.* Scripti *si te illaque lata est:* unde Valla *sitellaque lata est*, auctoritate Ciceronis de Nat. Deor. lib. I. et Plauti in Casina: sed revocatus ab auctore ad Herennium *cistula* vel *cistella* maluit. Magontiaci primum dederunt *sitellaque allata est:* inde sic corrigendum in Erratis monuit Aldus, et acceperunt Juntas, Froben., Saveterius, Gryph. Curioni placuit *cistellaque allata est.* Sic Sigonio utrumque restituendi occasio data. Put. clare *sitellaque lata est.* Cicero pro Cornelio apud Ascon. 'Dum privati dicunt, dum sitella defertur.' Et rursum 'Sitellam cum ipso intercessore deferre.' Itaque forsan et Livius *sitellaque delata est.* J. F. Gron. *Sitelaque allata est* corrigit Beroald. Annot. in Var. Auct. pag. 224. in Face Gruter. eamque emendationem iisdem, quibus Valla, testimoniis firmavit. Ceterum *Testibus datis* omnes omnino mei, et Oxon. Hearnii, nisi quod voces illæ desint a Lovel. 2. Deinde *site illaque lata* Flor. Voss. Lov. 4. Harl. et Hav. *si te illa lata* Lov. 1. *si re illa quæ lata* Rec. et Gaertn. *si re te illa quæ lata* Lov. 5. *si tunc illa, quæ lata* Lovel. 2. *sede illa, quæ lata* Ber. et Hafn. *sorte ista, quæ lata* Hearnii L. 1.

Ut sortirentur, ubi Latini suffragium

ferrent] Vitium horum verborum multis coarguere possem, si pateretur locus. Sed scribendum existimo *sitellaque allata est, ut sortirentur tribus, ac dein suffragium ferrent*. Sortitos intellige, quæ esset prærogativa. Cap. seq. 'Tribus in suffragia vocari prohiberet.' Sic inculcarunt 'Latinos' XLIV. 33. 'Quidam Latini qui e fuga:' pro vero *Qui palati e fuga*. J. F. Gron. De hoc loco multa subtilius, quam verius, ut puto, disputant Sigonius de Ant. Jur. Ital. I. 4. et Gruchius de Comit. II. 3. extremo. Inexplicabilem esse, retenta lectione vulgata, ostenderunt viri summi J. F. Gronov. Syllog. Epist. Burm. ep. CCXVIII. tom. III. et Spanhem. Orb. Rom. I. 7. *Duk.* Donjatius tamen vulgatum defendere conatur. Putat enim multos ex Latinis civitate donatos in Urbe fuisse, et invitatos fuisse a tribunis, ut suffragium ferrent: quod ut facerent, tribus, in quibus suffragium darent, iis adsignandas fuisse. Verum tirones norunt, donatos jure civitatis simul in tribum certam contributos esse: nulla itaque nunc sortitione opus erat. Quin etiam numquam civitate donati tribum sortito accipiebant, sed vel aliqua antiquarum tribuum a censoribus adsignabatur, vel novæ eorum caussa addebantur. Vide Spanhem. l. laud.

§ 17 *Concilio diem eximeret*] Nota forma dicendi aliorum interpretatione facta est. Cicero de Legibus III. 'Diem tollere' dixit: idemque sæpius 'eximere:' quod est, ne quid eo die conficiatur in populo, vel in senatu de re aliqua, vel dicendo, vel alia ratione impedire. *Sigon.*

In cornu primus sedebat Casca] *In cœtu* quidam legunt. Sed utrumque intelligitur. *Glar.* Addere debuisset Glareanus quomodo intelligi voluerit *cornu*. Scimus 'cornua' dici extrema multarum rerum, ut 'cornua lunæ,' 'promontorium,' 'antennarum.' Tacit. Ann. I. 75. de Tiberio: 'Judiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret.' Hoc Sueton. in Tib. c. 33. dicit 'adsidebat in parte primori.' *Cornu* ergo hic accipio partem primorem subselliorum, in quibus sedebant tribuni plebis, quorum subsellia sunt, non tribunal: etsi eos, qui cum populo agebant, de loco superiore egisse certum est. Hoc etiam 'in primore capite' subselliorum dici potest, ut apud Sidonium Ep. I. 7. 'In imo capite subselliorum consedit.' *Duk.*

§ 18 *Publicani per vacuum vi summo loco irruperunt*] Opinor sic emendandum: *publicani per vacuum vi summoto eo*, vel *vi summoto inde cuncto irruperunt*. Valla. Pall. 1. et 3. *publicani per vacuum in summoto loco in eo* (Pal. 3. *in eos*) *irruperunt*. Pal. 2. *in summo loco in eos irruperunt*. Vet. ed. *vi summoto eo cuneo irruperunt*. Quam lectionem videtur defendere Livius paullo post cap. 4. 'Contra populum Romanum aciem introduxisse.' *Gebh.* Jam quidem Andreas *vi summa occupato loco in eos irruperunt* exhibuit. At Valla invenit *vi summo loco irruperunt:* conjecit autem *vi summoto eo*, vel *vi summoto inde cuncto irruperunt*. Pall. et Voss. *in summoto loco in eo*, aut *eos*. Pet. *in summoto loco irrup.* Sed optimus Put. *in summo tolo cuneo irrup.* 'Summoto incedere,' vel 'agere,' dicebantur magistratus Romani, quum inter frequentiam hominum, lictorum ministerio et animadversione cedere locumque dare jussam, progrediebantur, vel agebant. Ita hic vacuus 'summoto' locus, qui, per viatores tribunicios discedere jussa plebe, inter ipsam et tribunos interlucebat, et intervallum faciebat. Tribuni summovendi jus non habebant, tamen in conciliis summoto considebant. Livius II. 56. 'Neque illum ipsum summovere pro imperio posse more majorum, quia ita dicatur; si vobis videtur, discedite, Quirites.' Et paullo ante: 'Summoveri Læto-

rius jubet, præterquam qui suffragium ineant.' Et hic, 'Testibus datis tribunis populum summoverunt.' VIII. 18. 'Quum summoto populo in conspectu omnium rem ad cæteras retulissent.' XXVI. 28. 'Starentque summoto populo accusator et reus.' Relinquebatur igitur summoto populo vacuus inter tribunos et plebem locus. In hoc vacuum et intermissum spatium inrupisse tunc publicanos, et tribunos a plebe interclusisse, cum utrisque jurgantes, liquet ex relatione consulum, quæ mox interponitur. Atque ita scribendum: *publicani per vacuum summoto locum cuneo irruperunt:* vel *in summoto:* in ea parte, unde populus summotus erat. Hanc insignem hujus loci restitutionem et sententiam accepi ab A. Rubenio. *Per vacuum*, ut Horat. Epist. I. 19. 'Libera per vacuum posui vestigia princeps.' Alterum genus loquendi Livio frequentissimum. Lib. II. c. 50. 'Eo nixi corporibus armisque rupere cuneo viam.' VII. 24. 'Cuneis deinde in medium agmen perrumpunt.' XXXIV. 15. 'Hostes acri impetu velut cuneo perculerunt.' Vegetius illustrat I. 26. 'Quo facto in trigonum (quem cuneum vocant) acies ipsa mutanda est.' *J. F. Gron.* *In summo loco eruperunt* Harl. *in summo occupato loco in eos irruperunt* Ber. a m. pr. *in summoto loco meo irrup.* Cant. *in summoto loco in eo*, vel *in eos, irruperunt* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. a m. sec. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii D. atque N. Conjecturam vero Gronovii firmare Oxon. L. 1. nisi quod nesciat vocem *publicani*, testatur Hearnius. Gronov. pr. ed. nott. malebat *publicani per vacuum vi summoto, cuneo irruperunt*, et *vi summoto* exponit, cum vi populum summovissent; quomodo 'summoto incedere' breviter dicitur, pro populo per lictores summoto.

§ 19 *Nonne videtis, inquit, vos in ordinem coactos esse*] Idem est 'in ordinem redactus;' quo de genere dicendi sic Priscianus XVIII. 1173. 'In ordinem redactus est, id est, inter viles et abjectos connumeratus est. Livius l. XXX. 'Tribuni plebis in ordinem redacti, pro contemptissimis habiti sunt.' Hinc etiam extra ordinem redacti, pro egregiis dicuntur. Attici *ἐγχειρητικώτερος ἀρετῆς*. Ξενοφῶν Ἑλληνικῶν δ', *ἦν δὲ οὗτος ὁ ἀνὴρ εὔχαρίς τε μᾶλλον καὶ συντεταγμένος, καὶ ἐγχειρητικώτερος ἀρετῆς*.' *Sigon.* Pall. tres et vet. ed. *Videtisne.* Est autem 'in ordinem cogere' contemnere, habere despicatui. Paullo post ipse Livius c. 4. 'Tribunos in ordinem coëgisse.' *Gebh.* *Videtisne, inquit* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Locutio autem 'in ordinem cogere' Liviana est, quæ sæpe apud eum obcurrit. III. 35. 'Nimium in ordinem se ipsum cogere, et vulgari cum privatis.' VI. 38. 'Huic rogationi, qua se in ordinem cogi videbat, obsistere potuit.' XLIII. 16. 'Avocatam a se concionem tribunus questus et in ordinem se coactum.' Suet. in Claud. c. 38. 'Ea cum invidia, ut in ordinem se coactum conscriberet.' Vide viros doctos ad Plinii Ep. I. 23.

CAP. IV. § 2 *M. Furium Camillum*] Hac de re l. V. c. 32. *Sigon.*

Damnari se ab ingratis civibus passum esse] Pal. 1. *arbitratis civibus.* Pal. 2. *ab iratis civibus.* XXII. 40. 'Hostium se telis potius, quam suffragiis iratorum civium, caput objecturum.' Pal. 3. *dominari se ab rogatis civibus passum esse.* Gebh. Put. Pett. Men. Pal. *se arbitratis.* Lege *se ab iratis:* quod plane exhibet unus e Pall. et Buslid. Credibilius est utique, immoderato affectui, quam pravo animo, dedecus id consules delegasse. Lib. XXII. c. 40. 'Hostium se telis potius, quam suffragiis iratorum civium, caput objecturum.' II. 35. de Coriolano: 'Ipse quum die dicta non adesset, perseveratum in ira est.

Damnatus absens.' *J. F. Gron.* *Se arbitris civibus* Lov. 2. *se arbitratis civibus* Lov. 4. Harl. et Hearnii Oxon. *se arbiteratis civibus* Voss. in cujus margine emendatur *se ab iratis civibus;* quod etiam inveni in Hav. et recte Gronov. probavit. Solent autem voces 'iratus' et 'ingratus' commutari. Vide Broekh. ad Prop. I. 6. 10. et ad Tibulli II. 3. 17.

§ 3 *Decemviros ante eum*] Libro tertio. *Sigon.*

§ 4 *Populo per vim extorsisse*] Media duo vocabula sunt recentioris ingenii. Put. et Pet. *populo R. extorsisse.* Quidam *populorum extorsisse.* J. F. Gron. *Suffragium populorum per vim extorsisse* Hearnii N. *suffragium extorsisse* ejusdem L. 1. et Harl. *populorum extorsisse* Cantabr. et plerique reliqui: *populo Romano extorsisse* Flor. Se etiam *populo R. extorsisse* in duobus optimis invenisse Crevierius testatur. Id itaque in contextum recepi.

Contra populum Romanum aciem introduxisse] Optimi *intruxisse.* An *instruxisse?* Lib. XXIII. 37. 'Aciem inter castra atque urbem instruxit.' *J. F. Gron.* *Instruxisse* se in Victor. cod. invenisse, Crevier. testis est. Vide ad XLII. 51. § 3. Mox *et tribus in suffragium vocari* Hearnii N. Sed vocula *et* repetita est ex præcedentis vocabuli literis ultimis. Vide ad XXXIX. 18. § 8.

§ 5 *Nisi patientiam magistratuum, quod cesserint*] Lege *qui cesserint in præsentia furori atque audaciæ.* J. F. Gron. Mox *ad populum Romanum,* pro *ac,* Flor. Harl. Gaertn. et Hav. quod accipi posset pro præter populum Romanum se quoque vinci passi sint, victoriam de se victoriæ de populo Romano reportatæ addi permiserint. Vide ad XXIV. 45. § 3. Potius tamen existimo scribarum errorem esse, qui τὰ *ad* et *ac* passim commutarunt. Vide ad XXI. 32. § 2.

§ 6 *Voluntate ipsius sustulerint*] Atqui etiam voluntate illius sublata fuissent, si vis et arma effectum habuissent. Veniebat in mentem *voluntate ipsi sustulerint:* vel *voluntate ipsi sua sustulerint.* Nam hoc dicit Livius, eos comitia, quæ Postumius vi atque armis prohibiturus erat, ultro ac sponte sua sustulisse. Cic. pro Ligario c. 3. 'Judicio ac voluntate ad ea arma profectus sum.' De Fin. II. 20. 'Sua voluntate nulla vi coactus.' Livius III. 41. 'Malebant postmodo ipsos decemviros voluntate abire magistratu.' Et XXX. 7. XXXV. 45. Adde quæ notantur ad V. 17. *Duk.*

§ 7 *Hæc quum ab optimo quoque præ atrocitate rei acta essent*] Videndum an legi potius debeat *jacta essent.* Ursin. Scribo omnino *jacta,* quamvis silentibus libris. Revise ad XXIII. 22. Quintilian. IX. 2. 'Est et jactus sine persona sermo.' Vidit hoc quoque Fulvius. *J. F. Gron.* Livius II. 12. 'Nisi expromeret propere, quas insidiarum sibi minas per ambages jaceret.' XXVIII. 24. 'Probra in circumeuntes vigilias tribunos jacta.' XLIII. 8. 'Plura præsens audivit, quam in absentem jacta erant.' Alibi sæpe 'actus' et 'jactus' commutantur a librariis. Ita in loco Quinctil. a Gronov. laudato in cod. Alm. Burm. *actus* invenit, qui ibi plura de usu verbi 'jacere' hoc sensu notavit, et ad Suet. Ner. c. 37. Adde virum doctum in Observ. Misc. tom. II. p. 186. Vorst. et Torren. ad Val. Max. I. 5. 8. Corte ad Sall. Jug. c. 11. et quæ notantur ad XXVIII. 25. § 5. Is autem error hic eo facilius committi potuit, quod forte ultima litera vocis præced. primam hujus *jacta* eliserit. Receptam tamen lectionem Doujat. tuetur, adfirmans, 'agendi' verbum et 'actionis' nomen ad ea, quæ cum vehementia quadam oratoria dicuntur, pertinere. Crevier. etiam Gronovii mutationem non necessariam esse judicat. Conjecturam itaque,

nullius cod. fide nixam, quam Gronov. in contextum receperat, inde iterum expuli, quamvis eam veram esse existimem.

Contra rempublicam pernicioso exemplo factam senatus decerneret] Meliores *contra remp. et pern. ex. factam, senatus decresset.* J. F. Gron. *Et pernicioso exemplo* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Hav. et Hearnii Oxon. Deinde *decresset* etiam Flor. a m. pr. *decrevisset* a m. sec. Sed, contractionem hanc Livio familiarem esse, vidimus ad II. 27. § 8.

§ 8 *Omissa multæ certatione*] Sic in judicio Cn. Fulvii XXVI. 3. Vide Sigon. de Jud. II. 10. et Gruch. de Comit. II. 2. in fine. *Duk.*

Prehendi a viatore] *Prendi* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Gaertn. Atque ita se ex binis Pall. restituisse testatur Gebh. ad IX. 34. § 26. ubi vide.

§ 9 *Tribuni plebis vocaverunt, plebesque scivit*] Opinor legendum *tribuni plebem voc.* Valla. Hanc lectionem nobis olim restituit Valla, cum legeretur *Tribuni plebis vocarunt, plebesque scivit:* et ita, *Tribuni plebem vocarunt.* Nos autem germanam lectionem esse censemus *Tribuni plebis plebem rogarunt, plebesque scivit.* Sic enim III. 55. 'M. Duilius tribunus plebis plebem rogavit, plebesque scivit:' et XXVI. 33. 'Ut M. Antistius tribunus plebis rogationem ferret, sciretque plebs.' XXVII. 6. 'Ex auctoritate Patrum ad plebem latum, plebemque scivisse:' et XXXI. 50. 'Tribuni ad plebem tulerunt, plebesque scivit.' Et Cic. Philipp. I. 10. 'Hoc accepimus a majoribus jus rogandi. Consules populum jure rogaverunt, populusque jure scivit.' *Sigon.* Vulgata quidem hæc lectio *Tribuni vocaverunt plebem, quæ ita scivit* est et in ed. vet. quam tamen partim Pall. partim Sigonius convellunt; quorum ex illis Pal. 1. *Tribuni pleb. vocaverunt, plebesque ita scivit.* Pall. 2. ac 3. *Tribuni plebem vocaverunt, plebesque ita scivit.* Hic vero in scholiis ad h. loc. germanam censet lectionem *Tribuni plebis plebem rogarunt, plebesque scivit.* Quæ quidem pluribus testimoniis firmat; ego tamen reduxi lectionem comparentem in optimo Ms. Pal. *Gebh.* Put. *Tribuni pl. locaverunt, plebesque ita scivit.* Sincerum est *Tribuni plebem rogaverunt, plebesque ita scivit.* J. F. Gron. Vide ad II. 56. § 1. Similes, ac viri docti notarunt, lectiones in plerisque meis mihi, et in Oxon. Hearnio obviæ fuerunt. At Flor. consentit Puteaneo. *Tribuni plebem vocaverunt, plebesque ita scivit* legunt Hearnii N. et D. pro quo cum Gronovio emendo *rogaverunt.* Solent autem 'vocare' et 'rogare' a librariis commutari. Vide Burm. ad Nason. Her. XIX. 191. et Markland. ad Statii Silv. I. 6. 46.

Videri eum in exsilio esse] Quæ ad hunc locum notarat Modius, videri possunt apud Brisson. de Form. V. 482.

§ 10 *Singulis deinde eorum*] Put. Voss. Gud. *Singulos.* J. F. Gronov. Non aliter Flor. Cant. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. a m. pr. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. vett.

CAP. V. § 2 *Ea comitia novus pontifex M. Cornelius Cethegus habuit*] In Lentuli locum, qui pontifex maximus fuerat, hic Cornelius Cethegus suffectus quidem erat pontifex, sed non maximus pontifex, quare non est contradictio. Hodie in simili re haud scio quam similiter agatur. *Glar.* L. Lentulus duobus sacerdotiis præditus fuit, pontificatu, et pontificatu maximo. In ejus mortui locum M. Cornelius Cethegus pontifex factus est; P. vero Crassus pontifex maximus. *Sigon.* Cethegum in Lentuli mortui, qui pontifex maximus fuerat, locum pontificem suffectum, scribit Livius supra c. 2. Sed non credo, usquam apud veteres legi,

quod hic dicit Sigonius, 'pontificem maximum duobus sacerdotiis præditum esse, pontificatu, et pontificatu maximo.' Erant tum octo pontifices, et ex his unus pontifex maximus. Eo mortuo primum novus pontifex cooptabatur ad supplendum collegium et numerum octo pontificum, deinde ex his octo unus comitiis tributis pontifex maximus creabatur. Hoc pluribus docuerunt Gruch. de Comit. II. 2. et 3. et Noris. ad Cenotaph. Pis. Diss. I. 5. ubi hoc a Sigonio non recte dictum observavit. Porro Gruchius de Comit. I. 3. et II. 3. ex hoc loco Livii etiam conficit pontificibus jus cum populo agendi, et comitia habendi fuisse. Sed hoc negant viri doctissimi, et verba Livii, *ea comitia novus pontifex M. Cornelius Cethegus habuit*, interpretantur 'petiit, ut comitia haberentur:' de quo ad III. 54. dixi. Nec recte, ut mihi videtur, putant refelli sententiam Gruchii loco Cic. ep. v. ad Brut. nam non animadverterunt, Gruchium discrimen facere inter tempus, quod legem Domitiam antecessit, et quod eam secutum est, et ex eodem loco Cic. docere, pontifices post legem Domitiam non potuisse comitia habere pontifici maximo creando. Nec multum me movet, quod ad locum Livii III. 54. ubi pontifex maximus dicitur comitia tribunis plebis creandis habuisse, respondent, 'id plane extraordinarium et senatusconsulto decretum fuisse.' Nam non apparet ratio, cur senatus hoc pontifici maximo, si ei cum populo agendi jus non erat, mandare voluerit. Neque enim magis necessarium erat, tum a pontifice maximo comitia haberi creandis tribunis plebis, quam quo tempore hi primum creati sunt II. 33. quum utique eadem illorum creandorum ratio tum iniri potuisset, quæ, quum primi tribuni plebis creati sunt, inita fuerat. *Duk.*

§ 3 *Res ingenti certamine petierunt*] Manifestus est error ex præcedenti litera *t; nam Tres* legendum est, non *Res:* quod miror a nemine animadversum. *Valla.* Error a Valla notatus superest in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. aliisque.

Q. Fulvius Flaccus consul, qui et ante bis consul et censor fuerat] *Fulvius Flaccus*, reciso prænomine Q. offerunt Pall. tres, nec non vetus ed. *Gebh.* Prænomen Fulvii etiam omittitur in Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Oxon. Hearnii, et ed. ante Aldum. Præterea Gruter. ad XXIII. 34. § 15. ejectis duabus vocibus, legit *consul, et ante bis consul et censor, et T. Manlius.* Sed male, ut multis ibi docui.

Et Licinius Crassus] Vet. lib. *et P. Licinius Crassus:* quo eodem prænomine postea in consulatu afficitur. *Sigon.* Abest prænomen in Pall. tribus, nec non vet. ed. Statim libri nostri omnes, omissa copula, habent *qui ædilitatem curulem petiturus erat.* Gebh. Prænomen etiam neglegitur in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. iisdemque edd. Mox vero copulam *et* non agnoscunt iidem omnes libri præter Flor.

§ 4 *Juvenis in eo certamine devicit*] Put. et Pet. *certamine vicit.* J. F. Gron. Consentit Flor. quare iis obediens ita edidi.

Intra centum annos et viginti, nemo præter P. Cornelium Calussam] Nusquam alibi *Calussam* cognomen reperi. Puto autem legendum esse *Scapulam*, ut 'P. Cornelius Scapula' intelligatur, qui annos ante prope viginti consul fuit. *Sigon.* Sigonius non incommode *Scapulam.* Quid si *Cæsullam?* ex Festo: 'Raviliæ a ravis oculis, quemadmodum a cæsiis Cæsullæ.' *J. F. Gron.* In scholiis Sigonii est fœdus error *annos ante prope viginti*, pro *annos ante prope centum et viginti.* Eum typographis deberi credo. *Duk.* Jac. Gronov. edi-

dit *intra centum annos viginti*, omissa vocula *et*, quam servant Flor. Cant. Voss. Harl. Lov. 1. 4. 5. aliique omnes. Quare hanc quoque lectionem errantibus operis typographorum deberi credo; quam, utpote in syllabo errorum non adnotatam, etiam Clericus expressit. *Scapulam* etiam probasse videtur Pighius in Ann. ad a. CDXXV. p. 337. Quominus autem Gronov. conjecturam *Cæsullam* Ant. Perizon. probet, illud obstare in margine Livii notavit, quod 'Ravilia' seu 'Ravilla' et 'Cæsulla' apud Festum nomina feminarum sint; in quo fallitur: nam Scalig. jam ad Festi locum protulit L. Cassium Longinum, qui 'Ravilla' dictus est, censorem, bis memoratum apud Frontin. de Aquæd. lib. I. p. 224.

§ 5 *Quum ægre delectum conficerent*] *Dilectum quum ægre* Flor. et Lov. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7. *Dilectum* etiam Gaertn. *dilectum quum ægre* Voss. Lov. 2. 5. Harl. et Hav. *delectum ægre*, omisso τῷ *quum*, Lov. 4.

§ 6 *Absistere eos incepto*] *Ab incepto* Brancal. Lat. quod necesse non est. Vide ad XXIV. 20. § 15.

In plateis, forisque, et conciliabulis] Put. et Pet. *in pacis*. Lego *in pagis forisque*. J. F. Gron. *In pacis* etiam Flor. quod a m. sec. mutatur *in pagis*. Literas C et G ubique confundi, vidimus ad VI. 25. § 6. Præterea usque ad Gronov. edebatur *et in conciliabulis:* is autem præpositionem omisit, quam neque in Flor. neque in longe pluribus meorum inveni.

§ 7 *Si qui roboris satis*] Hinc intelligitur, inter caussas, cur Romani minores XVII. annis militare non voluerint, non levissimam fuisse hanc, quod plerique non satis roboris ad ferenda arma ceteraque onera, de quibus Lipsius de Milit. V. 2. agit, haberent. *Duk.*

§ 8 *Minores septem et decem annis*] Optimi et hic et mox *septemdecim*. J. F. Gron. *Septem decem annis* Flor. hic et mox, quod Gronov. in pr. ed. nott. ex Put. et Pet. etiam laudavit. Vide ad XXVII. 11. § 15.

Ac si septem et viginti annorum] Vet. lib. *ac si septem et decem annorum*. Hæc est enim ætas militaris legibus constituta. *Sigon.* Hæc pluribus exsequuntur Lipsius de Milit. Rom. I. 2. et Dodwell. Prælect. Acad. p. 263. Adde Gronov. ad V. 48. Ex hoc loco autem recte colligit Perizon. ad Æliani Var. Hist. VI. 3. juniores XVII. annis lege prohibitos fuisse nomina dare, et, si dedissent, stipendia iis non processisse. *Duk.* Omnes etiam mei *septem et decem*, vel *septem decem*, vel *XVII.*

§ 9 *Ex hoc senatusconsulto creati triumviri bini conquisitionem ingenuorum per agros habuerunt*] Varia sibi in hoc loco permiserunt plerorumque codd. librarii: *se*, pro *senatusconsulto*, habet Flor. sive *se* pro *s. c.* datum sit, sive litera C intercepta fuerit a seq. vocis litera prima. Vide ad XXVII. 25. § 3. *Sunt* ejus loco exhibent Lov. 2. 5. et Hav. Vide ad XXII. 10. § 1. Deinde *bini, qui conq. ingen. per agros fecerunt* Ber. a m. pr. et edd. ante Aldum. *bini, ad conq. ingen. per agros faciendorum* Ber. a m. sec. *bini, ad conq. ingen. per agros faciendam* Rec. et Hav. *bini, ad conq. ingen. per agros*, ultima voce *habuerunt* non adparente, Lov. 2. quæ etiam omittitur in Voss. *ingenuorum peragunt* Lov. 1. *ingenuorum per agros fecerunt* Lov. 4. 5. Harl. Gaertn. Cantabr. et Hearnii Oxon. Sed nihil mutandum. XXIII. 32. 'C. Terentio proconsuli negotium datum, ut in Piceno agro conquisitionem militum haberet.' Ex hujus locutionis interpretatione reliquæ lectiones ortæ videntur.

§ 10 *Qui cum P. Lentulo militabant*] Hic anno DXXXVI. Siciliam provinciam in prætura habuit, eandemque biennio post prorogato imperio obtinuit. *Sigon.*

§ 11 *Cannensis reliquiæ cladis is exercitus erat*] Meliores *hic exercitus*. J.

F. Gron. Consentiunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii Oxon. Mox *reportarentur* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. quod defendi potest ex illis quæ notantur ad III. 28. § 2. Infra XXVIII. 15. 'Vires etiam deficere Hasdrubalis exercitum cœperant, obpressos matutino tumultu.'

CAP. VI. § 2 *Consulem te, M. Marcelle*] Vet. lib. *Consulem, inquit, te, M. Marcelle.* Sigon. Pal. 1. ac vet. ed. prætermittunt τὸ *inquit*, inculcatum ab Sigonio, nec non Pall. 2. ac 3. *Consulem te, Marcelle, in Italiam* (Pal. 3. *Italia*) *adissemus.* Gebh. Τὸ *inquit* itidem ex meis ignorant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. Passim eam similisve potestatis voces librarii addere soliti sunt. Vide ad XXIII. 40. § 5.

Certe triste senatusconsultum factum est] Vox *senatusconsultum* disperiit Pal. 1. Interim Pall. 2. ac 3. *triste certe senatusconsultum factum est*. Gebh. Eamdem vocem omittunt Flor. Lov. 1. 2. Harl. et Voss. ejus loco *judicium* legit Hav. *certe severum judicium senatusconsulto factum est* Brancal. Latinii: *certe triste factum est senatusconsultum* Lov. 4.

§ 3 *Sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse*] Alia vetus lectio *magistratibus nostris senatui satisfacturos*, vocibus duabus additis. Me quidem offendit illa *magistratuum* vox, quasi soli illi in senatu, qui magistratum gererent, aut solis illis satisfaciendum. Posset legi *magistratibus nostris et senatui.* Sed odorari videor nescio quid depravationis majoris, et subvereor ne Livius tale quid scripserit: *sanguine nostro vulneribusque magis, quam precibus nostris, senatui satisfacturos esse.* Lipsius, Epist. Quæst. III. 22. Pal. 1. *vulneribusque nostris* a manu correctoris, quum initio fuisset *nostratui.* Pal. 2. et vet. ed. *vulneribusque magistratui.* Certe ante visam Justi Lipsii conjecturam offendebat illud *magistratibus:* nec, quid substituerem, habebam. *Gebh.* Quem non offendat illud *magistratibus*, aures veterum lectione subactas habentem? Posse legi suspicatur Lipsius *magistratibus et senatui.* Atqui hoc nihilo melius. Dein tale quid substituendum hariolatur: *sanguine nostro vulneribusque magis, quam precibus nostris, senatui.* At infelicissime, ut fere semper, ille cogitavit ad Tacit. *magis reatibus.* Put. Pet. Men. Pall. *vulneribusque nostratui:* Forsitan *et sanguine nostro vulneribusque nos patriæ satisfacturos esse.* Cujus rei judicium est penes senatum: atque hactenus Patres pro tota patria. Illustrat, quod Appius eorum nomine ait v. 4. 'At nos tamquam cum civibus agere volumus, agique tamquam cum patria nobiscum æquum censemus.' Tiberius in senatu apud Tacit. Ann. IV. 8. 'Preces ad vos converto, Diisque et patria coram obtestor.' *J. F. Gronov.* *Vulneribusque nostratui satisfacturos* etiam Cantabr. Cui vetustissimæ scripturæ ut nihil detrahas, nihil addas, et tamen verum restituas, scribes *et sanguine nostro vulneribusque nos reatui satisfacturos.* Nihil aliud est 'satisfacere reatui,' quam licere commissa, ut alii loquuntur, et cum maxime, navata fortiter opera prius crimen et ignominiosam hanc relegationem abolere. *Jac. Gron.* Conjectura hæc aliquid probabilitatis haberet, si ostensum fuisset, vetustos scriptores voce 'reatus,' quam ætate Livii novam fuisse ex Quint. Inst. Orat. VIII. 3. constat, hac significatione usos fuisse. Budæo quidem in Adnot. ad l. 39. D. de Injur. et ad l. 25. D. de Pœnis, ea adeo ignota fuit, ut non dubitaverit dicere, miro errore opinionem hanc inter jurisperitos aliosque invaluisse, ut 'reatus' pro crimine exaudiatur. *Patriæ* hoc certe melius est, atque etiam ex eo confirmatur, quod deinde dicit 'ne qua

spes, ne qua occasio abolendæ ignominiæ, ne qua placandæ civium iræ sit.' *Duk.* *Vulneribusque magistratui sat.* Lov. 4. 5. Harl. Gaertn. Hearnii N. L. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *vulneribusque nostris sat.* Lov. 1. *vulneribusque nostris tibi sat.* Hafn. *vulneribusque nos tibi sat.* Lov. 2. Hav. et Ber. a m. sec. priori scriptura penitus erasa: *vulneribusque nra tui sat.* Flor. a m. pr. in quo ad nra a m. sec. nris inter versus adscriptum est: *vulneribusque nostra tui sat.* Voss. cujus marginem *vulneribusque nostris senatui sat.* obtinet: quod Crevier. etiam in Teller. cod. invenit, et in contextum recepit. Quem infelicissime hunc locum ad Tacit. tentasse J. F. Gronov. dicit, est Lud. Dorleans, quem vide ad Ann. I. p. 127. Utriusque Gronov. conjecturas examinat Bentl. ad Horat. III. 6. 20. Et quidem in Gronov. patris conjectura ipsi displicet, quod *patriæ* exponat 'Patribus,' 'senatui:' exempla enim, quibus id adstruere conatur, rem non probare: at contra Jac. Gronovium docuit, dubitandum non esse, quin Livius dubiæ auctoritatis vocabulo 'reatus' (quod ipsius tempore Messalla invenerat) uti noluerit: deinde Messallam id non pro crimine, sed pro statu reorum, usurpasse. Ipse itaque vel Gronovii patris conjecturam probat, verum ita ut *patriæ* exponat 'reipublicæ:' vel leviori manu locum hoc modo sanari posse putat *vulneribusque nos senatui satisfacturos:* milites enim non plebiscito, sed senatusconsulto relegatos esse, ut ex iis, quæ modo præcesserunt, constat: ex compendio autem scriptionis pro *nos senatui* factum esse *nostratui.* Doujatius malebat *vulneribusque nos Patribus satisfacturos.* Verum vestigia codd. eo non ducunt, licet sensus conveniat. Bentleii conjecturæ in ipso contextu locum dedi, quoniam eam tantum non firmat lectio marginalis Voss. et quem in contextu præfert Teller.

Qui capti a Pyrrho ad Heracleam erant] Hæc pugna pugnata est P. Valerio Lævino consule duce, de qua Plutarch. in Pyrrho, Florus, Orosius, qui scripsit de Viris Illustribus. *Sigon.*

§ 4 *Succensuistis, Patres conscripti, nobis, aut succensetis*] Put. et Pet. *suscensuistis*, et statim *suscensetis.* J. F. Gron. Eadem scriptura perstat in Flor. Vide Serv. ad Virg. Æn. I. 144. *Succensueritis*, pro *succensuistis*, est in Cant. Deinde *ac succensetis*, pro *aut*, Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. antiqq. ante Aldum.

§ 5 *Ambos mihi consules*] Put. et Pet. *ambo.* J. F. Gron. Ita et Flor. a m. pr. Vide Gronov. ad XXXV. 21. § 5. et quæ notantur ad VII. 19. § 5.

Melior et reipublicæ et nostra fortuna esset] Pal. 3. et vet. ed. *melior et respublica.* Gebh. Eadem lectio est in Voss. a m. pr. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Aldina prioribus. Olim *reipublicæ* per compendium *R. P.* scriptum fuerat; quod quomodo reddendum foret, non adsequuti sunt librarii. Vide ad X. 37. § 16.

§ 7 *Equidem miles nihil umquam dicam*] *Equidem miles numquam* Ber. a m. pr. *Equidem miles ego nihil umquam* a m. sec. quomodo optimos scriptores interdum locutos esse, observat Cortius ad Sall. Catil. c. 51. § 15. Alii tamen nihil mutant, quibus fidem habeo. Vide ad XXXII. 21. § 16. Paullo ante voces *militum an imperatorum* deerant in Hearnii D.

De imperatore eo, cui] C. Terentio Varrone. lib. XXII. *Sigon.* Optimi meo. J. F. Gron. Ita et Flor. idemque in Pet. superesse, Gronov. pr. ed. nott. professus est. Doujatius, qui vulgatum mavult, ægre fert, Gronovium non addidisse, quem codicem optimi nomine intellexerit: quasi non centies indicasset, id Put. convenire.

Quod non desperaverat de republica, qui post fugam actam nisi per omnes] Vos sic emendatis: *cui post fugam actam sit.* Ego sic: *quod non desperaverit de rep., consul post fugam actam,* vel *profligata acie.* Valla. Quid est, quæso, 'agere' fugam? Put. *post fugam actannis per omnes.* Sed m. sec. prius *n* mutatum in *m*, et post *s* suprascriptum *i:* unde libri alii scripti *post fugam actam nisi per:* quomodo et L. Valla citat, et culpat vulgatæ architectos. Sed ipse nihilo felicius *non desperavit de rep. consul post fugam actam:* vel *profligata acie.* Repone *cui post fugam ab Cannis per omnes annos prorogatum imperium.* An potius *post fugam ad Cannas?* Nam et sic loquitur XXII. 50. 'Fuga namque ad Alliam sicut Urbem prodidit, ita exercitum servavit.' *J. F. Gron.* *Cui post fugam actam per omnes* Cant. et Hav. *qui post fugam actam nisi per omnes* Flor. et Lov. 1. *quod post fugam actam nisi per omnes* Harl. *nisi per omnes* etiam Voss. et Hearnii Oxon. *cui* (*qui* a m. sec.) *post fugam actam si per annes omnes* Ber. *qui post fugam actam ubi per omnes* Lov. 2. *cui post fugam actam sit per omnes* Lov. 5. et Harl. *cui post fugam actam sit per annos omnis* edd. antiqq. usque ad Aldum, qui *per omnes annos* dedit. Id autem postea Gronov. mutavit: cujus conjectura nihil verius video. Doujatius vulgatum tuetur, et ex eo inlustrat, quod Livius et Sallustius 'facere fugam' dixerint: quod tum demum stringet, ubi constabit per omnia similia esse verba 'agere' et 'facere,' et, quæcumque per 'facere' enunciantur, etiam per 'agere' enunciari posse. Quod tamen falsum esse, usus docet. Certe 'iter,' 'viam facere' apud optimos scriptores obvia sunt, at 'iter,' 'viam agere' non nisi apud recentiores, ut observat Cort. ad Porcii Latr. Declam. in Sall. c. 19. Neque huc facit illud Virg. Æn. II. 640. 'Vos agitate fugam:' quod eo trahere videtur idem Cortius ad Sall. Jug. c. 53. § 3. Nam 'agitare fugam' ibi non notat fugere, sed de fuga cogitare, ut recte Servius exponit; cujus sententiam probat Burm. De ea locutione videbimus ad XXXI. 46. § 5.

§ 9 *In hæc vilia capita sævitis? et consuli*] Put. Pet. Men. Voss. *in hæc vilia capita sæviret consuli.* Redundat una litera, et scribendum *in hæc vilia capita sævi? et consuli primoribusque, &c.* Sic Horat. Epod. XII. 15. 'Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum Mollis opus.' *J. F. Gronov.* *Sævitius* Lov. 5. *sævire* Harl. *sæviret* Flor. et Hearnii N. *sævietis* Voss. a m. sec. *sæviet* Lov. 2. Verum hi omnes sequens *et* servant.

§ 10 *Ad Alliam prope omnis exercitus fuit*] Sensus et ratio contra librariam fidem arguunt, *fugit* a Livio, non *fuit*, scriptum; quod historiæ vel mediocriter eruditus plane colligat. *Sabell.* Lib. v. *Sigon.*

Ad Furcas Caudinas] Lib. IX. *Sigon.* Pall. 1. 2. et vet. ed. *ad Furculas.* Gebhard. Rursus omnes meliores *ad Furculas Caudinas.* J. F. Gron. *Ad Furculas* omnes mei, Hearnii L. 1. N. et ed. Rom. Aleriensis, teste Hearnio, cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad IX. 2. § 6.

§ 11 *Tamen tantum abfuit ab eo*] Abest a Pal. 2. τὸ *tamen.* Gebh. *Tamen tantum afuit ab eo* Gronovius edidit, quod in Flor. a m. pr. inveni. Olim vulgabatur *abfuit.* Vide ad hujus lib. c. 1. § 10.

Ut illa ignominia tribus exercitibus quæreretur, ut ea urbs Roma] Opinor legendum *ut ulla ign. tribus ex. inureretur, ut etiam urbs Roma, &c.* Fuerunt autem tres exercitus, qui rem publicam ante hoc bellum afflixerunt, duo ad Furculas Caudinas, tertius ad Alliam. Vel sic: *ut ulla ign. iis ex. quæreretur, ut etiam urbs Roma.* Valla. Valla restituit *inureretur*, cum in vet. lib. legeretur *quæreretur*, ut hodie quoque legitur. Mihi vero vetusta

lectio placet, ut, quemadmodum Cicero dixit 'quærere alicui honorem,' sic 'ignominiam quærere' dicamus. Quod verbum eo huic loco accommodatius est, quod genus ignominiæ, qua notati sunt Cannenses isti milites, novum et numquam antea usurpatum est. Cicero Philip. IX. 1. 'Vellem, Dii immortales fecissent, ut vive potius Ser. Sulpicio gratias ageremus, quam mortuo honores quæreremus.' *Sigon.* Pal. 1. *ut illa ign. inter ex. quæreretur.* Pal. 3. *ut illa ign. iter ex. quæreretur.* Vulgatam lectionem recto judicio defendit Sigonius. Nam 'quærere' hic 'ignominiam' est raram, numquam anto hac in ullum statutam excogitare. *Gebh.* L. IV. c. 44. 'Nec tam agrum plebi, sed sibi invidiam qæri.' Cic. pro Rabirio Repet. Reo c. 17. 'Nam in eum, cui misericordia opitulari debebat, invidia quæsita est.' *J. F. Gron.* Liv. XLV. 11. 'Cui regnum quæri suis viribus simulabat.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 4. § 3. Et *quæreretur* servant etiam omnes codd. Verum *illa ignominia*, pro *ulla*, Flor. Voss. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hav. Vide hoc lib. c. 11. § 3. Tum *inter exercitus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. antiquæ: *in exercitibus* Hav. *is exercitibus* proxime verum Flor. *ut ea urbs Roma* Voss. Cant. Lov. 4. 5. Harl. et Hav. *ut ea urbs Romana* Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *ut eat urbs Roma* Flor. in quo tamen *eat* a manu altera expungitur: *ut et urbe Romæ* Froben. substituit a. 1531. Mox, quum priores vulgassent *recuperaretur*, Gronov. dedit *reciperaretur.* Vide ad VII. 18. § 1.

§ 13 *Plus quinquaginta millia hominum*] Jac. Periz. *plus quadraginta* ad marginem Livii conjecit, quia Livius ita fere XXII. 49. 'Quadraginta millia peditum, septingenti equites, et tanta prope civium sociorumque pars, cæsi dicuntur.' Verum in his orationibus sæpe numerus non nihil augeri vel minui solet.

Unde consul cum equitibus quinquaginta fugit] Ita XXII. 49. 'Consul alter, seu forte, seu consilio, nihil fugientium infestus agmini, cum quinquaginta fere equitibus Venusiam profugit.' Tamen hic libri omnes *cum equitibus LXX.* Gebh. Omnis fere scripta lectio *LXX.* quod restitui et hic, et lib. XXII. capp. 49. et 50. jubet Polybius III. 117. Τῶν μὲν γὰρ ἑξακισχιλίων ἱππέων, ἑβδομήκοντα μὲν εἰς Οὐενουσίαν μετὰ Γαΐου διέφυγον. *J. F. Gron.* *Septuaginta*, vel *LXX.* etiam Hearnii Oxon. et omnes mei, præter Lov. 5. qui *sexaginta* legit. Vide etiam ad XXIII. 11. § 9. Doujat. vulgatum eodem argumento tuetur, quo ad verba præcedd. usus sum. Verum ipsi adversatur tot codicum consensus, quum vulgata lectio nullius hic fide nitatur.

Nisi quem hostis cædendo fessus reliquit] Pal. 2. *hostis fessus cædendo etiam liquit.* Gebh. *Cædendo defessus* Harl.

§ 14 *Quod reipublicæ nos servassemus*] Put. et alii *quod reipublicæ nos reservassemus.* Justinus II. 11. 'Recedant et se ad meliora patriæ tempora reservent.' Noster I. 27. 'Alios concitat populos, suis per speciem societatis proditionem reservat.' Cic. in Verr. V. 1. 'At est bonus imperator, et felix, et ad dubia reipublicæ tempora reservandus.' Pro Fonteio c. 15. 'Nonne et hominem ipsum ad dubia reipublicæ tempora reservandum putatis?' *J. F. Gronov.* *Reservassemus* similiter Flor. Voss. Harl. et Hearnii D. Pari modo variarunt ad X. 25. § 17. Ubi utrumque recte dici docui. Verum quemadmodum codd. auctoritas ibidem suadebat, ut vulgatum *servarentur* tuerer, ita hic eamdem ob caussam nunc *reservassemus* præfero. Supra III. 51. 'Melioribus meis vestrisque rebus reservate ista de me judicia.' VII. 7. 'Inmunes quoque

operum militarium erant, ut, in unum pugnæ laborem reservati,' &c. ubi etiam codd. eodem modo variant.

§ 15 *Quam apud patres nostros fuerunt captivi*] Bello Pyrrhi. *Sigon.* Vox *nostra* non adparet in Hearnii N.

Arma tantum atque ordo militandi] De his pœnis militaribus adeundus est Lipsius de Milit. Rom. v. 18. *Duk.* Cuperus ad oram Livii adscripsit, de pœnis quibus captivi, a Pyrrho remissi, adfecti fuerint, videndum esse Val. Max. II. 7. 15.

§ 16 *Nemo eorum relegatus in exsilium est*] *Nemo tandem rel. est in exs.* Ber. *Et nemo eorum* Flor. Mox *spes emerendi stipendia est adempta* iterum Ber. et edd. usque ad Aldum, qui τὸ *est* expunxit. Deinde *simul*, pro *semel*, Gaertn. Vide ad XXIV. 22. § 14. Hic nihil mutandum. Eleganter enim 'semel fieri' dicuntur, quæ iterum fieri nequeunt. Ovid. Her. XII. 112. 'At semel æterna nocte premenda fui.'

§ 17 *Ex Cannensi acie*] Vet. lib. *pugna.* Sigon. Hic apposita erat varia lectio, quam bardi exscriptores in contextum receperunt in Pall. *ex Cannensi pugna sive acie.* Gebh. *Ex Cannensi pugna* etiam Hearnii L. 1. et N. *ex Cannensi pugna sive acie*, utraque lectione juncta, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Verum optimi servant vulgatum

§ 18 *Ne qua spes, ne qua occasio*] *Neque*, pro *ne qua*, quater præferunt Voss. et Lov. 4. secundo et tertio loco *nec*, quarto *neque* Lov. 1. Sed vide ad IX. 37. § 5. Præterea *ne qua sit, ne qua* Ber.

§ 19 *Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium*] *Neque virtutis* Hav. Sed vide ad IX. 9. § 14. Tum *exercere* non adparet in Lov. 2. Tandem *ut virorum militumve officio* Gaertn. Male. Supra IV. 4. 'Ut hominum, ut civium numero simus.' Vide ad V. 35. § 4.

§ 20 *Peditum et equitum acies concurrunt*] *Peditum equitumque acies* Hav. *peditum, equitum acies*, omissa copula, Flor. quod etiam ex Put. laudat Crevier. Copula autem detracta vividiorem orationem fieri putat. Mox *geritur res* Flor.

§ 21 *Clamorem pugnantium crepitumque armorum exaudimus resides ipsi ac segnes*] *Clamores pugnantium*, præter edd. Aldina vetustiores, legunt Lov. 1. et Ber. quorum posterior insuper a m. sec. *strepitumque.* Vide ad XXXVII. 17. § 4. Deinde *desides ipsi et segnes* Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. ante Aldinam. Nihil muto. Lib. VI. c. 23. 'Eum residem intra vallum tempus terere:' ubi quædam vide. XXIII. 16. 'Ratus deinde prodita conloquia esse, metuque resides factos.' Virg. Æn. VI. 815. 'Otia qui rumpet patriæ, residesque movebit Tullus in arma viros:' ubi Servius *resides* exponit 'pigros,' 'otiosos,' 'nimium sedentes.' VII. 693. 'Jam pridem resides populos desuetaque bello Agmina in arma vocat subito:' ubi vide Cerdam. Vel scribæ pro minus obvia voce *resides* dederunt notiorem *desides.* Vide ad XXIII. 16. § 11. Vel error natus est ex perpetua confusione literarum *R* et *D*, de qua vide ad IX. 10. § 6.

§ 22 *Pro servis saltem ad hoc bellum emtis nobis simul congredi cum hoste liceat, et obpugnando quærere*] Pall. tres, et prisca ed. *et pugnando quærere.* Sic paullo post Pall. 1. et 3. *vis urbibus expugnandis experiri virtutem.* Gebh. Immo et certum est *semel*, non *simul.* T. Faber. Veteres *pugnando.* Sed etiam de sententia Salmasii distingue et scribe: *Operæ pretium habent libertatem civitatemque. Pro servis saltem ad hoc bellum emptis vobis simus. Congredi cum hoste liceat, et pugnando quærere libertatem.* J. F. Gron. *Oppugnando* editionum, quas consului, prima habuit Paris. 1573. Priores

cum omnibus scriptis meis et Hearnii Oxon. *pugnando*. Contrario errore ex sententia Gronovii peccatur XXXII. 23. § 6. Præterea *urbibus expugnandis* etiam Lov. 4. 5. et Harl. Vide ad XXI. 57. § 6.

CAP. VII. § 2 *Ac per eos in senatu recitatæ sunt*] Voculæ duæ *in senatu* disparuerunt in Pal. 1. *Gebh.* Non adparent etiam in Lov. 1. 5. Hav. et Hearnii L. 1.

§ 3 *Senatui nihil videri rempublicam committendam esse*] Longe rectius subindicant Put. et Pet. exhibendo *senatum nihil videretur respublica committenda sit*. Scribe uno elemento mutato, *senatum nihil videre, cur respublica committenda sit*. Frontinus Strateg. IV. 1. 44. 'Senatus negavit sibi placere, committi his rempublicam, quam deseruissent.' Julius Exuperantius de Bellis Civil. c. 2. 'Hos igitur Marius, quibus non fuerat respublica committenda, duxit ad bellum.' Macrobius Saturn. I. 11. 'Maluit se respublica servis in tanta tempestate committere.' Voss. quoque *senatui nihil videretur resp.* J. F. Gron. Put. et Pet. Gronovii consentiunt Flor. et Cant. nisi quod *esset*, pro *sit*, præferat posterior: *senatui nihil videtur, rempublicam committendam esse* Gaertn. *senatui nihil videretur, rempublicam committendam esse* Lov. 5. et Hafn. *senatui nihil videretur respublica committenda esse* Voss. Lov. 2. Hav. Hearnii N. ac D. et Colbert. *senatui nihil videretur respublica committenda esset* Lov. 1. *senatui nihil videretur respublica committenda sit* Lov. 4. Doujatius, Colbertini sui vestigia secutus, legendum censet *senatui nihil videri, cur respublica committenda esset*: eamque conjecturam Gronovianæ præfert, quia sollemnis pronunciandi formula vocem passivam 'videri' potius amat, quam activam 'videre.' Verum primo observandum, varia exempla, in quibus senatores sententiam dicunt per verbum 'videri,' conlegisse Brisson. de Form. II. p. 195. ut nullum eo modo concipi, quo hic secundum Doujatii emendationem concipitur. In omnibus enim ibi laudatis τῷ 'videri' subjungitur verbum infinitum. Deinde in hac locutione 'nihil' sive 'non videtur' ponitur pro non existimo, non censeo. Jam vero quis sanus hoc sensu umquam dixit, 'non videtur, cur committendum sit,' pro non existimo committendum esse? Ad sollemnem illam formulam propius accedit vulgata lectio, quæ et ipsa tamen inde discedit, quod dicat *nihil videri*; quum, senatores *non videri* dixisse, probent exempla a Brissonio laudata. Verum quia vulgatum nullius ferme codicis auctoritate nititur, id potius datum ab illis esse puto, qui Livium sollemnia senatusconsultorum verba exprimere voluisse existimarunt. Cum Gronovio igitur lego *senatum nihil videre, cur respublica committenda sit*. Ita IV. 25. 'Nec videre se, cur non lex quoque abrogetur.' Et plane similiter Cic. ad Fam. IX. 6. 'Quod ego cur nolim, nihil video.' In Oxon. L. 1. multis omissis Hearne invenit *senatui nihil videtur respublica fiduciaque sua duceret*. Sed repetitio vocum *respublica* et *republica* librario peccandi ansam dedit. Vide ad IX. 11. § 11. Mox § seq. *fiduciaque*, pro *fideque*, Lov. 2. 4. Harl. et Hav. Male. Vide ad XXII. 39. § 2.

§ 4 *Ne quis eorum munere vacaret*] Moguntinus codex habet in dandi casu *muneri*. Sed, ut ingenue dicam, neutra lectio mihi satisfacit, ideoque ea de re lectori considerandum. *Glar.* Id est, dum ne quis excusatus vacationem haberet militiæ. Sic enim XXVI. 1. 'Quibus senatus missionem reditumque in patriam negaverat ante finem belli.' *Sigon.* Neuter, neque Glareanus, neque Sigonius, mihi satisfacit. Nam et Glareanus frustra dubitat de lectionis integritate, et Sigonius non bene explicat illud, *dum*

ne quis eorum munere vacaret: cum 'munus' hic onus sit militare. Veget. de Re Mil. II. 7. cum de principalibus militibus disseruisset, 'Hi sunt,' inquit, 'milites principales, qui privilegiis muniuntur. Reliqui munifices appellantur, quia munia facere coguntur.' Et eodem lib. c. 19. ubi, quæ sint ea munia, explicat his verbis: 'Fascicularia tamen, id est, lignum, fœnum, aquam, stramen etiam legitimi milites in castra portabant. Munifices enim ab eo appellantur, quod hæc munia faciant.' Sane Modestinus JCtus militiæ mutationem et munerum indictionem inter pœnas militares recenset in l. 3. ff. de Re Milit. præter quam vide etiam l. 214. et 18. ff. de V. S. Ego ad Livium redeo, cujus lectionem exemplis etiam confirmabo aliorum scriptorum, et quidem de eadem hac re. Ex quibus Val. Max. II. 7. senatum Marcello rescripsisse ait, 'Indignos esse,' qui in castra reciperentur. Ceterum se ei permittere, ut faceret, quod reipublicæ expedire judicasset, dum ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hostes in ea essent, accederet.' At Frontinus Strat. IV. 1. 'Senatus,' ait, 'negavit, sibi placere committi his rempublicam, quam deseruissent. Marcello tamen permisit facere, quod videretur, dum ne quis eorum munere vacaret, neve donaretur, neve quod præmium ferret, aut in Italiam reportaretur,' (sic enim cum veteri codice legendum est,) 'dum Pœni in ea fuissent.' Plutarchus in Marcello p. 305. Ἐποιήσατο γνώμην ἡ βουλὴ μηδὲν εἰς δημόσια πράγματα δεῖσθαι Ῥωμαίοις ἀνθρώπων ἀνάνδρων. Εἰ δὲ βούλεται χρῆσθαι Μάρκελλος αὐτοῖς ἴσως, μηδενὶ τῶν ἐπ' ἀνδρείᾳ νομιζομένων στεφάνων καὶ γερῶν τυχεῖν ὑπ' ἄρχοντος. *Modius.* 'Munere vacare' est onere liberari. *Gebh.* Vide Stewich. ad Veget. II. 21. viros doct. ad Tacit. Hist. I. 46. Casaubon. ad Suet. Aug. cap. 24. et Lipsium de Mil. Rom. V. 6.

Neve dono militari virtuti ergo donaretur] Tu, Antoni, qui te docere regem jactas, sic eum docebas, ut mutares *ergo* in *gratia*, nesciens *ergo* ultima acuta esse legendum, quod significat caussam, ut apud Virgilium Æn. VI. 670. 'illius ergo Venimus.' *Valla.* Pal. 2. 3. et vet. ed. *virtutis gratia*, ex interpretatione. *Gebh.* Similiter Lov. 1. 2. 4. Harl. Rec. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Vide ad XXXVII. 47. § 4.

Donec hostis intra Italiam esset] Pal. 1. *in terra Italiæ:* vet. ed. *donec hostis in terra Italia esset.* Gebh. Put. Pet. Pal. et Andreas *donec hostis in terra Italia esset.* J. F. Gron. *In terra Italiæ* Voss. a m. pr. Lov. 2. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *in terra Italia* Flor. a m. pr. Cant. Voss. a m. sec. Lov. 4. Harl. aliique cum Hearnii D. quæ locutio apud Livium est frequentissima. Infra XXIX. 10. 'Quandoque hostis alienigena terræ Italiæ bellum intulisset.' XXX. 32. 'Sedecim annorum in terra Italia res gestas.' XXXVIII. 47. 'Omnia pacatiora, quam terra Italia est, reliqui.' XXXIX. 17. 'Si quis eorum, qui tum extra terram Italiam essent, nominaretur.' XLII. 29. 'Non urbs tantum Roma, nec terra Italia, sed omnes reges civitatesque.' Fragm. legis agrariæ apud Pighium in Ann. ad a. DCXXXI. p. 63. QVOD. EIVS. AGRI. LOCEI. EXTRA. TERRAM. ITALIAM. EST. Ita 'terra Africa' Liv. XXIX. 23. 'terra Pharsalia' XXXIII. 6. 'terra Hispania' XXXVIII. 58. Similiter 'Africa ora' Liv. XXVIII. 23. § 7. Ἑλλάδος πρῶτοι χθονὸς Eurip. in Electr. 21. 'terra Gallia' apud Cæs. Gall. I. 30. ubi vide Brant. 'terra Græcia' apud Gall. I. 1. 'terra Sicilia' III. 7. apud quem eadem locutio frequens est. Alia vide apud Stanlei. ad Æsch. Prom. Vinct. vs. 2. et Vorstium ad Justini XI. 11. § 13. Adde quæ notavi ad Sil. XVI. 180. Per compendium

scriptum fuerat *in t'ra*, id est *in terra*; unde, neglecta nota, factum est *intra*, quomodo etiam librarii errarunt XXX. 32. § 6. Similes scribarum lapsus innumeri in Mss. obcurrunt. Vide ad Epit. Liv. lib. LVII.

§ 5 *De senatus sententia plebisque scito*] Optimi *plebisque scitu:* quod nec Cicero refugit. *J. F. Gron.* *Plebique scitu* Flor. *plebisque scitu* Voss. et Hearnii L. 1. ac N. Locus autem Cic. quem Gronov. innuit, est ad Att. IV. 2. 'Neque populi jussu, neque plebis scitu rei præfectus esset:' ubi videndi sunt viri docti. Adde quæ notantur ad v. 13. § 5. Mox *muris, turribus reficiendis*, omissa copula, Flor. et Lov. 1. ac 4.

Uni sacris conquirendis donisque persignandis] Sic omnes scripti: eaque lectio firmatur hoc lib. c. 12. 'Vates hic Marcius illustris fuerat, et cum conquisitio priore anno ex senatusconsulto talium librorum fieret.' VII. 3. 'Quum piaculorum magis conquisitio animos, quam corpora morbi, adficerent.' XL. 37. 'C. Servilius pontifex maximus piacula iræ Deum conquirere jussus, decemviri libros inspicere, consul Apollini, Æsculapio, Saluti vota vovere.' Tacitus in vita Agricolæ c. 6. 'Electus a Galba ad dona templorum recognoscenda, diligentissima conquisitione fecit, ne cujus alterius sacrilegium respublica, quam Neronis, sentiret.' Gutherius de Jur. Man. I. 3. *coinquiendis*; quod probare non possumus. Ab eadem origine 'inquino' et 'coinquino,' et 'coinquo,' vel 'coinquio,' cujus simplex est apud Varronem. Ergo utrumque proprie est violare et contaminare. Sed usus obtinuit, ut maxime diceretur tum de profana silva, tum de luco, quum silvescentes nimium et incommode rami amputabantur, atque ita contactu ferri arbores violabantur. Alfenus JC. l. 29. Locati: 'In lege locationis scriptum erat; redemptor silvam ne cædito, ne coinquito, ne deurito, neve quem coinquere, urere, cædere sinito.' Paulus l. 5. Arborum furtim cæsarum: 'Cædere est non solum succidere, sed etiam ferire cædendi causa: coinquere est deglabrare:' ita scribendum, non *cingere*, vel *stringere*: adeo non contamur adsentiri Salmasio, ut ante visa ab illo doctissime, ut semper, disputata in Exercit. Plin. pag. 411. nobis eadem suspicio mota fuerit. Neque ultimum verbum faciendum *deglubere*, quod Budæo placuit, aut *declavare*, quod Turnebo: neque interpretandum, 'corticem undique eximere.' Neque enim hoc est 'coinquere,' sed deputare et coërcere luxuriantem frondem, quod in sacris proprie arboribus 'conlucare,' 'sublucare,' 'interlucare.' Glabri sunt, qui pilis carent, quod et fit strictim atque ad cutem tondendo. Sic 'deglabrata arbor,' cui comæ et frondes detonsæ. Unde Hor. Od. IV.4. 57. ilex 'tonsa bipennibus.' Inscriptio vetus: EARVMQVE. ARBORVM. ADOLEFACTARVM. ET COINQVENDARVM. Alia: LVCI. COINQVENDI. ET. OPERIS. FACIVNDI. Ex quibus apparet, non dici nisi de lucis et arboribus, nec posse tolerari hoc genus loquendi 'sacra coinquere:' nisi illa sacra sint luci: unde apud Catonem probabili admodum ratione vir summus 'illiusce sacri coinquendi ergo.' Nam quod Sosipater lib. I. p. 62. 'Quinquatrus a quinquendo,' seu coinquendo, 'id est, lustrando,' ut ait, deductas censet; neque hoc *ἔτυμον* verum judico, neque aliter 'coinquere' est lustrare, quam quod detonsis frondibus ramisque efficientibus lumini amputatis curatur, purgatur, et sublustris fit silva: sacras autem arbores non licebat ferro tangere, nisi piaculo velut lustrali ante cæsa. Atque ideo ut 'lustrare urbem,' 'exercitum,' 'arma,' ita et 'coinquere urbem,' 'exercitum,' 'arma,' dici haudquaquam patitur Latini sermonis ratio. Sed et idem Gutherius loc.

laud. *præfigendis*, aut *refigendis*, pro *persignandis*. Male. I. 40. 'Pontificem deinde Numam Marcium M. F. ex Patribus legit, eique sacra omnia exscripta exsignataque attribuit.' Cic. Acad. IV. 1. 'Ut literis consignamus, quæ monumentis mandare volumus.' *J. F. Gron.* Cap. 1. hujus libri Liv. scribit, M. Atilium prætorem urbis edixisse 'ut, qui libros vaticinos, precationesque, aut artem sacrificandi conscriptam haberet, eos libros omnes literasque ad se ante Kal. Apriles deferret.' Deinde cap. 12. ex SCto 'conquisitionem librorum vaticinorum' factam. Sed, quia Livius hic dicit, etiam donis persignandis creatos esse hosce triumviros, credibile est, eos præter hoc genus libros etiam alias res sacras conquisivisse, etsi librorum tantum mentio est cap. 12. Quænam autem fuerint 'dona,' quibus 'persignandis' creati sunt, etsi non exponit Livius, tamen suspicari licet, dona templorum esse, quæ fortassis ab iis, quorum custodiæ commissa erant, aut ab aliis, interversa ac subrepta fuerint: eoque ducit locus Taciti apud Gronovium. 'Persignare dona' Gronovius videtur existimasse, esse 'in tabulis describere,' 'literis consignare.' Hoc verum puto, et sententiam esse, triumviros jussos dona templorum conquisita recognoscere, eorumque numerum, materiam, et quæ alia ad ea noscenda pertinerent, in tabulas referre, et accurate perscribere. Nam 'persignare' est plane ac totum signare. Mela I. 19. de Mossynis, 'Notis corpus omne persignant.' De 'coinquere' Salmas. præivit Scalig. ad Fest. voce 'Conquirere.' Vide etiam Vossium in Etymol. voce 'Inquino.' Jac. Gronovium, qui 'coinquare' dixit, ridet Fabrett. pagg. 42. et 43. Apud Sosipatrum tamen est 'a quinquando.' *Duk.* Livius XXXVIII. 38. 'Si quid ablatum est, id conquirendi, cognoscendi, repetendique jus item esto.' XXXIX. 2. 'Prætori negotium datum est, ut eos conquireret.' De investigatione eorum, qui armis ferendis apti milites conscribendi erant, id verbum Livio frequens esse, videbimus ad XXIX. 35. § 10. In legibus autem Alfeni et Paulli vulgatum defendit Præses Bynkersh. Obs. IV. 21.

§ 6 *Fortunæ et matris Matutæ*] Vet. lib. *Fortunæ et Martis*, ut suspicandum sit, ne vox *Matutæ* afficta sit ab iis qui *matris* pro *Martis* legerunt. *Sigon.* Pal. 1. omittit τὸ *Matutæ*. Pall. 2. vero et 3. *Fortunæ et Martis intra portam*. Quam lectionem probat Sigonius. Sed vulgatam lectionem recte tuebimur, tum ex vet. ed. tum ex ipsis T. Livii verbis XXIV. 47. 'Romæ fœdum incendium per duas noctes ac diem unum tenuit, solo æquata omnia inter Salinas et portam Carmentalem, cum Æquimelio Jugarioque vico: in templis Fortunæ ac matris Matutæ, et Spei extra portam late vagatus ignis sacra profanaque multa absumsit.' *Gebh.* Vox *Matutæ* exsulat a Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. Insuper trajectis literis *Martis* vet. lib. Sigonii consentientes Lov. 2. et Gaertn. Sed recte Gebhardus vulgatum tuetur. Vide Donat. de Urb. Rom. II. 26. et Nardin. Rom. Vet. v. 10.

§ 7 *In Albano monte biduum continenter lapidibus pluit*] Princeps ed. *pluvit*. Pal. 3. *continenter lapides pluti*. Gebh. *Biduo continenter* Harl. a m. pr. Gaertn. et edd. ante Aldum. Male. Vide ad X. 21. § 6. *Biduum continuum* Hav. invitis reliquis. Tum *pluvit* Lov. 5. Ber. et edd. Mediol. 1480. ac Tarvis. utraque. Vide ad I. 31. § 1. Codicis Pal. 3. scriptura apud Gebh. indicare videtur, librarium ejus in exemplari suo *lapides pluit* invenisse. Sane utrumque in usu est 'pluere lapides' et 'lapidibus.' Vide ad III. 10. § 6. Hic tamen

reliqui in *lapidibus* consentientes, id verius esse evincunt.

§ 8 *Sol rubere solito magis*] In Pal. 1. pro *sol* substitutum est *vel;* perperam. Pal. 3. autem præstat *sol vel rubere.* Puto legendum *sol rubere vel solito magis.* Gebh. *Vel*, pro *sol*, etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. et Voss. *sol vel rubere,* duplici lectione juncta, Lov. 5. *cælum rubere*, et mox *simile*, pro *similis*, Hafn. et Hav.

§ 9 *Diem unum supplicatio fuit*] *Die uno* Hav. eodem errore, quo § 7. *biduo* pro *biduum* dederant. *Dies munium supplicatio fuit* Lov. 1. *dies munerum* Lov. 2. et Voss. J. Wasse ad Sall. Cat. c. 56. p. 177. testatur se in cod. Cantabr. qui est in collegio Trinitatis invenisse *supplicio* pro *supplicatio*. Se itaque nescire dicit an *supplicio* reponendum sit, quum idem cod. aliis locis, ubi eadem occurrit locutio, nihil moveat, at ipse auctor XXVII. 50. 'Suppliciis votisque fatigare Deos' dixerit. Ex meis *supplicio* non tantum erat in Voss. verum etiam in Flor. a m. pr. in quo *supplicatio* emendavit manus altera.

§ 11 *Et minime otium, quo tum diuturno senescere videbatur, patientis*] Pal. 2. *et minimi otii, quo tum diutino.* Paullo ante Pal. 3. *Phiales.* Gebh. Omnes libri *diutino* præter Gruterum eumque secutas edd. quod miror. *J. F. Gronov.* Omnes etiam mei, et Hearnii Oxon. *diutino*, nisi quod unus *diutine,* alter *diutinum.* VI. 33. 'Ex diutina pace nova defectio.' XXV. 1. 'Incultis diutino bello infestisque agris.' XXVIII. 24. 'Licentia ex diutino, ut fit, otio conlecta.' Vide ad eum locum.

§ 12 *In atrio Libertatis*] De hoc est locus Ovidii Trist. III. 1. 71. in quo explicando Casaubonum arguit, etiam aliis probantibus, Lipsius de Biblioth. c. 5. Sed, ut omnes homines sumus, ipse eodem loco scribit, quæ fortassis reprehensione non carent, quum Plutarchum et alios auctores esse dicit, Atrium Libertatis a Ti. Graccho, patre Gracchorum, structum. Nam si jam a. IↃXLI. fuit atrium Libertatis, quod hic testatur Livius, non potuit id a patre Gracchorum strui, quem a. IↃLXVI. adeoque totis viginti quinque annis post hoc tempus, tribunum plebis fuisse certum est ex Livio XXXVIII. 52. Etiam dubito an fallatur Lipsius, Plutarchum et alios sententiæ suæ auctores laudans; eo quod nemo recentiorum, qui de atrio Libertatis egerunt, Plutarchum et alios hujus rei testes citent. Si tamen verum est, quod dicit, nihil peccasset locis illorum, quæ non omnibus nota esse ex silentio aliorum doctorum palam est, in medium proferendis, et cum hoc Liviano in concordiam redigendis. Ædem Libertatis a patre Ti. Gracchi, qui an. IↃXXXVIII. et IↃXL. consul, et, ex conjectura Pighii ad a. IↃLIX. et IↃLXI. patris Gracchorum patronus fuit, in Aventino factam, auctor est Livius XXIV. 16. Ei, si non eodem tempore, certe non multo post, atrium additum fuisse, ex hoc loco Livii liquet. *Duk.*

§ 14 *Emissique qui sequerentur a Tarracina*] Scripti *missique qui seq., ab Tarr. comprehensos omnes retraxerunt.* Itaque distinguendum. *J. F. Gron.* Ita non tantum plerique codd. mei, et Hearnii Oxon. verum etiam edd. principes. Primus Froben. a. 1531. sine dubio operarum aberratione, vulgavit *remissique,* quod quadriennio post in *emissique* mutavit, et reliquis editoribus verum esse persuasit.

Deducti in comitio, virgisque] Lego et distinguo *deducti, virgisque in comitio, approbante populo, cæsi.* T. Faber. Lego *reducti, in comitio virgis approbante populo cæsi, de saxo dejiciuntur:* non *deducti, virgisque.* J. F. Gronov. Crevier. partim ex Gronov. partim ex Fabri conjectura legit *reducti, virgisque in comitio, populo approbante, cæsi.* Ego Gronovii emendationem præfero. Passim verba 'reducere'

et 'deducere' in Mss. commutantur. Vide ad VI. 26. § 8. Præterea Jac. Gronov. observat in Dissert. Epist. ad Livii Loca Geogr. ep. II. pag. 15. scribas librarios in hac operis Liviani parte sæpe voculam *que* perperam vel addidisse, vel omisisse. Vide etiam ad XXIX. 24. § 7.

CAP. VIII. § 1 *Duarum nobilissimarum in Italia Græcarum civitatum animos*] Pal. 1. *aliarum nobil.* Pal. 3. cum vet. ed. *duarum pene nobilissimarum.* Gebh. Immo *trium*, ut patet ex cap. 15. Nempe Tarenti, Metaponti, Thuriorum. *J. F. Gron.* *Civitatium* Flor. et ed. Mediol. 1480. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 2 *Tum publice, tum etiam singulos*] Put. Pet. Men. *cum publice.* Ejusmodi levia complura et alibi sine mentione arbitratu veterum correximus. *J. F. Gronov.* *Cum*, pro *tum*, etiam Flor. et Harl. Vide ad VI. 28. § 3. Mox *contingebant* Lov. 3. Ber. et Gaertn. cum edd. vett. ante Aldum.

§ 3 *Ex iis tredecim fere nobiles Tarentini*] Vet. lib. *nobiles juvenes Tarentini*: egregie: nam paulo post subjungit *conspecta ea præda juvenum est.* *Ex iis* autem quod ait, 'ob ea' intelligendum est; id est, ob supplicium de obsidibus Tarentinis sumptum. *Sigon.* Pall. 1. et 2. *fere nobiles juvenes*, quod approbat Sigonius. *Ex iis* vero interpretandum est, urbibus scilicet Græcis in Italia, quarum animos pœnæ in obsides atrocitas irritavit. *Gebh.* Sic omnes veteres, ut Sigonius monuerat. *J. F. Gron.* *Ex iis* potius intellige ex numero illorum, qui tam fœdo supplicio interemtos propinquitate vel amicitia contingebant. *Duk.* *Nobiles juvenes*, præter Ber. legunt omnes reliqui, ita tamen, ut Gaertn. *juvenes nobiles* inverso ordine præferat.

Nico et Philomenes] Vet. lib. *Philomenus.* Polyb. VIII. 19. Νίκων καὶ Φιλίμενος. *Sigon.* Pall. tres *Nicho.* Cæterum Pal. 1. cum principe ed. *Philemenus.* Pall. 2. ac 3. *Philomenus.* Gebh. Put. et quilibet antiquiores faciunt *Philemenus*, aut *Philomenus.* Polybius vocat Φιλήμενον. Ita refingamus *Philemenus* censeo apud Livium, quem a Polybio hic non discessisse certus sum. *J. F. Gron.* *Philomenus* Voss. Lov. 2. 4. 5. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. *Phylemenus* Ber. *Philemenus* Flor. Hav. a m. pr. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Quam scripturam quum hoc loco viri docti in contextum receperint, ejus loco Sigonii lectionem XXVII. 16. § 3. servare non debuerant.

§ 4 *Nocte per speciem venandi urbe egressi ad eum proficiscuntur*] Ex hoc loco incipit fragmentum hujus historiæ apud Polybium VIII. 19. unde hæc ad verbum sumpsit Livius: Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὡς ἐπ' ἐξοδίαν ὁρμήσαντες ἐκ τῆς πόλεως, καὶ συνεγγίσαντες τῇ παρεμβολῇ τῶν Καρχηδονίων νυκτὸς, ἄλλοι μὲν συγκαθέντες εἴς τινα τόπον ὑλώδη παρὰ τὴν ὁδὸν, ἔμειναν. Ὁ δὲ Φιλίμενος καὶ Νίκων προσῆλθον πρὸς τὴν παρεμβολὴν, &c. *Sigon.* *Urbem egressi* Flor. Voss. Lov. 2. 4. Ber. Harl. Gaertn. et edd. ante Aldum. Idem se etiam in omnibus libris suis reperisse, testatur Gebhardus ad XXIII. 16. § 10. Horum consensum non spernendum judicavi. Vide ad XXIX. 6. § 4.

§ 5 *Ceteri silva prope viam sese occuluerunt*] Pal. 2. *Cæt. silva sese prope viam occultaverunt.* Gebhard. *Occultaverunt* Rec. et Hearnii N. Vide ad XXXII. 38. § 8. Τὸ *viam* non adparet in Voss. ut nec *ultro* in Lov. 1.

§ 6 *Prædandi caussa se urbe egressos*] Hic etiam *urbem* in Pal. 2. se invenisse, testatur Gebh. ad XXIII. 16. § 10. Verum nunc omnes nostri vulgatum tuentur.

§ 8 *Fide sanxerunt, liberos Tarentinos leges suaque, &c.*] Sic Polyb. VIII. 20. αὐτοί τε τοῖς περὶ τὸν Ἀννίβαν ἔδοσαν πίστεις, καὶ παρ' ἐκείνων ἔλαβον ἐπὶ τούτοις· ἐφ' ᾧ Ταραντίνους ἐλευθερώσειν, καὶ

μήτε φόρους πράξεσθαι κατὰ μηδένα τρόπον, &c. *Sigon.*

§ 9 *Hæc ubi convenerunt, tunc vero Philemenus*] *Hæc omnia convenerant. Philemenus* Hearnii L. 1.

§ 10 *Donabat aut præfecto, aut custodibus portarum*] Polyb. VIII. 20. Διὸ τούτῳ μὲν ἐπέτρεψαν ἐξιλάσασθαι διὰ τῶν ἁλισκομένων θηρίων, πρῶτον μὲν τὸν ἐπὶ τῆς πόλεως τεταγμένον Γάϊον Λίβιον, δεύτερον δὲ τοὺς φυλάττοντας τὸν πυλῶνα. Quo in loco *C. Livium* præfectum appellat, quem postea Livius *L. Livium Macatum*, Cicero in Cat. *M. Livium Salinatorem.* Sigon.

§ 11 *Sibilo dedisset signum*] Monet Gronovius pr. ed. nott. ad XXV. 3. duabus literis superfluis, *sibiloco* præferre Put. et duos post illum probissimos. Idem scripturæ vitium offendi in Flor. Voss. et Lov. 1. Utraque lectione recepta *sibilo sibi locum dedisset signum* est in Lov. 4. ac 5.

§ 12 *Tridui via aberat*] Sic Polyb. VIII. 21. Ἀπεῖχε τῷ στρατοπέδῳ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν τοῦ Τάραντος. *Sigon.* Put. et Pet. *Tridui viam aberat.* J. F. Gron. Nec aliter Flor. Infra c. 32. 'Quinque ferme dierum iter ab Romanis aberant.' XXX. 29. 'Zama quinque dierum iter ab Karthagine abest.' Vide ad VI. 32. § 9. Quin et altera locutio Livio placuit XXXVIII. 58. 'P. Scipio Elea dierum aliquot via abesset.'

Ægrum simulabat] Polyb. VIII. 21. Ὁ δὲ πάλαι ἐσκήπτετο σκῆψιν ὡς ἀῤῥωστῶν. *Sigon.*

§ 13 *Suspecta esse jam segnis mora ejus desierat*] Libri omnes nostri *segnis ejus mora suspecta esse desierat.* Gebh. Ita et Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldina priores. Τὸ *jam* etiam deest in Voss.

Cap. IX. § 1 *Decem millibus peditum atque equitum, &c.*] Polybius VIII. 21. Παρασκευασθεὶς ἔκ τε τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν. τοὺς διαφέροντας εὐκινησίᾳ καὶ τόλμῃ περὶ μυρίους ὄντας τὸν ἀριθμόν. *Sigon.*

Quos in expeditione, &c. aptissimos esse] Aut. Perizon. ad marginem Livii legit *in ea expeditione.* At Crevier. magis sibi placere testatur *in expeditionem.* Infra XXXVIII. 21. 'Erant deprehensi genere pugnæ, in quod minime apti sunt.'

Quarta vigilia noctis] Polyb. VIII. 21. ὑπὸ τὴν ἑωθινήν. *Sigon.*

§ 2 *Præmissisque octoginta fere Numidis equitibus, &c.*] Polyb. Τῶν δὲ Νομαδικῶν ἱππέων εἰς ὀγδοήκοντα προχειρισάμενος, ἐκέλευε προπορεύεσθαι, &c. *Sigon.* Copulam *que* ignorant Lov. 2. et Hav. Hinc *ferme* est in Ber. et edd. ante Aldum: ad XXXVII. 38. § 5. Tum *præcipit* Flor. Lov. 2. 4. et Hav. Deinde *prælustrarent*, pro *perlustrarent*, Lov. 5. Vox autem *oculis* non adparet in Hav.

Spectator agminis falleret] Id est, 'deciperet,' ut Gronov. Obs. III. 20. Nec tamen quidquam obstat, quo minus possit esse 'lateret,' et clam illis in urbem nunciaret. Et sic etiam in aliis quibusdam, quæ ibi adferuntur, accipi potest. De hac significatione verbi 'fallere' vide Lambin. ad Hor. Carm. I. 10. 16. *Duk.*

§ 3 *Progressos retraherent*] Pall. tres *pragressos.* Gebh. Scripti *progressos.* J. F. Gron. Ita etiam Hearnii Oxonienses, omnesque mei, præter unum Gaertn. Vide ad IX. 10. § 7.

Raptim agmine facto, quindecim fere millium spatio] Malim *agmine acto*, quod est moto. Quod Livius *quindecim millia*, Polybius ὡς ἑκατὸν εἴκοσι σταδίους. *Sigon.* Contra Sigonium stat triga Mss. Pall. ut et prisca ed. et ipse Livius, qui vult, prædonum speciem istam accolis objectam, cum haud procul Tarentum venisset Annibal, raptim in agmen redactam: confirmat quippe paullo post: 'vis omnes irent, nec diverti quemquam, aut excedere ordinem agminis paterentur.' Polyb. Ἁπλῶς δὲ παρεκάλει, συνέχειν ἕκαστον τῇ πορείᾳ τοὺς ἐφ' αὑ-

τὸν ταττομένους. *Gebh.* Vere Sigonius *raptim agmine acto.* Lib. VII. c. 37. 'Relictisque impedimentis castrorum valido præsidio, raptim agitur agmen.' XXI. 61. 'Scipio raptim ad famam novorum hostium agmine acto.' *J. F. Gron.* *Agmine facto* Livius dixit XXXVIII. 33. 'Lacedæmoniis ad portam castrorum agmine facto obcurrerunt:' et Virg. Æn. I. 82. 'velut agmine facto, Qua data porta, ruunt.' Hic tamen, pace Gebhardi, sensus requirit, ut cum Sigonio et Gronovio legamus *raptim agmine acto.* Supra VI. 28. 'Raptim agmine acto, ad portam Collinam signa intulere:' ubi vide quæ notantur. Deinde *XII. ferme millium* Voss. Lov. 2. 4. Harl. in contextu, Gaertn. et Hearnii N. Verum, quum Polyb. centum viginti stadia memoret, et mille passus octo admodum stadia efficiant, vulgatum verius esse patet. Solent autem notæ numerales *II.* et *V.* commutari. Vide ad XXXVII. 22. § 4.

§ 4 *Et ne ibi quidem nunciato, quo pergerent, tantum convocatos milites monuit, &c.*] Malim *quo pergeret.* De Annibale enim loquitur, de quo sic Polyb. Καὶ συναθροίσας τοὺς ἡγεμόνας, κυρίως μὲν οὐ διεσάφει τὴν ἐπιβολὴν ἁπλῶς δὲ παρεκάλει, συνέχειν ἕκαστον τῇ πορείᾳ τοὺς ὑφ' αὑτὸν ταττομένους, &c. Quo in loco legendum est ex Livio κυρίως μὲν οὐ διεσάφει. Illud etiam interest, quod Livius *milites*, Polyb. *duces convocatos* scribit. *Sigon.* *Quo pergerent* est, quem finem profectionis suæ haberent. Falso ergo legit Sigonius *pergeret*, tanquam non de militibus, sed de solo Annibale, scriptor loqueretur. *Gebh.* *Nunciamus* ea fere, quæ videmus, audivimus, aut aliunde ipsi didicimus. Plaut. Merc. v. 2. 62. 'An de audita nuncias?' *Enunciamus* quum cætera arcana, tum præcipue animi nostri consilia. Plancus ad Cic. ad Fam. X. 8. 'Optimæ mentis cogitata jam pridem maturo tempore enunciare.' Neutiquam igitur recte imperator militibus suis 'nunciat,' quo ipse in animo habeat eos ducere. Qua propter malim hic *enunciato, quo pergeret*, hoc est, edito: ut mox, 'se in tempore editurum, quæ vellet agi.' *Jac. Periz.* Proprium huic rei verbum esse 'enunciare,' constat ex illis quæ notantur ad IX. 16. § 7. Clericus malebat *pronunciato*, quo in simili re utitur Liv. XXVII. 43. 'Pronunciat, occupare se in Lucanis proximam urbem velle.' Sed et 'nunciare' pro enunciare utitur Front. I. 1. 6. 'Non ignarus Pharnacem omnia, quæ apud ipsos agebantur, nunciare Parthis.' Codd. autem hic nihil mutant.

Convocatos milites monuit, via omnes irent] Polyb. συναθροίσας τοὺς ἡγεμόνας. Qua de caussa hic *milites* pro ducibus perperam accipiuntur. Mox enim ait *neu quid nisi ducum jussu facerent.* Livius igitur vult *milites convocatos*, Polyb. *duces.* Gebh. *Monuit, recta via* Ber. a m. sec. Mox autem malim *deverti*, pro *diverti.* Vide ad I. 51. § 8.

§ 5 *Terroremque late agrestibus injecisse*] Gronov. ad XXI. 60. § 7. monet, Put. per errorem, qui in cod. illo frequens est, legere *agrestis.* Similiter peccatur in Flor. Voss. et Lov. 1. Paullo ante *fama prævenerat* Flor. Lov. 5. Gaertn. et Hav. Vide ad XXII. 2. § 1.

§ 7 *Interea adeo nihil obedienter curatum est, ut, &c.*] Brevius Polyb. VIII. 29. Τῆς γε μὴν ὅλης πράξεως διὰ ταῦτα καὶ μᾶλλον ἀνύποπτος ἦν ὁ Λίβιος. Id est 'Ex his minus suspecta tota actio Livio præfecto erat.' Quod autem ait Livius *Nihil obedienter curatum est*, ab equitibus intellige, quos ad arcendos populationes Numidarum præfectus emiserat. *Sigon.* Non vacat menda in his verbis. Quomodo enim de obedientia equitum querela esse potest? Luce prima jussi erant exire. At nocte oppidum ab Annibale captum: quomodo vult Livius,

ut paruerint mandatis? Sed nec sequentia faciunt huic sententiæ. Consului librum Ms. in eo est *nihil obedient' cura est*. Ex iis vestigiis quis negabit verum esse *nihil ob id intenta cura est?* Eo nuncio, inquit, adeo non aucta cura est in custodienda urbe, ut contra egerint negligentius, &c. Perperam concreverant voces, literis tamen fere comparentibus. *Lipsius*, Ep. Quæst. II. 23. Pall. duo 1. et 3. *Interea adeo nihil obedienter cura est*. Sagacissimus inde Lipsius eruit *nihil ob id intenta cura est*. Qua re nihil verius cortina Delii profata esse mihi videtur. *Gebh.* Partim ex Put. et Pet. partim ex Lipsii sagace conjectura præclare restituimus. Est enim illic *in cætera adeo nihil obedienter cura est*. Posteriorem varietatem habent et Men. duo Pall. Voss. Scribe ergo *in cætera adeo nihil ob id intenta cura est*. Sic v. 7. 'Ab urbe commeatus intentiore, quam antea, subvehi cura.' Et ibidem c. 8. 'Dum cura omnium in Veiens bellum intenta est.' Frustra interpretatur vulgatum Sigonius. Nam et Livium apparet de præfecto loqui, non de equitibus; et id Polybius satis significat: Τῆς γε μὲν ὅλης πράξεως διὰ ταῦτα καὶ μᾶλλον ἀνύποπτος ἦν ὁ Λίβιος. *J. F. Gron.* *In cetera adeo nihil obedienter curatum est* Voss. a m. sec. qui *interea* et *cura est* habebat a m. pr. quod etiam servat Cant. *interaado nihil obedienter cura est* Flor. a m. pr. *cetera adeo nihil obedienter curatum est* a m. sec. Vera omnino lectio est Gronovii, nisi forte ab initio præpositionem abjicere malis, ut *cetera* sit 'quod ad cetera adtinet.' Vide ad I. 32. § 2. 'Intenta cura,' ut IV. 26. 'Intentiorque muniendi cura ducibus erat.' XXV. 22. 'Hæc omnia intentissima cura acta.' XXXIX. 2. 'Conquisita cum intentiore cura arma.' XLII. 32. 'Delectus multo intentiorem, quam alias, curam habebant.' Neque tamen *in cetera* damno. Nam 'in aliquid intendi' sæpe apud Livium obcurrit. I. 25. 'In minime gratum spectaculum animo intenduntur.' Vide ad IV. 27. § 11. et ad VI. 23. § 12. Mox *castra non movisse*, pro *castris*, Voss. et Lov. 2. Male. Vide ad X. 4. § 9.

§ 8 *Hannibal concubia nocte movit. Dux Philemenus erat*] Polyb. VIII. 21. Ἐκίνει τὴν πρωτοπορείαν κνέφατος ἄρτι γενομένου, σπουδάζων συνάψαι τῷ τείχει περὶ μέσας νύκτας· καθηγεμόνα τὸν Φιλήμενον ἔχων, καὶ παρεσκευακὼς σῦν ἄγριον αὐτῷ πρὸς τὴν διατεταγμένην χρείαν. *Sigon.* Vide Victor. Var. VIII. 8.

Cum solito captæ venationis onere] Bene exponit Langlæus Semestr. I. 6. in extr. prædæ venando captæ, adversus nescio quos, qui hic 'venationem' apparatum venatorum, vel ipsam persecutionem ferarum intelligebant. Adde Lips. ad Senec. de Benef. I. 12. Burm. ad Quintil. Declam. XIII. 8. et quos laudant Lexica. *Duk.* Livius XXXV. 49. 'Quum miraremur, unde illi eo tempore anni tam multa et varia venatio.' Vide Savar. ad Sidon. Apoll. Ep. IV. 9.

§ 9 *Parte alia portam Temenitidem adiret Hannibal*] Vet. lib. *Temenida.* Sic etiam Polybius VIII. 28. Κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς μεσογαίου, πρὸς ἕω δὲ κειμένην πλευρὰν ὡς ἐπὶ τὰς Τημενίδας προσαγορευομένας πύλας. *Sigon.* Polyb. vocat Τημενίδα. Vet. ed. *Temenitida.* Pal. 1. *portantem enitidia.* Pal. 3. *parte alia pantemenitida adiret*: quæ scribarum somnolentiæ tribuenda sunt, qui ultimam syllabam prioris, et primam subsequentis vocabuli contraxerunt. Paullo ante Pal. 3. *referens*, pro *inferens.* Gebh. Video ab Sigonio hanc lectionem repositam esse, pro *Temenitidem*, idque ex vet. lib. Testor tamen quidquid penes me collationum est, ut codicum Put. Pet. Gud. Voss. Cantabrig. in iis apparere *Temenitida.* Sane Polybius vocat Τημενίδας πύλας, et a Τήμενος potest recte deduci Τημενίς. Sed id nihil moratur, quin

Livius maluerit agnoscere *Temenitis*. Immo forsan et apud Polybium legit Τημενίτιδας; eo verisimilius, quod Thucydides prope Syracusas agnoscat munitionem, quam vocat Τημενίτην, libb. VI. et VII. Ipse tamen Τημενίδας πύλας formatas semper judicavi, ut Βηλίδας πύλας Babylone. *Jac. Gron.* *Portam Emiciam* Hearnii L. 1. *portantem Enitida* Lov. 4. et Gaertn. *portam Emitida* Hearnii D. *portam Enitida* ejusdem N. Hav. et Lov. 2. *portam Temenitida* Flor. Lov. 1. 5. et Ber. a m. pr. cum omnibus editis ante Sigonium. *Temenitidam* Ber. a m. sec. *Temnitidam* Harl. *Temnicida* Hafn.

§ 10 *Ea mediterranea regione orientem spectabat aliquantum intra mœnia includitur*] Hunc alii asterisco notarunt locum, et recte, nam mutilus est haud dubie. *Glar.* Quod ait *aliquantum intra muros includitur*, intelligendum est, nihil ejusmodi de porta a Polybio afferri, sed de sepulchris quibusdam, ad quæ Nico et socii ejus venerunt, unde ignem excitarunt, ut et Polybius et Livius ait: 'Editus ex composito ignis ab Annibale refulsit. Idem redditum ab Nicone signum.' Hæc autem sepulchra intra mœnia atque intra portas fuisse scribit Polybius VIII. 28. Ἧκον ἐπὶ τοὺς τάφους. Τὸ γὰρ πρὸς ἕω μέρος τῆς τῶν Ταραντίνων πόλεως, μνημάτων ἐστὶ πλῆρες, διὰ τὸ τοὺς τελευτήσαντας θάπτεσθαι ἔτι καὶ νῦν ἐντός. Et post, διὰ ταῦτα θάπτειν ἔτι καὶ νῦν τοὺς μεταλλάξαντας ἐντὸς τῶν πυλῶν. In vet. lib. est *Aliquantum intra mœnia includuntur*: ut omnino locus hic totus videatur ita esse supplendus: *Convenerat autem, ut Philomenus, port. ass. ven. inferens, arm. induceret, parte alia port. Tem. ad. Annibal. Ea med. regione or. spectabat. Nico cum sociis ad monumenta esset. Ea aliquantum intra mœnia includuntur.* Nam nisi ita suppleas, vanum erit, quod sequitur: 'Cum portæ appropinquaret, editus ex composito ignis ab Annibale refulsit: idem redditum ab Nicone signum.' Neque enim, quid cum Nicone Annibali convenisset, præcessit. *Sigon.* Pal. 2. continet *aliquantum intra mœnia includunt.* Pal. 3. *Ea mediterranea regio est, orientem spectat, aliquantulum intra mœnia includuntur.* Gebh. Put. Pet. Men. *Ea mediterranea regio est orientem spectabest aliquantum intra mœnia includuntur*: vel *spectabat*. Certe omnes *includuntur*. Lege *Ea mediterranea regione Orientem spectat, ad monumenta, quæ intra mœnia includuntur*. Vide Sigonium. Nam de Nicone necesse non est hic interponi: satis intelligitur ex sequentibus. *J. F. Gron.* Verba hæc Liviana miris modis intorta non componentur, nisi attentiore oculo in unicum Put. codicem conjecto. Etsi enim sanus sensus appareat in iis quæ hic publicata sunt, tamen unde illa *ad monumenta quæ* bono more exsculpi queant, nullus scio. Vide igitur an non propius sit, *Ea mediterranea regione in Orientem est ad busta, quæ Tarenti intra mœnia includuntur.* Livius ita loquitur: 'porta est mediterranea regione.' x. 34. 'Portam unam alteramque eadem regione in propinquo patentes.' III. 66. 'Ad mœnia ipsa Romæ populabundi regione portæ Esquilinæ accessere.' Vide ad XXV. 25. 'In Orientem est' nempe versa: vel si placet quasdam repetere literas, potes *in orientem spectat, ad busta.* Et id præferebat Grævius. XXVIII. 17. 'Masæsyli in regionem Hispaniæ, maxime qua sita Nova Carthago est, spectant.' *Jac. Gron.* Ex codd. nostris nulla ulterioris auxilii spes Livio adlucet. *Ea mediterranea regio est* præferunt Flor. Lov. 5. Harl. et Hav. quod librariorum errori tribuendum est. Vide ad IX. 8. § 13. *Ea*, nempe porta, dicitur esse regione mediterranea, id est ab illa parte urbis, quæ obversa erat continenti Italiæ, non quæ ad mare vergebat. Vide ad

III. 66. § 5. Mox *includ'r* ambigue Ber. *includ* Flor. a m. pr. *includunt* a m. sec. ut et Cant. Voss. et Lov. 2. ac 4. plerique reliqui *includuntur*. Clericus J. F. Gronovii conjecturam probat; mihi vero emendatio filii ejus propius ad lectionem præstantissimi Put. accedere videtur. In eo tamen ab ipso dissentio, quod, omissa præpositione, legam *Ea mediterranea regione orientem spectat ad busta, quæ Tarenti intra mœnia includuntur*. Agnosco equidem, recte dici potuisse *spectat in orientem*. Vide quæ notantur ad XXVIII. 17. § 5. Verum præpositionis nullum est vestigium vel in Put. vel in aliis codd. Quin et ipse Livius non tantum 'spectare in orientem,' verum etiam 'spectare orientem,' pro eo vergere, dicere solitus est. XXXIII. 17. 'Acarnania universa solem occidentem et mare Siculum spectat.' XXXVI. 7. 'Litus Italiæ, quod Sardiniam Africamque spectat.' XXXVIII. 4. 'Arx, quæ posita in tumulo est, orientem spectat.' Apud geographos Melam, Plinium, aliosque locutio illa frequens est. Vide etiam Corte ad Plin. Ep. II. 17. 12. Mecum sentire Crevier. gaudeo.

Editus ex composito ignis ab Hannibale est, refulsitque] Vet. lib. *ab Annibale refulsit*. Sigon. Meorum codicum nullus Sigonio adsentitur.

§ 11 *Nico ex improviso ad portas sopitos vigiles*] Put. *adportus*. Lege *adortus sopitos*. J. F. Gron. Verissime. Non enim *ad portas*, sed ad unam portam Temenida, quam etiam Hannibali aperuit, vigiles obtruncavit. Polyb. VIII. 28. Ὥρμησαν ἐπὶ τὴν πύλην μετὰ δρόμου καὶ σπουδῆς, βουλόμενοι φθάσαι φονεύσαντες τοὺς ἐπὶ τοῦ πυλῶνος τεταγμένους: *portam* quoque modo præcessit, mox etiam sequitur.

§ 12 *Hannibal cum peditum agmine ingreditur, equites subsistere, &c.*] Polybius apertius: ait enim Annibalem in forum venisse, equites intra mœnia subsistere jussisse: quare paulo post Livius 'cum silentio in forum ducti Annibali se junxerunt.' Sigon. Sed Polyb. clare VIII. 24. Τοὺς γε μὴν ἱππεῖς ἀπέλιπεν ἐκτὸς τοῦ τείχους, et caussas consilii addit. Mox *postulet* videtur requirere *possint*. Duk.

§ 13 *Portulæ parte alia*] Vertit ex Polybio ῥινοπύλην et πυλίδα *portulam*. Sigon.

Dicentis vix sustinere grandis bestiæ onus] Polyb. εἰπόντος ὅτι βαρύνονται, φέρουσι γὰρ ὗν ἄγριον. Sigon. *Dicens* Lov. 5. *dicentem* Gaertn. *dicente* Flor. Lov. 2. 4. Hav. et Voss. a m. pr. *dicenti* a m. sec. consentiente Lov. 1. quod non videtur spernendum. *Grande bestiæ onus* Hafn.

§ 14 *Inferentes aprum duos juvenes secutus ipse cum expedito venatore*] Polyb. Καὶ σὺν αὐτῷ νομαδικὴν ἔχων διασκευὴν ἕτερος. Sigon. *Duo juvenes secutus* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn. quod se etiam in duobus Pall. reperisse, ac recepisse, testatur Gebhard. ad VII. 40. § 9. Vide ad XXXV. 21. § 5. Τὸ *duos* neglegentia librarii omissum est in Hearnii L. 1. Certe duos hos etiam memorat Polyb. VIII. 24.

Venabulo trajicit] Pal. 3. *transfigit*. Gebh. Nostri nihil mutant, nisi quod *trajecit* sit in Lov. 2. et Ber. a m. sec. Infra XLI. 11. 'Trajecit ferro pectus, ne vivus caperetur.'

§ 15 *Ingressi deinde triginta fere armati*] Polybius Afros triginta fuisse ait. Sigon. Voculam *fere* male omittit Hearnii L. 1. Nam et Polyb. Λίβυας ὄντας εἰς τριάκοντα dixit.

Refringuntque portam maximam] Antiquissimi *proximam*. J. F. Gron. Ita et Flor. atque alii. Vide ad XXII. 22. § 7. Mox *irrumpit* Voss. Lov. 4. 5. et Gaertn. *irrumpunt* Lov. 1. Insuper *se junxerunt* invitis scriptis edidit Sigonius; quem recte non audierunt posteriores editores.

§ 16 *Tum duo millia Gallorum Perusus in tres divisa partes per urbem dimittit, Tarentinos et infra quam maxime frequentia*] Emendo *Tarentinos et A*-

fros quam maxime frequentia occupare jubet. Valla. Sæpe fit, ut, qui locum se emendare existimet, is non solum non emendet, sed magis etiam depravet, ac cujusdam sensus specie ceteris facultatem cognoscendæ labis omnem eripiat, ut hoc loco Valla, qui, quum legatur in veteribus libris *Tarentinos et infra*, putavit emendatum esse locum, si, pro *infra*, *Afros* reposuisset. Ceterum Polybius docet, non ita legendum, multo vero minus ita interpretandum hunc locum esse: neque enim aut Tarentini aut Afri ab Annibale ad occupanda frequentia missi sunt, sed Galli ducibus juvenibus Tarentinis, quod etiam addit Livius: quamquam quid est *frequentia?* quis sic Latine locutus est umquam 'occupare frequentia?' Polybius Gallis mandatum esse ab Annibale ait, ut aptissimas quasque in forum ferentes vias occuparent. Hinc ego voces *Tarentinos et* fœdissime depravatas esse existimo, pro *et ferentes vias*, vocem autem *infra*, *in fora* legendum esse: ut ita sit: *Tum duo millia Gallorum Pœnus in tres divisa partes per urbem dimittit, et ferentes vias in fora quam maxime frequentia occupare jubet*. Atque sensum hunc esse exploratum habeo. Polybius VIII. 25. Ἀπομερίσας δὲ τῶν Κελτῶν εἰς δισχιλίους, καὶ διελὼν εἰς τρία μέρη τούτους συνέστησε τῶν νεανίσκων δύο πρὸς ἕκαστον μέρος τῶν χειριζόντων τὴν πρᾶξιν, προστάξας διαλαβεῖν τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν φερουσῶν ὁδῶν τὰς εὐκαιροτάτας. Et paulo post παραγενόμενοι δὲ ταῖς πλατείαις ἁπάντως: id est, *cum Tarentini in fora concurrerent*. Livius paulo post c. 25. 'Viam ferentem in agros:' et XXVI. 5. 'Via quæ Suessulam fert.' *Sigon*. Pal. 1. habet *Tarentinos et intra*. Pal. 2. vero *per urbem dimisit. Tarentinos et infra maxima freq. occ. jubet*. Vocem *Tarentinos*, quam fœde depravatam clamitat Sigonius, hinc non exterminandam certum me reddit vet. ed. cujus scripturam Sigonianæ præfero lectioni: *Tarentinos et interiora quam maxime frequentia occupare jubet*. Gebh. Stare non potest commentum Vallæ *Tarentinos et Afros* ob rationes, quas reddit Sigonius. Sed, quod hic doctus vir contra Laurentium præfatur, sæpe fieri, ut, qui se locum emendare existimet, is non solum non emendet, sed magis etiam depravet, ac cujusdam sensus specie facultatem cognoscendæ labis omnem eripiat, id ad se primum quoque pertinere (adeo sumus homines) non animadvertit. Mss. quod initio posuimus. Hinc ille 'et ferentes vias in fora:' testatur enim Polybius missos Gallos, et jussos occupare τῶν εἰς ἀγορὰν φερουσῶν ὁδῶν τὰς εὐκαιροτάτας. Sed addit idem Polybius, Gallis duces datos Tarentinos: τούτοις συνέστησε τῶν νεανίσκων δύο πρὸς ἕκαστον μέρος. Hoc expressit, si quid video, Livius. Put. etiam et Voss. *in tres divisas partis*. Scribe *Cum duobus millibus Gallorum in tres divisis partes per urbem dimittit Tarentinos, et itinera quam maxime frequentia occupare jubet*. Numerus cum significatus esset notis, *duo millia* reddiderunt pro *duobus millibus:* et ex *cum* fecerunt *tum*, quibus non satis connexa videbatur oratio, de quibus sæpe querimur. Sic IV. 9. ubi vulgo *tria millia passuum*, Pall. *tribus millibus:* ut VI. 32. iidem cum Thu. *duo millia inde aberat*, cum edatur *duobus millibus*. Τὰς εἰς τὴν ἀγορὰν φερούσας ὁδοὺς contentus fuit reddere *itinera quam maxime frequentia:* et alioqui τὴν ἀγορὰν agnoscit modo Polybius, non ἀγοράς. Prisca editio *Tarentinos et interiora, quam maxime frequentia*. Aurigatur, quo nos pervenisse putamus. *J. F. Gron*. Gronovius in pr. ed. nott. legebat *Tum duo millia Gallorum Pœnus in tres divisa partes per urbem dimittit cum Tarentinis, et itinera, &c.* eamque conjecturam repetiit in pr. ed. nott. ad XXXIX. 1. At propius ad Mstorum lectionem accedit, quod ipsi postea curis itera-

tis placuit; præsertim si ponamus, numerum Gallorum per notas scriptum fuisse, unde frequens errandi occasio librariis indoctis data. Præter exempla, quæ ipse laudavit, vide ad I. 43. § 5. II. 39. § 5. III. 13. § 8. VII. 35. § 6. IX. 45. § 9. X. 2. § 11. c. 3. § 2. c. 25. § 15. c. 37. § 3. c. 46. § 12. XXX. 7. § 13. XXXIII. 4. § 4. XL. 18. § 5. c. 36. § 8. XLII. 12. § 9. XLV. 25. § 7. Similiter etiam lapsos esse scribas in adsequendo casu aliarum vocum, quæ per compendium scribebantur, vidimus ad X. 10. § 2. *Tum* autem et *cum* sæpissime commutantur. Vide ad VI. 23. § 3. Deinde *divisas* etiam Flor. Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn.

CAP. X. § 1 *Sed, quid rei esset*] *Sed qui ei essent* Pal. 3. *Gebh.*

§ 3 *Præfectus primo excitatus tumultu*] Polybius 'C. Livium' præfectum ad portam, atque inde in arcem pervenisse, item scribit. Livius nomen præfecti omittit, ne notam familiæ suæ nomini aliquam inureret; siquidem 'C. Livii præfecti' culpa, quem ebrium etiam tum fuisse ait Polybius, Tarentum amissum esse constet. *Sigon.* Pal. 1. *excitus.* Gebh. His a Sigonio notatis addi possunt, quæ scribit Jac. Gronovius ad Polyb. VIII. p. 487. qui prænomen 'Marci,' quod ei tribuit Livius XXVI. 39. et XXVII. 25. corruptum, et pro eo *C.* scribendum esse suspicatur. Sed *Marcum* etiam Plut. in Fabio, et in Apophth. vocat. De cognomine vide ad Liv. XXVII. 25. *Duk.* Non eo animo, quo credidit Sigonius, Livium præfecti nomen omittere, ex eo colligendum videtur, quod alibi ejus meminerit locis a Dukero laudatis, et, si vera est Sigonii conjectura, XXIV. 20. § 12. Quin etiam Doujatius dubitat utrum Livius ex eadem gente fuerit, ex qua natus est præfectus Tarentinus.

In portum effugit: inde, acceptus scapha, in arcem confugit] Comparet in Pall. 1. et 2. *in arcem circumvehitur.* Gebh. Scilicet placuisse sibi rhetoriscos correctores in *effugit* et *confugit*. At quis dedit illis potestatem spernendi, quod habet unicus ille Put. neque ab eo discedentes melior Petav. duoque Florentini *inde acceptus scapha in arcem circumvehitur?* Lib. VIII. 26. 'Sineret se classe circumvehi ad Romanum agrum.' XXXVII. 27. 'Circumvecti ab urbe ad adversa insulæ.' Est ipsum Polybii verbum, ἐμβὰς, μετὰ τῶν οἰκετῶν εἰς ἄκραν παρεκομίσθη. *J. F. Gron.* Pejori aliquanto lectione bis *confugit* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. et Harl. qua offensus scriba Hav. dedit *in portum, deinde exceptus scapha in arcem confugit.* At *circumvehitur* etiam Flor. et, ut videtur, Cant. cap. seq. 'Classis instructa ac parata circumvehitur arcem.' Ceterum *circumvehitur* non est ipsum Polybii verbum, ut Gronov. credidit. Non enim περικομίζεσθαι utitur, sed παρακομίζεσθαι, quod est *devehi, deportari.*

§ 4 *Terrorem et tuba*] Conjecturam Lipsii de Mil. Rom. IV. 10. *Errorem* et præcedentia et sequentia apud Livium confirmant. X. 9. 'Id credo cognomen errorem in ædilibus fecisse.' XXVII. 47. 'Castra nihil aucta errorem faciebant.' Horum alterum sæpe pro altero positum ostendit Gronov. ad X. 14. XXIII. 17. et XXIV. 30. *Duk.*

Inscienter a Græco inflata] Vet. lib. *scienter*: idque recte. Sic enim Polyb. VIII. 25. Οἱ περὶ τὸν Φιλήμενον ἡτοιμασμένοι σάλπιγγας Ῥωμαϊκὰς, καὶ τινῶν αὐταῖς χρῆσθαι δυναμένων διὰ τὴν συνήθειαν, στάντες περὶ τὸ θέατρον, ἐσήμαινον. *Sigon.* Sigonius *scienter.* Sed vulgatum defendunt libri omnes, et ipse Livius: quippe quia inscienter et non Romano more inflata erat, quis aut quibus signum daret, incertum efficiebat. *Gebh.* Lectio libri Sigoniani hic locum habere non potest: nam si *scienter* inflata fuisset tuba, non effecisset incertum, quis,

aut quibus signum daret. Livii narratio hic aliquantum abit a Polybiana. *Duk.* Omnes etiam nostri servant *inscienter*.

§ 5 *Tum dubitationem exemerunt*] *Tum* hic mihi frigere videtur. Pro eo malim *omnem*, e quo per compendium scripto potuit fieri *tum*. Cicero ad Att. I. 6. 'Ut mihi quidem omnem dubitationem tolleret.' *Duk.* Crevier. *tum* vacare monet. Olim etiam Ant. Perizon. ad oram Livii notarat, se vix dubitare, quin particula hæc delenda foret, verum postea conjecturam induxit.

§ 6 *Postquam lux certior erat, &c. tum Hannibal, &c.*] Polybius VIII. 26. Ὄντος δὲ φωτὸς εἰλικρινοῦς, ὁ μὲν Ἀννίβας ἐκήρυττε τοὺς Ταραντίνους ἄνευ τῶν ὅπλων ἀθροίζεσθαι πάντας εἰς τὴν ἀγοράν. *Sigon.*

Conticescebatque paullatim tumultus] *Conticescebantque* Lov. 1. 5. et Voss. *conticiscebantque* Gaertn. *conticiscebatque* Flor. Vide ad IV. 1. § 5.

Sine armis convocare jubet] Muretus e lib. vet. *convocari*. J. F. Gron. Similiter legunt Lov. 4. et Ber. Vide ad XXIV. 15. § 5.

§ 7 *Ad omnem adeundam simul fortunam persecuti fuerant*] Vet. lib. *prosecuti*: est enim officii verbum, quod huic loco convenit. Polyb. ἀπεχώρουν εἰς τὴν ἄκραν. *Sigon.* *Prosecuti* etiam multi ex meis. Id autem pro sequi, comitari aliquo, deducere, poni, sive, ut Sigonius dicit, officii verbum esse, certum est. Vide ad VI. 34. § 7. Adde Bentl. ad Horat. Sat. I. 9. 16. Servant tamen hic *persecuti* Flor. Lov. 4. Gaertn. et forte quidam alii. Id autem suspicionem injicit, pristinam lectionem veram esse, ac *persequi* hic poni pro simplici 'sequi,' 'constanter vel ad finem usque sequi.' Vide ad V. 40. § 4. Solent autem hæc verba innumeris locis commutari. Vide ad Epit. Liv. l. XCIX.

§ 9 *Recipere se in domos suas quemque jussit*] Polybius VIII. 26. Συντάξας ἕκαστον εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν ἐπανελθόντας μετὰ σπουδῆς ἐπὶ τὴν θύραν ἐπιγράψαι, Ταραντίνου. Inde τῷ δὲ ἐπὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάλυσιν ἐπιγράψαντι ταὐτὸ τοῦτο, θάνατον ὥριζε τὴν ζημίαν. Livius: 'Si quis in hospitio civis Romani nomen inscripsisset, eum se pro hoste habiturum.' Idem affert rationem, quæ non est apud Polybium: 'vacuas autem cernebat domos.' *Sigon.*

§ 10 *Vacuas autem tenebat domos*] Opinor legendum *sciebat*, vel *petebat*, vel *volebat domos*. Valla. Omnis lectio vetus *tenebat domos*. Sigonius [immo Valla] *sciebat*, vel *petebat*. Sed nihil horum Livius dixit. Scribo *tenebant domos*. Ait, cum Romani proprias et vacuas ædes haberent, non permixtim cum civibus deversarentur, facile fuit separare milites a civibus sola inscriptione ædium. Hæc Livii mens: quisquis aliud adfert, campas loquitur. Videatur Polybius. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 16. Pall. 1. 3. *tenebat*. Rectius Pal. 2. *tenebant*, ut et sensit acutissimus Lipsius. *Gebh.* *Cernebat* edd. consentientibus Lov. 5. Ber. et Gaertn. Reliqui *tenebat*. Sed, quin vera sit Lipsii conjectura, non dubito.

CAP. XI. § 1 *Quum et mari, quo in peninsula*] Lege *et a mari*. J. F. Gron. *In pene insulæ* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad § 11. *Quo pene in insulæ modum* Flor. a m. sec. Paullo ante *expugnandam* Lov. 5. Vide ad XXI. 57. § 6.

Pars major circumluitur, et præaltis rupibus, et ab ipsa urbe muro] Hæc verba, ut quadrent cum iis, quæ, aliquot deinde versibus interpositis, postea subjicit, 'et est,' inquit, 'non altitudine, ut cætera, tuta, sed loco plano posita,' judicandum lectori offero: nam ego hæsito. *Glar.* *Et* priori loco vacat ex vet. lib. et sensu ipso. Intelligit autem arcem a mari præaltis rupibus septam fuisse, ab

urbe muro et fossa. Itaque quod Glareanus hunc locum sequenti repugnare ait, 'et est non altitudine, ut cætera, tuta, sed loco plano posita,' non procedit: hic enim de altitudine, quæ mare spectat, post de ea, quæ terram, loquitur; siquidem in plano positam esse ait. *Sigon.* Conjunctio *et* exsulat a Pall. tribus, ac vet. ed. Paullo post libri iidem omnes, *eoque nec vi, nec operibus expugnabilem fore.* Gebh. Superest particula *et*: nam hoc vult, qua mare arcem alluit, præaltis eam rupibus impositam, eoque situ ipso munitam fuisse. Prævertit hoc monere Sigonius, sed supini editores, qui tot stigmata ab errante ejus librario inusserunt Livio, hic ei parere recusarunt. *J. F. Gron.* Conjunctionem ignorant omnes scripti, et priores edd. Primus Ascens. eam 1518. recepit. Deinde *circuitur* Ber. a m. sec. reliquis omnibus invitis. Mox *fore* Lov. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Rec.

§ 2 *Intersepire statuit*] Polyb. VIII. 27. ἔκρινε διατειχίσαι τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἄκρας. *Sigon.*

§ 3 *Non sine illa etiam spe*] Ita Gronov. edidit, secutus auctoritatem Put. et antiquioris Pet. ut profitetur in pr. ed. nott. ad XXI. 8. quomodo etiam in Flor. Harl. et plerisque aliis meorum fuit. Antea edebatur *sine ulla;* quod se in L. 1. et D. invenisse, Hearnius testatur, et ex meis servant Lov. 1. 2. 4. Rec. et Ber. Solent autem hæc vocabula passim commutari. Exempla vide ad II. 56. § 12. c. 59. § 7. c. 61. § 5. III. 7. § 4. c. 50. § 10. VII. 28. § 9. VIII. 31. § 5. c. 38. § 10. XXV. 6. § 11. XXXII. 11. § 4. Adde Nic. Heinsium ad Silii XIV. 654. et Bentl. ad Hor. Ep. I. 18. 37.

Et, si ferocius procurrissent] Priscianus X. 901. Livium ait hoc loco scripsisse *procucurrissent*, ut Cato dixit *concucurrisse*. Polyb. θρασέως τῶν Ῥωμαίων καὶ τετολμηκότως ἐγχειρούντων τοῖς ὑπεναντίοις. *Sigon.* Ita plane legunt Flor. Voss. Lov. 1. 5. Gaertn. et forte adhuc alii. Vide ad I. 12. § 8. Mox *Tarentum urbem*, pro *Tarentini*, Flor. Lov. 2. 4. et Gaertn.

§ 4 *Longius pulsos prosequerentur*] Ita edidit Gruterus in ultima ed. eamque lectionem firmant Flor. a m. pr. et plerique reliqui codd. Antea edebatur *persequerentur*, quod servant Flor. a m. sec. Ber. et Hearnii L. 1. Et id quidem præstare judico. Vide ad Epit. Liv. l. XCIX.

§ 5 *Inpedimentaque alia*] Placet vetus lectio *impeditaque alia:* ut sit, alia loca impedita opere jam cœpto, alia impedita apparatu operis. *Sigon.* Et hic omnes, ut Sigonius, *impeditaque alia opere jam cœpto.* J. F. Gron. Ita et N. ac D. præferre, Hearne notavit; neque ullus meorum damnatam lectionem servat. *Impedimentaque* tamen est in Lov. 4. *impeditaque* etiam edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 6 *Plurimi in fossam præcipitati occisique sunt*] Annuit vulgatæ huic lectioni Pall. 1. et 3. biga. Prisca contra ed. *morabantur, plurimum fossam præcipitati; occisique sunt plures in fuga, quam in pugna.* At Pal. 2. *plurimi in fossamæ* (iaculentum hoc provocabulum ac ab sciolo) *præcipitavere, occisique sunt: plurês in fuga, quam in pugna, perierunt.* Ita et legerem c. 16. *Duce hospite in insidias præcipitavit:* quandoquidem incerta ibidem Pall. codd. scriptura. XXVII. 16. 'Creditum vulgo est, in puteum apertum ex equo præcipitasse.' *Gebh.* Put. *præcitavere.* Cui proximus, sed tamen vitiatus, Pal. unus *se præcipitavere.* Nam Livii erat *in fossam præcipitavere:* ut Pet. Lib. XXVII. c. 16. 'Creditum vulgo est, in puteum apertum ex equo præcipitasse.' *J. F. Gron.* *In fossam præcipitavere* Flor. quod manus altera interpolavit, perperam inter versus adscribendo pronomen, ut sit *in fossam se præcipitavere.* Amat Livius hoc verbo tam-

quam neutro uti, sine casu. Supra II. 51. 'Præcipitavere in insidias:' ubi vide iterum Gebhard. alia Livii loca laudantem et emendantem. VI. 30. 'Ipsi in insidias præcipitavere:' ubi unus codex denuo pronomen *se* addit. XXVII. 40. 'Quum in Italia ad Trasimenum et Cannas præcipitasset Romana res.' XLIII. 23. 'In vallem insessam ab hostibus præcipitant.' Vide Sigon. ad v. 18. § 7. Livinei. ad Mamert. Paneg. Maximiano dictum c. 4. Periz. ad Sanctii Minerv. IV. 3. p. 545. et Corte ad Sall. Jug. capp. 14. 23. et 41.

§ 7 *Vallum intra eam erigitur*] Polyb. l. VIII. capp. 27. et 28. proximo fossam et murum arcis vallum ab Hannibale factum scribit, hinc fossam, et post eam versus urbem murum; sed præterea aliquid munitionis inter hunc murum et fossam memoraverat; quod quale fuerit, quia locus mutilus est, non satis intelligi potest. Livius quoque proxime murum et fossam arcis primo vallum, tum fossam, et rursus vallum, ac denique murum structum dicit. Itaque quod hic est *vallum intra eam*, puto munitionem esse, quam Polybius inter fossam et murum versus urbem posuerat. *Duk.*

§ 8 *Modicum præsidium, ut simul interfaciendo muro adjuvaret*] Vet. lib. *in faciendo.* Sigon. Aliquid latet: nam Put. Pet. Men. Voss. *præsidium simul interfaciendo.* At Pal. unus *præsidium, ut munientes ab impetu Romanorum tuerentur, simul interfaciendo muro adjuvarent.* Scribe potius *præsidium; simul, ut in faciendo.* Hoc est, reliquit aliquid copiarum, simul ut præsidium urbi essent, et munientes adjuvarent. *J. F. Gron.* Quum sic habeant optimi libri, videtur fuisse *simul ut in perficiendo.* XXXI. 46. 'Relictis, quot satis videbatur ad opera perficienda, militibus.' Sæpe *p* transiisse in *t* discimus ex XXVII. 15. *Jac. Periz.* *Præsidium, ut intus faciendo* Gaertn. *præsidium simul inter ut faciendo* Hav. *præsidium simul ut faciendo* Hearnii L. 1. et Brancal. Latinii: *præsidium simul interfaciendo* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Cant. et Harl. Gronovius in pr. ed. nott. proposita Pal. cujus etiam hic meminit, lectione, monuerat, ea si placeret, scribendum esse *simul in perficiendo.* Flor. a m. altera inter versus adscripta voce legit *præsidium, quod simul interfaciendo muro adjuvaret.*

Ad Galesum flumen (quinque millia ab urbe abest) posuit castra] Polyb. VIII. 28. Κατεστρατοπέδευσε περὶ τετταράκοντα σταδίους ἀπέχων τῆς πόλεως παρὰ τὸν ποταμὸν, παρὰ μέν τισι Γαλαῖον, παρὰ δὲ τοῖς πλείστοις προσαγορευόμενον Εὐρώταν. *Sigon.* *Galæsum* Flor. Vide ad Silii I. 438. et Nic. Heins. ad Virg. Georg. IV. 126.

§ 9 *Et est non altitudine, ut cetera, tuta*] Intelligendum videtur, arcem non altitudine tutam esse a parte urbis; nam a parte maris cetera pars arcis, quæ tamquam peninsula mari circumluitur, præaltis rupibus septa est, ut inquit Livius § 1. ubi vide Sigonium. Ita necesse non erit, ut cum Crevier. conjiciamus scribendum *ut ceteræ.*

§ 10 *Missum a Metaponto præsidium Romanis fecit animum*] Polyb. VIII. 29. Παραπεσούσης ἐκ Μεταπόντου βοηθείας εἰς τὴν ἄκραν κατὰ θάλατταν, βραχύ τι ταῖς ψυχαῖς ἀναθαῤῥήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι νυκτὸς ἐπέθεντο τοῖς ἔργοις. *Sigon.* Mox *oppugnare*, pro *oppugnandi*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Gaertn.

§ 11 *Quæ in peninsula posita*] Put. et Pet. semper *peneinsula.* J. F. Gron. Ita in vetustissimis libris scribi, adnotat Salmas. ad Flor. III. 6. § 11. quod etiam de Mss. Melæ testatur Perizon. ad Mel. I. 16. *Duk.* Ita etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Vide ad § 1. *In pene modum insulæ* Ber. a m. sec.

Propiusque inopiam erant obsidentes, quam obsessi. Hannibal] Meus codex *propiusque inopiam obsidentes. Annibal.* Reliquorum nec vola nec vestigium in eo; vereorque ut sint a scholio. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 16. Defenditur vulgata lectio consensu omnium nostrorum Mss. codicum, tum etiam priscæ ed. Lipsio igitur non parui. *Gebh.* Mihi non major caussa esse videtur, ea quæ Lipsius ex scholio esse suspicatur, hinc expellendi, quam aliis locis, quibus *quam* comparativum *propius* subsequitur. VIII. 11. 'Supplemento vel Latium propius esse, vel Volscos, quam Romam.' XXVIII. 40. 'Ut propius fastidium ejus sim, quam desiderium.' *Duk.* Unus meorum Lov. 1. codici Lipsii succinit: etiam unus tantum Voss. ignorat τὸ *erant*. Reliqui omnia vocabula a Lipsio scholii accusata tuentur. Recte itaque viros doctos ab eo dissentire puto. Gronov. etiam in pr. ed. nott. testatus est, eadem illa verba in omnibus suis constanter superesse, ideoque Lipsium imitari ausum non fuisse.

§ 12 *Hannibal, convocatis principibus Tarentinis, omnes præs. diff. exposuit*] Polybius VIII. 29. Ἀθροίσας τοὺς Ταραντίνους, ἀπεδείκνυε διότι κυριώτατόν ἐστι πρὸς τοὺς ἐνεστῶτας καιροὺς τὸ τῆς θαλάττης ἀντιλαμβάνεσθαι. Et paullo post Ἐδίδαξε τοὺς Ταραντίνους, ὡς ἐὰν ἀποκλεισθῶσι τῆς κατὰ θάλατταν ἐλπίδος οἱ τὴν ἄκραν τηροῦντες, παρὰ πόδας αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἴξαντες, λείψουσι ταύτην, καὶ παραδώσουσι τὸν τόπον. *Sigon.* Plusculi *principibus Tarentinorum*. J. F. Gron. Consentiunt plerique meorum, ut et Hearnii L. 1. cum edd. antiquioribus. *Tarentinorum principibus* etiam Lov. 4. Verum *principibus Tarentinis*, quod Aldus primus recepit, servant Flor. et Cantabr. quibus invitis alterum probare vix audeo; præsertim quum nesciam, utrum inter plusculos Gronovii fuerint ejus optimi, et quidem nominatim Put. Infra XXXVIII. 8. 'Ætolos principes, quod agendum esset, consuluit:' ubi tamen variant codd. Mox *cernere viam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Præterea *hostes potiantur* Flor.

§ 13 *Quo si naves sint*] Vet. lib. *Quod si naves sint*. Sigon. Hoc inter operarum errores referri præstitisset. Ita enim non tantum omnes codd. sed et edd. præter Sigonianas quasdam.

Extemplo aut abscessuros, aut dedituros se hostes] Put. Pet. Voss. *arcessuros*. Men. *accersuros*. An *arce cessuros?* J. F. Gron. *Arcessuros* etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. *excepsuros* Lov. 5. Mox id exprimit hoc cap. 'Arcem brevi aut relictam ab hostibus, aut cum hostibus capiemus.' Paullo ante *prohibeantur* Lov. 2. et 4. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

§ 14 *Adsentiebantur Tarentini*] Polyb. Ὧν ἀκούοντες οἱ Ταραντῖνοι, τοῖς μὲν λεγομένοις συγκατετίθεντο, &c. *Sigon.* *Adsentiebant* Lovel. 2. Ber. et Hav. Vide ad X. 10. § 1. Mox τὸ *ei* exsulat a Voss. Lov. 1. Harl. Ber. a m. pr. et ed. Rom. 1472.

§ 15 *Punicas enim naves ex Sicilia adcitas id posse facere*] Polybius addit, fieri hoc per ea tempora non potuisse. *Sigon.* Τὸ *enim* non adparet in Lov. 5.

Suas, quæ sinu exiguo interclusæ essent] Put. *intus inclusæ sunt*. Manus sec. fecit *inclusas*. Pet. melior, et Voss. *intus inclusas esse*. Illud tamen vetustissimi libri vestigiis propius videtur. *J. F. Gronov.* *Sinu exiguo inclusas esse* Hearnii Oxon. *suasque sinu exiguo interclusas esse* Lov. 5. *suasque sinu exiguo intus inclusas essent* Flor. *esse* a m. sec. quod posterius servant etiam Lov. 1. 2. 4. Harl. Hafn. Gaertn. et Hav. Illud autem *sinu exiguo intus* Nic. Heinsius ad Vell. Pat. II. 25. eodem modo dictum censebat, quo 'æde intus' XXIV. 10. Ceterum Gronov. pr. ed. nott. se

ambigere dicit, malitne *quæ sinu exiguo intus inclusæ sint*, an *quas sinu exiguo intus inclusas esse*.

Hostis haberet, quemadmodum] Put. et Pet. *haberet et quemadmodum*. Scribe *quum claustra portus hostis haberet, ecquem ad modum inde in apertum mare evasuras?* Semper fere antiqui codd. *etquis*, pro *ecquis*: et utatur illo sane, qui malit. *J. F. Gron.* Sic in Ter. Eun. III. 3. 18. alii libri *rus Sunii ecquod haberem*, alii *et quod*. Hoc probat Faërnus, illud Rivius, cui adsentior. Et quod in Festo v. 'Quadrata Roma' est, 'Et quis extiterat Romæ regnare quadratæ,' Columna et Merula in Ann. Ennii I. ediderunt *Ecquis*. Adde Gronov. ad Liv. XXI. 42. *Duk.* *Haberet, et quemadmodum* similiter Florent. Cant. et Hearnii N. In reliquis codd. vocula illa hausta est ab ultimis literis vocis præced. Vide ad XXXV. 41. § 7. pro eo autem recte Gronovius conjecit *ecquem ad modum*. Cic. ad Att. IX. 9. 'Palpaboque ecquonam modo possim voluntate ejus nullam reipublicæ partem adtingere.' Passim autem librarios *ecquis* atque *et quis* commutasse, vidimus ad v. 36. § 5.

§ 16 *Eaedem, inquit Hannibal*] Ficta a Livio verba, quæ non sunt apud Polybium. *Sigon.*

Urbem enim in campo sitam habetis] Ignorant nostri τὸ *enim*. Sigon. *Urbem enim compositam habetis* edd. principes, pro quo *urbem enim in campo sitam* dedit ed. Mediol. 1505. quod Ascens. 1513. et hinc reliqui adoptarunt. Verum solus ex scriptis meis Ber. habet τὸ *enim*, at loco ejus omisit præpositionem *in*. Eadem vox *enim* exsulat etiam ab Hearnii N. Paullo ante *quæ impedita naturæ sunt*, pro *impedita natura*, Lov. 1. 2. 4. et Voss. *natura impedita* Gaertn.

§ 17 *Via, quæ in portum per mediam urbem ad mare transmissa est*] Polybius VIII. 29. Ὁ δὲ συνεωρακὼς τὴν πλατεῖαν εὐδιακόσμητον οὖσαν, τὴν ὑπάρχουσαν μὲν ἐντὸς τοῦ διατειχίσματος, φέρουσαν δὲ παρὰ τὸ διατείχισμα ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὴν ἔξω θάλατταν, ταύτῃ διενοεῖτο τὰς ναῦς ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὴν νότιον ὑπερβιβάζειν πλευράν. Ex his apparet, legendum esse apud Livium *ex portu*, non *in portum*. Vet. quidam libri *in portu* habent. Transtulit enim plaustris naves e portu per urbem ad mare, quod ad meridiem spectat. *Sigon.* Ex Polybio legit Sigonius *ex portu*. Pall. 2. ac 3. *via, quæ est in portu*. Gebh. Si schema Tarentinæ urbis ante oculos mihi foret, certior de his verbis pronunciatio edi posset. Saltem ex Polybii verbis nihil apparet de media urbe; et quum is clarissime describat viam, quæ sit intra murum, feratque juxta murum ex portu in mare exterius, apparet, quum in altero hujus urbis angulo, ut Polybius ait, versus septentrionem esset portus, cujus fauci ad mare imminebat arx, alterum ejus angulum alluisse ipsum patens mare versus meridiem, ita ut ab uno angulo ad alterum via lata pertineret. Ex hac tam manifesta descriptione colligo, Livium scripsisse *via, quæ in portu præter mœnia urbana ad mare transmissa est*. Illud *in portu* ita præter Sigonianos recte servant Put. Voss. Gud. Cantab. et subaudiendum τὸ *incipiens* aut simile quid. Τὸ *urbem* vides seq. cap. ac XXVII. 22. etiam in optimo libro corruptum fuisse. 'Præter mœnia' semper ait Livius, παρὰ τὸ διατείχισμα interpretans; VII. 8. 'Quum præter mœnia eorum infrequentia signa conspecta essent.' XXXVIII. 3. 'Arethontem præter ipsa mœnia fluere.' *Jac. Gron.* *Via, quæ est in portu* Lov. 5. *via, quæ in portu* Flor. Lov. 1. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Mox *mare vestrum erit* Voss. et Lov. 2. Hinc *illinc mare*, pro *mari*, Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 5. Harl. et Gaertn. Vide ad XXVIII. 6. § 2. Deinde *circumsedebimus* Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Sed vide

ad IX. 2. § 3.

Aut cum hostibus capiemus] Cantabrig. *cum ipsis hostibus.* Jac. Gron. Se vocem *ipsis* in Put. aliisque repertam addidisse, monuit Crevier. Eamdem non tantum servant omnes codd. mei, ut et Hearnii L. 1. ac N. sed etiam omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ, nescio qua incuria, omisit.

§ 18 *Contracta extemplo undique plaustra*] Latius rationem exponit Livius, qua transvectæ naves sint, quam Polybius, qui brevissime eam est complexus. *Sigon.* Industrium hoc Hannibalis inventum narrat et describit graphice Silius XII. 434. et seqq. *Modius.*

Minorque moles in transitu esset] An non *mora?* Alioqui *moles* pro *molitio.* Sed ibi *molitio* nihili esset. *T. Faber.* Nihil muto. Plaustra onusta magna mole, id est, difficultate ac labore tam hominum, quam jumentorum, per vias asperas, lutosas, aliave ratione impeditas ducuntur. Huic difficultati ut occurreretur, et facilior transitus esset plaustris, Annibal vias ante muniri jussit. Nec magis hic quisquam ea voce offendi potest, quam paullo ante in oratione Annibalis ad Tarentinos, 'plaustris transveham naves haud magna mole.' VI. 2. 'Ut minor moles superantibus vallum in castra Volscorum Romanis fuerit, quam transcendentibus sepem incendio absumtam fuerat.' 'Plaustra faciliora' sunt, quibus facilior est transitus. Varro de Re Rust. I. 27. 'Glebas aptiores facere ad accipiendum imbrem et ad opus faciliores:' id est, ut facilius opus in iis fieri possit. *Duk.*

§ 19 *Et ante ipsum portum anchoras jacit*] Scribe cum Put. et Pet. *et ante os ipsum portus ancoras jacit.* Cic. in Verr. V. 12. 'In ipso aditu atque ore portus ut primum ex alto sinus ad urbem ab litore inflectitur.' Noster XXVIII. 6. 'Speciem intuenti primo gemini portus in ora duo versi præbuerit.' *J. F. Gron.* Gronov. codicibus consentit Flor. a m. pr. nisi quod *eos*, pro *os*, præferat, litera initiali ex fine vocis præced. perperam repetita. 'Os portus' est ejus ostium. Ita 'os Tiberis' I. 33.

§ 20 *Hunc statum rerum Hannibal Tarenti reliquit, regressus, &c.*] Polyb. Ἀννίβας δὲ φυλακὴν ἀπολιπὼν τῆς πόλεως, ἀνέζευξε μετὰ τῆς δυνάμεως, καὶ παρεγένετο τριταῖος ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς χάρακα, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ χειμῶνος ἐνταῦθα διατρίβων ἔμενε κατὰ χώραν. *Sigon.*

Plures propioresque ætate memoriæ rerum hoc anno tradunt factum] Pal. 1. *plures propiore si que ætate, &c.* Pal. 2. *plures prioresque ætates memoria rerum hoc anno credo factum.* Gebh. Et cur non *factam?* quod habent priores. Id omnino revocandum fuit. *Jac. Gron.* Non credo ex editis revocandum, quod non esse in scriptis ex silentio eorum, qui Livium ediderunt, colligo. Multa hujus generis sunt, quæ per ellipsin expediri possunt, ac debent. Vide ad I. 3. et IV. 54. *Duk.* *Factum* prima præfert ed. Paris. 1573. cujus auctoritati parum tribuo, quia, qui ei præfuit, nullis se scriptis instructum memorat. Et tamen nunc eidem lectioni favent omnes codd. quibus utor. Contra vero modo memorata editione antiquiores typis descripti, qui *factam* exhibent, adsentientem unum habent Crevierii Mstum; qui cujus auctoritatis sit, non additur. Ei itaque, reliquis omnibus spretis, obedire iniquum putavi. Tum *credunt* Rec. Sed vide ad Ep. Liv. l. LX.

CAP. XII. § 1 *Latinæ tenuerunt*] *Latinæ feriæ tenuerunt* librarii Lov. 5. et Hafn. de suo addentes, quod Livius intelligendum reliquerat. Vide ad XXXVIII. 44. § 7. Ejusdem generis est, quod mox § seq. *in monte Albano* præferat Brancal. Latinii. Vide ad XXI. 63. § 8. Tum *proficiscitur* Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

Male. Vide ad II. 22. § 7.

§ 3 *Vates hic Marcius inlustris fuerat*] Sic Cic. de Divin. I. 50. et Macrob. Saturn. I. 17. Alibi Cic. et Serv. ad Virg. 'Marcios vates,' et 'Marcios fratres' dicunt. Vide Davis. ad Cic. de Divin. I. 40. *Duk.* Amm. Marc. XIV. 1. 'Velut Amphiarao referente aut Marcio, quondam vatibus inclitis.' Ubi de Marcio vate vide Lindenbr. et Meurs. in Critic. Arnob. I. 14.

Et quum inquisitio priore] Put. Pet. *et quum conquisitio.* Jam probavimus, et juvat ex XXXIX. 16. 'Vaticinos libros conquirerent.' *J. F. Gronov.* *Conquisitio* etiam Flor. Vide hoc lib. ad c. 7. § 5.

M. Æmilii prætoris urbis] Jam bis admonui, priore anno *M. Atilium* prætorem urbanum fuisse, non *M. Æmilium*, qui ad Luceriam cum exercitu fuit. Quare et hic *M. Atilii prætoris urbani* legendum. *Sigon.* Et hic substituit Sigonius *M. Atilii prætoris urbani.* Sed Pal. 2. *M. Æmilii præfecti urbis*, cui subscribit Pal. 3. Infra XXVII. 33. 'Senatus, quo die primum est habitus, ludos magnos facere dictatorem jussit, quos M. Æmilius prætor urbis C. Flaminio, Cn. Servilio consulibus fecerat:' ubi Pall. codd. *præfectus urbis* iterando reponi suadent. At Sigonius oblivione, quæ hunc connotarat, ibidem putare se ait, hunc *M. Æmilium* fuisse *M. Æmilium Regillum*, qui postea fuit flamen Quirinalis. *Gebh.* Scribe *M. Atilii prætoris urbani.* Nam Put. et Pet. *urbem.* Nomen autem et hic et superius capp. 1. et 3. de sententia Sigonii, quamvis nolentibus libris, ita concipiendum censemus. Clare enim auctor XXIV. 44. 'M. Æmilius prætor, cujus peregrina sors erat, jurisdictione M. Atilio collegæ prætori urbano mandata, Luceriam provinciam haberet.' Et ne quis putet, ejus rei quidquam ex incidenti occasione mutatum, XXV. 3. ubi in sequentem annum sortes prætorum recensentur: 'Fulvii Flacci, quæ Luceriæ sub Æmilio prætore fuissent, legiones essent.' At fuit, qui objiceret Sigonio ex XXVII. 33. 'Ludos magnos facere dictatorem jussit, quos M. Æmilius prætor urbis C. Flaminio, Cn. Servilio consulibus fecerat.' Ibi tam fuisse obliviosum Sigonium, ut, qui hic Æmilium prætorem urbanum non fert, notaret hunc M. Æmilium fuisse cognomento Regillum, qui postea fuerit flamen Quirinalis. At non hæc Sigonii oblivio est, sed reprehensoris imperitia. M. Æmilius hic fuit prætor Urbis, consulibus C. Flaminio, Cn. Servilio, ut patet ex XXII. 9. ubi dicitur inter alia, ludos magnos votos, eosque, quoniam Fabium dictatorem belli cura occupatura esset, M. Æmilium prætorem ex collegii pontificum sententia curare jussum. At ejus M. Æmilii Lepidi, de quo nunc agimus, sors peregrina, et deinde, ut Luceriam provinciam haberet, fuit, consulibus Q. Fabio Maximo, Ti. Sempronio Graccho. Statim Put. Pet. aliique probiores *manus venerant.* Rectius, et intellige de libris vel carminibus Marcianis. *J. F. Gron.* Gebhardi notas ineditas Gronovium vidisse, eumque esse, adversus quem recte Sigonium defendit, ex illis publicatis nunc patet. *Præfecti*, pro *prætoris*, etiam Lov. 4. Sed error natus est ex similitudine vocum per compendium scriptarum *PRÆF.* et *PRÆT.* Deinde *prætoris urbem* Flor. a m. pr. *urb.* a m. sec. *urbani* Hav. et quidam alii. Vide ad capp. 1. 2. Præterea *venerant* non tantum omnes mei, Crevier. et Hearnii Oxon. codd. verum etiam omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ, sine dubio operarum lapsu, *venerat* dedit. De cognomine autem *Sullæ*, quod in hoc magistratu accepit, vide Pighium in Ann. ad a. DXLI. p. 177. et mox ad § 14.

§ 4 *Alterius postea est acta, didici curato auctoritas eventu*] Opinor legen-

dum *alterius post rem actam editi cum rato auctoritas eventu.* Valla. Omnia vetera et recentia, quæ vidimus, exemplaria habent *alterius postea est aucta dedit curato auctoritas eventu.* Verum non inepte, ut mihi videor, pro *dedit curato*, *declarato* reposui: ut sit ordo, 'alterius carminis aucta est auctoritas declarato eventu.' *Sabell.* Valla sic legit: *alterius post rem actam editi cum rato auctoritas eventu:* at ex fide antiqui exemplaris ita legendum: *alterius post ea acta editi certo auctoritas eventu:* quamquam malim *post acta.* Duo enim Marcii vatis carmina erant, inquit, quorum priore Cannensis clades jam accepta prædicta erat, posteriore Pœnorum fugatio ex ludis Apollini Deo vovendis. Factum est autem, ut auctoritas prioris versus, qui post acta editus fuerat, ex certo rei eventu comparata, fidem quoque alteri, qui ante rem editus erat, attulerit. *Sigon.* Vallæ emendationem, quæ ab vet. ed. admissa est, configit Sigonius, substituta alia, ex veteri, ut ait, libro. Pall. vero tres *alterius postea est acta* (Pal. 2. *aucta*) *dediti curato auctoritas eventu*, alludunt omnino ad vulgatum. *Gebh.* Neque integrius Sigonianum *post ea acta editi certo auctoritas eventu*, [quam vulgatum a Sabellico ortum]. Omnes vulgares scripti *postea est aucta*, et *curato*. Sed Put. *postrameacta dediti cum rato.* A quo nihil vel minimum discrepant Pet. melior, et duo optimi Florentiæ. Nihili sit in hac parte Critices, qui non videat veram esse, frustra Sigonio repudiatam, Vallæ conjecturam, *alterius post rem actam editi cum rato auctoritas eventu.* Singulæ phrases alibi Livio frequentes. Lib. XXI. c. 28. 'Id ut tutius consilium ante rem forte, ita acta re ad fidem pronius est.' XXVI. 15. 'Serum ad impediendam rem actam.' Sed τὸ *editum* in hujusmodi religiosis amat. Lib. XXI. c. 62. 'Hostiæque majores, quibus editum est, Diis cæsæ:' ita Mss. et sic reponere memineris: nam male vulgo publicatur *edictum.* Lib. XXII. c. 10. 'Quia ita ex fatalibus libris editum erat.' XL. 45. 'Ob ea decemviri, jussi adire libros, edidere, quibus Diis et quot hostiis sacrificaretur.' *J. F. Gron.* Admodum hic variant codd. *postero dediti acuta est curata auctoritas* Lov. 5. *postea rerum aucta edici certo auctoritas* Hafn. *alteri post rerum aueta ædili certo auctoritas* Brancal. Latinii: *postero est aucta dediti curato auctoritas* Gaertn. Et ita Hearnii L. 1. et D. nisi quod *postea* præferant: *postea est acta editi certo auctoritas* Hav. *postra est acta dediti curato auctoritas* Lov. 2. et 4. *postra est acta dediti curato auctoritas* Lov. 1. et Harl. *postra est acta dediti cum rato auctoritas* Flor. et Voss. Nihil vel minimum a Put. differre Oxoniensem N. auctor est Hearnius. Quod autem Sabell. dicit, omnia, quæ vidit, exemplaria, id est edd., habere *dedit curato*, inveni id in edd. Mediol. 1480. et Tarvis. utraque; at *dediti curato* in Rom. 1472. ac Parm. De verbo 'edere' eo sensu, quo hic Gronov. inlustrat, vide etiam Burm. ad Ovid. Met. XI. 647. At nunc hic aliter accipiendum. Alterum carmen post rem actam 'editum,' id est, evulgatum, in lucem emissum erat. Ita III. 34. 'Rumores hominum de unoquoque legum capite edito.' Hoc lib. c. 9. 'Se in tempore editurum, quæ vellet agi.'

§ 5 *Amnem Trojugenam Cannam Romanæ fugæ*] Mendose et hoc carmen vulgo notatum video: quasi Aufidus aut Canna 'Trojugena' dici posit, *Amnem Trojugenam Cannam* legere perseverarunt. Ego *Trojugena* reor legendum, ut cum *Romane* jungatur. Nam *Romane* ibi vocandi casus est, ut sit ordo, 'o Romane Trojugena, fuge amnem Cannam.' *Sabell.* *Amnem Trojugenam* Flor. Lov. 2. Harl. Hafn. et Hearnii N. ac D. Deinde *Romane fuge Cannam* Flor. Hearnii D.

et Exc. Pithœi. Sed Sabellico adsentior. De amne Canna vide Cluver. Ital. Ant. l. IV. c. 12. p. 1223. Ceterum carmen hoc Marcianum in versus hexametros digessit Alciatus, quem vide Parerg. v. 18. Hinc sequi videtur, hoc carmen ac sequens, quod et alii metro restituere conati sunt, Latine conscripta fuisse. Certe Marcium Romanum fuisse, non obscure indicat Cic. de Divin. I. 40. Contra tamen, carmina illa Græce scripta fuisse, suspicatur Crevier. et redolere putat Græcos versus in Latinum sermonem translatos: a quo dissentire liceat. Mox *te alienigenam* Flor. De campo autem Diomedis vide Cluver. ibid. p. 1222.

§ 6 *Deferet amnis in pontum magnum*] Ita primum editum vidi Francof. 1578. Omnes priores habent *deferat:* neque aliter legunt Flor. Lov. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon. pluresque alii. Ita conveniet sequenti *fuat*, ut recte viri docti restituerunt. Præcedit quidem 'compleveris;' at, alibi futurum et præsens jungi, vidimus ad IV. 33. § 4. Priscam igitur lectionem reduxi.

Iis fiat esca caro tua] Vet. lib. *fluat*. Ego *fuat*. Festus *Fuam, sim, vel fiam*. Virgil. Æn. x. 108. 'Tros Rutulusve fuat.' Verbum antiquum est; hæc autem carmina redolent antiquitatem. *Sigon*. Pali. 1. ac 3. *fluat*. Lege *fuat:* quod primus observavit Alciatus, frustra a Sigonio pro proprio invento venditatum. Vet. ed. *fuerat*. Gebh. *Iis fluam* Gaertn. *influat* Harl. *iis locis fluat* Hafn. *iis fluat* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Rec. Hav. et Flor. a m. pr. *iis fuat* a m. sec. ut Sigonius emendat. Neque aliter est in ed. Rom. 1472. pro quo *fuit* dedit ed. Parm. *fiat* Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ: *fuat* autem est 'sit,' ab antiquo 'fuo,' unde est 'fuerem' et contracte 'forem,' ac præteritum 'fui' vel 'fuvi.' Vide Vossium Gramm. v. 36.

§ 7 *Diomedis Argivi campos*] Strabo VI. 283. Λέγεται δὲ ἀμφότερα Διομήδους κτίσμα· καὶ τὸ πέδιον καὶ ἄλλα πολλὰ δείκνυται τοῦ Διομήδους ἐν τούτοις τοῖς τόποις δυναστείας σημεῖα. *Sigon*.

§ 8 *Sed perplexius etiam scripturæ genere*] *Perplexioris etiam scripturæ*, ultima voce omissa, Flor. a m. sec. quum *perplexius* a m. pr. scriptum fuisset. Nihil puto mutandum. Nepos in Præf. 'Non dubito fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturæ leve judicent:' 'genus scripti' vocat Ovid. Trist. II. 517. Insuper paullo ante *præ ceteris*, pro *præteritis*, idem Flor.

§ 9 *Hostem, Romani, expellere vultis*] Hic totus locus tractatur iisdem verbis a Macrobio Saturn. I. 17. quo in loco legitur *Hostem, Romani, si ex agro pellere vultis*. Sigon. *Pellere* et *communiter* legitur in vetustis quibusdam edd. Macrobii: in recentioribus *expellere*, et *comiter:* ex Mss. an ex Livio, non scio. Voces *quum populus dederit, &c. suisque* non recte absunt a Macrobio: nam, populum Apollini stipem contulisse, dicit Livius, quod sine dubio ex hoc carmine factum est. Præterea ibi nonnulla aliter leguntur, sed non maximi momenti. *Duk*. *Hostis*, vel *Hostes*, Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Exc. Pithœi, Hearnii Oxon. et edd. vett. Primum *Hostem* apud Sigonium inveni, quod constanter est apud Macrob. Ceterum carmen hoc Marcii vatis in versus hexametros redegit Scalig. ad Varr. de Ling. Lat. IV. p. 23. Mox *vomica quæ gentium* Flor. Voss. Lov. 4. Harl. et Rec.

Qui quotannis comiter Apollini fiant] Vet. lib. et Macrob. *communiter*, quod est sumptibus populi et privatorum, ut se exponens subdit. *Sigon*. *Communes* Hearnii L. 1. *communiter* edd. Rom. 1472. ac Parm. Sæpe 'communiter' et 'comiter,' 'communis' etiam et 'comis' inter se commutantur. Ita apud Colum. I. 7. vulgo edi-

tur *comiter agat cum colonis:* ubi quum scriba cod. Sangerm. dederit *cüiter*, maluisse videtur *communiter*. Alia exempla vide ad III. 31. § 7. IV. 10. § 8. c. 35. § 4. VII. 12. § 12. Adde Burm. ad Suet. Claud. c. 21. Scheff. epist. ad Heinsium, quam edidit Burm. in Syll. Epist. tom. V. p. 9. et Græv. ad Cic. de Sen. c. 17. ad Fam. IV. 9. Pro Mur. c. 31. et pro Balbo c. 16. ubi *comiter* hoc loco pro magna benignitate, secunda omnium voluntate, libenter, non gravate, poni docuit. Ita I. 22. 'Comiter regis convivium celebrant:' ubi plura vide. IX. 36. 'Comi hospitio acceptum, nunciare Romanis jussum.'

Privati uti conferant pro se suisque] Malim *pro se quisque*. Sigonius. Sigonius *pro se quisque* contra omnes libros. *Gebh.* Omnes etiam mei vulgatum tuentur. At vicissim male *privatis* legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 10 *Iis ludis faciendis præerit præter is*] Vet. lib. et Macrob. *His ludis*. Sigon. Ita et Lov. 2. 5. Hav. Hearnii L. 1. N. et Exc. Pithœi. Vox *Iis* deficit in Gaertn. Tum *is præter* Exc. Pithœi.

Decemviri Græco ritu hostiis sacra faciant] Brisson. videtur, omisso τῷ *hostiis*, legisse *Græco ritu sacra faciant*. Alii vero non dubitant confirmare, ex Macrob. esse legendum *Græco ritu hisce hostiis sacra faciant*. De quo ut non valde contenderim, ita lubentius stem a Brissonio propter sequentia aliquot in ejus libris eruditissimis de Formulis lib. I. pag. 127. hoc carmen exempla. *Modius.* Omnes libri vocem *hostiis* constanter tuentur. Mox *Hoc si recte* Flor. Voss. Lov. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. Tum *facitis*, pro *faxitis*, Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. *facietis* Flor. Cant. Lov. 5. Gaertn. Hearnii N. D. et Excerpta Pithœi. Verum ita librarii interpretati sunt vocem antiquatam, quam Livius ex ipso Marcii carmine retinere veritus non est. Vide ad XXXVI. 2. § 2. Ita carmine priori habuimus *fuat*.

Nam is Dius extinguet] Vet. lib. et Macrob. *is Divus*. Sigon. Pall. 1. et 2. *is Divûm:* vet. ed. *Nam iis Deus*. Pal. 3. *Nam is dum*. Gebhard. *Is Dium* Flor. Voss. et Harl. *is Dius* Ber. a m. pr. et edd. ante Sigon. *is Deum* Lovel. 2. *is diu* Lovel. 5. *et* Gaertn. *is dum* Lovel. 5. Vossius Gramm. V. 27. legebat, ut merus versus spondaicus foret, 'Namque ollus Dius stinguet perduelles vestros.'

Qui vestros campos pascit placide] Vet. lib. et Macrob. *pascunt*. Sigon. *Pascit* servant Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. et Gaertn.

11 *Ad id carmen explanandum unum diem sumserunt*] Facit Macrob. ut putem, mendum esse in voce *explanandum*. Inquit enim 'Ex hoc carmine cum procurandi gratia dies unus rebus divinis esset impensus.' Puto autem apud Livium legendum esse *expiandum*. Est enim idem 'expiare,' quod 'procurare.' Eadem macula multos etiam Ciceronis locos fœdavit, ab nemine, quod sciam, adhuc notatos. Nam in Orat. de Responsis cap. 7. 'Religionis explanatio vel ab uno pontifice perito recte fieri potest:' ubi legendum est *expiatio*. Nam in eadem ait, cap. 5. 'Expiabo religionem ædium mearum.' Et in Philipp. prima c. 6. 'Ut inexpiabiles religiones in rempublicam inducerentur.' Item in eadem de Responsis c. 9. cum ait 'Portentorum explanationes Etruscorum disciplina contineri voluerunt:' *expiatione* restituendum. Etenim Valer. qui iisdem fere verbis eundem locum I. 1. tractat, ait 'Portentorum depulsas Etrusca disciplina expiari voluerunt.' At vereor etiam, ne cum Cic. ait de Divin. II. 64. 'Si ea Dii nobis objiciunt, quorum neque scientiam, neque explanationem habeamus:' legendum sit *expiationem*. Sigon. Ex-

Eludunt hic manus Sigonii, corrigendi pruritu laborantes *expiandum*, Pall. tres, et vet. ed. Et quando umquam ille audivit 'carmen expiare?' Concurrite omnes aruspices, procurate tam scævum caput. *Gebh.* In vulgatum omnes mei consentiunt; idque mutandum non videtur. Macrobius enim, cujus verbis conjectura Sigonii innititur, non idem dicit, quod Livius; quemadmodum utrumque locum conferenti patebit. 'Explanare' est rem vel sermonem obscurum vel ambiguum interpretatione explicare. Cic. in Bruto c. 41. 'Didicisset artem, quæ doceret rem obscuram explanare interpretando.' De Divin. I. 51. 'Somniis, vaticinationibus, oraculis, quod erant multa obscura, multa ambigua, explanationes adhibitæ sunt interpretum.' Supra autem alterum hoc carmen vatis Marcii 'non eo tantum obscurius, quia incertiora futura præteritis sunt, sed perplexius etiam scripturæ genere' fuisse dixit. Recte igitur *ad id carmen explanandum* dies unus sumtus est. Dukerus etiam vulgatum servandum putavit.

Ut decemviri libros de ludis, &c. inspicerent] Quos illos, cedo, libros? Sane quum sic loquutus est Livius, perpetuo Sibyllinos intellexit. At quo hic Sibyllinos? quum agatur de carminibus Marcianis. Intelligo illud *libros* in nullo Ms. prorsus exstare. Itaque me auctore reddenda hæc vox liberalitati donatoris supervacuæ. Nam SCtum vult, ut decemviri, ipso carmine considerato et inspecto, de religione, quæ in eo aperiebatur, et ludis decernerent. Id quod ipse innuit Livius, subnectens 'Ea quum inspecta relataque essent:' nempe carmina, non libri. *Jac. Gron.* *Libros* etiam a scriptis suis abesse, testatur Hearnius; de quo alios nihil monuisse miror. Livium tamen de libris Sibyllinis sensisse, et vocem, quam Gronovius ejicit, necessariam esse, ostendunt Macrobii de hac re verba Saturn. I. 17. 'Postea senatusconsultum factum, ut decemviri, quo magis instruerentur de ludis Apollini agendis, reque divina recte facienda, libros Sibyllinos adirent, in quibus quum eadem reperta nunciatum esset, censuerunt Patres, Apollini ludos vovendos faciendosque.' Carmen Marcii sine dubio ante hoc senatusconsultum tam a decemviris, quam ab aliis, inspectum lectumque fuerat. Sed quum ex brevi illo et obscuro carmine, quod nihil aliud, quam Apollini ludos et rem divinam faciendam, monebat, nihil certi de ratione ludorum ac sacrorum illorum discere possent, senatus eos adire libros Sibyllinos jussit, qui ipsos de omnibus his rebus adcuratius instructuri putabantur: nam quæ ibi de iis scribebantur, illis, nondum prolato hoc carmine, non observata, vel non intellecta fuerant. Quod Livius dicit 'ea quum inspecta relataque essent,' potest expleri vocibus 'scripta,' 'monumenta,' vel etiam 'carmina,' nempe Sibyllina, non Marciana: nam etsi duo erant Marcii carmina, tamen Romani uno tantum Apollini ludos et sacra facere jubebantur. *Duk.* Vocem *libros* ignorant etiam codd. mei, ut et quos adhibuit Crevier. qui tamen eam servandam esse recte opinatur.

§ 12 *Ad rem divinam, et duas hostias majores dandas*] Doujatius conjicit *danda* hoc sensu: tot millia æris danda ad rem divinam et ad hostias. Ita sane locum intellexisse videtur librarius Lov. 2. qui *ad rem divinam et ad duas hostias* legit. Omnes tamen libri *dandas* tuentur. Paullo ante *vovendos faciendos* Lov. 5. *vovendos faciendosque* reliqui cum editis usque ad Jac. Gronov. qui substituit *faciundosque*.

§ 13 *Sacra Græco ritu facerent, iisque hostiis*] Ex Macrob. legendum *hisce hostiis*. Sigon. Pal. 3. *hique hostiis*. Pal. 1. *sacrum Græco ritu face-*

rent, iisque hostiis. Gebh. Lege *hisque hostiis.* Nam et scripti quidam *hiisque.* J. F. Gron. Non sacra tantum Græco ritu facta, sed ludis etiam fabulas Græcas datas esse, ex Cic. ad Att. XVI. 5. ostendit Dodwell. de Cyclis Diss. IV. 16. Huc pertinere locum Varr. de Ling. Lat. VI. p. 79. 'Nos dicimus duodecimviros Græco ritu sacra, non Romano, facere,' quod ibi Vertranius putat, non improbabile est. *Duk.* *Sacrum Græco ritu* Lovel. 1. 5. Gaertn. et Hearnii Oxon. *sacrum Græcorum ritu* Harl. *sacrum* videtur tueri locus Macrob. Saturn. I. 17. 'Decemvirisque præceptum est, ut Græco ritu hisce hostiis sacrum facerent:' ubi tamen Pontan. vocem *sacrum*, quæ a scripto ejus abest, delendam putat. Si tamen locus Varr. a Dukero laudatus huc facit, ejus auctoritas firmat vulgatum *sacra*, quod reliqui codd. tuentur. Deinde *hiisque hostiis* Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. *hisque hostiis* Lovel. 5.

Apollini bove aurato et capris duabus albis auratis, Latonæ bove] Annon cogimur suspicari *Dianam* hinc excidisse, *Apollini bove aurato, Dianæ capris duabus, &c.* Quid enim capræ ad Apollinem? Habes utique pulvinar Apollini ac Dianæ XXII. 10. et V. 13. decemviri per dies octo Apollinem Latonamque et Dianam stratis lectis placavere. *Jac. Gronov.* Macrobius, apud quem hæc prope ad verbum leguntur, nihil de Diana habet. Itaque si huic suspicioni locus dandus est, jam illius ætate hinc excidisse *Dianæ* oportet: nam probabile est, eum hæc ex Livio descripsisse. Sed mihi suspicio viri doctissimi parum firma videtur. In carmine Marcii solus Apollo, non etiam Diana, nominatur. Et quæ de sacris aliis Apollini ac Dianæ factis proferuntur, nihil ad rem faciunt: nam hoc de his ipsis sacris ostendendum fuerat, non de aliis. *Duk.* Crevier. Gronovii conjecturam probat: mihi vero rationes, quibus Dukerus vulgatum tuetur, præferendæ videntur. Certe Apollini capras Græco ritu, qui hic observatur, inmolari, (quæ quid ad eum? Gronovius rogat) constat ex Hom. ubi Chryses se Apollini inmolasse dicit πίονα μηρία ταύρων ἠδ' αἰγῶν, in Il. A. vs. 40. et Græci, pestilentia laborantes, eum placaturi sacrificant τεληέσσας ἑκατόμβας ταύρων ἠδ' αἰγῶν, ibid. vs. 315. Ad priorem autem locum caussam reddit Eustath. cur capræ Apollini inmolatæ sint. Et quidem utroque loco simul taurorum et caprarum Apollini oblatarum mentio fit, quemadmodum etiam hoc loco. Mox *Latonæ femina bove* Ber. et edd. antiqq. Sed vox *bove* non adparet in Hearnii N.

§ 14 *Ludos prætor in circo maximo quum facturus esset, edixit*] Prætor erat urbanus P. Cornelius Sulla, idemque Apollinares hos ludos, qui deinde solennes prætorum urbanorum fuerunt, primus fecit. Eundem decemvirum vocat Macrob. Saturn. I. 17. sic: 'Bello Punico secundo ludi Apollinares ex libris Sibyllinis primum sunt instituti, suadente Cornelio Rufo decemviro, qui propterea Sibylla cognominatus est, et postea corrupto nomine primus Sulla cœpit vocitari.' Hinc etiam Vell. II. 17. 'L. Cornelium Sullam,' sic enim in lapidib. Capitol. non *Syllam*, dictatorem, sextum esse a P. Cornelio Rufino, qui Pyrrhi bello floruit, ait: quod ita esse cum diuturna Romanarum familiarum observatione compererim, placuit etiam hoc loco subtexere:

P. Cornelius Rufinus dictator 421.

I. P. Cornelius Rufinus consul 462. 475. dict. 476. bello Pyrrhi floruit.

II. P. Cornelius Rufinus, de quo nihil comperi.

III. P. Cornelius Rufus, præt. 538. Sibylla, post Sulla dictus. Macrob.

IV. P. Cornelius Sulla prætor 564. Ser. Cornelius Sulla legatus in Maced. 583.

V. L. Cornelius Sulla, de quo nihil.

VI. L. Cornelius L. F. P. N. Sulla consul 662. 671. dict. 668. sextus a Corn. Rufino. Vell. lap. Capit. Ser. Cornelius Sulla.

L. Cornelius Sulla Faustus. Pædian. Fausta Cornelia. P. Cornelius Sulla consul abdic. 585. pro quo Cic. Ser. Cornelius Sulla.

Hi Ser. Sullæ, dictatoris fratris, filii dicuntur. a Sallust. in conjuratione Pisonis. *Sigon.*

De cognomine *Sulla*, unde originem habeat, vide quæ notat Glandorp. in Onomast. p. 263. et supra ad § 3.

Stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret] Pall. 1. 3. et princeps ed. *quantam commodum esset.* Gebh. Gronov. de Pec. Vet. IV. 11. in extr. sacerdotes stipes Diis datas accepisse, et inter se partitas putat. De hoc amplius quærendum, et interim videndus est Lipsius ad Tac. Ann. XIV. 15. *Duk.* Quæ ad hunc locum notarat Modius, omisi, quia verbo tenus descripta erant ex d. loco Lipsii ad Tac. *Quantum commodum* Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et, quas vidi, edd. ante Aldum, qui *quantam* edidit: verum quum deinceps in primis Gruteri iterum *quantum* excusum foret, inde Gebh. necesse putavit, ut moneret, quid, quibus utebatur, codd. præferrent. At ipse Gruter. etiam in ed. postuma sponte *quantam* revocavit.

§ 15 *Non valetudinis ergo, &c. votorum: factosque populus coronatus spectavit*] *Votorum: factos populus* Lov. 5. *factoque* Flor. a m. pr. *votorum factorumque: populus* Crevier. edidit ex Put. Mihi etiam ejus lectio vera videtur. Ceterum *valetudinis gratia* Lov. 1. 2. 4. Ber. Rec. et Hav. Vide ad XXXVII. 47. § 4.

Matronæ supplicavere] Livius sæpe dicit, supplicatum ivisse 'viros fœminasque,' frequentes supplicatum ivisse 'cum conjugibus ac liberis.' Vide III. 7. X. 23. XXVII. 10. et alibi. Cur id his ludis a solis matronis factum dicat, non scio. Dodwell. de Cyclis Diss. IV. 16. et in Append. Prælect. p. 758. recte, ut puto, scribit, ex Livio non posse colligi, ludis Apollinaribus plures dies, quam unum, datos, ac demum recentioribus temporibus aliquid in ea re mutatum fuisse; de quo etiam agit Noris. Cenot. Pisan. diss. II. c. 6. p. 137. Si hoc ita se habet, etiam sequi videtur, matronas, quæ supplicatum ibant, spectaculis eorum exclusas fuisse: nisi fortassis eas ante commissionem ludorum supplicasse dicendum est. *Duk.*

In propatulo epulati sunt] Put. et Pet. uterque, *in propatulis epulati sunt.* J. F. Gron. *In propatulo* Livius dixit V. 13. 'Patentibus januis promiscuoque usu rerum omnium in propatulo posito.' XXIV. 16. 'Adparata convivia omnibus in propatulo ædium

fuerant.' xxvi. 15. 'Parati erant, qui magno rogo, in propatulo ædium accenso, corpora exanima injiciant.' Nihilominus *in propatulis* etiam Flor. et alii.

CAP. XIII. § 1 *Consules ambo in Samnio essent*] Vocem *ambo* ignorant Voss. et Lov. 2. Mox *prohibuerat eos Romanus exercitus* Voss. et Lov. 1. ac 4. *eos prohibuerat Romanus exercitus* Lov. 2. Deinde § seq. τὸ *orantes* exsulat a Lov. 2. et Hav.

§ 4 *Triginta passuum millia ab ipsa urbe*] Si quis attendat, quæ non multo post sequuntur, facile deprehendat, mendose numerum hunc positum. Id ego secutus, quum ad vetustum codicem confugissem, *tria millia* habere repperi: quæ lectio verior vero est. *Sabell.* *Triginta*, vel *XXX. passuum millia* Voss. Cant. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Hafn. Hav. et Hearnii L. 1. ꝏ ꝏ ꝏ *passuum ab ipsa urbe* Flor. Passim denarii numeri nota *X.* pro millenarii nota ꝏ a librariis substituta est. Vide ad xxxiii. 14. § 5. *Tria millia passuum* Gaertn.

§ 5 *Præsidiis datis, qui commeatus eos prosequerentur*] Aut *præsidio* scribendum est; aut *quæ*, quod vetus codex habet, et non *qui*, legas oportet. *Sabell.* *Quæ* etiam omnes mei.

§ 6 *Qua die ad accipiendum*] Pall. tres, *qua die in castris ad accipiendum*, ingrata iteratione. Paucis enim verbis præcesserat 'devehi frumentum in castra jusserat.' *Gebh.* Omnes scripti *qua die in castris ad accipiendum*. J. F. Gron. Non aliter etiam Hearnii Oxon. omnesque mei, præter unum Ber. qui voces *in castris* omisit: *qui quo die in castris* legit Brancal. Latinii: *quo die in castris* Hav.

§ 7 *Id pro cetera socordia negligentiaque a Campanis actum*] Pall. 2. et 3. *negligentiaque Campanis actum*. Gebh. Ita et Lov. 4. ac Gaertn. Vide ad vi. 11. § 4. Deinde *socordia* Gaertn. et quædam ex vett. edd. Vide ad vi. 37. § 8. Tum *neclegentiaque* Flor. a m. pr. *neglegentiaque* a m. sec. Vide ad ii. 46. § 7.

Paullo plus quadringenta vehicula missa] Vet. lib. *quadraginta* habent, non *quadringenta*: quod ad socordiam Campanorum demonstrandam magis valet, de qua castigati ab Annone sunt, atque ita profecto legendum. *Sigon.* Probo hanc lectionem *quadraginta*, ut ex paucitate plaustrorum redarguatur Campanorum socordia. Pall. tres numerant *CCCC. vehicula*: princeps ed. *trecenta*. Gebh. *Quadraginta* ab Sigonio. Omnes veteres, scriptique et editi, *quadringenta*: et haud putem nimium esse pro magnitudine urbis et frequentia incolarum: præsertim quum paullo post habeas *duo millia*. J. F. Gron. *XL*[ta] *vehicula* Hearnii L. 1. *CCC*[ta] *vehicula* Ber. *tricenta*, vel *trecenta vehicula* edd. ante Aldum: *CCCC.* vel *quadringenta vehicula* Hearnii N. D. et reliqui codd. quibus utor.

Ob id castigatis ab Hannone] Teneatur et hæc lectio vulgata: nam deterius Pall. tres, ac prisca ed. ingerunt *ob id castigati ab Annone sunt*. Gebh. *Castigati sunt ab Hannone* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. Brancal. Latinii, et edd. ante Aldum. De scribarum hoc lapsu in Mss. admodum frequenti vide ad xlv. 17. § 6.

Alia producta dies] Vet. lib. *prodita*. Festus 'Referri diem proditam.' *Sigon.* Pal. 1. *prædicta*. Reliqui duo *prodita dies*. Gebh. *Prædicta dies* Lov. 2. et Hav. *prodicta dies* Flor. a m. pr. et Voss. Id etiam Crevier. in uno e suis codd. reperit, ac verum putavit, quum proprium hoc verbum sit de die longiore dicta. De hoc verbo eo sensu vide ad ii. 61. § 7. et iii. 57. § 6. Verum eodem etiam

sensu 'prodita dies' est apud Ter. And. II. 1. 13. 'Ut aliquot saltem nuptiis prodat dies:' ubi vide Donat. et Non. Marc. voce 'Prodere.'

§ 8 *Legatos decem extemplo ad consules (circa Bovianum castra Romanorum erant) miserunt*] Confusus ordo verborum in Pall. Mss. quorum Pal. 1. *legatos decem ext. circa ad consules Bov. castra R. e.* Pal. 2. *ext. ad Bov. ad consules Romanos, ubi castra R. e.* Pal. 3. *extimplo circa ad consules Bov., ubi castra R. e.* Gebh. Pal. primo consentiunt Cant. et Lov. 1. at tertio Lov. 2. et Gaertn. *circa ad consules Bov. castra* Lov. 4. *ad consules Bov. ubi castra* Harl. Hav. et Brancal. Latinii: *ad consules circa Bov. ubi castra* Lov. 5. Ber. Hafn. et pleræque edd. antiqq. *circa Bov. ad consules Romanos ubi castra* Rec.

§ 9 *Cui ea provincia evenerat*] Meliores *cui ea provincia obvenerat.* J. F. Gron. Vide Gronov. Obs. I. 10. p. 92. *Duk. Obvenerat* etiam Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum. Vide ad IX. 31. § 1. et Gebhard. ad VII. 16. § 3.

Profectus nocte Beneventum mœnia est ingressus] Voss. *Benevento*, et postremæ literæ superpositum est *i.* Gud. *Beneventi.* Legendum *profectus nocte, Beneventi mœnia est ingressus.* J. F. Gron. *Benevento* Flor. Harl. et Hearnii N. *Beneventi* Lov. 1. 2. 5. et Hearnii L. 1. Nec aliter in tribus codd. invenit Crevier. Legerem ac distinguerem *profectus, nocte Beneventi mœnia est ingressus.*

§ 10 *Profectum frumentatum, duo millia plaustrorum, inconditam inermemque*] Reperitur in Pall. 1. et 3. *plaustrorum inermemque.* Gebh. Interposuimus nobile fragmentum ex Put. Pet. duobus Flor. Barberino: *Hannonem cum exercitus parte profectum frumentatum: per quæstorem Campanis datum frumentum: duo millia plaustrorum, inconditam inermemque aliam turbam, advenisse.* An fuit *ad duo millia?* J. F. Gron. Eadem addita verba agnoscunt Lov. 2. 4. Hafn. Hav. et Hearnii N. Deinde *inconditam* male neglegunt Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. Infra XXVII. 32. 'Eam inconditam inermemque multitudinem primo statim terrore adveniens cepit.' Mox *agrestibus his exteris*, pro *iis ex terris*, Lov. 5. *agrestibus his turmis* Hafn. *agrestibus his ex turmis* Brancal. Latinii. Interdum librarii 'terræ' et 'turmæ' confuderunt. Vide Nic. Heins. ad Silii VII. 723.

§ 11 *Castra Punica obpugnanda esse*] Libri omnes nostri *expugnanda.* Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Vide ad XL. 33. § 9. Tò *esse* deficit in Harl. et Ber.

§ 12 *Si in plano castra posita essent*] Vocem *castra*, nescio quam ob caussam, omisit Clericus: nisi sit, quod modo præcesserit. Omnes codd. eamdem servant.

§ 13 *Nulla ex parte adiri, nisi arduo ac difficili adscensu, poterant*] Gud. Voss. Mureti, *aditu* pro *ascensu.* An fuit *quæ nulla ex parte, nisi ardua ac difficili, adiri poterant?* J. F. Gron. *Ac difficili aditu* Hearnii L. 1. quod ex grammatici glossa natum puto. Certe, juncta utraque lectione, *difficili aditu sive adscensu* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav.

CAP. XIV. § 2 *Dein postero castris se hostium jungi*] *Castro se hostium* Voss. Lov. 1. et Flor. a m. sec. *castros hostium* a m. pr. *castris hostium* in Put. invenit Crevier. qui existimat ita tolerabiliorem esse orationem; in vocibus enim, *castris se hostium jungi*, aliquid inconcinni esse, quod vix a manu Livii proficisci potuisse videatur. Paullo post *possent* Hearnii L. 1.

§ 3 *Totumque eo versuros bellum*] Vet. lib. *versurum.* Sigon. Put. et meliores cum editis ante Sigonium

versuros: nempe se et collegam junctos. *J. F. Gron.* Cum Sigonio faciunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Rec. et Hav. Malo tamen cum Gronovio *versuros*, quod servant Flor. et Hearnii N. ac D.

§ 4 *Proxima portæ hostium erat cohors*] Pall. 1. ac 2. *Proxime*. Gebh. Put. *Proxime portas*. Ita scribe, vel *portam*. J. F. Gron. *Proximæ portæ* Flor. et Lov. 1. ac 2. *Proxime portæ* Voss. Harl. et Hav. *Proxime* Livium cum casu quarto libenter construxisse, sæpius supra dictum est. Vide ad I. 21. § 1. II. 48. § 5. et VIII. 32. § 12.

Cujus præfectus Vibius ereptum vexillum trans vallum hostium trajecit] Pal. 2. *præfectus Lubius erectum*. Sed legitimum est *ereptum*. Gebh. Put. *Vibius acausarreptum*. Neque aliter Pet. melior ante lituram. Scribe *Vibius Accuæus arreptum*. Sic et infra scribendum *ante aliæ Accuæus Pelignus*. Nam Put. Pet. tres Flor. *Accæus*, alii *Accæus* vel *Accéius*. Oppidum est *Accua*, nominatum Livio libro præced. c. 20. Inde *Accuæus*. Atque ita etiam reponendum apud Valerium III. 2. ubi idem 'Vibius Acceus' vocatur. Forte etiam scribendum *trans vallum jecit*. Sed et illud probum. Plautus Milit. II. 5. 58. 'commeatus transtinet trans parietem.' *J. F. Gron.* De conjectura *Accuæus* scrupulum injicere potest, quod 'Accua' XXIV. 20. in Apulia videtur poni, non in Campania, ut scribit Ortelius: hæc autem cohors Peligna fuit, cui cur Apulum præfecerint Peligni, causa non apparet. Socios militibus, quos delectu in suis civitatibus habito scripserant, præfectos dedisse, auctor est Polyb. VI. 19. Jam vero non valde vero simile est, eos civibus suis præfectos, qui ejusdem civitatis non essent, præponere voluisse. Ceterum ab his præfectis diversi erant duodecim præfecti sociorum, quos a consulibus constitutos tradit Polybius VI. 24. De utrisque est in Lipsio de Mil. Rom. I. 7. et II. 10. cujus dubitationem, 'prætores', melius dicantur, quos socii creabant, ut in Liv. IX. 16. et XXIII. 19. an 'præfecti,' hic locus solvit, e quo intelligitur, eos recte utroque nomine vocari. 'Trajicere trans' est etiam XXI. 26. 'Omnibus ferme suis trans Rhodanum trajectis:' et XLI. 4. 'Quum trans vallum signum trajecisset.' *Duk.* Quum infra hoc cap. Vibius in plerisque codicibus *Accaus* vocetur, propius eam lectionem fore existimat Doujatius, si hoc loco *Vibius Æcæus*, et infra *Æcæus Pelignus* legatur, ab oppido 'Æcis,' cujus Liv. XXIV. 20. meminit. Quum tamen neque Accua, neque Æcæ in Pelignis sint, cognomen illud Vibii aliunde esse posse agnoscit. De locutione 'trajicere trans' vide ad XXI. 26. § 6.

Arreptum vexillum] 'Signa' et 'vexilla' interdum quidem sine discrimine dicuntur. Vide Lipsium de Mil. Rom. IV. 5. Sed quia Livius hic cum cura videtur distinguere, non dubitandum est, quin jam illo tempore socii habuerint ea quæ proprie 'vexilla' dicuntur, quum legionarii 'signa' haberent. Sic XXXIX. 20. quem locum etiam Lipsius laudat, 'Legionis secundæ signa tria, undecim vexilla sociorum Latini nominis in potestatem hostium venerunt.' Sed utrum totius cohortis socialis tantum unum, an singularum illius partium singula vexilla fuerint, et quæ fuerit distributio cohortium socialium, de qua se non firmiter scire fatetur Lipsius, post eum nondum a quoquam traditum inveni. *Duk.* *Ereptum* plerique mei: *erectum* Lov. 4. *receptum* Lov. 5.

§ 5 *Si ejus vexilli hostes potiti essent*] *Ejus vexillo* Ber. a m. sec. *ejus vexillum* Hafn. quo modo Livium alibi locutum esse, nondum observavi. Vide ad XXXI. 46. § 6. Infra c. 17. 'Capitis tantum Gracchi hostes po-

titi sunt.' xxxiv. 21. 'Hujus potitus loci consul.' Et forte ita accipiendus est Livius xxxii. 13. 'Transgressi inde in Thessaliam Cymines et Angeas primo inpetu potiti sunt.' Hæc tanto libentius exempla laudavi, ut pateret, ita Livium non semel locutum esse; quod me non meminisse notaram ad viii. 2. § 5. Præterea *potirentur* Ber. In sequentibus *castra irrupit*, sine præpositione, solus Lov. 4. Vide igitur quæ notantur iv. 49. § 9. *Irrupit* etiam Flor. Lov. 2. Hearnii D. et ed. Rom. princeps Aler. Vide ad i. 56. § 12. Sed forte ita dederunt librarii, quia præcessit 'trajecit.' Sed vide ad iii. 46. § 9. Deinde § seq. *castrorum* ignavia scribarum exsulat a Flor. Lov. 1. 2. 4. et Harl.

§ 7 *T. Pedanius, princeps primus centurio*] Lips. Mil. Rom. ii. 8. conjicit *primæ centuriæ*: putarem potius ab inepta esse manu vocem *primus*, interpretamentum scilicet illius *princeps*. Grut. Lipsius suspicatur, ultimam vocem abjiciendam, vel legendum esse *princeps primæ*, aut *prioris centuriæ*. Alterutrum verum arbitror. lib. xxvi. capp. 5. 6. 'secundus hastatus,' 'primus princeps.' *Duk.* Clericus exponit, primus centurio legionis tertiæ, omnium princeps, aut ante alios: mox etiam *princeps tertiæ legionis*, primus omnium ex tertia legione. Et tamen nos remittit ad loc. laud. Lipsii. Hinc patet, quanta diligentia in Livio edendo versatus sit. Ceterum Pedanii prænomen omittitur in Ber. et Hearnii L. 1. ac D.

Manipulares sui primum transcendentem fossam] Vet. lib. *primum transcenderunt fossam*. Sigon. Pal. 3. *Manipulares sui primi transcenderunt fossam; deinde leg. tota sec. est.* Gebh. Sic [*transcendentem*] optimi ac fere omnes. Et audet Sigonius venditare *transcenderunt*: nec videt orationem sic fieri solœcam. Etenim *Manipulares ejus primum transcenderunt* dicendum fuerat. *J. F. Gron.* *Transcenderunt* Lov. 4. Harl. Hearnii D. et Brancal. Latinii: *transcendere* Hav. Sed rectius reliqui vulgatum tuentur.

§ 8 *Ab revocandis ad incitandos*] Meliores *ab revocando ad incitandos hortandosque versus milites*. Put. solemni errore *ad revocando*: alii *ad revocandos*. J. F. Gron. *Ad revocando* Flor. a m. pr. *a revocando* a m. sec. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Plerique reliqui scripti *ab revocando*, consentientibus Hearnii Oxon. et Brancal. Latinii. Mox *ostendit*, pro *ostendere*, male Flor. a m. sec.

§ 9 *Quos vires sanguisque desereret*] Omittunt copulam Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Harl. *vires ac sanguis* Lov. 5. *vires et sanguis* Hav. Tum *desererent* Lov. 1. et Hav.

§ 10 *Capta itaque momento temporis, velut in plano sita, nec permunita castra*] Paulo ante negavit, Pœnorum castra in plano esse, cum dixit c. 13. 'Tantum pavoris injecerunt, ut, si in plano castra posita essent, haud dubie primo impetu capi potuerint: altitudo loci et munimenta defendere.' Nunc ait, ea castra momento capta, æque atque si in plano sita nec permunita fuissent. Itaque non sibi repugnat. *Sigon.* *Captaque momento* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et typis descripti antiquiores: qui iidem codd. mox, consentiente etiam Gaertn. legunt *sita castra, nec permunita*. Mox *erat* non adparet in Voss. et Lov. 1.

§ 11 *Supra sex millia hostium cæsa, supra septem millia capiuntur*] Put. et Pet. *hostium occisa, supra septem millia capitum*. Voss. quoque *capitum*. Nempe mutanda distinctio, et vox *capta* ab sequenti periodo retrahi, atque huic annecti debet, hoc modo: *supra sex millia hostium occisa, supra septem millia capitum cum frumentatoribus Campanis omnique plaustrorum et jumentorum apparatu capta*. *Et alia*

præda ingens fuit, quum, &c. J. F. Gron. Optimis Gronovii per omnia adsentitur hoc loco Flor. quod etiam de L. 1. auctor est Hearnius. *Captum*, pro *capitum*, est in Hav. Mox *populabundus passim quum esset*, pro *isset*, Flor. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 2. 4. Harl. Hafn. Gaertn. et Hav. Vide ad XXVII. 44. § 3.

§ 13 *Ante alios Vibius Pelignus*] Pall. 1. et 2. *ante alios Acceus Pelignus*. Pal. 3. vero *Acceius Vibius Pelignus*. Gebh. *Accæus*, vel *Acceus*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. Sed vide ad § 4. Præterea Pedanii prænomen exsulat a Lov. 4. 5. duæ voces *et T.* a Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Gaertn. et Hav. At § præc. τὸ *est* non adparet in Flor. et Cant.

§ 14 *Hanno ab Cominio Cerito, quo nunciata*] Hanno frumentatum ierat, ut puto, in Samnium, quod Benevento proximum est. At, *Cominio Cerito* quo pacto dictum sit, non intelligo. 'Cominii' quidem in Samnio lib. x. ab urbe condita multa mentio est, sed *Cerito* additum nos turbat. Cominios ex Æquicolis interiisse, ait Plinius III. 12. At nihil ad hunc locum. *Glar.* Pal. 1. ostendit talem scripturam: *Anno ab quomino Ocrito, quo nunciata clades est.* Pal. 2. *Hanno a Comino Cerito, quo nunciata clades est.* Gebh. *Ab Comino Ocrito* Flor. Voss. Hav. Lov. 2. Harl. Hearnii Oxon. et ed. Rom. princeps Aler. *ab Comino Ocerito* Lov. 4. *ab Comino Accito* Rec. *ab Comino Atico* Gaertn. *ab Comino Cerito* Lov. 5. et pleræque edd. usque ad Froben. a. 1535.

CAP. XV. § 1 *Et Campani, audita sua pariter sociorumque clade*] Pall. 1. et 3. *Et legati Campani, sua audita suorumque sociorum clade.* Non probo. *Gebh.* *Et legati Campani* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Tum *sua suorumque sociorum clade* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. *sua suorumque pariter sociorum clade* Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum: *sua pariterque sociorumque clade* pro varia lectione Lov. 5.

Tantum non ad portas et muros bellum esse] *Tantum jam ad portas* Lov. 2. Hafn. et Ber. a m. sec. erasa priori scriptura: *tantum et jam ad portas* Harl. *tantum nunc ad portas* Hav. *diei iter tantum a Capua, ad portas* Brancal. Latinii: *diei iter a Capua tantummodo ac portis et muris* edd. ante Aldum. Adparet librarios vim particularum *tantum non* ignorasse, quas propterea passim corruperunt. Vide ad IV. 2. § 12. Mox *in potestate hostium venturam* Flor. Voss. et Lov. 1. 2. ac 4. Vide ad VIII. 20. § 6. c. 25. § 4. et IX. 25. § 3.

§ 2 *Ne Tarentum quidem, non modo arcem*] Id est, nedum, multo minus arcem. Cic. de Divin. II. 55. 'Quorum partim ficta aperte, partim temere effutita, numquam ne mediocri quidem cuiquam, non modo prudenti, probata sunt.' In ejusdem Paradoxo II. Lambin. Gruter. et Grævius ediderunt: 'Mihi vero quidquid acciderit in tam ingrata civitate, ne recusanti quidem evenerit, non modo non repugnanti.' Sed magis placet lectio ed. Gronov. *non modo repugnanti*, quam et Aldus in Mss. et Lambinus in aliis edd. esse testantur. *Duk.* *Nedum arcem* Hafn. et Brancal. Latinii; quod ex interpretis glossa natum censendum est. Ceterum Cic. τοῖς *ne quidem* interdum particulas *non modo non* subjunxit. Ita ad Att. XIV. 19. 'Cui facile persuasi, mihi id, quod rogaret, ne licere quidem, non modo non lubere.'

§ 3 *Agros populationibus possent prohibere*] *A populationibus* Gaertn. Sed non est necesse. Infra XXXI. 25. 'Nec tantum agros sociorum populationibus prohibiturum.'

§ 4 *Præsidiique, quod ibi obsideretur, cura esse*] Pal. 3. *præsidii quoque, quod*

ibi. Gebh. Ita et Lov. 4. Vide ad v. 27. § 1. Tum *cura est* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. a m. sec. Hav. Hearnii N. et Brancal. Latinii.

§ 5 *In exigua spe ad transitionem ab hostibus per colloquia erant*] Quia nihil ex ea lectione sequebatur, ex vetustioris codicis collatione *vocati erant* reposui. *Sabell.* Mediol. 1505. potius ediderunt *exigua spe, vocati sæpe ad transitionem:* atque ita omnes codd. nisi quod *vocati spe* sit in Hav. unde simul patet caussa erroris, nempe voces *vocatus sæpe* omissas esse ob præcedentis *spe* similitudinem. Mox voces *qui Metaponti erant* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. omittunt.

§ 6 *Itaque Metapontini extemplo, &c. defecere. Hoc idem eadem ora maris et Thurini fecerunt*] Anno DXXXIIII. post Cannensem cladem acceptam, ad Pœnos Græcorum omnem ferme oram, Tarentinos, Metapontinos, Crotonienses, Locrosque defecisse, scripsit XXII. 61. Quod dixi ita intelligendum esse, ut non statim eos defecisse accipiamus, sed sequentibus deinceps annis, ut cuique populo facultas oblata est. Nam Locrenses Crotoniensesque defecerunt 'a. DXXXV. Nunc demum vero anno DXXXVII. Tarentini et Metapontini. Thurini et Consentini priore anno a Pœnis ad Romanos redierant, ut initio hujus libri dixit. Ergo Thurini iterum hoc anno deficiunt ad Pœnos. Itaque, quoniam mirabile videri potest, eosdem quotannis deficere, neque suspectam eorum, a quibus semel defecerint, fidem haberi, in altero horum locorum mendum esse suspicor, duosque populos esse *Terinæos* et *Thurinos;* supra autem c. 1. *Terinæi* et *Consentini*, hoc loco *Metapontini* et *Thurini* legendum. Nam et Strabo VI. 256. et Plinius III. 5. 'Consentiæ Terinam,' Ptolemæus III. 1. 'Thurio Metapontum' adnectunt. De 'Terina' quidem Bruttiorum urbe ab Annibale hoc bello eversa, quod se eam tueri posse desperaret, Strabo lib. VI. p. 256. *Sigon.*

§ 7 *Quibus, indidem ex Achaia oriundi*] Gud. *identidem.* Forte *quibus itidem ex Achaia oriundis.* J. F. Gron. *Quibus indigenæ ex Achaia* Hav. *quibus itidem ex Achaia* Lov. 2. Ber. et Hearnii L. 1. Neque aliter in Victor. invenit Crevier. qui fortasse futuros inquit, qui id malint. Ex eorum numero me non esse profiteor. Ut enim hic *indidem ex Achaia,* ita 'indidem ex Celtiberia' XXVIII. 1. 'indidem ex Aventino' XXXIX. 12. Et ita alii. Vide Bosii indic. Corn. Nepot. ea voce. Amavit autem hoc vocabulum Livius. Vide ad XXXIX. 8. § 8.

§ 9 *M. Atinius Thurinis*] Vet. lib. *Thuriis.* Recte. *Thuriæ* enim etiam dicuntur. *Sigon.* Pall. 1. 2. *Thuris.* Pal. 3. *M. A. Thurii præerat cum modico præsidio.* Gebh. *Thuriis*, vel *Thuris* etiam mei. *Thurinis* in nullo inveni.

Non militum, &c. fiducia, quam juventutis Thurinæ] Ita J. F. Gronovius edidit, et quidem fide optimorum codd. ut testatur ad II. 56. § 9. Neque aliter Flor. Cant. Voss. Lov. 1. Harl. Gaertn. aliique cum Hearnii Oxoniensibus. Ante Gronov. vulgabatur *non tam militum.* Vide plura ad eum locum.

§ 10 *Tectus collibus, ad tegendas insidias obpositis, subsistit*] Dicendum *appositis*, id est, idoneis. *T. Faber.* Non placet illud *tectus ad tegendas.* Sic tamen omnes libri. Forte *celandas.* J. F. Gron. Propius crediderim *septus collibus ad tegendas insidias oppositis.* XXV. 25. 'Castraque tectis parietum pro muro septis.' *Jac. Gron.* Certe minus a vulgato recedit, si cum Jac. Gronovio legamus *septus collibus.* Et ita fere loquitur Liv. cap. seq. 'Paucis a multitudine in valle, silva ac montibus septa, circumventis.' Interdum etiam librarii illa vocabula inter se commutarunt. Vide ad Silii II. 691. Hic tamen minus placet *septus collibus obpositis.* Malim igitur

cum J. F. Gronovio *tectus collibus ad celandas insidias.* Ita XXIX. 34. 'Tegentibus tumulis, qui peropportune circa viam flexus obpositi erant, occultus processit.' Unde et male Fabrum, pro *obpositis*, substituisse *adpositis* patet: verum de eo plura ad XXVIII. 12. § 6. *Ad obtegendas insidias* Flor. a m. pr. *ad oblegendas* a m. sec. Deinde *substitit obpositis* Voss. Lov. 1. 4. 5. Ber. et Hav. *substitit* etiam Lov. 2.

§ 11 *Et fraudis intestinæ et hostium insidiarum ignarus*] Emenda *hostilium*. J. F. Gron. Emendationi huic admittendæ nullam video necessitatem, præsertim invitis omnibus Mss. Sæpissime enim plures junguntur genitivi, quorum alter ex altero pendet. Livius in Præfat. 'Me ipsum consuluisse memoriæ rerum gestarum principis terrarum populi.' IX. 42. 'Alienæ sortis victor belli.' XXII. 45. 'Cui sors ejus diei imperii erat.' cap. 49. 'Quem unum insontem culpæ cladis hodiernæ Dii respicere debent.' XXIII. 30. 'Absumtis frugum alimentis, carnisque omnis generis quadrupedum:' hoc lib. c. 27. 'Bomilcaris adventus fama.' XXVI. 17. 'Socium Latini nominis peditum numerum parem decernunt.' XXVII. 1. 'Hic status rerum Hispaniæ erant.' cap. 20. 'Ætolis ferocioribus, quam pro ingeniis Græcorum gentis.' Val. Max. I. 8. § 11. 'In vestibulo templi Matris Deum posita.' Vide Perizon. ad Sanctii Min. II. 3. circa fin. et Th. Wopkens Lect. Tull. I. 16. qui eodem loco hinc etiam præsidium quæsivit vulgatæ lectioni apud Silium V. 391. 'gelidusque sub ossa Pervasit miseris conspectus consulis horror.' Sed videat, rogo, quam illud infirmum sit adversus codicum et vett. edd. auctoritatem, cui nemo prudens posteriorum deliria præferre sustinet. Neque defendendæ Gronovii hoc Livii loco conjecturæ facit, quod præcedit 'fraudis intestinæ.' Ei enim, ut orationem variaret, optime Livius subjungere potuit *hostium insidiarum.* Ita 'præsidium Attali Romanique,' non *Romanumque*, vel *Romanorumque*, XXXI. 25. § 1. 'Macedonum Romanaque castra' XXXVI. 29. § 5. Vide utroque loco. Ceterum prius *et* deficit in Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Hav. et quibusdam edd. Sed voculam illam perperam hauserunt ultimæ literæ vocis præced. Vide ad IX. 41. § 10. Quin etiam alibi, ubi similis erroris caussa dari nequit, prius *et* hoc sensu geminatum librarii sæpe omiserunt. Vide ad II. 44. § 2. Paullo ante *peditum agmine*, omissa media voce, Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Hav. *peditum agmine tantum* Ber. Tum *copias in aciem educit* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Ber. Hav. et typis descripti ante Aldum.

§ 12 *Pedestre prælium fuit peraeque*] Libb. omnes *insigne* contra sequentia. *Gebh.* Ita et Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Aldum.

§ 13 *Propere inconditam Thurinorum turbam, &c.*] Video sane XXII. 19. 'Raptimque omnia præpropere agendo,' tamquam Livius non abhorruerit istas adverbiorum geminationes. At 'propere extemplo' qui possint jungi, parum liquet, et videtur mutanda sic distinctio: *coorti cum clamore equites propere, inconditam Th. turbam nec satis fido, &c.* Etiam in advocato loco pater aliquando inseri particulam voluit 'raptimque omnia ac præpropere.' Quomodo loquitur XXII. 3. 'Ferociter omnia ac præpropere acturum.' *Jac. Gron.* Admissa hac distinctione ἁπλῶς *incondita* vocatur Thurinorum turba, quos tamen, ut supra dicitur, Atinius centuriaverat armaveratque. Hinc Crevier. ex codd. duobus malebat *prope inconditam*. Similiter præfert Ber. a m. sec. Solent autem hæ voces commutari. Vide ad XXXIX. 31. § 4. *Prope inconditam* autem vocatam putat, quod parum exercitata et disciplinæ militari adsue-

facta erat. Mox *in fugam converterunt* Cant. Vulgatum, quod reliqui codd. tuentur, elegantius est. Vide ad I. 37. § 3. et XXXVIII. 20. § 3.

§ 14 *Hinc pedes, hinc eques urguebat*] *Hinc pedites, hinc equites urguebant* Voss. Lov. 2. 5. Gaertn. Ber. et Hav. cum edd. ante Aldum: quæ lectio placere nequit, et ab illis subposita videtur, qui non cogitabant, 'pedes,' 'eques,' 'miles,' ac similia pro peditibus, equitibus, militibus poni. Vide ad II. 20. § 12. et VII. 35. § 2. Forsitan tamen scribendum *hinc pedes, hinc eques urguebant*. Ita enim præferunt Lov. 1. 4. et Harl. Et quidem *urguebant* indoctis librariis prætextum dedisse potuit, ut *pedites* et *equites* emendarent, quum tamen innumeris locis voces illæ etiam numero singulari adsciscant verbum plurale. Vide ad III. 42. § 5. et VIII. 38. § 5. Similia plura vide ad XXXV. 26. § 9.

§ 15 *Permistosque hostes urbem invasuros*] Optimi *permixtosque et hostes urbem invasuros*. J. F. Gron. Pariter Flor.

§ 16 *Atinius tamen cum paucis receptus*] Vet. lib. *cum paucis se recepit:* malim tamen *receptus:* a Thuriis enim primum receptum, post ad naves deductum Atinium ait. *Sigon*. Perperam etiam Rec. *se recepit*.

Quum alii urbem tuendam, inde alii cedendum fortunæ] Pall. tres, *cum inde alii cedendum fortunæ*, exclusis illis *alii urbem tuendam*. Gebh. Hæc verba [*alii urbem tuendam*] ignorant omnes scripti: continenter vero exhibent *tenuit; quum inde alii cedendum*. Videndum an nihil desit, quod prudens lector ex sensu non suppleat. Dicendo enim, receptum esse Atinium, et seditionem ortam, quod alii fortunæ cedendum et Pœnis urbem dedendam censerent, satis indicat, alteram partem fuisse illorum, qui Atinium receperint, eoque manendum in fide statuisse. Posteriore loco *τὸ inde* significat 'nunc tandem,' 'post talem casum.' *J. F. Gron*. Eadem verba omittuntur etiam in Hearnii Oxon. meisque codd. sine quibus sensum constare non posse existimat Crevier. Ita tamen ut *inde* ei suspectum sit, idque redundare, et ex superiori versu temere huc inmigrasse judicet. Olim etiam Gronov. *τὸ inde* huic loco inconveniens putavit in pr. ed. nott. et verba ita interpolavit: *quum in fide manendum alii, alii cedendum fortunæ*. Verum mox in addendis p. 759. eam, quæ hic sub ejus nomine conspicitur, conjecturam proposuit. Mox § seq. *in urbe accipiunt* Lov. 1. Harl. et Gaertn. *in urbem recipiunt* Hav. Utrumque male. Vide ad IV. 15. § 3. et IX. 16. § 2.

§ 18 *Quæ jam in hibernis erant*] Nugacissima narratio. Quomodo enim in Campanum agrum inducere potuerunt ad frumenta corrumpenda, si ea jam in hibernis erant? et tamen c. 18. passim populati fuisse dicuntur. Deinde non potuit jam extremum æstatis fuisse, quum tot alia deinceps adhuc gesta videamus. Sed nec locutio placet *frumenta jam in hibernis erant*. Itaque video patrem in ora libri sui aliquando annotasse *forte horreis*. Sed rursus plane induxit. Et sane tantundem foret. Omnino enim frumenta adhuc in agris apparet fuisse. Lego igitur *quæ jam in herbis erant*. Nihil potuerunt suscipere opportunius oppugnaturi consules, quam ut a Capua istam annonam pene maturam averterent, et inde suis sufficerent. Ovidius Met. v. 482. 'primis segetes moriuntur in herbis.' VIII. 290. 'Is modo crescenti segetes proculcat in herba.' Epistola Helenæ XVII. 263. 'Sed nimium properas: et adhuc tua messis in herba est.' *Jac. Gron*. Conjecturam Gronov. probavit etiam Crevier. Vide viros doctos ad postremum Nason. locum. Supra XXIII. 48. 'Nec ante violavit agrum Campanum, quam jam altæ in segetibus herbæ pabulum

præbere poterant.' Ita 'herbescere' dicuntur frumenta, quum ex terra prorumpunt. Cic. de Senect. c. 15. 'Elicit herbescentem ex eo viriditatem.'

§ 19 *Tertium annum inpunita defectio*] Atqui post L. Æmylium ac C. Terentium, sub quibus Capua post cladem Cannensem defecit, hi quinti sunt consules. Tres igitur anni præterierunt: quare legendum puto vel *quintum*, vel *quartum*. Porro hæ locutiones per accusativos in Latina lingua sæpe fefellerunt, ut de lustri tempore alibi admonuimus. *Glar.* Capua defecit a. DXXXIIII. Ex quo apparet, cum *tertium annum* dixit, annos medios intelligere, extremos imperfectos non numerare. Alioquin *quintum* erat scribendum. *Sigon.* Vide ad XLII. 10. § 5.

§ 20 *Ad obtinendas res in Lucanis aliquem præficeret*] Conjiciebam *præficere*, ut suspensa esset oratio ab τῷ *jubent*. Video nunc id e lib. vet. notasse Muretum. *J. F. Gron.* Ita et Lov. 4. atque Hearnii L. 1. Eorum tamen auctoritas non satis gravis videtur mutandæ vulgatæ lectioni, pro qua stant reliqui scripti; præsertim quum non ubique Livius modo, quo voluit Gronovius, locutus sit. Supra XXIV. 10. 'Jussique in provinciis manere, Ti. Gracchus Luceriæ, &c. ex prætoribus prioris anni pro prætore Q. Mucius obtineret Sardiniam.' XXVII. 13. 'Cohortibus, &c. hordeum dari jussit; centurionesque manipulorum, &c. destrictis gladiis discinctos destituit:' ubi Gronov. iterum malebat *destitui*. XXXIX. 3. 'Arma reddita Cenomanis, decedere provincia prætor jussus:' non *reddere*, ut plures legunt edd. Vide Duker. ad XXVI. 22. § 7. et quæ notabo ad XXIX. 14. § 10. Paullo ante *equitum vim sustinere*, pro *equites vim*, Brancal. Latinii.

CAP. XVI. § 1 *Priusquam ex Lucanis moveret, sacrificanti*] *Moveret exercitum*, addita voce, Brancal. Latinii. Verum non utor liberalitate librarii, qui ignorasse videtur, 'movere' absolute pro movere castra, exercitum, poni. Vide ad X. 4. § 9. Præterea *sacrificante* Flor.

§ 2 *Ad exta, sacrificio perpetrato*] De eodem sacrificio Valerius I. 6. 8. de prodigiis. *Sigon.*

Angues duo ex occulto adlapsi, edere jecur] Pal. 3. *collapsi*. 'Allabi' eodem modo signate usurpatum Horat. Epod. I. 19. 'Ut assidens implumibus pullis avis Serpentium allapsus timet.' Præterea pro *edêre* constat in Pal. 1. *enêre*, superque primum *e* scriptum *a*. ad marginem *tenere*, *lambere*: in Pal. 3. denique *collapsi ademere jecur*. Gebh. Put. *adlapsi anære jecur*. Pet. *anæ rejetur*. Flor. *anere*. Pal. unus, Men. Voss. *enere*. Pet. alter, Barber. *lambere*. Pal. *ademere*. Videtur scribendum *adedere*, vel *ambedere*. Valer. Max. I. 6. 8. 'Angues duo ex occulto prolapsi repente hostiæ, quam immolaverat, adeso jocinore.' *J. F. Gron.* *Lambere* Harl. et inter versus Flor. *exedere* Lov. 4. sed malim cum Gronov. *adedere*, id est partem ejus consumserunt. Liv. I. 7. 'Pinarii, extis adesis, ad ceteram venirent dapem.' Cic. pro Quinct. c. 12. 'Non adesa jam, sed abundanti etiam pecunia:' ubi vide Passer. Mox *libato jocinore* Livius dixit.

§ 3 *Id quum aruspicum monitu sacrificium instauraretur*] Crevier. malebat *et quum aruspicum*. Verum omnes codd. τὸ *id* servant; neque video legitimam caussam, cur displicere possit.

Atque intentius exta reserata servarentur] Pal. 2. *atque in intensius exta reserata serv.* Pal. 3. *atque inmtius exta*. Gebh. Put. *exta resereservarentur*. Scribe cum Salmasio *atque intentius extares ollæ servarentur*. Varro de LL. IV. p. 25. 'Hæ sunt, quarum in sacrificiis exta in olla, non in veru,

coquuntur.' Plautus Rudente I. 2. 47. 'Aut aulam extarem.' Adi commentatores. Meminit et Arnobius 'ollæ extorum:' ubi, quamquam recordor 'aulam auri' apud Plautum, dubitavi aliquando, an rescribendum esset *ollam extarem.* Livius XLI. 15. 'Ipsam aquam effundi ex olla, ubi exta coquerentur, jussisse.' Rubenius *extar servaretur.* Quod quum non intelligerent librarii, existimat eos primum *exta reservarentur*, dein cætera fecisse. Glossarium *extar, olla, ubi exta coquebantur.* J. F. Gron. Omnia hæc verba desunt in Harl. *exta reserata servarentur* legunt Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. et priscæ edd. *exta reservata servarentur* Lov. 1. Rec. et vet. lib. Sigonii, ut in prima ed. Scholiorum monuit: *exta reservarentur* Flor. et Cant. quod Crevier. etiam in uno codd. Regiorum invenit, unde cum Rubenio *extar*, vel, ut quam proxime ad veterem scripturam accederet, *extare servaretur* scribendum conjicit, et *extar* vel *extare* dici putat, ut 'laquear' et 'laqueare,' 'pulvinar' et 'pulvinare.' Hearnii L. 1. *exta resecata servarentur.* Unde suspicio incidit, Livium scripsisse *atque intentius exta prosecta servarentur.* Supra v. 21. 'Qui ejus hostiæ exta prosecuisset, ei victoriam dari:' ubi vide. Nemini quidem invito hanc conjecturam pro vera obtrudo; probare tamen nequeo inceptum magni Gronovii, qui Salmasii emendationem, nullius Msti consensu nisam, in contextum recepit. Vulgatam lectionem, licet aperte falsam, quum tamen codd. testimonio muniatur, reduxi, donec certiora manus Livianæ indicia aliunde suppetant.

Iterum ac tertium venisse tradunt, libatoque jecinore] Gallici omnes et Voss. spernunt τὸ *venisse:* dein habent *jocinore.* Lege *iterum ac tertio tradunt libato jocinore intactos angues abiisse.* Observavimus alibi non semel, τὸ *que* in optimo supervacaneum. *J. F. Gron.* Si *tertio* ex Mss. est, recipi debet, etsi non minus recte dicitur *tertium.* Contenti esse possumus uno loco Livii III. 19. 'Iterum atque tertium tribuni pessimis artibus regia licentia vivunt.' Plura habent Scioppius in Paradox. Ep. I. et qui de particulis linguæ Lat. scripserunt. *Duk. Tertio* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldinam. Verum ex Flor. et Cant. optimis codd. nihil ad eam vocem in excerptis notatur. Ut igitur dubia videtur hæc pars emendationis Gronovianæ, ita reliquam veram puto: *venisse* enim non adparet etiam in Flor. Cant. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Copulam autem *que* servant quidem omnes membranæ; eam tamen in hac operis Liviani parte sæpe perperam a librariis additam, vel detractam esse, observavit etiam Jac. Gronov. Dissert. Epist. ad Livii loca Geogr. ep. II. p. 15. Deinde *jocinore* Lov. 4. 5. Ber. et Hav. et quædam edd. vett. *jocinere* Flor. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Id etiam videntur voluisse librarii Voss. Lov. 1. et Harl. qui perperam *eo cinere* scripserunt. Vide ad XLI. 14. § 7. Tandem *abisse* Flor. Voss. Lov. 2. 3 5. et edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm. Vide ad II. 4. § 2.

§ 4 *Ab occultis cavendum hominibus consiliisque*] Pal. 3. *consultisque.* Gebh. Omnes *consultisque.* Virgil. Æn. VI. 151. 'Dum consulta petis, dum nostro in limine pendes.' Noster X. 39. 'Nocte rediit, approbare collegam consulta referens.' Sallust. Jug. c. 108. 'Colloquio diem, locum, tempus, ipse deligeret, consulta sese omnia cum illo integra habere.' *J. F. Gron. Consultisque* similiter Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. ac D. Vide ad III. 62. § 2.

§ 5 *Flavius Lucanus fuit*] Put. *Fla-*

vos Lucanis. Et mox *Flavus ad Romanum.* Denique *Flavus is se adjungit.* J. F. Gron. *Flavus Lucanis*, et bis hoc cap. *Flavus* Flor. Eamdem scripturam in quibusdam Val. Max. codd. I. 6. § 8. adparere, Jac. Perizon. ad oram Livii monuit. Φλάβιος tamen vocatur App. Alex. in Hannib. p. 333.

Ejus partis Lucanorum, cujus pars ad Hannibalem defecisset, qui cum Romanis stabat] Opinor hic perturbatum verborum ordinem, ideoque sic restituendum: *Lucanorum, qui cum Romanis stabant, cujus pars*, vel *cum pars ad Annibalem defecisset*. Valla. Minori mutatione id, quod nunc vulgo exstat, substituit Aldus; cum quo faciunt Flor. Voss. et nonnulli alii codd.

Et jam Hanno in magistratu erat] *Anno* superfluam habet adspirationem, quod non proprium nomen est, sed ablativus. *Valla.* *Et jam* vel *etiam Hanno* Cant. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. et Gaertn. *et jam anno* Flor. cum edd. plerisque omnibus: *et jam eo anno* Hafn. et Hav. *et eo anno* Lov. 2. et Ber. Idem etiam in Victor. invenit Crevier. quam expeditiorem scripturam vocat. Jac. Gronov. edidit *et jam annuo in magistratu erat;* quod etiam Cleric. recepit. Verum ita nullus cod. neque refert etiam, utrum annuus, an diuturnior fuerit magistratus, quo fungebatur. Priorum itaque editionum lectionem revocavi.

§ 6 *Fœdus cum hostibus sanxisset, ad Magonem*] Ita quædam et antiquiores et recentiores edd. distinguunt. Sed melius alii orationem finiunt post vocem *sanxisset*, et novam periodum a verbis sequentibus incipiunt: quos secutus sum. In præcedentibus *repente* deest in Voss. Lov. 1. 2. et Harl. Tum *non transire ipse, non trahere* legit Lov. 5.

§ 7 *Si Romanum is imperatorem tradidisset*] Puto legendum esse *si Romanum sibi imperatorem.* In vet. enim lib. sæpe est *si* pro *sibi*, quod imperiti ejus scripturæ fecerunt *is.* Sigon. Pal. 1. *si Romanum is imperatorem sibi trad.* Pal. 2. cum 3. *si Romanum imperatorem iis trad.* Gebh. Put. Pet. et duo Pall. *si Romanum iis imperatorem tradidisset.* 'Similiter Pet. alter, Voss. Pal. 3. *is.* Men. *his:* intellige ex superiori ' hostibus.' *J. F. Gron.* Post Sigonium, qui *sibi imperatorem* conjecit, contra ejus mentem ubique editum est *imperatorem sibi*, quum proximæ ante eum edd. cum antiquioribus Rom. 1472. ac Parm. præferrent *is imperatorem.* Et ita, præter codd. a Gronov. laudatos, legunt Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. L. 1. et Reg. major, ac Colbert. apud Doujatium. *Romanum iis imperatorem* Flor. et pleræque edd. ante Moguntinam: quod recepi, quemadmodum etiam Crevier. fecit.

In amicitiam Lucanos, dedit Pœnus in locum pacis Gracchum adducturus] Vos sic emendatis: *in amicitiam Lucanos hunc deducere Pœnum in loco quo sic Gracchum adducimus.* Ego sic: *in amicitiam Lucanos dedit, ipse se illo cum paucis Gracchum adducturus. Illo* adverbialiter, pro ' eo,' quod est ' in illum locum.' *Valla.* Hic locus non abs re asterisco notatus est in plerisque codd. est enim perquam obscurus. Nam, de quo Pœno loquatur, vix intelligi potest, cum continuo Magonem subjiciat, quasi de alio locutus sit. Atqui de Hannibale dici non potest, quod exanimem Gracchum Mago ad eum postea mittat. De Hannone autem hic nulla mentio. In hoc nobis notatus, ut studiosius exemplaria vetusta inspiciantur. *Glar.* Verba illa *deducit Pœnum in locum pacis* depravata sunt valde. Vet. lib. *dedit Pœnus.* Hinc hanc ego lectionem elicio: *Fideque ab eo accepta, si Romanum sibi imperatorem tradidisset, liberos cum suis legibus venturos in amicitiam Lucanos; dein edit, quem sit in locum cum paucis Gracchum adducturus.*

Valer. I. 6. 8. 'Gracchus hospitis insidiis in eum locum deductus, in quo Pœnorum dux Mago cum armata manu delituerat.' Hunc tamen locum, quousque melior lectio inveniatur, signandum esse asterisco puto. *Sigon.* Locus valde vexatus. Quid L. Valla et Sigonius conati sint, potest apud illos videri. Put. *deducit pœnum in locum paucis Gracchum adducturum mago ibi pedites equitesque armareset capere eos latebras ubi ingentem.numerum occuleret.* Vox *jubet* nusquam, ne in aliis quidem membranis. Scribe, *deducit Pœnum, quo cum paucis Gracchum ait ducturum: Mago, ubi pedites equitesque armasset, caperet eas latebras, quæ ingentem numerum occulerent.* J. F. Gron. *Dedit Pœnum* Lov. 1. et 4. *dedit Pœnus* Reg. major, et Colbert. apud Doujat. quorum tamen hic in margine præfert *deducit Pœnum*, quod est in reliquis omnibus: *deduci Pœnum in locis opacis Gracchum adducturus* Brancal. Latinii: *deducit Pœnum in locum, quo erat cum paucis Gracchum adducturus* unus e Pall. apud Gronov. pr. ed. nott. Deinde *adducturum: Mago ibi* Cant. et Flor. in quorum posteriore *adducturus* manus altera substituit. *Mago ibi* etiam Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. *jubet* vero omittunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. Gronovius pr. ed. nott. vestigia Put. secutus ita legi posse putabat: *seducit Pœnum: illo cum paucis Gracchum adducturum: Mago ibi pedite equiteque armatis caperet eas latebras, ubi ingentem numerum occuleret.* Et *illo* capit δεικτικῶς, voce *loco* ex sequenti periodo subintellecta. Deinde ita exponit: ducit Pœnum in lectum et secretum locum insidiarum, atque illo se ait adducturum cum paucis Gracchum. Addit insuper legi posse *adductum iri*, sed prius præfert. Verius tamen puto, quod ex secundis curis hic proponitur. Neque audiendus est Clericus, qui minori mutatione, ut ait, legebat *deducit Pœnum in locum, cum paucis Gracchum adducturus*, vel *in locum, quo cum paucis erat Gracchum adducturus:* illa enim, si quid video, longius a Put. discedunt, licet posterius illud non longe abeat a lectione unius e Pall. supra memorata.

§ 10 *Ad quam perficiendam ipsius Gracchi opera opus esset*] Quandoquidem cætera per infinitivos proferuntur, ego hunc locum legerem: *ad eam perficiendam ipsius Gracchi opera opus esse:* quomodo sæpe Livius loquitur: quamquam nihil definio. *Glar.* Glareano non assentio. *Modius.* Optimi quique *esse.* Est enim obliqua oratio. Ut et mox *reliquum autem quid esse:* non *esset*, ut vulgo. *J. F. Gron.* *Ad quam perficiendum* Flor. et ita optimos libros habere, Gronov. testatur priori ed. nott. ad XXX. 37. Vide ad XL. 49. § 1. Deinde *opus esse* tantum non omnes codd. Vide Gronov. pr. ed. nott. ad I. 50. et Obs. II. 14. p. 324.

Omnium populorum prætoribus] Quomodo *omnium populorum?* Certe de solis Lucanis sermo: et subjunxit ipse, 'Ibi paucis verbis rem transigi posse, ut omne nomen Lucanum in fide ac societate Romana sit.' Itaque lego *omnium popularium.* Lipsius, Ep. Quæst. IV. 16. Lipsio assentio. *Modius.* Non mutandum hoc cum Lipsio, diximus ad V. 34. § 5. *J. F. Gron.*

§ 11 *In dies melior atque auctior fieret*] *Atque altior* præferunt Pall. Mss. *Gebh.* Pariter Lov. 1. 2. 4. Voss. Harl. Rec. et Hav. Male. Supra III. 68. 'Numquam vestrum quisquam re, fortuna, domum auctior rediit.' IV. 2. 'Majestatem liberis tradituri essent ut auctiorem ampliremque.' c. 19. 'Memor generis, quod majus auctiusque reliquit posteris.' Vide Duker. ad Flori IV. 2. § 10. unde, 'altior' et 'auctior' a librariis confundi, etiam constabit.

§ 12 *Veteri delicto haud inplacabi-*

les] *Veteri delictu haud implicabiles fore Romanos* Pal. 2. *Gebh.* Quomodo 'vetus delictum' eorum dicit, qui ante paucos annos desciverant? rebellio majorum vetus delictum erat, ipsorum defectio novum. *Duk.*

§ 13 *Hæc ab se, ait, dicta*] Pall. 1. 3. ac vet. ed. *Hæc ab se sint dicta.* Pal. 2. *Ab se hæc sint dicta.* Gebh. Omnes scripti ἀντὶ τοῦ *ait* habent *sint.* Lege *Hæc ab se sane dicta.* J. F. Gron. *Hæc ab se sint dicta* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Ascens. 1513. *Hæc ab se dicta* Lov. 4. *Hæc ab sesindicta* Put. et Flor. a m. pr. in quo deinceps secundum *s* deletum, et supra *n* adscriptum est *t*, quasi vellet *Hæc ab se, inquit, dicta.* Crevier. ex Put. vestigiis conjicit *Hæc ab sese dicta.*

§ 14 *Locum se consiliis edixisse*] Omnes *conciliis*: optimi etiam *dixisse.* Scribe *locum se consciis dixisse.* Debebat enim occulte res agi: itaque 'concilio' non est hic locus. At τὸ *dicere* appositum. Cæsar Gall. I. 34. 'Qui ab eo postularent, ut aliquem locum medium utriusque colloquio diceret.' Sic scriptum invenimus in opt. membranis, ubi vulgo *deligeret.* Idem Cæsar v. 27. 'Omnibus hibernis Cæsaris oppugnandis hunc esse dictum diem.' Ibid. c. 55. 'Equitesque undique convocat; iis certam diem conveniendi dicit.' *J. F. Gron.* Non omnes mei *conciliis.* Certe *consiliis* superest in Cant. Lov. 2. 4. 5. Ber. a m. pr. et Rec. Non displicet tamen *consciis.* Præterea *edidisse* Hav. *dixisse* Flor. et Cant. Ita emendat ex conjectura Gronov. XXXIII. 13. 'Is dictus erat locus conloquio:' ubi nunc legitur *datus erat.* Similiter 'dicere diem' pro constituere. Vide ad XXXVI. 8. § 8. Mox *procul castris Romanis*, pro *procul a castris*, Flor. Harl. et Hav. Vide ad XXIV. 28. § 1. Tum *paucis verbis transigere posse* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav. Infra XXXII. 28. 'Prius de prætoribus transacta res, quæ transigi sorte poterat.' XXXVIII. 25. 'Principes gentis, per quos æque res transigi posset, venturos.'

§ 15 *Fraudem et sermoni et rei abesse ratus*] *Abesse credens* hæret in omnibus libris. *Gebh.* Non aliter Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldinam: quod ex interpretis expositione receptum vidētur.

Duce hospite in insidias præcipitatus] Lego *præcipitatur.* J. F. Gron. Hanc conjecturam firmant Voss. Lov. 1. et Hav. idem de duobus e suis testatur Crevier. *præcipitavit* conjicit Gebh. ad c. 11. § 6. Paullo ante *turba equitum* Voss. Lov. 1. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. edd. Ascensiana 1513. priores. Sæpissime librarii voces 'turba' et 'turma' commutarunt. Vide ad VIII. 8. § 5. c. 38. § 12. XXVI. 22. § 3. XXVIII. 36. § 8. XXXVII. 34. § 6. Nic. Heins. ad Nas. Art. Am. III. 2. et quæ notantur ad Silium v. 277.

§ 17 *Gracchus ex equo desiliit*] *Desilit.* J. F. Gronov. Unus meorum Gaertn. *desiliit.* Reliqui omnes cum Hearnii Oxon. et edd. antiqq. ante Basil. 1539. servant *desilit.* Certe, vulgatum minus probum esse, evincunt dicta ad II. 10. § 11.

Id honestent virtute] Princeps ed. *id ostenderent virtute.* Pal. 3. *ideo obstent virtute.* Perperam. *Gebh.* Men. *id obstent.* Voss. *id eo obstent* Pet. melior *ideo honestent.* Put. denique, *id cohonestent virtute.* J. F. Gron. *Eo obsistent* Hafn. *adeo obstent* Lov. 4. *id eo obstent* Lov. 2. *ideo honestent* Flor. Sed recte Gronov. ex Put. recepit *id cohonestent virtute.* Infra XXXVIII. 47. 'Quod consilium dispensandæ cohonestandæque victoriæ imperatoribus majores dederunt.'

§ 18 *Reliquam autem quid esset paucis, &c.*] Sed et hoc loco *esse* malim, quam *esset.* Verum lectoris judicio

relinquo. *Glar.* Ita et Gronov. legendum monuit hoc cap. § 10. quem etiam vide in pr. ed. nott. ad I. 50. et Obs. II. 14. p. 324.

In valle silva ac montibus septa] Comparet in libris omnibus *silva montibusque*. Gebhard. *Silva montibusque* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: *silva ac montibusque* Lov. 5. et Ber.

§ 19 *Id referre, utrum præsenti torpore pecorum more inulti trucidentur*] Comprobata est hæc lectio, etiam ex prisca ed. Interim Pall. 1. ac 3. *præsentes corpora*. Pal. 2. autem *utrum præbentes corpora pecorum more trucidentur inulti*. Gebh. Quid, quæso, est 'præsens torpor?' 'animos' potius 'præsentes' dicimus. Neque apparet ullo torpore in re tam trepida fuisse defixos fortes viros. Putean. Pet. uterque, Men. Voss. duo Pall. *præsentes corpora*. Emenda, ut plane est in uno Pall. *præbentes corpora*. IV. 28. 'Hic præbituri vos telis hostium estis, indefensi, inulti?' XXVII. 48. 'Sitisque et calor hiantes cædendos capiendosque adfatim præbebat.' XXVIII. 2. 'Quod ad fugam impedimento hostibus erat, id ad cædem eos velut vinctos præbebat.' XXXVIII. 40. 'Thracas præda ipsa impeditos oneribus, et plerosque, ut ad rapiendum manus vacuas haberent, inermes ad cædem præbet.' *J. F. Gron.* *Præsentes corpora* itidem Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Hav. Hearnii L. 1. N. et Regius, ac Colbert. apud Doujatium: *præbentes corpora*, quod recte Gronov. probat, se etiam in vet. cod. invenisse, testatur Pierius ad Maron. *Æn.* II. 670. Supra cap. præc. 'Exclusos Romanos præbuere hosti ad cædem.' Similiter Gronov. quum apud Plin. Hist. Nat. XX. 19. *præsentibus* in optimo cod. invenisset, id in *præbentibus* mutandum esse, feliciter conjecit.

An, toto animo a patiendo exspectandoque eventu in impetum atque iram verso] Vox *animo* non conspicitur in Putean. Pet. Men. Voss. Scribe, *an, toti a patiendo exspectandoque eventu in impetum atque iram versi, agentes.* Horat. Sat. I. 9. 2. 'totus in illis.' Noster XXIII. 14. 'Plebs novarum rerum atque Annibalis tota esse.' *J. F. Gron.* Vox *animo* exsulat etiam a Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii N. atque omnibus Crevier. qui insuper unius *toti* præferentis lectione novam Gronovii emendationi auctoritatem accedere recte monuit. Supra III. 36. 'Hominum, non caussarum, toti erant.' c. 59. 'Quod adeo toti plebis fuissent.' XXXV. 31. 'Totique Antiochi et Ætolorum erant.' c. 33. 'Multitudo Antiochi tota erat.' XXXVII. 49. 'Totos adhuc Antiochi Ætolos esse.' Ter. Ad. IV. 2. 50. 'Ctesipho in amore totus est.' Huc etiam refer 'totus horreo,' 'totus friget,' et similia apud eumdem obvia.

§ 20 *Solatium suæ morti inventurum*] *Suæ mortis* Gaertn. et Hav. Eo quidem modo 'solatium mortis' est apud Phædr. I. 9. 8. ubi vide Burm. et 'solatiolum doloris' apud Catull. Carm. II. in Livio tamen, cujus reliqui Mss. vulgatum tuentur, nihil mutandum. Nam *solatium morti* dictum, ut 'remedium timori,' 'tegumentum corpori,' et similia alia, quæ Livio frequentissima esse vidimus ad III. 46. § 2.

§ 21 *Paludamento circum lævum brachium intorto, (nam ne scuta quidem, &c.*] Hæc pulchre inlustrat Schelius ad Hygin. Antiq. Rom. p. 1030. tom. X. *Duk.* Adde viros doctos, et præsertim Burm. ad Petron. c. 80. Ceterum *circa lævum brachium* Ber. et Hav. quod placere posset illis, qui trium vocum similiter desinentium concursum evitandum censent. Sed vide quæ dicta sunt ad XXVI. 46. § 6. Vulgatum itaque servo. Deinde *nec scuta quidem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Al-

dum. Male. Vide ad I. 10. § 2. Mox *in hostem* Lov. 5. Tum *impetum facit* idem cod. cum Ber. a m. sec.

§ 22 *Et quum undique ex altioribus locis in cavam vallem conjectus esset, transfiguntur*] Pal. 1. *quo jecur esset;* superscriptum tamen *itum*. Pal. 2. *quo ictus esset*. Pal. 3. *quo jecur esset, suffiguntur*. Gebh. *Vallem quæ recurva esset* Lov. 2. *vallem quo jecur esset* Voss. Lov. 4. Harl. Cant. et Hav. *quo jecus esset* Flor. Tum *de altioribus locis* Ber. et edd. Aldina priores. Duplex redditur caussa, cur Romani jaculis maxime transfixi sint: primo, quia corpora eorum aperta erant, scuta enim secum non extulerant; deinde, quia ex montibus, quibus Pœni insederant, undique in Romanos, qui in subjecta valle erant, facillime tela conjici poterant.

§ 23 *Ceterum ille, conspicatus Lucanum hospitem*] Τὸ *ille* non conspicitur in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Neque etiam mox *confertos* in Lov. 2. 4. Harl. Ber. et Hav. Similiter § seq. *extemplo* exsulat a Ber.

§ 25 *Hæc vera fama est*] *Hæc fama*, omissa media voce, Cant. *Hæc fera fama* Flor. a m. pr. *Hæc sera fama* Lov. 1. 2. 4. 5. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Moguntinam. Interdum librarii has voces commutarunt. Vide Broekh. ad Prop. III. 11. 66. *Hæc gvis fama*, id est *gravis*, Ber. In posteriorum Ascensii editionum margine, pro *sera* conjicitur *ferme*, vel *sacra*, vel *vera*. Apud Latinium vero *Hæc varia fama est*. Sed vulgatum, quod Moguntini receperunt, et in reliquis superest Mss. probum est.

Cap. XVII. § 1 *Prope Calorem fluvium, ostendant*] Forte *contendant*. A. Ruben. Conjectura hæc displicet Donjatio, qui non magnam 'contendendi' materiam fuisse putat. Contra *ostendant* exponit 'declarent,' 'narrando significent.' Si codd. accederent, Rubenio favere mallem. *Ostentant* est in Gaertn. Tum *juxta Calorim fluvium* Lov. 5. Sed *Calorem* etiam effert XXIV. 14. et mox hoc cap.

§ 2 *Inter salicta innata ripis*] Pal. 2. *salicta innatæ rupis*. Pal. 3. *saliceta*. Gebh.

Nudum atque inermem, saxisque, quæ volvit amnis, propugnantem] Pal. 3. *undique saxis nudum et inermem, quæ volvit amnis, propugnantem*. Gebh. *Saxis, quæ volvit amnis* Lov. 5. intercepto τῷ *que* a proximo pronomine. Vide ad XLI. 2. § 11. *Saxisque, velut armis, propugnantem* Lov. 4.

§ 3 *Uti loco puro ea, quæ ante dicta prodigia sunt, procuraret*] Nulla sollicitandi has voces causa esset, (quippe sic quoque I. 44. 'aliquid puri soli,' sed alia notione) nisi quod oblivisci non queo, egregium illum cod. Cantabrig. destitutum fuisse vocula *loco*. Nec id sine Musarum numine. Videtur enim sub τοῖς 'procurare puro' subintelligendum 'flumine;' præsertim quum et in proxime antecedente narratione de Gracchi morte dicatur 'lavandi causa' progressus; ut in cæteris diversæ, in causa saltem negotioque hæ duæ relationes conveniant, eum lavandi causa, vel puro flumine procurandi prodigia exisse, quod exigebant istæ cærimoniæ. I. 45. 'Quidnam tu, hospes, paras inceste sacrificium Dianæ facere? Quin tu ante vivo perfunderis flumine?' Idque dicebant 'pure lautum.' Festus 'Pure lautum, aqua pura lavatum.' Livius V. 22. 'Delecti ex omni exercitu juvenes, pure lotis corporibus, candida veste, venerabundi templum iniere.' XXXIX. 9. 'Deinde pure lautum in sacrarium deducturam.' XXVII. 37. 'Pureque et caste a matronis sacrificatum.' *Jac. Gron.* Unum hunc cod. quamvis ex optimis sit, audiendum non puto. Partim enim reliqui omnes vulgatum tuentur, partim etiam prodigia, quæ sacrificanti facta erant, puro flumine

et abluendo procurari vix credo. Sed neque adsentior Doujatio, qui *locum purum* hic dici putat, in quo nihil obstat, qui nulla re visum inpediente occupatur. Nam ita quidem 'purum solum' in loco Livii a Gronov. laudato, et 'purus ac patens campus' xxiv. 14. Verum hoc loco alio sensu accipi debet. Ideo enim Gracchus *loco puro*, quingentos passus a castris remoto, prodigia procurare ab aruspicibus monetur, quia ipsa castra multiplici illo ac sæpius repetito infausto anguium omine quasi polluta et incesta erant. Simili fere sensu 'locus purus' est xxxi. 44. 'Loca, &c. detestabilia esse, neque in iis quidquam postea poni dedicarique placere eorum, quæ in loco puro poni dedicarique fas esset.'

In viro tam claro et insigni constat] Pal. 2. *tam claro insignique*. Pal. 3. *tam claro insigni*. Gebh. *Tam claro insignique* etiam Lov. 4. Tum *constant* Lov. 5. nempe 'nec locus, nec ratio.' Vide ad I. 31. § 7. Reliquorum tamen consensus in vulgatam lectionem efficit, ut eam veriorem credam.

§ 4 *Funeris quoque Gracchi varia fama est*] Pall. tres *varia fama*, amputato *est*. Gebh. Amputant τὸ *est* Putean. Pall. Pett. Men. At Putean. etiam *varia si fama*. Possis *variavit*: sed propius *varia est fama*: nam, posterius elementum *i* an *t* signet in antiquissimo codice, ambiguum est. *J. F. Gron.* Neque *est* adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N.

Alii ab Hannibale (et ea vulgatior fama est)] Et hanc vulgatiorem famam sequitur etiam Silius meus XII. 473. qui ait, 'Exsequiæ tantum famam nomenque volentem Mitificæ mentis tenuerunt funere læto,' &c. vulgo contra mentem poëtæ *Horrificæ*. Modius.

In vestibulo Punicorum castrorum] Lipsius reperisse videtur in libris suis *vestibulo primorum castrorum*. Ex quo an forte legendum conjiciebat *vestibulo primore castrorum*. Modius. Libri nostri omnes stant a vulgato. *Gebh.*

§ 5 *Armatum exercitum decurrisse*] Solet hic honos ab antiquissimis temporibus haberi clarorum virorum funeri. Testis Homerus de Patroclo: noster Virgilius de Pallante Æn. XI. 188. 'Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis, Decurrere rogos.' Neque aliud intellexit Lucanus, dum ait VIII. 734. 'totus ut ignem Projectis mœrens exercitus ambiat armis.' Optime autem hunc decurrendi morem descripsit Statius Theb. VI. 213. 'Tunc septem numero turmas,' &c. *Modius.* Pal. 1. *decucurrisse*. Probe. Sic ipse Livius c. 11. 'Et si ferocius procucurrissent.' Forte et hoc eodem lib. c. 41. legendum 'Qui Annibalem subnixum victoria Cannensi ab Nola repepulisset:' Pal. 1. *repepulisset*. Gebh. Voss. *decucurrisse*. J. F. Gron. Ita et Flor. Lovel. 1. 2. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. quod recepi. Vide ad I. 12. § 8.

Cum tripudiis Hispanorum, motibusque armorum et corporum suæ cuique] Voss. *suæ quisque genti assuetis*. J. F. Gronov. *Motibusque Gallorum* Voss. inter versus a m. sec. qui etiam cum Harl. Hav. et Hearnii L. 1. voces *et corporum* non agnoscit. Deinde Gronov. ad III. 22. § 6. præfatus recte dici *suam rem cuique domino tribuere*, vel *suo quidque domino*, non *suum quidque*, aut *suo cuique*, hoc loco, qui in hanc formulam loquendi peccat, legit *unicuique genti adsuetis*; quod longius a scriptorum vestigiis recedere videtur. *Suæ quique genti* Harl. Put. et Flor. *suæ quisque genti* Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav. unde Crevier. legit *suæ quibusque genti*, et *quisque* pro *quibusque* eodem errore scriptum putat, quo *principiis* pro *principibus*. Vide ad XXI. 60. § 7. Verum, quamvis ita corrigendo se evitare locutio-

nem a Gronovio damnatam indicat ad d. loc. Livii, in eamdem tamen incidit. Si enim *suæ cuique genti* dicendum non est, non licebit etiam dicere *suæ quibusque genti assuetis*. At *suæ cujusque genti* Ber. quod ferri potest: nam ita 'suum ipsorum exemplum' est VII. 39. *suæ q̃nque genti*, id est *quamque*, Gaertn. unde minima mutatione legam *suæ quemque genti adsuetis*. Tradunt exercitum armatum decucurrisse, quemque militum cum motibus suæ genti adsuetis. Vide etiam Burm. ad Suet. Aug. c. 66. Pauci librarii, qui *suæ cuique genti* dederunt, errorem commiserant, quem supra iis familiarissimum esse docui ad VI. 3. § 8.

§ 6 *Capitis tantum Gracchi hostes potiti sunt*] *Capite tantum Gracchi* Rec. Sed reliqui scripti nihil mutant. Vide ad c. 14. § 5. Paullo ante *Calorim* iterum Lov. 5. Vide ad § 1.

§ 7 *Ad Cn. Cornelium quæstorem*] Ipsius Gracchi imperatoris. *Sigon.* *Ad Cn. quæstorem* Hearnii L. 1. Paullo ante *Karthalo*, pro *Carthalo*, scripsi. Vide ad XXII. 15. § 8.

Is funus imperatoris in castris, &c. fecit] Videndum est, an vel Livius alibi, vel alii sic loquantur. Livius potius dixit III. 43. 'Ni decemviri funus militare ei publica impensa facere maturassent.' *Duker.* Etiam XXXVIII. 53. 'Ne funus sibi in ingrata patria fieret.' Alterum est apud Auct. Epit. Liv. lib. XLVIII. 'Cato filii funus tenuissimo sumtu fecit.' Mox *cum exercitu* deest in Lov. 5.

CAP. XVIII. § 1 *Eruptione oppidanorum et Magonis cum equitatu territi ac trepidi*] Quid sit, non delibero. Sed Hannonem vocat XXVI. 5. 'Campani omnes pedites equitesque, et cum iis Punicum præsidium, cui Bostar et Hanno præerant.' *Jac. Gron.* Et ibid. c. 12. 'Summa curæ omnis in Bostarem Hannonemque, præfectos præsidii Punici, versa erat.' Dignum est consideratione. Nam capp. 15. et 16. Magonem in Bruttiis, et c. 21. in Annibalis exercitu fuisse scribit. *Duk.* Voces *ac trepidi* desunt in Hearnii D. *et trepidi* legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav. quos sequor.

§ 2 *Multisque prœliis lacessebant Romanos*] Prœliis multis lacessitos non intelligo, nisi qui ad manus jam venerunt: at Romani ad prœlia, quæ refugiebant, sollicitabantur. Scribe una litera expuncta, *multique prœliis lacessebant Romanos*: hoc est, identidem, sæpe lacessebant eos; multique erant in lacessendis prœlio Romanis. Sallust. Jugurth. c. 84. 'Antea jam infestus nobilitati, tum vero multus atque ferox.' Et rursus c. 96. 'In operibus, in agmine, atque ad vigilias multus adesse.' Florus lib. IV. cap. 2. 'Multus in eo prœlio Cæsar fuit, mediusque inter imperatorem et militem.' Nazarius Paneg. c. 26. 'Tu tamen, imperator, non intutior tempore, quam Deo tectior, sævissimo hosti multus instares.' Rubenius *minutisque*. J. F. Gron. Doujatius existimabat emendationem Gronovii non tollere difficultatem, quam ipse sibi movit; nisi forte *lacessebant prœliis* accipiamus pro ad prœlia. Cum Rubenio igitur malebat *minutisque prœliis*. Paullo ante *crevit genti* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. quod primus Aldus mutavit.

§ 3 *Restituit tamen his animos*] Desideratur in Pal. 1. ac vet. ed. τὸ *tamen*. Pal. 3. vero *Restituit tum*. Gebh. Eadem vox non conspicitur in Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Hav. et ed. Parm. Tribus vocibus auctior Brasseal. *animos, qui adjecti erant*: pro quo Latinius emendat *abjecti*.

Quod non magnæ interdum rei momentum faciat] Pal. 3. oggerit *quod non magnæ interdum rei momento faciat*. Eleganter, ut mihi videtur, ut et Propert. III. 1. 20. 'Non faciet capiti dura corona meo.' Ea sententia ite-

ratur XXVII. 47. 'Famam bellum conficere, et parva momenta in spem metumque impellere animos.' XXX. 34. 'Ad hoc dictu parva, sed magni eadem in re gerenda momenti res.' XXXII. 17. 'Id consul ægre passus, nec eam ignominiam ad unius modo expugnandæ moram urbis, sed ad summam universi belli pertinere ratus, quod ex momentis parvarum plerumque rerum penderet.' *Gebh.*

§ 4 *T. Quinctio Crispino*] Nón eo, quem XXIV. 39. a Marcello classi castrisque veteribus in Sicilia præfectum fuisse scribit: nam is eo tempore adhuc in Sicilia erat c. 26. Nec in eum convenit, quod paullo post dicit, 'diu cunctantem Crispinum perpulere turmales.' *Duk.* Vide ad XXIV. 39. § 12.

§ 5 *Tum Badius, progressus ante stationes*] Hanc totam rem, aliis tamen verbis, expressit Valerius V. 1. 3. *Sigon.* Crevier. in Put. invenit *Stum Badius:* pro quo emendandum conjecit *Is tum Badius*, ut ita melius connectatur oratio.

Evocari Crispinum jussit] Omnes Mss. *vocari Crispinum jussit.* J. F. Gron. Consentiunt omnes mei, et Oxonienses Hearnii, cum edd. antiqq.

Manente memoria, etiam in dissidio publicorum fœderum, privati juris] Rectius Pal. 1. *etiam in discidio publicorum fœderum.* Ita enim postulant legi verba seqq. 'publicis fœderibus ruptis dirempta simul et privata jura esse.' *Gebh.* Put. Pet. Voss. et quicquid vidimus et summæ et mediæ sanctitatis codicum *in discidio publicorum fœderum:* ne veteres libros desiderent viri docti, negantes 'discidium' esse distractionem, et quidem corporis aut quasi corporis, 'dissidium' vero dissensionem animorum. Neque enim, si 'dissidere' Propertius alicubi pro 'longe situm esse' dixit, ideo sequitur 'dissidium' quoque de corporibus semotis dici, quum derivata non semper æque late, quam primitiva, porrigantur. Potuissent addere, ubi per hiatum 'terra dissedisse' dicitur, et ex Silii VII. 736. de Minucio magistro equitum 'qui partitis dissederat ante maniplis:' neque tamen illa nos movent. Fastidium hoc est usus, quale notavimus in 'discernere' et 'discrimen.' Vide Observ. III. 13. Multo minus obest Terentianum in Andr. IV. 2. 13. 'valeant, qui inter nos discidium volunt.' Non enim hi liticulam aut frigusculum quærebant inter Pamphilum et Glycerium; sed ut ille hanc desereret, aliam duceret; ut inter eos, verbis Plauti, 'distractio, discidium, vastities veniret.' Itaque pro animo, quo erga eam erat quasi jam ductam, illos, qui adversentur, divortium velle ait. Bello fœdus, si quod antea erat, rumpitur atque discinditur: ideo 'discidium fœderum' dicimus, non 'dissidium:' neque enim et 'dissidere' fœdus potest dici. At apud Plautum in Milite III. 1. 'Neque per vinum unquam ex me oritur dissidium in convivio:' male Lambinus et qui eum sequuntur *discidium.* Rixam enim significat et contentionem, quæ est animorum dissensio verbis explicata. Sequitur enim, 'si quis ibi odiosus est, abeo domum.' Si prius 'discidium' dixisset, nunc adfirmaret, quod statim ante negaverat: abeundo enim a sodalicio 'discidium' facit. Cicero in Lælio c. 7. 'Quæ enim domus tam stabilis, quæ tam firma civitas est, quæ non odiis atque dissidiis funditus possit everti?' Perperam hic Gulielmius et Gruterus *discidiis.* Amicitiæ enim et concordiæ non diversum 'discidium,' sed 'dissidium,' quod 'dissensiones et discordias' ante dixit Cicero. Philippus ad filios apud Livium XL. 8. 'Quoties ego, audientibus vobis detestatus exempla discordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus se stirpemque suam,

domos, regna funditus evertissent?' Cicero ad Atticum IV. 1. 'Te acerbissime discidium nostrum tulisse:' quod nempe fiebat locorum separatione, amicitia illæsa. Apud Trogum XXIII. 2. 'crudele discidium' Agathoclis et uxoris ejus, integra concordia et pietate conjugali. In divortio autem etsi plerumque sit animorum quoque dissensus, tamen is proprie non explicatur verbo 'discidium,' sed distractio tori, domus, familiæ. Tiberius Agrippinam coactus est dimittere, quam tenerrime amabat: hoc 'discidium' fuit absque 'dissidio.' Idem, postquam Juliam duxisset, primum concorditer cum ea vixit, mox 'dissedit' (ait Sueton. c. 7.) et aliquanto gravius, ut etiam perpetuo secubaret: 'dissidium' id fuit hactenus, etiam 'discidium' lecti genialis, nondum 'discidium' matrimonii. Tacitus Ann. II. 28. 'Sed excidium procul abfuisse.' Pichena 'dissidium,' duplici errore: primum quod 'dissidium' putat esse idem quod 'discidium;' dein quod divortium metuere putat, qui domus excidium et interitum verebantur. Sed omnium pessime illi, quibuscum Gulielmius 'discidium' vult scribi, quoties agitur de amicitia quasi discidenda; 'dissidium' autem, quoties tantum dissidemus, hoc est, ut ait, locorum intercapedine sejungimur. Nihil* improbandum magis. Symmach. VI. 70. 'Domi corruptorum parietum discidia sarciuntur.' Optime: nam 'discidium' est discessus: unde ei 'concilium' facit contrarium Lucretius. In rimis discedit paries. Aut est divortium. At 'dissidium' numquam pro dissessu ponitur, numquam pro divortio, sed pro discordia, dissensione, jurgio. Membranæ priscæ alicujus dignitatis satis observant discrimen. Ex his judicari potest de J. Passeratio ad Propert. I. 11. *J. F. Gron.* *In dissidione* Rec. *in disidio* Lov. 2. et Ber. Reliqui mei, omnesque Hearnii Oxon. recte *in discidio*. Discrimen inter 'discidium' et 'dissidium' ante Gronov. observavit etiam Gifan. Conlect. in Lucret. voce 'Discidium;' post Gronov. vero Broekhus. ad Prop. II. 19. 16. et Tibulli I. 5. 1. Recte itaque Jac. Gronov. edidit apud Cic. de Amic. c. 21. 'Danda opera est, ne qua amicorum dissidia fiant; sin tale aliquid evenerit, ut exstinctæ potius amicitiæ, quam obpressæ esse videantur:' ubi male ex mente Lamb. Grævius vulgavit *discidia*, quod perperam etiam probat Ciofan. ad Nas. Met. l. XIV. vs. 79. discrimen illud neglegens.

§ 6 *Provoco te, inquit, ad pugnam, Crispine, Badius*] *Inquit, ad pugnam, Crispino* Voss. Flor. Lov. 1. 5. et Harl. *inquit, Crispine, ad pugnam* Lov. 2. Mox *uter melior*, pro *uter bello melior,* male Hav. Vide ad IV. 2. § 2.

§ 7 *Se ab eo, etiamsi in acie obcurrat, declinaturum*] Τὰ *ab eo* nec in Gall. nec Voss. duobus Pall. habentur. *J. F. Gron.* In pr. ed. nott. Gronov. insuper verba illa ex codd. auctoritate delenda monuerat: cujus judicium inde firmatur, quod exsulent etiam a Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Eadem in pluribus Mss. non conspici, et, ut minime vitiant orationem, si adsint, ita et abesse posse sine sensus dispendio, monuit Crevier. Codicibus itaque morem gerendum, et voces delendas judicavi. Mox § seq. *militiam*, pro *mollitiem*, Flor. et Gaertn. Vide ad XXXI. 6. § 5.

§ 9 *Dirempta simul et privata jura esse*] *Direpta* Voss. Lov. 2. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. cum ed. Tarvis. priore. Vide ad XXXVII. 32. § 7. *Dirupta* Lov. 4. quod ex *direpta* ulterius conruptum est. Vide ad V. 20. § 6.

Palam omnibus, duobus exercitibus audientibus, renunciare hospitium] Hic τὸ *omnibus* Put. et optimi quique re-

futant. Vereor ne et τὸ *audientibus* sit inculcatum ab improvido correctore, et fuerit ab Livio *palam duobus exercitibus renunciare hospitium.* Ut VI. 14. 'Creditori rem palam populo solvit.' Aurelius Vict. Schotti in Nerone: 'Amictus nubentium virginum specie, palam senatu, dote dicta in manum conveniret.' Immo maneat vetus lectio *palam, duobus exercitibus audientibus, renunciare.* Quod non multum abit ab illo Cæsaris Gall. I. 47. 'Quos quum apud se in castris Ariovistus conspexisset, exercitu suo præsente clamavit.' Cic. contra competitores, 'Præsente populo Romano factum est.' Apud Festum, 'Pube præsente est populo præsente.' *J. F. Gron.* Nos videntes a Cantabrig. libro etiam abesse τὸ *omnibus*, locum hunc ita formandum censuimus: *palam, ducibus, exercitibus audientibus.* Plane ut contraria vice XXVII. 19. 'Inscio avunculo clam.' Non etiam id faciebat Badius duobus tantum exercitibus audientibus, ubi erant Claudianus ac Fulvianus, Campanusque ac Punici milites. Præterea amat Livius jungere duces exercitusque, ubi id necessarium non est. X. 25. 'Non suffecturum ducem unum, nec exercitum unum.' XXV. 24. 'Duo ingentes exercitus cum duobus clarissimis ducibus deleti:' add. capp. 35. et 36. Lib. XXVI. c. 7. 'Abstracturam duces atque exercitus Romanos.' *Jac. Gron.* Vix credo corruptum esse *duobus*. Duo Romani exercitus ab una parte pro uno, et Campanus immixtis Pœnis ab altera itidem pro uno exercitu haberi possunt. *Duk.* Vocem *omnibus* non agnoscit etiam Flor. Ulterius itaque in contextu conspici non debere judicavi. Deinde neque mihi *duobus* in *ducibus* mutandum videtur ob caussam a Dukero datam. Illud autem *palam exercitibus audientibus* eodem pleonasmi genere dictum est, quo 'palam ante oculos' apud Cic. in Verr. V. 26. 'Quam libenter eum palam ante oculos omnium esse patiatur.' Quæ autem Modius de renunciatione amicitiæ vel hospitii ad hunc locum notat, expunxi, quia commode videri possunt apud Lips. ad Tac. Ann. II. 70. in Excursu L. Quædam etiam videnda sunt apud Sigon. ad Liv. XLII. 25. § 1.

§ 10 *Nihil fœderatum hospiti cum hoste*] Meliores codd. omnes *hosti cum hoste*, ut olim conjeceramus in Diatr. Stat. c. 44. p. 295. *J. F. Gron.* Consentiunt Lov. 1. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. Præterea *confœderatum* Lov. 5. quod barbarum esse, et tantum apud nonnullos scriptores ecclesiasticos reperiri, docuerunt Voss. de Vit. Serm. I. 19. et Vorst. de Lat. Mer. Susp. c. 31.

§ 11 *Diu cunctantem Crispinum perpulere*] Vox *Crispinum* exsulat ab Hearnii L. 1. Deinde *pepulere* Ber. *pertulere* Flor. a m. pr. *perculere* a m. sec. Voss. a m. pr. Lovel. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad lib. III. cap. 30. § 4. Mox § seq. *equumque ascendit*, pro *conscendit*, Harl. Deinde *nomine appellans*, pro *compellans*, Lovel. 5. utrumque male.

§ 12 *Infestis equis concurrere*] Parum refert, sed optimi *concurrerunt.* Et mox *desiluit*, non *desiliit.* J. F. Gronov. *Concurrerunt* etiam Flor. Harl. Rec. et Hav. *concurrunt* Lov. 1. *concurritur* Lovel. 2. Optimos secutus sum.

Ex equo desiliit] Probat hanc scripturam et vetus editor. Reliqui tres codd. *desiluit*. Gebh. Ita et Flor. Harl. pluresque alii: quod jam Gronov. recepit. Vide ad II. 10. § 11. Paullo ante *superque se delapsum* Lov. 4. *super quem delapsum* Ber. Gaertn. et editi ante Aldum.

§ 14 *Parma atque equo relicto*] *Relictis* Hav. et Brancai. Latinii. Sed nihil mutantes alii vulgatum verum esse indicant.

§ 15 *Equum, armaque capta, cruentam cuspidem*] Scripti *armaque capta et cru-*

entam. J. F. Gron. Consentiunt non tantum scripti mei, et Hearnii Oxon. verum etiam omnes edd. ante Gruterum, qui male τὸ *et* omisit. De hac compositione orationis vide ad II. 30. § 1. Deinde *equo parmaque capta* Lovel. 2. *equum parmaque capta* Hav. *equum parmamque captam* Brancal. Latinii. Verum et hic omnes alii in vulgatum conspirantes id præferendum evincunt. Similiter 'armatus' et 'parmatus' commutantur IV. 38. § 3.

Cum magna laude et gratulatione militum] Pal. 3. *cum magna laude congratulatione militum*. Forte *cum magna laude, cum gratulatione militum*. Gebh. Omnes mei receptam lectionem tuentur.

CAP. XIX. § 3. *Ut in hostem admitterent equos*] Pal. 2. *dimitterent*. Non laudo. *Gebh*. Neque ego. Vide ad II. 19. § 6.

§ 4 *Itaque equestre prælium erat*] Vet. lib. *ita equestre prælium erat*. Sigon. Pall. tres *ita equestre prælium*. Gebhard. Non aliter plerique mei. Vide ad XXI. 53. § 7. *Jam equestre prælium* Hav. *equestre bellum* Hearnii D. Sed vide ad III. 61. § 2. Mox *cui cum Cornelius quæstor* Lov. 2. *cui M. Cornelius quæstor* Hearnii L. 1. Vide ad VII. 12. § 1. *Prætor*, pro *quæstor*, Voss. a m. pr. Male. Intelligitur enim Cn. Cornelius quæstor, c. 17. memoratus. Vox *quæstor* deest in Ber. a m. pr.

§ 6 *Diversi, Fulvius in agrum Cumanum, Claudius in Lucanos abierunt*] Comparet in Pall. tribus et vet. ed. *in Lucanos abiit*. Malo tamen vulgatum. *Gebh*. *Divisi* Rec. Hav. Hearnii N. et Brancal. Latinii. Male. Vide ad X. 33. § 10. Deinde *abit* Put. et Flor. *abiit* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Froben. 1535. Similiter apud Crevier. Victor. a qua lectione is non abhorrere videtur. Et sane ita Livius X. 27. 'Diversæ feræ, cerva ad Gallos, lupa ad Romanos, cursum deflexit.' Contra vero ibid. c. 44. 'Diversi, Papirius ad Sepinum, Carvilius ad Volanam obpugnandam, legiones ducunt.' Quum igitur utrumque recte dici, et Livio etiam in usu fuisse pateat, caussam non video, quæ codd. lectionem recipi prohibeat. Paullo ante § præc. *signum receptui datur*, pro *datum*, Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav.

§ 7 *Vacua castra Romanorum nunciatum*] Optimi *castra esse Romanorum*. J. F. Gron. Meorum nulli consentiunt, nisi forte Voss. et Lov. 1. ex quibus nihil notatum video. Certe optimi eorum, quos adhibui, Flor. Cant. et Harl. verbum a Gronovio additum ignorant. Mox *instituit sequi*, pro *institit*, Ber. Gaertn. et edd. antiqq. usque ad Aldum. Sed optimi stant pro vulgato, quos sequi malo. Vide ad XXVIII. 46. § 11.

§ 8 *Hannibali alia in aliis locis bene gerendæ rei fortuna oblata est*] Pall. tres *alia in his locis*: vet. ed. *alia in iis locis*. Gebh. Illud *alia in aliis* primum adparuit in edd. Grut. contra omnium codd. fidem. Recte igitur Gronov. jam priscam lectionem revocavit: τὸ *est* non conspicitur in Harl. Paullo ante *circumducto hoste, quam voluit*, pro *qua*, Flor. Cant. Voss. Lov. 5. Harl. et Gaertn. Vide ad VI. 25. § 9. *Quem voluit* Lov. 1. Deinde *ad Capuam redit*, pro *rediit*, Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 2. *Capuam rediit*, omissa præpositione, Lov. 4.

§ 9 *M. Centenius fuit, cognomine Penula*] *M. Centenius, cui fuit cognomen* Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Male. Vide ad XXIV. 34. § 2. Ceterum Gronov. a. 1665. edidit *Pænula*, quod Jac. Gronov. et Cleric. servarunt; quum priores ediderint *Penula*. Quod cur mutarint, caussam non intelligo; nisi forte ex operarum errore natum sit.

Et magnitudine corporis et animi] Scripti *animo*. Sallust. Jug. c. 113. 'Voltu corporis pariter atque animo varius.' *J. F. Gron*. *Animo* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et alii,

cum Hearnii Oxon.

§ 11 *Et, quibus artibus ad id locorum*] *Se quibus artibus* Cant. Voss. Lov. 2. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Ber. a m. sec. *e quibus artibus* a m. pr. *est quibus artibus* Flor. in quo tamen *est* postea manus altera expunxit.

§ 12 *Id non promissum magis stolide, quam stolide creditum*] Alterum *stolide* vacare puto. *J. F. Gronov.* Omnes codd. vocem illam utroque loco servant, sine quorum consensu expungenda non videtur. Unus quidem Harl. eam altero loco omisit, verum simul vocem vel sequentem vel præcedentem *quam*; unde constat culpa librarii neglectam esse. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 13 *Aliquantum voluntariorum itinere in via concivit*] *In itinere in via* Lov. 5. In reliquis igitur prius *in* videri potest interceptum esse a præcedentis vocis litera finali. Vide ad X. 13. § 8. Quum tamen alii omnes codd. præpositionem eo loco ignorent, *itinere*, pro 'in itinere,' dictum esse puto eodem modo, quo 'acie,' pro 'in acie,' inlustratur ad IX. 32. § 12. et 'comitari expeditione patrem' apud Burm. ad Suet. Calig. c. 10. Vide etiam ad XXVI. 44. § 5. In duobus igitur illis codd. nata est præpositio ex repetita ultima vocis proximæ litera. Vide ad XXXVII. 11. § 4. Deinde *conscivit* Flor. Lov. 2. 4. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. librariorum lapsu. Vide ad XXXIII. 49. § 2.

§ 14 *Quippe inter Hannibalem ducem et centurionem*] Silius meus XII. 463. 'Obvius huic sparso Centenius agmine raptim,' &c. *Modius.*

Alterum novum totum, et magna ex parte] Put. et Pet. ignorant copulativam. *J. F. Gron.* Eamdem ignorant quoque Flor. Cant. et Lov. 2. ac 4. *alterum novum totum et semiermem*, omnibus mediis omissis, Harl. et Hearnii L. 1.

§ 15 *Pugnatum tamen, ut in nulla parte duabus amplius horis, concitata, et donec dux stetisset Romanam aciem*] Opinor legendum *etiam donec dux stetisset Romana acie.* Valla. Hujus lectionis auctor fuit L. Valla, cum antea legeretur *pugnatum tamen ut in nulla parte duabus amplius horis concitata donec dux stetisset Romanam aciem.* Ex quibus verbis melior et sententiæ aptior lectio mihi videtur elici posse, quam quæ a Valla collecta est, hoc modo: *pugnatum tamen duabus amplius horis vi in nullam partem concitata, donec dux stetit, Romana acie.* Sic loquitur etiam XXVII. 12. 'Pugnatum amplius duabus horis est, decedere inde cœpere:' et XLII. 7. 'Pugnatum est amplius tres horas, ita ut neutro inclinaret spes.' Sensus est: Quamquam pugnæ haud dubius eventus erat, quod et imperator et exercitus apud Romanos deterior multo erat, pugnatum est tamen per duas amplius horas ita egregie, ut in nullam partem Romana acies inclinari posset, donec dux eorum stetit; postquam autem cecidit, fusa est extemplo Romana acies. *Sigon.* Pall. 1. ac 2. *pugnatum tamen, ut in nulla pari re duas amplius horas, concitata et dux stetisset Romanam aciem.* Pal. 2. ita quoque, nisi quod *duabus amplius horis.* Gebh. Put. et Pet. *ut in nulla pari re duas amplius horas concitata et, donec dux stetisset, Romanam aciem.* Recte igitur Valla, frustra obnitente Sigonio; nisi quod particulam, supposito *etiam*, mutare non fuit necesse. Pall. duo, Flor. Voss. Barber. Men. non dissentiunt, præterquam quod nonnullis excidit *donec.* J. F. Gron. Quemadmodum ad caput emendationis Vallæ legitur, ipsius tempore vulgo exstabat. In prima eorum verborum parte ipse nihil mutavit, sed postea primi editores vulgarunt *pugnatum tamen, ut in nulla pari re, duas amplius horas.* Hanc lectionem servant Flor. Cant. Lov. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. D. et

N. Neque dissentiunt reliqui, nisi quod vox ultima *horas* desit in Voss. et Lov. 1. et *duabus amplius horis* legunt Lov. 2. et 5. Deinde in ultima parte, quam emendatione indigere censuit Valla, *concitata et, donec dux stetisset, Romanam aciem* præferunt plerique codd. mei, et Hearnii Oxon. Pauci tantum ab ea lectione in quibusdam discedunt. Τὸ *et* omittunt Lov. 1. Harl. et Hav. ejus loco *etiam* legunt Ber. et Hearnii N. Deinde *donec* omittunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hearnii D. Tandem *Romana acies* est in Hafn. et Hav. Ego ita sentio: quum æque dici possit 'amplius duabus horis,' ac 'duas horas,' ut ab ipso Sigonio prolata loca docent, posterius cum plerisque scriptis præfero. Deinde, reposita particula *et*, quam perperam Gronov. ejusque exemplo reliqui posteriores editores neglexerunt, lego *concitata et donec.* Intelligo autem 'concitata et Romana acie,' nempe in hostem, ut plene exprimit VIII. 39. et alibi: id est, eo tempore non tantum Romanos hostem adgredientem repulisse, sed eumdem vicissim invasisse, in eum procurrisse.

§ 16 *Objectans se hostium telis, cecidit*] Pal. 3. *recidit:* prisca ed. *decidit.* Gebh. *Decidit* etiam Ber. Gaertn. et edd. antiqq. *occidit* Lov. 4. quomodo sæpe variarunt librarii in scriptis. Vide ad XXXVI. 36. § 6. Vulgatum malo propter ἀντιθέσιν præcedentis *stetisset.*

§ 17 *Sed adeo ne fugæ quidem iter patuit*] Pal. 1. *sed ad se nerve quidem:* et alludens eo Pal. 3. *sed ad se neve quidem.* Pal. 2. *sed ne ad fugam quidem.* Statim contumaci consensu libri omnes mihi consulti, *ut ex tanta multitudine vix decem evaserint.* Gebh. Puto hoc bene conjectum ex Put. et Pet. lectione, *sed adsenervæ quidem iter patuit.* J. F. Gron. *Sed ad se nerve* Flor. Voss. Lov. 1. et Gaertn. *sed ad severne* Harl. *sed ad id se neve* Lov. 4. *sed a se vetare ne quidem iter potuit* Lov. 2. *sed ad fugam quidem iter patuit* Lov. 5. *sed ad fugam quidem iter minime patuit* Hav. *sed ad fugam minime quidem iter patuit* Hafn. Deinde *vix decem*, vel *vix X. evaserint* Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum. Optimi servant *mille.* Et recte. Librarii enim pro minus cognita millenarii numeri nota ∞ notiorem denarii *X.* substituerunt, ut sæpissime soliti sunt. Vide ad XXXIII. 14. § 5.

Ceteri passim, alii alia peste, absumti sunt] Scripti *sint.* J. F. Gron. Id etiam inveni in Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et Hearnii N. ac D.

CAP. XX. § 1 *Capua a consulibus interim summa vi obsideri*] Put. Pet. uterque, Voss. Men. *iterum.* Vere. Infra c. 22. 'Annibal magnifice respondit, et antea solvisse obsidionem, et nunc adventum suum consules non laturos.' *J. F. Gronov. Iterum* non tantum omnes codd. sed et vett. edd. Solent autem hæ voces commutari. Vide ad X. 18. § 1.

§ 2 *Casilinum frumentum convectum: ad Vulturni ostium, ubi nunc urbs est, castellum communitum: (ante Fabius Maximus munierat)*] Incertum, quæ sit illa urbs: incertius, quod de duobus castellis maritimis subnectit. Fabius tertio suo consulatu, quum in L. Posthumii locum subrogatus esset, Puteolos ex authoritate senatus communierat, ut libro præc. non multis foliis ab initio c. 7. tradidit Livius. Præterea in hoc libro non ita multo post cap. 22. Ap. Claudius consul D. Junium ad ostium Vulturni, M. Aurelium Cottam Puteolis præposuit, ut, ut quæquæ naves ex Hetruria ac Sardinia accessissent, extemplo in castra mitterent frumentum. Quare si de Puteolis loquitur, de Fabio procedit. Immo ibidem Livius continuo subnectit, Ap. Claudium, ad Capuam regressum, collegam Q.

Fulvium invenisse Casilino omnia importantem, molientemque ad oppugnandam Capuam. Quod si verum est, neque hic aliquis est historiæ defectus, videtur vere dubium, de quo castello loquatur Livius ad Vulturni ostium. Casilinum enim ad Vulturnum quidem erat, sed non ad ejus ostium. *Glar.* Quod dicat *ubi nunc urbs est*, non est, quod desiderari quicquam putet Glareanus. Vulturnum enim oppidum intelligit, quod ad ipsius Vulturni fluminis ostium fuit, ut Strabo lib. v. p. 243. tradit. Duo autem maritima castella hoc loco nominat, Vulturnum, quod in ore fluminis, et Casilinum, quod ad flumen Vulturnum fuit. Quod autem inquit, Vulturnum ante a Fabio Maximo communitum fuisse, κατὰ συνώνυμον intelligendum est: non enim supra Vulturnum, sed Puteolos communitos esse a Fabio scripsit xxiv. 7. Tria autem fuisse castella hoc bello communita, Vulturnum, Casilinum, Puteolos, ipse paulo post tradit c. 22. Ita Ap. Claudius consul D. Junio 'ad ostium Vulturni,' M. Aurelio Cotta 'Puteolis' præposito, ipse Capuam regressus, Q. Fulvium collegam invenit Casilino omnia comportantem, molientemque ad oppugnandam Capuam. *Sigon.* Sane Puteolos intelligit; sed ut alterius nomen non expressit, ita hoc quoque aliunde requiri voluisse videtur. Lego, *alterum Fabius Maximus.* Mitius hoc certe, quam inserere *Puteolos* cum Cluverio lib. iv. c. 2. p. 1097. Habes utraque c. 22. Sed fortassis, *ad Vulturni ostium, ubi nunc urbs est, castello communito, quodque Fabius Maximus munierat, præs. imp., ut mare prox. et flumen in pot. essent: in ea duo maritima castella, &c.* Vulturnum nempe et Puteolos. Vulgo quoque *ut et mare.* Exigunt copulativam Put. Voss. Gud. *J. F. Gron.* Crevier. conjicit *ad Vulturni ostium, ubi nunc urbs est, castellum communitum. Puteolis (ante Fabius Maximus munierat) præs. imp.* Codd. hic corruptos esse, et alterius castelli maritimi a Fabio Maximo muniti mentionem requiri, idque Puteolos esse, certum puto. Utrum vero Livius ejus nominatim meminerit, an obscure tantum, omisso nomine, indicarit, controvertitur. Quidnam præferendum sit, constituere nequeo, sed integriores codd. exspectandos censeo. Unus Hafn. *castellum communitum (quod ante Fabius.* An igitur *castello communito, quodque ante Fabius?* Præterea *ut mare,* sine media copulativa, etiam Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. et N.

§ 3 *Quodque Minucius prætor ex Etruria coëmerat*] Alii *Mutius* emendarunt, quod Q. Mutius Scævola prorogatum imperium habebat in Sardinia. At non opinor illum, e sua egressum provincia tam gravi bello, in Hetruriam emptum isse frumentum. Paulo ante C. Servilius legatus ex authoritate Patrum a P. Cornelio prætore in Hetruriam ad frumentum coëmendum missus erat, qui Tarentinæ arci, onustis frumento navibus, succurrit, quod author antea scripsit c. 15. Verisimile est, frumenti aliquid Hostiæ mansisse ad Capuæ obsidionem, quod Servilius legatus, non Q. Mutius prætor, ex Hetruria coëmerat, cum alioqui ab eodem Mutio nuper missum narretur. Ipse lector Livii verba pensitet, ut sese sequantur, et inveniet, non temere hunc annotatum locum. Sed ut finem inveniat hæc dubitatio, quando M. Junius Syllanus Hetruriæ prætor erat hoc anno, ut patet ab initio hujus libri cap. 3. ubi novi creantur magistratus, pro *Mutius prætor*, legendum puto *M. Junius prætor.* Glar. Vet. lib. alii *Minutius*, alii *Mutinius* habent. Ego *M. Junius.* ['Hinc vide annotationes Glareani, et, an Sigonius vel ipse hunc locum emendarit, cognosces.'] Est enim

M. Junius Silanus is, cui Tusci, ut supra diximus ad c. 3. § 5. evenerunt. Neque enim *Minucius* ullus per hæc tempora prætor fuit, et Q. *Mucius* triennio ante in Sardinia, non in Etruria fuit, et nunc in eadem provincia prorogato imperio erat. Error natus est ex *M. Junius*, *Minnius*, *Minucius*, *Mucius*. Sigon. Prisca ed. *quodq; Minucius*. Pal. 1. *Mutinius*. Pal. 2. *Mutinus*. Pal. 3. *mittimus*. Gebh. *Mutinius* exhibent libri: quod cur dubitem debere esse *M. Junius*, ut Glareano et Sigonio visum? *J. F. Gron.* *Quodque Mutinius* Flor. Lov. 2. 4. et Hav. *quodque Minucius* Lov. 5. Ber. et Gaertn. *quodque Mututius* Harl. *quodque Mucius* Lov. 1. *quodque Munitius* edd. Rom. 1472. ac Parm. *quodque M. Junius* emendantibus consentit Pighius in Ann. ad a. DXLI. p. 178. Voces *ex Etruria* desunt in Harl. et Hearnii L. 1.

Ubi exercitui per hiemem copia esset] Libri omnes *ut exercitui*. Gebhard. Scripti *ut*. J. F. Gron. Ita non tantum scripti mei, cum Hearnii Oxon. verum et omnes, quas vidi, edd. antiqq. usque ad Basil. 1539. quæ prima *ubi*, forte operarum errore, dedit. Quamvis autem interim Vascos. Gryph. Sigonius priscam scripturam reduxerint, recentiores tamen usque ad Gronov. τὸ *ubi* servare maluerunt.

§ 4 *Ab signis decessit*] Meliores *discessit*. Cæsar Gall. v. 16. 'Neque ab signis discedere auderent.' Et iterum c. 33. 'Quod fieri necesse erat, ut vulgo milites ab signis discederent.' Civ. I. 44. 'Ordines servare, neque ab signis discedere.' *J. F. Gron.* *Discessit* non tantum edd. usque ad Aldum, sed ex codd. meis etiam Flor. et pauci alii, licet plerique alterum perperam tueantur. Ita 'discedere ab Janiculo' II. 14. 'discedere ab armis' IX. 14. 'ab sua parte belli discedere' XXXVII. 26. Vide ad III. 17. § 1. et XXVII. 10. § 1. Solent autem hæ voces in Mss. sæpissime confundi. Vide ad II. 31. § 11. Paullo ante τὰ *summa fide* non conspiciuntur in Ber. Deinde *fecerunt* Hav.

§ 5 *Neque in tanto discrimine desertos volebat socios*] Libb. omnes *neque ut tanto*. Gebh. *Ut tanto* etiam Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et Gaertn. Atque ita ex consensu omnium et Gallic. et Pall. legendum esse monuit Gronov. ad XXIX. 1. § 22. Tot igitur testium auctoritati cedendum judicavi. *Neque ut in tanto*, utraque lectione juncta, præfert Hav.

§ 6 *In tantam licentiam socordiamque effusos*] Pall. 2. et 3. *diffusos*. Gebh. Similiter Lov. 4. Sed male. Infra XXIX. 23. 'Sunt ante omnes Numidæ barbaros effusi in Venerem.' XXXVI. 11. 'Eadem omnes præfectos regios cepit luxuria: in eamdem et milites effusi sunt.' Præterea *secordiam* Gaertn. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ. Vide ad VI. 37. § 8. Paullo ante *et ipsum et militem* Harl. *et militem et ipsum* Lov. 4. a m. pr. *et milites et ipsum* a m. sec. Tum *prædæ impletos* Hav. Sed vide quæ dicta sunt ad V. 21. § 11.

§ 7 *Hannibal, quum sæpe alibi*] Deest optimis nomen a fronte: et facile intelligitur e præcedentibus. *J. F. Gron.* Eamdem vocem hinc exigunt non tantum omnes mei calamo exarati, sed et typis descripti ante Ascens. qui primus a. 1513. illam adsumsit. Mox *sub imperito duce*, pro *sub inscio duce*, Hearnii L. 1. quod ex interpretis glossemate natum est.

CAP. XXI. § 1 *Circa Herdoneam Romanæ legiones et prætor Fulvius erant*] Supra XXIV. 20. 'Ardoneas' dixit, ut puto, per mendum, dum de Q. Fabio, prætore Apuliæ, loqueretur, in qua nunc est Cn. Fulvius. *Sigon.* Pall. tres, et vet. ed. *Herdoneam*. Cap. 22. vocatur a Pal. 2. *Herdonia*. Gebh. *Herdoniam* ediderunt Moguntini, idque præter Sigonium omnes servant

recentiores. Antiquiores vulgarunt *Herdoneam*, quod omnes codd. verum esse testantur. Vide etiam ad XXIV. 20. § 8. Ceterum *erat*, pro *erant*, se in Put. invenisse, monuit Crevier. ad c. 19. § 6.

Prope est factum, ut injussu prætoris signis convulsis] Pall. 2. ac 3. *propere est factum, ut jussu prætoris*. Gebh. Ita et Voss. ac Lov. 2. et 5. *prope* et *propere* sæpissime a scribis commutari, videbimus ad XXXIX. 31. § 4. *Jussu prætoris* etiam Flor. Lov. 1. 4. Harl. et Gaertn. Sed syllaba initialis *in* ob similitudinem vel præcedentis vel sequentis intercidit. Verbum insuper *est* exsulat a Cant.

Spes haud dubia, suo arbitrio, ubi vellent, acturos] Pall. iidem *suo id arbitrio*: et paullo ante *nec res magis ulla*. Gebh. *Suo arbitrio* primum ediderunt Francofurtenses 1578. Omnes non modo typis descripti priores, verum etiam codd. constanter *suo id arbitrio*, quod propterea revocavi. Deinde alio ordine *nec res magis ulla* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 2 *Institisse duci ad arma vocantes*] Pall. 1. ac 3. *vocatis*. Pal. 2. *convocatis*. Gebh. *Vocatis* mendose præferunt quoque Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. olim *vocātis*, id est *vocantis*, pro *vocantes*, scriptum fuerat: certe *vocantis* adhuc præferunt Lov. 3. et edd. antiqq. Postea perperam omissa est virgula a superiore parte adscripta.

§ 3 *Qui, signo dato, simul omnes e latebris exsilirent*] Pal. 1. *e latebris existerent*. Pal. 2. *exirent*. Pal. 3. *exilirent*. Gebh. Put. Pet. Men. Pal. Voss. *existerent*. Rectius. Cic. in Verr. IV. 48. 'Qua Ditem patrem ferunt repente cum curru exstitisse.' Auctor de Bello Afric. c. 7. 'Latent enim in insidiis cum equis inter convalles, et subito existunt.' Ibid. c. 69. 'Agmini ejus extremo se offerunt, atque ex collibus primis existunt.' Noster XXXIX. 37. 'Si existat hodie ab inferis Lycurgus.' *J. F. Gron.* Vulgatum in solo Ber. superest. *Exirent* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Rec. Hav. et Hearnii Oxon. Reliqui *existerent*: cujus ex interpretatione et *exirent* et *exsilirent* orta puto. Certe 'existere' et 'exsilire' commutantur etiam apud Ovid. Met. II. 264. ubi vim verbi 'exsistere' optime inlustravit Burmann. Adde Torr. ad Suet. Aug. c. 82. et Corte ad Plinii Ep. IV. 25. Livius XLII. 2. 'In Gallico agro, qua induceretur aratrum, sub exsistentibus glebis pisces emersisse.'

§ 4 *Et Magonem ac duo ferme millia equitum*] Pal. 2. *et Magonem cum duobus ferme millibus*. Gebh. In nullo meorum hanc lectionem obfendi. Vocula tamen *ac* deficit in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Jam vero, si per notas scriptum fuit, *II. ferme M.* id æque suppleri *cum II. ferme M.* id est *cum duobus ferme millibus*, quam *ac II. ferme M.* id est *ac duo ferme millia* poterit sine ulla ulteriori mutatione.

Omnia itinera insidere jubet] Non facile dixerim, τὸ *omnia* ab Livio prodiisse. Certe in Cantabr. libro lectum mihi non est. Et habes XXIII. 33. 'Dat, qui prosequantur; itinera cum cura demonstrent.' XXV. 9. 'Itinera quam maxime frequentia occupare jubet.' *Jac. Gron.* IX. 31. 'Ibi ingens hostium exercitus itinera occultus insederat.' Uni tamen illi cod. adversus alios, non modo ejusdem bonitatis, verum etiam integriores et vetustiores, libros, tantum tribui nolim, ut, reliquis invitis, totam vocem ejiciamus. Supra IX. 43. 'Omnia itinera obsepserant hostes.' XXV. 13. 'Priusquam vis omnes hostium præsidiis insiderentur.'

§ 5 *Instruitur ipsa acies ad libidinem militum*] Vox *ipsa* non adparet in Flor. Ea tamen non videtur otiosa esse. Paullo ante *non tam ulla sua*

spe Voss. Lov. 1. et Ber.

§ 6 *Prima legio et sinistra ala primo instructa*] Optimi *in primo:* de quo dictum ad x. 14. *J. F. Gron.* *In primo* etiam Flor. Vide etiam Cortium ad Sallust. Jug. c. 78. Mox *porrecta acies* Gronov. 1665. edidit, verisimiliter codd. suos secutus; ita enim in Flor. exstitit, et forte etiam in Cant. ex quo nihil notatur. Priores cum reliquis codd. præferunt *porrectæ acies.*

§ 7 *Quacumque impetum fecissent hostes, perrupturos*] Scripti *quacumque imp. fecisset hostis, perrupturos.* Simillimam mutationem numeri restituimus ex libris scriptis VII. 35. *J. F. Gron.* Similiter præferunt Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Videnda etiam quæ Gronov. notavit in pr. ed. nott. ad XXXVIII. 29. ubi eamdem hujus loci emendationem proposuit. Mox *nihil,* pro *nil,* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad VI. 40. § 3. Tum *admittebat,* pro *admittebant,* Flor. Voss. Lov. 1. et Gaertn. *admittebatur* Hafn. et Hav.

§ 8 *Et Hannibal quidem haudquaquam simili sua, neque simili exercitu*] Legendum est, opinor, *simili via.* Valla. Liber Vallæ habuit ita: *haudquaquam simili sua, neque simili exercitu.* Ex quo ille correxit, *haudquaquam simili via.* Ego vero reperi in vet. lib. *haudquaquam simili sententia, neque simili exercitu.* Idque probo. *Sigon.* Mirifice variant hic libri, quia scriptores eorum audaciam sumserunt non intellectam lectionem veterem interpolandi. Put. *haudq. similis dua neque simili exercitu.* Significat, 'Et Hannibal quidem haudq. similis dux neque simili exercitu.' *J. F. Gronov.* *Haudq. simili exercitu,* reliquis omissis, non tantum omnes ante Sigon. edd. sed et Ber. a m. pr. qui *haudq. simili snia, neque simili* obfert a m. sec. in margine: *haudq. simili sententia, neque simili* Lov. 2. Hafn. et Hav. *haudq. simili sua neque simili* Flor. Cant. Voss. Lov. 4. 5. Harl. et Gaertn. *haudq. similli sua, neque simillis* Hearnii L. 1. *haudq. sua neque simili* Lov. 1. *haudq. simili sua exercitu* Hearnii N. *haudq. simili gente sua exercitu* ejusdem D. Similes aliasque varietates vide apud Gronov. Obs. IV. 4. p. 52. ubi eamdem, quam hoc loco, lectionem ex vestigiis Put. eruit, ac docet loco conrumpendo originem id dedidisse, quod librarii *x* in *dux* commutarint in *a*, ejusque loco *dua* dederint. De ea re vide ad XL. 59. § 8. Ceterum Gronov. in ed. 1665. primus omisit vocem *quidem,* quam tamen hic in notis agnoscere videtur. At ex dicto loco Observ. constat eum secutum esse in illa expungenda fidem Put. cui consentit Flor. et forte etiam Cant. ex quo nihil in excerptis monetur. Mox voces *primum eorum* perperam non conspiciuntur in Ber. et edd. Aldina vetustioribus.

§ 9 *Animo nequaquam comparandus*] Prima vox exsulat a Voss. *nequaquam animo,* ea transposita, legit Lov. 2. *animo haudquaquam* Flor. qui etiam mox *videt* exhibet, pro *vidit.*

§ 10 *A tergo atque alis*] Put. Pet. Men. *a fronte pulsa, in tergo atque alis circumventa.* J. F. Gronov. *In tergo* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Hav. et Hearnii L. 1. Cogitatione igitur adsequi nequeo, cur postea Jac. Gronovius, quem Clericus secutus est, *tergo atque alis* sine præpositione ediderit. Mox *est* non adparet in Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et edd. antiqq.

CAP. XXII. § 1 *Hæ clades, super aliam alia, Romam quum essent nunciatæ*] *Romæ* Lov. 5. et Hearnii L. 1. ac N. quomodo locutus est Justin. XXXIV. 2. 'Hæc ubi Romæ nunciata sunt.' XLIII. 5. 'Quam rem domi nunciatam publico funere Massilienses prosecuti sunt.' Sed aliter potius Livius loqui maluit. IV. 9. 'Quod ubi Romam est nunciatum.' c. 50. 'Facinus

postquam est Romam nunciatum.' c. 56. 'Qui ubi tumultu majore nunciantur Romam.' v. 7. 'Quod ubi Romam est nunciatum.' IX. 15. 'Nunciare Luceriam jussit.' X. 4. 'Nunciata ea clades Romam terrorem excivit.' XXXVII. 18. 'Quæ postquam Samum sunt nunciata.' XLV. 25. 'Hæc Rhodum nunciata in gaudium verterunt.' Huc refer 'nunciare domum,' de quo vide ad I. 23. § 1. et 'nunciare in urbem,' de quo vide ad II. 26. § 1.

Ad id locorum prospere gererent] 'Summam rerum' intellige ex præcedenti. Quod pusillum adnoto, ne quis e Pal. 2. inferciat *res prospere gererent*. Gebh. Put. et Pet. *prosperem gererent*. Forte *prospere rem gererent*. J. F. Gron. Facile *rē*, id est *rem*, elidi potuit ab ultima syllaba vocis præced. Vide Nic. Heins. ad Vell. Pat. II. 102. § 1. et quæ notantur ad XXVIII. 15. § 7. Simili modo vocem *rem*, sive *rē*, interceptam conjeci a syllaba initiali verbi *rejiciebant* XLII. 32. § 7.

§ 2 *Legatos ad consules mittunt, &c. qui nunciarent*] Suspecta mihi τὰ *qui nunciarent*, propter ea, quæ notavi ad VIII. 23. *J. F. Gron.* De hoc compendio sermonis aliquot locis ad Cic. epistolas monuerunt Victorius et Manutius, et rursus Gronovius ad *Liv.* XXXIV. 29. Neque tamen nulla exempla plenæ orationis sunt. Liv. XXXVI. 18. 'Mittunt ad Philippum, qui moneret, ne vim ultimam experiri vellet.' Corn. Nepos Themist. cap. 4. 'De servis suis, quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nunciaret suis verbis, adversarios ejus in fuga esse.' Cæsar B. G. I. 34. 'Placuit ei, ut ad Ariovistum legatos mitteret, qui ab eo postularent, uti aliquem locum medium utriusque colloquio diceret.' Hic abesse potuissent, *qui moneret, ut ei nunciaret suis verbis*, et *qui ab eo postularent:* neque tamen ob id solum suspecta esse possunt, quod veteres sæpe aliter loquuntur, præsertim libris scriptis argumentum suspicionis non præbentibus. *Duk.*

C. Lectorium, M. Metilium] *C. Lætorium* lap. Capit. et nummi argentei. *Sigon.* Vide ad II. 27. § 6. et viros doctos ad Suet. Aug. cap. 5. Et ita hic legunt Flor. ac nonnulli alii libri. Posterioris autem prænomen abest ab Hearnii N. Verum id intercepit prima litera vocis seq. Vide ad XL. 34. § 1.

Ut reliquias duorum exercituum cum cura colligerent] Lib. XXII. c. 56. 'Canusii se esse, reliquias tantæ cladis veluti e naufragio colligentem.' *Gebh.*

§ 3 *Ne per metum ac desperationem hosti se dederent*] Vet. lib. *ne qui per metum.* Sigon. Illud *qui* in uno tantum Hav. inveni. Recte igitur ceteri editores spreverunt. Tum *aut desperationem* Voss. Lov. 1. 2. et Ber. Vide ad XXI. 53. § 4. Deinde *ob id quod* Harl. et Flor. a m. pr. Male. Vide ad XXIII. 5. § 9. Hinc *plagam*, pro *cladem*, Lov. 4.

De exercitu Volonum] Festus, 'Volones dicti sunt milites, qui post Cannensem cladem usque ad octo millia, cum essent servi, voluntarie se ad militiam obtulere.' *Sigon.*

§ 4 *P. Cornelio*] 'Sullæ' prætori urbano. *Sigon.*

Omnia intentissima cura acta] *Intensissima* Lov. 2. Ita etiam variabant Mss. v. 47. § 11. Sed Livius potius *intentus*, quam *intensus*, adhibere solet.

§ 6 *Q. Fulvium collegam invenit, Casilino omnia inportantem*] Omnes Gallicani et Voss. *inde portantem molientem ad opp.* J. F. Gronov. Restituo unica tantum mutata litera *invenit Casilini, omnia inde portantem.* Quod probatione non indiget. *Jac. Perizon.* *Omnia inde portantem* Flor. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. At plane, ut Periz. emendabat, *invenit Casilini, omnia inde portantem* Lov. 2. et Hav. quod etiam in Victor. invenit

Crevier. eodem etiam ducunt vestigia Hafn. qui *invenit Salini omnia inde portantem* præfert; quare lectioni huic locum in contextu dedi. Mox etiam *molientem ad opp.* Flor. Lov. 2. 5. Harl. Ber. et edd. ante Ascens. 1513. At sæpius dictum est copulam *que*, præsertim in hac historiæ Livianæ parte, frequenter a librariis præter mentem Livii vel additam vel omissam esse. Vide Gronov. Diss. Epist. ad loca Geogr. Liv. ep. II. p. 15.

§ 7 *Tum ambo consules circumsederunt urbem*] Optimis exest τὸ *consules:* nec videbitur opus præcedentia recte consideranti. *J. F. Gronov.* Exsulat etiam a Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Recte igitur hanc vocem, quam et ejus codd. omittunt, Crevier. expunxit.

Ab Suessula ex Claudianis castris] Claudiana castra supra Suessulam a M. Claudio Marcello communita intelligit, de quibus supra. *Sigon.* Vide ad XXIII. 31. § 3.

§ 8 *Medico ibi præsidio ad tuendum locum relicto*] *Ad tenendum locum* præstant Pall. tres, nec non vet. ed. *Gebh.* Put. aliique haud spernendi libri *ad tenendum locum.* J. F. Gron. Unus Lov. 5. *tuendum* servat: reliqui non tantum scripti mei, et Oxon. Hearnii, verum etiam omnes edd. ante Paris. 1573. legunt *tenendum.* Sæpe hæc verba a librariis commutantur. Vide ad X. 3. § 2.

Cum ceteris omnibus copiis ad Capuam descendit] Meliores omittunt præpositionem *cum.* Ut V. 34. 'Profectus ingentibus peditum equitumque copiis in Tricastinos venit.' Eodemque, c. 53. 'Quid restat, nisi ut jam novis copiis veniant?' X. 5. 'Etrusci contra omnibus copiis.' XXVII. 48. 'Advenit Livius omnibus copiis.' Et XXXV. 44. 'Quod tanto minoribus spe atque opinione omnium copiis venisset.' Et hoc libro c. 24. 'Marcellus omnibus copiis urbem ingressus.' *J. F. Gron.* Omiserunt etiam præpositionem Flor. Cant. et Voss. X. 27. 'Tertio descensum in campum omnibus copiis est.' XXIII. 29. 'Atque omnibus copiis in campum descensum est.' XXXI. 36. 'Postero die omnibus copiis consul in aciem descendit.' Frequentissima hujus præpositionis ellipsis apud Liv. est. Vide ad XXII. 9. § 5.

Ita tria prætoria circa Capuam erecta, tres exercitus] Put. Pet. haud otiose, ut puto, *tres et exercitus.* J. F. Gron. Vide Perizon. de Prætorio c. 17. p. 671. *Duker.* *Tres et exercitus* etiam Flor. Mox § seq. *multisque locis simul* Flor. Ber. et Gaertn. cum edd. antiqq.

§ 12 *Consulibus literæ a P. Cornelio prætore missæ*] Clericus, caussatus prætorem nihil consuli, majori potestati, imperare posse, scribendum conjecit *consulibus literæ a P. C. a P. Cornelio prætore missæ.* Ego subintelligi malim, prætorem literas jussu senatus scripsisse, ac misisse ad consules, quod expresse additur XXIII. 32. 'Ab eodem prætore ex senatusconsulto literæ ad consules missæ, ut, si iis videretur, alter eorum ad consules creandos Romam veniret.'

Exirent ab Capua, suaque res secum auferrent] Pal. 2. *e Capua.* Gebh. Male. Meorum etiam nullus consentit. X. 37. 'Quod tardius ab urbe exisset.' Vide ad XXII. 2. § 10.

§ 13 *Ea pronunciata Campanis, atque ita spreta, ut ultro dicerent contumelias, minarenturque*] Pal. 2. *ea promissa Camp. atque ita spreta, ut ultro minarentur, dicerentque cont.* Atque eo ordine postrema verba conspiciuntur in omnibus libris. *Gebh.* *Atque spreta* Voss. et Lov. 1. ac 4. *atque ita aspernata* Lov. 5. Deinde *contumelias dicerent, minarenturque* Flor. *minarentur, dicerentque cont.* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Mox *ab Herdonea* Flor.

Voss. Lov. 4. 5. Ber. et Hav. Vide ad cap. præc. § 1. Tum *Brundisium* Flor. Vide ad XLII. 17. § 2.

§ 15 *Ibi quoque quum frustra tereret tempus*] Libri omnes *quum frustra tereretur*. Gebh. Ita et Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Harl. Hav. et edd. antiqq. Vide ad XXXIX. 22. § 9. *Quum frustraretur tempus* Gaertn. Mox *et ante solvisse* Lov. 5. *et antea se solvisse* Flor. Deinde § seq. τὸ *jam* non conspicitur in Flor. et Lov. 2.

CAP. XXIII. § 1 *Syracusarum quoque obpugnatio*] Pal. 1. *Syracusarumque opp.* a reliquis duobus exsulat τὸ *quoque*. Gebh. Put. duo Pet. duoque Pall. conjunctionem inducunt. *J. F. Gron.* *Syracusarumque* Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. Sed conjunctionem ignorant etiam Flor. Cant. Lov. 4. Harl. et Hearnii L. 1. et D.

§ 3 *Nec fame, quam prope liberi ab Karthagine commeatus alerent*] Pal. 1. *commeatus haberent*. Gebh. [Vide Lectt. Varr.] Optimis illis consentit Flor. in quo deinde a m. sec. *nec fame, cum eam prope* interpolatum est. Sed non inprobabilis est Gronovii conjectura. De vocula *ut* hoc sensu vide ad XXIX. 1. § 22. Eamdem eodem sensu a librariis omissam recte Rhenanus restituit ad XXIX. 34. § 15. *q̄m*, id est *quoniam, prope liberi a Karthag. commeatus haberentur* Lov. 2. *haberent* Voss. et Lov. 1. *agerent* Gaertn.

§ 4 *Inter defectionem ab Romanis*] Pal. 1. a m. sec. *in defectione*. Reliqui duo *inter factionem*. Gebh. *Inter factionem* Voss. a m. pr. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. *interfectionem* Flor. a m. pr. *in defectione* a m. sec. et Voss. pro varia lect. Nihil mutandum. *Inter defectionem* est 'interea dum deficiunt.' Plura vide ad IV. 18. § 4. et VI. 24. § 10.

Liberos eos ac suis legibus victuros esse] Supra c. 16. 'liberos cum suis legibus.' Græci uno verbo αὐτονόμους vocant. *Sigon.*

§ 6 *Deinde in piscatoria quidam navi*] *In* abest a vet. lib. *Sigon.* *Deinde piscatoria* Lov. 2. et 4. *dein piscatoria* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 5. Harl. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. Tum *quidam nave* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. Vide ad c. 30. § 7. *Quadam nave* Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

Circumvectique ita ad castra Romana] *Ita* abest a vet. lib. *Sigon.* At omnes mei eam vocem servant; contra vero *que* non adparet in Lov. 4.

§ 7 *Necati omnes et cruciati sunt*] Pal. 1. *necati omnes concruciati sunt.* Pal. 3. vero cum prisca ed. *necati omnes et concruciati sunt.* Gebh. Placebit magistris ὕστερον πρότερον. Sed scripti *necati omnes concruciati sunt.* Put. *omnes cum cruciati.* Ergo *necati omnes cum cruciatu sunt.* J. F. Gron. Freinshem. ad Curtii VIII. 8. § 20. conjicit *necati omnes excruciati sunt:* quod placere posset, nisi aliud plane vellent Mss. *necati omnes et concruciati sunt* Lov. 5. Ber. a m. pr. Gaertn. Hearnii N. D. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *necati omnes et trucidati sunt* Ber. a m. sec. *necati omnes concruciati sunt* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 4. et Harl. *necati omnes cruciati sunt* Hearnii L. 1. *necati omnes cruciatu sunt* Hav. *necati omnes cum cruciatu sunt*, ut Gronov. conjecit, Flor. a m. sec. et Lov. 2. Recte. Infra XLI. 18. 'Captivos cum fœda laceratione interficiunt.' Ceterum paullo ante *octaginta* constanter omnes manu et typis descripti. At *septuaginta* memorantur XXVI. 30. Præterea *indicio delegato* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. quomodo sæpe lapsi sunt scribæ. Vide ad IX. 12. § 11. X. 19. § 2. et alibi.

§ 8 *Damasippus quidam Lacedæmonius*] Vet. lib. *Damippus.* Plutarchus etiam in Marcello p. 308. Δάμιππόν τινα Σπαρτιάτην vocat. *Sigon.* Prisco editori vocatur *Damnippus.* Pal. 1. *Dampnippus.* Probo tamen *Damippus:* quam scripturam adjuvat Pal.

1. *Dampus.* Gebh. Ut vult Sigonius, fac *Damippus.* Nam ita appellat Plutarch. et omnes libri *Damnippus,* aut *Damippus,* non *Damasippus.* J. F. Gronov. *Damnippus* Flor. Caut. Lov. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii D. *Dampnippus* Lov. 4. et Harl. *Damnipus* Lov. 2. et Ber. *Danippus* ed. Rom. 1472. *Damippus* Voss. et Hearnii L. 1. ac N. Novum hic diligentiæ specimen, qua in Livio versatus est, edidit Doujatius, Sigonium reprehendere non dubitans, quod *Damasippus* scribendum conjecerit; quum tamen locum Plutarchi, unde *Damippus* veriorem lectionem esse constat, ipsi debeat.

§ 9 *Ætolorum, cujus gentis socii Lacedæmonii erant*] *Gentis* deest etiam in Flor. Voss. Lov. 2. Hav. et Hearnii N. Neque eam vocem se in suis invenisse, testatur Crevier. *Ætolorum, quorum socii* legit Harl. Paullo ante *Epicydi* Lov. 1. Gaertn. Ber. Hearnii Oxon. et edd. usque ad Modium, qui dedit *Epicyde,* pro quo tandem *Epicydæ* substituit Gruterus. Id etiam probare videntur Flor. Hav. et nonnulli alii, qui præferunt *Epicyde.* Reliqui aperte *Epicydæ* probant. Et ita est c. 25. 'Navibus Epicydæ et Syracusanis relictis.' Vide ad xxv. 31. § 2.

§ 10 *Medius maxime atque utrisque opp.*] Malim *medius max. utrisque opp. locus visus.* Vacat enim vox *atque.* Sigon. Contra omnes libros exigit Sigonius τὸ *atque.* Gebh. Τὸ *atque* servant omnes nostri. Sed *medius maxime utrisque atque opportunus* legit Lov. 5.

Ad portum Trogillorum] Τρώγιλον locum ad septentrionem Syracusis Thucydides lib. vi. non ita longe a fine describit. Livius hic plurativo numero protulit, si codex non fallit, et *portum* ait, quod non intelligo. *Glar.* De hoc loco sic Thucyd. lib. vi. p. 408. Οἱ δὲ λίθους καὶ ξύλα συμφοροῦντες παρέβαλον ἐπὶ τὸν Τρώγιλον καλούμενον, ᾗπερ βραχύτατον ἐγίγνετο αὐτοῖς ἐκ τοῦ μεγάλου λιμένος ἐπὶ τὴν ἑτέραν θάλασσαν τὸ ἀποτείχισμα. *Sigon.* Loci Thucydidis primum mentionem fecit Glareanus: quem si recte perpendisset, non ignoraret cur Livius scripserit *ad portum.* Vetus quidem ed. præstat *ad portam Trogillorum,* ut et in Pal. 1. a quodam correctorum scriptum invenitur. Pal. 3. *ad portus.* Gebh. *Ad portam* etiam Ber. Hafn. Gaertn. et edd. Rom. 1472. Parm. et Tarvis. utraque: *ad portus* Rec. cum ed. Mediol. 1480. aliisque. Deinde *Tragidorum* Gaertn. *Troylorum* Flor. *Trogylorum* Voss. et Lov. 1. *Trogilorum* Lov. 4. 5. Harl. Rec. et Hearnii N. *Trogilarum* Hafn. *Trogillorum* Lov. 2. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Sed *Trogiliorum* legendum esse, docuit Cluver. Sicil. Ant. i. 12. p. 152. quod mox Gruteri posterior ed. et postea recentiores omnes receperunt.

Propter turrim, quam vocant Galeagram] Plut. in Marc. p. 308. πύργον τινὰ vocat, omisso turris nomine. *Sigon.* *Prope turrim* Lov. 5. Sed vide ad Epit. Liv. lib. xlix. ubi etiam de hoc usu ejus vocis agam. Tum *Galegram* Lov. 2. *Galleagram* Ber. *Gelleagram* Hav. Sed nihil mutandum. De hac turri vide Cluver. loco laud.

§ 11 *Æstimandoque ipse secum, qui in fronte paterent, simul altitudinem muri*] Scribendum conjicio, *æstimandoque ipse secum, quid in fronte paterent.* Hæc vetus conjectura nostra contra codd. *quid* facit, pro *qui.* Sed et juvant codd. Put. duo Pet. Men. Voss. Gud. Mureti, qui habent *singuli* ἀντὶ τοῦ *simul.* Scribe igitur, *æstimandoque ipse secum, quid in fronte paterent singuli, alt. muri, quant. prox. conj. poterat, perm.* *Singuli* puta 'lapides.' *Quid paterent,* ut Cæsar de Gall. vi. 24. 'Hujus Hercyniæ sylvæ latitudo novem dierum iter expedito patet.' vii. 72. 'Fossam pedum viginti directis lateribus duxit, ut ejus solum

tantundem pateret, quantum summa labra distabant.' de Civ. I. 45. 'Ac tantum in latitudinem patebat, ut tres instructæ cohortes eum locum implerent.' Lucan. II. 133. 'mensoque, homini quid fata paterent.' Seneca 'Ætas bene disponenti multum patet.' *J. F. Gron.* Non dissimile est, quod de Platæensibus, a Peloponnesiis et Bœotis obsessis, narrat Thucydides III. 20. E quo loco confirmari potest scriptura codd. Livianorum, qui habent *singuli*. Duk. *Paterent singuli* etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et Reg. unus ac Colbert. apud Doujat. Non dubito igitur quin recte emendarit Gronov. *quid in fronte paterent singuli.* Interdum *quid* et *qui* commutantur. Vide ad III. 50. § 16. VI. 37. § 8. et alibi. Verbum autem 'patere' hoc sensu etiam inlustravi ad VI. 36. § 11. Mox *quam proxime*, pro *quantum*, Lov. 5. Vide ad XXIV. 26. § 7. *Quantum proxima* Gaertn. Hinc *mensus*, pro *permensus*, Harl. aliis omnibus invitis.

§ 12 *Ad Marcellum rem refert. Haud spernenda res visa*] Libri omnes *defert*. Gebh. Put. Pet. melior *ad Marcellum rem* (sic omnes alii quoque scripti) *defert. Haud spernenda visa.* Vulgo *refert*, et repetitur τὸ *res* ex scholio manifesto. *J. F. Gron.* *Defert* non tantum omnes, quibus utor, codd. verum etiam omnes edd. usque ad Paris. 1573. Vide ad XXI. 6. § 5. Vocem deinde *res* non agnoscit etiam Flor. et potest ea commode ex præcedenti hic intelligi: solitos autem fuisse librarios passim eamdem interponere, vidimus ad II. 18. § 2. ubi etiam Gronov. huic loco veram lectionem vindicavit. *Visa est* legit Lov. 4.

§ 13 *Qui ob id ipsum intentius custodiebatur*] Plutarch. Marc. pag. 308. vertit *negligentius*, cum ait, φυλαττόμενον μὲν ἀμελῶς. *Sigon.* Vir doctissimus, qui ante annos non ita multos in Britannia vitas parallelas Plutarchi edidit, putat pro ἀμελῶς legi posse ἐμμελῶς. Optime ad Livium cum Plutarcho conciliandum. Si ita scripsisse credimus Plutarchum, eadem medicina adhibenda est Polyæno VIII. 11. quem ibi pleraque ex Plutarcho descripsisse apertum est. *Duk.* *Quod ob id ipsum* Lov. 1. *quia ob id ipsum* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. Utrumque salvo sensu admitti potest. Et solent quidem librarii voces *qui* et *quia* inter se commutare, ut videbimus ad XXXVI. 33. § 5. Quum tamen tot codd. et inter eos etiam optimi, *quia* malint, illorum consensum vix spernere audeo.

§ 14 *Diem festum Dianæ per triduum agi*] Eandem rem Plutarch. in Marc. p. 308. *Sigon.* Nondum mihi placet τὸ *diem*, nec persuadeor Livii esse. Frontinus ait *die festo, quo Epicydes præbiturus esset vini epularumque copiam.* Polybius, observante Henr. Valesio, ὅτι ἑορτὴν ἄγουσι πάνδημον. *Jac. Gron.* Credo virum eruditissimum eo offensum fuisse, quod 'dies festus' tantum unum diem denotare videtur, qui per triduum agi non potest, et putasse, si per triduum agebatur, dicendum fuisse *dies festos*, vel, quod ipsi placet, *festum*. Sed Latini fortassis etiam plurium dierum solennia *diem festum* dicunt, ut unius diei plurali numero *dies festos*. Ita enim Cicero Verr. l. II. capp. 21. 63. et Verr. IV. c. ult. Marcellea et Verrea modo 'diem festum,' et 'unum diem festum,' modo 'dies festos' dicit. Nec juvat conjecturam locus Frontini III. 3. 2. Nam si verum putabat, quod Livius scribit, solenne illud per triduum actum fuisse, in Frontino itidem delere debuerat *die;* sin autem falsum, in Livio tollere *per triduum*, et relinquere *die festo*, ut in Frontino. Sed Frontinus haud dubie ibi, ut sæpe alibi, descripsit, quod in Livio legerat, etsi, quod hic de numero dierum dicit, præteriit. Quid autem huc pertineat, quod hoc solenne a Polybio

(addi possunt Plutarchus et Polyænus) ἑορτὴν diei adnotat, non intelligo. Nam ἑορτὴν Græci et de uno et de pluribus dicunt. Athenæus IV. 8. Καὶ γίνεται ἡ τῶν Καρνείων ἑορτὴ ἐπὶ ἡμέρας ἐννέα. Et Herodian. III. 8. extr. ludos sæculares, quos trinoctio factos scribit Valer. Max. II. 4. 5. ἑορτὴν vocat. Nec probabunt conjecturam ejus, qui apud optimos scriptores prosæ *festum* substantive, ut vulgo dicunt, inveniri negant. *Duk.* Se quoque *diem festum per triduum* ferre non posse, fatetur Crevier. et hinc expungit similiter τὸ *diem*, quum Ovidius non semel *festum* sic nude et absolute usurparit: cujus usus ex ipso Livio exemplum prolatum maluissem, qui sæpius 'dies festos' dixit, alibi vero simpliciter, 'festum' dicere non memini. De festo Dianæ die vide Meursii Græc. Feriat. l. I. voce Ἀρτεμίσια. Mox *alia obsidione desint*, omissa præpositione, Voss. et Lov. 2.

§ 15 *Id ubi accepit Marcellus*] *Dubia accepit* Flor. a m. pr. Cant. Voss. et Lov. 1. ac 4. *Quod ubi accepit* Flor. a m. sec. *H' ubi accepit* Lov. 2. Mox voces *per eos* desunt in Ber. a m. sec. et Hav.

Ut mature corpora curarent, quietique darent] Pal. 1. sed liberalitate correctoris, offert *quietique se darent*. Gebh. Vide Schelium ad Polyb. c. 8. *Duk.*

§ 16 *Quo die epulatis jam vinoque satiatis principium somni esset*] Lego *quo de die epulatis.* De die epulari probrosum, nisi si in communi lætitia. Malim etiam *vinoque sauciatis*. Lipsius, Epist. Quæst. IV. 16. Pal. 1. *quo die epulatis jam vini satietas, principiumque somni esset*. Illud *vino sauciatis* ingeniosum quidem, sed non legitimum. Livius XXVI. 13. 'Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur.' *Gebh.* Suum cuique. Recte Lipsius *de die*, hoc est, tempestivo convivio. *Vinoque sauciatis* doctius, quam verius. Scribendum enim ex Put. et Flor. optimo *jam vini satias principiumque*, ut produxit ad Histor. Aug. Salmasius. Lib. XXIII. cap. 8. 'Cœperunt epulari de die:' id est ante consuetam frugalibus cœnæ horam. *J. F. Gron.* Ante Salmas. ad Vopisci Florian. c. 6. ita correxerat Scaliger ad Catull. Carm. XLVIII. *Vinoque sauciatis* etiam Columna emendat ad Ennii Alcestin pag. 442. *Duk.* *De die*, ut apud Ter. in Ad. V. 9. 7. 'Adparare de die convivium.' Vide Pricæum ad Apul. Apol. p. 137. Deinde *vino satiatis principiumque* Harl. Lov. 1. 2. 4. et Hav. *vini satiatis principiumque* Voss. et Harl. *principiumque* etiam Ber. et Gaertn. Sed *jam vini satias principiumque somni esset* legisse etiam videtur Cant. ex quo in excerptis nihil adfertur. De voce 'satias' vide ad XXVII. 49. § 8. Hic autem notetur, in Flor. a m. sec. emendari *satietas*. Mox *signo muris milites* Hav. et Brancal. Latinii.

Ad mille fere armati] Libb. omnes *ad mille ferme milites armati*. Gebh. *Ad mille ferme* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldina priores. Vide ad lib. XXXVII. cap. 38. § 5. Deinde *milites armati* Voss. Lov. 2. 5. Harl. Gaertn. Ber. Hav. et eædem edd. Sed vocem additam, quæ modo præcessit, et ideo in reliquis codd. ac præsertim integerrimis, negligitur, recte Aldus omisit. *Equites armati* præfert Rec.

CAP. XXIV. § 1 *Quum ceteræ admotæ, pluribusque scalis in murum evadebant*] *Ceteræ* 'scalæ' intelliguntur. Dura sane compositio, cum sensus non sit admodum obscurus. *Glar.* Lege *quum cæteri admoti*. Lib. XXVI. c. 30. 'Quia ad prædictum tempus exercitum ad Syracusas non admovisset.' Vel cum Mureto *quum cæteri admotis pluribus scalis in murum evadebant*. J. F. Gron. Idem Gronov. in pr. ed. nott. ad XXX. 7. ad vocem *ceteræ* ex proximo membro huc refert τὸ 'scalæ,' et adversus Glarea-

anis notavit, familiaritatem Livii hanc ejus compositionem sibi familiarem fecisse. Postea tamen in secundis curis recte sententiam mutavit, tacite etiam duritiem in hac compositione agnoscens. Crevier. a Moreti conjectura alienus non est, præsertim quum unus e suis codd. præferat *pluribus scalis* sine τῷ *que*. Præpositio *in* apud me deest in Voss. Lov. 2. et Ber. Verum elisa est a prima litera vocis sequentis. Vide ad XXXVII. 1. § 2.

§ 2 *Aut sopiti vino erant, aut semigraves potabant*] Forte *aut somno graves potabant*. Lipsius, Ep. Quæst. IV. 16. Libri omnes retinent *semigraves*. Gebh. Nihil mutandum videtur: 'gravis' et 'gravatus vino' æque recte dicuntur, ac 'gravis' et 'gravatus sómno.' Quum ergo *semigraves potabant* dicit Livius, facile ex eo, quod præcedit, suppleri potest 'vino.' Nempe alii jam sopiti erant vino, alii eo gravati, sed hactenus, ut adhuc vigilare et perseverare in potando possent. 'Semigravis' quidem fortassis alibi non invenitur, sed etiam alia cum 'semis' composita æque rara sunt. *Duk.*

Paucos tamen eorum comprehensos in cubilibus interfecerunt] Pall. 1. 2. et princeps ed. *paucos tamen eorum impressos*. Nimirum verum est *oppressos*, ut reposui. Sic cap. 38. *Gebh.* Put. Petaviani, duo Pall. Men. *impressos*, vel *inpressos*. Videntur velle *oppressos*. Sic c. 38. 'Tum inter torpidos somno, paventesque ad necopinatum tumultum, et inermes in cubilibus oppressos illa cædes edatur.' *J. F. Gron.* *Inpressos* Flor. Lovel. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. vett. plures, pro quo *comprehensos*, quod in nullo scripto obvium fuit, jam inveni in edd. Tarvis. ac deinde aliis. Sed *oppressos*, ut viri docti conjecerunt, Voss. Lov. 1. 5. et unus eorum, quos Crevier. consuluit: quin ita etiam præfert ed. Ven. 1498. neque aliter edidit Sigonius.

§ 3 *Prope Hexapylon est portula: ea magna vi refringi cœpta*] Plutarchus p. 308. Καὶ τὰ Ἑξάπυλα διακόψας. *Sigon.* Τὸ *ea* omisit ed. Gronov. 1665. sine dubio præeuntibus codd. Certe non adparet apud me, nisi in uno Ber. Mox *ex muro* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav.

Non furtim, sed vi aperta, gerebatur res] Ita primus vulgari jussit Gronov. quum antea ederetur *sed vi aperte*; quod servant Hearnii Oxon. *sed aperte*, omissa media voce, Lov. 5. Ber. et Hav. *sed ut aperte* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. Voculas *vi* et *ut* sæpius in Mss. commutari, vidimus ad IV. 51. § 6. Deinde *gerebantur res* Lov. 5. Sed vide ad X. 42. § 6.

§ 4 *Quippe ad Epipolas, frequentem custodiis locum*] Ἐπιπολαὶ apud Thucyd. eodem lib. VI. p. 406. locus præruptus, urbi imminens. Livius duntaxat nominat. *Glar.* Stephanus: Ἐπιπολαὶ χωρίον ἀπόκρημνον προσεχὲς Συρακούσαις. Θουκυδίδης ἕκτῃ. Thucyd. autem l. VI. p. 406. Καὶ ὠνόμασται ὑπὸ τῶν Συρακουσίων διὰ τὸ ἐπιπολῆς τοῦ ἄλλου εἶναι Ἐπιπολαί. *Sigon.* Vide Cluver. Sic. Ant. I. 12. p. 149. Mox *sicut et territi*, addita media voce, Hav.

§ 5 *Nam simul ac tubarum est auditus cantus*] *Simul ut* Lov. 1. et Voss. a m. sec. et id videtur voluisse librarius Gaertn. qui tamen aberrans dedit *simul et*. Si codd. auctores essent, utramvis particulam delerem, ac legerem *nam simul tubarum*. Vide ad VI. 1. § 6. Præterea *tubarum sunt auditi cantus* Lov. 5.

Omnia teneri custodes rati, alii per murum fugere] Τὸ *rati* subnotavit in postrema ed. ὁ μακαρ. Nec amplius. Voss. Gud. id ignorant. Ignorat et Cantabr. Videtur latere aliud; neque culpam in voce *rati* hærere, sed sequente *alii*, ita: *Omnia teneri custodes rati per murum fugere, alii salire, &c.*

Eam enim vocem speciose inculcarunt, quibus ignota erat Liviana et optimorum scriptorum phrasis, de qua ad III. 37. tamquam si absorpta fuisset a convenientia literarum *rati*. Jac. Gron. *Rati* non adparet etiam in Flor. Lovel. 1. 2. et Harl. An tamen ea satis justa caussa fuerit Jac. Gronovio credendi, vocem sequentem *alii* a mala manu interpositam esse, licet ejus sententiam etiam probet Crevier. non nihil dubito. Cedere tamen, quam pertendere, malo.

§ 6 *In vastæ magnitudinis urbe, partium sensu non satis pertinente in omnia*] Opinor *pertingente in omnia*. Valla. Tu vide ne *pertendente* sit potius legendum. *Sabell.* Quidam pro *pertendente* emendarunt *pertinente*. Sed non placet. Tolerabilius erat, si *pertingente* emendassent, ut Valla fecit. Sed *pertendente*, quod veteres habent codd. placet, et *sensu partium* conjungendum est. *Glar.* Sic *pertitinente* vet. lib. At Valla mavult *pertingente*, Glareanus *pertendente*: quasi vero Cic. non ita dixerit de Nat. Deor. II. 55. 'Venæ in omnes corporis partes pertinentes.' *Sigon.* Valla olim correxerat *pertingente*, quod et conspicitur in vet. ed. Glareanus vero *pertendente*, quod ait contineri in quibusdam codd. probat. Inepte: quippe omnes codd. Mss. *pertinente*: et ipse Livius defensitat. Sic enim superius XXIII. 49. et XXVI. 38. *Gebh.* Non bonus magister Latinitatis est ille alioqui magister optimus Valla, cum reponit *pertingente*: nec veteres codd. habent *pertendente*, ut creditum Glareano, sed *pertinente*. Et sic auctor XXIII. 49. 'Hi mores eaque caritas patriæ per omnes ordines velut tenore uno pertinebat.' XXVI. 38. 'Ad plures exemplum, quam calamitas, pertinebat.' Cæsar Gall. I. 1. 'Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur, pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni.' Cui frequens id verbum hoc sensu. Sallust. Jug. c. 48. 'Ex eo medio quasi collis oriebatur, in immensum pertingens.' Certe poterat suspicari jure Gruterus, *pertingens* esse ab commentatoribus, non tamen ut deleretur, sed ut mulctaretur una litera. Fuerat enim Sallustii 'in immensum pertinens.' *J. F. Gron.* Vulgatum, quod in omnibus codd. meis superest, recte viri docti defendunt. Infra XXXIV. 28. 'Inde vallem Taygeto subjectam agrosque ad mare pertinentes evastat.' Sæpissime hoc sensu Mela ea voce usus est. I. 3. 'In Ægei partem pertinens Thracia.' c. 10. 'Arabia ad Rubrum mare pertinet.' II. 1. 'Rhipæi montes huc pertinent.' III. 2. 'Hinc Belgæ ad Rhenum pertinent.' Et simili modo Grævius accipiendum docuit illud Cic. de Amic. XIV. 'Eadem bonitas etiam ad multitudinem pertinet.' Adde Gronov. ad Plauti Milit. II. 5. 58. et quæ notantur ad Livii XXIII. 49. § 3. Triller Obs. Crit. I. 10. præfert Vallæ lectionem *pertingente*, quam sensu longe clariorem, et huic loco convenientiorem esse existimat.

§ 8 *Epicydes, ab Insula, quam ipsi Nason vocant*] Iidem *Nasson* duplici *s* exhibuerunt. Sed *Nason* legendum. Nam Dores (cujus gentis et Syracusani sunt) νᾶσον pro νῆσον, ut παγὰν pro πηγὴν, dicunt, et mille similia, ut videre est apud Theocritum. Insula autem illa a cætera urbe muro separabatur, quem post tyranni cædem diruerant. In ea erant horrea publica, eratque in arcis modum ædificata. *Glar.* Partem Syracusarum eo nomine intelligit. *Sigon.* *Naxon* legit Lov. 5. qui *Naxon* voluisse videtur, quod exstat in Ber. et ex vet. cod. perperam emendat Pierius ad Mar. Æn. III. 125. Id autem ex *Nasson* natum videtur, quod præfert Flor. qui etiam alibi vocem per duplicem sibilum scripsit. Frequenter enim duplex *s* et *x* in Mss. com-

mutantur. Vide viros doctos ad Rutil. Iter I. 371. Ceterum utroque modo Syracusanos protulisse *Nason* et *Nasson* existimat Cluver. Sic. Ant. I. 12. p. 154. *Ab insula Apon, quam ipsi Nasson vocant* Brancal. Latinii: *ab insula Capon, quam ipsi Nasson vocant* Hav.

§ 9 *Majora ac terribiliora vero adferre*] Penultima vox non conspicitur in Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. *afferri* insuper Gaertn.

§ 11 *Inlacrimasse dicitur*] Plutarchus in Marc. p. 308. idem tradit. *Sigon.* Eum *ingemuisse* dicit Silius XIV. 670. *lacrimasse* legunt Hearnii L. 1. et D. Sed 'inlacrimare' utitur XL. 56. 'Meo infelici errori unus inlacrimasti:' et XLV. 4. 'Ipse inlacrimasse dicitur sorti humanæ.' Et ibi quidem huic verbo adjungitur casus tertius; at sine casu, pariter ut Liv. h. loco, adhibet Cic. de Senect. c. 9. 'Adspexisse lacertos suos dicitur, inlacrimansque dixisse: at hi quidem jam mortui sunt.' Mox *tantæ* deest in Ber. Sed *partim gaudio perpetrato tantæ rei* Voss. et Lov. 1. ac 4. *partim gaudio perpetratæ tantæ rei* Lov. 5. et Hav.

§ 12 *Atheniensium classes demersæ*] Hanc historiam breviter tangit Justinus lib. IV. Plutarch. in Alcib. Thucydides. *Sigon.*

Cum duobus clarissimis ducibus] Intelligit opinor Niciam et Demosthenem, quos a Syracusanis, quum se iis dedidissent, interfectos narrat Thucyd. VII. in fine. Præter hos etiam Lamachus et Eurymedon, non ignobiles duces Atheniensium, ad Syracusas perierunt. Vide Thucyd. VI. 101. et VII. 52. *Duk.*

Tot bella cum Karthaginiensibus] His de rebus libb. XIX. et XX. Diodorus agit. *Sigon.*

§ 13 *Tot ac tam opulenti tyranni regesque*] Copulativam non admittunt meliores. Sic XXI. 9. 'Inter tot tam efferatarum gentium arma.' Adde XXVI. 13. *J. F. Gron.* Nulli meorum, uno excepto Ber. ut nec Hearnii Oxon. copulam illam agnoscunt. Supra V. 54. 'Non conjuncti cum Æquis Volsci, tot tam valida oppida, non universa Etruria bello nobis par est:' hoc lib. c. 37. 'Ad hæc tot tam necopinata primo omnium incerti stupentesque referunt pedem:' ubi vide Gronov. XXVIII. 28. 'Tot tam præclaris imperatoribus uno bello absumtis.' Mox *tum recentissimæ memoriæ*, pro *quum*, Voss. Lov. 1. 2. Ber. a m. pr. et edd. antiqq. Vide ad VI. 23. § 3. *Tunc recentissimæ memoriæ* Lov. 5.

§ 15 *Priusquam signa Achradinæ admoveret*] Put. et Pet. *Achradinam*: quæ varia lectio notabilis est. *J. F. Gron.* Lib. XXVII. c. 25. 'Quia Lacinium Annibal admoverat copias.' XXVIII. 46. 'M. Livium ex Etruria volonum exercitum admovere Ariminum jusserunt.' *Jac. Gron.* *Ad Achradinam admoveret* Lov. 2. quod et Crevier. in Victor. invenit, qui testatur reliquos suos *Achradinam admoveret* præferre. Ita vero apud me etiam Flor. Lov. 1. et Hearnii L. 1. *Achradinem* Harl. Hav. et Lov. 4.

Qui inter præsidia] Vetustiores *Syracusanos, qui intra præsidia Romana fuerant.* Infra c. 31. 'Per domos eorum, qui intra præsidia Romana fuerant.' Neque aliter scribendum c. 31. Cic. epist. ad Pompeium: 'Qui intra præsidia atque arma aliena venissent.' Cæsar Gall. VII. 8. 'Quod intrare intra præsidia periculosum existimabat.' *J. F. Gron.* *Intra præsidia Romana* plerique mei. Solent autem præpositiones *inter* et *intra* passim confundi. Vide plura exempla ad V. 27. § 2. Adde ad V. 3. § 10. c. 7. § 5. c. 12. § 8. c. 15. § 4. XLIII. 7. § 4. ad Epit. Liv. lib. CXIX. *Intra præsidium Romanum* Hav. *intra præsidia, ut dictum est, Romana* Lov. 2. Mox *adloquio levi* Lov. 2. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Vide ad

xxxvi. 31. § 8. Posterior vox deest in Lov. 1. et Ber. a m. pr.

Cap. xxv. § 2 *Postquam id inceptum irritum fuit*] Pal. 1. *postquam inceptum irrisum fuit*. A Pall. 2. quoque et 3. nec non a vet. ed. abest τὸ *id*. Gebh. *Postquam inceptum inrisum fuit* Voss. et Gaertn. *postquam inceptum inrisum fuit* Lov. 1. Pronomen autem *id* exsulat etiam a Lov. 2. 4. 5. Ber. et Hav. cum excusis Aldo prioribus.

Ad Euryalum signa referri jussit] Εὐρύηλος est apud Thucydidem lib. vi. p. 407. et lib. vii. p. 438. quo loco adscenditur ad Epipolas. Tu vide an cum Livii verbis congruat. *Glar.* Stephanus Εὐρύηλος ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἐπιπολῶν, πολίχνιον δὲ τοῦτο Συρακουσῶν ἀπόκρημνον. *Sigon.* Vide Cluverii Sicil. Ant. i. 12. p. 148.

Mediterraneaque insulæ, percommodus ad commeatus excipiendos] Put. Pet. Men. Voss. *percommodestus ad.* Significant quod clare unus e Pall. *percommode situs*. J. F. Gron. *Percommodestus* etiam Flor. Lov. 1. 4. Harl. et Hearnii N. *percommoda est* Lov. 2. *mediterraneaque, quæ insulæ pars commoda est ad comm.* Hav. et Brancal. Latinii. Tum *ad commeatus accipiendos* Lov. 4. *ad commeatus recipiendos* Cantabr.

§ 5 *Inter Neapolim et Thicam*] Sic Plutarchus Marcello p. 308. πρὸς τὴν ἔξω πόλιν, ἧς τὸ μὲν Νέαν, τὸ δὲ Τύχην ὀνομάζουσιν. Cic. etiam in Verr. vi. [lib. iv. c. 53.] unam Syracusarum partem 'Insulam,' alteram 'Achradinam,' tertiam, quod ibi fanum Fortunæ esset, 'Tychen,' quartam, quod postremo ædificata sit, 'Neapolim' nominatam esse tradit. Ergo *Tychen* hoc etiam loco scribendum. *Sigon.* Sed Latini η Græcorum in multis in α mutant. In hoc ipso loco Cic. Gruterus, Grævius et Gronovius e Mss. ediderunt *Tycha*, quod Lambinus in vet. cod. *Tucha* legi notat; et Gulielmius, Syracusanos Dorice dixisse Τύχα. *Duk.* Omnes codd. optimi et reliqui, licet alii alia, et plerique vitiosa, orthographia vocem illam scribant, in id tamen conspirant, ultimam syllabam non ad imitationem Græcorum per *e* sed per *a* efferendam, adeoque hic *Tycham*, et mox *Tycha*, legendum esse. De Neapoli autem et Tycha, ac posterioris hujus scribendæ apud Græcos et Latinos, præsertim vero apud *Livium*, ratione vide Cluver. Sicil. Ant. i. 12. 151.

Nomina partium urbis, et instar urbium sunt] Put. *nomine a partium*. Pet. *nomine apertium.* Scribe *nomina ea partium*. J. F. Gron. Posteriori cod. consentit Flor. Livius in simili per parenthesin addita enunciatione pronomen *ea* vel addere, vel omittere solet. Vide ad xl. 57. § 3. Hic vero Gronovii illud addentis sententiam probare nequeo. Quæ enim varietas in Mss. est, inde nata videtur, quod librarii duplicem lectionem *nomine* et *nomina* in codd. repererint, easque ambas in contextum receperint; quod illis frequens fuisse vidimus ad xl. 44. § 4. Mox *continere ab discursu milites avidos prædæ posset* Lov. 2.

§ 6 *Precantes, ut a cædibus et ab incendiis parceretur*] Vet. lib. *ut cædibus et incendiis parceretur*. Sigon. Similiter Hav. At reliqui omnes vulgatum tuentur, nisi quod *ab cædibus et ab incendiis* sit in Lov. 2. et 5. *ab cædibus et incendiis* in Ber.

§ 7 *Edixit militibus, ne quis liberum corpus violaret*] Plutarch. Marc. p. 308. Τῶν δ' ἐλευθέρων σωμάτων ἀπεῖπεν ἅψασθαι. *Sigon.* Vox *militibus* exsulat a Lov. 4. et Ber. *militibus edixit* legit Gaertn. Nec aliter typis impressi ante Aldum.

§ 8 *Castraque pro muro tectis parietum septa*] Quidam, transpositis aliquot verbis, ita legunt: *castraque tectis parietum pro muro septa*, manente nihilominus sensus obscuritate, cui ego sane mederi nequeo. *Glar.* Glareanus obscuritati mederi se non

posse fatetur. Cluverius Sic. Ant. I. 12. p. 153. 'castra pro tectis parietum muro septa.' Hoc dicit, castra Marcelli, inter Neapolim ac Tychen posita, ædificiorum parietes pro muro aut vallo habuisse: sive 'tecta parietum' dixit pro parietibus ipsis structis ad tegendas ædes; sive scripsit *castraque tectorum parietibus*. J. F. Gron. Sententiam satis aperit hæc explicatio, sed oratio tamen scabra est: nam *edixit*, *&c. castraque septa*, *&c.* et *stationes præsidiaque disposuit*, non cohærent. *Duk.* Locum etiam pro deposito habet Crevier. qui sine integriorum codicum ope curari nequit. Non tantum enim hæret ad voces *tectis parietum*, verum etiam ad sequentes *pro muro*, quasi vero castra muris sæpiri soleant. Neque tamen ullum præsidium est in scriptis, qui in vulgatum omnes conspirant, nisi quod in ordine tantum vocabulorum varient: optimi ea serie illa digerunt, qua nunc eduntur, alii ea, qua in capite adnotationis Glareani leguntur. Ego etiam manum abstineo, et acutiores videre jubeo quid censendum sit.

Portis regione platearum patentibus] Portæ, inquit, castrorum patentes partem et regionem eam, quæ in plateas ferebat, spectabant. Sic paulo post c. 30. 'Exponitque milites regione portæ, quæ prope fontem Arethusæ est:' forte dictum pro *e regione:* ut Cæsar Gall. VII. 35. 'Cum uterque utrique esset exercitui in conspectu, fereque e regione castris castra poneret.' *Sigon.* *Portis regione platearum patentibus* est, quas aperuerat et fecerat in locis urbis, qua ea non claudebantur tectis, sed qua patebant ac directæ erant viæ. Virgil. IX. 385. 'fallitque timor regione viarum.' XI. 530. 'nota fertur regione viarum.' Sed τὸ *regione* Livio est verum. *J. F. Gron.* Vide ad III. 66. § 5. Ita plures codd. legunt XXXI. 25. 'Regione Eleusinis saltum Cithæronis transcendit:' ubi vulgo editur *e regione*. XXXIII. 17. 'Tum peninsula erat, occidentis regione artis faucibus cohærens Acarnaniæ.'

§ 9 *Rapinis nullus ante modus fuit*] *Rapiendi ante nullus modus fuit* Pal. 3. *Gebh.* *Ante nullus modus* trajectis vocibus etiam Lovel. 2. Paullo ante *discurrere* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiquæ: *discurrerunt* substituit Aldus. Deinde *a cædibus tm̃ temperatum est*, id est *tantum*, pro *tamen*, Hav. Vide ad IX. 12. § 6. Mox *gessere*, pro *egessere*, Harl. *gesserunt* Flor. a m. pr. *egesserunt* a m. sec. Vide ad lib. VI. c. 3. § 5.

§ 10 *Inter hæc Philodemus*] Put. et alii *Inter hæc et Philodemus*. J. F. Gron. Ita non tantum omnes Mss. mei, sed et edd. ante ultimam Gruteri, quæ male τὸ *et* neglexit.

Reducto præsidio tradidit tumulum] *Deducto* libri, et poscit Latinitas. *J. F. Gron.* Ita et Flor. Cant. Gaertn. et Hearnii N. ac D. Infra XXVI. 17. 'Leges conscriberentur de tradendis arcibus urbium, dieque statuenda, ad quam præsidia deducerentur.' c. 38. 'Deductis præsidiis spei liberam vel obnoxiam timori sociorum relinquere fidem.' XXXIV. 35. 'Ab Argis ceterisque oppidis præsidia omnia deducerentur.' XXXIX. 26. 'Placere, deduci præsidia Macedonum ex iis urbibus.' c. 53. 'Cogebatur decedere Thracia, præsidiaque deducere.' XLV. 34. 'Qui se dicerent ad præsidia deducenda venisse:' et alibi passim. Sæpissime autem τὰ 'deducere' et 'reducere' commutantur. Vide ad VI. 26. § 8.

§ 11 *Aversus omnibus ad tumulum ex parte captæ urbis*] Hæc flagitiose corrupta sunt, ut ne intelligi quidem possint. Debuissent autem, si postremus editor diligentiæ jam apud omnes præceptæ satisfacere voluisset, correcta esse. Ne longioribus agam, emendandum ex libb. tribus

Pall. et prisca edd. *Aversis omnibus ad tumultum.* Gebh. Ita operarum errore edd. primæ Grut. Parisiensis deinde a. 1625. servato *Aversus*, recte *tumultum* emendavit: ultima vero Grut. bene substituens *Aversis* retinuit *tumulum*: et ita Heins. Elzevir. unde demum Gronov. *tumultum* pr. ed. nott. restituit, perperam tamen existimans *tumulum* omnes ante suam edd. pervasisse.

Bomilcar, noctem eam nactus] Vide Perizon. Animadv. Hist. cap. 4. pag. 165. *Duk.* Mox vocem *Romana* ignorat Hearnii N. Tum *ne posset*, pro *non posset*, Voss. Lov. 1. et Gaertn.

§ 13 *In quanto res Syracusana discrimine esset*] Voces *res Syracusana* desunt in Voss. et Lovel. 1. Paullo ante *et Syracusis* Lov. 1. 2. 4. Ber. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et edd. vett. *et Syracusanis* primus Aldus recte vulgavit.

Cum C. navibus post paucos dies rediit] Hic *C.* ait *naveis*: post paululum vero c. 27. *CXXX. naveis longas, LXX. onerarias* memorat, duplum sane numerum de eadem utique profectione, ut puto. Nam eum bis rediisse mihi non fit verisimile, etiamsi Livius dicat 'iterum cum classe profectus.' *Glar.* *Rediit* Lov. 2. et Ber. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

Cap. xxvi. § 1 *Una cura erat libera*] Opinor *una cura erat liber*: vel *una cura tenebatur*, vel *turbabatur*. Valla. *Libera* male servant Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. a m. sec. et Rec. *liberatus* Lov. 5. Sed *una cura erat liber*, ut Valla emendat, et reliqui codd. exhibent, præferendum videtur. Vide ad ii. 36. § 3. Mox *in arcem recepta*, pro *accepta*, Ber.

§ 2 *Achradinam inde ternis castris*] Meliores *trinis*, ut ante monitum. *J. F. Gron.* *Tribus castris* Hearnii D. *trinis castris* Flor. cum fere omnibus meis, et Hearnii L. 1. ac N. Vide ad xxiii. 49. § 6.

Spe ad inopiam omnium rerum inclusos redacturum se] Pronomen abigunt Put. et omnes Gall. et Voss. Utrum subaudire mavis, an legere *inclusos redactum iri?* Vide ad xl. 42. *J. F. Gron.* Abigunt etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Mihi præstare videtur, ut pronomen subaudiatur, quam ut invitis codd. aliquid mutemus. Vide ad i. 23. § 5. Voss. non illud tantum, sed et voces præcedentem ac sequentem omisit.

§ 4 *Litori, quod inter urbem*] *Litore* Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 5 *Non repulit tantum a munimentis*] Pall. 1. et 3. *repulit munimentis.* Pal. 2. *repulit tantum munimenta.* Gebh. Prævocabulo veniam dant omnes libri Gall. et Pall. *J. F. Gron.* Abest etiam præpositio a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Paullo ante *Hippocraten* et mox *Epicyden* edidit Gron. consentientibus Flor. aliisque optimis. Quorum posterius Crevier. recepit, prius repudiavit. Differentiæ rationem nullam video, nisi forte operæ aberrarint. Vide ad xxiv. 31. § 2. Præterea mox § seq. τὸ *jam* omittitur in Lov. 5. et Ber. a m. sec. Deinde *incursionibus* legunt idem Ber. et edd. ante Aldum.

§ 7 *Accessit et ad pestilentiam commune malum*] Opinor legendum *Accessit ad hæc pestilentia.* Valla. Put. Pet. Voss. *Accessit et ad pestilentia.* Repone *Accesserat et pestilentia.* J. F. Gron. *Accessit et ad pestilentiam* servant Lov. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. *Accessit et ad pestilentia* Flor. et Hav. Salvinius, priorem cod. cum editis conferens, inter excerpta ejus legendum conjecit *Accessit et ab pestilentia commune malum.* Vulgata lectio *Accessit et pestilentia* supersit in edd. omnibus, et reliquis codd. Sed Salvinii conjectura præcipue placet. Mox *toleranda vis æstus* Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. a m. sec. et Gaertn.

§ 8 *Postea curatio ipsa et contactus ægrorum*] Livium ante oculos habuisse Thucydidis l. II. capp. 51. et 52. descriptionem pestilentiæ, quæ anno secundo belli Peloponnesiaci in Athenienses incubuit, locum conferenti patet. *Duker.* *Et tactus ægrorum* Hav. Paullo ante *ac primo*, pro *et primo*, Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. et Hav.

Adsidentes curantesque eadem vi morbi repletos secum traherent] *Insidentes* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. Sed 'adsidere' in hac re proprium verbum est. Supra IX. 46. 'Consensuque nobilium adolescentium qui ibi,' nempe apud ægrum collegam, 'adsidebant, adsurrectum ei non esset.' XXI. 53. 'Hæc adsidens ægro collegæ agere.' Vide Burm. ad Ov. Her. XX. 134. et Corte ad Plinii Ep. I. 22. § 11. Deinde *vis morbi repletos secum traheret* Lov. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: *vis* etiam Flor. et Voss.

§ 9 *Et mors ob omnium oculos esset*] Put. Pet. ambo, Men. jubent deleri *omnium:* et cur non pareremus? Lib. XXXV. c. 11. 'Caudinæque cladis memoria non animis modo, sed prope oculis, obversabatur.' *J. F. Gronov.* Eamdem vocem exesse jubent omnes Hearnii Oxon. ut et, præter unum vel alterum, omnes mei. Libens itaque Gronovio adsentior. Præterea *essent* Lov. 1. 2. et Gaertn. invitis reliquis. Utramque constructionem Livius adhibuit. Vide ad XXXVII. 5. § 3. Ferri ergo posset et hæc et illa, nisi plurium codd. in vulgatum consensus id præferendum doceret.

§ 10 *Ut non modo non lacrimis justoque comploratu prosequerentur mortuos*] Vet. lib. *ut non modo lacrimis.* Hoc modo sæpius Ciceronem esse locutum, alii collectis multis exemplis docuerunt. *Sigon.* Negatio posterior iisdem, ut et Sigoniano ac Pall. priscaque editione exsulat, integro sensu. Sic VI. 34. 'Ut non modo ad tribunatum militum inter patricios petendum, sed ne ad plebeios quidem magistratus capessendos ulli animus esset.' XXXIX. 36. 'Hoc ego crimen non modo a vobis, Romani, sed ne apud vos quidem, nobis objiciendum fuisse arbitror.' Sic vett. nam vulgati adhuc eodem mendo fuere polluti. *J. F. Gronovius.* Posteriorem negationem abjiciunt etiam fere omnes mei, omnes Hearnii Oxon. et edd. vetustæ, usque ad Ascens. 1513. Similiter Cic. et optimos quosvis scriptores loqui solitos fuisse, viri docti sæpe observarunt. Vide Manut. ad Cic. ad Fam. I. 9. Bos. ad Cic. ad Att. XIV. 5. Bernecc. et Vorst. ad Justin. II. 1. 6. et Burm. ad Quinct. Inst. Orat. XI. 1. p. 960. Eadem locutio etiam Livio nostro familiarissima est. Ita I. 40. 'Advenam non modo civicæ, sed ne Italicæ quidem stirpis.' II. 23. 'Non modo inter Patres, sed ne inter consules quidem ipsos satis conveniebat.' III. 24. 'Non modo visum in publico, sed ne adsurrexisse quidem ex morbo.' IV. 3. 'Non modo Romanæ, sed ne Italicæ quidem gentis.' V. 38. 'Unde non modo præsidii quidquam, sed ne nuncius quidem cladis Romam est missus.' IX. 19. 'Non modo cum clade ulla, sed ne cum periculo quidem suo.' XXII. 3. 'Non modo legum ac Patrum majestatis, sed ne Deorum quidem satis metuens.' c. 28. 'Inutilis insidiatori, quia non modo silvestre quidquam, sed ne vepribus quidem vestitum habebat.' XXIII. 42. XXVIII. 29. 39. XXIX. 19. XXXI. 22. XXXIV. 39. XXXVIII. 58. XXXIX. 34. et pluribus aliis locis. Etiam auctor Epit. Liv. l. XXXVIII. Pari modo 'non solum,' pro non solum non, Liv. V. 42. 'Non mentibus solum consipere, sed ne auribus quidem,' &c. 'Non tantum,' pro non tantum non, Senecæ vindicat Gronov.

de Provid. III. In his omnibus sequens membrum effertur per negationem: verum optimi scriptores ita etiam his particulis utuntur, licet posteriori membro nulla negatio insit. Id etiam interdum Livius fecit. Ita III. 6. 'Non modo ad expeditiones, sed vix ad quietas stationes, viribus sufficerent.' XXIV. 40. 'Ut non modo alius quisquam arma caperet, sed etiam ipse rex ad flumen navesque perfugerit.' Et ita forte accipiendus est locus Livii VII. 32. 'Non factionibus modo, nec per coitiones usitatas nobilibus, sed hac dextra, mihi tres consulatus summamque laudem peperi.' Hæc exempla non subcurrerunt, quum supra ad IV. 21. § 6. ita Livium locutum esse negabam. Ceterum fatendum est, Flor. altera negatione inter versus ab interpolatrice manu adjecta, præferre *ut non modo lacrimis justoque comploratu non prosequerentur mortuos.*

Jacerentque strata exanima corpora in conspectu similem quoque mortem exspectantium] Pall. tres, et prisca ed. *exanimata corpora in conspectu similem mortem exsp.* Infra XXVI. 13. 'Parati erunt, qui magno rogo, in propatulo ædium accenso, corpora exanima injiciant:' ubi quoque libri omnes *exanimata*. Gebh. Gallici omnes et Voss. non habent *quoque*. J. F. Gron. *Strata exanimataque* Lov. 2. *strata exanimata* Voss. Lov. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum; eo genere erroris, de quo vide ad X. 37. § 2. Serv. ad Virg. Æn. I. 484. 'Exanimis est mortuus, ut hic indicat locus; exanimatus vero timens.' Idem vocabulum, sed diversa forma, habuimus VIII. 39. 'Feciales Romam missi, et corpus Brutuli exanime.' Utraque forma autem antiquis in usu fuisse, dictum est ad Silii V. 584. Deinde τὸ *quoque* ignorant etiam omnes mei, uno Ber. excepto, omnesque Hearnii Oxon.

§ 11 *Cum metu, tum tabe ac pestifero odore corporum, conficerent*] Vet. ed. *ac pestifero ardore.* Gebh. Ita et Ber. a m. pr. Gaertn. et multæ edd. vett. *tabe a pestifero odore* Lov. 1. 4. et Voss. Præterea *tum metu, tum tabe* Lov. 5. Ber. Hav. et excusi Aldo priores: *cum metu, cum tabe* Lov. 1. 2. et Voss. Vide ad VI. 23. § 3.

Ut ferro potius morerentur, quidam invadebant] Vet. lib. *ferro quidam invadebant;* ut vox *ferro* iteretur. *Sigon.* Alterutrum *ferro*, posterius quidem Put. Voss. et amb. Petav. prius Men. ignotum. Et exsulet sane: nam e Sigoniano non optimo est intrusum. *J. F. Gron.* Gaertn. et forte unus et alter ex reliquis meis Sigonii vet. lib. vocem *ferro* iteranti consentiunt; ceteri omnesque Hearnii Oxon. eam ultimo loco abjiciunt.

§ 12 *Multo tamen major vis pestis Pœnorum castra, quam Romana, diu circumsedendo Syracusas cæde æquisque affecerat magis*] Merito hæc asterisco notata sunt in quibusdam codd. Nam ea ita sonant, quasi Romanorum hostes diu circumsederint Syracusas, cum contra de Romanis hoc verum. Illud quoque *Ex hostium exercitu*, incertæ est distinctionis, ad priorane, quæ mutila sunt, an ad posteriora referendum. *Glar.* Vet. lib. *cæde aquisque afferatur magis etiam hostium exercitu.* Corruptissimus locus sine aut meliorum exemplarium aut Polybii, apud quem hæc historia intercidit, ope sanari non potest. Itaque signandus est asterisco. ['Idem Glareanus habet.'] *Sigon.* Asterisco hunc locum a Sigonio cæterisque commentatoribus notatum hoc modo primus e Pal. 2. sincerissimo restituo: *Multo tamen vis major pestis Pœn. castra, quam Rom., qua diu circ. Syr. cælo aquisque assuerant magis, affecerat.* Ea ipsissima verba, quæ germana fide apposui, obferunt se consulenti Pal. 2. excepto ultimo *affecerat*, quod necessario requirit sententia. Et ad hanc ferme formam correctus hoc eo-

dem loco est ab exscriptore, qui codicem (ut una atque altera vice in margine fatetur) ad meliora tria exemplaria contulerat Pal. 1. *Gebh.* Scribe, ut monuimus Observ. IV. 8. p. 114. *Multo tamen vis major pestis Pœn. castra, quam Rom.*, (*diu circ. Syr. cælo aquisque adsuerant magis*) *adfecerat.* J. F. Gron. In id omnes ferme codd. conspirant, quod transpositis vocibus legant *Multo tamen vis major;* quare eos secutus sum. In reliqua parte horum verborum quæ plerorumque Mstorum lectio fuerit, in Observ. notavit Gronov. cujus emendatio illi Gebhardi præferenda est. Pronomen enim *quæ* in nullo præterea cod. quam in Flor. optimo a m. sec. adparet. Verum, parentheses abruptas Livio familiares esse, videbimus ad XL. 57. § 3. Mox § seq. *Et hostium exercitu*, pro *Ex hostium*, male Flor. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 2. 4. et Harl. Vide ad XXVI. 45. § 1. *Etiam hostium exercitu* corruptius Lov. 5. Præterea *proximas urbes*, pro *propinquas*, Hav.

§ 14 *Ad internecionem omnes*] *Ad internitionem* Flor. a m. pr. et Lov. 2. *ad internicionem* Lov. 4. *ad internectionem* Hav. *ad interempcionem* Gaertn. Vide ad IX. 26. § 2.

§ 15 *Adduxerat in urbem suos*] Put. Pet. melior, Pal. *traduxerat.* J. F. Gron. Neque aliter Flor. Ber. a m. sec. et Hav. Vide ad XXXVII. 2. § 5. Mox *tecto et umbra recreaverat* Hafn. et Hav. optimis aliisque omnibus invitis.

CAP. XXVII. § 1 *Deleto terrestri Punico exercitu*] Pall. 1. ac 2. cum principe editionum *terrestri Punicoque exercitu.* Gebh. Similiter male Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. nec melius *terrestri et Punico exercitu* Lov. 5.

Tria millia alterum ab Syracusis, alterum quindecim ab ostio, et commeatus] De quo ostio loquatur, non admodum clarum. Quamquam non ita multo post c. 30. ubi Merico custodiæ evenit portio, ita ait: 'Partibus dividendis ipsi regio evenit ab Arethusa usque ad ostium magni portus.' *Glar.* Suspectas habeo voces *ab ostio:* neque enim ostii supra ulla mentio. Vereor ne corrupta vox sit, pro *distantia*, quod oppida illa, alterum tria, alterum quindecim millia ab Syracusis abfuerint. ['Et hic etiam hæsit Glareanus.'] *Sigon.* Jure suspectum habent Glareanus et Sigonius. Quod enim illud κατ' ἐξοχὴν *ostium?* Put. *abesteo.* Pet. *ab osteo.* Statim etiam in eadem periodo *haud in magna oppida* carent iidem τῷ *in*, ut et Vossianus. Scribe *Sic., qui Hipp. milites fuerant, in haud magna oppida, cæt. et situ et mun. tuta*, (*tria millia alterum ab Syr., alterum quind. abest*) *eo et comm. e civ. suis comp., et aux. arcessebant.* Illud *eo* supervacuum videtur: non est tamen, et propter usum Latinæ linguæ et propter interjecta verba parenthesi interclusa. Plautus Pseudolo I. 5. 114. 'Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit, Eam circumducam lepide lenonem.' Cato apud Gellium XIV. 2. 'Si ambo pares essent, illi, unde petitur, ei potius credendum esse.' Noster I. 19. 'Quia regno ita potitus, urbem novam, conditam vi et armis, jure eam legibusque ac moribus de integro condere parat.' Eodemque de Lucretia c. 58. 'Cultrum, quem sub veste habebat, eum in corde defigit.' XXVI. 24. 'Lævinus Zacynthum (parva insula est propinqua Ætoliæ; urbem unam eodem, quo ipsa est, nomine habet) eam præter arcem vi cepit.' Cæsar de Gall. III. 20. 'Multis præterea viris fortibus Tolosa, Carcassone, Narbone, quæ sunt civitates Galliæ provinciæ finitimæ, ex his regionibus nominatim evocatis.' Quæ frustra duplici conjectura tentat Ciacconius. Suetonius Domit. cap. 3. 'Deinde uxorem suam Domitiam,' &c. eandem Paridis histrionis amore deperditam.'

Torrentius τὸ *eandem* ab imperito aliquo, qui periodi longitudine offendebatur, insertum putat: non ego. Arnobius lib. v. pag. 174. 'Partem illam corporis, per quam secus fœmineum et sobolem prodere, et nomen solet adquirere generi, eam longiore ab incuria liberat:' ubi male Stewichius et Romani editores *genericum;* male Behotius *parte illa corporis*, offensi repetitione pronominis. Valet igitur *eo* idem, quod 'ea in oppida.' Parissimum Plinii xxv. 27. 'E margaritis, Magne, tam prodiga re, et fœminis reperta, quam habere gerereque te fas non sit, hinc fieri vultus tuos.' *J. F. Gron.* Ex his etiam quædam leguntur Observ. I. 28. Hoc παρέλκον pronominum post Manutium ad Cic. ad Famil. VII. 26. et XIII. 28. multi observarunt. Vide Burm. ad Suet. Aug. c. 67. Et tamen hoc adeo obvium quidam ignorasse, et ideo nonnulla satis sana pro corruptis habuisse videntur. Sic quod l. 60. pr. D. pro Socio, ex Scævolæ lib. XIII. ad Sabinum scriptum est: 'Socium, qui in eo, quod ex societate lucrifaceret, reddendo moram adhibuit, quum ea pecunia ipse usus esset, usuras quoque eum præstare debere, Labeo ait,' excluso pronomine *eum* temere mutare aggressi sunt: quos retinere potuerat, quod ex eodem Scævola l. 18. § ult. D. de Alim. Legat. ad Apuleii Apol. princ. protulit Pricæus. Et miror Casaubono, cui hoc non incognitum fuisse constat ex illius castigationibus in Apuleium, non potuisse placere in Suetonii l. d. quod in Mss. esse ipse testatur, 'Thallo liberto, &c. crura ei fregit.' Ab illius sententia merito discesserunt alii viri docti. *Duk.* Cluverius Sic. Ant. I. 12. p. 144. ex conjectura legit *ab Syracusis, alterum mille et quingentos passus, et commeatus.* Sed, præterquam quod hæc mutatio, invitis libris omnibus, nimia sit, amat etiam sæpe Livius vocem *passus* omittere, quæ contra codicum auctoritatem addenda non est. Vide ad VI. 32. § 9. Doujatius mire fluctuat. Voces enim *ab ostio* intelligi posse existimat vel de ostio fluminis Anapi, vel de ostio portus magni, cujus postea c. 30. meminit: id tamen in hac expositione incommodum agnoscit, quod Anapus sit juxta Syracusas, portus magnus ad ipsa mœnia. Hinc lectionem cod. Colbert. a m. sec. *alterum quindecim ab hoste* proponit. Verum quum hostis Siculorum non alius videatur, quam Romanus, cujus exercitus et ipse Syracusis, hinc commodius fore fatetur *alterum quindecim abest*, nisi quis tandem velit *hostis* nomine intelligi Bomilcarem, Romanorum hostem, Punicæ classis prætorem, cujus statio ad Pachynum. Tot verba perdere maluit, quam Gronovio, locum hunc ex optimo cod. verissime emendanti, adsentiri. Plurimis autem locis Livius hoc loquendi genere usus est, ut post verba per parenthesin interjecta adhiberet pronomen *hic, is,* vel similia, quæ abesse poterant. Supra I. 26. 'Hunccine, aiebat, quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem vidistis, Quirites, eum sub furca vinctum, &c. videre potestis?' cap. 49. 'Octavio Mamilio Tusculano (is longe princeps Latini nominis erat, &c.) ei Mamilio filiam nuptum dat.' III. 58. 'C. Claudius (qui, &c. Regillum antiquam in patriam se contulerat) is magno jam natu quum ad pericula ejus deprecanda redisset.' c. 64. 'Hi tum uti, quos sibi collegas cooptassint, ut illi legitimi eadem lege tribuni plebei sint.' IV. 15. 'Qui natus in libero populo, inter jura legesque, ex qua urbe reges exactos sciret, &c. in ea Sp. Mælius spem regni conceperit.' V. 37. 'Civitas, quæ, &c. dictatorem multis tempestatibus dixisset, ea tunc nihil extraordinarii imperii aut auxilii quæsivit.' VI. 19. 'Tribuni consulari potestate tribunique plebis (nam

et, &c. Patrum auctoritati se dediderant) hi tum omnes, quid opus facto sit, consultant.' cap. 26. 'Pacem, quam nos præstitimus, eam a vobis petimus.' xxi. 4. 'Florem ætatis Hasdrubal, quem ipse patri Hannibalis fruendum præbuit, justo jure eum a filio repeti censet:' quod male Perizonio patri displicebat. xxvi. 41. 'Dii inmortales, imperii Romani præsides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent, fuere auctores, iidem omnia læta ac prospera portendunt:' ubi etiam nonnulli codd. omittunt τὸ *qui*. xxix. 15. 'Subjecerunt, colonias duodecim, quæ, &c. abnuissent milites dare, eas annum jam ferme sextum vacationem militiæ habere.' xxxviii. 44. 'Signa aliaque ornamenta, quæ quererentur ex ædibus sacris sublata esse, de iis, &c. placere ad collegium pontificum referri.' xl. 56. 'Regnum, quod a patruo tuo, &c. custoditum et auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo est.' xlii. 3. 'Censorem moribus regendis creatum, cui sarta tecta, &c. eum per sociorum urbes diruentem templa, &c. vagari:' et aliis locis. Præter viros doctos a Dukero laudatos, qui hoc genus loquendi inlustrarunt, vide Gronov. ad Gell. xi. 1. Davis. ad Cic. Tusc. iii. 8. Jensium in Lect. Lucian. i. 9. Torren. ad Val. Max. i. 7. 5. et Arntz. ad Aur. Vict. de Vir. Inl. c. 27. Adde quæ notavi ad Silii xii. 441.

Et auxilia arcessebant] Pal. 1. *accersibant*. Gebh.

§ 2 *Non ipsis modo salutarem opem ferri posse*] *Non ipsos modo salutarem opem ferre posse* Hafn. *ferre* etiam Lov. 1. 2. 5. et Harl.

§ 4 *Igitur centum triginta navibus longis et septuaginta onerariis*] Put. ambo Pett. Reg. Men. Voss. *navibus longis, DCC. onerariis*, quod est *septingentis*. Certe in hujusmodi classibus posteriorum numerus plerumque solet esse major. Apud Polybium i. 52. Junius consul Lilybæum obsidentibus σιταρχίας παρακομίζει ἔχων ἑκατὸν εἴκοσι σκάφη, καὶ τὴν ἀγορὰν σχεδὸν ἐν ὀκτοκοσίαις ναυσὶ φορτηγοῖς. Apud eundem v. 68. Ptolemei classis Perigeni data habet καταφράκτους μὲν ναῦς τριάκοντα, φορτηγοὺς δὲ πλείους τῶν τετρακοσίων. Amilcar Divus, quum in Siciliam trajiceret, naves μακρὰς πλείους τῶν δισχιλίων, καὶ χωρὶς πολλὰς ναῦς φορτίδας τὰς κομιζούσας τὴν ἀγορὰν ὑπὲρ τὰς τρισχιλίας habuisse dicitur Diodoro Siculo lib. xi. p. 258. Quinquaginta longis, quadringentis onerariis in Africam trajecit Scipio, ut constat ex Nostri xxix. 26. et ducentis onerariis, triginta longis ad eundem contendit Octavius xxx. 24. Hic ergo repone tuto *septingentis*. J. F. Gron. *Igitur cum triginta* Harl. *igitur centum XX.* Hearnii D. *igitur centum et triginta* Hav. Deinde *et DC. onerariis* Hearnii L. 1. *et VII. onerariis* ejusdem N. et D. *et DCC.* vel *et septingentis onerariis* Flor. cum plerisque reliquis meis, nisi quod in quibusdam vocula *et* desit, quod etiam de duobus Colbert. testatur Doujatius. Florentino consentiunt priscæ edd. usque ad Ascensium, qui a. 1513. primus *et septuaginta onerariis* perperam edidit.

Satis prosperos eventus ad trajiciendum in Siciliam habuit] Pro *eventus* ego *ventos* reponendum ab initio putavi ob ea quæ sequuntur. Vetusti inde codicis fides accessit: qua fretus in restituenda dictione audacius perseveravi. Hæc plura dixi, quia *eventus* non multum discrepat ab eo quod dicitur. *Sabell.* In plerisque codd. meis, etiam in eorum optimis, error a Sabellico deprehensus et emendatus superest. Præterea Paris. 1573. primi ediderunt *prosperos satis*, trajectis vocibus; quam mutationem inprobant tantum non omnes scripti.

§ 8 *Perpulit tandem, ut fortunam*] Pall. 1. ac 3. *perpulit tamen*. Gebh. Ita et Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et

Hav Vide ad xxii. 2. § 11.

§ 9 *Exercitum ab tota insula conciri*] Scripti *ex tota*. J. F. Gron. Ita quoque omnes mei, et Hearnii Oxon. codd. omnesque edd. usque ad postremam Gruteri, quæ prima *ab tota* dedit.

§ 10 *Ubi prima tranquillitas maris*] Ita se ex scriptis et manu patris edidisse scribit Jac. Gronovius ad Livii xxx. 33. quod antea erat *primum*. 'Primo' et 'primum' adverbia sæpe invasisse locum adjectivorum 'primus' et 'prima,' ostendit J. F. Gronov. ad Liv. xxviii. 22. xxix. 21. et Obs. i. 7. et alii viri docti ad Silii ii. 235. Non est cur hic Mss. sequi non velimus: etsi 'ubi primum,' 'ut primum,' et 'quam primum' hoc loco etiam sine vitio dici posse puto. Nec magis damno, quod in Floro iv. 9. § 3. quidam Mss. habent 'ubi primum adfulsit occasio,' quam hoc Ciceronis ad Fam. x. 13. 'Ut primum potestas data est augendæ dignitatis tuæ, nihil prætermisi in te ornando,' aut Sallustii Catil. cap. 39. 'Sed ubi primum dubiis rebus novandis spes oblata est.' Utrumque, mea sententia, probum est. *Duk.* Inter codd. qui *prima* præferunt, referendus est Flor. et forte Cantabr. unde nihil notatur.

§ 11 *Cujus prima classis petere altum visa est*] Quæ est illa *prima classis?* an pars, quæ prima e portu vel statione egressa fuerat? Vix puto: nam, totam classem intelligi, videntur ostendere sequentia. Nec placet *prima* pro primo accipi, ut in nonnullis, quæ ad Silium l. d. adnotantur: est enim poëticum, et orationi solutæ parum conveniens. Si liceret legi *primo*, mihi omnis obscuritas sublata esset. *Duk.*

§ 12 *Missisque nunciis Heracleam*] Siciliæ Heracleam intelligit. *Sigon.*

Qui onerarias naves retro in Africam repetere juberent] Put. et Pet. melior delent τὸ *naves:* credimusque facile illis, insiticium esse. Lib. xxxiv. c. 50. 'Et L. Quinctio fratri legato et præfecto classis scribit, ut onerarias ex omni Græciæ ora eodem contraheret.' Quum tamen vox *naves* toto illo capite non extet. Ut et xxxv. 37. 'Et Thoas ducentos equites, onerarias leves ad triginta habebat.' xxxvii. 27. 'Id erat horreum Romanis, eoque omnes ex Italia missæ onerariæ dirigebant cursum.' *J. F. Gron.* *Retro in Africam repetere* satis inusitatum videtur. Livius hoc ipso cap. dixit 'metuens, ne &c. classis Punica Africam repeteret.' *Duk.* Vox *naves* deest in Flor. Voss. Lov. 1. et Cantabr. Infra c. 31. 'Onerarias frumento onustas cepit.' l. xxvi. c. 41. 'Classem onerariasque ostium inde Iberi fluminis petere jubet.' xxx. 36. 'Nuncio adlato, P. Lentulum cum quinquaginta rostratis, centum onerariis, omni genere commeatus ad Uticam accessisse.' xlii. 48. 'Ut onerariæ ex agmine suo per altum dissipatæ consequerentur.' Vide Gelenium ad xxxv. 37. Deinde præpositionem *in* delendam esse, ut sit *retro Africam repetere*, ad oram Livii monuit Ant. Perizon. quam etiam omisit Lov. 5. Omnes tamen reliqui eamdem constanter servant. Videri posset supplendum esse *retro iter in Africam repetere.* Certe ita Virg. locum in Culice vs. 104. 'capellæ repetebant ad vada' exponit Sanctius in Minerv. iv. 4. in voce 'Iter.' At, locum mendosum esse, Scalig. ibidem docuit, ut et Burm. ad Grat. Cyneg. vs. 244.

Siciliam prætervectus, Tarentum petit] Pal. 2. *Siciliam prævectus Tarentum repetit.* Probe: ut Propert. i. 8. 'Ut te felici prævecta Ceraunia remo Accipiat placidis Oricos æquoribus.' *Gebh.* Eo sensu 'prævectus' alibi apud Livium reperiri, vidimus ad xxiv. 44. § 9. Hic tamen omnes codd. mei vulgatum tuentur. *Repetit* est in Hafn.

§ 13 *A tanta repente destitutus spe*] Præpositio abest a Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum. Utrumque Livianum est. Præpositionem in hac locutione omittit XXIX. 24. 'Magno momento rerum in Africa gerendarum, magnaque spe destitutus erat.' Eamdem addidit XXII. 15. 'Destitutus ab spe summopere petiti certaminis.' XXXI. 24. 'A qua destitutus spe, per Bœotiam Athenas ducit.' XXXVI. 33. 'Destituti ab omni spe quum desertos se ab Antiocho esse cernerent.' Optimi tamen codd. Flor. et Cant. Aldo præpositionem addenti consentiunt. Ceterum 'in obsidionem urbis redire,' quod sequitur, accipiendum est, pro in urbem obsessam redire. Marcellus enim, reliquis Syracusarum partibus captis, Achradinam trinis castris obsidebat, eam vero Epicydes defendebat.

CAP. XXVIII. § 1 *Et prope iterum Romanis traditam*] Id est, ut primo bello Punico primum tradiderant. *Sigon.* *Traditam Romanis* Flor. et Harl.

§ 3 *Quum haud ferme discreparet, quin, quæ ubique regum fuissent*] *Quum haud discreparent* Voss. et Ber. *discreparent* etiam Lov. 1. Male. Solet enim Livius verbo *discrepat* inpersonaliter uti. Lib. XXII. c. 61. 'Mirari magis, adeo discrepare inter auctores, quam, quid veri sit, discernere queas.' Vide ad III. 31. § 8. Vocem *ferme* etiam omittunt Lov. 2. et edd. Aldina priores. Tum *quinque ubique*, pro *quin quæ*, Flor. a m. pr. et Cant. *quique ubique* Flor. a m. sec. et Harl. *quæque ubique* Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. *quoque ubique* Rec.

Quibus ab Epicyde credita res erat] Put. et Pet. *creditæ res erant*. J. F. Gron. Consentiunt Flor. et Hav. *tradita res erat* Lov. 1. et 5. Vide ad Epit. Liv. l. LX.

§ 4 *Missos se simul ad Marcellum, simul ab eo ad exercitum*] Missi erant e castris Siculorum ad Marcellum de conditionibus dedendæ urbis, sed ita, ut explorarent prius eorum, qui obsidebantur, voluntatem, quam pacta confirmarentur. Nihil igitur attinebat ad obsessos, memorare se remissos esse a Marcello ad exercitum, quod neque factum erat, et, si maxime factum esset, non poterat inde colligi, id agi, ut una omnium esset fortuna, quod his legationibus quæri affirmabant. Tum neque opus erat, Marcellum ea de re legatos mittere ad Siculos, qui ultro id rogatum venissent, neque illum id sibi curæ habere conveniens erat, sed solos Syracusanorum socios, qui erant in castris. Verisimile est igitur, dixisse legatos, *missos se simul ad Marcellum, simul ad eos ab exercitu Siculorum*. Jac. Periz. Pessime in hoc loco versatus est Doujatius, qui cum Colbert. altero (cui ex meis consentit Harl.) delet verba *simul ad Marcellum*, et τὰ *missos se simul ab eo* refert ad Epicydem, qui eos misisset. Verum, præterquam quod verba illa agnoscant reliqui codd. et in paucis illis omissa existimem culpa librariorum, quibus repetitio vocis *simul* inposuit, ejectis, quæ Doujatio displicent, vox *simul* incommoda erit. Optime difficultati obcurrit Perizonius, præsertim quum Flor. præferat *simul adeo ab exercitu*: quod quum Crevier. etiam in Put. invenisset, recte conjecturam Perizonii in contextum recepit. Mox *fuissent*, pro *essent*, Flor. et Cant.

§ 5 *Oblata spe salutis perpulere eos*] *Pepulere eos* Ber. et Brancal. Latinii. Male. Vide ad XXIV. 35. § 5. De verbo 'perpellere' vide ad III. 30. § 5.

Polyclitum, et Philistionem] Ita Gronov. edidit 1665. neque aliter codd. nostri, nisi quod *Polliditum* præferat Lov. 1. *Pollidicum* Rec. *Polyditum* Lov. 4. *Pilichlitum* Gaertn. *Policritum* Hearnii L. 1. Priores ediderant

Polyclytum, proximi usque ad Gron. *Polycletum*. Præterea *Philistonem* est in Lov. 2. 4. et ed. Parm. *Philisteonem* in Hav. et Hearnii L. 1.

Cui Sidon cognomen erat] Scripti omnes *Sindon*, additque Salmasius, et ita scribendum. Non exputo caussam, cur impressi inde abierint. *Jac. Gron.* Plerique meorum *Sidon* servant. At *Sydon* est in Lov. 5. et edd. priscis. *Sinden* in Gaertn. unus vel alter tantum *Sindon*, quod Cleric. et Crevier. receperunt. J. F. Gronov. pr. ed. nott. ad I. 3. legendum putavit *cui Sidoni cognomen erat*. In repetita vero ed. ad I. l. § 4. vulgatum ferri posse fatetur. Præterea *cognomine*, omissa sequenti voce, Voss. in contextu, Lov. 1. et Gaertn. *Cognomen est* Lov. 2. 4. Ber. et Hav. *cognomentum est* edd. vett. τὸ *erat* etiam deest in Lov. 5.

§ 6 *Multitudine ad concionem convocata*] Vet. lib. *vocata*. Sigon. Pall. tres *vocata* præferunt. *Gebh.* Parum interest: sed, ne videamur negligentiores Sigonio, quod ille protulit ex suo libro, *vocata*, id in omnibus nostris tantum reperiri attestamur. *J. F. Gronov.* *Convocata* tantum apud me superest in Ber. et Gaertn. Reliqui similiter legunt *vocata*.

Et inopiam, qua ipsi inter se fremere] *Inopiamque* Flor. Tum *quam ipsi* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Hav. et Victor. apud Crevier. Supra III. 38. 'Hæc fremebat plebes.' c. 62. 'Ubi hæc fremere militem in castris consul sensit.' *Quæ ipsi* Flor. quod idem Crevier. in Put. invenit: unde scribendum conjecit *qua et ipsi inter se fremere*. Mox *occulti* Flor.

Et quamquam tot mala urguerent, negarent fortunam] Et hic locus in aliquot codd. asterisco notatus est, fortassis, quod dicendi genus temere hoc contextu mutatum est. Exercitum autem Siculorum extra urbem Syracusas fuisse, præcedentia satis indicant. Cauda etiam orationis Syracusanorum, quam inter se habent, apud me male tinnit. *Glar.* Voculam *et* initialem Jac. Gronov. omisit, omnibus, præter unum vel alterum, codd. concinentibus. Deinde *negarunt* edidit Froben. 1531. et post eum reliqui; quod verius est, licet alterum *negarent* supersit in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 8 *Hippocrate vero interemto*] Atqui Hippocrates pestilentia periit, ut Livius narravit c. 26. Hinc Ant. Perizon. se malle *Hippocrate vero exstincto*, ad oram Livii testatus est. Interim tamen omnes codd. *interemto* constanter tuentur.

§ 9 *Aliud periculi, quam ab semet ipsis, esse*] *Periculi* video in primo Frobenio. *Romano* est recentissimorum. Scripti et editi alii, *Itaque nec urbi nec hom. aliud periculum, quam ab semet ipsis esse, si occ. rec. se Rom. prat.* J. F. Gron. *Periculum* quoque omnes mei. Deinde quidam etiam *Romanis:* alii breviter *Rom.* quomodo quum Parisienses 1573. evulgassent, et proximi editores servassent, tandem Gruteri ἔκδοσις postrema *Romano* substituit. Ego priscam lectionem *periculum* et *Romanis* restitui.

Si simul libertas ab inpotentibus tyrannis adparuisset] Pal. 3. *fore, simul libertas ab impot. tyr. aperuisset.* Admodum depravate. Et forte ita legit Glareanus, cum ei cauda hujus deliberationis male tinniret, cui hominis negant sanum sinciput fuisse. *Gebh.* Et Glareano male tinnit hujus orationis cauda. Put. Pet. ambo, Reg. Men. Voss. *liberatas.* Unus Pal. deinde *fore, simul libertas ab imp. tyr. aperuisset.* Quasi velit subaudiri ex præcedenti membro 'occasionem.' Ambigo, utrum malim *eam autem, qualis illo momento horæ sit, nullam deinde fore, simul liberatos ab imp. tyr. apparuisset;* an, *quam libertas ab imp. tyr. apparuisset.* J. F. Gron. Codd. mei, et Oxon. Hearnii ferme in vulgatum conspirant, nisi quod in uno vel al-

tero eorum sit *liberatus*. Eorum scripturæ propius accedit prior, quam posterior, conjectura Gronovii, qui in pr. ed. nott. malebat *fore, simul libertas ab inpot. tyr. adparuisset*. Vir doctus in margine ed. Cur. conjecit *fore, quod simul libertas ab inpot. tyr. adparuisset*.

CAP. XXIX. § 1 *Omnium ingenti adsensu audita oratio est*] Pal. 1. *Omnium ingenti assensu oratione audita*. Gebh. Vox *ingenti* exsulat a Cant. Deinde *audita oratio est* legunt idem Cant. Lov. 1. 4. 5. Voss. Harl. et Hav. *audita oratione* Lov. 2. de quo genere erroris vide ad IX. 8. § 13. Gronov. addita voce edidit *audita ea oratio est;* at qua auctoritate non memoravit. Verisimile tamen videtur, eum ita in Put. vel alio cod. reperisse. Certe Flor. a m. pr. præfert *audita eo ratio est*, pro quo perperam postea interpolatum est *audita ejus ratio est*. Edd. antiqq. præferunt *oratio audita est*.

§ 2 *Neque primo, inquit, Syracusani a vobis defecimus, &c.*] Conceptum est in Pal. 3. *Neque prima inclinatione Syr. vobis defecimus, ut Hier., neq. tam in vos ipsos, quam in nos*. Gebh.

§ 4 *Dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recusandam fortunam*] *Dedendo* et *recusando* Lov. 2. *recusando* etiam Hafn. Hav. et Brancal. Latinii. Ant. Perizonius ad oram Livii legebat *recusantes*: sed mutationis caussam non video. *Ad dedendos nos* est in Ber. et Gaertn. cum edd. ante Aldum. Paullo ante *tenuerunt*, pro *tenebant*, Lov. 5.

§ 5 *Nobilissimæ pulcherrimæque urbis Græcarum*] Verba sunt Ciceronis de Syracusis in VI. Verrina. Architas autem eam coloniam, ut Strabo ait lib. VIII. p. 380. et lib. VI. cap. 269. 270. deduxit ex Corintho profectus. *Sigon.* Cicero in Verr. IV. 52. 'Urbem Syracusas maximam esse Græcarum urbium, pulcherrimamque omnium.' Hinc conjici potest hic quoque legendum esse *urbium*. Sed Grævius auctoribus libris scriptis ex Cicerone sustulit *urbium*. Duk. Mox verbis seqq. *Dei tibi dederunt*, pro *Dii*, edidit J. F. Gronovius, concinentibus Flor. et aliis pluribus Mss. Vide ad XXXIV. 5. § 10.

§ 6 *Famæ ne credi malis, quanta urbs a te capta sit, quam posteris quoque*] Id est, rogamus te, ne malis posteros fama accipere, quam aspectu, quanta urbs Syracusæ fuerint, ne gloriosiorem tibi putes Syracusarum eversionem, quam incolumitatem. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. nec non vet. ed. *Famæ ne credi velis*. Pal. 2. *id tui triumphi titulo accidit famæ. Ne credi velis*. Gebh. Quicqnid est scriptorum *credi velis*. Nempe τὸ *quam*, quod sequitur, positum est pro 'magis quam,' quod jam ante apud Nostrum notavimus: et, si cui placet, non intercedo: nunc tamen aliud mihi videtur. Mox Put. *quo quisque terra, quisque mari venerit:* alii Gall. *quisquam*. Statim *incolumesque Syracusas*. Aut nihil, aut aliquid ejusmodi, *sed salvas incolumesque Syracusas* deesse notat Sigonius: taxatque Glareanum et alios, qui vitiosum esse suspicati sint dicendi genus, cum subaudiatur 'oramus.' Immo jure suspicati sunt, hoc si subauditur; neque convenit exemplum, quod adfert Sigonius. Tu scribe *tradi*. Ita enim cohæret: *Famæne credi velis, q. urbs a te capta sit, an post. quoque eam spect. esse, (quo quique terra, quique mari venerint, nunc nostra de Ath. Carth. tropæa, nunc tua de nobis ostendant;) inc. Syr. fam. vest. sub cl. nom. Marc. tutelaque habendas tradi?* Nectuntur *esse* et *tradi*. Quamquam et potest tolerari *tradas;* conjungendum enim 'an posteris eam spectaculo esse velis, et tradas.' *J. F. Gron.* De ellipsi τοῦ *magis* ante *quam* egit Gronov. ad V. 21. Ea hic non minus locum habere potest, quam III. 68. 'Malæ rei se, quam nullius, turbarum ac seditionum duces, esse volunt:' et l. 1. pr. D. de

Mort. Caus. Donat. 'Mortis causâ donatio est, quum quis habere se vult, quam alium.' Ita enim Florentiæ est, pro quo Haloander edidit *magis quam alium.* Vide Anton. Augustin. Emend. IV. 8. *An* ex conjectura, non e Mss. esse intelligo: nec eo opus est, et sensus ac nexus loci, si, quæ Gronovius voluit, parenthesi includantur, non admodum obscurus est. *Duker.* *Velis*, pro *malis*, non modo omnes mei et Hearnii Oxon. sed et edd. antiqq. quod primus mutavit Ascens. 1513. Ab emendatione, quam Gronov. hic proposuit, differt illa, quam dedit in pr. ed. nott. Tum enim ita legendam censebat: *Famæne credi velis, qu. urbs a te capta sit, quam post. quoque eam spect. esse, quo quisque terra, quisque mari venerit, nunc nostra de Ath. Carth. tropæa, nunc tua de nobis ostendat; inc. Syr. fam. vest. sub cl. nom. Marc. tutelaque habendas tradi?* in qua conjectura nihil est, quod displiceat, nisi quod *tradas* servari malim; id enim in omnibus perstat codd. et servari posse, ipse Gronov. iteratis curis agnovit. Præfero itaque *quam posteris* posteriori *an posteris*, (licet id Clericus receperit,) et *quam* accipio pro 'magis quam,' de quo vide ad XXVII. 20. § 9. Ita enim constanter omnes codd. uno excepto Lov. 5. qui ostentat *et non quam posteris*, duplici lectione, *et non posteris*, ac *quam posteris*, juncta. Neque caussam video, cur nunc *quique terra, quique mari venerint* et *ostendant* malit, præ altero *quisque terra, quisque mari venerit* et *ostendat*, quod præter Put. firmant etiam Flor. Lov. 5. Ber. Hav. et edd. ante Aldinam. Id autem vel pro *et qui terra, et qui mari venerit*, vel pro *quicumque terra, quicumque mari venerit* accipi potest. Si quid tamen mutandum, legerem *quo quique terra, quique mari venerit, &c. ostendat.* Ex ejus autem interpretatione natum puto alterum *quisquis*. Vulgatum probavit Crevier. ita tamen ut *velis*, pro *malis*, etiam receperit: *ostendat* autem intelligit de urbe Syracusarum, quæ tropæa ostendat illis qui terra, vel mari eam adierint.

Qua quisque terra, quisque mari venerit] *Quo quisquis terra, quisquis mari venerit* recte alii emendarunt. Locus sumptus ex Iliade η. ubi Hector gloriam suam auctam putat, si, occiso Ajace, olim de ipso dicatur, hic sepultum Ajacem ab Hectore occisum. Tractat eundem locum Gellius XV. 6. *Glar.*

Incolumesque Syracusas familiæ vestræ] Hæc oratio Syracusanorum ad Marcellum aliqua parte defecta videtur: quare in aliquot codd. asterisco notata. Hæc enim verba non bene cohærent superioribus. *Glar.* Aut nihil, aut aliquid ejusmodi desideratur, *sed salvas incolumesque Syracusas.* Glareanus aliique undique vitiosam esse suspicati sunt, credo ob dicendi genus, subauditur enim 'oramus:' at alibi sic etiam Livius, ut XXIX. 18. 'Quibus per vos fidemque vestram, P. C. priusquam eorum scelus expietis, neque in Italia, neque in Africa quicquam gesseritis.' De Siculis autem Marcellorum clientibus Pædianus in Divinationem. *Sigon.*

§ 7 *Et illius etiam benefacta persensistis*] *Benefacta etiam præsensistis* Flor. et plurimi alii ex nostris: *præsensistis* etiam edd. usque ad Froben. qui a. 1531. *persensistis* subposuit. An *præsensistis*, nempe ante amentiam Hieronymi? *Beneficia*, pro *benefacta*, ex glossa est in Recan.

§ 9 *Irati interfecerunt, atque omnia, quæ in promtu erant, diripuere*] Put. Pet. *interficere*, dein *diripuerunt*. Non displiceret *interficere* et *diripere*. An mavis *interfecere?* J. F. Gron. *Interficere* etiam Flor. a m. pr. *interfecere* a m. sec. quod posterius servant Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *diripuerunt* etiam Flor.

§ 10 *Ut terni Achradinæ ac Naso præessent*] Vet. ed. *ut tantum Achra-*

dinæ. Pal. 2. *ut terni Achradinæ agris ac Naxo præessent*. Gebh. *Ut tantum Acradinæ ac Naso* edd. Rom. 1472. ac Parm. *ut trini Acradinæ ac Nasso* proximæ: *terni* primus Ascens. 1513. in margine ostentavit. *Ut trini Acradinæ ac trini Naso* Mogunt. Vulgatum vero apud primum Aldum vidi.

Exsequentibus sciscitando mercenariis] Meus liber *aquirentibus sciscitando*. Tu non dubitabis, quin Livius *anquirentibus* scripserit. *Lipsius*, Epist. Quæst. l. IV. c. 10. [Vid. Lectt. Var.] Vox ultima *mercenariis* deest etiam in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. N. D. et Brancal. Latinii. Eam tamen necessariam esse judicat Crevier. Præterea *ex equitibus*, pro *exsequentibus*, idem Brancal. Sed vulgatum rectum est. Lipsii enim conjecturam rejecit Gronov. ad Livii IX. 3. § 11. Vox sequens *sciscitando* deerat in Hearnii D.

Aliam suam ac transfugarum] Put. Pet. ambo *perfugarum*. J. F. Gron. Similiter Flor. Cant. Harl. Hav. aliique nostri cum Hearnii Oxon. Vide ad XXII. 23. § 4.

CAP. XXX. § 2 *Sine arbitris Mericum nanctus*] Sic pro *nactus* edidit Gronov. consentientibus Flor. Voss. a m. pr. et forte aliis, unde nihil notatum video. Ita sæpissime optimos Livii aliorumque codd. scriptum obferre vidimus ad XXIV. 31. § 14. Nihilominus, participium non hoc modo formandum, monere videtur Serv. ad Virg. Æn. I. 480. 'Sciendum est, licet alia euphoniæ caussa varientur, *nactus* tamen et *passus* n penitus numquam accipere.' Paullo ante *e tribus* Flor. Lov. 5. et Hav.

§ 3 *Quam sedem esse terra marique clauso*] Meus liber *quam spem esse*. Optime. *Lipsius*, Epist. Quæst. IV. 16. Nullam sedem hic habere potest illud *sedem*: mirorque hactenus id obtinuisse, cum verum sit, et Mss. libris, et ed. ant. Moguntina attestante, *quam spem esse*. Modius. Sic omnes, ut Lipsii liber, non *sedem*. J. F. Gron. *Quam spem esse* etiam omnes mei, et Hearnii Oxon. codd. cum edd. usque ad Sigonium, qui primus *sedem* substituit, sed forte operarum aberratione; certe in Scholiis mutatæ lectionis non meminit. Paullo ante *Omnia Romanos ibi obtinere armis* Hav.

§ 4 *Secretus ab aliis ad Marcellum deductus*] Pall. 1. et 2. *secretum*. Pal. 2. *secreto*: ut et habet prisca ed. *Gebh*. Put. et quidquid est aliorum, quod quidem vidimus, *qui per eund. illum Hisp. secretum ab aliis ad Marc. deductus*. Utrum fuit *secretim?* in qua particularum terminatione delicias faciunt antiqui: an potius *in secretum?* J. F. Gron. *Secretum* Flor. a m. pr. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. *secreto* Flor. a m. sec. Ber. et edd. ante Aldum: *secretus*, an *secretum* legas, parum interesse judicat Doujat. Verum Crevier. adhæret Gronovio *in secretum* emendanti. Observo tamen *in secretum* sæpe apud Livium obcurrere; verum numquam additis, ut hoc loco, vocibus *ab aliis*. Exempla vide I. 39. XXII. 22. XXIII. 8. XXX. 14. et alibi. Quum tamen si *in secretum* dicas, intelligatur τὸ 'locum,' forte *in secretum ab aliis* inlustrari poterit Liv. IV. 27. 'Locum maxime secretum ab tumultu petit.' Et quidem, si ita legas, existimandum est, præpositionem *in* elisam esse ab ultima litera vocis prioris. Vide ad X. 13. § 3.

§ 5 *Opportuna loca dividenda præfectis esse*] Ignorant omnes libri nostri τὸ *loca*. Et cur deesse nequeat, ut in aliis infinitis? Sic 'plana' urbis, sic 'frequentia;' agmen dimitti 'in æquum,' castra posita 'in plano' dicuntur. Sunt autem *opportuna*, quæ ad injuriam obnoxia sunt hosti, eoque custodiis indigent. Lib. VI. c. 24. 'Romanus cedentem hostem effuse sequendo, in locum iniquum pertrac-

tus, opportunus huic eruptioni fuit.' VII. 23. 'Perculsos pavore rata, simul opportuniores, quod intenti cum maxime operi essent.' VIII. 25. 'Alter subsisteret ad præbendam opportunam consilio urbem.' XXIV. 37. 'Præfectumque præsidii haud sane opportunum insidiantibus habebat.' Seneca de Ira I. 11. 'Cadunt ob nullam rem aliam opportunos, quam ob iracundiam.' Cui eandem vocem restituimus ex Mss. in libro de Brevitate Vitæ c. 17. 'Quo altius surrexit, opportunius est in occasum:' vulgo ex interpretatione *vergit pronius:* quod uni Pintiani libro debetur. *J. F. Gron.* Τὸ *loca* deest etiam in Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hearnii Oxon. et codd. Crevier. qui tamen durius sonare putat *opportuna* sic nude dici. Ceterum vim vocis *opportuna* recte Gronov. inlustravit. Infra XXVII. 28. 'Oppidanos per muros urbisque opportuna loca in stationibus disponunt.' XXX. 12. 'Præsidio circa portas opportunaque mœnium dimisso.' Addita voce 'opportunus injuriæ' dixit Livius XXVIII. 19. et Sallust. in Jug. c. 20. ubi vide Cortium, et viros doctos ad Valer. Max. III. 3. ext. 3.

§ 6 *Ab Arethusa fonte usque ad ostium magni portus*] Ex præcedentibus et sequentibus colligendum videtur, Mericum præfuisse Achradinæ: at XXVI. 21. eum Marcello Nasum prodidisse narrat; quam inconstantiam Livii, sui obliviscentis errori tribuit Perizon. Animadv. Hist. VIII. p. 341. Verum insuper, quum fons Arethusa nihil ad Achradinam pertinuerit, sed in extrema insula sita fuerit, veretur Crevier. ne Livius majoris culpæ hoc loco reus agi possit, et totam hanc de Merici proditione narrationem valde turbaverit. Similes difficultates in hoc loco et tota Achradinæ ac Nasi expugnatione olim observavit, iisque obcurrere conatus est Cluver. Sicil. Ant. I. 12. p. 164. et seqq. qui videndus est.

§ 7 *Navim onerariam cum armatis remulco quadriremis trahi*] *Remulco* grammatici exponunt, 'scaphis remigio actis.' Quod si vere dicunt, quid igitur sibi vult hic *quadriremis?* nisi quis intelligat remos quadriremis navis. Remulco enim trahitur navis, quoties alteri alligata non suis remis agitur. Aptum exemplum est XXXVII. 24. ubi Rhodii adversus Hannibalem in mari Pamphyliæ feliciter pugnant. 'Contemplatus,' inquit Livius, 'Eudemus hosteis claudas mutilatasque naveis apertis navibus remulco trahenteis, viginti paulo amplius integras abscedenteis,' &c. *Glar.* Onerarias naves non consuevisse remis agi, indicat hic idem auctor XXVII. 15. 'Onerarias quoque non eas solum, quæ remis agerentur.' Remis autem agi, non scapharum, ut Glareanus censet, sed aliarum navium solitas fuisse, intelligi potest ex primo Polybii: Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐπέστησαν τὰς ἐπιπηγοὺς ῥύματα δόντες ἐξ αὐτῶν ταῖς τοῦ τρίτου στόλου ναυσί. Et lib. XX. Diodori, Ἐπακολουθεῖν δὲ τὰς στρατιωτικὰς καὶ τὰς ἐπιπηγοὺς ῥυμουλκουμένας ὑπὸ τῶν εἰρεσίαις χρωμένων. Ergo recte Livius *remulco quadriremis trahi onerariam* dixit, id est, impetu quadriremis, quæ remis agebatur. Sic etiam XXXVII. 24. 'Contemplatus Eudemus hostes claudas mutilatasque naves, apertis navibus remulco trahentes.' ['Glareanus ait, grammaticos ita exponere, ut sane facit Badius; ipse nihil definit: sed Sigonius ubique quærit carpendi occasionem, ubi non erat locus.'] *Sigon.* Ex eodem loco Livii XXVII. 15. Salmas. Obs. ad Jus Att. et Rom. p. 653. onerarias remis non fuisse usas tradit. Vide tamen Magium Misc. I. 6. et Scheffer. de Mil. Nav. IV. 1. et in Addend. p. 340. de remulco idem II. 5. et Dion. Vossius ad Cæs. B. Civ. III. 40. *Duk.* *Navem onerariam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Ita pas-

sim etiam *nave*, pro *navi*, codd. exhibent. Vide supra h. lib. c. 23. § 6. Et ita etiam *nave* vulgo editur XXVI. 39. § 15. XXIX. 14. § 10. *Nave* et *navem* XXX. 10. § 3.

Exponitque milites regione portæ, quæ prope fontem Arethusam est] Comparet in Pall. 1. ac 3. *trahi ad Achradinam jussit, exponique milites.* Neque aliter prisca ed. *Gebh.* Si ad hoc exsequendum Marcellus ipse descendisset, profecto temerarie ducis summi personam periclitatus fuisset. Tum non ipsum exposuisse ostendit Livius, quod eum luce prima post venisse dicat. Denique sufficit auctoritas libri Put. ad affirmandam veram scripturam *exponique*, cui accedunt Cantabr. et Voss. *Jac. Gron.* *Exponique* etiam Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. complures Crevier. et omnes edd. ante Froben. qui 1535. *exponitque* vulgavit. Priscam igitur lectionem reduxi. Deinde *ad fontem Arethusam* Voss. *prope fontem Arethusæ* Gaertn. quod recte dici posse patet ex illis quæ notavi ad XL. 19. § 9. Hic tamen vulgatum defendunt reliqui omnes codd. Mox § seq. addita præpositione, *cum omnibus copiis adgreditur* Lov. 2. Sed, Livium in similibus locutionibus eam sæpissime omisisse, vidimus ad XXII. 9. § 5.

§ 10 *Et adapertas fores portæ*] *Et apertas fores* Lov. 4. et Hearnii D. Malc. Eodem verbo Livius et alibi utitur. V. 21. 'Movisse Romanos milites, ut adaperto cuniculo exta raperent.' XLV. 39. 'Adapertis forte, quæ velanda erant.' Ita Ovid. Amor. I. 5. 3. 'Pars adaperta fuit, pars altera clausa fenestræ.' Sæpe etiam Columella: ut V. 5. 'Adapertas vites relinquere conveniet.' VI. 30. 'Obsessi naturales exitus adaperiuntur.' XI. 2. 'Sin autem sine operculis adaperti sint, nondum esse maturos significatur.' Obseq. de Prodig. 72. 'In æde Penatium valvæ nocte sua sponte adapertæ.'

§ 11 *Quam transfugis fuit*] *Quam in transfugis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. et Gaertn. Et ita non modo hic Hav. verum paullo ante etiam *neque in ullis.* Forte *ullis, quam in transfugis*, variata constructione; de qua re vide ad XXXVIII. 39. § 10. Mox *qui*, pro *quia*, Flor. a m. sec.

§ 12 *Ut captam esse Nasum didicit*] Ultima vox deest in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Non adparet etiam in Lov. 5. is tamen ejus loco post vocem *adjunctum* subponit *vidit.*

Mericumque cum præsidio suis adjunctum] Pall. tres, et vet. ed. *Mericumque præsidio.* Gebh. Consentiunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1531.

CAP. XXXI. § 1 *Et iis, qui in Achradina erant, transfugis spatium locusque fugæ datus est*] Pall. tres *ut iis, qui, &c. datus esset.* A vulgato tamen stat casca ed. *Gebh.* Ita et Lov. 2. 4. 5. Voss. Hafn. Gaertn. et Hav. qui omnes codd. sequentem voculam *et* ignorant: *ut* etiam Harl. *esset* Cant. et Harl. præferunt.

§ 2 *Marcellus, consilio advocato*] Ita Gronovius edidit, et legendum monuit ad XLIV. 2. § 5. quum vulgo legeretur *concilio.* Gronovio consentiunt Flor. Voss. Harl. pluresque alii codd. cum edd. Rom. 1472. ac Parm.

Pulsi ab domo inter præsidia Romana erant] *Intra præsidia* legendum, monuit Gronov. hoc lib. c. 24. § 15. et XXXV. 11. § 10. Neque aliter habent Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii Oxon. Crevier. et edd. antiqq. pro quo Froben. primus perperam a. 1531. *inter* dedit. Mox hoc cap. 'Exemplo vel eos Syracusanorum esse, qui intra præsidia Romana fuerint:' et 'Custodibus divisis per domos eorum, qui intra præ-

sidia Romana fuerant.' Deinde *fuerunt*, pro *erant*, quod servant priores typis descripti, reposuit Aldus, consentientibus Flor. et Cant. Sed præter Sigon. Jac. Gronovius deinde *erant* revocavit. Et ita est in reliquis meis codd.

§ 4 *Benefacta Hieronis, quam paucis his annis maleficia*] *Beneficia Hieronis* Lov. 2. forte quia sequitur *maleficia*. Sed vide ad XXXVII. 1. § 2. Præterea *his* deest in Hearnii L. 1. Male. De usu enim pronominis ejus vide ad v. 51. § 5. Tum *erga rempublicam*, pro *erga populum Romanum*, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad XXII. 37. § 12. Deinde *debuerunt*, pro *debuerint*, Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 5 *Nonne populus reservatam civitatem haberet*] Emenda ad fidem vet. lib. *non ut populus Rom. servam civ. haberet*. Erroris causa nota est. *Sigon.* Sigonii emendationem probavit, licet alteram lectionem in Put. invenerit, Gronov. ad XXIX. 27. § 5. perperam *populus reservatam* etiam servant Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et quædam ex vett. edd. Contra alii mei, et cum iis Vatic. Latinii, *populus Romanus servam* probant. Liv. XXXIV. 38. 'Utrum tandem videtur honestius, liberas velle omnes, quæ ubique sunt, Græciæ urbes, an servas et vectigales facere?' XXXVII. 54. 'Reges serva omnia et subjecta imperio suo esse velint.' XXXVIII. 24. 'Corpori, quod servum fortuna erat, vim fecit.' XLII. 46. 'Quæ serva, atque obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos, respectus.' Senec. Ep. 66. 'Omnia ista, in quæ dominium casus exercet, serva sunt, pecunia, et corpus, et honores:' ubi vide Gronov. Paullo ante *circumsedisse* Ber. Gaertn. et typis excusi ante Aldum.

§ 6 *Exemplo vel eos Syracusanorum esse, qui inter præsidia Romana fuerint*] Vet. lib. *intra*. Sigon. Ita et omnes, quos adhibui, codd. et edd. ante Froben. 1531. Vide ad § 4. Tum *exempla vel eorum Syr. esse* Ber. a m. sec. Hav. et Brancal. Latinii, quorum posterior etiam paullo ante *Quod potuerint*, pro *Quid*, præfert. *Exemplo vel eos esse Syr.* Flor.

§ 7 *Nequaquam tantum fructum esse, quam capere Syracusas potuisse*] Obscurum hoc. Optimi *potuisset*. Unde cogitabam *quam si parcere Syracusis potuisset*. Sed Alb. Rubenius ex vulgata hunc elicit sensum: nequaquam ex omnibus laboribus periculisque mihi tantus fructus redit, quantum fructum Syracusæ aut Syracusani capere ipsi potuissent: si scilicet ipsi in tempore sibi consuluissent, fecissentque quod non fecisse paullo ante exprobravit. Quo sensu tamen melius foret *tantum fructum sese quam*. J. F. Gron. Ne legi possit *sese*, ut Gronovius voluisse videtur, obstat præcedens *sibi*. *Quam capere Syracusas potuisset* Harl. Hafn. Hearnii N. et edd. plures ante Ascens. a. 1513. *quod capere Syracusas potuisset* Flor. Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. Colbert. Branc. Latinii, et edd. Rom. 1472. ac Parm. *quam quod capere Syracusas potuisset*, juncta utraque lectione, Lov. 5. quomodo ex conjectura reponebat Donjatius; ut ostendat Marcellus, utilitatem et opes, quas post tot labores ex Syracusarum direptione sperare posset, sibi non perinde cordi esse, ac gloriam, quam consecutus sit, quod potuerit tantam urbem capere. Verum id ex Livii verbis exsculpi posse non puto; neque etiam menti ejus convenire videtur. Crevier. observans totam Marcelli orationem severitatem spirare, partim ex ingenio, partim ex Mss. legit *nequaquam dignum fructum esse, quod capere Syracusas potuisset*. Hanc igitur statuit hujus loci sententiam: tantos a Marcello in obsidione Syracusarum exhaustos labores esse, ut vel ipsæ Syracusæ

captæ exigua sit eorum merces. Sed neque hæc conjectura per omnia mihi satisfacit; et tamen nihil, quod substituam, subcurrit. Videant igitur alii.

§ 8 *Diripiendaque urbe militi data est, custodibusque*] Pal. 2. *cætera præda diripienda militi data est, et custodibus.* Pal. 1. vero *diripienda militi data est.* Pal. 3. *urbe diripienda militi data est.* Gebh. Neutra copulatio uspiam conspicitur in Gallicanis: etiam τὸ *urbe* Put. Pet. utroque, Men. Reg. Voss. abest. Quæ tamen vox quum necessaria sit, suspicamur, quia loco alio posita erat, a syllabis vicinis haustam, et fuisse olim *custodiendamque missus: urbe diripienda militi data est, custodibus divisis per domos.* Sic omnino est in duobus Pall. *J. F. Gron.* *Custodibusque* primum vidi in ed. Curionis. Omnes priores typis descripti præferunt *data est, custodibus divisis.* Neque aliter scripti, nisi quod *data est, et custodibus* præferant Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Hav. Sed illud *et* perperam natum est ex præcedenti *est.* Tale exemplum habuimus in Epit. Liv. l. VIII. circa finem. Præterea *diripienda militi,* omissa iterum copula cum voce sequenti, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Harl. Probo igitur Gronovii conjecturam *urbe diripienda militi data est,* quam commode firmat Hav. Mox *fuerant* primus edidit Gronov. quum antea exstitisset *fuerunt,* quod tuentur Flor. Harl. Gaertn. Lov. 2. 4. 5. Hav. et Hearnii Oxon,

§ 9 *Quum multa iræ, multa invidiæ avaritiæque*] Vox *invidiæ* vacat: neque eam veteres habent libri, neque sensus postulat: sic ergo lege, *cum multa iræ, multa avaritiæ fœda exempla.* Sigon. Uno excepto Ber. consentiunt omnes mei, ut et Hearnii Oxon.

Archimedem memoriæ proditum est] Multas hujus casus recitat sententias Plutarchus in Marc. p. 309. quarum una contentus fuit Livius. *Sigon. Archimedem* edidit J. F. Gronov. 1665. quod restat etiam in Flor. et quibusdam primarum edd.

Quantum capta urbs ... ciere poterat] *Captæ urbis, &c. poterat* Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. nisi quod unus N. habeat *poterant,* quemodo etiam præfert Ber. a m. sec. *quantum captæ urbis, &c. ciere poterant* etiam edd. quas vidi, ante Ascens. 1513. Hinc Hearnius ipse *captæ urbes, &c. ciere poterant* legendum conjicit.

§ 12 *Uticam ab Lilybæo transmisit*] *Trajecit* Hav. et Brancal. Latinii; quod ex interpretis expositione natum videtur. 'Transmittere' autem eo sensu apud Livium frequens est. Lib. XXII. c. 20. 'In Ebusum insulam transmissum.' XXX. 24. 'Centum onerariæ naves in Africam transmiserunt.' XXXI. 7. 'Si Philippus in Italiam transmiserit.' XLII. 7. 'Ex Corsica subacta Cicereius in Sardiniam transmisit.'

§ 15 *Victoribus victisque pariter perniciosa fames instabat*] Pal. 1. *pernicior.* Pal. 3. *a vict. victisque pariter pernicior instabat fames. Pernicior fames,* 'celerior atque ocior opinione.' Non tamen præfero vulgatæ lectioni. *Gebh. Pernicior* etiam Flor. Lov. 1. 4. Voss. et Harl. *perniciosior* Lov. 2. Paullo ante *quod ni tum in tempore,* pro *tam,* Lov. 2. Hav. Brancal. Latinii, et Flor. a m. sec.

CAP. XXXII. § 1 *Consiliisque magis, quam armis, bellum gerebatur*] Omnia hæc verba culpa et neglegentia scribarum desunt in Voss. Lov. 1. et Hearnii N.

§ 2 *Ibi consilium advocatum*] Ita, pro *concilium,* J. F. Gronovius edidit, ac scribendum docuit ad XLIV. 2. § 5. neque aliter plerique Mss. mei, omnesque edd. ante Aldum. Illæ tamen insuper *ibi consilium dicitur advocatum,* quod et ipsum præfert Ber. qui mox, adsentientibus iisdem edd. *omnesque: in unum congruere sententiæ* præfert

congruere etiam Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 3 *Et satis ad id virium credebant accessisse, triginta millia Celtiberorum ea hieme ad arma excitata*] Pal. 2. *satis ad id virium cred. accepisse XX. millia Celt.* Pal. quoque 3. tantum *XX. millia* numerat. *Gebh.* Plures et antiquissimus *viginti.* Dein Pet. et Men. *excitati:* ut XLIV. 42. 'Vagi e fuga quinque millia hominum.' Sed quia Put. et Pet. melior *excitatum*, puto scribendum esse *excitorum*. J. F. Gron. *XX. millia* etiam Flor. Cant. Lov. 5. et Harl. cum Hearnii Oxon. Præterea *excitatum* Florent. *excitati* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. vett. Pro quo quum Ascens. 1513. *excitata* in margine ostentasset, id deinceps Moguntini in contextum receperunt. Livium ita locutum esse, *millia excitati*, vide ad XXXVII. 39. § 12. Attamen prius tantum contextui inserui. Si tamen *excitorum* codd. auctoritate niteretur, id recipere non dubitassem. Insuper *accepisse*, pro *accessisse*, etiam Lov. 4. quæ verba interdum a librariis commutantur. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 20. § 3. *Accidisse* est in Ber. Vide ad XXI. 10. § 12.

§ 4 *Quinque ferme dierum iter ab Romanis aberant*] *Quinque ferme dierum itinere* Lov. 2. Ber. et Hav.! Male. Vide ad VI. 32. § 9. et hoc lib. c. 8. § 12. Præterea *ab Romanis erant* Ber. a m. pr. Sed vide ad XXXVII. 26. § 5.

§ 5 *Ad urbem nomine Anitorgin*] Multa sunt nomina urbium apud hunc authorem, præsertim Hispaniarum, quæ non temere apud alios reperias: vel, ut multi existimant, quod pleraque defecerint longa ætate oppida: vel, ut ego puto, corruptis temporum injuria codicibus: quanquam utrumque in caussa esse potest. Hoc in universum uno verbo dicere volui, ne lector nimium se torqueat, quemadmodum stulto mihi accidit. Neque enim invideo aliis, si carpento illuc vehantur, quo pedibus ego iter feci. Anitorgis urbs, Suessanique populi ejusmodi sunt, ac aliis in locis multa his similia. *Glar.* Pal. 2. *Antorgin.* Pal. 3. *Andorgin.* Gebh. *Antorgin* Harl. *Amtorgim* Flor. *Anitorgim* Lov. 2. Voss. Ber. et Hav. *Anitorgum* Lov. 4. *Anitorgem* Lov. 5. Paullo ante *Hymilconis filius*, pro *Hamilcaris*, Ber. et edd. ante Ascens. 1513. Ita variant ferme codd. XXII. 19. § 3.

§ 7 *Ita inter se diviserunt, ut P. Cornelius duas partes*] [Vide Lectt. Varr.] Nimirum mens ejus fuit, legendum forte esse *ita inter se jusserunt, ut P. Cornelius.* Sed legitimam caussam non habuisse puto Gronovium vulgatam sollicitandi lectionem, in quam conspirant omnes libri. Facile autem ad verba *ita inter se div.* intelligi potest vox 'copias' ex præcedenti 'divisis copiis;' præterquam quod locutio 'inter se jubere,' cui etiam Doujatius ad XXIII. 32. § 1. controversiam movit, ita ἁπλῶς vix stili Liviani videatur. Gronovio forte displicuit ideo τὸ *diviserunt*, quia præcessit 'divisis.' At vide ad I. 3. § 9. *Inter se ita diviserunt* legunt Ber. Gaertn. et edd. antiqq. pro quo Ascens. 1513. dedit *id inter se ita diviserunt*, adscito pronomine. Aldus demum vulgatæ lectionis auctor exstitit. Præterea *P. Scipio Cornelius* Hearnii D.

§ 9 *In conspectu hostium, dirimente amne, ponunt castra*] *In conspectum host.* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn. quod et ab interpolatione est in Flor. qui præterea a m. pr. legit *dirimente amni.* Vide ad XXXII. 10. § 8. Mox § seq. *Cn. Cornelius Scipio*, inserta media voce, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum.

CAP. XXXIII. § 2 *Peritus omnis Barbaricæ, et præcipue omnium earum gentium*] [Vide Lectt. Varr.] Consentit Crevier. Non aliam ita censendi caussam habuisse videntur, quam

quod hoc § *omnis* et § præc. *omnem* præcesserint. Quum tamen ea vox in omnibus libris supersit, vide iterum notata ad I. 3. § 9. ubi etiam plura loca obcurrunt, in quibus eadem vox, sed, ut hic, variatis casibus, ter et amplius repetitur: quibus controversiam invitis codd. movere iniquum est.

§ 3 *Facili linguæ commercio, quum utraque*] Pal. 2. *fallaciæ linguæ, cum utraque:* a cæteris quoque abest duobus τὸ *commercio*. Sic mox continent libri omnes *ut copias inde abducerent*. Gebh. [Vide Lectt. Varr.] Livius v. 15. 'Jam per longinquitatem belli commercio sermonum facto.' IX. 36. 'Neque commercium linguæ, nec vestis armorumque habitus sic eos texit.' Et sic sæpe Ovidius et Curtius. Sed quid sit, quod a Mss. abest *commercio*, quum Gronovii acumen perspicere non potuerit, aliis cogitandum relinquo. Si libri veteres non haberent *linguæ*, nihil hic difficultatis esset. Suet. Cæs. c. 75. 'Motis apud Ilerdam deditionis conditionibus, quum assiduo inter utrasque partes usu atque commercio Afranius ac Petreius deprehensos intra castra Julianos subita pœnitentia interfecissent.' et Tib. c. 50. 'Ut ex constitutione patris uno oppido clausam domo quoque egredi, et commercio hominum frui vetuerit.' Curtius VII. 3. 'Nationem ne finitimis quidem satis notam, quippe nullo commercio volentem mutuos usus.' *Duk.* Liv. I. 18. 'Quo linguæ commercio quemquam ad cupiditatem discendi excivisset?' Sed vocem *commercio* abjiciunt etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. omnesque Crevier. codd. qui id non male inter optimorum codd. nævos retulit. Paulio post *abducerent* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum: *abdicarent* Gaertn. Mox § seq. *tum quies ipsa, tum reditus*, pro *quum quies*, Voss. Lov. 1. 2. 5. Vide ad VI. 23. § 3.

§ 5 *Quippe tam paucis sibi retinuerunt*] Puto legendum *quod per tam paucos ibi retinerentur.* Vel, *quippe tam paucis ibi retineri*. Valla. Duplex hoc loco Vallæ conjectura est, neutra tamen a sequentibus commentatoribus examinata. Aliud quoque video secutum principem editorem, ingesta tali lectione *simul ne metus quidem a Rom. ducibus erat. Quippe tam paucis sibi ne timerent.* At Pal. 1. *simul ne metus quidem a Rom. erat: quippe tam paucos sibi retinerent.* Pal. 2. *simul ne metus a Rom. ducibus erat, quippe qui tam paucos sibi retinerent.* Quæ lectio cæteris a me laudatis est sincerior, ut et Pal. 3. *simul ne metus quidem a Rom. ducibus erat, quippe tam paucis sibi retinerent*. Gebh. Put. et Pet. *sibi retinerent.* Nec aliter tres Pall. Vallam quoque habuit sollicitum hæc ῥῆσις. Aut enim vult *quod per tam paucos ibi retinerentur:* aut *quippe tam paucis ibi retineri.* Campanus *sibi ne timerent.* Unde liquet, hos eandem, quam diximus, scripturam in suis invenisse, quam facile explicamus. Lege *simul ne metus quidem ab Rom. erat, quippe tam paucis, si vi retinerent:* hoc est, retinere vellent: de quo alibi. Si per vim eos tenere castris conarentur Romani, jam ante præceperant animis, nihil eam metuere, quippe qui numero essent multo superiores. Lib. XXI. c. 23. 'Hannibal, quia revocare aut vi retinere eos anceps erat, ne cæterorum etiam feroces animi irritarentur, supra septem millia hominum domos remisit.' *J. F. Gron.* Omnes, quas vidi, edd. vett. *quippe tam paucis sibi ne*, vel *ut, timerent.* Aldus deinde *quippe tam paucis se ne retinerent* substituit; idque ad Gronov. usque servatum est. *Quippe qui tam paucos sibi retinerent* legunt Hafn. et Brancal. Latinii; *quippe qui tam paucis sibi retinerent* Hav. *quippe qui se paucis retinerent*

Lov. 2. *quippe qui tam paucis sibi retinerentur* Ber. in quo manus sec. *ubi* pro *sibi* emendavit: *quippe tam paucis sibi retinerent* optimis Gronovii consentientes Flor. Cant. Lov. 4. 5. et Gaertn. pro quo recte legendum docuit *si vi retinerent*. Infra hoc cap. 'Postquam socii nec precibus, nec vi retineri poterant.' Recte etiam *retinerent* interpretatur, 'retinere vellent.' Ita xxiii. 19. 'Pugnandum autem esse, si palam frumentum importaret, videbat:' ubi male quidam ediderunt *importare vellet*: vide quæ ibi notantur. xxxiv. 1. 'Pro lege, quæ abrogabatur, ita disseruit:' ubi vide Gronov. qui similiter *acciperet* exposuit 'accipere liceret' xxviii. 45. § 14. *agerent*, 'agendos censerent,' xlv. 33. § 5. Et ita *diceret* per 'dicere debebat,' reddit Manut. ad Cic. ad Att. xiii. 44. Judicio suo per me fruatur Doujatius, qui lectionem Aldinam non omnino spernendam judicat. Attamen illa nullius cod. fide nititur.

§ 7 *Domestico se avocari bello*] Pall. *advocari*. Melius tamen vulgatum retentum etiam editorum primo. *Gebh.* *Advocari* etiam Hav. Sed vide ad viii. 23. § 11.

§ 9 *Prope vestigiis abeuntium insistebat*] *Prope vestigia ab. insistebat* Ber. a m. sec. Male. Supra v. 30. 'Insistere omnes vestigiis laudum suarum.' xxiv. 4. 'Juvenemque suis potissimum vestigiis insistere vellent.' Paullo ante *nec ulli hosti æquo se committeret loco*, pro *necubi hosti*, Hafn. Male. xxii. 2. 'Necubi consistere coactis necessaria ad usus deessent.' xxxviii. 49. 'Necubi notis sibi latebris delitescerent latrones:' et alibi. *Nec cum hoste æquo se committere loco* Lov. 4. Sed nec illud placet. Vide ad iii. 42. § 4.

Cap. xxxiv. § 1 *P. Scipionem par terror, periculum majus ab novo hoste, urguebat*] *Par terror P. Scip., peric. majus* Ber. *per terror, per. majus P. Scip.* Lov. 4. *per. magnum* Lov. 1. *per. malum* Voss. sed in margine duplicem aliam lectionem *periculum magnum* et *periculum majus* adscriptam habet.

§ 2 *Masanissa erat juvenis, qui eo tempore erat socius*] Liber optimus, Voss. et alii scripti semper *Masinissa*. Dein idem et Pet. melior prænomen *qui* nesciunt. Inde suspicor et verbum alterum *erat*, immo et *quem*, quod sequitur, a mala manu esse; scribendum vero *Masinissa erat juvenis, eo tempore socius Carth.; dein clarum potentemque Rom. fecit am.* J. F. Gron. *Masinissa* etiam Flor. Vide ad xxiv. 49. § 1. Τὸ *qui* etiam exsulat a Flor. Non dissentio igitur a Gronov. et eam vocem et mox sequentem *erat* omittente.

§ 3 *Is tum cum equitatu Numidarum et advenienti P. Scipioni obcurrit*] *Iste cum equitatu* Flor. a m. sec. *Is cum equitatu* Ber. et Gaertn. *Is tū cum equitatu* Hav. Mox τὸ *et* abjiciunt Lov. 2. 5. Ber. Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: prænomen vero Scipionis *P.* Lov. 2.

§ 6 *Compulsisque intra vallum*] Si mei arbitrii res esset, στιγμὴν τελείαν post *Romanis* ponerem, et, sublata copula *que*, hinc novam periodum inchoarem. *Duk.*

Cum septem millibus et quingentis Suessetanorum] Secundum Doujatium nulli sunt in Hispania 'Suessetani:' quare primo legendum censet *Sedetanorum*. Quæ conjectura vix verisimilis videtur. Nam, ut etiam Dukerus observat, Livius Indibilem vocat Ilergetem xxii. 21. xxvi. 49. xxvii. 31. et xxix. 1. Lacetanos autem ejus populares fuisse dicit xxviii. 24. Ilergetes autem et Lacetani siti erant citra Iberum, at Sedetani trans hunc fluvium; quibus propterea Indibilem præfuisse, verisimile esse non puto. Quin et ipsi Doujatio hæc conjectura displicuit, quia *Suessetani* et *Sedetani* tamquam diversi populi memorantur xxviii.

24. Hinc tandem legendum censet *Vescitanorum*. At eorum nulla alibi apud Livium mentio obcurrit; contra 'Suessetani' etiam memorantur XXXIV. 20. et XXXIX. 42. quos solis errantibus librariis originem debere, et secundum Doujatium in *Sedetanos* vel *Vescitanos* mutandos esse, in animum inducere nequeo. Potius itaque videtur ut sequamur sententiam P. de Marca, qui in Marca Hispan. II. 9. § 4. existimat, 'Suessetanos' partem 'Cosetanorum' constituisse.

§ 7 *Dux cautus et prudens Scipio*] Pall. tres *et providens*. Gebh. Omnes libri scripti *providens*. Cur mutarunt? Seneca de Ira I. 3. 'Nulli nisi homini concessa providentia est, diligentia, cogitatio:' sic etiam omnes scripti, ubi intruserunt *prudentia*. Sic 'providendum et præcavendum' jungit Livius XXIV. 8. in oratione Fabii. Cicero ad Atticum II. 1. 'Quod a me ita præcautum atque ita provisum est.' Plinius Epist. IX. 13. 'Omnia ego semper ad Corellium retuli, quem prudentissimum ætatis nostræ sapientissimumque cognovi.' Pall. *pervidentissimum:* quod verbum nescio an hactenus cœlo Latino notum, inquit Gruterus. Scribe *providentissimum*. Sic et Tacitus Ann. XIII. 3. 'providentiam sapientiamque' conjungit. *J. F. Gron.* *Providens* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Hav. et Oxon. Hearnii. Verba sunt Donati ad Ter. And. I. 2. 12. 'Providentia duplex est: aut enim animo, aut oculis providemus.' Hinc 'cautus et provisus' junguntur apud Liv. XXIII. 43. 'Omnisque, velut adversus præsentem Hannibalem cauta provisaque fuerunt:' et 'providere ac præcavere' XXII. 42. 'Paullus etiam dicere, providendum præcavendumque esse.' Solent autem sæpius ita peccare librarii. Vide ad XXXV. 25. § 7.

Quocumque obcurrissent loco] *Occurrisset* ex vet. lib. de Indibili enim loquitur. *Sigon.* Ita et omnes mei ac vett. edd. *occurrissent* primus Froben. 1535. edidit.

§ 8 *Cum obviis hostibus manus conseruit*] Vet. lib. *manum*. Sigon. Sed Livius etiam aliis locis non refugit *manus conserere*. Infra c. 40. lib. XXVII. c. 16. et 18. *Duk.* Omnes nostri *manus* servant. Vide ad VI. 42. § 5.

§ 10 *Advenit hostis: duces Pœni adsecuti ab tergo*] Asdrubal Gisgonis et Mago, contra quos P. Scipio iverat. *Sigon.* Videtur eradenda distinctio, ut sit epexegesis: *tertius insuper advenit hostis, duces Pœni assecuti ab tergo jam pugnantes: ancepsque*. Jac. Gron. Distinctionem Gronovii recepi: neque aliter interpunxerunt Aldus et reliqui editores, usque ad Francofurtenses, qui a. 1578. interpunctionem a Gronovio damnatam substituerunt, quæ ferme etiam in Aldo prioribus obtinuit. Similes adpositiones Livio sunt frequentissimæ. Lib. VII. c. 25. 'Legis Liciniæ spretæ mercedem consulatum cepisset:' ubi vide. IX. 42. 'Quum collegæ novum bellum, Sallentini hostes decernerentur.' XXIV. 36. 'Romana item classis, triginta quinqueremes legionem primam Panormi exposuere.' XXVI. 5. 'Major vis ab altera parte Fulvium, Hannibal et Pœni urguebant.' XXX. 11. 'Massylii, regnum paternum Masinissæ, læti ut ad regem diu desideratum concessere.' XXXVIII. 16. 'Galli, magna hominum vis, in Dardanos pervenerunt:' ubi vide quæ notantur. Adde J. F. Gronovium ad XXII. 41. § 7. Jac. Gronov. ad VI. 2. § 3. et quæ dicam ad XL. 36. § 8. Etiam Cortium ad Plinii Ep. II. 17. § 4.

§ 11 *Ut exanimem labentemque ex equo Scipionem vidit*] Sine copula Pall. tres *exanimem labentem ex equo*. Gebh. Scribe auctoribus optimis *exanimem labentem ex equo*. Lib. XXVII. c. 27. 'Marcellum etiam transfixum lancea prolabantem ex equo mori-

bundum videre.' *J. F. Gron.* Copulam ignorant etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad x. 35. § 9. Paullo ante *ubi plurimum labor erat* Flor. An voluit scriba *plurimum laboris?* Vide ad IX. 18. § 18. Reliquis tamen invitis nihil muto. Præterea *latus dextrum*, pro *dexterum*, Flor. Lov. 2. 4. 5. Ber. et Hav.

§ 13 *Inter Numidas aliaque levium armatorum auxilia haud difficilis res erat*] Pal. 2. *aliaque armatorum aux. haud difficile erat*. Gebh. Præclare optimi *inter Numidas leviumque armorum aux. haud difficilis erat*. Nusquam τὸ *res*. Scilicet adjectivum *difficilis* referendum est ad vocem *fuga* in membro præcedenti, et simul inducendum τὸ *erat*. J. F. Gron. Mihi non magna caussa inducendi *erat* esse videtur: nam eo demto non optime hæc cohærent: *ut ad erumpendum haud difficilis* (fuga,) *ita effugere vix poterant:* et *erat*, si scriptum non esset, tamen supplendum videtur. *Duk.* *Inter Numidas leviumque armorum alia auxilia* Flor. et unus Colbert. apud Doujatium. Neque aliter se in Put. et Victor. invenisse testatur Crevier. quod etiam recepi. Vide ad XXII. 37. § 7. ubi Doujatius conjecturam Gronovii, similiter *levium armorum*, pro *armatorum*, emendantis probat, vel *leviter armatorum* substituit, quum tamen hoc loco *levium armatorum* defendat. Deinde *haud difficile erat* Lov. 2. 4. 5. Harl. Hav. Hearnii L. 1. et duo eorum, quibus Doujatius usus est. *Haud difficilis erat* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Gaertn. Vocem *res* sæpius librarios interposuisse, vidimus ad II. 18. § 2. Si autem cum Gronovio etiam τὸ *erat* inducendum putamus, mutanda erit distinctio hoc modo: *Fuga confestim ex acie, duce amisso, fieri cœpta est, ceterum ut ad erumpendum, &c.* ut cohæreant 'Fuga fieri cœpta est, ceterum ut haud difficilis, ita,' &c. An tamen ita legi debeat, multum dubito.

CAP. XXXV. § 1 *Non dubia spe, quum copias conjunxissent, debellari posse*] Τὸ *copias* fastidiunt Pall. tres. *Gebh.* Verba *quum copias* in optimis nullum habent sui vestigium: etiam minoris dignitatis libri omnes fere τὸ *copias* ignorant. Adjectum est a maliis conjectoribus. Debuerant enim dividere voces errore librarii conglutinatas: *non dubia spe, quum juncti essent, debellari posse.* Lib. XXIII. c. 28. 'Si Annibali, vix per se ipsi tolerando Italiæ hosti, Asdrubal dux atque Hispaniensis exercitus esset junctus.' *J. F. Gron.* *Non dubia spe, quum copias eo junxissent* Ber. *non dubia spe, quum conjunxissent se* Hafn. *non dubia spe, quum conjunxissent* Voss. Lov. 2. 5. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. *non dubia spe, conjunxissent* Flor. Lov. 1. et Harl. Crevier. legendum censet *non dubia spe, quum conjunxissent*, vel *si conjunxissent*, ex sensu supplens *copias*, vel *exercitus*, quod non difficile esse putabat, quia præcesserat vox adfinis *agmen*. Mihi Gronovii conjectura haud displicet. Ita primo scripsissent librarii *conjunxissent* pro *cum junxissent*, quemadmodum 'congratulatione' pro 'cum gratulatione,' de quo similibusque vide ad IV. 24. § 7. Deinde 'junxissent' pro 'juncti essent,' ut 'reliquerat' pro 'reliqua erat;' de quo dixi ad XXIII. 29. § 16. Vide etiam an malis *haud dubia spe, se quum junxissent.* Supra cap. præc. 'Si se Indibilis Pœnis conjunxisset.' Doujatio Gronovium reprehendenti, quod cod. indicare neglexerit, unde *cum juncti essent* hauserit, respondebimus, quum docuerit Gronovium dixisse *se* ita ex codice emendare, vel ipse etiam nominarit libros, in quibus 'vulgo' legatur *cum junxissent.* Mira ejus ubique est neglegentia.

§ 2 *Alteram pro haud dubio parem victoriam expectantes*] Pal. 3. *alteram*

haud dubie parem. Gebh. Ita et Ber. a m. sec. quum a m. pr. scriptum fuisset *alterum haud dubio;* et ita est in Lov. 4. 5. et Harl. *alterum haud dubiam* Hav. *alterum pro haud dubia* Flor. quod Gronovii ediderunt. Similiter in Put. fuisse videtur, quia Crevier. *pro haud dubio* ex codd. et edd. Hearnii laudat, neque Put. neque aliorum Mstorum, quos consuluit, ullam mentionem faciens. Stilus ac mos loquendi Livii ferre potest utramque locutionem 'pro haud dubio' et 'pro haud dubia.' Vide ad I. 3. § 2. Posterius itaque ob codd. auctoritatem præfero.

§ 3 *Sed tamen mœstum quoddam silentium erat*] Omnes codd. Mss. *sed mœstum*, exclusa vocula *tamen*. Gebh. Nulli calamo exarati habent *tamen*. Incredibile est, quot ejusmodi fulcra orationis, ut putabant, male consistentis cohærentisque partim librarii semidocti sequioris ævi, partim primi editores, styli Liviani non satis gnari, passim intruserunt. *J. F. Gronov.* Ex meis soli Ber. Gaertn. et Rec. *tamen* tuentur; reliqui cum Hearnii N. et D. vocem illam ignorant. Esse autem eam inter illas voces, quibus indocti passim male cohærenti, ut putabant, orationi Livii subcurrere conati sunt, vidimus ad XXII. 44. § 7.

§ 5 *Nisi defuncto suo fratre bello*] Vet. lib. *nisi def. fratre suo bello*. Vox certe *suo* cum *bello* jungenda est, non cum *fratre*. Sigon. Pall. 2. et 3. *defuncto fratre suo bello*. Pal. 1. *def. suo fratre bello certamine:* vet. ed. *def. fratre bello sine certamine*. Gebh. *Def. fratre suo bello* non bene habet, etsi Sigonius reponi curarit pro eo quod ante erat *defuncto suo fratre bello*. Egregie, exclusa voce *fratre*, Put. et Pet. melior *nisi defunctos suo bello:* nempe Magonem et Hasdrubalem. Lib. IX. c. 43. 'Summum flagitium fore, si alterum exercitum utriusque victoriæ compotem sinerent fieri, nec ad se sui belli vindicarent decus.' XXVII. 38. 'Et Annibalem suo proprio occupandum bello.' XXXVII. 17. 'Abduci classem ab Epheso, ab suo bello.' Dicuntur 'defuncti suo bello,' qui suam partem in bello ex voto confecerunt: quod ab illis fieri non poterat, nisi fratre Publio exercituque ejus cæso et profligato. *J. F. Gron.* Plerique meorum vel *defuncto suo fratre bello*, vel *defuncto fratre suo bello;* quod posterius Hearne etiam in Oxon. suis invenit: sed *defuncto suo bello*, una voce omissa, Flor. et Cant. ubi ultimam primæ vocis literam *s* intercepit initialis vocis seq. Vide ad XXXVII. 29. § 5. 'Defungi bello' recte Gronov. exposuit. Infra XXXII. 21. 'Defuncti bello Punico Romani.' Ita 'defungi imperio' I. 4. 'defungi prœlio' I. 25. 'defungi certamine' X. 13. et XXXIII. 6.

§ 6 *Aut ab tergo non secutum fratrem*] Omnes Mss. *aut ab tergo secutum fratrem:* ut ab præcedente negativa pendeat sensus. *Gebh.* Video in Voss. et tribus Pall. esse, *Quomodo aut non obstitisse, aut ab tergo secutum fratrem?* deleta altera negativa, et distinctione mutata: nam a præcedenti sensus pendet. Non memini tamen sic fuisse quoque in Gallicis. *J. F. Gron. Aut ab tergo secutum fratrem* etiam omnes mei, et Oxonienses Hearnii. Neque hic particulam negantem *non* in Put. adscriptam fuisse, adfirmavit Sallierius: quin et a primis abest edd. quam demum receperunt Moguntini.

In unum coirent et duces et exercitus hostium] *In unum cogerent* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Gaertn. *in unum cogerentur* Ber. Rec. et editi ante Aldum. Male. VI. 3. 'Neque se conglobandi coëundique in unum datur spatium.' VII. 36. 'Nec coire in unum aut arma capere possent.' XXXVIII. 16. 'Coëunt deinde in unum rursus Galli.'

§ 7 *Cedere inde, quantum posset: et inde*] Alterum *inde* spurium. *J. F.*

Gron. Idem judicat Crevier. addens ex Victor. cod. legi posse *cedere in quantum posset*: quod apud me etiam superest in Lovel. 2. *cedere inde in quantum posset*, utraque lectione juncta, in Gaertn. qui insuper præfert *et tū una nocte*.

§ 8 *Nunc in latera concursantes*] Vet. lib. *incursantes*. Sic paulo post c. 36. 'Impetus incursantium Numidarum.' *Sigon.* Pal. 2. *incursantes*: quod videtur ipse Livius asserere c. 36. *Gebh.* Ut notatum Sigonio, omnes habent, non *concursantes*. Et illud frequentissimum Nostro. *J. F. Gron.* *Concursantes* nulli meorum, præter Gaertn. et Ber. a m. sec. Reliqui cum Hearnii Oxon. *incursantes*. De hoc verbo vide ad VIII. 38. § 6.

§ 9 *Tamen, tuto ut simul pugnarent*] Illud *tuto* nihil hic opus esse, et nasci potuisse ex verbo *tutari*, quod præcedit, observat Crevier.

CAP. XXXVI. § 1 *Et nox jam instaret, revocat e prælio suos*] *Janjam instaret* Lov. 2. Tum *revocavit e prælio* Ber. et edd. ante Ald. *revocat prælio* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Harl. Mox § seq. *quam cetera quæ circa erant* Ber. a m. sec. et Haverk. *quam cetera circa erant loca* Lov. 5.

§ 4 *Tres imperatores . . . adparebatque*] *Tris imperatores* in duobus Pall. esse, Gebhard. monuit ad VIII. 24. § 5. quomodo etiam est in Flor. et hic, et alibi fere semper. Vide ibidem notata. Præterea *adparebat*, omissa copula, Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 5 *Circumspectare atque agitare dux cœpit*] Vet. lib. *ac cogitare*. Sigonius. Pal. 1. *agitare*; quod videtur rectius, comprobatum etiam prisco editori. Secus quidem videtur Sigonio; sed, illius judicio desuper habito, in antiquam reduxi sedem legitimam et veterem lectionem. Sic XXIX. 10. Pal. 3. et ant. ed. ingerentibus *id cogitare atque agitare*, legendum *id agitare, quæ ratio transportandæ Romam Deæ esset*. Nam imperitus exscriptor et glossam et legitimam fuerat complexus scripturam. *Gebh.* Hoc *ac cogitare* quidem a Sigonio; sed libri optimi servant prius editum *agitare*. J. F. Gron. *Cogitare* unus meorum Rec. Reliqui cum Hearnii Oxon. *agitare*, cujus alterum illud glossema est: qua eadem ratione quidam editores *animo cogitabat*, pro *agitabat*, substituerunt apud Livium XLIV. 18. ubi plura vide. Similiter perperam in uno exstat Pal. apud Gebhard. ad Liv. XXIX. 1. § 13. Et ita male, pro *agitare defectionem*, in quibusdam codd. est *cogitare* in Epit. Liv. l. LXXII. Vide viros doctos ad Flori IV. 2. 83. et Cortium ad Sallustii Jug. c. 11. § 1. Certe 'cogitare aliquid' eleganter usurpatur pro 'de eo cogitare.' Supra III. 27. 'Id modo plebes agitabat, quonam modo tribuniciam potestatem repararent.' IV. 30. 'Agitatum in urbe ab tribunis plebis, ut tribuni militum consulari potestate crearentur.' VII. 14. 'Omnia circumspicere atque agitare cœpit, ut arte aliqua terrorem hostibus incuteret.' XXI. 26. 'Quem ut de Rhodani quoque transitu agitare animadvertit.' XXII. 43. 'Hannibal de fuga in Galliam dicitur agitasse.'

Vallum circuminjicere] *Circumjicere* dicit XXXV. 4. 'Sarcinas in medium conjici jussit, et triarios vallum circumjicere.' XXXVIII. 19. 'Fossam quoque et alia munimenta verticibus iis, quos insederant, circumjecere.' *Jac. Periz.* *Circumjicere* vel *circumjacere* præferunt Lov. 4. 5. et Ber. Mox *faciundo* pr. edd. cum Matis Voss. Ber. et Lov. 2. *faciendo* vero Cœlius Curio substituit, quod firmant Flor. ac reliqui.

§ 6 *Nec ferme quidquam satis arduum aut abscissum erat*] Put. Pet. melior, Men. *nec futura quidq. satis arduum aut abscissum*. Pet. alter, *nec natura quidq. satis arduum*. Videtur

verum deprehendisse. Vult enim Livius, nec fuisse materiam munitioni, nec locum ita natum, ut quicquam in eo præsidii esset non manu facti. *J. F. Gron.* Ex scriptis a vulgato stant Lov. 5. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii L. 1. *nec factura* est in Lov. 2. *nec futura* in Flor. Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Hearnii N. ac D. *nec futurum* in Hafn. et Hav. Præterea *abscisum* Flor. Voss. et Hav. Et, vel ita, vel *apecisum* se in Put. et duobus suis aliis invenisse, testatur Crevier. Vide ad XXXI. 34. § 2.

Omnia fastigio leni subvexa] Prisca ed. *fastigio levi subnixa.* Perperam. Lib. XXVII. c. 18. 'Suberat et altera inferior submissa fastigio planities.' Forte et ibi editor voluit *subvexa.* Gebh. *Fastigio levi* etiam Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXVI. 31. § 8. Dein *subnexa* Lov. 2. 4. et Hav. *subnixa* Lov. 5. Ber. et Rec. *fastigio levi subnixa* præferunt quoque omnes ante Aldum edd.

§ 7 *Clitellas inligatas oneribus*] Put. male *clientelas* præferre, auctor est Gronov. ad XXIX. 27. § 5. *Cletellas* est in Flor. a m. pr. et mox *clientelæ,* pro *clitellæ.*

§ 8 *Munitionis vero facies nova*] Τὸ *vero* abest a Flor. et Cant. idque nec in Put. reperiri, testatur Crevier. qui putat ex fulcris esse, quæ passim orationi Livianæ subjiciuntur; ea autem vocula omissa, non modo belle procedere, sed et vividiorem esse orationem. Mox § seq. *vociferantur* legendum esse, in margine Livii sui conjecit Ant. Perizonius.

§ 10 *Neque transilire, neque moliri onera objecta*] *Moliri* dictum pro *amoliri,* ut post 'moliri objecta onera,' et post 'fores nulla moliri potuerunt vi.' *Sigon.* *Nec moliri* Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad IX. 9. § 14. Tum *emoliri* Ber. Sed *moliri* est 'amoliri,' ut Sigonius explicat, vel 'labefactare,' ut Gronovio videtur ad VI. 11. § 8. Supra XXIV. 46. 'Strepitum molientium portam exaudiri prohibuit:' ubi vide. XXVII. 28. 'Vigiles, velut ad vocem eorum excitati, tumultuari, tropidare, moliri portam.' Ita 'montes moliri sua sede' IX. 3. § 3. ubi vide Gebhard.

§ 11 *Tardatis diu quum amolita objecta onera armatis dedissent viam*] Vix movendum videtur: tamen Put. Pet. melior, Men. *amoliti,* quod etiam alicubi editum video. *J. F. Gron.* *Amoliti* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et ed. Ald. cum pluribus sequentibus. Ceterum pingue, nescio quid, et inpeditius orationis filum, quam pro Liviana elegantia et perspicuitate, Crevier. offendit, et suspicionem, hic aliquid mendæ latere, varietate scriptorum augeri testatur: eorum enim plerosque præferre *Traditis diu,* unum etiam *dibu,* alium *Traducti diu:* nullum denique exhibere *amolita,* sed plerosque *amoliti,* unum *amolitis.* Ex meis *Traditis ibi* Florent. *Traditis diu* Lov. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *Traducti diu* Lov. 2. Certe quatuor participia *Tardatis, amolita, objecta, armatis,* una periodo hoc modo juncta, vix placere possunt.

§ 13 *In propinquam castris turrim perfugisse*] Appian. in Hispan. p. 263. Cn. Scipionem cum sociis in turri inclusum crematum fuisse scribit. *Sigon.* Eamdem sententiam adoptavit etiam Sil. Ital. XIII. 618. Ceterum *in propinquam turrim fugisse* edd. Rom. 1472. et Parm. Nec aliter Ber. a m. pr. qui a m. sec. legit *in propinquam castris turrim fugisse,* quomodo legunt reliquæ edd. usque ad Aldum, vulgatæ lectionis auctorem. Mox *potuerunt,* pro *potuerunt,* Flor. et Lov. 5. *potuerint* Hav.

§ 14 *Anno octavo postquam in Hispaniam venerat*] Hic septimus est annus hujus belli, non octavus. Nam anno primo P. Scipio cum Sempronio

Longo consul fratrem Cnæum in Hispanias misit, ut ipse author lib. I. hujus belli c. 32. tradidit. Itaque postea, non ita longe ab initio Marcianæ orationis c. 38. legam, 'Neu se, neu invictos per septem annos in iis terris milites suos,' &c. Facilis autem est lapsus ex numero *VII.* ac *VIII.* ut in aliis multis. *Glar.* Venit in Hispaniam Cn. Scipio Ti. Longo, P. Scipione consulibus, ut ait Livius XXI. 32. 'Ne nuda auxiliis Romanis Hispania esset, quam provinciam sortitus erat, Cn. Scipionem fratrem cum maxima parte copiarum adversus Asdrubalem misit.' Ab illo autem anno ad hunc sex anni numerantur, non *octo*, ut est in vet. lib. nec *septem*, ut emendavit Glareanus. ['Glareanus de uno anno cum nemine se certaturum sæpe clamat. Hic scit, sed sedulo dissimulat: atque hoc loco rectius *septem* annos legitur.'] Nam in hoc loquendi genere primus annus non numeratur, ut post sæpe dicam. Sic paullo post 'Invictos per octo annos milites suos:' lego *septem;* tot enim sunt si primus numeretur. *Sigonius.* Libri omnes *anno octavo:* quod videtur restituendum. *Gebh.* *Anno octavo,* et c. 38. *per octo annos* constanter omnes libri retinent; quare ipsius Livii errorem esse Crevier. suspicatur. Ceterum videre nequeo, cur Sigonius, a Glareano dissentiens, hic non numerato anno primo, legat *anno sexto,* at postea c. 38. eidem adsensus, primo connumerato, malit *per septem annos.* Quum autem posteriori loco viri docti vulgatum servarint, id etiam huc, ubi *anno septimo* ediderunt, revocavi.

§ 15 *Quin apud cives partem doloris*] Hæc non intelligo. Dicit parem ex morte eorum luctum Romæ et in Hispania fuisse, sed non iisdem de causis. Has expositurus ad novam periodum transit, eamque a particula *Quin* inchoat, quæ neque inter eas est quas causales vocant, neque vim aut significationem habet, quæ in hunc locum apte quadret. Mea conjectura est, vel delendum *Quin*, quod ex præcedente *fuit* oriri potuit; vel legendum *Quum apud cives, &c. traheret clades, Hispaniæ ipsos lugebant.* Hoc primum. Deinde doceri velim, quid hoc sit 'apud cives et exercitus amissi, et alienata provincia, et publica clades trahebat partem doloris;' et an alibi inveniatur hoc genus loquendi 'hæc res apud illum trahit partem doloris,' pro eum dolore afficit. *Duk.* *Quamquam apud cives* Flor. a m. pr. admodum recenti, et Gaertn. *Tamen apud cives* Ber. a m. sec. Nihil forte mutandum. Videtur enim particula *Quin* eo pertinere, ut, quum antea non majorem Romæ, quam per totam Hispaniam, luctum ex Scipionum morte fuisse dixisset, nunc se corripiens ostendere velit, eum majorem Hispanis, quam Romæ civibus, fuisse: Hispanos enim solorum Scipionum mortem doluisse; at partem doloris, qui Romæ visebatur, amissos exercitus, alienatam provinciam, et publicam cladem sibi vindicare, minimam partem Scipionibus interfectis relinqui. Habet igitur particula illa hic vim corrigendi, ut sæpe alibi.

§ 16 *Cnæum tamen magis, quod diutius præfuerat iis*] Optimi *quo diutius.* Recte: nam intelligitur præcessisse *eo.* Ut inferius c. 39. 'Ibi vero, quo longius aberant, &c. neglecta magis omnia ac soluta invenere.' XXII. 43. 'Simul ut, quo longius recessisset, transfugia impeditiora levibus ingeniis essent:' ubi propterea sprevimus, quod est in optimis, *quod longius.* XXVI. 20. 'Et divinatio quædam futuri, quo minus timoris ratio reddi poterat oborti temere, majorem inferens metum.' *J. F. Gronov.* Vulgatum *quod* servant plures codd. *quam diutius* habent Cant. et Lov. 4. *quando diutius* Lov. 1. *quo diutius* Flor. Harl. et Hearnii Oxon. Vide

ad XXVI. 20. § 5. Solent autem alibi *quo* et *quod* in Mss. commutari. Vide ad XXXVI. 33. § 3. Idque hic eo facilius fieri potuit ob literam primam vocis seq. fini præcedentis coalescentem. Vide ad XL. 7. § 8. Præterea *tamen* deest in Flor. Cant. Lov. 2. 4. 5. et Gaertn.

Temperantiæque Romanæ primus dederat] Paulo ante *prior*. Est autem accipiendum *priorem* ad *fratrem* referri, *primum* ad *omnes*. Primus enim omnium Romanorum in Hispaniam venit Cn. Scipio. *Sigon.* Put. *diderat:* quasi vellet *ediderat*. J. F. Gron.

CAP. XXXVII. § 1 *Quum deletus exercitus amissæque Hispaniæ viderentur*] *Deleti exercitus* Flor. a m. sec. Lov. 2. Hav. et Brancal. Latinii. Supra cap. præc. 'Apud cives partem doloris et exercitus amissi, et alienata provincia, et publica trahebat clades.' Et infra hoc cap. reliquiæ utriusque exercitus jam junctæ tamen *exercitus* numero multitudinis vocantur: 'Quum ducem exercituum comitiis militaribus creari placuisset.'

Vir unus res perditas restituit] Vet. lib. *vir unus has restituit*, ut ad Hispanias referatur. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *vir unus respondit has restitui*. Mihi verius legendum, ut habetur in Pal. 2. ac pr. ed. *vir unus has restituit:* ut referatur ad Hispanias, quas amissas Marcius restituit, non vero deletos exercitus, quos non potuit. Confirmat hæc ipse Livius paullo ante: 'Quin apud cives partem doloris et exercitus amissi, et alienata provincia, et publica trahebat clades.' *Gebh.* *Has restituit* etiam Ber. Lovel. 5. Gaertn. atque edd. antiqq. *vir unus Romanus has restituit* Lov. 2. *vir unus retinuit easdemque restituit* Hafn. et Hav. *vir unus respondit has restitui* Lov. 1. 4. et Voss. in contextu, qui in margine *spopondit*, pro *respondit*, præfert: *vir unus responditas restituit* Cant. et Flor. a m. pr. in quo manus altera *res perditas* emendavit, quemadmodum Aldus et reliqui recentiores recte præferunt: *res perditas* inlustramus ad IX. 2. § 12. *Restituere res* ad III. 12. § 4.

§ 2 *L. Martius Septimii filius, eques Romanus*] Hic alio loco XXXII. 11. 'L. Martius Septimius' dicitur. Ex quo puto legendum *L. Marcius Septimi filius*, partim quia ita quidam libri vett. habent, partim ut cognomen familiæ sit: quomodo dictum est 'Q. Fabius Maximi filius' X. 47. *Sigon.* *Septimi filius* hic etiam aliæ edd. habent; et sic rursus, quod XXXII. 11. vulgatur 'cum Marcio Septimio,' emendat ibi Sigonius. Recte opinor: nam XXVIII. 28. 'Septimus Marcius' vocatur. Itaque *Septimus* cognomen erit. *Septimius* enim nomen gentis est apud Sallust. Cat. 27. Catull. Carm. XLVI. et Cæsar. Bell. Civ. III. 104. Id autem huic erat *Marcius*. Eodem errore apud Tacit. Hist. III. 5. Porcio, quod et ipsum nomen gentis est, olim addiderant cognomen 'Septimii,' pro quo Glareanus deinde et alii ex Mss. et vett. edd. restituerunt *Septiminus*. 'Septimus' autem potuit cognomen esse, ut 'Primus,' 'Secundus,' et alia a numeris apud Petr. Servium Miscell. c. 8. quibus facile esset plura addere, sed tamen omnia ex ævo recentiore, e quo et a Servio prolata sunt. *Duk.* *Marcius*, non *Martius*, scribendum esse, jam supra monitum ad I. 32. § 1. Et ita Flor. et alii hic exhibent. Præterea *L. Marcii Septimi filius* Voss. *Septimi* etiam Flor. Lov. 1. 4. aliique, in quo recte Sigonius *Septimus* ut cognomen considerat patris, quo hic filius describitur. Vide ad IV. 45. § 5. Gronov. in pr. ed. nott. ad XXXII. 2. hic quidem *Septimi* servat, verum id non cognomen, sed prænomen paternum, putat, at lib. XXVIII. et lib. XXXII. *Septimius* et *Septimio* servandum putat, et, quum alius L. Marcius præter hunc esset, ad differentiam prænomen patris leviter inmutatum esse in cogno-

men filii existimat, præsertim quum illis atque aliquanto post temporibus nullam gentem Septimiam apud Romanos se observasse meminerit, etsi postea fuerit, et adjectiva numerum exprimentia frequentius prænomina sint, atque in Sigoniano difficultas maneat, quomodo ex prænomine puro cognomen factum sit. Verum hæc rectius ab eo in secundis curis omissa videntur. Præterea *qui erat Romanus*, pro *eques Romanus*, Lov. 2. *equestris* Lov. 4.

§ 4 *Junxeratque cum T. Fonteio*] *Conjunxeratque* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. ante Aldum. Paullo ante pronomen *Hic* deest in Flor. a m. pr. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Mox § seq. *ducem exercitum*, pro *exercituum*, Gaertn. *ducem exercitus* Flor. et Rec. Sed nihil muto. Vide modo ad § 1.

§ 7 *Omne inde tempus (exiguum id fuit) muniendis*] *Exiguum fuit* Flor. a m. pr. et Ber. a m. pr. Utrumque ferri posse, videbimus ad xl. 57. § 3. *Quod exiguum fuit* Flor. a m. sec. qui mox præfert *consumpsit*, pro *consumptum*, et *imperia in milites, &c. exsequebatur*. Sed frustra.

§ 8 *Hasdrubalem Gisgonis, venientem*] Ita primus edidit Aldus, eamque lectionem omnes, uno excepto, mei, omnesque Hearnii Oxon. firmant. Priores edd. consentiente Ber. legunt *Gisgonis filium, venientem*. Vide ad xxviii. 12. § 13.

§ 9 *Prodire ad pugnam soliti essent*] [Vide Lectt. Varr.] *In campum ad pugnam* Lov. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Rec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Jac. Perizon. existimabat, *in pœnam* in Put. per errorem librarii scriptum esse pro *in pucnam*. Certe *in pognam* est in Flor. a m. pr. Quod sequitur, 'offensare capita,' inlustrarunt viri docti ad Suet. Aug. c. 23.

Strati humi, suum quisque ducem] *Strati humo* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Male. Supra ix. 20. 'Legati quum senatum humi strati movissent.' xxvi. 41. 'Hæc omnia strata humi erexit ac sustulit.' Et ita 'prosternere humi' ix. 6. xxxviii. 21. xlv. 20. et alibi.

§ 10 *Et ipso minitante et increpante Martio*] Vet. lib. *ipso mulcente et incr. Marcio*, ut duobus contrariis remediis mœrorem militum sustulisse Marcium intelligamus, modo consolando, modo increpando. Sic etiam xxvi. 21. 'Militum animos, nunc consolando, nunc castigando, sedavit.' *Sigon.* *Ut ipso mulcente* Pal. 2. ut et vet. lib. Sigonil. Loco a Sigonio laudato addo ego ex eodem lib. c. 35. 'Nec eos sedare consules, nunc castigando, nunc consolando, poterant.' Justin. xii. 2. 'Contra ille nunc castigare, nunc lenibus verbis monere, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent.' Sed Pal. 1. *et ipso mulcante et increpante Martio*. Pal. 3. *et ipso mulctante*. Pal. primi scripturam firmare videtur ipse Livius xxvii. 11. 'Castigando increpandoque plus, quam leniter agendo, profecturos rati.' *Gebh.* Non id erat tempus minarum. Scripti alii *mulctante*, alii *mulcente*. Put. Pet. et unus ex Pall. *mulcante*. Placebat, *et ipso inculcante et incr. Martio, quid in mul. et inut. se proj. fletus potius, quam ad tut. sem. et remp. secum ac. animos? et, ne in. imp. suos jacere sinerent*. Hoc inculcabat, hoc dicendo frequenter iterabat. Quinctil. Instit. xi. 3. 'Illa transcurrimus, congerimus, abundamus, festinamus, hac incitamus, inculcamus, infigimus.' Lucan. ix. 292. 'sic voce Catonis Inculcata viris justi patientia Martis.' Sed nunc potius videtur *mulcente*, quod et Sigonius Rubeniusque probant. Id enim merito præcedebat castigationem. Virgil. Æn. i. 197. 'et dictis mœrentia pectora mulcet.' Justin. xii. 2. 'Contra ille nunc castigare milites, nunc lenibus verbis monere.' *J. F. Gron.* *Ipso mulctante* Lov. 2. et Harl. *ipso mulcante* Voss.

et Flor. *ipso mulcente* Hav. quod recte viri docti probarunt. Non male etiam mox conjicit Gronov. *quid in muliebres*, pro quo priores edd. cum plerisque codd. meis, et Hearnii L. 1. *quod in muliebres*.

§ 11 *Quum subito clamor tubarumque sonus*] Ita Pal. 1. et ant. ed. At Pal. 2. *Tum sub. clamor castr., tubarumque sonus*. Pal. 3. *Cum sub. clamor castrorumque sonus*. Gebh. *Clamor castrorumque sonus* Rec. *clamor tubarum castrorumque sonus* Lov. 4.

Discurrere ad arma: ac, velut accensi rabie, discurrunt ad portas] Forte *concurrunt ad portas*: nam ibi paullo ante dispersi ad arma capienda rursus jungebantur. *J. F. Gron.* In tam subita hujus verbi repetitione, et ista Mstorum varietate optimum mihi videtur, sequi codicem Gud. abolendo prorsus istud *discurrere*, utpote inculcatum ab eo, qui, non cogitans a Livio hic subintellectum τὸ ‘conclamare,’ raptam ex proximo vocem adjecit. Idem plane noxiæ fuit Annæo Floro II. 6. ‘Memores icti cum Pœnis quoque fœderis non statim ad arma:’ ibi enim quoque apposuerunt *procurrunt*, quod indicio etiam Gudiani exemplaris Msti didicimus ante annos, non Flori, sed aliorum esse. Et quo minus de hoc dubites, vide quæ notavit pater ad Senecæ Troades vs. 844. et infra XXVIII. 21. *Jac. Gron.* *Discurrunt ad arma* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Hearnii Oxon. omnesque edd. ab Aldina usque ad ultimam Gruteri. Gronovius in prima ed. nott. conjecit *decurrunt ad portas*, ut eas humiliore loco sitas credamus, quæ etiam respectu aggeris humiliores erant. Doujatius *discurrunt ad portas* defendebat, et earumdem vocum iterationes non nimis anxie a Livio evitatas esse, duobus exemplis ex hoc ipso cap. desumtis docebat: ‘receptui dedisset signum, obsistensque ad prima signa:’ et ‘in castra abeunt. Par neglegentia in castris.’ Vide ad I. 3. § 9. At nuper Crevier. putavit odiosam esse repetitionem ‘discurrere ad arma,’ &c. ‘discurrunt ad portas, et in hostem, &c. incurrunt,’ ideoque haud alienus erat a Jac. Gronovii sententia; cui ferme etiam calculum adjicio.

Venientem, incurrunt] Pall. 1. ac 3. *obcurrunt*. Gebh. Similiter Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav.

§ 12 *Mirabundique unde tot hostes*] Copula postulat suppleri verbum aliquod: v. g. ‘requirebant,’ vel aliud loco conveniens. Curtius IX. 9. § 26. ‘Unde tantum redisset subito mare? quo pridie refugisset? quænam esset elementi natura? mirabundi requirebant.’ Tamen, si quid libri scripti juvarent, præferrem *mirabundis unde tot hostes*. Livius III. 38. ‘Velut nova res mirabundam plebem convertit, quidnam incidisset?’ XXVI. 15. ‘Mirabundus, quidnam sese vellet?’ ubi Sigonius inferserat *inquireret*. Duk. Codd. in vulgatum conspirant.

§ 13 *Ad hæc tot jam nec opinata*] Lege *tot, tam nec opinata*. Utuntur enim Latini ‘nec opinato’ pro ‘inopinato.’ Livius autem omnium maxime. Cicero pro Plancio c. 16. ‘Te me ignaro, nec opinante, inscio.’ Res non eget exemplis. Paullo post c. 38. ‘ad nec opinatum tumultum.’ *Sigon.* Scribe cum Sigonio *Ad hæc tot tam necopinata*. Ut c. 24. Vide ad XXVIII. 28. XXIX. 21. XXX. 30. *J. F. Gron.* Recte viros doctos *tot tam necopinata* emendasse puto, licet codd. mei dissentiant, ut et Hearnii Oxon. Particulæ *tam* et *jam* sæpe commutantur in scriptis. Vide ad XXI. 11. § 12. De voce ‘necopinatus’ vide ad IV. XXVII. § 8.

§ 14 *Aut temerarius*] Put. Petaviani, Men. duo Pall. Voss. *aut temerabilis periculosusque sequentium impetus*. J. F. Gron. Non aliter Flor. Lov. 2. 4. Harl. et Hearnii Oxon. Mox *et quosdam ipse* Flor. *quosdamque ipse* Ber. et edd. principes: *quosdam ipse*

Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. cum edd. proximis.

Avidos adhuc cædisque et sanguinis] Ita primus edidit Aldus, consentientibus optimis Mstis Flor. et Cant. Vide ad x. 30. § 2. Priores edd. dederant *cædis sanguinisque*, quod servant Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *cædisque sanguinisque* Voss.

§ 16 *Per negligentia in castris custodiendis fuit*] *Neglegentia in castris cust.* Flor. Vide ad II. 11. § 4. *Negligentia cust. castris* Ber. Ultima vox *fuit* deest in Lov. 2. Paullo ante § præc. τὰ *in castra* exsulant a Lov. 4.

§ 18 *Simul facilius esse ratus*] Primam vocem ignorant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. omnesque edd. vett. Eam primus addidit Ascens. 1513. et inde reliqui. Gronovium, Hearnium vel Crevier. nihil de suis monuisse miror. Meorum consensui adversari nolui.

§ 19 *Recepturum se adflictas res*] Non scio an, quemadmodum 'res amissæ,' ita etiam 'afflictæ recipi' dicantur. 'Reficere' et 'restituere res afflictas' puto recta esse. Corn. Nepos Amilc. c. 1. 'Si paulum modo res essent refectæ.' Livius in princ. hujus cap. 'res perditas restituit.' 'Erigere afflictum,' quod Ciceronis est, fortassis de rebus raro dicitur, non tamen vitiosa esse credo 'erigere rempublicam afflictam,' et 'erigere res afflictas.' *Duk.* Codd. nihil mutant. Sed *erecturum* in ora Livii scribendum conjecit Ant. Periz. Si quid tamen mutandum, propius ad vulgatum accedet *refecturum*. 'Reficere' autem et 'recipere' in Mss. commutantur. Vide ad I. 52. § 3. Insuper *adfectas res* emendat ex conjectura Gebhard. ad XXII. 14. § 9. Sed cui bono? Justin. IV. 5. § 2. 'Dum res, quamvis adflictæ, nondum tamen perditæ forent.'

Tamen ultro inferendo arma, contemtum sui demturum] Justin. VII. 6. 'Facillimis quibusque aggressis, quorum victoria et militum trepidos animos firmaret, et contemtum sibi hostium demeret:' ubi forte legendum cum Bongarsio erit *contemtum sui*. Gebh.

CAP. XXXVIII. § 1 *Et nocturnus terror etiam non suæ fortunæ consilium perturbaret*] Ita plerique habent: quidam vero, et in his vetus cod. *et non*. Ceterum melius *etiamnum*. Sabell. Vet. lib. *nocturnus terror*. Sigon. Eleganter in meo libro *nocturnus terror, et non suæ fortunæ cons.* Non enim fortunæ illius afflictæ videbatur et propemodum desperatæ, ultro aggredi hostium castra. *Lipsius*, Epist. Quæst. III. 7. Recte hæc lectio *nocturnus terror etiam non suæ fortunæ consilium* in novissimis edd. recepta est, approbata Pall. duobus, ac prisca ed. At Pal. 3. pauxilla mutatione, *etiam ne suæ fortunæ consilium*. Gebh. Lipsius e veteri *et non suæ:* cum legeretur jam in Mogunt. *etiamnum suæ*. Sed veteres scripti et Andreas aliique editi *etiam non suæ*. Put. quoque et Pet. *terrorem*. Unde suspicari queas *et nocturnus terror metu jam non suæ:* ne ista interponerent metum incepto, quod per se satis erat ambiguum, quia non hujus fortunæ Romanorum. *J. F. Gron.* *Nocturnus terror* etiam omnes mei, Hearnii Oxon. Brancal. Latinii, Regius, ac Colbert. apud Doujat. et vett. edd. pro quo Ascens. 1513. *error* substituit. Unde Sigonio prius vulgatum revocare necesse fuit. 'Error' et 'terror' sæpe commutari, vidimus ad XXIV. 30. § 6. Deinde *etiamnum suæ fortunæ consilium* primus ex Sabellici emendatione in contextum recepit eadem Ascensii ed. utraque alia lectione *etiam non suæ*, atque *et non suæ* in marginem rejecta; quarum priorem præter edd. vett. servant etiam omnes codd. modo laudati, nisi quod *et non suæ* supersit in Lov. 2. et Hav. Jac. Perizonius ad oram Livii conjicit legendum *et jam*

non suæ fortunæ consilium turbaret, (scilicet milites,) *consilium* casu primo accipiens. Paullo ante *dubita res* Voss. a m. pr. *dubia res* a m. sec. quod etiam est in Lov. 1.

§ 2 *Fidem cujus facere potest*] Ita alii non pauci legunt. Sed pro *cujus* ego *cuivis* feci. *Sabell.* *Cuivis* omnes mei. Mox pronomen *hoc* ignorat Flor.

§ 3 *Ut aliqua solatia invenire ægro animo possem*] Pal. 2. *æquo animo*. Gebh. J. F. Gronov. 1665. edidit *alia solatia*, quod deinde servarunt Jac. Gronovius et Joh. Clericus. Verum lectio illa ex operarum errore nata videtur, omnes enim codd. mei, Oxon. Hearnii, et quibus usus est Crevier. *aliqua* defendunt, quod propterea recte nuperrimi editores revocarunt. Ceteroquin *alia* et *aliqua* etiam a scribis librariis sæpissime commutata sunt. Vide ad II. 49. § 5. VI. 2. § 6. c. 15. § 10. c. 27. § 11. IX. 29. § 2. X. 10. § 2. XXII. 12. § 7. XXIII. 18. § 14. XXXIII. 38. § 9. XXXIV. 23. § 3. Adde Nic. Heinsium ad Nason. Her. XII. 80. Met. IV. 445. et Corte ad Plinii Ep. II. 1. et 4.

Omnium vicem, &c. unus consulere] Sic vulgo scriptum reperio: sed, librariæ fidei ratione objecta, *consolari* legendum esse, et non *consulere*, contenderim. *Sabell.* Vetus *consulere*: verissime. Aliis luctu et metu debilitatis, summa consiliorum ad unum Marcium venerat. At illud vulgatum, si attendis, ne Latinum quidem est. *Lipsius*, Epist. Quæst. III. 7. *Consulere* pariter omnes mei.

§ 4 *Avertere animum ab assiduo mœrore libet*] Malim *licet*. Significat enim, quæ mox narrat, non hoc sibi concedere. *J. F. Gron.* Voces illæ sæpius in Mss. commutantur. Vide ad V. 34. § 6. et quæ notantur ad Silii XV. 188. Ita Muretus apud Liv. XXXI. 9. § 3. et Faber XXXVII. 10. § 10. peccatum esse existimant: utroque tamen loco vulgatum commode defendi potest. Paullo ante *conservare possem*, pro *possim*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 6 *Invictos per octo annos in his terris milites suos*] Vide quæ notantur ad c. 36. § 14.

Sequi jubent. Et ut imperiis] Verum hujus loci sensum penitus sustulit pessima interpunctio, et Scipionum mandata ad Marcium prorsus confudit cum adhortationibus Marcii ad milites. Voluit Livius *jubent: et ut imp. viv. nemo obed. me uno fuerit, ita post mort. suam, quod quaque in re fact. illos fuisse max. censeam, id opt. ducere.* Repete hic ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *jubent*. Quod cum non perviderent faciendum esse qui primi ita distinxerunt, infinitum male cum sequente *velim* conjunxere. Pergit nunc Marcius ad milites: 'Vos quoque velim, milites, non lamentis lacrimisque tamquam exstinctos prosequi.' Eundem fere in modum, quod postea vidi, Mogunt. ed. Tollit enim omnem distinctionem post *milites*, et comma ponit ante *vos*. Jac. Perizon. Ita non una ed. Mog. sed etiam omnes aliæ ante Aldum. Perizonii itaque distinctionem recepi, quod etiam fecerat Crevier.

§ 8 *Vivunt enim vigentque*] Malo lectionem veterem *vivunt enim viventque*. Lipsius, Epist. Quæst. III. 7. Pall. tres *vivunt vigentque*. Vulgata lectio tuta est auctoritate priscæ ed. *Gebh.* Omnes scripti *vivunt vigentque*, omissa conjunctione caussali. Nec putem opus esse, ut conjiciamus cum Lipsio *viventque*. J. F. Gron. Nullus etiam meorum, præter unum Ber. nullusque Oxoniensium Hearnii τὸ *enim* agnoscit. Recte autem Gronov. vulgatum adversus Lipsium defendit. Infra XXXIX. 40. 'Vivit immo vigetque eloquentia ejus:' ubi plura vide. *Vivit vigetque* male Hearnii N.

Ita prælia inire] Lud. Dorleans ad

Tac. Ann. II. p. 300. ex conjectura legit *inite*. Pessime. Nemo enim, qui ad sensum Livii adtendit, ita legendum adfirmabit. *Inire* pendet ex præcedenti *velim*. Nihilominus *inite* dederunt aberrantes librarii Lov. 2. Ber. a m. sec. Hafn. Gaertn. et Hav. nec non typographorum operæ in edd. Mediol. 1480. et 1505. Tarvis. utraque, Venetis variis, tribus Ascensii, Mog. aliisque, pro quo demum Aldus *inire* reposuit.

§ 10 *Ex omni profecto sævitia fortunæ emersuram esse*] *Emersurum* Gaertn. et quædam ex edd. vett. ut ad populum, non ejus vim aut virtutem referatur. Paullo ante *fuit*, pro *sit*, Voss. *fuerit* Lov. 1. *sint* edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 11 *Nunc, qui tantum ausi estis*] Put. Voss. Gud. Mur. *quia tantum*. J. F. Gron. Non aliter etiam Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. edd. Rom. princeps, Rom. 1472. ac Parm. quod in contextum admisi.

§ 12 *Ut postmodum præparati incautos*] Optimi *postmodo*. J. F. Gronov. Ita nunc etiam Voss. et passim codd. modo hic, modo alius, plerumque vero optimi, exhibent. Vide ad II. 24. § 5. c. 43. § 8. III. 41. § 5. IV. 7. § 6. VI. 30. § 3. XXVI. 29. § 2. XXVIII. 19. § 12. et XXIX. 1. § 6. Ita etiam optimus cod. Sangerm. exhibet apud Colum. I. 8. 'Nec in tantum postmodo exuberat, ut et rem amissam resarciat:' ubi etiam vulgo *postmodum* editur. Tabula ærea apud Gruter. p. DII. col. 2. FRVANTVR. QVAESO. PRIMO. SACERDOTIORVM. GRADV. POST MODO. CVM. ANNIS. PROMOTVRI. DIGNITATIS. SVAE. INCREMENTA. Ita etiam *propemodo* habuimus XXIV. 20. § 10. Mox *per occasiones* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hav. Sed vide ad V. 26. § 9.

§ 14 *At id, quod, ne timeatur, fortuna facit, minime tuti sint homines*] Quidam emendarunt *ad id:* et *sunt*, pro *sint*, sed nihilo clariore facto sensu. Tum quæ sequuntur verba non minus obscura sunt. Quæ ideo admonemus, ut exemplaria vetusta eo diligentius inspiciantur. *Glar*. Vet. lib. *minime cauti sunt homines*, id est, non cavent homines ea pericula, quæ fortunæ beneficio non videntur timenda. *Sigon*. Pal. 2. *minime cauti sunt homines:* quod interpretatur Sigonius. Sed τὸ *cauti* interpretamentum est τοῦ *tuti*. Gebhard. *Cauti* etiam duo Hearniani. Livius XXIV. 32. 'Ad propius præsentiusque malum cautiores esse.' Tibullus I. 10. 46. 'Non poteram ad laqueos cautior esse tuos.' Curtius VIII. 4. § 24. 'Inter obsequia fortunæ, adversus quæ non satis cauta mortalitas est.' Tamen non sentio cum Sigonio, ne, si legas *cauti*, bis idem dicatur; 'non sunt cauti, quia negligentes et incauti.' XXXVI. 32. 'Testudinem tutam ad omnes ictus video esse.' *Duk*. Lectionem, quæ ad initium adnotationis Glareani visitur, in ulla ed. mihi obviam fuisse non memini. Sed omnes eæ exhibent, ut nunc vulgatur, *Minime uti sunt homines* legunt Flor. a m. pr. Voss. Lovel. 1. 4. Harl. et Gaertn. *minime cauti sunt homines* Lovel. 2. 5. et Hearnii L. 1. ac D. Sed recte viri docti a Sigonio dissenserunt.

§ 15 *Eo ipso, quod difficillimum videtur, facillimum erit*] Put. *facilius erat*. Scribe *facilius erit*. J. F. Gron. *Facilius erit* Flor. et Cant. Menti tamen Marcii, ut milites eo alacriores reddat, magis convenire videtur *facillimum*.

§ 16 *Non stationes justas esse*] Ex hoc et aliis locis Livii Schelius ad Polyb. c. 2. adversus Lipsium ostendit stationes etiam nocturnas fuisse. Adde Liv. lib. X. capp. 32. et 33. *Duk*.

§ 17 *Inter torpidos somno*] *Inter tot torpidos* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hearnii L. 1. D. et edd. ante Aldum: *inter tot torpentes* Gaertn. *inter tot trepidos* Hav. Supra VII. 36.

'Torpidos somno insuper pavore exanimat :' ubi vide.

§ 18 *In rebus asperis et tenuibus fortissima quæque consilia tutissima sunt*] Voces *et tenuibus* vacant ex vet. lib. et ex sensu. *Sigon.* In mee reperio *et tenuis per*. Itaque non dubie emendo *in rebus asperis et tenui spe fortissima*. Lipsius, Epist. Quæst. III. 7. Ut Lipsii Ms. ita Pall. duo *et tenuis per*: unde verissimam eduxit lectionem *et tenui spe*. Gebh. Quod suspicatus est Lipsius *in rebus asperis et tenui spe*, clare Put. refert. *J. F. Gron.* *Tenuis per* Flor. Lov. 1. 2. 4. et Harl. *tenuibus per* Lov. 5. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. usque ad Ascens. qui a. 1513. substituit *in rebus asperis et tenuibus fortissima quæque. In rebus asperis et strenuis* Brancal. Latinii. Lipsius verum indagavit.

Nequidquam mox omissum queraris] Vet. lib. *quæras*. Sigon. Sigonius legit *quæras*. Plautus Asin. II. 2. 'Si huic occasioni tempus se subterduxerit, Numquam edepol quadrigis albis indipiscis postea.' Sigonii lectionem stabilire videtur ipse Livius XXXI. 15. 'Nequidquam postea, si tum cessassent, prætermissam occasionem quæsituros :' pro *omissum*, rectius videtur legi *amissam*. Livius XXXI. 36. 'Non exspectato signo ante tempus excitatis suis, occasionem bene gerendæ rei amisere.' XXXV. 12. 'Numquam habiturum recuperandi sua occasionem, si eam, quæ tum esset, prætermisisset.' *Gebhard.* Put. *nequidquam mox amissam quæras*: ut monuit ex suo Sigonius. Sic Noster XXXI. 15. 'Nequidquam postea, si tum cessassent, prætermissam occasionem quæsituros.' Dicimus enim 'quærere' omne quod abest: ut præter alios notabamus ad illud Manilii, 'in ponto quærere pontum,' Obs. II. 11. *J. F. Gron.* *Omissam* legunt Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Gronovianam 1665. ubi *amissam* editur. In notis quidem Gron. *amissam quæras* Put. præferre testatur. Verum quum addit ita etiam Sigonium ex suo monuisse, qui tamen in voce *omissa* nihil mutat, id potius ad solum *quæras* referendum videtur. Utrumque dici 'amittere,' et 'omittere occasionem,' vidimus ad VII. 34. § 9. Et quidem 'omittere' etiam obcurrit XXVIII. 35. 'Occasionem oblatam Deum inmortalium beneficio non omiserit.' Quod quum nunc tueantur codd. et hic proprie notetur occasio, qua quis usus non sit, quæ recte 'omissa' dicitur, id etiam revocavi. Deinde *quereris* servant Voss. Lov. 2. Ber. et Gaertn. *queraris* edd. principes: *quæres* Lov. 5. *quæretis* Lov. 1. *quæratis* Lov. 4. Harl. et Rec. *quæras* Flor. et Hav. quod recte viri docti probarunt: 'quærere' autem de illis usurpari, quæ absunt, desiderantur, pluribus docuit Dukerus ad Flor. I. 16. § 8.

§ 19 *Nunc adgredientibus par aliqua opportunitas est*] Multa in Livio patrum ætate interpolata: in iis hic locus. Vetus liber *nunc aggr. par aliqua est*: illi boni explendæ sententiæ *opportunitas* immiserunt. Sed nemo paullo doctior negabit emendandum fuisse *pares aliqua estis*. Docet historia et res ipsa. *Lipsius,* Epist. Quæst. III. 7. Pall. 1. ac 3. *nunc adgr. per aliqua est*. Lipsius emendabat *pares aliqua estis*. Sed despiciant docti de scriptura Pal. 2. *nunc adgr. spes aliqua est*: quam lectionem sequi malui, quam dubiam conjecturam. *Gebh.* Vox ultimam præcedens deficit in omnibus calamo exaratis, ut indicavit Lipsius, qui elegantius, quam verius, corrigit *pares aliqua estis*. Romani enim futuri erant illi aggredientes, non hostes. Sed alii quidem *par*, Put. Pet. uterque, Men. Voss. *per aliqua est*. Unde statim odorati sumus legendum *nunc aggr. spes aliqua est*: quod totidem literis exstare in uno Pal. postea cognovi. *J. F. Gron.* *Per*

aliqua opportunitas est Lov. 5. Ber. et Gaertn. *par aliqua est* Lovel. 2. *per aliqua est* Flor. Lov. 4. Harl. et Hav. Tò *est* insuper omittitur in Hafn. *nunc adgredientibus spes aliqua est* Brancal. Latinii; quomodo quum etiam Gronov. ex uno Pal. emendandum docuerit, in contextu tamen perperam *aliqua spes est* reposuit, quod præter Doujatium recentiores servarunt. Voces itaque, ut partim codd. partim eorum vestigia jubent, transposui.

§ 20 *Hesternæ eruptionis fama contenti*] Meliores *et hest. erupt. fama contemni desierimus.* Nempe quia contemnebantur, prior eruptio illis cesserat feliciter: durante eo contemptu, negligentem hostem iterum poterant cum spe fortunæ adoriri. At simul emanasset fama tam fortis felicisque audaciæ, cessante contemptu, intentiores futuri erant hostes, et copias omnes contracturi. Cæsar Gall. v. 47. 'Castra communit, atque hæc, etsi exigua erant per se, tamen angustiis viarum, quam maxime potest, contrahit, eo consilio, ut in summam contemptionem hostibus veniat.' Genus loquendi est iv. 35. 'Neminem se plebeium contempturum, ubi contemni desissent.' xxii. 34. 'Et contemnere plebem, ex quo contemni desierint, cœpisse.' *J. F. Gron.* Vulgatum prius in uno meorum Gaertn. superest. *Conteri desierimus* legunt Voss. et Lov. 1. *cunctari desierimus* Lovel. 2. *contempti desierimus* Lov. 4. et 5. *contempni* vel *contemni desierimus* Flor. Harl. Ber. et Hav. aliique; quod optime Gronov. probavit. Sæpius librarii 'contentus' et 'contemtus' permutarunt. Vide ad iv. 6. § 4. cap. 57. § 5. vi. 2. § 9. c. 14. § 11. c. 38. § 8. vii. 7. § 2. c. 11. § 4. c. 19. § 10. cap. 30. § 18. viii. 33. § 15. xxi. 43. § 11. xlv. 30. § 2. Adde N. Heins. ad Claud. de Laud. Stil. ii. 64. Broekh. ad Prop. i. 7. 25. ii. 11. 19. Bentl. ad Hor. Od. iii. 16. 25. Epod. iv. 16. et viros doctos ad Sall. Jug. cap. 17. Similiter 'contendere' et 'contemnere' vi. 6. § 6. 'contentio' et 'contemtio' ad x. 26. § 6.

Omnes duces omnesque copiæ] Copulativam ignorat Cantabr. *Jac. Gronov.* Ignorat etiam Flor. Eamdem quoque Crevier. ex consensu optimorum Mstorum expunxit. Hos igitur sequendos censui.

§ 21 *Alia belli gerendi via nulla est*] *Belligerandi* Flor. Vide ad xxii. 39. § 9.

§ 22 *Ite, Diis bene juvantibus*] *Deis* Flor. Voss. Lov. 4. et Hav. Vide ad x. 40. § 13. Tum vox *bene* perperam omittitur in uno Voss. reliquis eam tuentibus. Supra vi. 23. 'Diis bene juvantibus ageret, quod e republica duceret.' vii. 32. 'Diis bene juvantibus novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.' xxi. 21. 'Diis bene juvantibus bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.' xxvi. 36. 'Ingredimini Diis bene juvantibus.' xxviii. 32. 'Diis bene juvantibus sequerentur.' xxix. 24. 'Diis bene juvantibus in Africam trajicere.' cap. 25. 'Diis bene juvantibus signo dato solvere naves.' Et ita xxxi. 7. xxxvi. 17. xlii. 51. xliv. 38. et alibi.

Cap. xxxix. § 1 *In hujus silvæ medio ferme stadio*] Malim *spatio.* Sigonius. Mavult Sigonius *spatio*, et sine caussa, et contra omnes libros. Mox *fraude Punica* Pal. 3. ex interpretatione. *Gebhardus.* Nihil hic opus *stadia* silvæ istius metiri. Put. et Pet. *statio.* Scribe *medio ferme spatio.* J. F. Gron. Ita legendum esse, sibi quoque ante visas Gronovii notas in mentem venisse testatur Vlit. ad Gratii Cyneg. 486. *Statio* etiam Flor.

§ 2 *Ita medio itinere intercepto*] Non contemnenda est conjectura Oudendorp. ad Front. i. 5. 11. *interseptо.* Nam hoc sæpe sic utitur Livius. vi. 9. 'Ex parte altera interseptis itine-

ribus ægre oppidanos vim hostium ab se arcentes.' VIII. 25. 'Interseptis munimentis hostium pars parti abscissa erat.' Sic XXIV. 23. XXV. 11. XXXI. 46. XXXIV. 40. et XXXVII. 8. Hoc etiam 'obsepire itinera' et 'vias' dicit II. 6. § 9. XXXIV. 42. § 21. XXXVIII. 22. § 50. et paullo post hoc cap. Alibi tamen apud eum pro his 'intercipere' est. IX. 43. 'Primum ita omnia opportuna loca hostes inter consulum castra interceperant, ut pervadere expeditus nuncius non posset.' XXIX. 9. 'Tum ipsum ab suis interceptum et seclusum hostiliter lacerant.' Curtius IV. 2. § 9. 'Præceps in salum murus pedestre interceperat iter.' Et Tacit. Ann. XV. 3. 'Hostiles ingressus præsidiis intercipit.' Sed pleraque horum, si non omnia, itidem non sine ratione suspecta esse possunt. *Duk.* 'Interseptus' et 'interceptus' etiam alibi confunduntur in scriptis. Vide ad VIII. 25. § 5. Mox *non in vallo custodiæ*, pro *neque in vallo*, Lov. 5. Tum *velut sua castra*, omissa præpositione, Lov. 4. Sed vide ad IV. 9. § 5. et X. 40. § 14. Præterea *nullo unquam obsistente*, pro *usquam*, Cant. et Harl. Vide ad XXXIX. 31. § 5. Hinc *penetraverunt* Lov. 5.

§ 3 *Pars semisopitos hostes cædunt*] Pal. 1. nec non vet. ed. *semisomnos hostes.* Pall. 2. ac 3. *semisomnes.* Gebh. Put. Pet. uterque, Men. Voss. Pal. et vetusta ed. *semisomnos:* duo alii Pall. *semisomnes:* nusquam vulgatum. Cicero ad Famil. VII. 1. 'Spectarent communes mimos semisomni.' Sic et XXX. 5. 'In ipsis cubilibus semisomnos hausit flamma.' Omn. Gall. et Pall. non *semisomnes.* J. F. Gron. *Semiomnes* Lovel. 4. *semisomnes* Lov. 2. 5. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et ed. Parm. *semisomnos* reliqui mei cum Hearnii N. D. et ed. Rom. 1472. Recte. Supra IX. 24. 'Portæque ab semisomnis ac maxima parte inermibus refringuntur:' ubi tamen vide. c. 37. 'Invadit hostes, alios inmobiles, alios semisomnos in cubilibus suis.' XXXVII. 20. 'Sparsos per neglegentiam et semisomnos prope adorti sunt:' ubi vide. XL. 15. 'E convivio et comissationibus prope semisomnus raptus sum.' Sall. Jug. c. 21. 'Semisomnos partim, alios arma sumentes fugant funduntque.' Phædr. IV. 14. 11. 'Semisomno corde et errore ebrio.' Cœlius apud Quinctil. Instit. IV. 2. 'Semisomno sopore inter manus centurionum concubinarumque jactabatur.'. Tacit. Ann. I. 51. 'Semisomnos, palantes, aut inermes ceciderant.' Ita *unanimos*, non *unanimes*, quod in quibusdam erat, verius docui VII. 21. § 5. Insuper *semisomnos cædunt hostis* Flor.

Pars ignis escas stramento arido tectis injiciunt] Dura est hæc compositio, nec facile dixerim, quam displiceat: sensus tamen intelligitur. *Glar.* Displicet merito. In veteri meo hoc tantum scriptura mutat *stramento arido.* Præivit tamen ad veritatem. Lego *pars ignes casis stramento arido tectis.* Illud *escas* conflatum ex repetita syllaba *ignes* fuit: et pro *cas* quam apte *casis!* Ita Livius XXVII. 3. cum Campanorum castra incenduntur, arundine et stramento tecta ea dixit: et XXX. 3. cum Syphacis a Scipione. *Lipsius,* Ep. Quæst. III. 10. Lipsii conjectura nihil verius Apollo Pythius dixit: addo locum XXVII. 3. 'Erant autem pleraque ex cratibus aut tabulis facta, stramento intecta omnia, velut de industria alimentis ignis.' *Gebh.* Recipimus dignam Lipsio emendationem: *pars ignes casis stramento arido tectis:* quod super rationem manifestam nullo apice diversus eam Put. probaret. Sed et Pet. alter, *pars signa escasis stramento arido.* J. F. Gronov. *Ignis æstas stramento arido* Lov. 5. *ignis æstus stramento arido* Hafn. *ignis escas frustamenta arida* Cant. *ignis escas stramento arido* Voss. Lov. 2. Harl.

Ber. Gaertn. Hav. apud Doujatium Reg. et Colbert. Hearnii L. 1. N. et edd. vett. pro quo *stramenta arida* substituerunt Parisienses 1573. quod ad Gronov. obtinuit ; et tali ed. usus est Lipsius, quum pro varia lectione ex vet. suo laudaret *stramento arido*. Sed *ignes casis stramento arido tectis*, ut Lipsius conjecit, præfert etiam Flor. Scriptum forte fuerat *ignis es casis stramento;* et illud *es* additum erat a librario, ut indicaret legi etiam *ignes*. Postea ex juncto *escasis*, ut apud Gronov. est in Pet. altero, periere ultimæ literæ, a sequentis vocis primis interceptæ ; vel dedita opera omissæ sunt, ut sensus aliquis existeret. Fruatur ingenio suo Doujatius, qui, Lipsii emendationem verisimilem agnoscens, addit tamen, vulgatum *ignis escas stramenta arida*, vel Mstorum lectionem *ignis escas stramento arido* nihil absurdi continere. Mihi utraque absurda videtur ; certe præ optimorum codd. scriptura sordent. Cur enim *escas*, si *stramenta arida*, unius generis materiam igni alendo aptam, legas, et non *escam?* Præterea video equidem, alterutra harum lectionum recepta, alimenta ignis a militibus ingesta ; sed unde flamma exorta, quum nulli ignem injecisse dicantur?

§ 6 *A cohorte et equitibus ex occulto proruentibus*] Optimi *ab cohorte et eq. ex occulto procurrentibus*. J. F. Gron. Pariter legunt Flor. et, ut videtur, Harl. Vide etiam Gronov. ad Taciti Ann. I. 68. ubi pariter hic legendum monet, ac docet se non meminisse, 'proruere' alibi usurpari pro incurrere, inpetum facere. Contra in hac re solemne est verbum 'procurrere.' Supra cap. 11. 'Non sine illa etiam spe, si ferocius procucurrissent, magna cæde ita adtenuari præsidii vires.' c. 41. 'Instruitur ipsa acies ad libidinem militum forte procurrentium.' XL. 30. 'Turmæ subducerentur, ubi equitatus hostium castris procurrisset.' Vide ad Silii VII. 586.

§ 7 *Adeo raptim captis*] Put. et Pet. *raptivæ*. Lege *raptim a captis*. J. F. Gron. Vide eumdem Gronov. Obs. I. 15. Τὸ *captis* deest in Lov. 4. Paullo ante *quamvis etiam* legunt Lov. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. priscæ. Tum *ex eadem cæde* Lov. 4.

§ 8 *Quia sub luce publica pabulatum*] Hæc loquendi ratio ut nova, ita apud Livium receptu difficilis. Quare vide ne *pura* sit legendum, et non *publica*. Sabell. *Sub luce publica* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. principes. Postea Ascens. 1510. Sabellici emendationem recepit ; sed 1513. in margine ostentavit *sub luce prima*, vel *publica*, vel *propinqua*. Primus deinde Aldus dedit *sub lucem pabulatum*, ut est in Flor. Vide ad II. 55. § 1. Mox *posita in stationibus* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo priores.

§ 9 *Concursu ex totis castris ad primum clamorem ex tumultu facto*] Omnes fere *ad primum clam. et tumultum*. J. F. Gron. Similiter omnes mei et Hearnii Oxon. *et tumultu* operarum errore datum erat in quibusdam edd. principum, pro quo aliæ *ex tumultu* substituerunt. Τὸ *totis* deerat in Ber. a m. pr. et editis ante Aldum. Mox § seq. *tenuissent*, pro *tenuisset*, plerique mei, ut et editi ante Ascens. *tenuisset* est durasset. Vide Duker. ad VI. 35. § 10.

§ 11 *Hinc terror in fugam avertit omnes*] Vet. lib. *vertit*. Sigon. Sigon. Voss. et Pal. *vertit*. Idem mox *Atque ita nocte ac die*. J. F. Gron. *Avertere hostem in fugam* dicit Livius XXV. 15. XXVI. 44. XXXIV. 15. XXXVIII. 20. *Duk. Vertit* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et editi ante Aldum, qui *avertit* reposuit, consentientibus Flor. et Cant. Supra I. 37. 'Sabinas legiones subito in fugam averte-

rent:' ubi etiam olim *verterent* edebatur. Vide quæ ibi notantur. Præterea *Hinc terror* ediderunt Jac. Gronov. eumque secutus Clericus. Sed omnes codd. mei, et Hearnii servant *Hic*, quod revocavi.

Ita nocte ac die bina castra hostium expugnata] Vet. lib. *Atque ita nocte ac die*. Sigon. Similiter Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et typis descripti ante Aldum, qui τὸ *Atque* omisit. Id autem neque in Flor. neque in Cant. conspicitur. Tum *oppugnata* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. principes usque ad Ascensianam 1513. sollemni scribarum errore. Vide ad XL. 33. § 9.

§ 12 *Ad triginta septem millia hostium cæsa*] Val. Max. I. 6. *triginta octo millia* prodidit: in utrius authoris codice sit error, non facile pronunciavero, quamquam res non est magni momenti. *Glar. Millia hominum* Voss. a m. pr. lapsu iterum scribarum. Vide ad XXIV. 14. § 14.

Auctor est Claudius, qui annales Acilianos ex Græco in Latinum sermonem vertit] Vet. lib. *ex Græco sermone vertit*. C. Acilii Græci scriptoris meminit Plutarchus in Romulo pag. 31. Dionysius lib. III. Cicero de Offic. III. 32. 'Claudium' eum esse puto, qui 'Clodius Licinius' a Livio dicitur XXIX. 12. Alius 'Q. Claudius Quadrigarius' fuit, cujus et ipse sæpe meminit. *Sigon.* Dodwellus in App. ad Prælect. Camden. p. 658. nihil hæsitans scribit, annales Acilianos a 'Claudio Quadrigario' (quem Sullæ res gestas attigisse scimus ex Gellio XV. 1.) e Græco in Latinum translatos esse, et testem advocat Livium hoc loco. Sic etiam ante eum Mallincrotus in Paralipom. de Historicis Græcis. Sed uterque de suo addiderunt Claudio cognomen *Quadrigarium*, quod non est in Livio. Mallincroti præterea notabilis est error, quod scribit Livium hic auctorem esse, Acilio cognomen 'Pisonis' fuisse. Sed hoc quoque nusquam in Livio est; cui forsitan tribuit, quod in auctore de Orig. Gentis Rom. c. 10. legerat 'Ut scribunt Vulcatius et Acilius Piso.' Verum hoc quoque corruptum est, et Vossius de Histor. Græc. I. 18. merito probat sententiam eorum, qui ibi legunt *Vulcatius, Acilius, et Piso:* idemque recte in medio relinquere videtur, Claudius Quadrigarius, an alius Claudius, annales Acilianos Latine verterit. De ætate hujus Acilii nondum quidquam satis certi discere potui. Vossius 'C. Acilium Glabrionem' vocat et an. IↃLI. quæstorem provincialem, an. IↃLVI. tribunum plebis fuisse scribit. De anno tribunatus plebis C. Acilii Glabrionis constat ex Livii XXXII. 29. Annum quæsturæ ex conjectura, ut sæpe, fixit Pighius. Sed nullo argumento demonstrari video, hunc res Romanas sermone Græco scripsisse: nam, quod ex homonymia petitur, non magnam vim habet, et præterea Acilius historicus nusquam cognomine Glabrio dicitur. Eum post a. IↃLXI. vixisse, certum est ex Livio XXXV. 14. nec quidquam ultra de illius ætate ex Livio colligi potest: nam post eum annum nullam, ni fallor, horum annalium mentionem facit. Et forsitan non diu post obierit, quum Cic. de Off. III. 32. de eo, tamquam dudum mortuo, loqui videatur, 'Acilius, qui Græce scripsit historiam:' quod de homine, cujus recens erat memoria, non videtur dicturus fuisse. An viri docti, qui ante aliquot annos in Britannia Popmæ Fragmenta historicorum cum suis curis ediderunt, certius aliquid de his rebus prodiderint, non scio, quum librum illum non viderim. De Acilio historico hæc addo, eum a Nogarolo in epistola 'de Italis, qui Græce scripserunt,' perperam ex l. d. Cic. 'C. Alcidium' vocari, quod tamen magis fortassis aliorum, quam ipsius

peccatum est; nec probabilem esse sententiam Langii ad locum illum Cic. in Livio et Cic. I. de Legib. videri scribendum *Atilius*, in illo pro *Acilius*, in hoc pro *Atius*, ut puto, quem Cic. de Legib. I. 2. inter historicos recenset. *Duk.* *Annales Acilianos* Gaertn. *Accilianos* Lov. 1. 2. et Ber. *Atilianos* Lov. 4. et Rec. *Attilianos* Hearnii D. et L. 1. Similiter variant codd. apud Cic. de Off. III. 32. ubi Langius ex suis *Atilius* malebat: sed, *Acilius* legendum esse, recte Fabric. docuit. Vide etiam Voss. de Hist. Græc. I. 17. Præterea *ex Græco sermone vertit*, vet. lib. Sigonii consentiens, unus Hav. Reliqui omnes vulgatum tuentur. Ceterum Acilium historicum Crevier. putat esse C. Acilium, hominem clarum, memoratum Plutarcho in Catone Maj. p. 349. qui Carneadis et sociorum legationis philosophorum orationes apud senatum interpretatus est; Claudius vero quis fuerit, hæret.

§ 13 *Ad mille octingentos triginta*] *Ad mille VIII. triginta* Hearnii D. *ad mille DCC. triginta* ejusdem L. 1. *ad mille octingentos et triginta* Lov. 5. Mox *pondo CXXXVII.* Flor.

§ 14 *Septem millia cæsa hostium*] Vet. lib. *septem millia ferme cæsa hostium*. Sigon. Ita unus meorum Hav. Reliqui omnes a Sigonio additam vocem ignorant. Paullo ante *capta tradidit*, pro *tradit*, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 5. Gaertn. et Hav. Mox vero *quatuor millia trecentos XX. captos* Hearnii D.

§ 16 *Flammam ei concionanti fusam e capite, sine ipsius sensu*] De eadem flamma Valerius capite de prodigiis I. 6. 2. *Sigon.* *Sine ejus sensu* Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 17 *Monumentumque victoriæ ejus de Pœnis, &c.*] Plinius XXXV. 3. 'Pœni ex auro factitavere et clipeos et imagines, secumque in castris tulere. Certe captis eis talem Hasdrubalis invenit Q. Marcius, Scipionum in Hispania ultor: isque clipeus supra fores Capitolinæ ædis usque ad incendium primum fuit:' ubi *aureum* vocat, quem Livius § 13. *argenteum*. Mox § seq. *in vicem acceptas* Flor. Lov. 2. 4. 5. Gaertn. et Hav. Voces *in vicem* desunt in Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

Cap. XL. § 1 *Ornamenta urbis, signa, tabulasque*] Pall. tres, et vet. ed. *ornamenta, signa urbis, tabulasque.* Gebhard. Ita quoque Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. Primus Ascens. 1531. verba in ordinem, quo hodie leguntur, digessit.

§ 2 *Inde primum initium mirandi Græcarum artium opera*] *Initium imitandi* Branc. Latinii. Alibi etiam has voces librarii perperam commutarunt. Vide viros doctos ad Nason. Her. II. 77. Crevier. testatur, nihil codd. suos vel edd. hoc loco variare, et tamen se suspicari vocem *opera* a mala manu esse. Etenim *mirandi Græcarum artium* probam locutionem esse, et *artes* eleganter dici pro 'artefactis.' Fateor genus illud loquendi apud optimos scriptores interdum reperiri: verum, idem etiam Livio placuisse, demonstrandum erat; ad quod non sufficit exemplum ex XXI. 41. 'Ne quis hoc me vestri adhortandi caussa magnifice loqui existimet.' Vide ad XXIV. 23. § 1. Locutionem itaque, et nullius cod. auctoritate nisam, et nullo Livii exemplo firmatam, ipsi obtrudere non audeo.

Licentiaque hinc sacra profanaque omnia vulgo spoliandi] Parvum vitium omnes edd. veteres et recentes deturpat. Scribe *licentiæque huic:* id est, hujus temporis, quo ista scribuntur. Lib. I. c. 55. 'Summam pecuniæ neque ex unius tum urbis præda sperandam, et nullius, ne horum quidem magnificentiæ operum, fundamenta non exsuperaturam.' VI. 4.

'Capitolium quoque saxo quadrato substructum est, opus vel in hac magnificentia urbis conspiciendum.' XLIV. 9. 'Mos erat tum, nondum hac effusione inducta bestiis omnium generum Circum complendi.' Sic Plauto in Curc. I. 2. 'Vindemia hæc,' est vinum omne, quod hoc anno natum est: quod haud scio, an recte acceperint interpretes, explicantes ex Lambino, hæc vini copia: tiro enim accipiet eam vini copiam, quam portabat secum Phædromus. Trinummo II. 4. 83. 'Cœna hac annona est sine sacris hæreditas:' ubi male Lipsius, probante Salmasio, *hæc annon est*. At *hac annona* est, ut hujus temporis se habet annona: quod miror affirmantem summum virum hic locum non habere. Cic. in Pison. c. 27. 'Luxuriam autem in isto nolite hanc cogitare:' ubi vide Faërnum. *J. F. Gron.* *Licentiaque huic* etiam Flor. Voss. Ber. Hav. aliique meorum. Similiter etiam in uno ex Colbertinis invenit Donjatius, qui tamen in vulgato nihil vitii esse addit. Codicum nihilominus auctoritas efficit ut *huic* malim. Solent autem hæ voces sæpe in Mss. commutari. Vide I. 20. § 2. II. 40. § 13. IV. 49. § 8. V. 18. § 5. VII. 40. § 5. VIII. 3. § 2. c. 12. § 10. IX. 31. § 3. XXXVIII. 42. § 9. et alibi. Caussa est similitudo literarum *in* et *ui* in scriptura Longobardica, de qua vide ad III. 49. § 6. VII. 33. § 8. et XXI. 40. § 8. Crevier. *hinc* malebat, idque tuetur partim consensu omnium edd. et cod. Victor. partim quod optimus vulgatæ lectionis sensus est, partim quod in emendatione Gronovii τὰ *initium mirandi* et *licentiæ huic* inconcinnam orationis structuram efficiunt. Verum editionibus et uni cod. cui tamen etiam quidam meorum favent, obpono integerrimorum et plurium codd. fidem. Deinde in eorum lectione haud pejor, quam in vulgata, sensus est. Quin et, si vulgatum velis, nescio, quam elegantiam captare voluerit Livius in illis *inde primum initium mirandi*, et *licentiaque hinc*. Denique caussam non video, cur in emendatione Gronov. orationis structura inconcinna vocetur. Variationem enim structuræ, quæ obfendisse virum doctum videtur, passim Livium quæsisse, ejusque stilo propriam esse, videbimus ad XXXVIII. 39. § 10.

Quæ postremo in Romanos Deos] Signa tabulasque et spolia Siculorum intelligit. *Sigon.* Livii sensus est, licentiam spoliandi templa hostilia, quæ ex hoc Marcelli facto originem sumsit, postea in templa Romana, et quidem etiam in illud ipsum vertisse, quod Marcellus a se dedicatum spoliis Siculorum exornavit.

Templum id ipsum] Intelligit haud dubie ædem Honoris ac Virtutis, de qua est XXVII. 25. et XXIX. 11. Cicero Verr. IV. 54. de Marcello: 'Victoriæ putabat esse, multa Romam deportare, quæ ornamento Urbi esse possent; humanitatis, non plane exspoliare urbem, &c. Romam quæ asportata sunt, ad ædem Honoris atque Virtutis, itemque in aliis locis, videmus.' Hæc ædes intra, an extra urbem fuerit, non satis compertum esse, scribit Borrich. in Antiq. Urb. Rom. Fac. c. 3. Sed Nardinus Rom. Vet. III. 2. plane probabili argumento extra urbem fuisse disputat. Ejus sententiam confirmat locus Livii XXVI. 32. 'Si ab inferis exsistat rex Hiero, quo ore aut Syracusas, aut Romam, ei ostendi posse? quum, ubi semirutam ac spoliatam patriam respexisset, ingrediens Romam in vestibulo urbis, prope in porta, spolia patriæ suæ visurus sit.' Quod autem Livius hic sine discrimine *templum* et *templa* dicit, id interpretationem capere potest ex his quæ XXVII. 25. scribit. *Duk.* *Templumque id ipsum* Flor.

§ 3 *Visebantur enim ab externis*] Ita legendum esse, monuit Haverk. ad Tertull. Apolog. c. 25. non *videbantur*,

quod tantum exstat in postrema Gruteri et paucis quibusdam eam secutis edd. pro quo Gronov. iterum *visebantur* revocavit.

§ 4 *Omnium ferme civitatum Siciliæ*] *Civitatium Siciliæ* Flor. et edd. Mediol. 1480. et Tarvis. prior. Vide ad xxxiii. 20. § 11.

§ 5 *Libyphœnicus generis Hippocinatis*] *Libyphœnicis generis Hipponatis* melius implet aures. 'Libyphœnix' nominandi casus est, et non 'Libyphœnicus.' Hippo ad hæc oppidum Africæ nobile, unde, 'Hipponas Hipponatis' videri potest deductum. Verum hæc conjectura est. *Sabell.* Quidam *Libyphœnicum* legunt, ut *generis* cum *Hipponatis* conjungant, quasi qui Hippone natus fuerit. At ego *Hipponates* (quanquam varie hoc legitur, *Hippocinatis*, *Hipponiates*, *&c.*) nominativi casus esse puto, et nomen Mutines esse. Itaque conjungenda *Libyphœnicis generis*. Fertilissimum autem solum tenebant Africæ Libyphœnices inter Bragadam ac Syrtim parvam, quo loco eos etiam constituit Ptolemæus. *Glar.* *Hipponiates* non est proprium viri nomen, sed patriæ, id est, ab Hippone urbe Libyæ: ut enim a 'Crotone Crotoniates,' sic ab 'Hippone Hipponiates.' Viri autem nomen esse censet Glareanus. Cæterum Pædian. in Pison. c. 22. ex Varrone tradit huic *Mutini*, quod in Sicilia cum equitatu suo transierat ad Romanos, civitatem datam, ædesque et pecuniam ex ærario. *Sigon.* Vet. ed. *Libypenicus generis Hippocinatis.* Pall. *Libipenicum generis Hippacinatis.* Gebh. *Hippativatis* Hav. *Ippocinatis* Ber. (in quo tota vox a m. sec. expungitur) *Hippacinatis* vel *Hippacinates* reliqui mei. *Yppacinatis* vel *Ypacinatis* Hearnii Oxon. Reliquorum codd. et edd. lectiones vide apud Gronov. Dissert. Epist. in Livii Loca Quæd. Geogr. p. 24. qui legendum censet *Libyphœnicum generis Hippacrites.* Rationes emendationis latius apud eum videri possunt. Verum hanc Livii scripturam esse posse, adsentitur Crevier. non diffitetur tamen, magnam sibi suspicionem oriri, parum interesse, utro modo legatur hoc nomen, *Hipponiates*, an *Hippacrites*, et eamdem utroque nomine patriam Mutini adsignari, nempe Hipponem Diarrhytum. Quum enim duplex urbs Hippo in Africa fuerit, altera Hippo Diarrhytus, altera Hippo Regius cognominata, priorem prope Uticam, posteriorem in Numidia, Diodorus vero memoret Ἵππου ἄκραν ab Agathocle captam prope Uticam, lib. xx. p. 762. et Ἵππου ἄκραν ab ejus filio Archagatho in Numidia expugnatam p. 763. utramque urbem Hipponem eo nomine indicari putat, adeoque eorum incolas æque *Hipponiatas* atque *Hippacritas* adpellari posse. Quod si verum esse ponamus, codd. tamen vestigia *Hippacrites* potius, quam *Hipponiates*, Livium scripsisse indicabunt.

Sub Hannibale magistro omnes belli artes edoctus] Pall. tres *sub Annibale mag. omni belli arte edoctus*, nisi quod Pal. 2. *omnium.* Prisca ed. *magistro omnium belli artem edoctus.* Gebh. *Omni belli arte* etiam Voss. Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *omni belli arti* Lov. 5. *omni bello artes* Hafn. *omnium belli artem* Ber. et edd. principes: *omnem belli artem* Ascens. et Mogunt. *omnes belli artes* Aldus, quod optimi scripti servant. Supra c. 37. 'Sub qua per tot annos omnes militiæ artes edoctus fuerat.'

§ 6 *Cum quibus ita pervagatus est hostium agros*] Pal. 3. *pervastatus est.* Gebh. *Cum quibus ita populatus est* Lov. 4. *cum quibus pervastatus est* Ber. *cum quibus ita pugnatus est* Gaertn. Τὸ *est* deficit in Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav.

Ferendumque in tempore cuique auxilium] Put. Pet. Men. *ferendoque.* Pet. alter, et quidem melior alias, cum Voss. *ferendosque.* Censeo fuisse, *ita socios ad ret. in fide an. eorum, feren-*

deque in temp. eoique auxilio adiit. Vide ad XXI. 5. et XXIII. 7. Lib. XXI. c. 52. 'Continendis in fide sociis maximum vinculum esse primos, qui eguissent ope, defensos.' *J. F. Gron.* *Ferendoque* Flor. a m. pr. Voss. a m. pr. Lov. 2. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *ferendoque* Flor. a m. sec. Voss. a m. sec. Lov. 1. 5. et Hearnii L. 1. quod Gronov. pr. ed. nott. probavit: cui deinde substituit *ferendoque auxilio*. Eam locutionem Livio familiarem esse, vidimus ad I. 53. § 3. Non tamen, dissentientibus libris optimis, eorum lectionem *ferendoque auxilium*, quam recepi, rejicere ausus sum. Mutatum autem dicendi genus *ad retinendos animos ferendoque auxilium* defenditur ex illis quæ notantur ad § 2. Ceterum paullo ante *ad retinendum in fide animos* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. et typis descripti ante Aldum. Mox autem *adit*, pro *adiit*, Flor. Voss. Lov. 2. Harl. et Gaertn. Vide ad XXXVI. 42. § 8.

§ 8 *Non tam consilio Mutinis, quam fiducia magis ausi egredi*] Hoc *tam* sublatum est propter adverbium *magis*. Vult enim dicere, eos non magis consilio Mutinis exisse, quam ejus fiducia, quæ res illis tandem male vertit. De Himera autem dubium, quem fluvium dicat. Ego eum existimo, quem Ptolemæus III. 4. eo in loco ponit, ubi alii Gelam. Est etiam Himera, quem Strabo VI. 266. ait per mediam fluere Siciliam, exonerarique in mare ad occiduam insulæ partem. Meminit et Plinius III. 8. Ac de hoc ab initio lib. IV. hujus belli c. 6. mentio est, ubi Hieronymus tyrannus legatos cum mandatis Carthaginem misit. *Glar.* Voculam *tam* primus Aldus sustulit. Et recte. Abest enim ab omnibus meis, præterquam a Ber. et Lov. 5. Paullo ante *ad id tempus*, interposito pronomine, malebat Crevier.

§ 11 *Heracleam Minoam concessit*] *Minoæ* urbis Siculæ meminit Stephanus. *Sigon.* *Minoiam* Lov. 4. 5. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum: *minorem* Voss. Lov. 2. Harl. Hafn. Hav. et Brancal. Latinii. Sed nihil mutandum. Vide Cluver. Sicil. Antiq. I. 17. pag. 216. Paullo ante *compulit hostes* Flor. qui in sequentibus legit *magno opere*. Vide ad XXVIII. 18. § 4.

§ 12 *Jam ante anxius gloria ejus*] Pall. tres, et prisca ed. *anxius gloriæ*. Gebh. Ita et Voss. Lovel. 1. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum, qui *gloria* dedit, quod Flor. et reliqui servant. Voculam etiam *ante*, quam primus Aldus in contextum admisit, ignorant soli Lov. 2. Ber. et Gaertn.

Degenerem Afrum] Quia Libyphœnicum generis erat. *Sigon.* Non sinceri Punici sanguinis: nam Libyphœnices 'mixtum Punicum Afris genus,' XXI. 22. *Duk.*

§ 13 *Secunda pugnæ fortuna evenisset*] Mss. *secundæ*. J. F. Gron. Sed Livius IV. 61. 'Romanis secunda fortuna pugnæ fuit.' Et IX. 18. 'Quod Alexandro nullius pugnæ non secunda fortuna fuerit.' Contrarium est 'adversa fortuna pugnæ' Liv. IX. 18. 'Quibus numquam adversa fortuna pugnæ fuit.' Et Epit. l. XXVII. 'Tot prœliorum adversa fortuna.' Virg. Æn. IV. 603. 'Anceps pugnæ fortuna.' Et ita mallem XXX. 32. ubi vulgo est, 'quibus adversæ pugnæ fortuna fuisset.' *Duk.* *Secundæ pugnæ fortuna* Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum: *secundæ fortuna pugnæ* Lov. 5. *secundæ fortunæ pugna* Hav. Sed optimi, atque inter eos Flor. *secunda pugnæ fortuna* cum Aldo tuentur. Ita 'secunda belli fortuna' IX. 41.

CAP. XLI. § 1 *Subnixum victoria Cannensi ab Nola repulisset*] Gebhardus ad XXV. 17. § 5. quum in Pal. 1. per errorem scriptum invenisset *repupulisset*, legendum conjecit *repepulisset*. Verum augmentum, quod per-

fectum simplicis *pello* recipit, etiam composita ejus, ut composita verbi *curro*, servasse, idoneis antea exemplis probatum oportuisset. In Pal. 1. secunda syllaba per errorem librarii erat repetita.

§ 2 *Ad instruentem exercitum decem effusis*] Pall. tres *Instruente exercitum*. Vet. ed. quoque *Ad* exciusit. *Gebh.* Put. Pet. tres Pall. Voss. omissa præpositione *Instruente exercitum*. Lege *Instruenti exercitum:* ut pendeat ab τῷ *nunciantes*. J. F. Gron. Similiter legunt Flor. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. *Instruentem exercitum*, similiter omissa præpositione, edd. principes. *Ad instruentem* primus dedit Ascens. 1513. Mox *ex hostium agmine*, pro *acie*, Ber.

§ 4 *Gens fallax promissi, fidem præstitit*] Delendam putavi distinctionem, qua τὸ *promissi* a voce *fidem* discerpebatur, quæ mihi videntur conjungi debere, quum *promissi fidem præstare* idem sit quod 'promissum præstare' xxvi. 4. et 'fides promissi' eodem lib. c. 19. Etiam 'gens fallax,' ut eodem lib. c. 41. 'ratio haud fallax.' xxx. 12. 'Reputare secum ipse, quemadmodum promissi fidem præstaret.' *Jac. Gron.* Distinctio, a Gronovio recte repudiata, primum exstitit in ed. Francof. 1588. Priores, quemadmodum Gronovius censuit, interpungunt.

Nuncio celeri per ordinem misso] Lego *ordines*. T. Faber. Sic quidem et scripti. Verius *ordines*. J. F. Gron. Doujatius vulgatum ita intelligi posse opinatur, nuncium ad omnes copias ordinatim missum esse. Cui judicium suum non invideo. Probo vero virorum doctorum conjecturam *per ordines*, quam firmant Lov. 5. et pauci alii: *per ordines* nempe 'militum,' in quos in aciem progressi a ducibus congesti erant. x. 27. 'Lupo data inter ordines via, cervam Galli confixere:' et passim alibi.

§ 5 *Quod maxima parte virium suarum non juvabantur*] Comparet in Pal. 1. *quod quia maxima parte virium suarum:* reliquis autem *quod quia m.* Gebh. *Quod quia maxima parte* Flor. Voss. Lov. 2. Harl. Gaertn. et edd. ante Ascens. 1513. *quod a maxima parte* Lov. 4. *quod e maxima parte* Ber. a m. pr.

Ne ab suo ipsi equite obpugnarentur] Vet. lib. *ne ab suo et ipsi*. Sigon. Pariter omnes mei, nisi quod voculam *et* omittant Ber. a m. pr. et Gaertn. ejusque loco *etiam* præferat Lov. 5.

§ 6 *Itaque haud magna vis certaminis fuit*] Put. Pet. melior *Itaque haud magni certaminis fuit*. Recte: nam intelligitur τὸ *res* ex proximo membro 'primus clamor atque impetus rem decrevit.' De qua ellipsi inferius. Lib. xxvi. 'Nec magni certaminis rem fore.' *J. F. Gron.* *Haud magni certaminis* etiam Flor.

§ 8 *Ut P. Cornelius prætor literas Capuam ad consules mitteret*] *Ut præ. Cornelius populus Romanus literas* Flor. in quo manu recenti *populusque Romanus* interpolatum fuit: *ut per Cornelium populus Romanus literas* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Sæpissime *pr.* sive *prætor*, et *P. R.* id est *populus Romanus*, commutantur a librariis, compendia vocum non adsecutis. Vide ad xxxi. 10. § 4.

§ 10 *Fulvius ad Capuam maneret*] *Ad Capuam veniret* Voss. *ad Capuam veniret atque maneret* Harl. *ad Capuam veniret maneretque* Hafn. *ad Capuam veniret ibique maneret* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et editi ante Aldum.

§ 11 *Consules Claudius creavit Cn. Fulvium Centumalum et P. Sulpitium Servii filium Galbam*] Omnes Livii codd. absque numero Centumalum ponunt, ut sit alius ab eo, qui consul fuit a. ꟾↃXXV. Sulpitium vero hunc quidam *Servilium*, quidam *Galbam* cognominant, *Q. filium*. *Galba* certe

ab initio libri sequentis dicitur. *Glar.* *Centumalum* ex lapid. Capit. *Sigon.* Pal. 1. *P. Sulpitium Servilium G. F. Galbam.* Pal. 2. *P. Sulpitium Servilium, C. Fulvium Galbam.* In Pal. 3. omissum est *Servii filium.* Prisca denique ed. *P. Sulpitium Servilium Quinti filium Galbam.* Gebh. *Centumalum,* pro *Centimalum,* Sigonius. Vide ad XXIV. 43. § 6. Tum *P. Sulpicium Servilium G. filium Galbam* Voss. Lov. 4. et Harl. *P. Sulpicium Servilium Q. F. Galbam* Gaertn. Hearnii N. et edd. vett. Neque aliter Ber. nisi quod ultimam vocem *Galbam* ignoret. *P. Sulpicium Servilium Q. Galbæ F.* Lov. 5. *P. Sulpicium Servilium Q. Fabium Galbam* Lov. 2. *P. Sulpicium Servilium Galbam* Lov. 1. et Hav. *P. Servilium Galbam* Hearnii L. 1. *P. Sulpicium Serg. filium Galbam* Flor. Vulgatum, quod primum a. 1535. Frobenius exhibuit, rectum est. 'Servius' et 'Servilius' sæpe in Mss. commutantur. Vide ad Epit. Liv. l. LXXII.

§ 12 *Creati L. Cornelius Lentulus, Cornelius Cethegus, C. Sulpicius, C. Calpurnius Piso*] Vet. lib. *M. Cornelius Cethegus.* Sic enim post Livius. Sic tabulæ Capitolinæ in consulatu ejus. *Sigon.* Pali. duo tantum tres prætores recensent *creati Cornelius Cetegus, C. Sulpicius, Piso.* At Pal. 3. *P. Cornelius Cethegus, G. Sulpitius Piso, et L. Lentulus.* Prima editionum *creati Lentulus, Cornelius Cetegus, C. Sulpitius Piso.* Gebh. *Creati Corn. Ceth. C. Sulpicius Piso* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. *creati Lentulus Corn. Ceth., C. Sulpicius Piso* Ber. et edd. principes. Neque aliter Gaertn. nisi quod *creati Cornelius Lentulus* alio ordine præferat: *creati Cornelius Cetegus G. Sulpitius Piso* Hearnii D. *creati C. Cethegus C. Sulpitius Piso* ejusdem L. 1. *creati L. Cornelius Lentulus, Cethegus, C. Sulpicius, Piso* ed. Mog. Id quod ad initium scholii Sigonii adscriptum est, deinde Aldus dedit.

§ 13 *Pisoni jurisdictio urbana, Sulpicio Gallia, Cethego Apulia*] Emendo *Sulpicio Apulia, Cethego Sicilia.* Hic est enim M. Cornelius Cethegus, de quo post ait XXVI. 21. 'Id enim M. Cornelio mandatum, ut, ubi ei videretur, urbem eis agrumque in Sicilia assignaret.' Et post: 'Inter has difficultates M. Cornelius prætor.' Item c. 28. 'Ex Sicilia exercitus, cui M. Cornelius præesset, ubi consul in provinciam venisset, dimitti jussus.' Quibus ex locis satis probatur, Siciliam Cornelio Cethego, non Apuliam, obtigisse. Neque vero procedit, quod Glareanus affert, ad XXVI. 21. hunc esse 'P. Cornelium Lentulum,' qui proprætor in Sicilia esset. Nam Sicilia per hæc tempora duplex provincia erat. ['Idem dicit Glareanus lib. sequente.'] Una, quæ vetus provincia erat, quam P. Cornelius in prætura sortitus fuerat, altera, qua regnum Hieronis patebat, quam post M. Marcellum M. hic Cornelius Cethegus obtinuit. Itaque lib. sequente c. 1. de Sulpicio ubi loquitur, ita emendo: *C. Sulpicio, cui Apulia evenerat.* Sigon. Verba hæc mutila et omnino corrupta esse, cuilibet sequentis libri historiam diligentius legenti constabit. Non enim *M. Cethego Apulia,* sed *Sicilia* evenit, ut non uno loco postea demonstrat Livius. 'Apulia' autem eodem teste 'consulum' sors fuit, non 'C. Sulpicii,' vel alterius prætoris. At in aliis exemplaribus 'Gallia Sulpicio' attribuitur non minus male. Livius enim 'Galliam P. Sempronio prorogatam' fuisse affirmat, sicut postea constabit. Restat igitur peregrina sors C. Sulpicio, licet ejus nulla fiat mentio in Livianis exemplaribus, et 'Apulia' superabundet hoc loco. Quare, ut Livianæ historiæ congruant hæc verba, sic corrigenda esse existimo: *Pisoni jurisdictio urbana, peregrina Sulpicio, Sicilia Cethego, Lentulo Sardinia*

evenit. Pighius in Ann. ad a. DXLII. p. 182. Inverso ordine Sigonius legit *Sulpicio Apulia, Cethego Sicilia*, pro corrigendi suo immoderato pruritu. *Gebh.* Locus fractus, cui nihil a scriptis auxilii. Put. *Pupio Sicilia.* Pet. aliter, *Pisoni jurisdictio urbana, Pupio urba Sicilia:* alter, *M. Sulpicio urbana Sicilia.* Voss. *urbana Sulpitio urbána Sicilia, Cethego Apulia, Lentulo Sardinia evenit.* Et similia monstra alii. *J. F. Gron.* Ita quidem Livius. At vero Sigonius Sulpicio Apuliam tribuit et hic, et seq. lib. c. 1. quum tamen vel unicus ille locus sufficere potuerit ad virum diligentissimum ab hac sententia revocandum. Non modo enim Sulpicio illic dicuntur decretæ eæ legiones, quas P. Cornelius Lentulus tribus ante annis prorogato semper imperio in Sicilia habuerat; sed quas insuper, quod vel ex verbis proxime præcedentibus colligere potuisset, ex Sicilia in Italiam reducere non licebat ante hujus belli finem. Unde additur ei etiam supplementum ejus generis militum, cui senatus eundem, quem Cannensibus, finem statuerat militiæ. Legiones P. Cornelii fuisse Cannensis exercitus reliquias, easque 'in Siciliam relegatas esse, ne ante finem Punici belli in Italiam reportarentur,' multis docet Livius capp. 5. 6. 7. Mansere etiam ibi et hoc et sequentibus annis XXVI. 28. &c. immo donec a P. Scipione in Africam transportarentur, ut ignominiosam illic militiam finirent XXIX. 24. Neque tantum Cannenses milites, sed et hoc ipsum supplementum de exercitu Cn. Fulvii prætoris, quod Sigonius Sulpicio in Apuliam decretum male existimat ad XXVI. 1. itidem in Siciliam tam tristi conditione esse relegatum scire poterat ex cap. seq. et XXVII. 7. Ingentem ergo hunc viri magni lapsum, dum legiones Cannenses nunc in Apuliam ad prætorem missas credit, animadvertisse reor Pighium. Circumspectior sane est, quando illis Cethegum et Siciliæ præfuisse existimat in Fastis ad a. DXLII. Ut enim hic ejicit 'Apuliam,' et Cethego tribuit 'Siciliam,' ac Sulpicio evenisse comminiscitur 'peregrinam jurisdictionem;' sic XXVI. 1. legit 'Cethego, cui Sicilia evenerat.' Sed, ut præteream, hæc omnia eum æque ac Sigonium audere sine caussa adversus vett. codd. consensum, neque verum est, Cethegum Cannensem habuisse exercitum, sed eum, quem Marcellus in Sicilia reliquit. Patet id ex XXVI. 28. 'Ex Sicilia,' inquit, 'exercitus, cui M. Cornelius (is Cethegus) præesset, dimitti jussus. L. Cincio prætori ad obtinendam Siciliam Cannenses milites dati, duarum instar legionum.' Eod. cap. paulo post dimissum hunc exercitum M. Claudii Marcelli fuisse declaratur. At quomodo igitur, dicent, evadis hinc, cum in sequente libro sæpius Cethegi in Sicilia, nunquam in Apulia, fiat mentio, ut nec Sulpicii in Sicilia? Ego vero certum esse existimo, Sulpicio neque evenisse Apuliam, quam primo Cethegus, dein consules habuerunt, neque peregrinam jurisdictionem, quæ, quoniam a Livio in hac sortitione non exprimitur, haud dubie conjuncta fuit cum urbana, quod sæpissime in hoc bello contigit, ut superiore anno XXV. 3. et sequente anno, quo tres prætores in provincias exiere, quartus haud dubie utramque jurisdictionem simul habuit. Sic XXVII. 36. 'C. Hostilio urbana evenit, addita et peregrina.' Quin et peregrina sors, sicuti hic, prorsus omittitur XXVIII. 38. lib. XXX. capp. 1. et 27. et 40. ac alibi. Restat ergo, ut vulgatæ lectioni credamus, obtigisse Sulpicio Siciliam, eam nempe, quam P. Cornelius Lentulus prætor ante habuerat. Divisa enim fuit in duas provincias ab a. DXXXVI. ad DXLVI. quo P. Scipio in Africam trajecit. A. DXXXVI. missus in eam P. Cornelius prætor, et

exorto bello Syracusano M. Marcellus consul. Hinc a. DXXXVII. 'prorogata imperia provinciæque M. Claudio Siciliæ finibus iis, quibus regnum Hieronis fuisset, Lentulo proprætori provincia vetus,' ut est XXIV. 44. Sic XXV. 3. de a. DXXXVIII. Uterque hoc anno decessit, quo simul Siciliam obtinuere C. Sulpicius et primo Marcellus; dein, postquam ille Romam rediit, Cethegus. Hos exceperunt sequenti anno L. Cincius Alimentus prætor et M. Valerius Lævinus consul, aliique deinceps. Successisse vero P. Cornelio C. Sulpicium constat ex XXVI. 1. ubi istius legiones accepisse dicitur, quemadmodum et L. Cornelio in Sardinia datæ sunt, quibus Q. Mucius decessor ejus præfuerat. Neque ab hac sententia dimovere quem debebat, quod numquam deinde nominatur in Siciliæ rebus narrandis, quæ hoc anno Livium non valde occupaverunt, cum neque in ulla alia provincia vel reipublicæ parte ejus mentio occurrat. Immo vel ex eo ipso certum est mihi, fuisse in vetere illa Siciliæ provincia, in qua neque superioribus tribus annis ullam rem a P. Lentulo gestam refert auctor, et quam quietam plane fuisse satis ostendunt verba Cannensium militum ad Marcellum XXV. 6. ubi queruntur, 'se non solum a patria, sed ab hoste etiam relegatos in exsilium, ubi nulla spes, nulla occasio abolendæ ignominiæ sit. Clamorem pugnantium exaudire resides ipsos ac segnes, tamquam nec manus, nec arma habeant.' Verumtamen major videtur esse difficultas in Cethegi sorte, quæ tamen etiam facili negotio expediri potest. Marcello prorogatum fuit imperium in Sicilia, ut reliquias belli perficeret, XXVI. 1. Decessit tamen eodem anno, 'exercitum successori tradere jussus,' c. 21. Qui non alius potuit esse, quam Cethegus, cum is non Cannenses milites, sed Marcelli habuerit legiones, nec usquam ante, sed statim post illius discessum, legatur fuisse in Sicilia capp. 21. 26. 28. Sortitus quidem fuerat Apuliam, verum sæpe permutarunt provincias, ex alia in aliam profecti. Hoc anno C. Claudius Nero primo ad Capuam fuit cum suis legionibus XXVI. 5. Qua capta in Hispaniam est missus c. 17. Eadem tamen æstate successit illi in Hispania Silanus c. 20. cui initio anni prorogatum fuerat imperium in Etruria c. 1. Similiter Cethego primo evenit Apulia, sed post abitum Marcelli in Siciliam est missus. Et tum Apuliam obtinuerunt consules primum ambo, dein alter Macedoniam est sortitus. Eas autem mutationes, immo et sortitiones provinciarum sæpe Livius neglexit memoriæ mandare, satis existimans, si eas factas esse ex rebus gestis discere per occasiones possimus. Lib. XXIII. capp. 21. 32. et 34. A. Cornelium Mammulam proprætorem in Sardinia invenimus, de cujus prætura et profectione in eam provinciam nullum verbum in superioribus. M'. Pomponio prætori prorogatur imperium in Gallia XXIV. 10. Quando vero in eam sit missus, an in prætura, quam biennio ante gesserat, an post eam, ex Livio ignoramus. C. Lætorius cui præesset provinciæ, nuspiam traditum est. At XXVII. 7. L. Veturius ab eo provinciam exercitumque accipere jubetur. M. Valerius Falto prætor sortitur Bruttios l. XXX. capp. 40. et 41. Anno sequenti dicitur XXXI. 8. 'priore anno Campaniam habuisse provinciam,' quam qua de caussa acceperit, relictis Bruttiis, in Livio frustra quis quæret. *Jac. Periz.* Hæc recte adversus Sigonium et Pighium disputantur. Unus superest scrupulus, quod Livius hic, contra quam solet, de provinciis consulum mentionem non facit, sed demum XXVI. 22. Conjici potest, consulibus initio anni provincias non decretas, eosque deinde

religionibus et aliis impedimentis consularibus, maximeque fama adventus Annibalis, in Urbe, in qua eos adventante Annibale fuisse est capp. 9. 10. et 11. libri sequentis, retentos fuisse. Sed eos non multo post, demto terrore Annibalis, in Apuliam profectos ex eo colligitur, quod Fulvius proconsul, capta Capua, a Calpurnio prætore urbano, qui absentibus consulibus munus consulare in Urbe sustinebat, literas et senatusconsultum de senatoribus Campanis accepisse dicitur XXVI. 16. Eodemque tempore Cethegum, qui ante Apuliam habuerat, Marcello, quem exitu æstatis ex Sicilia ad Urbem venisse dicit XXVI. 21. succedere jussum fuisse, omnino probabile est. *Duk.* *Pupio urbana Sicilia, Cethego Apulia* Flor. et Harl. *Sulpicio Sicilia, Cethego Apulia* Hearnii Oxon. omnesque reliqui mei, nisi quod vox *Sicilia* exsulet ab Hav.

